T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİM DALI

SİYASİ AKTÖRLERİN İLETİLERİNDE KORKUNUN ÜRETİMİ VE YAYILIMINDA KİTLE MEDYASININ ETKİSİ

(DOKTORA TEZİ)

Kamuran DEĞER
096237003

KOCAELİ 2016

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİM DALI

SİYASİ AKTÖRLERİN İLETİLERİNDE KORKUNUN ÜRETİMİ VE YAYILIMINDA KİTLE MEDYASININ ETKİSİ

(DOKTORA TEZİ)

Kamuran DEĞER
Danışman: Prof. Dr. Füsun ALVER

KOCAELİ 2016

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİM DALI

SİYASİ AKTÖRLERİN İLETİLERİNDE KORKUNUN ÜRETİMİ VE YAYILIMINDA KİTLE MEDYASININ ETKİSİ

(DOKTORA TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Kamuran DEĞER
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 2016/4
10.02.2016

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Füsun ALVER

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Nigar PÖSTEKİ

Jüri Üyesi: Prof Dr. Bilal ARIK

Jüri Üyesi: Doç Dr. Mehmet ASLANTEPE

Jüri Üyesi: Doç Dr. Selma Koç Akgül

KOCAELİ 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
KISALTMALAR iii
TABLOLAR v
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMLARIN GELİŞİM SÜREÇLERİNDE KORKU VE KORKUYA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1. KORKUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ 5
2. TOPLUMSAL DEĞİŞİM SÜREÇLERİ VE KORKU 6
2.1. Tarih Öncesi Çağlarda Korkular 6
2.1.1. Doğaüstü Güçlere Karşı Duyulan Korkular ve Totem İnancı 7
2.1.2. Yerleşik Yaşama Geçiş İle Yaşanan Yeni Korkular 8
2.2. İlk Çağ'da Yaşanan Korkular 10
2.2.1. Sümer Uygarlığı'nda Korkular 10
2.2.2. Mısır Uygarlığında Korkular 11
2.2.3. Eski Yunan Uygarlığı'nda Korkular 14
2.2.4. Roma Uygarlığı'nda Korkular 15
2.3. Orta Çağ'da Yaşanan Korkular 16
2.3.1. Ortaçağ'da Roma İmparatorluğu'nda Korkular 17
2.3.2. Avrupa'da Feodal Sistemin Getirdiği Korkular 19
2.3.3. Engizisyon Mahkemeleri'nin Yarattığı Korkular 20
2.3.4. Kıtlık ve Veba Korkuları 22
2.3.5. Avrupa'da Yaşanan Türk ve İslamiyet Korkuları 23
2.4. Yeni Çağ'da Yaşanan Korkular 24
2.4.1. Avrupa'da Mezhep Savaşları'nın Yarattığı Korkular 24
2.4.2. Feodal Sistemin Çöküşünün Getirdiği Korkular 26
2.4.3. Kıtlık ve Salgın Hastalık Korkuları 27
2.5. Yakın Çağ'da Yaşanan Korkular 28
2.5.1. I. Dünya Savaşı'nın Getirdiği Korkular 30
2.5.2. II. Dünya Savaşı'nın Getirdiği Korkular 31
2.5.3. Komünizm Korkusu ve Soğuk Savaş Dönemi 33

2.5.4. Nükleer Savaş Korkusu 35
2.5.5. Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Ortadoğu'da Yaşanan Savaşların Getirdiği Korkular 36
2.6. Günümüz Toplumlarında Yaşanan Korkular 38
2.6.1. Kapitalist Sistemde Bireylerin Yaşadığı Korkular 38
2.6.2. Ekonomi Kaynaklı Korkular 39
2.6.3. Risk Toplumun Beraberinde Getirdiği Korkular 43
2.6.4. Terör Korkusu ve İslamifobi 43
3. KORKUYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 46
3.1. Psikoloji Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar 46
3.2. Sosyoloji Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar 48
3.3. Ekonomi Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar 51
3.4. Kültür Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar 53
3.5. Siyaset Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar 55
3.6. İletişim Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar 57

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASAL İKTİDARLARIN KORKUYU TOPLUMDA YAYMA YÖNTEMLERİ VE FARKLI SİYASAL SİSTEMLERDE KORKUNUN ÜRETİMİ VE DENETİM ARACI OLARAK KULLANILMASI

1. SİYASAL İKTİDARLAR TARAFINDAN KORKUNUN ÜRETİLMESİNİN NEDENLERİ VE TOPLUMA HÂKİM KILMA YÖNTEMLERİ 60
1.1. Siyasal İktidarın Korku Yaratma Nedenleri 60
1.2. Siyasal İktidarın Korkuyu Toplumda Yayma Yöntemleri 61
1.2.1. Korkunun Söylenti ile Yayılımı 62
1.2.2. Korkunun Yasal Düzenlemelerile Yayılımı 65
1.2.3. Korkunun Baskı ve Şiddet ile Yayılımı 67
1.2.4. Korkunun Komplo Senaryoları ile Yayılımı 68
1.2.5. Korkunun Kaos ve Düzen Senaryoları ile Yayılımı 69
2. FARKLI SİYASAL SİSTEMLERDE KORKUNUN ÜRETİMİ VE DENETİM ARACI OLARAK KULLANIMI 69
2.1. Oligarşik Siyasal Sistemde Korkunun Üretimi ve Kullanımı 69
2.2. Aristokrasi Siyasal Sisteminde Korkunun Üretimi ve Kullanımı 71
2.3. Monarşi Siyasal Sisteminde Korkunun Üretimi ve Kullanımı 72

2.4.Totaliter Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı 74
2.5. Teokratik Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı 75
2.6. Demokratik Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı 76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TOPLUMUNUN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK AÇIDAN YAŞADIĞI KORKULAR (1923-2011)

1. CUMHURİYETİN KURULMASINDAN ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞE KADAR OLAN DÖNEMDE YAŞANAN KORKULAR (1923-1945) 79
1.1. Siyasal Korkular 79
1.2. Sosyo-Kültürel Korkular 82
1.3. Ekonomik Korkular 84
2. ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞ ve 1960 ASKERİ DARBESİNE KADAR OLAN DÖNEMDE YAŞANAN KORKULAR (1946-1960) 87
2.1. Siyasal Korkular 87
2.2. Sosyo-Kültürel Korkular 90
2.3. Ekonomik Korkular 92
3. 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ ve 1971 ASKERİ MUHTIRA DÖNEMLERİ ARASINDA YAŞANAN KORKULAR (1960-1971) 93
3.1. Siyasal Korkular 93
3.2. Sosyo-Kültürel Korkular 96
3.3. Ekonomik Korkular 98
4. 1971 ASKERİ MUHTIRA ve 1980 ASKERİ MÜDAHALE DÖNEMLERİ ARASINDA YAŞANAN KORKULAR (1971-1980) 99
4.1. Siyasal Korkular 100
4.2. Sosyo-Kültürel Korkular 102
4.3. Ekonomik Korkular 104
5. 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ SONRASINDA YAŞANAN KORKULAR (1980-1990) 105
5.1. Siyasal Korkular 105
5.2. Sosyo-Kültürel Korkular 109
5.3. Ekonomik Korkular 111

6. 1990-2002 YILLARI ARASINDA YAŞANAN KORKULAR (1990-2002) 113
6.1. Siyasal Korkular 113
6.2. Sosyo-Kültürel Korkular 117
6.3. Ekonomik Korkular 119
7. 2002-2011 YILLARI ARASINDA YAŞANAN KORKULAR (2002-2011) 122
7.1. Siyasal Korkular 122
7.2. Sosyo-Kültürel Korkular 127
7.3. Ekonomik Korkular 129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1980 YILINDAN 2011 YILINA KADAR GERÇEKLEŞEN GENEL SEÇİMLERE KATILAN SİYASAL PARTİLERİN SİYASAL KİMLİKLERİ VE İDEOLOJİK YÖNELİMLERİ

1. SİYASAL PARTİLERİN SİYASAL KİMLİK VE İDEOLOJİLERİ 132
1.1. Anavatan Partisi'nin (ANAP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 132
1.2. Doğru Yol Partisi'nin (DYP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 133
1.3. Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 135
1.4. Demokratik Sol Parti'nin (DSP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 137
1.5. Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 138
1.6. Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 139
1.7. Büyük Birlik Partisi'nin (BBP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 141
1.8. Refah Partisi (RP) ve Fazilet Partisi'nin (FP) Siyasal Kimlikleri ve İdeolojik Yönelimleri 142
1.9. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 144
1.10. Barış ve Demokrasi Partisi'nin (BDP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi 145

BEŞİNCİ BÖLÜM

KİTLELERİN YÖNETİMİNDE SİYASAL İKTİDARLAR TARAFINDAN KORKUNUN ÜRETİMİ VE YAYILMASINDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ETKİSİ

1. KİTLENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ 148
2. SİYASAL İKTİDARLAR VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI İLİŞKİSİ 151
3. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ SAHİPLİK YAPISI 153
4. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARIYLA KORKUNUN YENİDEN ÜRETİMİ VE YAYILIMI 155
4.1. Haber Metinlerinde Korku İçerikli İletilerin Yerleştirilmesi 155
4.2. Haber Metinlerinde Dil ve İdeoloji 157
4.3. Haber Metinlerinde İktidarın ve Hegemonyanın İnşası 158

ALTINCI BÖLÜM

1980-2011 YILLARI ARASINDAKİ GENEL SEÇİMLERDE SİYASİ PARTİ LİDERLERİNİN YAPTIĞI MİTİNG KONUŞMALARINDA YER ALAN KORKU İÇERİKLİ İLETİLERİN HÜRRİYET, CUMHURİYET, TERCÜMAN, ZAMAN VE TARAF GAZETELERİNDE İNCELENMESİ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI 160
2. ARAŞTIRMANIN OBJESİ VE YÖNTEMİ 160
3. ELDE EDİLEN BULGULAR 166
4. ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 298

SONUÇ 322

KAYNAKLAR 361

ÖZET

Bu çalışmada siyasal aktörlerin çıkarları doğrultusunda insanların desteğini alabilmek için hangi korkuların, nasıl üretildiği ve medya üzerindeki yayılımının nasıl gerçekleştirildiğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Buna göre çalışmada korkunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi, farklı siyasal sitemlerde korkunun üretilmesi ve kitleler üzerinde yayma yöntemleri, Cumhuriyet'in kuruluşundan (1923-2011) günümüze Türkiye'nin siyasal, sosyo kültürel ve ekonomik yapısıyla ilgili korkuları, 1983-2011 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan siyasal partierin ideolojik kimlikleri, kitlerin yönetiminde korkunun üretimi ve kullanılmasında kitle iletişim araçlarının rolü ele alınmaktadır. Çalışmada örneklem olarak 1983 ve 2011 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlerden bir ay önce siyasal aktörlerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalar Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman, Tercüman ve Taraf Gazeteleri üzerinden içeriksel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma sonrasında elde edilen veriler siyasal aktörlerin kitleleri ikna etmek için korkuyu önemli bir araç olarak kullandıkları sonucunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Korku, siyasal iletişim, kitle, kitle iletişim araçları, propaganda, hegemonya, devletin baskı ve ideolojik aygıtları, 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011 Genel Seçimleri.

ABSTRACT

To get the support of the people in te interets of the political actors in this study, which fears, how it is produced and how it is carried out is intendeed to reveal the spread on the media. According to the conceptual and theoretical framework of the fear study, the generation of fear in different political systems and dissemination methods on the masses, the establishment of the Republic (1923-2011) today, Turkey's political fears about the socio-cultural and economic nature, carried out between the years 1983-2011 general partier political ideological identity of participating in the elections, production management of masses and the fear is discussed the role of mass media in use. In 1983 and 2011 the sample study their speeches in election rallies of political actors than a month before the general elections was investigated by contextual analysis through Hurriyet, Cumhuriyet and Zaman, Tercüman and Taraf News Papers. Fear to convince the masses of the obtained data, after research revealed the results of political actors as an important instrument they use.

Keywords: Fear, political communication, mass, mass media, hegemony, 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011 General Elections.

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AP : Adalet Partisi
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP: Anavatan Partisi
BBP : Büyük Birlik Partisi
BDP : Barış ve Demokrasi Partisi
BTP : Büyük Türkiye Partisi
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
Çev. : Çeviren
CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP : Demokrat Parti
DSP : Demokratik Sol Parti
DYP : Demokrat Türkiye Partisi
FP : Fazilet Partisi
GP : Genç Parti
HEP : Halkın Emek Partisi
HP : Halkçı Parti
IMF : Uluslararası Para Fonu
İHD : İnsan Hakları Derneği
KİT : Kamu İktisadi Teşkilatlar
MÇP : Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP : Milliyetçi Demokrasi Partisi
MGK : Milli Güvenlik Kurulu
MHP : Milliyetçi Hareket Partisi
MSP : Milli Selamet Partisi
MNP : Milli Nizam Partisi
M.Ö. : Milattan Önce
M.S. : Milattan Sonra
MSP : Milli Selamet Partisi
PKK : Kürdistan İşçi Partisi
RP : Refah Partisi

S. : Sayfa

SHP : Sosyal Demokrat Halk Partisi

SODEP: Sosyal Demokrat Parti

TBBM : Türkiye Büyük Milet Meclisi

TABLOLAR

Tablo 1: Gazete haberlerinin genel seçim dönemlerine göre sayı ve oranları

Tablo 2: Gazete haberlerinin yer aldığı sayfalar

Tablo 3: Hürriyet Gazetesi'nde haberlerin yer aldığı sayfalar

Tablo 4: Cumhuriyet Gazetesi'nde haberlerin yer aldığı sayfalar

Tablo 5: Zaman Gazetesi'nde haberlerin yer aldığı sayfalar

Tablo 6: Tercüman Gazetesi'nde haberlerin yer aldığı sayfalar

Tablo 7: Taraf Gazetesi'nde haberlerin yer aldığı sayfalar

Tablo 8: Gazete haberlerinin sayfa içindeki yeri

Tablo 9: Hürriyet Gazetesi haberlerinin sayfa içindeki yeri

Tablo 10: Cumhuriyet Gazetesi haberlerinin sayfa içindeki yeri

Tablo 11: Zaman Gazetesi haberlerinin sayfa içindeki yeri

Tablo 12: Tercüman Gazetesi haberlerinin sayfa içindeki yeri

Tablo 13: Taraf Gazetesi haberlerinin sayfa içindeki yeri

Tablo 14: Gazete haberlerinde ana başlığın korkuyla ilişkisi

Tablo 15: Hürriyet Gazetesi haberleri ana başlığının korkuyla ilişkisi

Tablo 16: Cumhuriyet Gazetesi haberleri ana başlığının korkuyla ilişkisi

Tablo 17: Zaman Gazetesi haberleri ana başlığının korkuyla ilişkisi

Tablo 18: Tercüman Gazetesi haberleri ana başlığının korkuyla ilişkisi

Tablo 19: Taraf Gazetesi haberleri ana başlığının korkuyla ilişkisi

Tablo 20: Haberde ana başlığın içeriksel özelliği

Tablo 21: Hürriyet Gazetesi ana başlığının içeriksel özelliği

Tablo 22: Cumhuriyet Gazetesi ana başlığının içeriksel özelliği

Tablo 23: Zaman Gazetesi ana başlığının içeriksel özelliği

Tablo 24: Tercüman Gazetesi ana başlığının içeriksel özelliği

Tablo 25: Taraf Gazetesi ana başlığının içeriksel özelliği

Tablo 26: Siyasal partilerin Hürriyet Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Tablo 27: Siyasal partilerin Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Tablo 28: Siyasal partilerin Zaman Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Tablo 29: Siyasal partilerin Tercüman Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Tablo 30: Siyasal partilerin Taraf Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Tablo 31: Gazete haberlerinde korku iletilerinin ilişkili olduğu konular

Tablo 32: Gazete haberlerinin içeriği

Tablo 33: Gazete haberlerinin konu içeriği: Siyasi korkular

Tablo 34: Siyasi korkuların konu içeriği: Komünizm
Tablo 35: Siyasi korkuların konu içeriği: Koalisyon
Tablo 36: Siyasi korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi
Tablo 37: Siyasi korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet
Tablo 38: Siyasi korkuların konu içeriği: İç ve dış düşman
Tablo 39: Siyasi korkuların konu içeriği: Bölücülük
Tablo 40: Siyasi korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü
Tablo 41: Gazete haberlerinde ekonomik korku iletilerinin konu içeriği
Tablo 42: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-ekonomik kriz-işsizlik
Tablo 43: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet
Tablo 44: Ekonomik korkuların konu içeriği: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Kalkınma Sorunu
Tablo 45: Ekonomik korkuların konu içeriği: Sosyal güvenlik hakları
Tablo 46: Biz/Ötekiler Vurgulamaları
Tablo 47: Korku içerikli iletilerin içeriği
Tablo 48: Siyasal korkuların konu içerikleri
Tablo 49: Siyasal korkuların konu içerikleri
Tablo 50: Siyasal korkuların konu içeriği: Komünizm
Tablo 51: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon korkusu
Tablo 52: Siyasal korkuların konu içeriği: 12 Eylül Öncesi
Tablo 53: Siyasal korkuların konu içeriği: Oyların bölünmesi
Tablo 54: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü ve imamhatip okulları
Tablo 55: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demorasi ve Cumhuriyet rejimi
Tablo 56: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, Ortak Pazar ve Yahudi politikaları
Tablo 57: Siyasal korku iletilerin ilişkili olduğu konular: İç ve dış düşman
Tablo 58: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü
Tablo 59: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük
Tablo 60: Siyasal korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü
Tablo 61: Sosyo-kültürel korku iletilerin ilişkili olduğu konular
Tablo 62: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği: Türk toplumunun ahlak yapısı
Tablo 63: Ekonomik korku iletilerin ilişkili olduğu konular
Tablo 64: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-işsizlik-yoksulluk-borç-zam
Tablo 65: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Tablo 66: Ekonomik korkuların konu içeriği: Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun Kalkınma Sorunu
Tablo 67: Ekonomik korkuların konu içeriği: Sosyal güvenlik hakları
Tablo 68: Biz/Ötekiler vurgulamaları
Tablo 69: Gazete haberlerinde korku iletilerinin ilişkili olduğu konular
Tablo 70: Gazete haberlerinde korku iletilerinin içeriği
Tablo 71: Siyasi korkuların konu içeriği
Tablo 72: Siyasi korkuların konu içeriği: Komünizm
Tablo 73: Siyasi korkuların konu içeriği: Koalisyon
Tablo 74: Siyasi korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi
Tablo 75: Siyasi korkuların konu içeriği: Oyların bölünmesi
Tablo 76: Siyasi korkuların konu içeriği: İstikrar
Tablo 77: Siyasi korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatip liseleri
Tablo 78: Siyasi korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet Rejimi
Tablo 79: Siyasi korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları
Tablo 80: Siyasi korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK Terörü
Tablo 81: Siyasi korkuların konu içeriği: Bölücülük
Tablo 82: Siyasi korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü
Tablo 83: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği
Tablo 84: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği: Türk toplumunun ahlak yapısı
Tablo 85: Ekonomik korkuların konu içeriği
Tablo 86: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-pahalılık-yoksulluk-işsizlik-faiz-zam
Tablo 87: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet
Tablo 88: Ekonomik korkuların konu içeriği: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkınma sorunu
Tablo 89: Ekonomik korkuların konu içeriği: Sosyal güvenlik hakları
Tablo 90: Biz/Ötekiler Vurgulaması
Tablo 91: Korku içerikli iletilerin ilişkili olduğu konular
Tablo 92: Korku iletilerinin içerikleri
Tablo 93: Siyasal korkuların konu içeriği
Tablo 94: Siyasal korkuların konu içeriği: Komünizm
Tablo 95: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon
Tablo 96: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü ve imamhatip liseleri
Tablo 97: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet rejimi

Tablo 98: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşman korkusu
Tablo 99: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, IMF, GB, İsrail ve Yahudi politikaları
Tablo 100: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü
Tablo 101: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük korkusu
Tablo 102: Ekonomik korkuların konu içeriği
Tablo 103: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-işsizlik-pahalılık-yoksulluk
Tablo 104: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet
Tablo 105: Biz/Ötekiler vurgulamaları
Tablo 106: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular
Tablo 107: Korku iletilerinin içerikleri
Tablo 108: Siyasal korkuların konu içerikleri
Tablo 109: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon korkusu
Tablo 110: Siyasal korkuların konu içerikleri: İstikrar
Tablo 111: Siyasal korkuların konu içerikleri: Din
Tablo 112: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatipler, Kuran kursları
Tablo 113: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet rejimi
Tablo 114: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları
Tablo 115: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşman
Tablo 116: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü
Tablo 117: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük
Tablo 118: Siyasal korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü
Tablo 119: Ekonomik korkuların konu içeriği
Tablo 120: Ekonomik korkuların konu içeriği: Ekonomik kriz-işsizlik-pahalılık-yoksulluk-enflasyonla
Tablo 121: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet
Tablo 122: Ekonomik korkuların konu içeriği: Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun kalkınma sorunu
Tablo 123: Biz/Ötekiler Vurgulamaları
Tablo 124: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular
Tablo 125: Korku iletilerinin içeriği
Tablo 126: Siyasi korkuların konu içerikleri
Tablo 127: Siyasi korkuların konu içerikleri: Koalisyon
Tablo 128: Siyasi korkuların konu içerikleri: 12 Eylül öncesi

Tablo 129: Siyasi korkuların konu içerikleri: Din
Tablo 130: Siyasi korkuların konu içerikleri: Başörtüsü, 8 yıllık eğitim
Tablo 131: Siyasi korkuların konu içerikleri: Laiklik, demokrasi, Cumhuriyet rejimi
Tablo 132: Siyasi korkuların konu içerikleri: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi, İMF politikaları
Tablo 133: Siyasi korkuların konu içerikleri: İç ve dış düşmanlar
Tablo 134: Siyasi korkuların konu içerikleri: Kürt sorunu ve PKK terörü
Tablo 135: Siyasi korkuların konu içerikleri: Bölücülük
Tablo 136: Siyasi korkuların konu içerikleri: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü
Tablo 137: Ekonomik korkuların konu içerikleri
Tablo 138: Ekonomik korkuların konu içeriği: İşsizlik-ekonomik kriz-pahalılık ve yoksulluk
Tablo 139: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet
Tablo 140: Biz/Ötekiler Vurgulamaları
Tablo 141: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular
Tablo 142: Korku iletilerinin içeriği
Tablo 143: Siyasal korkuların konu içerikleri
Tablo 144: Siyasal korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi
Tablo 145: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet rejimi
Tablo 146: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatip liseleri
Tablo 147: Siyasal korkuların konu içeriği: Din
Tablo 148: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları
Tablo 149: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşmanlar
Tablo 150: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü
Tablo 151: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük
Tablo 152: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği
Tablo 153: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği: Türk toplumunun ahlak yapısı
Tablo 154: Ekonomik korkuların konu içerikleri
Tablo 155: Ekonomik korkuların konu içerikleri: Enflasyon-ekonomik kriz-pahalılık-yoksulluk-işsizlik
Tablo 156: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet
Tablo 157: Biz/Ötekiler Vurgulamaları
Tablo 158: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular
Tablo 159: Korku iletilerinin içeriği
Tablo 160: Siyasal korkuların konu içerikleri

Tablo 161: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon
Tablo 162: Siyasal korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi
Tablo 163: Siyasal korkuların konu içeriği: Din
Tablo 164: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatip liseleri
Tablo 165: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları
Tablo 166: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşmanlar
Tablo 167: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü
Tablo 168: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük
Tablo 169: Siyasal korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü
Tablo 170: Siyasal korkuların konu içeriği: Sınavlarda ve işe alımlarda usulsüzlükler
Tablo 171: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği
Tablo 172: Siyasal korkuların konu içeriği: Toplumsal olaylarda artış
Tablo 173: Eknomik korkuların konu içeriği
Tablo 174: Eknomik korkuların konu içeriği: Pahalılık-yoksulluk-işsizlik
Tablo 175: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet
Tablo 176: Biz/Ötekiler Vurgulamaları

GİRİŞ

Korku tehlike varlığında ve insan beklentilerinin yüksek olduğu dönemlerde ortaya çıkan doğal bir duygudur. İnsanın güvenlikte olma ihtiyacı korkunun en temel güdülerden biri olarak tanımlanmasına yol açar. Bu sebeple bazı insanlar güvenliğini tehlikeye sokan durumlardan korkar ve ondan kaçma eğilimi gösterirken, bazıları da korkularıyla mücadele içerisine girer ve korktukları nesneyi ortadan kaldırarak eski güvenliklerine kavuşurlar (Köknel, 1995, s.20). Bu açıdan insanların ve toplumların yaşamlarını şekillendiren korku duygusunu hissetmesi doğaldır, fakat korkunun bazı güç odaklarınca sistemli bir şekilde üretilmesi ve yönlendirilmesi ürkütücü bir boyut taşır. Çünkü üretilen korkular sayesinde bireyin düşünce, davranış ve değerlerini kontrol altına alınarak belirlenen hedefler doğrultusunda kolaylıkla yönlendirilebilir. Bu nedenden dolayı günümüzde siyasetin yanı sıra, birçok alanda insanları ikna etme aracı olarak kullanılan korkunun çekiciliği etiksel anlamda tartışma konusudur.

Günümüzde pek çok alanda olduğu gibi politik yaşamda da bireyleri ve toplumları yönlendirmek için kullanılan etkili iletişim enstrümanların başında korku gelir. Siyasetin zihinlerde oluşan algılara dayandığı düşünüldüğünde korkunun insan bilincini etkisi altına alarak araçsallaştırdığı, diğer bir ifadeyle korku ile manipüle eden zihinlerin kolayca yönlendirilebildiği söylenebilir. Bu durumda insan aklının, mantığının ve iradesinin saf dışı bırakıldığı ortamlarda özgür bir toplumdan değil, sürü psikolojisinin hâkim olduğu bir kitle toplumunun varlığından söz edilebilir. Kitle toplumlarının genel yapısını ise dışlanma korkusu oluşturur, dolayısıyla korkuların esaretinde yaşayan kitlelerin gönüllü üyeleri kendi kaderlerini çizme yetilerinin ötesinde kendileri için çizilen kaderi yaşamak zorunda kalırlar.

Günümüz toplumlarında siyasilerin politik yaşamda korku dilini egemen kılması ötekileştirmenin beraberinde kutuplaştırma ve çatışmaları da tahrik eden yapısı dolayısıyla tehlikeli bir zemin yaratma riskini içinde taşır. Çünkü korku kendi kendini besleyen, bunun sonucunda da düşman olarak nitelendirilen ötekine karşı kin ve nefret duygularını doğuran güçlü bir duygudur. Bu durumda iktidar olmak ya da politik projelerine destek alabilmek için siyasiler açısından kısa vadede karlı sonuçlar doğuran korku dilinin, uzun vadede bireyler ve toplumlar açısından sakıncalar doğurması kaçınılmazdır. Bu anlamda ele alındığında korku dilinin egemen olduğu

toplumlarda yeni korkular ve yeni düşmanlar türerken, zaman içinde yaşanacak toplumsal çözülmeler ile her türlü tehlikeye açık zayıf bir toplumsal yapı inşa edilecektir.

Bu doğrultuda çalışmada siyasal aktörlerin kendi çıkarları doğrultusunda insanların desteğini alabilmek ya da toplumsal denetimi sağlayabilmek için hangi korkuları, nasıl ürettiği ve medya üzerinden yayılımını nasıl gerçekleştiğinin belirlemesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda korkunun ne anlama geldiği ve kökeninde yatan etmenlerin yanı sıra psikolojik, sosyolojik, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarının neleri içerdiği, korkunun tarihsel süreçler içinde değişime uğrayıp uğramadığı, korkunun farklı siyasal sistemlerde nasıl yer aldığı ve siyasal iktidarlar tarafından hangi yöntemlerle kullanıldığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda günümüze kadar olan süreçte toplumun yaşadığı başlıca siyasal, sosyal ve ekonomik korkuların neler olduğu sorularının yanıtları aranmaktadır. Öte yandan 1980 ve 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan siyasal parti liderlerinin seçmen kitlelerini ikna etmek için hangi korkuları kullandığı, bu korkuların niceliksel ve niteliksel özellikleri, medya üzerinden yansımalarının nasıl gerçekleştiği, siyasi parti liderlerinin kullandığı korku dilinin toplumu kutuplaştırıcı niteliğe sahip olup olmadığı soruları çalışmaya yön veren diğer sorular arasında yer almaktadır.

Buna göre çalışmanın ana varsayımlarını insanlık tarihinin her döneminde korkunun bireylerin ve toplumların yaşamının şekillenmesinde önemli rol oynadığı, toplumdaki egemen güçlerin hegemonyalarını kurmak ya da devam ettirmek için korkuyu etkin bir araç olarak kullandıkları, korkunun yıkıcı gücünün aşırı boyutlarda kullanılması sonucunda yeni korkuların oluşumuna zemin hazırlandığı, korkunun hüküm sürdüğü toplumlarda ötekileştirmenin beraberinde yaşanan kutuplaşmaların toplumların geleceği için tehdit içermesi, siyasal güç odaklarının halkın desteğini almak için ürettikleri korkuları propaganda ile kitle iletişim araçları üzerinden yayılımını sağladıkları oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem olarak belirlenen 1980-2011 tarihleri arasındaki sekiz genel seçim dönemiyle ilgili geliştirilen varsayımlar ise şunlardır: Siyasal aktörler siyasal, sosyal, ekonomik sorunları içinde barındıran korkuları kullanarak kitlerin desteğini almayı hedeflerler. Türkiye'de 1980 ve 2011

yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasi parti liderleri seçmen kitlelerini ikna etmek için en fazla oranda 12 Eylül öncesine dönme korkusu, komünizm korkusu, iç ve dış düşman korkusu, irtica korkusu, koalisyonla ilgili siyasi korkular, ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkular, başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkuların yanı sıra PKK terörü ve Kürt-Türk ayrımından kaynaklanan bölücülük korkusu, toplumun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkular, insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirilmesiyle ilgili korkular ve ekonomik korkuları kullanmışlardır. 1980 sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında kullandığı ekonomik korkular en fazla oranda enflasyon, zam, ekonomik kriz, işsizlik, yoksulluk, hayat pahalılığı ve yolsuzluk üzerinden şekillenmektedir. Genel seçimlerde siyasi liderlerin miting konuşmalarında yer alan korku iletilerinin "biz" ve "öteki" ayrımını içerdiği ve gazetelerin ait oldukları kimlikleri doğrultusunda kendine yakın olan siyasi parti liderlerinin korkularını haber içeriklerinde daha fazla yer vermektedirler.

1980 askeri müdahale sonrasında gerçekleştirilen 1983 Genel Seçimi'nin başlangıç noktası olarak belirlendiği çalışmada 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011 Genel Seçimleri'nde ANAP, DYP, CHP, DSP, MHP, SHP, RP, FP, AKP, BDP ve BBP'nin siyasi liderlerinin seçimlere bir ay kala miting meydanlarında yaptıkları konuşmaların gazete haberlerine yansımaları incelenmektedir. İnceleme farklı yayın kimliklerine sahip olan ve geniş kitleler tarafından okunan Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman, Tercüman ve Taraf Gazeteleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Öte yandan çalışma Frankfurt Okulu'nun geliştirdiği eleştirel kuramın temsilcilerinden Theodor Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcus ve Eric Fromm'un düşüncelerinin yanı sıra Antonia Gramsci'nin hegemonya ve Louis Althusser'in devletin ideolojik ve baskı aygıtları kuramlarıyla desteklenmektedir.

Bu kuramsal çerçevede ele alınan araştırmanın birinci bölümünü korkunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturmaktadır. Bu bölümde korkunun tanımı yapılırken, tarihte ve günümüzde insanların yaşadığı korkulara genel olarak değinilirken, korkuya yönelik olarak psikolojik, sosyo-psikolojik, sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve iletişim bilimleri açısından yaklaşımlar üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, farklı siyasal sistemlerde korkunun üretilmesi ve kitleler üzerinde denetim mekanizması aracı olarak kullanılması başlığı altında korkunun Monarşik, Oligarşik, Totaliter, Teokratik, Aristokratik ve Demokratik siyasal sistemler açısından ele alınmakta, aynı bölümde siyasal iktidarların korkuyu oluşturma nedenleri, korkuyu toplumda yayma yöntemleri alt başlığı altında ise korkunun baskı ve şiddet, komplo teorileri, kaos ve düzen teorileri, söylenti ve yasal düzenlemeler ile yayılımı açısından ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze (1923-2011) Türk toplumunun siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel yapısı yaşanan dönemin korkuları açısından incelenmektedir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, 1983 yılından 2011 yılına kadar gerçekleşen genel seçimlere katılan siyasal partilerin ideolojik kimlikleri üzerinde durulmakta, beşinci bölümde ise Türkiye'de kitlelerin yönetiminde korkunun üretilmesi ve kullanılmasında kitle iletişim araçlarının rolü ele alınmaktadır. Buna göre bu bölümde kitlenin tanımı ve özellikleri üzerinde durulurken, aynı bölümde korkunun üretilmesinde ve kullanılmasında etkin bir role sahip olan kitle iletişim araçları ve mülkiyet ilişkisi, kitle iletişim araçlarında korkunun yeniden üretimi ve yayılımının yanı sıra, haber metinlerine korku içerikli iletilerin yer verilmesi konuları incelenmiştir. Altıncı bölümde ise çalışmanın amacı, objesi ve yöntemi açıklanırken, içerik analizi yöntemiyle araştırmanın sonucunda ulaşılan bulguların yanı sıra bulguların değerlendirilmesi yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMLARIN GELİŞİM SÜRECİNDE KORKU VE KORKUYA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Çalışmanın birinci bölümünde korku kavramsal çerçevede incelenirken, toplumsal değişim süreçleri ana başlığı altında tarih öncesi çağlar, İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ, Yakınçağ ve günümüz toplumları açısından yaşanan korkuların yanı sıra korkuya yönelik kuramsal yaklaşımlar ele alınmaktadır.

1.KORKUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Korku insanın alışkın olduğu şartların değişmesiyle oluşan belirsizliğin beraberinde getirdiği tehditler karşısında yaşamda kalabilmek amacıyla hissettiği en önemli duygulardan biridir. Korkunun sözlük anlamı ise bir tehlike veya bir tehlike düşüncesi karşısında uyanan kaygı duygusu olarak tanımlanır (TDK, 1998, s.1363). Dışarıdan gelen tehlikeye karşı verilen duygusal tepki olarak da tanımlanan korku benliğe ve varlığa yönelik bir tehlike durumunda ortaya çıkar. Dolayısıyla kaçma davranışını başlatan bir duygu olmasının yanı sıra nesnel bir tehlikeye karşı denge ve durumsal işlevi olan bir uyarılışı da içinde barındırır (Şenol, 2006, s.246). O halde korku kişiyi tehlike karşısında kaçmaya yönlendirebileceği gibi korkuyla başa çıkması için de motive edici bir güce sahip olduğu söylenebilir.

Krisnamurti (2009) belirsizliğin korku duygusunun oluşumuna zemin hazırladığını belirterek, belirginlikten belirsizliğe olan hareketi korku olarak tanımlamaktadır (s.17). Belirsizlik ve tehlikeyi içine alan bu tanımlamadan yola çıkıldığında insanın belirli düşünce kalıpları doğrultusunda şekillendirdiği yaşantısında, bildiği ve inandığı şeylerden koparılmaya çalışıldığı hissinin korku duygusunun yaşanmasını kaçınılmaz kıldığı varsayılabilir. Çünkü insan alışa geldiği yaşam tarzı dışında yaşamaya ya da düşünmeye yönlendirilirse kendini güvensiz hisseder, dolayısıyla tehdit olarak algılanan değişim korkuları da tetikler.

ABD eski başkanlarından Franklin D. Roosevelt "Asıl korkmamız gereken şey korkunun kendisidir" sözleri ile korku tepkisini harekete geçiren duyguların hayali tehlikelerden kaynaklandığına dikkat çekmiştir (Fossum, 1999, s.8). O halde

korkular yaşama geçmemiş hayali bir dünyanın ürünü olarak insan beyninde yer alır. Bu hayali yapının belirli ölçülerin dışında yaşanması durumunda ise korku hastalıklı bir hale dönüşme riskini taşır. (Mannoni, 1992, s.37). Korkunun yol açacağı bu hastalıklı durum ise aşırı güvensizlik sonucu oluşan korku ikliminin bireysel ve toplumsal yaşantıyı çekilmez hale getirmesine zemin hazırlama riskini içinde barındırır.

Postmodernist kuramsal yaklaşımcılardan olan Kristeva (2004), başlangıçta byo-itkisel bir dengenin bozulmasıyla ortaya çıkan korkunun zaman içinde kendini farklı nesneler üzerinden yansıtan mantıksal bir oluşum haline geldiğini ifade eder (s.55). Bu ifadeden yola çıkılarak başlangıçta soyut halde olan korkunun nesneler üzerindeki ikameti sayesinde somuta dökülerek gerçek yaşamda kendine yer edindiği sonucuna ulaşılabilir. O halde korku tehlike ya da tehdit karşısında sadece düşünce olarak varken, nesneler üzerinden yaşama geçerek somut olarak varlığını devam ettirir.

2. TOPLUMSAL DEĞİŞİM SÜREÇLERİ VE KORKU

Toplumsal değişim süreçleri ve korkular başlığı altında insanların ve toplumların yaşadığı korkular tarihsel dönemlere göre incelenerek, tarihsel süreç içinde evrimleşen insanın ve toplumların yaşadığı korkuların niteliği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Buna göre tarih öncesi çağlardan başlayan inceleme İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ, Yakınçağ ve günümüzde yaşanan korkuları kapsamaktadır.

2.1. Tarih Öncesinde Yaşanan Korkular

Yapılan araştırmalar tarihin ilk dönemlerinde insanların zengin, yoksul, köle ya da özgür olarak ayrılmadığını göstermektedir. Kulübelerde yaşamış olan ilk avcıların hepsi aynı derecede yoksul olmakla birlikte açlık ve soğuktan ancak birlikte yaşayıp, birlikte avlanarak, tehlike anında ortak gayretle taş ve kemiklerden yapılan silahlarla kendilerini savunduklarını ortaya koymaktadır (Childe, 2006, s.13). Uzmanlaşmamış ilkel toplulukların eşitlikçi yapısı onları iç çatışmalardan koruduğu gibi, doğadan gelen ve toplumsal tehlikelere kolektif eylem ile birlikte karşı koyabilmeyi sağlamıştır (Şenel, 2011, s.22). Bu bilgiler ışığında doğaya karşı mücadele veren tarih öncesi insanların tehlike karşısında hayatta kalma çabasının

kökeninde yatan ölüm korkuyla topluluk halinde yaşayarak ve dayanışma ile başa çıktıkları söylenebilir.

Doğanın öfkesi karşısında korkuyla karışık yaşadığı savunmasızlığın beraberinde yaşamda kalma çabası insanoğlunun önünde yeni kapıların açılmasını sağlarken, bugünkü uygarlığın temellerinin atılmasına zemin hazırlamıştır (İllin ve Segal, 2008, s.167). En ilkel dönemlerde insanlar tabiattaki sivri taşlarla kendilerini vahşi hayvanlara karşı korumuşlar, küçük hayvanları avlayıp, bitki kökleri ve meyvelerle beslenmişlerdir (Altaş, 2011, s.37). Buzul Çağı'nda insanlığın ataları hayatta kalma güdüsüyle ateş yakmayı ve hayvan postundan giysiler yapmayı ve mağaralarda yaşamayı keşfetmiştir (Childe, 2006, s.43). Ateşin keşfi ile soğuğa ve yırtıcı hayvanlara karşı daha iyi korunmasını sağlayan insan il kez doğanın kör güçleri üzerinde egemenlik kurmayı başarır (Tanilli, 2002, s.15).

Sonuç olarak tarih öncesi dönemlerde ilkel insanın zenginlik, yoksulluk, kölelik gibi çeşitli ayrımlara sahip olmadığı, diğer bir ifadeyle herkesin aynı yaşam koşullarına sahip olmasından dolayı doğanın tehlikeleri karşısında yaşadıkları ölüm korkusunu dayanışmaya dayalı kolektif bir yaşamla aştıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan doğaya karşı hayatta kalabilmek amacıyla verdikleri savaşım sırasında keşfettikleri yeni bilgi ve yöntemler insanın diğer canlılardan farkını ortaya koyarken uygarlığın temellerinin atılmasına da zemin hazırlamıştır.

2.1.1. Doğa Üstü Güçlere Karşı Duyulan Korku ve Totem İnancı

Batıl inançların kökeninde bilinmeyenden duyulan korku yer alır (İllin ve Segal, 2008, s.141). Neolotik (Yenitaş Çağı) dönemde klan halinde yaşamaya başlayan insan topluluklarında totem inancı önemli yer tutar. Buna göre klanın insanları mitolojik ortak atanın ya da totemin kişiliğinde birbirlerine bağlanmışlardır. Totem bazen bir hayvandır, bazen bir böcektir, bir bitkidir, bir yerdir ve bir gereçtir. (Timuçin, 2004, s.50) İnsan klanlar döneminde dinsel inançlarla birlikte doğmuş olan büyü gücü sayesinde doğanın, hayvanların ve bitkilerin üzerinde doğaüstü bir güce sahip olabileceğine inanmaktadır. Her türlü av hayvanının yer aldığı en eski ayinlerde gerçekleşen tapınma aşamalı olarak geliştikçe hayvan kitlesi ya da toplamacılıkla uğraşanlar için bitkiler arasından belli bir türe karşı klanın soyundan

geldiğini kabul edilmekte ve toteme bağlı sayılır (Diakov ve Kovalev, 2010, s.47). Oluşan yeni toplumsal sistemde ilkel insanların bir arada yaşayarak verdikleri hayatta kalma mücadelesinde ölüm korkusunun peşi sıra gelişen bilinmeyenden duyulan korku nedeniyle totem inancı ve büyü gibi batıl inançlar gelişmeye başlar.

Freud'a göre (2008) Avusturalya, Afrika ve A.B.D. yerlilerinde görülen totemin, ruhun başka bir şeye geçme inancı üzerine kuruludur. Bu inanışa göre totem, kendisini korkutan tehlikelerden kaçmak için ruhun sığındığı güvenilir bir sığınaktır. İlkel insan ruhunu toteme yerleştirdikten sonra kendisine zarar gelmeyeceğine inanır ve doğal olarak da kendi ruhunu taşıyan şeye kötülük yapmamaya dikkat etmektedir. Totemin beraberinde getirdiği yasağın çiğnenmesi durumunda ise bütün toplumu tehdit eden bir tehlikeden ya da günahtan kurtulmak istercesine yasağı çiğneyen kişi cezalandırılır (s. 139). Tanilli (2002) klanın atalarını ve koruyucu ruhlarını bazı hayvanlarda ve bitkilerde görme inancına totizm olarak tanımlarken, toteizmi insanlığın ilk dini olarak yorumlar (25). Totemler kabile üyeleri arasında güçlü bir bağ oluştururken, kabile üyelerinin yaşamlarını tehdit eden tehlikelerin oluşturduğu korku büyü ve kurban ritüeli ile giderilmeye çalışılmıştır.

İnsanların kabileler halinde yaşamaya başlamalarından beri var olan kurban ritüeli mağduriyet, kolektif suçluluk yoluyla kaynaşmayı temsil eden bir ritüel olarak insanları rahatlatmış ve Tanrı ile temas halinde olma hissini yaşatmıştır (Çevik, 2007, s.62). Childe'a (2007) göre, insanların sahip oldukları türden duygu ve isteklere sahip oldukları inanılan ruhların öfkesinin ortak bir toplumsal kurban ile yatıştırılması geleneği, eski taş devrinin vahşi toplumlarında dinin tohumlarının atılmaya başlanması açısından önemlidir (s.55).

2.1.2. Yerleşik Yaşama Geçiş İle Yaşanan Korkular

Neolotik Çağ, diğer adıyla Cilalı Taş Devri olan bu dönemde toprak işlenerek tarımsal faaliyetler yapılmaya başlanmış ve köyler kurularak yerleşik hayata geçilmiştir (McNeil, 2007, s.32). Doğa koşulları karşısında yine savunmasız olan insan yaşamı için gerekli olan ekinlerin, sürülerin, kümes hayvanlarının felaketlerden etkilenme korkusu karşısında yağmur, güneş, gök gürültüsü ve kasırga getiren güçlere bağlılığını bildirmeyi ve boyun eğmeyi bir gereklilik olarak

görmüştür (Childe, 2006, s.76). Öte yandan Neolitik Çağ'da iktisadi yaşamın gelişmesi ile klanlar arasında savaşların çıkması beraberinde kölelik korkusunu getirir (Timuçin, 2004, s.57). Demirin keşfi ile sağlam silahların yanı sıra demirden baltalar, kazmalar, oraklar, kürekler ve ucu demirli sabanın keşfi ile tarım alanlarının fazlalaşması insanın yaşam kalitesinin eskiye oranla artmasına olanak sağlar. Böylece insan sonunda tükettiğinden çoğunu üretir duruma gelirken sömürü düzeni ve onun peşi sıra yeni korkuların oluşumuna da ortam hazırlar. Örneğin tutsaklar tanrılara kurban edilmek ya da yenilmek için öldürülürken, bu dönemde emeğin verimliliğinin artması için köle olarak çalıştırılmaya başlanır (Diakov ve Kovalev, 2010, s.53). Childe'a göre (2006) insanların tutsak edilmesi savaşın büyük buluşlarından biri olmakla birlikte, eski endüstrinin temeli ve sermaye birikiminde etken bir araç olma özelliğine sahiptir (s.98). Bu anlamda ele alındığında ihtiyaçtan fazla üretim özel mülkiyetin peşi sıra toplumsal sınıfların oluşumuna neden olurken, insanın doğa karşısında duyduğu korkuya yerleşik yaşama geçişle birlikte can ve mal kaybının yanı sıra kölelik gibi yeni korkular eklenir.

Bu dönemde başlangıçta ortak mülkiyet olarak işlenen toprak zaman içinde ataerkil ailelerin kendi özel ürünlerini değişik miktarlarda ürettiği bir düzeni yaratır. Bu düzen özel mülkiyetle beraber insanın sahip olduğu ürününü, toprağını, hayvanlarını, özgürlüğünü kaybetme korkusunu daha yoğun yaşamasına neden olur (Tanilli, 2002, s.28). McNeil (2005), bir topluluğun bir başka topluluğu fethedişiyle toplumun efendiler ile hizmetçiler, işleri yönetenler ile yönetilenler olarak bölündüğünü ileri sürer (s.34). Özel mülkiyetin yanı sıra başka bir toplumun fethedilmesinden doğan kölelik sistemi insanın yaşaması için gerektiğinden fazlasının üretilmesi yani artı üretimine geçilmesine zemin hazırlarken, toplumsal sınıfların oluşmasını ve egemen güçlerin kendi düzenlerini kurmasını sağlamıştır. Nitekim üretimin artması ve özel mülkiyetin gelişmesinin klan toplumlarının çöküşünü de beraberinde getirir (Diakov ve Kovalev, 2010, ss.60-61). Klan döneminin kapanması ve yeni bir devlet yapısının oluşumuyla beraber, siyasal otorite toplumun bütünlüğü ve düzeni açısından koşulsuz itaat için baskı ve şiddet yöntemleriyle korku üreterek halk üzerinde kontrol mekanizması oluşturmaya başlar.

2.2. İlk Çağ'da Yaşanan Korkular

İlkçağ insanının yaşadığı korkular Sümerler, Mısırlılar, Eski Yunanlılar ve Roma medeniyetleri başlıkları altında incelenmektedir.

2.2.1. Sümer Uygarlığı'nda Korkular (M.Ö. 4000-M.Ö. 2000)

İlkçağ dönemi medeniyetlerinden Sümer Uygarlığı'nda kral yani kent devletinin yöneticisi olan kişi kentin koruyucusu olan Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul görmüştür (Timuçin, 2004, s.61). Bu bilgiden yola çıkıldığında, tarih öncesi çağlarda insanın doğa karşısındaki savunmasızlığının yarattığı korkunun totem inancı ile Sümerliler'de ise pek çok tanrı ve onun yeryüzündeki temsilcisi olan rahip krala duyulan inanç ile aşılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bundan dolayı rahiplerin önderliğindeki Sümer kentlerinde tapınaklar toplum yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. Mezopotamya mitoslarında, tanrıların insanları eksiksiz donatılmış Tanrı evinin yani tapınağın yiyecek, içecek ve öteki gereksinimleri karşılamak için köleleri yarattıkları anlatılır (McNeil, 2007, s.34). Diğer bir ifadeyle, Sümerlilerin varlık sebebi olan tapınaklarda yaşayan görevlilerin en iyi şekilde yaşatılması yaşamsal bir gereklilik olarak kendini gösterir (Diakov ve Kovalev, 2010, s.87). Sümer toplumunda üzerinde durulması gereken bir başka husus ise bu dönemde de bilinmeyenden duyulan korkunun peşi sıra büyü inancının toplumda yaygın olarak kabul gördüğüdür. Öyle ki bu sayede, büyücüler üretime fiziksel olarak hiç katılmadıkları halde artık üretim üzerinden pay sahibi olmayı başaran ilk kesim olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.

Aşağı Mezopotamya'da yaşayan Sümerlilerin insanüstü bir çabayla Dicle ve Fırat'ın sahip olduğu olumsuz çevre koşullarını değiştirdikleri bilinmektedir. Bu sayede, tarlaları sulamak, bataklığı kurutmak için kanallar kazarak sel sularının erişemeyeceği yükseklikte setler yapan Sümerliler, bu uğraşıların sonucunda kuruttukları bataklık alanlarda bereketli otlak yerleri oluşturmayı başarmışlardır (Childe, 2006, s.81). Böylesine emek verilen toprakları kaybetme korkusu yaşayan Sümerliler bir taraftan dış saldırılara karşı tetikte olurken, diğer yandan birbirinden bağımsız kent yapılarını kontrol etmek amacıyla sık sık savaşa başvurmuşlardır (McNeil, 2007, s.42). Topraklarını kaybetme korkusu, Sümerlilerin emek vererek

verimli hale getirdikleri bereketli topraklarını korumak için yeni savaş ve savunma tekniklerini geliştirmelerini de sağlamıştır.

Üretici güçlerdeki büyük gelişmenin ortaya çıkardığı en eski sömürge biçimi köle emeğidir. Nitekim M.Ö. 3000 yılında Lagaş'ta halkın dörtte birinin köle olduğu tarihi kayıtlarda yer alır (Tanilli, 2002, s.50). Böylece kölelerin kullanılmasından doğan üretim artışı ve üretim güçlerindeki gelişmeler ilkel toplulukların dayanışmaya dayalı eski düzeninin bozulmasını ve rekabete dayalı yeni toplumsal sınıfların oluşmasına zemin hazırlar.

Sümerliler döneminde gelişen yeni toplumsal düzende sınıflar arasındaki belirginliğin iyice arttığı görülür. Nitekim Aşağı Mezopotamya'da sınıfların ve devletin ortaya çıkışı köleler ve efendiler arasında, yoksullar ve doğuştan soylular arasında çetin bir savaşıma yol açmıştır. Köleler ve özgür tarımcılar üzerinde egemenlik şiddet yoluyla kurulurken, bu durum üretimi bizzat gerçekleştirenlerin hoşnutsuzluğuna ve direnmelerine yol açmıştır (Timuçin, 2004, s.89). Sümerlilerin siyasal ve sosyal yapısına bakıldığında yöneten ve yönetilenden çok toplumsal yapıdaki kölelik ve özgürlük gibi, zenginlik ve fakirlik gibi ayrımlardan doğan ciddi çatışmaların yarattığı korkulardan bahsedilebilir.

2.2.2. Mısır Uygarlığı'nda Korkular (M.Ö. 3000-M.Ö. 525)

İlkçağ'ın en büyük medeniyetlerinden biri olan Mısır Uygarlığı'nda diğer İlkçağ medeniyetlerinde olduğu gibi doğaüstü güçlerden duyulan korkunun yanı sıra ölüm korkusunun önemli yer tuttuğu anlaşılır. Özellikle yılın belirli zamanlarında taşan Nil Nehri Mısırlıların yaşamında belirleyici rol oynamıştır. Bu nedenle doğanın öfkesi karşısında savunmasız kalan Mısır toplumunda batıl inançlar yaygın yer tutar. Öte yandan Mısır uygarlığında Firavunların halk üzerinde kontrol mekanizması oluşturmak için ölüm korkusunu yaygın olarak kullanmaları dikkat çekici bir boyutu oluşturur.

Yağışlar nedeniyle yılın belirli zamanlarında taşan Nil Nehri'nin sularının çekilmesiyle toprağın üzerinde çürümüş bitkilerden ve madenlerden oluşan balçık sayesinde oluşan verimli topraklar Mısırlıların zengin tarım ürünlerini

yetiştirmelerini sağlamıştır (Diekov, Kovalev, 2008, s.117). Nil Nehri'nin Mısırlıların geçim kaynağı olan tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde en etkili kaynakların başında gelmesi nedeniyle Nil Nehri onun kutsal olarak nitelendirilmiştir. Hatta öyle ki, Mısırlıların inancına göre Tanrı olduğuna inanılan Nil Nehri'nin taşma dönemleri kâhinler tarafından izlenerek tapınak duvarlarına kaydedilmiştir. Bu nedenle Tanrılar'ın öfkelenip kendilerini cezalandırabileceği korkusuyla Mısırlıların Sümerliler de olduğu gibi tapınaklara armağan ve kurbanlar gönderdiği tarihi kayıtlarda yer alır (Şenel, 2011,s.102). Mısırlıların Nil'in taşabileceği korkusuyla tapınaklardaki rahiplerden medet umması tarih öncesi çağlardaki insanın doğa olayları karşısında savunmasızlığının devamı olarak yorumlanabilir. Doğa karşısında savunmasızlık, diğer bir ifadeyle bilinmezlik karşısında duyulan derin korku Mısır toplumunda batıl inançları da beraberinde getirmiştir.

Mısır mitolojisine göre iktidarın tanrılardan yarı tanrısal ve insani hanedanlara geçişi kozmogonik süreç olarak nitelendirilirken, gökyüzünde yaşayan Tanrılar tapınakların katkısıyla dünyanın düzenini sağlamaya hizmet ederler (Assman, 2001, s.183). Buna göre Mısır'da her şey Tanrı-kralın, yani Firavun'un sarayı çevresinde odaklanmıştır. Sümerliler'de Tanrılar'ın gereksinimleri, karakter özellikleri ve davranışları bakımından insanlara benzedikleri düşünülür ve gözle görünmez olduğuna inanılmıştır. Krallarının bir Tanrı olduğuna inanan Mısırlılar ise ölümsüz olduklarını düşündükleri krallarının kendilerine de ölümsüzlük vereceğine inancı tüm yaşamlarına hâkim olmuştur (McNeil, 2007, s.52). Bu anlamda ele alındığında Sümerlilerdeki rahip-kral anlayışının, Mısırlılarda Tanrı-kral anlayışına dönüştüğü söylenebilir.

Böylece devlet sadece barış, düzen ve adaletin sağlanması için gerekli bir kurum değil aynı zamanda ölümsüzlüğe varma ya da ölümden sonra yaşamın devamını mümkün kılma aracı haline gelir. Eski krallık döneminde ölümsüzlüğü yalnızca kendinin ayrıcalığı olarak nitelendiren Mısır firavunları orta krallık zamanında soyluları kendine bağlamak için ölümsüzlük bağışlamaya başlamıştır. Buyruklarına uymayanları bundan yoksun ederlerken, ölümsüzlük bağışladıkları soyluların öteki dünyada cezalandırılıcağı korkusuyla kendine karşı gizli suçlar

işlenmesinin önüne geçilmeye çalışıldığı anlaşılır (Şenel, 2011, s.80). Mısır'ın uygarlığının günümüze ulaşan en önemli simgelerinin başında gelen Mısır pramitleri firavunların mezarları için inşa edilmiş, zamanının ötesinde gösterişli mezarlardır. Mısırlıların bu büyüklükte mezar anıtlar inşa ettirmeleri öteki dünyadaki yaşama büyük önem atfetmiş olmalarından kaynaklanır. Onlara göre insan vücuduna bağlı birçok ruhi ilke taşır ve bu ruhi ilkeler ölümden sonra cesede bağlı kalırdı (Akalın, 22015, s.44). Bu nedenle Mısırlıların en çok korktukları şeyler biri de öldükten sonra cesetlerinin çürümesidir.

M.Ö. 4000 yıllarında Mısırlı kabileler ekonominin çeşitli alanlarında gelişmeler sağlamışlardır. Bu gelişmeler bir yandan nüfusu çoğaltıp klanları güçlendiriken, elde edilen servet nedeniyle sosyal durumda ortaya çıkan eşitsizlik toplumu köleler, özgür insanlar ve soylular bölünmesine neden olmuştur (Tanilli, 2002, s.83). Nitekim Eski imparatorluk Mısırı'nın siyasal ve sosyal yaşamına bakıldığında köleci soylu sınıfın çıkarlarını savunan bir despotluk olduğu görülür (Altaş, 2011, s.153). Nomarkların boyunduruğu altında yaşayan çiftçilerin her türlü haksızlığa ve zulme uğrarken, egemen sınıflar toplumdaki gerginliğin farkındadır ve günün birinde gerçekleşebilecek olan isyandan korkmuşlardır. Bu nedenle Kahun'daki zenginler mahallesi işçi mahallesinden kalın bir duvarla ayrılırken, silahlı birlikler tarafından korunduğu tarihi kaynaklarda yer alır (Diakov ve Kovalev, 2010, s.124).

Toplumdaki bu keskin ayrışmanın beraberinde köylü ayaklanmalarının yanı sıra rahiplerin halkın hoşnutsuzluğunu körükleyip, tanrıların gazabı ve ülkeyi tehdit eden felaketler üzerine kehanetleri ile ülkeyi iç çatışmaları arttırır (Tanilli, 2002, s.101). Bu bilgilerden yola çıkıldığında Mısır döneminde nomarkların kölelere ve köylülere karşı acımasızca bir tutum izleyerek toplumda ürettikleri korku ile düzenin dolayısıyla kendi varlıklarını koruma amacı güttükleri söylenebilir. Öte yandan korkunun yeni korkular üreteceği varsayımından yola çıkıldığında, toplumsal denetimi sağlamak amacıyla üretilen korkunun yansıması olarak kendilerinin de korku dolu bir dünyada yaşamaya mahkûm oldukları değerlendirmesi yapılabilir.

2.2.3. Eski Yunan Uygarlığı'nda Korkular (M.Ö.756-M.Ö.746)

İlkçağ dönemi medeniyetlerinden olan Eski Yunan uygarlığında, toprakların giderek az sayıda kimsenin elinde toplanması ile oluşan feodal bir yapının yarattığı korkuların egemenliğinden söz edilebilir. Bu feodal yapıda Yunanlılar bir taraftan borçlarını ödeyemedikleri için ipoteğe verdikleri topraklarını yitirme korkusunu yaşarken, diğer taraftan borçlarının karşılığı olarak çocuklarını, eşlerini hatta kendilerini güvence olarak göstermeleri neticesinde özgürlüklerini kaybetme korkusunu yaşadıkları anlaşılmaktadır. Borçlarını ödeyemeyenlerin alacaklılarının köleleri durumuna düştüğü bu yaygınlaşmış olguya Yunan toplumunda "borç köleliği" denilirdi (Şenel, 2011, s.124). Bu anlamda ele alındığında İlkçağ'da Yunanlıların en büyük korkularının başında borç köleliğinin geldiği söylenebilir.

Köleci bir toplum olan Yunan Uygarlığı'nda endüstri köle emeğine dayanır. Öyle ki, küçük çiftçilerin bile bir ya da iki kölesi bulunurken, maden ocakları, fabrikalarda çalıştırılan köleler polis olarak bile kullanılmıştır (Childe, 2007, s.220). Örneğin savcıların suçluların yakalanmasında sorumlu yardımcıları olarak hizmet vererek yurttaşlar için güç uygulanmasını gerketiren hoşa gitmeyen görevleri yerine getirirlerdi (Martin, 2012, s.126). Diğer yandan kölelerin çok olduğu sitelerde efendilere karşı başkaldırabilecekleri olasılığı yaşamın içinde hissedilen önemli korkulardan biri olarak gösterilebilir (Tanilli, 2002, s.296). Bu dönemde Yunanlı kölelerin çok farklı milletlerden gelmelerinden dolayı isyanlarını örgütleyemedikleri ve yaşam koşullarının zorluğuna rağmen Sparta dışında neredeyse hiçbir zaman büyük bir ayaklanmaya kalkışamadı anlaşılır (Martin, 2012, s.126).

Yunan Uygarlığı'nda imparatorluğun elden gitmesi ile dış kaynaklar kesilince fakirler ve zenginler arasındaki çatışma şiddete dönüşürken (Childe, 2007, s.221), sınıflar arasındaki kavganın hem çok korkunç boyutlarda hem de çok uzun süre devam ettiği (Timuçin, 2004, s.132) anlaşılır. M.Ö. 621'de iç kargaşa ve karışıklıkları ortadan kaldırmak karşılıklı hakları belirtmek için yapılan "Drakon Kanunları" kent halkıyla köylülerin durumunu düzeltememiş durumu daha da kötüleştirmiştir. Zalimliği ile tanınan Drakon Kanunları klanların ilkel adetlerinin toplamında oluşmuştur. Buna göre en küçük hırsızlığın bile ölümle cezalandırıldığı kanunların "mürekkeple değil kanla yazıldığı" nitelemesi yapılır (Altaş, 2011, s.239).

Egemen sınıfın haklarını korumak için gerçekleştirilen yasaların çoğu zaman idama varan cezaları içermesi yasalar aracılığıyla korku üretimi sayesinde halkın denetim altında tutma çabasının göstergesi olarak yorumlanabilir. Öte yandan Solon Kanunları Atina'da siyasal, hukuki, toplumsal özellikte düzenlemelerle yeni bir toplum düzeni inşa etmek için yaşama geçirilir. Solon, zenginlerin mali üstünlüğünü koruma yönelik talepleri ile toprağın büyük toprak sahiplerinin mülkiyetinden alınarak yoksullara yeniden dağıtılması çağrısı arasında bir orta yol izlemeye çalışırken, Atinalıların borçları karşılığında köle olarak satılmalarını yasaklayarak İlkçağ'ın en büyün korkularından biri olan borç köleliğini ortadan kaldırmıştır (Martin, 2012, s.152).

Yunan toplumunda zenginler ve yoksullar arasındaki üstü örtülü düşmanlık çoğu Yunan kentinde Peloponnesos Savaşı (M.Ö. 404) bitiminde su yüzüne çıkıp süreklilik kazanmıştır. Güvensizlik ve korku bir sınıfı ötekinden uzaklaştırırken, yurttaşlar olağanüstü durumlar dışında askeri seferlere katılmamaya başlayınca, hizmet görmenin beslediği eski psikolojik dayanışma duygusu da yok olmuştur (McNeil, 2007, ss. 204-205). Bu bağlamda ele alındığında toplumsal sınıflar arasındaki çatışmanın yarattığı korkunun neden olduğu güvensizliğin birlik ve dayanışmayı ortadan kaldırdığı varsayımından yola çıkıldığında, sınıflar arasındaki güvensizliğin beraberinde yaşanan korkuların Yunan Uygarlığı'nın çöküşünde rol oynayan en önemli etkenlerden biri olduğu değerlendirmesi yapılabilir.

2.2.4. Roma Uygarlığı'nda Korkular (M.Ö.753-M.S.1453)

Roma Uygarlığı İlkçağ döneminde varolan ve etkileri günümüze kadar uzanan en önemli uygarlıklardan biri olarak tarih sahnesinde yerini alır. Diğer İlkçağ uygarlıklarında olduğu gibi Roma Uygarlığı'nda da doğaüstü güçlerden duyulan korkuların çeşitli ritüellerle giderilmeye çalışıldığı anlaşılır. İlkçağ döneminde pagan dininin etkisinde kalan Roma halkının inanç sistemine göre dinsel ritüellerin yerine getirilmesi Tanrılar'ın güvencesinin kazanılması için yeterlidir. Bu nedenle Tanrılar'ın öfkelerini dindirmek için kurbanlar kesilir, yiyecek ve içecekler sunulurdu (Diakov ve Kovalev, 2010, s.112). Bu sayede bir yandan toplumun çeşitli katmanlarında yer alan insanların yaşamla ilgili korku ve kaygıları giderilirken, diğer

yandan devlet eliyle tören havasında gerçekleştirilen ritüeller ile asker, aristokrat ve rahiplerden oluşan egemen sınıfın halk üzerindeki denetiminin sağlanmıştır.

Roma Uygarlığı'nda kölelerin sayısı vatandaşlardan çok fazla sayıda olmasından dolayı köle ayaklanmalarının olabileceği korkusunun yaygın olduğu anlaşılır (Baker, 2012, s.309). Roma tarihine bakıldığında köleleri kaçmamaları için dağlayarak işaretlendiği, kaçan kölelerin çarmıha gerildiği, eğlence aracı olarak da kullanıldığı bilgileri yer alır. Bu yüzden Roma'da zaman zaman köle ayaklanmalarının çıktığı görülür ki, bunların en ünlüsü ise Spartacus ayaklanmasıdır (Timuçin, 2004, ss.235-236). İtalyada gerçekleşen Spartacus ayaklanması köleci bir toplumun en büyük kâbusunu gerçeğe dönüştüren ciddi bir ayaklanma olarak tarih sahnesinde yer alır. Modern çağlarda ise Spartacun ayaklanması modern çağın ekonomik sömürü ve sosyal eşitsizliğine karşı savaş veren ücretli köleleri temsil eden bir figür olmuştur (Fields, 2011, s.5).

Roma Uygarlığı'nda siyasal korkuların çoğu zaman dıştan gelen tehlikelerden dolayı değil, ülke içinde karşılaşılan güçlüklerden kaynaklandığı söylenebilir. Bu yüzden küçük bahanelerle savaş açma yoluna giden Romalılar, askeri birlikleri imparatorluktan uzak tutmaya çalışmıştır. Öyle ki, profesyonelleşmiş paralı askerlere dayalı birlikleri komuta eden birbirine rakip generaller arasındaki iç savaş, askeri diktatörlüğü en önemli tehlikelerden biri haline getirmiştir. Roma devletinde duyulan bir başka korku ise tiranlık korkusudur. İktidarını salt kaba güce dayandıran tiranlıkta egemen kişi toplumun ortak iyiliğini değil, kendi çıkarlarını gözetir (Ağaoğlu, 1975, s.164). Nitekim siyaset tarihine bakıldığında birçok liderin tiranlık suçlamasıyla karşılaştığı görülür. Örneğin dünya tarihinde önemli bir yere sahip Julius Caesar, hukuk üstünlüğü erkini ele geçirerek uzun süre elinde tutan ilk insan olmasına rağmen, Roma yönetim biçimini yeniden örgütleme yolundaki niyetini açıklaması ile siyasal erki yasa dışı yollarla ele geçiren tiran suçlamasıyla senato merdivenlerinde öldürülmüştür (McNeil, 2007, ss.221-222).

2.3. Ortaçağ'da Yaşanan Korkular

Çağdaş toplumların yakın geçmişini oluşturan Ortaçağ dönemi çağımızın sorunlarını kavramamız açısından önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle çalışmada

Ortaçağ ile ilgili korkular Ortaçağ Roma İmparatorluğu döneminde korkular, Avrupa'da feodal sistemin beraberinde yaşanan korkular, Türk ve İslamiyet korkuları, engizisyon mahkemelerinin yarattığı korkuların yanı sıra kıtlık ve veba korkuları başlıkları altında incelenmektedir.

2.3.1. Ortaçağ Roma İmparatorluğu'nda Korkular

İlkçağ tarihinde olduğu gibi Ortaçağ tarihinde de Roma İmparatorluğu önemli bir yer tutar. Bu nedenle Ortaçağ Avrupası'nda yaşanan korkuların kökenini anlamak açısından Roma İmparatorluğu'nun geçirdiği aşamaları göz önünde bulundurmak gerekir. Roma İmparatorluğu'nun insanlık tarihinde yeni bir dönemi beraberinde getiren kavimler göçünden en fazla etkilenen uygarlıklar arasında olduğu ileri sürülür. Çünkü kavimler göçüyle yeni bir yer arayışında olan barbar Germen halkları Roma sınırlarını zorlamaya başlamıştır (Şenel, 2011, s.238). Kavimler göçünün etkisiyle başta İskandinav olmak üzere pek çok şehir harabeye dönüşmüş ve insanlar yaralarını sarmakta güçlük çeker hale gelmiştir. Öte yandan kentlerdeki tahribatın tek sebebi istilacılar değildi, çünkü düşmanı aç bırakmak için askerler civardaki tüm hayvanları götürebilmekte ve hasadı yakabilmektedir (Bloch, 2008, ss.76-77). Dolayısıyla kavimler göçüyle yaşanan savaşlar insanları can ve mal kaybının yanı sıra yaşamda kalmayı başarabilseler bile açlık korkusuyla karşı karşıya getirmiştir.

Ortaçağ Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlık Dini'nin doğuşuyla beraber yaşanan korkuların etkisi de önemli bir yere sahiptir. Roma İmparatorluğu'nun köleleşmiş, ezilen ve yoksullaşan halk kitleleri, başlangıçta M.Ö. II. ve I. yüzyıllarda gerçekleştirdikleri ayaklanmalar ile bir çıkış yolu aramış fakat başarısızlık karşısında Roma'nın gücüne direnmenin imkânsızlığını yaşamışlardır. İşte bu nedenle toplumun aşağı katmanlarında dünyanın kötülüklerinden ve acılarından kurtaracak bir "göksel kurtarıcı" beklentisi doğmuş ve geniş ölçüde yaygınlaşmıştır (Diekov ve Kovalev, 2011, s.26). Bu bilgiden yola çıkıldığında Roma'nın bozulan toplumsal yapısında ortaya çıkan Hristiyanlık dininin başlangıçta yoksul ve toplumla bütünleşememiş tabakalar arasından gelen insanlar arasında yaygınlaştığı söylenebilir. (McNeil, 2007, s.228). Her toplumun inancına saygılı olan Romalılar Hristiyanlığı iki yüz yıl boyunca hastalık olarak görmüşler ve yok etmeye çalışmışlar fakat Hristiyanlığın ordu içinde bile yayılmasına engel olamamışlardır (Timuçin, 2004, ss.324-325).

Sonraki dönemlerde ise Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığın yayılmasından duyduğu korku yerini Hristiyanlığın resmi din olarak kabulüne bırakmıştır. Nitekim Roma imparatorları tüm bu baskı ve zulüm yöntemleri işe yaramayınca kavimler göçüyle başlayan saldırılarla imparatorluğun dağılma tehlikesini engelleyebilmek için bir zamanlar tüm güçleriyle karşı çıktıkları Hristiyanlığı tanıma yoluna gitmişlerdir. Böylece Hristiyanları kovuşturma politikalarını bırakan imparatorluk önce dinsel hoşgörü politikasını benimsemiş, ardından M.S. 380'de Hristiyanlığı devlet dini olarak kabul etmiştir.

Hristiyanlığı devlet dini olarak kabul eden İmparator I. Theodosius'un imparatorluğu iki oğlu arasında paylaştırarak Roma İmparatorluğu'nun dağılmasını bir süre için önleyebilmiştir (Şenel, 2011, s.238). Bu açıdan ele alındığında başlangıçta karşı konulan ve korkulan Hristiyanlık dininin zaman içinde yıkılma sinyalleri veren imparatorluğu birleştirici bir güç olarak kullanıldığı söylenebilir. I.Theodosius'un imparatorluğu Batı Roma ve Doğu Roma olmak üzere iki oğlu arasında paylaştırmasının peşi sıra Roma Kilisesi ve İskenderiye Kilisesi arasında siyasal iktidar kaynaklı olan farklı bakış açıları ve korkularını da beraberinde getirmiştir. Doğu Akdeniz kıyılarındaki Arap zaferiyle Doğu Roma İmparatorluğu Balkanlar'a ve Anadolu'ya sıkışarak bir Yunan İmparatorluğu haline gelmiştir. Haberleşmenin güçlüğü, çok farklı toplumsal ve siyasal yapılar Latin dünyasından çok farklı dinsel bir zihniyet ve kilise yapısı artık Batı'yı Doğu Hıristiyanlığı'ndan tamamen soyutlamıştır (Bloch, 2008, s.21).

Barbar saldırılarıyla çöken Batı İmparatorluğu'nun yerine Germen krallıkları geçerken, Doğu'da Bizans İmparatorluğu'nun varlığını devam ettirdiği görülür (Tanilli, 2001, s.47). Bizans'ın Hristiyanlık dinini benimsemesinin üzerinden çok zaman geçmemiş olmasından kaynaklı olarak din çevrelerinde pagan inancına dayanan bir geçmiş korkusunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü VI. Yüzyılın başlarında Ortodoksluğun tam olarak yerleşmesi ve pagan inanışının son bulması Yunan kültürüne bağlılığı ortadan kaldırmamıştır. Doğu Roma kilisesi Yunan düşüncesiyle ilgili her şeye acımasızca karşı çıkarken neredeyse o büyük kültür geleneğini elbette kendi varlığı için tehlikeli gördüğünden yok etmeye çalışır. Kilisenin artan baskıcı siyaseti imparatorlarca yumuşak karşılanırken yüksek din

adamları devlet işlerine karışır hale gelir ve giderek imparatorlar tanrının temsilcisi ve kilisenin koruyucusu olurlar. Bunun yanı sıra din adamları kendi aralarında bir bütünlük içinde olmadıkları için V. Yüzyıl boyunca İstanbul ve İskenderiye patrikleri dinin dogmaları üzerine sürekli çatışırlar (Timuçin, 2004, ss.342-344).

Kiliseler arasındaki bu çatışmanın kaynağında siyasal iktidarı ele geçirme çabası yatmaktadır. Bu dönemde kilisenin halk üzerindeki etki alanının daha da genişlediği görülür, öyle ki felaketlerden kurtulmak için kiliseye hediye verenler arasında sadece sıradan insanlar değil, siyasal destek kazanma amacında olan krallar ve soylu kişiler de vardır. Bunun sonucunda halkın ve soyluların yaşadığı korkular kilisenin gün be gün toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda varlığını zenginleştirmesine olanak tanır.

2.3.2. Avrupa'da Feodal Sistemin Oluşturduğu Korkular

Uygar Roma toplumu ile barbar Germen kabilelerinin karşılıklı etkileşmelerinin ve birleşmesinin ürünü olan Ortaçağ Batı toplumları, köleci toplumdan feodal topluma geçişi sağlayan öğeleri içinde taşır (Şenel, 2011, s.226). Bu açıdan ele alındığında Ortaçağ döneminde feodal sistemden kaynaklanan korkuların yaşamı şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Avrupa'yı etkisi altına alan feodal sistemin kökeninde köylülerin topraklarını kaybetme korkusuyla oluşan "toprak köleliği" (Diekov ve Kovalev, 2011, s.288) önemli yer tutar. Bu nedenle toplumun yoksul kesimlerinin yanı sıra devletin varlığını zorlaması açısından krallar için de yeni korkular yaratan feodal sistem, Ortaçağ Avrupası'nda gerçekleşecek olan toplumsal, siyasal ve ekonomik oluşumların koşullarını hazırlar.

Feodal düzenin kuruluşu büyük toprak sahiplerinin yeni yöneticiler olarak ortaya çıkmaya başlamasıyla belirginleşirken, artık küçük toprak sahiplerinin toprakları da özgürlükleri de ortadan kalkar. Bu durum sadece halkın değil krallarında feodal sistemden korkmasına neden olmuştur. Bunun önüne geçmek isteyen bazı krallar küçüklerin büyüklere bağımlı kılınmasını yasaklamış olsa da, tüm çabalarına rağmen bu bağımlılığın önüne geçememiştir (Timuçin, 2004, s.377). Bu gelişme giderek devletin varlığını zorlayan bir yapı halini kazanırken soylular, özgür köylüler, köleler ve yarı özgürlükten oluşan eski sınıfsal yapı hızla dağılması

sonucunda her şey büyük toprak sahiplerinin istemine bağlı olarak gelişmiştir. 1215'te İngiliz Kralı'na kabul ettirdikleri Magna Carta (Büyük Ant) olarak bilinen belge feodal beylerin olağanüstü durumlarda krallara karşı kararlar alabilmesinin en önemli örneğidir (Şenel, 2011, s.236). Bu dönemde feodal beyler ve ruhban sınıfı karşısında güçsüz kalan kralların ticaretin canlanmasıyla oluşan yeni bir kentli kesimin oluşması çatışmanın seyrini değiştirmiştir. Bu kez ruhban sınıfın ve feodal beylerin sahip oldukları siyasal, sosyal ve ekonomik gücü kaybetme korkusuyla çatışmanın şiddetini arttırdıkları anlaşılmaktadır. Nitekim ticaretin canlanmasıyla birlikte önem kazanan kentler toplumsal tabakaların fiili durumunu (köylüler-kentliler-rahipler) değiştirir. Bunun sonucu olarak krallar, ruhban ve soylu kesim ile çatışan kentlilerin varlığından yararlanarak güçlenirken, merkezi iktidarın mutlaklaştığı güçlü ulusal devletler oluşturma koşullarını hazırlanır (Ağaoğulları, 2011, s.191).

Sonuç olarak, Ortaçağ Avrupa toplumlarında toprak köleliği ve sonrasında doğan feodal sistemin getirdiği yeni toplumsal düzen beraberinde yeni siyasal, sosyal ve ekonomik korkuları da getirmiştir. Örneğin feodal beylik babadan oğula geçerken, onların emrinde çalışan kolonlar kendi haklarını yaşayamaz duruma gelmiştir. Yoksul köylü kesimin yaşadığı korkular sonraki yıllarda kendini köylü ayaklanmalarıyla gösterir. Devletin varlığını tehdit eden bu yeni toplumsal düzen karşısında korkan krallar ise ruhban sınıfı ve feodal beylere karşı başlatılan ayaklanmalarda kentli soylu sınıfı desteklemeyi kendi çıkarları açısından uygun görmüşlerdir.

2.3.3. Engizisyon Mahkemeleri'nin Yarattığı Korkular

Ortaçağ Avrupası'nda siyasal ve toplumsal yaşamın üzerinde önemli bir etkiye sahip olan kilise, ürettiği ve yaygınlaştırdığı korkularla yaşamın her alanında egemen güç olarak konumlanmıştır. Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olmasından sonra gelişen olaylar ortaçağda kilisenin sapkınlığa yaklaşımını da şekillendirmiştir. İmparator Konstantin'in Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte devlet gücünü fiilen ele geçiren Hristiyanlar bu gücü bir inanç birliği dayatmak için kullanmışlardır. İmparatorluğun doğusunda ve batısında din sapkınlarının sürgün

edilmesi, mallarına el konulması ya da ölümle cezalndırılmaları yasal hale getirilmiştir (Lambert, 2015, s.11).

Kilisenin sapkınlığı yok etmek için devlet gücünü kullanma hakkına sahip olduğu fikri imparatorluğun çöküsünden sonra da varlığını sürdürmüştür. Nitekim bu yaklaşımın uzantısı olarak, Ortaçağ'da toplumsal yaşamın düzenlenmesinde kullanılan kilise kanunları ve mahkemeler aracılığıyla üretilen korkular yaşamın her alanında kendini gösterir. Papa IX. Gregoirus 1233 tarihinde Engizisyon örgütünü kurarak sözde Papalığın dini görüşlerinden ayrılanları kovuşturma yoluna gitmiştir. Papa, kuşkulanıp yakalattığı zanlıları işkenceyle suçunu kabul etmeye zorlayıp ateşte yakılmasına kadar ağır cezalar verebilen mahkemeleri kullanmıştır. Bu dönemde daha az bilinen ama daha çok can yakan İspanyol Engizisyonu Papalık'tan bağımsız olarak İspanya Krallığı'nda kurulmuş olup, dinlerini değiştirmeyip krallığı aldatmak amacıyla Hristiyanlığa geçmiş görünen Yahudileri ve Müslümanları cezalandırmayı amaçlamıştır (Şenel, 2011, s.246).

1450 yılında Papa tüm Hıristiyanların ruhani lideri olduğu gibi Papalık devletlerinde yaşayanların da siyasi lideri konumundadır (Wıesner-Hanks, 2009, s.50). Avrupa'da hala sürmekte olan pagan inancının yanı sıra varsıllaşan kiliseyi Hristiyanlığın gerçek amacından uzaklaştığı konusunda eleştiren kesimleri baskı, şiddet yoluyla sindirmeye çalışan Papalık, din sapkınları olarak nitelendirdiği kişileri sık sık ölüm cezasına çarptırmıştır. Canetti (2006), Ortaçağ'da idam cezalarının büyük bir görkem ve ciddiyetle olabildiğince yavaş yerine getirildiğini belirtir (s.52). Bu sayede, kamuya açık alanlarda gerçekleştirilen idamlarda adaletin yine halk için gerçekleştirildiği mesajı verilmek istenmiştir. Oysa kalabalıklar önünde gerçekleştirilen idamların adaletle hiçbir ilgisi olmadığı gibi, asıl amaç sözde toplumun kilise öğretilerine karşı çıkanlara verilen cezalarla üretilen ve yaygınlaştırılan korkular aracılığıyla toplumu kontrol altına almaktır. Bu cezalar çoğu zaman kilisenin istediği yaşam tarzını sürdürmeyen ya da onun otoritesini eleştiren kesimlere yönelik olarak kullanılır. Örneğin, Haçlı seferleri can almaya devam ederken kilisenin varsıllaşmasına, eşitsizlikçi bir örgüt durumuna gelişine ve bozulmasına karşı gösterilen tepkiler artmıştır. Öyle ki bu tepkileri gösterenler papalık ve kilise tarafından "dinden sapanlar" olarak nitelenip lanetlenmiştir.

Kilisenin İsa'nın ilk dönemlerindeki düşüncelere dönmesini savunan kitlesel tepkiler Papalık tarafından şiddetle bastırılırken, bu tür tepkilerin kökünü kazımak için bireysel yaşamları izleme yoluna gidilir (Şenel, 2011, s.246).

Ortaçağ'da kötü insanların şeytanla işbirliği içinde olduğu inancını kullanan kilise, din sapkınları olarak nitelendirdiği kişilerin şeytanla işbirliği yaptığı iddiası sayesinde bu kesime karşı toplumda büyük bir nefret ve korku oluşturmayı başarmıştır. Oluşan bu toplumsal korku ve nefret bağlamında 16'ıncı Yüzyılda cadı avlarının Avrupa'nın birçok kısmında belirgin biçimde arttığı görülür (Burke, 1996, s.192). Bu bağlamda ele alındığında Ortaçağ'da kilisenin otoritesinin sorgulandığı her alanda engizisyon mahkemelerinin yanı sıra toplumsal anlamda meşrulaştırılan cadı avları sayesinde üretilen korkular ile toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda egemen güç olmayı devam ettirdiği değerlendirilmesi yapılabilir.

2.3.4. Kıtlık ve Veba Korkuları

Ortaçağ Avrupa'sında yangın ve yıkım getiren savaşlardan biri bitmeden diğeri başlarken şehre ilk giren açlık olmuştur. Açlığın hemen arkasından da denizleri aşıp gelen veba kalın kapılar ve duvarlardan geçmeyi başarır. Bu nedenle ölüm oranları da göz önünde bulundurulduğunda Ortaçağ insanının yaşamının savaş, veba ve kıtlık tehlikelerinin beraberinde getirdiği korkularla şekillendiği söylenebilir (Burke, 1996, s.201).

Bu dönemde sert hava koşullarının yol açtığı kıtlık ve su baskınlarından dolayı ne ekim ne de hasat yapılabilmiştir. Açlıktan dolayı fakir, zengin herkes bitkin düşerken her türlü şey yenmeye başlanmış, hatta bazıları insan eti bile yemek zorunda kalmıştır. Nüfusta yavaş seyreden bir gerilemenin başlangıcını oluşturan bu durum endemik hastalıklar (tüberküloz, cüzam, egzama, tümör) ve veba gibi salgınlar ile yüksek boyutlara ulaşır. Bazılarına göre III. Yüzyılda 30-40 milyon civarında olan Avrupa nüfusu VII. Yüzyılda 14-16 milyona düşmüştür (Eco, 2014, s.14). Avrupa'da savaş, kıtlık ve veba salgınıyla yaşanan dehşetin son noktasını toplu çıldırma belirtileri oluşturur. Nitekim Yahudilerin katledilmesi ve günah keçisi arayışlarıyla bazı insanların vebayı yaydıkları gerekçesiyle suçlanmaları dönemin dikkat çekici toplumsal olayları arasında yer alır (Canetti, 2006, s.276). Bu olumsuz

koşullar insanların yaşamında sapmalar ve felaketlerin beraberinde yeni ve daha şiddetli toplumsal çatışmaları getirmiştir. Örneğin, Fransa'da 1358'de 30 binden fazla insanın ölümüne yol açan köylü isyanıyla, İngiltere'de 1381'de köylülerin kısa bir süre Londra'yı ele geçirdiği isyan unutulmayan tarihi olaylar arasında yer alır (Roberts, 2010, ss.202-203).

2.3.5. Avrupa'da Türk ve İslamiyet Korkuları

Ortaçağ Avrupası döneminde yaşanan korkular arasında İslamiyet ve Türk korkusu önemli yer tutar. Nitekim tarihsel veriler göz önüne alındığında Haçlı seferlerinin kökeninde Hristiyanların İslamiyet'ten ve Türklerden duyduğu korkuların temelinde şekillendiği varsayılabilir. Başlangıçta 1094'te Bizans İmparatoru I. Aleksios'un Bizans'ın Anadolu'da kaybedilen toprakları geri almak için Batı Avrupa'daki Hristiyan devletlerden destek istemesiyle başlayan I. Haçlı seferi (Nicole, 2001, s.7), zaman içinde İslamiyet'in yayılışı ve Türklerin Avrupa için tehdit unsuru oluşturması ile yaygınlaşan ve kabul gören bir yapı kazanır.

Kumrular, "Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökenleri" (2008) isimli kitabında İslamiyet'in siyasi ve askeri karakteri karşısında telaşa düşen Avrupalıların tehlikeli bir salgın hastalığa karşı koymak istercesine bir tavır içine girmeye başladığını ve İslamiyet'i adeta bir veba olarak gördüğünü ifade etmektedir (s.91). Haçlı seferlerinin yapılma nedenleri arasında Müslümanların elinde olan kutsal toprakları kazanarak kilisenin yitirmekte olan saygınlığını yeniden ulaşma arzusunun yanı sıra ekonomik sebepler de yer alır. Papa II. Urban'ın Haçlı seferlerine katılanların günahlarının bağışlanacağı yönündeki açıklaması ile Avrupa'daki yoksulların yollara düşmesini sağlarken, topraksız ya da az topraklı prenslerin büyük toprak sahibi olabilmesi için de önemli bir fırsat oluşturmuştur (Şenel, 2011, ss.246-247). Bu bilgiler doğrultusunda ele alındığında, insanların işledikleri suçlardan dolayı öteki dünyada cezalandırılacakları korkusunu kullanan kilisenin cennet vaadinde bulunurken, Müslümanlar'a karşı kazanılması gereken kutsal amaçlar ortaya koyarak çok sayıda kişiyi savaşmaya ikna ettiği anlaşılır. Roberts (2011), Avrupalıların kimlik duygularını besleyen dinin aynı zamanda askeri sınıfın hırsları için de zemin oluşturduğunu ifade eder (s.528). Bu bağlamda ele alındığında Haçlı

seferlerinin Avrupa'daki toplumsal kesimlerin tamamının çıkarlarına hizmet ettiği söylenebilir.

Sonuç olarak iki yüzyıl kadar süren bu seferlerde yüz binlerce kişi yaşamını yitirirken Anadolu, Suriye ve Filistin'in birçok yeri yakılıp yıkılmıştır. (Timuçin, 2005, s.383-384) Sadece Ortaçağ Avrupası'nda değil Yeniçağ'ın başlarında da Türk ve Müslüman korkusunun tüm ağırlığıyla devam ettiği görülür. Nitekim Burke Yeniçağ başlarında Avrupa halk kültürünü incelediği kitabında (1996), kayıtsız şartsız korkulan imgeler arasında büyücülerin yanı sıra Yahudilerin ve Türklerin de yer aldığı belirtir. Buna göre Türk veya herhangi bir Müslüman kendine özgü bir dini olan kimseden çok Tanrıyı inkâr eden bir kâfir olarak görülmekte ve buna ek olarak kana susamış, acımasız ve tehlikeli varlıklar olarak nitelendirilmektedir (s.190). Dolayısıyla Türklerin özellikle Anadolu'ya gelip yerleşmeleri sonucunda buralarda kurdukları birçok devletle Hristiyanların değerlerini tehdit etmeye başlamasının Türk korkusunu yoğunlaştırdığı değerlendirilmesi yapılabilir (Çevik, 2007,s.30).

2.4. Yeni Çağ'da Yaşanan Korkular

Yeniçağ dönemi Avrupa'da mezhep savaşlarının oluşturduğu korkular, feodal sistemin çöküşünün beraberinde getirdiği korkular, kıtlık ve salgın hastalıkların oluşturduğu korkular başlıkları altında incelenmektedir.

2.4.1. Avrupa'da Mezhep Savaşları'nın Yarattığı Korkular

Yeniçağ'da yaşan korkulardan çoğunun temelinde din kavgalarının olduğu anlaşılmaktadır. Aslında bu çağdan önce de Katolik Kilisesi'ne karşı eleştirel yaklaşımlar ve reform talepleri olsa bile kilise yükselen bu aykırı sesleri şiddet ve baskı yoluyla kontrol altına almayı başarmıştır. Katolik Kilisesi'nin sarsılmaz otoritesi Almanya'da Wittenberg Üniversitesi'nde ilahiyat profesörü olan Martin Luther'in 1521 yılında Roma kilisesinin dine yaklaşımı konusunda eleştirisini içeren düşüncelerini açıklamasıyla (Wıesner-Hanks, 2009, s.226) yara almaya başlar. Martin Luther günahkâr bir insanın bile kurtuluşa giden yolu ele geçirebileceği yolundaki inancına dayanan düşüncelerini açıklarken, kilisenin cennetten yer satın alındığına dair verdiği endüljans belgelerinin geçersiz olduğunu ileri sürerek mevcut düzene meydan okumuştur. Luther'in görüşleri akademik tartışmanın çok ötesine

geçerek Hristiyanlık açısından önemli bir milat yaratır. Matbaa aracılığıyla kısa sürede Almanya'da ve komşu ülkelerde hızlı bir şekilde yayılan Luther'in görüşleri (McNeil, 2007, ss. 447-448) yeni mezheplerin doğuşuna zemin hazırlar (McNeil, 2007, ss. 447-448). Hristiyanlıkta yeni mezheplerin doğuşu ise Avrupa'da yüzyılın üzerinde süren din savaşlarının yarattığı korkulara da kaynaklık eder.

Avrupa topraklarında gerçekleşen reform hareketinin neden olduğu siyasal ve sosyal olaylar 1520-1650 yıllarını kapsayan yaklaşık yüz otuz yıllık bir süreyi kapsar (Akın, 2010, s.79). Bu dönemde Avrupa halkının kültürel yapısında en yaygın ve etkili korkulardan birinin şeytan imgesi olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kötü adamların şeytanın işbirliği ile insanüstü güçlere sahip olduğuna inanılır, bu yüzden Protestanlar Papa'nın şeytanla anlaştığını söylerken, Katolikler de aynı şeyi Protestanlar için kullanır (Burke, 1996, s.196). Bu süre zarfında Katolikler ve Protestanların birbirlerine karşı hissettikleri yoğun korkunun toplumsal yapıda baskı ve şiddet olarak tezahür ettiği söylenebilir.

Katolik kilisesi toplumdaki muhaliflerin reform taleplerinin artması ve radikal olayların yaşanmaya başlandığı döneme kadar halkın yaşamını kendi otoritesi güçlendirecek şekilde yön vermiştir. 16. yüzyılda Avrupa toplumunun siyasi ve sosyal yapısına bakıldığında, tarihçilerin "toplumsal disiplin" adını verdikleri dönemde, ülkelerini ve toplumlarını daha ahlaklı ve düzenli yapmaya çalıştıkları görülür. Düzen, dindarlık ve ahlak tanrısal lütfun göstergeleri olduğu için dini ve siyasi otoriteler küfrü ve dansı yasaklayan kanunlar çıkarırlar. Cadı oldukları düşünülen, evlilik dışı ilişki yaşayan, Hıristiyanlıktan başka dinlere geçen ve büyü ile uğraşan sapkın kişiler cezalandırılır (Wıesner-Hanks, 2009, s.228).

Bu dönemde toplumsal kontrol mekanizması için gerekli olan korkunun üretilmesi ve yaygınlaşması için cadı avlarının önemli yer tuttuğu görülür. Avrupa'da 1430 ve 1780 yıllarına yayılan legal cadı avlarının çok büyük bir bölümü karanlık Ortaçağ'da değil, Yeniçağ'da yaşanmıştır. Avrupa'da büyük bir histeriyle yaşanan cadı avlarının sebeplerine bakıldığında en önemlilerinin başında kilisede gerçekleştirilmek istenen reformist hareketlerin olduğu sonucuna ulaşılabilir (Olgun'dan aktaran: Akın, 2010, s.11). Nitekim hem Protestanlar hem de Katolikler

cadı olduğuna inanılan insanları avlayıp tutuklarken, şeytanla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle idam etmişlerdir. Bu dönemde Avrupa'yı kasıp kavuran din savaşları ve cadı avlarıyla yaşanan katliamlar dalgası insanlığın belli dönemlerde maruz kaldığı bulaşıcı bir hastalık olarak tanımlanabilir. Öyle ki, Avrupa'yı saran histerinin dorukta olduğu dönemde infazlar, salgın hastalık ve savaştan daha fazla kayıpların verilmesin yol açmıştır (Smith, 2001, s.200-202).

Bu bağlamda ele alındığında, Yeniçağ'da yüzyıllardır inanç değerleriyle kitleler üzerinde hâkimiyet kuran Katolik Kilisesi'nin egemenliğini sürdürememe korkusunu yoğun şekilde yaşadığı söyleyebilir. Bu yoğun korkunun rehberliğinde hareket eden din adamlarının din sapkınlarını "cadı" oldukları gerekçesiyle suçladıkları ve cezalandırdıkları anlaşılmaktadır. Diğer yandan Protestanlar'ın da aynı yayılmacı yaklaşımları sırasında, Katolikler'in kendilerini sindirmek için kullandıkları benzer yöntemleri kullanarak korku ürettikleri değerlendirmesi yapılabilir.

2.4.2. Feodal Sistemin Çöküşünün Beraberinde Getirdiği Korkular

Avrupa'daki feodal sistemin çöküşünün başlangıcı Haçlı seferleriyle denizyolu ticareti yaparak zenginleşen kentli bir kesimin doğuşuna dayanır. Burjuva adı verilen bu kentli zengin kesim bir süre sonra feodal sistem için tehdit oluşturmaya başlar. Yeni bir toplumsal sınıfın oluşmasıyla beraber çatırdayan eski düzenin değişme emareleri, aristokrasi ve siyasal iktidarını korumak isteyen kralları da içine alan toplumsal çatışmaların oluşumuna zemin hazırlar.

Yeniçağ'da yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerin beraberinde Ortaçağ feodal düzenindeki tarımsal üretim önemini yitirirken, endüstri üretimi (kapitalizm olarak) yavaş yavaş egemen eğilim biçimi durumuna gelir. Tüccarlar sınıfının yükselişi şehirlerin büyümesinin bir sonucu olarak, derebeylerin idaresinin bu şehirlerin içine işleyememesi daha anti feodal sonuçlara yol açmıştır. Örneğin bir derebeyine bağlı köylüler bazı şehirlerde bir yıl ya da bir gün yaşadıklarında özgürlüklerini elde edebilmektedir (Roberts, 2010, s.206). Bu sebeple, aristokrasi toplumda ve yönetimde sahip olduğu gücü burjuvanın ele geçirme tehlikesine karşı ciddi korkular yaşamaya başlamıştır. Ancak aristokrasi ekonomik gücünü yitirmeye

başlamış olsa da egemenliğini kolay kolay teslim etmek düşüncesinde değildir (Şenel, 2011, s.306). Tüm bu gelişmeler Avrupa ülkelerinin çoğunda ayaklanmalar ve şiddet eylemlerinin yolunu açar. Örneğin XV. Yüzyıl Almanya'sında köylü ayaklanmaları yaşanırken, çoğu zaman kentlerdeki yoksullar ve hatta burjuvalarca desteklenen bu ayaklanmalar feodal düzeni büyük ölçüde güçsüz düşürür (Akın, 2010, s.80-81). Köylüler şatoları yıkıp senyörleri öldürürken, sınıfsal çatışma XIV. Yüzyılın ikinci çeyreğinde daha büyük boyutlara ulaşır (Timuçin, 2004, s.386). Köylü ayaklanmalarının ulaştığı nokta feodal sistemin çöküşünün habercisi olarak yorumlanabilir. Bu doğrultuda ele alındığında ticaret ile beraber doğan yeni bir toplumsal sınıfın oluşturduğu korkuların yanı sıra, yüzyıllarca haklarını alamayan ve ezilen köylülerin korkularının düzene karşı isyana dönüşmesi feodal sistemin çöküşünü hazırlayan etkenler arasında gösterilebilir.

2.4.3. Kıtlık ve Salgın Hastalık Korkuları

16. Yüzyılda özellikle iklim koşullarında yaşanan kötüleşme sadece hayatını tarımdan kazananlar için değil toplumun tüm kesimleri için ciddi korkuların kaynağı olmuştur. Çünkü kuraklık ya da aşırı yağış ve donla başlayan bu süreç, gelecek yıllarda yaşam koşullarının felaket boyutlarına ulaşacağı bir kötüye gidişatın habercisi niteliğindedir. Yeniçağ'da yaşanan iklim şartlarının kötüleşmesi, üretimin düşmesi ve nüfus artışının neden olduğu kıtlığın yanı sıra olumsuz yaşam koşulları nedeniyle hızla yayılan salgın hastalıklar Avrupa'da yaşayan insanların korkularının kaynağını oluşturur.

16. yüzyılın sonlarından başlamak üzere 1630'lu yıllara kadar sürecek olan dönem tarihçiler tarafından "Küçük Buzul Çağı" olarak tanımlanmaktadır. İklim koşullarında beklenmeyen ve uzun süreli değişikliklerin etkileri kendini en fazla tarımsal alandaki düşüşte gösterir. Bunun devamında ortaya çıkan pahalılık satın alma gücünü azaltırken, özellikle kırsal kesimde açlık en önemli yaşamsal korkuların başında gelir. 1580'li yılların başında olumsuz hava koşulları nedeniyle yaşanan pahalılık yaklaşık on yıl sürerken, açlığın beraberinde yetersiz hijyenik koşullarının da etkisiyle salgın hastalıklar yaşanmaya başlar. 16. Yüzyılın son çeyreğinde yaşanan soğuk hava dalgasıyla başlayan felaketler zincirinin son halkasını ise 1581-1588 ve 1592-1593 yıllarında yaşanan iki büyük veba salgını oluşturur (Akın, 2010, ss.80-

81). Bu olumsuz yaşam koşulları sonucunda Avrupa'da yaşanan kıtlık ve salgın hastalıklar nedenleriyle şehirlerde doğanların sayısı ölenlerin sayısını aşmadığı anlaşılır. Çünkü şehir duvarlarının içinde veya hemen dışında çok sıkışık bir alanda yaşayan şehir nüfusu her tür hastalık için ideal bir üreme ortamına sahiptir (Wıesner-Hanks, 2009, s.59).

O yıllarda krallar için uyruklarının sayısının artması daha fazla vergi ve asker anlamına geldiği gibi güçlü bir ekonominin göstergesi olarak da sayılmaktadır. Fakat nüfus artışı fırsatlar kadar sorunları da beraberinde getirmiştir. Yiyeceğe olan talebin artması ile yiyecek fiyatlarındaki büyük artış ayaklanmalara ve şiddet olaylarına yol açmıştır. Öyle ki Mcneil (2007), bu dönem Avrupası'nda geleceğin belirsizliğinin etkisiyle dünyada kötülüğün ve açgözlülüğün kol gezdiği inancının yaygınlaştığına dikkat çekerek, bu inanç ile yaşanan dinsel ve siyasal çatışmalarının önceki dönemlere göre daha sert yaşandığını ifade eder (s.428).

2.5. Yakın Çağ'da Korkular

1789 Fransız Devrimi Yakınçağ'ın başlangıcı olarak kabul edilir (McNeil, 2007, s.587). Fransız devriminin kökeninde halkın giderek yoksullaşmasının doğurduğu ekonomik korkular yer alır. Bu ekonomik korkular Fransa'nın nüfusundaki artış oranının yiyecek üretimindeki hızını geride bırakması sonucunda yüksek seyreden enflasyon ile daha yoğun bir hal alır. Bu durumdan en fazla küçük toprak sahipleri ve topraksız Fransız köylülerinin oluşturduğu yoksullar etkilenmiştir. Yoksul halkın içinde bulunduğu durum devrimci uyanışa yol açarken, gelişmeler sonrasında Fransa'da Ulusal Meclis bir anayasa oluşturarak siyasi anlamda yapısal bir devrim gerçekleştirerek, kilisenin topraklarını millileştirmiş ve feodal sistem adını verdiği düzeni ortadan kaldırmıştır (Roberts, 2010, ss.422-423). Böylece devrim öncesine kadar halkın duyduğu yaşamsal korku yerini artık aristokrasinin, yönetimin ve kralın halktan duyduğu korkulara bırakmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda Fransa'nın nüfusunun beslenebilecek insan sayısının üzerine çıkmasının ve halkın yoksullaşması sonrasında duyulan korkuların beraberinde öfke ve çaresizlik duygularının devrimi besleyen en önemli etkenlerin başında geldiğini söylenebilir.

Yakınçağ'da sanayileşme, Avrupa tarihinde barbar istilalarından beri görülen en çarpıcı değişimi yaratırken beraberinde bambaşka korkuları da getirmiştir. Endüstri devrimi ilk önce İngiltere ve Kuzey Batı Avrupa'da 18'inci asrın ikinci yarısında görünmeye başlanmıştır. İngiltere bu dönemde kabul ettiği kanunlarla küçük toprak sahipliğini zayıflatıp, pazara dayalı üretim yapan geniş toprak ağalığının önünü açmıştır. Bu yöntem bir yandan köylünün şehirlere göçünü hızlandırmış, şehirleşmeyi desteklemiş, diğer yandan geniş topraklarda üretimin makineleşmesini zorunlu kılmış ve pazara yönelik üretimin elini güçlendirmiştir (Yetişgin, 2014, s.263). Sanayi çağında duman tüten bacaların çevreye verdiği zarar doğayı tehdit ederken, fabrikalarda çalışmak için kırsal kesimden şehre inen insanın sanayi çağının beraberinde getirdiği yeni şartlara uyum sağlama sürecinde yaşadığı sorunların kaynağındaki korkular yaşamını biçimlendirmeye başlamıştır. Örneğin, sanayi devrimi kapitalizmin dolayısıyla da burjuvazinin yükselişini de beraberinde getirmiştir. Bu anlamda ele alındığında, artık bireyi toplumda bir yere oturtan ve saygınlığını sağlayan şey para olmaya başlamıştır (Tanilli, 2001, s.51). 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitalistlerin dışında kalan kesimlere doğru yayılan tüketim kültürüne geçilmeye başlanmasıyla meta fetişizmin yaygınlaştığı anlaşılır. Dolayısıyla kapitalizmin kırsal kesimlere girmesiyle birlikte yaşadığı erilgen ve akışkan yapı toplumsal hayatı anlamlandırmada güçlük çeken insanların sayısını artırır (Oskay, 2000, s.178). Bu anlamda ele alındığında Yakınçağ'da sanayileşme ve kentleşmeyle beraber gelişen modern dünyada yalnız kalan insanın artık korkması için daha fazla nedeni vardır.

1800'den sonra hız kazanan kentleşme ticaret kapitalizmden sanayi kapitalizmine geçişini sağlarken, bir yandan da bazı devletlerin giderek dünyaya hâkim duruma gelmesine yol açmıştır (Tilly, 2005, s.46). Öte yandan Yakınçağ'da bilimsel ve teknolojik gelişmeler ülkeler arasındaki güç ve iktidar savaşlarının daha şiddetli yaşanmasına neden olur. Nitekim bu çağda yaşanan I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, ABD ve Rusya arasında gerçekleşen Soğuk Savaş'ın yanı sıra Afganistan Savaşı, I. Körfez ve II. Körfez savaşlarının yarattığı korkular tüm dünyayı etkisi altına alır.

2.5.1. I. Dünya Savaşı'nın Getirdiği Korkular

Daha önceki yüzyıllarda olduğu gibi Yakınçağ'da da egemen güçlerin varlığını devam ettirebilmek için diğerleri üzerinde kurduğu kontrolünü kaybetme, diğer bir ifadeyle iktidarlarını kaybetme korkusunun ülkeler arasında siyasal çatışmaların hatta savaşların çıkmasının nedeni olarak gösterilebilir. Örneğin I. Dünya Savaşı incelendiğinde savaşın çıkmasındaki en büyük etkenin Almanya'nın bölgede yükselen güç olmasının, İngiltere başta olmak üzere bazı ülkeler tarafından kendi çıkarları açısından tehdit olarak algılamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Nitekim 19. yüzyılın ortasında olgunlaşmış bir sanayi ekonomisine sahip tek ülke Büyük Britanya iken, sonraki yıllarda Almanya'nın İngiltere'nin yerini aldığı görülür (Roberts, 2010, s.447).

Bunun sonucunda Almanya, İngiltere için denizlerde güçlü bir rakip ve Avrupa'da dengeyi bozan bir güç haline gelir. I. Dünya Savaşı'nın oluşumuna zemin hazırlayan bu tarihsel gelişme Avusturya-Sırbistan çatışmasını takiben genel bir savaş halini alır (Uçarol, 2010, ss.551-553). Rusya Saraybosna suikastını izleyen günlerde Avusturya'nın Sırbistan'a yönelik ültimatomu karşısında Sırbistan'ı destekler ve seferberlik ilan eder. Bunun savaş sebebi olacağını çok önceden Rusya'ya bildiriren Almanya'nın savaşa dâhil olmasıyla Fransa ve İngiltere de Almanya'ya karşı savaşa girerler. Almanya'nın iki savaş gemisinin Akdeniz'deki İngiliz filolarından kaçarak Osmanlı'ya sığınması, Türk bayrağı çekip donanmaya alınmaları ve daha sonra Karadeniz'deki Rus limanlarını bombalamasıyla Osmanlı da bu büyük savaşa girmiş olur (Uludağ, 2012, s.187). I. Dünya Savaşı'na katılan ülkelerden İngiltere Süveyş Kanalı'nın güvenliğini ve Hindistan'daki hâkimiyetini garanti altına almaya çalışırken, Fransa'nın Doğu Akdeniz'de nüfuz sahibi olma hedefleri bulunmaktadır. Rusya ise hem Kafkaslar ve Hazar Denizi'nde toprak sahibi olmak hem da İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın kontrolünü ele geçirerek Akdeniz'e girmek istemektedir. Bu durum 1870'lerde İngiliz basınının "hasta adam olarak" nitelendirdiği Osmanlı İmparatorluğu için sonun başlangıcı anlamını taşırken, çöküşünü hızlandıran süreçte imparatorluğun yokoluş korkularını da içinde barındırır (Erickson, 2011, s.11).

1917'de Çarlık rejimine karşı olanlarını başlattığı devrimin ardından yaşanan hükümet darbesiyle Bolşevikler'in iktidara gelmesi Rusya'nın savaştan çekilmesinin yolunu açarken, ABD de kendi ulusal çıkarları için savaşa girmeyi uygun görmüştür. ABD'nin her ne kadar savaşa girme gerekçesi Büyük Britanya'ya savaş malzemesi taşıyan gemilerinin Almanya tarafından batırılması olarak gösterilse de, asıl nedeni Almanya'nın savaşı kazanması durumunda tüm kıta Avrupası'nı ABD'ye dost olmayan bir yönetim çerçevesinde birleştirmelerinden duydukları korkular oluşturur (McNeil, 2005, s.770). 1917 yılında gerçekleşen Rus Devrimi'nin ardından yoksul köylü ve işçilerin desteklediği Lenin'in kurduğu Komünist Parti, gizli polis teşkilatı ve Kızıl Ordu ile beraber modern dünyanın ilk totaliter tek parti diktatörlüğünü kurmuştur (Sander, 2012, s.27). Lenin'in özellikle Almanya'daki ve öteki ileri sanayi ülkelerindeki proletaryayı kapitalist zorbalara kaşı başkaldırmaya çağırması (McNeil, 2005, s.771-772) kısa süre zarfında proletarya ayaklanması korkusunun yanı sıra komünist rejimin yarattığı korkuların tüm dünyayı etkisi altına almasına neden olur.

Bu dönemde savaşın soğuk nefesinin değdiği her noktada ölüm, kıtlık, yoksulluk ve hastalık korkuları yaşama egemendir. Hiç kimsenin tahmin edemeyeceği kadar uzun süren savaşta 9 milyon kişi ölmüş, 20 milyon kişi yaralanmıştır. Milyonlarca sivil insanın öldüğü ve yaralandığı savaşta 300 milyar ABD dolarını (1918 kuruna göre) aşan maddi zarar meydana gelir. Savaş sadece 1917 Rus devrimini değil, Rus, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları'nın sonunu dagetirmiş, buna karşılık Polonya, Finlandiya, Letonya, Estonya ve Litvanya gibi ulus devletleri kurulmuştur (Tilly, 2005, s.241). Dört buçuk yıl süren toplu savaşın sebep olduğu nüfus kayıpları ve ekonomik karışıklıkların yarattığı savaş sonrası dönem yeni korkularla beraber gelir. Örneğin savaş nedeniyle nüfusu ciddi oranda azalan Rusya'da savaş bitiminde sınır çatışmalarında toplu kıyımlar gerçekleşmiş ve savaşın zayıf düşürdüğü bölgede 1918-1919 yılları arasında milyonlarca insanı kırıp geçiren grip salgını yaşanmıştır (Kennedy, 2010, ss.338-339).

2.5.2. II. Dünya Savaşı'nın Getirdiği Korkular

Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin başkanı olan Adolf Hitler'in iktidara gelmesi Almanya'da köklü değişikliklerin yanı sıra II. Dünya Savaşı'nın

oluşumuna neden olan korkuları da beraberinde getirir. Hitler rejimi Almanya'nın manevi birliğini baştan kurmak, bunun da ötesinde Alman halkının önünde açılmış bulunan toprakları genişletmek, dolayısıyla savaş ve fetihler yapma isteğinden doğmuştur (Aron, 2011, ss.249-250). Hitler Almanya'nın politik hatalarını düzeltmenin Alman toplumunu ve kültürünü yenilemeyle birleştirilmesi gerektiğini söylerken, çözüm olarak Alman halkının Aryan olmayan unsurlardan temizlenerek biyolojik soyunun saflaştırılması gerekliliğini savunur. Bu nedenle Hitler aslında savaşı öncelikli olarak ülkesinde yaşayan Yahudilere karşı başlatmıştır (Roberts, 2010, s.655). Öyle ki, Hitlerin Alman halkının desteğini kazanması onun katliamları hatırlatan kitlesel öldürmelere başlaması ve sonrasında etki alanını Batı'ya doğru genişleterek Avrupa'nın bütün Yahudilerini hedef alan mutlak bir soykırım tehdidin yarattığı korkuları en yüksek noktasına ulaşmasına yol açmıştır (Dıner, 2009, s.218).

Almanya'nın diğer devletleri de tehdit eder boyutta zaferler kazanması Avrupa'da başlayan savaşın kısa sürede diğer kıtalara ve denizaşırı ülkelere de sıçramasına neden olur. Almanya ve müttefikleri İtalya ve Japonya ile savaşın ilk üç yılı içinde büyük zaferler kazanmıştır. Polonya dört hafta içinde baştanbaşa işgal edilirken, Almanya ve Rusya arasında bölüşülmüştür. 1940 baharında Almanlar Fransa, Belçika ve Hollanda'ya karşı yapacakları başarılı saldırının ardında Danimarka ve Norveç'i de ele geçirmişlerdir (McNeil, 2005, s.782). ABD I. Dünya Savaşı'ndaki kötü anılarının yanı sıra, yapılan soruşturmalarda savaşa girilmesinde bazı silah fabrikaları ve özel girişimcilerin payı olduğunun anlaşılmasından dolayı Avrupa'da çıkan savaşta tarafsızlık kararı almıştır. Fakat zaman içinde Almanya'nın İngiltere'yi de yenerek savaşta üstün duruma gelmesinin ABD'nin bölgedeki gücünü tehlikeye sokabileceği korkusu, savaş konusundaki tarafsızlığını yeniden gözden geçirmesine neden olur. Öte yandan Uzakdoğu'da savaşı kendisi için fırsata dönüştürmek isteyen Japonya'nın ABD'nin uyguladığı petrol ambargosuna "Pearl Harbor" saldırıyla karşılık vermesi üzerine ABD'nin de katılımıyla Avrupa savaşı bir dünya savaşı haline gelmiştir (Sander, 2012, ss.160-164).

ABD'nin savaşa katılması ve Rusya'nın yanı sıra işgal altındaki diğer ülkelere de yardım etmesi savaşın seyrini değiştirmiştir. Almanların geri çekilmeye başlamasıyla II. Dünya Savaşı'nın sonuna gelinmiş olsa da, Japonların teslim

olmamak için direnmektedir. Böylece "Pearl Harbour" baskının intikamını almak isteyen ABD Hiroşima ve Nagasakiye atılan atom bombaları toplam 160 bine yakın insanın ölümüne yol açarken, yüzbinlerce insanın nükleer serpintinin yol açtığı kanser ve başka hastalıklardan dolayı hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Bauer, 2015, s.331). Atılan atom bombaları savaşla ilgisi olmayan çok sayıda kadın, çocuk ve erkeğin ölümüne neden olmasından dolayı tarihe kara bir leke olarak geçerken, yaşanan bu insanlık felaketi ülkelerin kitlesel olarak yokolma korkusunun beraberinde kitle imha silahları yarışını doğurmuştur.

Savaş sonrasında zayıf düşen Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinin bölgedeki egemenliğinin yerini artık, ABD ve SSCB olmak üzere iki büyük gücün aldığı görülür. Bu dönemde her iki ülkenin de Avrupa ve Ortadoğu'da politik çıkarları nedeniyle başlattığı ideolojik çatışma, zaman içinde yıllarca sürecek ve etkisini tüm dünyada hissettiren Soğuk Savaş'ın yarattığı korku ikliminin oluşumunun koşullarını yaratır.

2.5.3. Komünizm Korkusu ve Soğuk Savaş Dönemi

Yakınçağ'da yaşanan en etkili korkulardan biri de ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan Soğuk Savaş ve onun peşi sıra tüm dünyayı saran komünizm korkusudur. Avrupa'nın bir güç merkezi olarak politika sahnesinden çekilmesinden sonra dünya, ABD ve Sovyetler Birliği çevresinde iki kutuplu bir nitelik kazanmıştır (Sander, 2012, s.201). Her iki tarafın da dünya üzerinde egemenlik kurma çabalarını içeren Soğuk Savaş dönemi, karşılıklı duyulan güvensizliğinin beraberinde yaşanan korkular üzerine şekillenmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra her iki ülke de kendi yönetim biçimlerini Batı Avrupa ve Asya'ya yaymak istemiştir (Bauer, 2015, ss.388). Kendilerini tüm insan ırkının kaderinin bekçisi olarak nitelendiren Bolşevikler (Roberts, 2011, s.1011), Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden bazılarını işgal etmiş, komünist hükümetlerin işbaşına gelmesiyle Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Doğu Almanya, Arnavutluk ve Yugoslavya'da etki alanlarını güçlendirmişlerdir. 1947 yılına gelindiğinde ise artık Komünist rejim altında bulunan ülkelerin Moskova'dan yönetilen bir blok haline geldiği görülür (Uçarol, 2010, ss.856-857). Uzun bir

dönemi kapsayan Soğuk Savaş döneminde ideolojik çatışmalar sadece Avrupa ve Orta Asya değil, Latin Amerika ülkelerinin yanı sıra Uzakdoğu'da Çin, Kore, Kamboçya ve Viyetnam gibi ülkelerde de yoğun şekilde yaşanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği sahip oldukları ideolojilerini dünya üzerinde egemen kılmaya çalışmıştır. Bu çabanın içerisinde her iki ülkenin birbirini düşman ülke olarak tanımlamasının altında yatan en büyük etkenin ise kendi kotrollerindeki alanlarının diğeri tarafından gasp edilebileceği korkularına dayanır. Bu anlamda ele alındığında Soğuk Savaş döneminde ABD'nin yaydığı komünizm korkusunun insanların gündelik yaşamlarında bile varlığını hissettikleri bir paranoya haline geldiği söylenebiir. Bu paranoya neticesinde ABD başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde cadı avlarının başladığı görülür. ABD'nin en karanlık yılları arasında gösterilen McCarthy döneminde komünizmden duyulan korkunun kendine ülke içinde ikame hedefler bulduğu anlaşılır. Korkuların öfke ve nefrete dönüştüğü bu dönemde başlatılan cadı avlarında komünist oldukları gerekçesiyle pek çok politikacı, sanatçı, gazeteci, akademisyen işlerinden kovulmuş, hapse atılmış ve hatta idam edilmiştir (Rahmi Turan, http:// www.hurriyet.com.tr/cadi- avi- yillari- 20105082, 11 Mart 2012). Komünizm ve kapitalizm arasındaki güç mücadelesi zaman içinde tüm dünyada siyasal, sosyal ve ekonomik çatışmaların beraberinde yaşanan korkuların başlıca kaynağı haline gelir.

Soğuk Savaş'ın diğer bir nedeni de, ABD'nin II. Dünya Savaşı'nda kullandığı atom bombalarının Sovyetler Birliği'nde yarattığı korkulara dayanmaktadır. Nitekim her iki devlet birbirine karşı duyduğu güvensizliğin sonucunda silah sektörüne ciddi yatırımlar yapmıştır. Öte yandan her iki ülke atom bombalarının neredeyse tekeline sahiptir ve müttefikler arasındaki zıtlıklar sertleştikçe olası bir savaşta tüm dünyanın yok olabileceği korkusunu insanların zihinlerine yerleştirilir (Tanilli, 2002, ss.290-291). 1989 yılında komünizme duyulan inancın sarsılması ve Afganistan'da sürmekte olan askeri operasyonların yanı sıra, ABD'de sürüp giden silahlanma yarışının getirdiği yükler dayanılmaz bir hal alır. Bunun sonucunda Gorbaçov, 1987'de ABD ile orta menzilli tüm nükleer füzelerin sökülüp yok edilmesi için bir anlaşma imzalayarak Afganistan'daki Kızıl ordu askerlerini geri çeker (McNeil, 2007, ss.745-746). Soğuk Savaş her ne kadar bu tarihten sonra sona ermiş gibi

görünse de, aslında beraberinde getirdiği korkuların etkileri kendini yıllarca devam ettirecektir.

2.5.4. Nükleer Savaş Korkusu

Yakınçağ'a damgasını vuran korkulardan biri de kitlesel ölümlerin yaşanabileceği gerçeğini ortaya koyan nükleer savaş korkudur. Sovyetler Birliği'nin atom bombasının yapımını keşfetmesi ve 1957 yılında ilk insan yapımı uyduyu uzaya göndermesi, Batı dünyasında Sovyetler'in bu füzeler ile dünyanın en ücra köşelerinde bile nükleer silah kullanabilecek güce sahip olduğu korkusunu yaratmıştır. Bu korku nedeniyle tüm dünyada başlayan nükleer silahlanma yarışı, ne yazık ki zaman içerisinde korkuları azalmak yerine daha da çoğalmıştır (Uludağ, s.225). ABD ve Sovyetler Birliği, füze yapımında çok ileri gitmişler ve bu durum aynı zamanda bir uzay yarışı şeklini almıştır. Öyle ki, her iki taraf bir savaş halinde karşı tarafın füze rampalarını ve topraklarını ciddi hasara uğratabilecek güçte olduklarını kanıtlamıştır (Uçarol, 2010, s.908). Tüm bu gelişmelerin arkasında aslında her iki ülkenin de eşit güçlere sahip olması ve her iki tarafın da birbirinden duyduğu derin korku yatmaktadır. Nitekim hem Rusya hem de ABD 1960'ların başlarında birbirininkine eşit güçte roketlere sahiptir. Böylece taraflardan birinin ateş düğmesine basmasından yarım saat sonra ötekinin kentlerini yok edecek bir konuma gelirler. (McNeil, 2007, ss.732-733). Her iki tarafın yanı sıra tüm dünyayı saran nükleer savaş korkusu beklenenin aksine Rusya ve ABD'nin uzlaşmasını sağlayarak Soğuk Savaş'ı bitirmiştir.

Sovyetler Birliği'nin Küba'ya nükleer başlıklı füzeler yerleştirmesi iki süper güç arasındaki derin düşmanlığı krize dönüştürmüş ve nükleer savaş korkularını bir kez daha arttırmıştır. Fidel Castro'nun 1959 yılında Küba'da iktidarı ele geçirmesinden sonra Küba ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin gelişmesi, ABD tehdidine karşı Küba'ya güdümlü füzeler yerleştirmesini sağlamıştır. Başkan Kennedy 1962 yılında televizyonda yaptığı konuşmasında, Sovyet Birliği'nin Amerika'nın büyük kısmını vurabilecek nükleer başlıklı füzeleri Küba'ya gizlice yerleştirdiğini açıklaması bir dünya krizi yaratır. Bu kriz, Sovyetler'in füzeleri gemilere yükleyip ülkesine götürmesi ve bundan kısa bir süre sonra Washington

Hükümeti'nin Türkiye'de bulunan 15 Jüpiter füzesini eski ve yetersiz bulduğu gerekçesiyle sökmesi ile çözümlenir (Uçarol, 2010, s.909-910).

Tellal "20. Yüzyıl Dengelerine Neler Oluyor" (2007) başlıklı makalesinde Küba bunalımının ardından 1968 tarihli "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenme Sözleşmesi" gibi çok taraflı çabaların yanı sıra ABD ve SSCB silahsızlanma görüşmelerine başladığını kaydeder. Bu kapsamda 1987'de imzalanan anlaşma ile var olan tüm orta menzilli füzeler ortadan kaldırılmıştır (s.228). Gorbachev'un dış politikasında güvenliğin silahlarla sağlanamayacağı görüşünü hâkim olurken, Komünizm yerine, glasnost (açıklık) ve yeniden yapılanma (perestrika) sözcüklerinin sıkça kullanıldığı yeni bir tonu kullanması silahsızlanma sürecini hızlandırarak yeni bir döneme girilmesini sağlamıştır (Roberts, s.1098).

2.5.5. Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Ortadoğu'da Yaşanan Savaşların Getirdiği Korkular

Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından Doğu Avrupa'da şiddet ve korkunun yeni yüzü milliyetçilik akımı kendini gösterir. 1989'dan sonra ulusal anılar ve eski nefretleri yeniden su yüzüne çıkaran milliyetçiliğin beraberinde getirdiği korkular Yugoslavya'yı etkisi altına alır (Mazower, 2008, ss.456-458). 1990 yılında Sovyet bloğunun parçalanmasıyla beraber birbirinden farklı etnik grupları bir arada tutmak imkânsız hale gelir. Önce Slovenya, ardından Hırvatistan ve Makedonya bağımsızlığını ilan etmiş ve Bosna Hersek de ülke çapında gerçekleştirdiği referandum sonrasında diğer ülkeler gibi bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu durum Sırp milliyetçilerini rahatsız ederken, Sloban Miloseviç önderliğindeki hareket Sırp Cumhuriyetini ilan etmiş ve olabildiğince toprak sahibi olabilmek için Bosna Hersek'te etnik arındırma çalışmalarını başlatmıştır. Bu savaşta Boşnak halkı sistematik soykırıma uğrarken, üç yıl süren savaşta 200 bin kişi hayatını kaybederken, 2 milyondan fazla insan da yerini yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır (Bosnaya Savaşı, http://www.sabah.com.tr/ Dunya/2013/08/30/nato-18-yil-once-bugun-bosnaya mudahale-etmisti, 4.12.2013). Tüm bu yaşananlar Hitler'in ırkçılık ideolojisi doğrultusunda 1940'lı yılların başlarında Yahudilere ve Çingeneler karşı Avrupa'da yaşanan etnik arındırma hareketini hatırlatmaktadır. Bu anlamda ele

alındığında, zaman içerisinde liderlerin öldüğü fakat ideolojilerinin yaşayarak egemen olma adına korku üretmeye devam ettiği değerlendirilmesi yapılabilir.

Soğuk Savaş sonrasında korkunun hâkim olduğu diğer bir coğrafya da Ortadoğu'dur. Sosyalist blokun çöküşü ve SSCB'nin dağılmasıyla başlayan Soğuk Savaş sonrası dönemde, ABD tek süper güç olarak dünya sahnesindeki yerini alır (Uludağ, 2012, s.224-225). Ekonomik kaynakları bakımından her zaman dünya siyaseti ile pazarının ilgi merkezi olan Ortadoğu'ya yönelik dış müdahale tarih boyunca meşru şiddet tanımı içinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda ele alındığında dünyadaki en önemli hegemonik güç olan ABD, kendisine biçtiği demokrasi ve barış taşıyıcılığı misyonuyla özellikle de 2000'ler sonrası Ortadoğu siyasetine meşruiyet sağlama çabasında olduğu söylenebilir (Akgül ve Yılmaz, 2012, s.14). Bu nedenle büyük devletlerin ve çokuluslu şirketlerin bölge üzerinde denetim kurma çabaları nedeniyle bir türlü istikrara kavuşamayan bölgede etnik çatışmalardan çevre sorunlarına, siyasal bunalımlardan radikal İslam'a kadar pek çok etken bölgedeki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemiştir (Tellal, 2007, s.195). Bu bilgiler doğrultusunda ele alındığında Soğuk Savaş sonrası yaşanan dönemde Ortadoğu'ya bakıldığında büyük devletlerin güçlerini sınadıkları bir bölge olma özelliğinden dolayı Batı ve ABD eliyle üretilen çeşitli korkulara ev sahipliği yaptığı sonucuna ulaşılabilir.

Örneğin ABD'nin Ortadoğu siyasetinde egemen güç olabilmesi adına önemli bir role sahip olan İsrail Devleti'nin kurulduğu günden buyana yaşanan çatışmalar, bölge insanının içinden çıkılmaz bir korku seline yıllarca maruz kalmasına sebep olmuştur. İsrail Devleti'nin kurulmasına karşı çıkan Araplar ile İsrailliler arasında 1948, 1956, 1967, 1973 Savaşları yapılmıştır. İsrail ABD'nin aracılığıyla Mısır ile anlaşma yoluna giderken, diğer Arap ülkeleri tarafından tanınmaması ve sıcak savaş sırasında işgal ettiği Şeria Nehri'nin batısındaki Filistin topraklarının yanı sıra, Gazze bölgesindeki Arap topraklarından çekilmemesinden dolayı çatışmalar (Uçarol, 2010, s.1008) bugüne kadar gelmiştir. Uzun bir geçmişi olan Arap-İsrail çatışmalarının arkasındaki egemen güçler dikkate alındığında, bu devletlerin bölgedeki varlıklarını korumak adına kendi çıkarlarına hizmet eden tarafı desteklerken üretilen korkuyla bölgede kontrol sağladıkları varsayılabilir.

Bu doğrultuda ele alındığında, Ortadoğu'da egemen güçlerin çıkarları için gerçekleştirdikleri eylemler ile ürettikleri korku bölge coğrafyasında yaşayan insanların ve toplumların bugününü ve yarınını belirlemeye devam etmektedir. Bu konuyla ilgili bir başka örnek de 1980-1989 yılları arasında gerçekleştirilen İran-Irak Savaşı verilebilir. Dünyanın en zengin petrol yataklarının ve üretiminin gerçekleştiği bölgede tam sekiz yıl süren ve hiçbir sonuca ulaşamayan İran-Irak Savaşı'nda ABD Saddam Hüseyin'e silah sağlayan güç konumundayken, Saddam Hüseyin'in petrol yataklarına sahip Kuveyt'i istila edince cephe değiştirerek karşısına geçmiştir. Çünkü bu gelişmeler, ABD tarafından Umman Körfezi'nde güven içinde petrol alınmasına yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır (McNeil, 2007, s.750). Bu gelişmelerin sonrasında, ABD bölgedeki müttefikleriyle beraber Irak'a karşı açılan savaşı kısa bir zamanda sonuca ulaştırarak, bölgedeki gücünü ve güvenliğini tehdit eden Saddam Hüseyin'i kontrol altına almayı başarır.

Sonuç olarak korkuların yeni korkuların oluşumuna zemin hazırladığı varsayımından yola çıkıldığında, egemen güçlerce bu bölgede üretilen korkuların bir dönem sonra Batı ve ABD için terör ve İslami fobinin doğuşunu hazırladığı değerlendirmesi yapılabilir.

2.6. Günümüzde Yaşanan Korkular

Bu bölümde korkular kapitalist sistemde bireylerin yaşadığı temel korkular, ekonomik kaynaklı korkular, risk toplumunun beraberinde getirdiği korkular, terör ve İslamifobi üzerinden ele alınmaktadır.

2.6.1. Kapitalist Sistem'de Bireylerin Yaşadığı Korkular

Rekabete dayalı kapitalist sistemlerin belirlediği yaşam koşullarında, günümüz insanı yaşamı için gerekli şeylere sahip olabilmek için verdiği mücadelede yaşadığı korkuların yanı sıra, sahip olduklarını kaybetme korkusunu da yoğun şekilde yaşar. İnsanın talepleri sonsuzlaşır, çünkü düzen insanın nesneleşmesi üzerine kuruludur ve devam edebilmesi için her sınıftan insanın arzularını uçsuz bucaksız ve tatmin edilemez hale getirir (Berman, 2010, s.137). Dolayısıyla kurulu düzende insanların karınlarını doyurmak ya da barınmak gibi birincil ihtiyaçlarının

ötesinde yaşamdan beklentilerinin yükselmesi, korkuların da kendini daha yoğun bir şekilde hissettirmesine neden olduğu söylenebilir.

Rekabete dayalı düzende insanların birbirine ve toplumsal kurumlara güvensizliği kaçınılmaz bir durum olarak yaşanır. Çünkü pragmatik ilişkilere sığmadığı sezilen her şeye karşı kuşkuyla bakılır. Örneğin, bir insanı ya da bir düşünceyi sırf kendisi için sevmeleri, sırf kendisi için saygı göstermeleri istenildiğinde insanlar hemen aşırı bir duygusallık kokusu almakta ve birinin kendilerine bir oyun oynadığını ya da bir şey satmaya çalıştığını düşünmektedir (Horkheimer, 2008, s.126). Bu yaşam koşulları içinde güven duygusunun karşıtı olan korku duygusu tüm toplumu sararken, oluşan korku kültüründe insanlar birbirine yabancılaşmakta ve bu kültür toplumun karşı karşıya olduğu sorunlarla mücadele etmelerini engelleyen bir şüphe atmosferi yaratmaktadır (Furedi, 2001, s.19). Horkheimer (2008) kapitalist sistemin belirlediği bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmek için harcadıkları çabayı araba kullanmaya benzetmektedir. Buna göre yaşamın her dakikasında araba kullanır gibi insanın gözlerini yola dikmesi ve her an doğru hareketi yapması için tetikte olması gerekir (s. 123). Tüm bu korku kültüründe yaşam mücadelesini sürdüren insan Frued'un deyimiyle doğal dürtülerini bastırmasından kaynaklı acı verici olduğu kadar iyileşmesi güç psikolojik yaralar alır. Sonuç olarak, uygarlık kendi hoşnutsuzluklarını üretip bireyi toplumla potansiyel ya da açık kalıcı bir çatışma içine sokarken, modernitenin bedeli yüksek orandaki psikotik ve nevrotik rahatsızlıklar (Bauman, 1996, s.138) olarak kendini gösterir.

2.6.2. Ekonomik Kaynaklı Yaşanan Korkular

Günümüz insanının yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan parayı kazanma ya da varolan ekonomik gücünü belirsiz bir gelecek karşısında kaybetme korkusu tüm yaşamını etkisi altına alır. Bu anlamda ele alındığında insanın varolmasının en başlıca koşullarından biri olan para ile ilgili olumsuz bir gelişme insanların yaşamsal korkularını harekete geçirir. Günümüzde para basit bir edimle kendini yeniden üretebildiğini ya da piyasa yatırımlarındaki beklenmedik bir duraklamanın etkisiyle her yerde hissedilebilen bir iflas ya da çok güçlü bir enflasyon ile yok olabilir (Enriquez, 2004, ss.312-313). Örneğin, modern dünyanın

küresel ekonominin beklentileriyle şekillendiğini göz önünde bulundurulursa, oluşabilecek herhangi bir ekonomik kriz karşısında tüm dünyanın bu olumsuzluktan etkilenebileceği korkusu güçlü bir şekilde varlığını korumaktadır.

Giddens (2001), günümüzde dünya ekonomisinin kumarhaneler ekonomisi haline geldiğini ifade ederek, bu özel kumarhane de sıradan insanların oynama şanslarının olmadığının altını çizmektedir. Paraya ne olacağına karar verecek olan bankalar, finans şirketleri ve diğer güç borsacılardır (s.11). Dolayısıyla sıradan insanlar küresel ekonominin gidişatında etkisizdir, fakat kendileri adına karar veren birilerinin yol açtığı ekonomik krizler karşısında en fazla etkilenen kesimdir. Nitekim yakın zamanda yaşanan 2007 dünya ekonomik krizinin olumsuz etkileri tüm dünya ülkelerinde kendini göstermiştir. Buna göre, dünya ekonomik krizi 2007'den bu yana önce mali sektörde arkasından da maddi değerlerin üretildiği sektörlerde trilyon dolarla hesaplanan farazi ve gerçek sermaye kıyımına neden olurken dev bankalar ve üretim tekelleri batmış ve milyonlarca işçi işsiz kalmıştır. Daha da ötesi, insanların alım gücü düşerken bir milyara yakın insan açlık korkusuyla karşı karşıya kalmıştır (Okçuoğlu,http://www.ozgurradyo.com/=makale_ayrinti&makale=280,20.07.2013).

Yaşanan küresel krizin etkisi özellikle Avrupa ülkelerinde görülen ciddi işsizlik oranları sosyal olayların patlamasına neden olmuştur. Örneğin 2008 tarihinde Fransa'da meydana gelen olaylar din etkisinden ziyade Avrupalı olmayan yabancı gençlerdeki yüksek işsizlik oranından kaynaklı olduğu birçok gözlemci tarafından müşahede edilmiştir (Hiç, http://beykent.edu.tr/Webprojects/Upload, 24.12.2013). Küresel krizin neden olduğu sosyal olaylardan biri de ABD'de yaşanan Wall Street Caddesi'nin göstericiler tarafından işgal edilmesidir. Yaklaşık iki hafta süren işgal sırasında 700 kişi gözaltına alınmıştır (New York'ta Wall Street Protestosu, http://dünya.milliyet.com,tr/new-york-ta-wall-street-protestosu, 24.11.2013). Tüm bu yaşanan sosyal olayların temelinde insanların ekonomik kriz karşısında yaşadıkları korkular için bir çıkış noktası bulma çabasının yer aldığı söylenebilir. Marcuse (1991), insan gereksinimleri ve doyumlarının sorgulanması gerektiğini söylerken, yanlış gereksinimlerin toplumsal içerik ve işlevselliği açısından bakıldığında üzerinde bireyin hiçbir denetiminin olmadığı dışsal güçler tarafından toplumsal çıkarları için yukarıdan dayatılan ihtiyaçlar olarak tanımlamaktadır (s.18). Bu

bağlamda ele alındığında toplumsal yapı tarafından gerçekleştirilen yapay gereksinimlerin bireye mutsuzluk içinde hoşnut olma duygusu yaşattığı ve toplumun bütünü açısından ele alındığında bu durumun korku temelli bir yaşamı beraberinde getirdiği varsayılabilir.

Sonuç olarak Marcuse'un (1995) ifadesiyle bu imgesel dünyada ekonomik erkin yoğunlaşmasıyla beraber artık toplumda herkes kendisini ekonominin devim ve yasalarının önünde güçsüz hisseder. Böylece üreten bireye her zamankinden çok daha iyi bir yaşam sağlayan dizge acı, düş kırıklığı ve güçsüzlüğü de beraberinde getirir(s.69). Dolayısıyla egemen güçler tarafından kontrol edilen sistemde ekonomik anlamda varolmanın her şey olduğuna inanan insan, rekabete dayalı ve her an değişebilen belirsiz piyasa ekonomisinin koşulları altında korkularının tahakkümünde yaşamak zorunda kalır.

2.6.3. Risk Toplumunun Beraberinde Getirdiği Korkular

Günümüz toplumlarını ve bireylerini kuşatan riskler insan yaşamını tehdit eden korkuları doğurur. Bu risklerin modern öncesi dönemlerde olduğu gibi doğa kaynaklı olmayıp insanın daha refah ve mutlu yaşaması için gerçekleştirilen buluşlar ve teknolojik gelişmeler sürecinde insan eliyle üretildiği söylenebilir. Bu anlamda ele alındığında bugünün riskleri Antony Giddens'ın deyimiyle "imal edilmiş riskler" olarak nitelendirilmektedir. Beck'e (2005) göre bilgi risk toplumunun oluşumuna neden olurken bunun sonucunda insanların birbirinden çok farklı, birbiriyle çelişen küresel ve kişisel risklere katlanmak zorunda bırakmıştır (s.41). Örneğin genetik mühendisliğiyle üretilmiş, çoğaltılabilen herhangi bir ürün doğal ekosistem için potansiyel tehlikeler yaratabilmektedir. Çünkü genetiği oynanmış ürünler insan ve hayvan sağlığı için öngörülemez tehlikeleri de içinde barındırır. Nitekim günümüzde birçok hastalığın kaynağı olarak genetiyle oynanmış ürünler gösterilmektedir.

Risk toplumunun beraberinde getirdiği diğer bir korku ise küresel ısınma ve ozon tabakasının incelmesinden kaynaklıdır (Giddens ve Pierson, 2001, s.127). Gelecekte bizi bekleyen her biri bir öncekinden daha sert ve acımasız bir değil birçok aysberg bulunmaktadır (Bauman, 2000, s.179). Giddens (2001) doğanın ve geleneğin ötesinde yaşayan bir dünyanın en temel niteliğinin dışsal riskten, imal edilmiş risk

aşamasına geçilmesi olduğunu ifade etmektedir (s.225). Buna göre, "insan yapımı" ya da "yapma risk" olarak isimlendirdiği bu süreçte yaşanılan korkuların çoğunun insanların kendi kişisel deneyimlerinden değil dış faktörlerden oluştuğuna işaret etmektedir. Bunun sonucunda Batı toplumlarında yaşayan insanlar kişisel güvenliği görülmedik ölçüde artmış olmasına rağmen korkuların gölgesinde yaşamaktadır. İçinde yaşanılan korku kültüründe insanın gündelik yaşamını yok edici güçlerle çevrili olduğu inancı vardır. Bu inanç ekseninde ABD'de son yıllarda hükümet yetkilileri katil meteorların insanoğlu için yarattığı tehdidi hesaplamaya çalışırken, kimi bilim adamları ise küresel bir grip salgınının başlamasının an meselesi olduğunu ve küresel ısınma sorununun çözülememesi durumunda insanlığının sonunun geldiği uyarısını sıkça dile getirir (Furedi, 2001, s.8).

Diğer yandan bilim ve teknolojideki gelişmelere paralel olarak üretilen nükleer silahların insanlığın sonunu getireceği korkusu soğuk savaş dönemlerinden buyana yaşanan en yaygın korkulardan biri olmaya devam etmektedir. Örneğin, yakın zamanda Kuzey Kore'nin tüm uyarılara rağmen üçüncü nükleer denemeyi yapması tepki çekmiş ve BM Güvenlik Konseyi Kore yönetimine karşı yeni yaptırım paketi uygulamıştır. Karara tepki gösteren Kuzey Kore ise ABD'ye "önleyici nükleer saldırı" düzenleme hakkını kullanacağını ve Güney Kore ile savaş durumuna girdiğini açıklaması (Kuzey Kore Her An Füze Deneyebilir, http://cumhuriyet.com.tr/?, hn=409938&kn 10.04.2013) ile, insanların en büyük korkularından biri olan nükleer savaş korkusunun hala geçerliliğini koruduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Bu perspektifte ele alındığında risk toplumunda oluşan kültürel zihniyetin korkular, fobiler, hiper riskler ve bilimsel kehanet üzerine inşa edildiği (Jarvis, 2007, s.32) gerçeği kendini gösterir. Riskin içinde barındırdığı tehlike ve tehdidin büyüklüğünün nasıl bir güvenlik açığı oluşturduğu sorusunun cevabı insanların duydukları korkunun seviyesini de belirler. Bu kültürel zihniyet içinde bireylerin duygu ve düşüncelerinin bazı çıkar çevreleri tarafından kullanılması olası bir durum olarak varsayılabilir. Risk kültürü bu doğrultuda ele alındığında bazı çıkar çevrelerince içinde barındırdığı temel duygulardan biri olan korku aracılığıyla insanları belirli bir davranışa yönlendirerek ikna etme amacı güdülebilir (Morales ve

Filtzsımas, 2012, s.385). Dolayısıyla gerek politik gerekse sermaye piyasalarının amaçları doğrultusunda riskler imal edilerek insanların yaşamdan korku ve endişe duymaları sağlanarak kontrol altına alınmaları kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkar.

2.6.4. Terör Korkusu ve İslamifobi

Güvenlik kaygısıyla eyleme geçen bireylerin ve devletlerin korkunun yıkıcı gücünü kullanarak insanlığa yeni korkuları yaşatmaya mahkûm ettiği varsayılabilir. Bunlardan sadece bir tanesi olan terör korkusu dünyanın pek çok ülkesinde yaşanan toplumsal ve siyasal korkuların başında gelir. Latince "terreur" sözcüğünden türetilmiş olan "terör" "yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, dehşet, tedhiş" (TDK, 1998, s.2200) anlamına gelmektedir. Hesaplı bir şiddet olarak nitelendirebileceğimiz terörün amacı çok sayıda insan öldürmek değil, kitlelerin eylemlerden etkilenerek korku duymalarını sağlamaktır. Bu sayede kitlelerin dehşete kapılması ile umutsuzluk içinde teröristlerin isteklerine boyun eğmekten başka çare olmadığı algısı yaratılmak istenir (Kışlalı, 1993, s.39).

Terörizmin planlı ve organize bir şiddet içermesi ve sadece düşmanı değil masum sivilleri de bilinçli şekilde hedef alması, şiddeti bir siyasal eylem ve propaganda aracı olarak kullanması, ideolojik bir amaca yönelmesi gibi özellikleri nedeniyle diğer şiddet türlerinden ayrılır. Dolayısıyla korkunun üretimini sağlayarak toplumsal düzeni bozmak amacını taşıyan terörist eylemler, dünyanın başka bir bölgesinde yaşayan insanlar için de korku kaynağı olabilmektedir. Örneğin 11 Eylül saldırısının ardından ABD'nin yanı sıra tüm Batı ülkelerinde gelişen İslamifobi, Müslüman olan herkese karşı önyargı geliştirilmesine neden olmuştur. ABD'de 2011 tarihinde gerçekleştirilen kamuoyu araştırma sonuçları İslamifobi'nin 10 yıl içinde ciddi bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (Wajahat'tan aktaran: Çelikpala, 2011, s.55).

11 Eylül 2001 tarihinde New York'ta İkiz Kuleler'e gerçekleştirilen terör eylemi, ABD'nin sınırlarının ötesine uzanan ve kökeni tespit edilemeyen niteliği nedeniyle tüm dünyada global bir risk olarak algılanır. 11 Eylül terör eyleminin kökeninde ABD'nin Ortadoğu ve İslam ülkelerinde yürüttüğü politikaların

neticesinde "İslam düşmanı" olarak nitelendirilmesinin yer aldığı söylenebilir. Nitekim bu algıdan faydalanan El Kaide yöneticileri, kitleleri ABD'den intikam alma itkisini kışkırtarak Müslüman kamuoyundan büyük sempati kazanmaya çalışmış ve ABD ile işbirliği için- de olan ülkeleri de düşman olarak konumlandırmıştır (Cook, 2012, s.392). Oluşan bu düşmanca akımın yaygınlaşması sonucunda, tüm dünyada global terör riskinin hat safhada yaşandığı yeni bir dönemi beraberinde getiren 11 Eylül terör eylemi gerçekleşir. 11 Eylül 2001'de ABD'de yolcu uçaklarını kaçıran El Kaide militanları, bu uçakları New York'taki Dünya Ticaret Merkezi gökdelenlerine ve ardından Pentegon'a çarptırmalarıyla oluşan terör eyleminde binlerce kişi yaşamını kaybeder (Uludağ, 2012, s.316). Gerçekleştirilen terör eylemi, ABD'nin kendi vatanında terör karşısında güvende olmadığı korkusunu güçlendirirken, Ortadoğu'da daha radikal bir politika izlemesine de neden olur. ABD'nin İslami terör karşısında yaşadığı korku, Ortadoğu'da yeni korkuları hâkim kılarak yeniden bölgeyi kontrolü altına alma çabasını da beraberinde getirir.

Bunlardan ilki ABD'nin Afganistan'da Taliban yönetimine karşı "Sınırsız Özgürlük" adıyla gerçekleştirilen askeri müdahaledir. Sonrasında İngiltere'yi de yanına alan ABD, 2003 yılında Irak'a demokrasi getirmek ve Saddam yönetimindeki nükleer silahları yok etme gerekçesiyle Irak'a savaş açar. Savaşın verdiği dehşet ve yıkım içinde yüzbinlerce insan yaşamını yitirmiş, milyonlarca insan evsiz kalmıştır. Oysaki savaştan kısa bir süre önce, BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'ta nükleer silah olmadığı yönünde hazırladığı rapor (BM Silah Denetçileri: Kanıtlar Yetersiz, http: // webarsiv. hurriyet. com.tr /2003/ 03/ 07/258096.asp, 25.03.2013), ABD'nin Ortadoğu'yu yeniden dizayn etme planının bir parçası olarak yalanlara başvurmaktan kaçınmadığını gözler önüne sermiştir. Nitekim İkinci Körfez Savaşı'yla ilgili olarak bugün bazı çevreler yalanlara ve sahte kanıtlara dayandırdıkları için Bush'un savaş suçlusu olarak yargılanmasını istemektedir. Bu doğrultuda ele alındığında günümüzde devletler politik çıkarları doğrultusunda dini, etnik, sınıfsal çelişkileri, nefretleri, şiddeti, korkuları ve rüşveti kullanarak ve gerektiğinde yeniden üreterek dünyanın bazı bölgelerinde egemenlik kurmaktan kaçınmadıkları ileri sürülebilir (Yıldızoğlu, http: // www. cumhuriyet. com. tr /189?hn = 405438 & kn, 25.03.2013).

Egemen devletler maksimum düzeyde faydacılık anlayışı doğrultusunda giriştiği eylemlerle, insanların yaşamsal korkularına yenilerini ekleyerek kaderlerini belirleyici yönde etkin rol oynarlar. Savaşla beraber can ve mal kaybının yarattığı acılar ve korkular ise toplumların belleklerinde yaşamaya devam ederken, mağduriyet duygusu bu kez karşı taraf için İslamifobi gibi yeni korkular üretmeye hazır hale gelir. Bu korkular ABD'nin çeşitli araştırmalara ve yeni geliştirilen güvenlik önlemlerine milyonlarca dolar para aktarmasına yol açmıştır. Mark Stewart ve John Muellar'in yaptığı araştırma sonrasında elde edilen veriler ABD'nin 11 Eylül saldırısının ardından yurt savunması ve güvenliği için 63 ile 630 milyon dolar arasında harcama yaptığını ortaya koymaktadır (Friedman, 2011, s.85). Fakat yapılan araştırmaların ve geliştirilen yeni güvenlik önlemlerinin paradoksal bir biçimde insanlara daha fazla güvenlik sağlamak yerine daha fazla güvensizliğin beraberinde korkmalarına sebebiyet verdiği yönünde yorumlanır (Marcuse'dan aktaran: Çelikpala ve Öztürk, 2012, s.55).

Konunun diğer bir önemli noktası da terörizm korkusunu kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanan korku tacirlerinin varlığıdır. Örneğin siyasi liderler kendi program ya da projelerinin halk nezninde kabul görmesi için çoğu zaman korku tacirliğine soyunduğu görülür. Öyle ki ABD'de siyasi önderlerin sıkça başvurduğu terör korkusu nedeniyle Chomsky'nin (1993) ifadesiyle, ABD halkı yolculuk yapmaktan bile korkar hale gelmiştir (s.51). Belirli amaçlara ulaşmak için toplumda terörizm tehlikesinin abartılı bir şekilde kullanılmasından kaynaklanan aşırı korkuların sonucunda bugün ABD halkı her zamankinden daha fazla yurt güvenliğine ihtiyaç duymaktadır (Friedman, 2011, s.1). Terör korkusunun giderilmesi için uygulamaya konulan güvenlik önlemleri ise korkuyu gidemediği gibi, ne yazık ki günümüzde korkunun katlanarak artmasına neden olmaktadır.

Terör eylemlerinin yarattığı korkulara günümüzden de örnek vermek mümkündür. Türkiye'de terör örgütü PKK'nın gerçekleştirdiği eylemlerde binlerce insan şehit olurken, bu gün gelinen nokta da eylemlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri haricindeki büyük şehirlere de yansımasından büyük endişe duyulmaktadır. Öte yandan Fransa'da sol anarşist kökenli bir dergi olarak tanımlanan karikatür dergisi Charlıe Hebdo'ya El Kaide militanları tarafından düzenlenen saldırı

da 12 kişi yaşamının kaybetmişti. Geçtiğimiz günlerde ise İşid militanları tarafından Paris'in 7 ayrı noktasına gerçekleştirilen silahlı saldırılarda 140 kişi hayatını kaybetmiş, 150 kişi de yaralanmıştı ("Pariste Terör Dalgası", http: // www. sabah. com. tr/ dunya / 2015/11/14/ pariste-teror-dalgasi, 12.12.2015). Suriye'de İşid terör örgütünün yol açtığı korku ve dehşet ise binlerce Suriyelinin ülkesinden kaçarak Türkiye'nin yanı sıra birçok Batı ülkesine mülteci olarak sığınmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler terörün global boyuttaki tehdidini vurgularken, sadece Ortadoğu'da değil Batı dünyasının tamamının gündemindeki bir numaralı sorunun terör olarak belirlenmesine yol açmıştır. Korkularla gerçekleştirilen her yıkıcı eylemin yeni korkuların oluşumuna zemin hazırladığı varsayımından yola çıkıldığında, terör dehşetinin Batı'da yükselen yabancı ve Müslüman düşmanlığı artışına ivme kazandırdığı sonucuna ulaşılabilir. Nitekim ABD'de Cumhuriyetçi Parti'nin aday adayı olmak için yarışan emlak kralı Donald Trump'ın Müslümanların ülkeye alınmaması yönündeki açıklaması ("Trump'tan 'sersem prens' Çıkışı", http://www.milliyet.com.Tr/rump-tan-sersem-prens-cikisi/ dunya/ detay/ 2162818/ default.htm, 12.12.2015), her ne kadar ABD kamuoyunun büyük bir çoğunluğu tarafından eleştirilse de, bu mesajın karşılık bulduğu kitlelerin var olduğu gerçeğinin de göz ardı edilmemesi gerekir.

3. KORKUYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde korku Frankfurt Okulu'nun geliştirdiği eleştirel kuramın temsilcilerinden Horkheimer, Adorno, Marcuse ve Fomm'un düşüncelerinin yanı sıra Gramsci'nin hegemonya ve Althusser'in devletin ideolojik ve baskı aygıtları kuramları perspektifinde psikolojik, sosyo-psikolojik, sosyo-kültürel, siyaset bilimi ve iletişim bilimleri açısından incelenmektedir.

3.1. Psikoloji Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar

İnsanoğlu aileden koparak birey olma yolunda topluma karışmaya başladığı andan itibaren toplumsal korkuların bir parçası haline gelir (Fromm, 1993, s.166). Frankfurt Okulu temsilcilerinden Adorno, Marcuse ve Fromm bireylerin toplumsal uyarlanma sırasında yaşadığı korkuyu Psikanalist yaklaşımın öncüsü olan Freud'un "Odipus Kompleksi" kuramı ile temellendirmektedir. "Odipus Kompleksi" kuramının kökeninde küçük bir çocuğun babasına karşı duyduğu hayranlığın yanı

sıra korku duygusunu hissettiği ve bilinçaltına itilen bu korkunun zamanla farklı nesneler üzerinden vücut bulduğu varsayımını içerir. Freud (2011) küçük oğlanın annesine giden yolda babasının bir engel gibi karşısına dikildiğini belirtirken, bu yüzden babasına karşı düşmanca bir tavır takındığı ve babasının yerini almak istediğini ileri sürmektedir (ss.53-54). Bu durumda baba hem hayranlık duyulan hem de kıskanılan, aynı zamanda tehlikeli olduğu için korkulan kişi konumundadır (Freud, 1992, s.28). İnsanın yaşamda kalması ve başarıya ulaşabilmesi için kabullendiği toplumsal uyumu Adorno da "Oedipues Kompleksiyle" ile açıklamaktadır. Nitekim Adorno'nun otoritaryan kişilikler üzerine yaptığı araştırmasında (2011) toplumun Yahudilere karşı duyduğu korkuyu ve nefreti "Oedipus Kompleksi" kuramına dayandırmaktadır. Buna göre Yahudiler babada baş kaldırılan özelliklerin tamamını üstlenirken, otaritaryan kişiler saldırganlığı soğurarak mazoşizme dönüştürür ve öznenin kendisiyle özdeşleşmediği kişilere karşı ise sadizm duygusu gelişir (s.293).

Toplumsal örgütlenmenin kaynağı olan "baba" kavramı ele alındığında başkaları üzerinde egemenlik kurmayı ve gücü tekelleştirmeyi başaran kişiye bu ünvanın verildiği varsayılır (Marcuse, 1995, s.43). Fromm "Özgürlükten Kaçış" (1994) isimli kitabında devingen uyarlanma için babasından korkan bir çocuğun katı ve tehditkâr babasının kurallarını harfiyen yerine getirmesini örnek verir. Bu uyarlanma sırasında babasına karşı yoğun bir düşmanlık geliştiren çocuk, bunu dile getirmenin çok tehlikeli olduğunun bilincinde olarak bu duyguyu bastırma yoluna gider. Ancak bu bastırılmış korku zaman içinde yerini yeni itkiler ve kaygılara bırakır (ss.28-29). Dolayısıyla Odipues kuramındaki zorunlu korku zaman içinde bir başka nesneden duyulan korkuya dönüşür (Cristeva, 2004, s.55).

Eleştirel kurama göre kitle üretimi ve tüketimi sisteminde insanların ihtiyaçları, düşünceleri ve davranışları homojenleştirilerek ve tekdüzeleştirilerek kitle toplumu yaratılmıştır. Sosyal ve kültürel ilerleme artık bireylerin düşünce ve eylemleriyle değil, bireyler üzerinde egemenlik kuran devlet örgütleri ve kurumları tarafından belirlenmektedir (Erdoğan, Alemdar, 2010, s.273). Bu perspektifte ele alındığında toplumu oluşturan her birey egemen güçler tarafından inşa edilen ortak bilincin bir parçası olarak yaşamını sürdürür. Çünkü insan üyesi olduğu sınıf, ırk,

cinsiyet ve etnik grubun sadece tipik bir üyesi olmayıp, bireysel özelliği ile bu dış gerçeklikler içindeki varolan koşullar ve çelişkiler ile anlam kazanır (Oskay, 2000, s.318). Kişiyi tehditten kaçması için hazırlayan ya da motive eden bir duygu (İzzard'dan alıntı yapan: Morales ve diğerleri, 2012, s.384) olarak tanımlanan korkunun bireylerde akıl kavramını güçten düşürmesi durumunda Horkheimer'ın (2008) ifadesiyle ideolojik manipülasyonun yanı sıra en kaba yalanların yayılması için de elverişli bir ortamın doğmasına aracılık edebilir (Horkheimer, 2008, 70).

Bu bağlamda ele alındığında kurulu düzene gösterilen kitle rızasının sistemli biçimde yönlendirilmesi olarak tanımlanan hegemonyanın (Gitlin'den alıntı yapan: İrvan, 2002, s.151) inşasında korku etkili bir yöntem olarak kullanılır. Çünkü eleştirel kuramcıların ifadesiyle modern toplumlarda edilginleştirilen birey, yaşamı için gerekli şeylere sahip olabilmek için verdiği mücadelede yaşadığı korkuların yanı sıra sahip olduklarını kaybetme korkusunu da yoğun şekilde yaşar. Bu nedenle toplumsal iktidarını sağlamak ya da korumak isteyen egemen güçlerin ürettiği korkuların bireyler tarafından içselleştirilmesi hegemonyanın devamını kolaylaştırır.

3.2. Sosyoloji Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar

Egemen güçlerin sistemin sürekliliği için korkuları nasıl ürettikleri ve topluma yaydıkları sorusuna Gramsci'nin hegemonyasının yanı sıra Althusser'in devletin baskı ve ideolojik aygıtları kuramlarıyla açıklık getirilebilir. Buna göre Gramsci'nin hegemonya kuramı belirli bir yaşam şekli ve düşüncenin baskın olduğu, tek bir gerçeklik kavramının tüm kurumsal ve özel görünümünün özünde zevk, ahlak, gelenek, din, siyasi ilkelerin yanı sıra entelektüel ve ahlaki çağrışımlarının topluma yedirildiği sosyo politik bir durum olarak tanımlanır (Sasson, 2012, s.100). O halde bireyin hegemonyanın oluşturduğu sosyo politik yapıda üretilen korkuları toplumsal uyarlanma sırasında içselleştirerek yaşamının önemli bir parçası haline getirdiği varsayılabilir. Bu sayede üretilen korkular ile toplumsal kontrol mekanizmalarını elinde tutan egemen güçler, kendi gerçekliklerini tanımlayan ideolojilerini yeniden üreterek sistemin sürekliliğini sağlamış olurlar.

Althusser, devlet iktidarını elinde tutan egemen sınıfın devletin baskı aygıtları ve ideolojik aygıtlarına da hâkim olduğunu ileri sürmektedir. Devlet

aygıtlarının öncelikle baskı, ikincil olarak da ideoloji kullanarak işlediğini ifade eden Althusser, devletin baskı aygıtlarını halkın üzerinde zor kullanma yetkisi olan hükümet, idare, ordu, polis, mahkeme ve hapishaneleri, ideolojik aygıtları ise din, eğitim, aile, hukuk, siyaset, sendika, haberleşme aygıtları ve kültür olarak tanımlamaktadır (Althusser, 2006, s.65-66). Bu bağlamda ele alındığında egemen güçlerin toplumun rızasını almak için devletin sahip olduğu baskı ve ideolojik aygıtlar aracılığıyla korkuyu üretmesi ve yayması etkin bir yöntem olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu durumda, kendi güvenliği için toplumsal uyarlanmayı gönüllü kabul eden bireyin toplumsal korkuları da içselleştirmesi olağan bir durum olarak kendini gösterir.

Fromm (1996), toplumsal uyarlanmada önemli bir yere sahip olan vicdanın korku aracılığıyla işlevsellik kazandığını ileri ifade etmektedir. İçselleştirilmiş bir dış yetki olan ana babanın, devletin ya da içinde yaşanılan kültürdeki başka bazı yetkelerin sesi olan vicdan, çoğu zaman insanların ondan kaynaklandığını sandıkları suçluluk duygusundan başka bir şey değildir. Dolayısıyla dıştaki yasa ve yaptırımlar içselleştirilerek insanın bir parçası haline gelirken, bu sayede vicdan davranışları düzenlemede dış yetkilerden duyulan korkudan daha etkili bir hal alır (ss.143-144). Bireyin kendini toplumsal uyarlama sırasında öğretilen korkulardan uzak tutması ise çok zor gibi görünse de imkânsız değildir. Nitekim bireyler toplumsal uyarlanmayı ya boyun eğme ya da direnme olarak karşılarlar. Buna göre direnen birey doğrunun gerekleriyle var oluşun akıl dışı niteliğini uzlaştırmaya yönelik her türlü pragmatik çabaya karşı çıkacaktır. Bunun sonucunda ise çatışmadan oluşmuş hayatında yalnızlığı göze alması gerekir (Horkheimer, 2008, s.134). O halde sisteme uyumlu olunduğu sürece yalnızlıktan korkmasına gerek kalmayan bireyin, toplumsallaşmayla beraber bambaşka korkuların sarmaladığı bir dünyanın içinde yaşamayı da gönüllü olarak kabul ettiği söylenebilir.

Marx insanın özünün yalıtılmış bireye içkin bir soyutlama olmadığını belirtirken, kendi gerçekliğinin içindeki bu özün toplumsal ilişkilerin bütünü olduğunu ifade etmiştir. Gramsci de her bireyin sadece varolan ilişkilerin sentezi değil, aynı zamanda bu ilişkilerin tarihi olduğuna işaret ederek Marx ile benzer düşünceleri savunmuştur (Althusser, 2012, s.217). Birey ve toplum arasındaki bu

güçlü bağ yaşamın gerçekliğini de ortaya koyar. Bu gerçeklikte, bireyler toplumsal yaşamla birlikte egemen güçlerin toplumsal iktidarlarını sürdürmek adına imal ettiği korkuları gerek devletin baskı aygıtları, gerekse devletin ideolojik aygıtları sayesinde öğrenirler. Bu eksende değerlendirildiğinde korkularını yenebilmek adına toplumsal uyumlanmasını gerçekleştiren birey toplumsal korkular ile yaşamına yön verir.

Mannoni'nin korkuyla ilgili görüşleri korkunun sosyo psikolojik yapısını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Buna göre Mannoni kolektif korkuların toplumu oluşturan önemli dinamiklerden biri olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kollektif korkular toplumun üyelerinde güçlü bir birlik duygusu ya da tersine bir parçalanmayı beraberinde getirebilir (Mannonı, 1999, s.73). Toplumda birlik ve dayanışma sağlanması açısından korku toplumların stresli durumlarla başa çıkabilmek için hazırlık yapmalarını sağlayan en önemli araçlardan biridir. Korkunun otomatik davranışı tetikleyerek tehdit edici tehlikeli durumla başa çıkabilmesi için bireyi ya da toplumu hazırladığı gerçeğinin yanı sıra, yıkıcı olma özelliğine de sahip olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Örneğin aşırı korkuların sonucunda toplumda yaşanacak panik durumu sosyal bağların kopmasına, bunun sonucu olarak da sosyal düzenin ve sosyal kontrol mekanizmalarının bozulmasına sebep olabilir (Clarke ve Chess, 2008, s.998).

Korkular birey ya da toplum için tehdit veya potansiyel tehdit olarak algılanan bilgileri durumlar, olaylar ve nesnelerden tarafından aktarılır. Duygusal durumlarla ilgili bilgiler örtülü ya da açık bellek tarafından kopyalanırken, her iki çeşit bellekte de durumların değerlendirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Açık bellek daha esnek bir yapıya sahipken, örtülü bellekte bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkan korku çok daha etkili bir güce sahiptir. Çünkü otomatik ve kendiliğinden ortaya çıkarak, bilişsel kontrolü devre dışı bırakır (Jarymowıcz ve Bar-Tel, 2006, s.372). Toplumsal bilinçaltı fertlerin genelinde ortak olan baskı alanlarıdır. Egemen güçler tarafından yönlendirilen toplumsal bilinçaltının işleyişi bireyler tarafından fark edilmesi istenilmez. Bunun altında yatan en büyük sebep olarak ise içindeki ağırlıklı çelişkilere karşın başarılı olarak işleyemeyeceğini düşünülmesidir (Fromm, 2004, s.82). Örtülü bellek diğer ismiyle kollektif bilinçaltı kavramı Mannonı'nin ifadesiyle bastırılmaya çalışılan her şeyin bizzat ona uygulanan bu baskıdan yeni

güçler kazanmış olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Bastırma işlemini ise Mannoni, Freud'un "İdeal Baba" modeline getirdiği yorum ile açıklamaktadır. Buna göre birey şefi kızdırmaktan, onun sevgisini kaybetmekten, cezalandırılmaktan, kınanmaktan değil, korkuyu yaratan ve yayan grupta suçlu durumuna düşerek dışlanmaktan korktuğu için bu kaygıları bilinçaltına iter (Mannonı, 1999, ss.95-96). Bu durumda topluluk üyeleri toplumun çıkarına olan korkuda birlikteyken, yeniden kavuşulan güvenlik ortamında da birlikte olmaya devam eder.

3.3. Ekonomi Bilimi Perspektifinden Yaklaşımlar

Sosyo ekonomik korkular "kitle kültürü" ve "tüketim toplumu" kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Fromm (2004), 19. Yüzyıl sanayi toplumlarında tasarrufun ve otoriteye saygının erdem olarak kabul edildiğini, fakat günümüzde bu değerlerin yerini tüketimin aldığını ifade etmektedir (74). Bu yaklaşımdan yola çıkıldığında günümüz tüketim toplumlarında değersiz şeyleri meşru hale getiren bir ideolojik yapının varlığından söz edilebilir. Bu ideolojik yapıda değersiz şeyler değerli kılınmakta ve bireylerin ortak ihtiyaçlarının standart ürünlerle karşılanması hedeflenmektedir (Horkheimer, Adorno, 1996, s.8). Bireyleri tüketime yönlendiren bu yapıda, tek boyutlu düşünce politika tasarımcıları ve onların kitle bileşim pazarlamacıları tarafından dizgesel olarak geliştirilir. Bunların söylem evreleri kendini doğrulayan varsayımlar tarafından desteklenirken, aralıksız olarak ve tekelci bir biçimde yinelenerek, hipnotize edici tanımlar ya da buyruklar halini alır (Marcuse, 1997, s.24). Dolayısıyla bu hipnotize edici tanımlar ve buyrukların içerisinde ikna edicilik oranı yüksek olan bireysel, toplumsal ve siyasal korkulara da yer verildiği varsayılabilir.

Tek boyutlu düşüncenin tasarlandığı ve uygulamaya konduğu tüketim toplumlarında hegemonik bir yapının varlığından söz edilebilir. Bu kapsamda ele alındığında, hegemonik yapıdaki tarihsel blok doğrudan doğruya üretim güçlerine bağlı sosyo ekonomik bir alt yapı ile politik ve sivil toplumdan meydana gelen bir üst yapıdan oluşur. Alt yapı ve üst yapı arasındaki organik bağlantıyı tarihsel bloğun üst yapısını yöneten aydınlar sınıfı sağlar. Aydınlar sınıfı sadece fikir üretmezler, aynı zamanda bulundukları toplumsal sınıfın çıkarlarını gözetecek olan hegemonya projesini geliştirerek toplumsal güçleri organize ederler (Gramsci'den alıntı yapan:

Karacasulu, 2009, s.268-270). Bu kapsamda ele alındığında egemen güçler korkular aracılığıyla kendi amaçları doğrultusunda insanların davranışlarını yönlendirirler (Morales, Wu, Fitzsımas, 2012, s.384). Bu sayede talebi arttırarak ekonomik hegemonyanın devamlılığı sağlamak amaçlanırken, insanları ikna etme konusunda korku önemli bir enstrüman olarak kullanılır.

Nitekim tüketim toplumunda ekonomik dizgenin devamlılığını sağlamak için insanlar sürekli satın almaya yönlendirilir. Bu yönlendirme sırasında pazarlama iletişiminin kullandığı en etkili yöntemlerden biri de korkunun çekiciliğidir. Çünkü korku ilgiyi, katılımı, inandırıcılığı, dolayısıyla da ikna oranını yükseltir. (LaTour, Snipes, Bıes'ten aktaran: Williams, 2012, s.2) Bu sayede sözde özgürlükleri ve doyumları sağlayabilme çabası içinde debelenen insanoğlu korku kültürü içinde var olmaya gönüllü aday haline gelirken, yanlış gereksinimler insan yaşamını yönlendiren yegâne öğeler olur. Marcuse (1997) insan gereksinimleri ve doyumlarının sorgulanması gerektiğini söylerken, bu gereksinimleri bireyin hiçbir denetiminin olmadığı dışsal güçler tarafından toplumsal çıkarları için yukarıdan dayatılan ihtiyaçlar olarak tanımlamaktadır (18). Bu ihtiyaçların karşılanmasının yaşamsal önem kazandığı tüketim toplumlarında bireylerin ödediği bedel ise, hayat alanlarında yarı totaliter aygıtların gittikçe artan denetimine teslim olmalarıdır (Brown, 1989, s.110). O halde üretim güçleri tarafından imal edilen yapay gereksinmeler bireye mutsuzluk içinde hoşnut olma duygusu yaşatırken, toplumun bütünü açısından ele alındığında korku temelli bir hegemonyanın da kurulmasına aracılık eder. Diğer bir ifadeyle korkular bireyleri bilinçsiz bir şekilde içinde yer aldıkları tüketim toplumunun esiri haline getirir.

Sonuç olarak, ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak ve üretmek zorunda olan birey için, ekonomik dizgenin özelliklerine göre saptanan yaşam biçimi bireyin bütün kişilik yapısının belirlenmesinde temel etmen haline gelir (From, 1993, ss.29-30). Bu anlamda ele alındığında insanın var olabilmesinin en başlıca koşullarından biri olan para ile ilgili olumsuz bir gelişme korkuları harekete geçirir. Bu imgesel dünyada ekonomik erkin yoğunlaşmasıyla birlikte artık toplumda herkes kendisini ekonominin devim ve yasalarının önünde güçsüz hisseder. Böylece üreten bireye her

zaman olduğundan çok daha iyi bir yaşam sağlayan dizge acı, düş kırıklığı, güçsüzlüklerin (Marcuse, 1995, s.69) yanı sıra yeni korkuları da beraberinde getirir.

3.4. Kültür Perspektifinden Kuramsal Yaklaşımlar

Kültürel bağlamda korkuların incelendiği bu bölümde kültür Gramsci'nin hegemonyası, Athusser'in devletin ideolojik aygıtları ve Frankfurt Okulu'nun geliştirdiği eleştirel kuram ekseninde ele alınmaktadır. Buna göre kültür insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzeni olarak görülebilir (Tomlinson, 2004, s.33). Bu yaşam düzeninde bireyler bilinçli bir seçim yapmaktan ziyade ait oldukları kültüre uygun davranışlarda bulunurlar (Fromm, 2004, s.73). Bu sayede kültür ortak davranış kalıpları ile bireyleri biçimlendirirken, toplumun da devamlılığını sağlamış olur.

Hegemonya kuramına göre kültürün bireyi şekillendirmesinde entellektüeller ve ahlaki liderler önemli rol oynarlar. Entelektüellerin eleğinden geçmiş kültürün örgütlenmesi hâkim toplumsal sınıfın değerlerini, fikirlerini yaygınlaştırır. Egemen sınıfın kültürü olan yüksek kültür ile halk kültürü arasında arabuluculuk yapan aydınlar, bu sayede iktidar yapısının halk tarafından benimsenmesini sağlar. (Fontana, 2013, s.273) Dolayısıyla aydınlar, belli fikirleri yayarak toplum ve egemen güçler arasındaki hegemonya mücadelesinde işlevsel bir aracılık fonksiyonunu üstlenirler (Morton, 2011, s.134). Bu anlamda ele alındığında, kültürel değerler içinde yer alan korkuların egemen grupların çıkarlarına en iyi hizmet edecek biçimde yapılandırıldığı ve yorumlanabildiği varsayılabilir. Bu yapılandırılma sırasında ise bireyler korkuları harekete geçiren ve yön veren güçlerin çoğu zaman gerçek emellerinin farkında değildirler.

Hegemonyada güç odaklarının "toplumsal rızanın" inşasını sağlaması önemli yer tutar. Bu açıdan ele alındığında toplumsal rızanın sağlanabilmesi için kültürel yapının oluşturulması Althusser'in devletin ideolojik aygıtları kuramıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü kültür, üretim ve dağıtım biçimleriyle bütünleşerek Althusser'in ideolojik aygıtlarından biri durumuna gelir (Özkök, 1985, s.107). Nitekim Althusser "devletin baskı aygıtları" ve "ideolojik aygıtları" arasında bir ayrım yaparak toplumsal yapının temelini oluşturan siyasal ve kültürel pratiklerin

nasıl yeniden üretildiğini, toplumu oluşturan bireylerin bu yapıya nasıl adapte edildiğini açıklamaya çalışır (Yağlı, 2009, s.41). Bu yaklaşımlar doğrultusunda değerlendirildiğinde, toplumların yaşamlarının şekillenmesinde kültürel yapı içinde öğrenilmiş korkuların önemli yer tuttuğu değerlendirmesi yapılabilir. Buna göre toplumsal sistem içinde inşa edilen korku kültürünün amacı bireyi önceden karar verilmiş bazı düşünce ve davranış kalıplarınının içine sokmaktır. Korku kültüründe eyleme geçmek için kullanılan yegane motivasyon kaynağı korku iken, güçlü korkutmalı güçsüz korkmalıdır (Cücenoğlu, 2008, s.170). Bu nedenle her ne koşulda olursa olsun otoriteye itaat etmek bir zorunluluk ve bir görev olarak kabul görürken, bireylerin cezalandırılacağı korkusu kültürel yapıda temel taşlarından birini oluşturur.

Cezalandırılma korkusu aslında çoğu zaman dış yetkelerden gelebilecek tehditleri içerir. Bu anlamda ele alındığında aile, devlet ya da içinde yaşanılan kültürdeki diğer yetkelerin sesi olan vicdan, korkuyu oluşturan önemli bir kontrol mekanizması olarak işlev görür (Fromm, 1994, ss.147-148). Toplumsal denetimin oluşturulması için korkuların yayılımında kullanılan yöntemlerden biri de dinsel duygulardır. Tüm dinler sevgi ve kardeşlik hakkında vaaz verişlerine karşın, kurnazca ve son derece sert bir biçimde korku duygusunu kullanırlar (Fromm, 2005, ss.143-144). Bu bilgiler ışığında toplumsal devamlılık için gerekli bir unsur olan kültürel kalıplar içinde yer tutan korkuların toplumsal denetimin sağlanmasında da önemli rol üstlendiği söylenebilir.

Bireyin toplumsallaşması sırasında kültürel kalıplarla öğrendiği korkuların yapısı ve işleyişi Frankfurt Okulu temsilcilerinin savunduğu eleştirel yaklaşımın içinde önemli yer tutan kültür endüstrisiyle de ilişkilendirilebilir. Buna göre kültür endüstrisi deyimi ile genel olarak sanayi tekniklerinde üretilen ve karşı koyma olanağı bulunamayan çok geniş kitlelere yayılan davranış, mitos ya da temsili olguların tümü anlatılmak istenir (Özkök, 1985, s.107). Kültürel üretimin gerçek amacı, kitleleri yatıştırmak ve onları kapitalizmin gerçek menfaatçileri olan burjuvazinin karını arttırmayı devam edebilmesi için kitleleri sesizleştirmek olarak yorumlanır (Ingles, 2005, s.222). Bu yorumdan yola çıkıldığında kitleleri sessizleştirmek, diğer bir ifadeyle kontrol altına alabilmek için kültürel yapı içinde

zaten varolan korkuların yanı sıra yeni korkular yaratılarak sistemin devamlılığı sağlanmış olur.

Nitekim Furedi "Korku Kültürü" (2001) isimli kitabında günümüzde yaşanan korkuların çoğunun kendi kişisel deneyimlerimizden değil dış kaynaklı olarak yaşandığı ileri sürmektedir. Buna göre, yaşam standartlarının yükselmesi ve insanın kişisel güvenliğindeki artışa rağmen korku insan yaşamına daha fazla girmektedir. Dolayısıyla oluşan korku kültüründe insanlar birbirine yabancılaşırken, karşılaştıkları sorunlarla mücadele etmelerini engelleyen bir şüphe atmosferi yaşanmasına neden olunur (s.8). Horkheimer'ın ifadesiyle (2008) içinde bulunulan çevrenin bireyin üzerinde denetim kurarak onu toptan teslim aldığı (s.154) düşünüldüğünde, egemen güçlerin kültürel hegemonyayı kurmak için devletin baskı ve idelojik aygıtlarıyla korkuyu üreterek yaydığı ve bu sayede toplumsal iktidarını devam ettirdiği sonucuna ulaşılabilir.

3.5. Siyaset Bilimi Perspektifinden Kuramsal Yaklaşımlar

Siyaset biliminde "devlet", "siyasal iktidar" ve "otorite" kavramları, birçok siyasi ve toplumsal konunun ve sorunun açıklanmasında önemli yer tutar. Buna göre devletin temsilcisi olan siyasal iktidarlar belirli sınırlar içinde kendi iradesini başkalarına kabul ettirme, onların davranışlarını kontrol etme ve son sözü söyleme yetkisini elinde tutar. Diğer bir ifadeyle siyasi iktidarlar varlıklarının en önemli göstergelerinden biri olan otoritelerini kurma gerekliliğini taşırlar. Bu gereklilik doğrultusunda iradesini, emirlerini, kararlarını yürütmek için kuvvete başvurabilirler (Kapani, 1992, s.49). Bu anlamda düşünüldüğünde siyasi iktidarların otoritelerini kurmak için kullandıkları fiziki zorlama yönetmelerinin içinde üretilen ve yayılan korkular aracılığıyla toplumsal denetimin sağlandığı söylenebilir.

Siyasal iktidarların toplumu kontrol altına alma yöntemlerinden biri de "toplumsal rızanın" oluşumunun sağlanmasıdır. Buna göre devletin siyasal otoritesini sağlamak için kullandığı her iki yöntem bizleri Gramsci'nin hegemonya kavramına götürür. Nitekim Gramsci'nin hegemonyayı açıklarken sıkça kullandığı "kuvvet" ve "gönül hoşluğu" kavramları, siyasi iktidarların otoritelerini kurmak için kullandığı yöntemlere işaret eder (Gramsci, 2009, s.316). Bu doğrultuda ele alındığında devleti

temsil eden siyasal iktidarlar düzenin devamlılığı için kurallar belirler ve bu kuralların uygulanması için denetim rolünü üstlenir. Siyasal otorite için gerekli olan kuralların ve değerlerin işlemesi için devlet gerek güç ve şiddet uygulayan baskı aygıtları, gerekse devletin ideolojik aygıtlarını kullanır (Durham ve Kellner, 2006, s.15).

Hegemonya kuramına göre toplumdaki egemen güçler devletin aygıtları aracılığıyla toplumsal denetimlerini sağlarlar. Altusser'in (2008) ifadesiyle hiçbir sınıf, devletin ideolojik aygıtları içinde ve üstünde kendi hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını kalıcı olarak elinde tutamaz (s.168). Bu sayede egemen ideolojiye baş eğmenin üretilmesi kültürel örgütleri, kiliseyi, kitle iletişim araçlarını, siyasal aygıtları ve devletin genel yönetimini gerektirir. Devlet bu toplumsal üretimin toplumunun tümünün rızasıyla yapılmasını uzun dönemde sermayenin ve yönetici sınıf bloğunun hegemonyasını sürdürmesini güvence altına alan yapı konumundadır (Erdoğan, Alemdar, 2010, s.327). Bu sayede egemen güçler, politik odaklar aracılığıyla insanların gündelik yaşamlarının organize eder ve yönlendirir. Bu yapı, egemen güçlerin ideolojik yaklaşımları doğrultusunda toplumu oluşturan bireylerin davranışlarını, inançlarını, dolayısıyla dünyayı nasıl algılamaları gerektiğini dizayn eder (Durham ve Kellner, 2006, s.15).

Bu bağlamda ele alındığında yaşamsal anlamda itici bir güce sahip olan korku, günümüzde siyasi iktidarların sıkça başvurduğu politik araçlardan biri olarak önemli bir yere sahiptir. Chomsky (1993) ABD'de de Reagen ve Bush yönetimlerinin propaganda aracılığıyla halkın korkmaları gereken düşmanlar yaratarak siyasal otoritelerini nasıl sağladıklarını açıklar (s.51). İtalyan eski Başbakanı Silvio Berlusconi'nin siyasal iktidarını korumak için toplumda işlenen suç oranlarındaki artış korkusunu kullanması buna örnek olarak verilebilir. Buna göre İtalyan medyasında önemli bir güce sahip olan Berlusconi, toplumda işlenen suçlar üzerinde kontrol gücü olduğu algısını yaratarak politikaları için meşruiyet zemini sağlamıştır. (Ragnedda ve Muschert, 2010, s.45) ABD eski başbakanı Bush'un vatanı savunmak adına bilinmeyenden duyulan korkuları kullanarak sağlıksız ve gerici girişimleri içeren politikalarına destek sağlamaya çalışması da siyasiler tarafından

korkunun kullanımıyla siyasal iktidarlarını sağlama çabalarına örnek olarak gösterilebilir (Altheide, 2002, s.257).

3.6. İletişim Bilimleri Perspektifinden Kuramsal Yaklaşımlar

İnsan davranışlarını güdülemede önemli bir etkiye sahip olan korkunun yapısı ve işleyişi siyasal iletişim yöntemlerinden "propaganda", diğer isimleriyle "sihirli mermi", "şırınga" ya da "deri altı mermi" kuramı ile açıklanabilir. Kamuoyunu etkileme yöntemlerinden biri olan propaganda sözcük anlamıyla dağıtmak, yaymak kökeninden türetilmiştir. Ancak kavram zaman içinde yalnızca dağıtma ve yayma anlamının sınırlarını aşarak yönlendirici bir nitelik kazanmış ve düşünce üzerinde baskı, onu yönlendirme ve ikna etme içeriğine sahip olmuştur (Ertuğrul Özkök, 1985, s.233). Bektaş'a göre propaganda kamuoyunu etkilemek için gerçek, yarı gerçek ya da yalan bilgiler yaymada simgeler aracılığıyla bireylerin, grupların inançlarını, tutumlarını ya da eylemlerini etkileme yönündeki sistemli gayretlerin tümüne verilen isimdir (Bektaş, 2002, s.21). Kitle iletişimin doğrusal bir süreç olarak işlediğini ileri sürenler arasında klasik olarak kabul edilen "kim, kime, neyi, nerede, nasıl söylüyor" sorularını ortaya atan Harold D.Lasswell de propaganda da kolektif tavırların oluşturulması için belirli simgelerin işlenmesi gerektiğini önerir (Türkoğlu, 2004, s.102). O halde kitleleri ikna etmede etkili bir role sahip olan bireysel ve toplumsal korkuların, propagandada kolektif tavır ve davranışların oluşumunda kullanılan simgelerin başında geldiği varsayılabilir.

Kitlelerin zihinlerini yönlendirmek için kullanılan propaganda tekniği Lasswell tarafından edilgin izleyicilerin karşı karşıya kaldığı etkiyi tanımlamak için şırınga ya da derialtı iğne olarak isimlendirilir (Maıgret, 2011, s.78). Kurama göre insanlar kitle iletişim iletilerine karşı son derece zayıftırlar ve eğer ileti hedefi vurursa arzulanan etki gerçekleşir (McQual, 1996, s.184). Sihirli mermi belirli bir imajı ya da metaforu temsil eder ve nüfus içinde sadece hasta olanları bulup vurur. Metafora göre mermi kalabalığa atılır, aynı düşüncede olanlar ve tarafsızlara zarar vermeden zigzaglar çizerek düşmanını ya da hedefi bulur. Siyasal kampanyalar açısından bakıldığında ise birçok kişide görülebilir bir etki yapmadan geçtiği, fakat siyasal yönelim arayan belirli azınlığın şimdiki gereksinimleriyle iletinin içeriği

uyuştuğu zaman etkisinin ortaya çıktığı söylenebilir (Erdoğan, Alemdar, 1990, ss.151-152).

Seslendiği toplumdaki beklentilere denk düştüğü oranda işleyen propaganda tekniği kitle iletişim araçlarının gelişimi ile beraber kitleye yönelik bir dil haline gelmiştir. Günümüzde propaganda kitleri etkilemek için siyasetçiler ve devlet adamları tarafından olumlu ya da olumsuz sıkça kullanılır olmuştur (Bektaş, 2002, s.149). Öyle ki, siyasi odaklar kendi programlarına ya da projelerine halkın desteğini sağlayarak iktidarlarını meşrulaştırma çabası içinde siyasi kampanyaları için propaganda en fazla tercih edilen iletişim yöntemleri içinde yer alır. Bu yaklaşım içinde propaganda sürecinde hedef kitleleri ikna etmek amacıyla tercih edilen simgeler arasında korkunun çekiciliği önemli yer tutar. Bu anlamda ele alındığında Witte'nin (1991) ifadesiyle geçerli, önemli bir kişisel tehdidi dile getirmek suretiyle, korku uyandıran ve ardından bu tehditle başa çıkmak için öneriler sunularak, kitleri ikna edici mesajları yaşama geçirilir (s.330).

Chomsky (1993), Avrupa savaşına girmek için hiçbir neden görmeyen Amerikan halkının Wilson yönetiminde "Creel Komisyonu" adı altında kurduğu propaganda komisyonunun çalışmaları sonucunda halkta büyük bir korku ve fanatizm oluşturmayı başardığını ifade eder. Bu büyük başarı başka büyük başarılara da yol açar. Nitekim savaş sonrasında sendikaları yok etmede basın özgürlüğü ve siyasal düşünce özgürlüğü gibi tehlikeli sorunları berataraf etmede hayli başarılı olan Kızıl Panik'i kamçılamada aynı teknikler kullanılır. Böylece devlet propagandası eğitimli sınıflar tarafından desteklendiği ve hiçbir sapmaya izin verilmediği zaman büyük bir etki yaratabildiğinin anlaşılması Hitler'in ve birçok başka liderin öğrenip bugüne kadar sürdürdüğü bir ders halini alır (ss.30-31). İkinci Dünya Savaşı'nda siyasal akımlar tarafından propagandanın daha gelişmiş tekniklerle kullanılmaya başlandığı anlaşılır (Bektaş, s.147). Bu iletişim tekniklerinin içerisinde propagandanın kitlelere aktarılmasında medyanın önemli rolü bulunur. Her hangi bir konuda propagandanın etkili olabilmesi için düşünsel düzeyde uzun bir hazırlık döneminden geçmesi gerekir. Bu düşünsel hazırlık da kendi başına yeterli bir etken olmadığı gibi, hazırlığın belli bir aşamadan sonra toplumsal koşullarla bütünleşmesi gerekir. Bunun en güzel örneği Almanya'da Nazi propagandasının kitle iletişim

araçlarının etkin kullanımının yanı sıra toplumsal örgütlenmenin başarıyla sağlanması gösterilebilir (Özkök, 1985, s.256).

Chomsky (1993) totaliter bir devlet için sopa neyse demokrasi için de propagandanın aynı şeyi ifade ettiğini belirterek, siyasilerin başarısının politikalara destek kazanmanın yolunun kimsenin karşı duramayacağı ve kimsenin anlamını bilmediği propagandadan geçtiğine dikkat çeker. Öte yandan siyasi iktiadarların kitlelerin yaratılan düşmanlardan korku duymaları sağlanarak harekete geçirildiğini ileri süren Chomsky, 1930'larda Hitler Almanyası'nda Yahudi ve Çingene korkusunun yanı sıra 1980'lerde Reagen yönetimindeki halkla ilişkilerin "Ruslar geliyor" korkusunu örnek olarak gösterir. George Bush döneminde ise bu korkuların yerini teröristler, uyuşturucu kaçakçıları, çılgın Araplar ve dünyayı fethedecek yeni Hitler Saddam Hüseyin'in aldığı görülür. Hayali canavarlar yaratılarak önce halk kontrol altına alınır, sonra da bu canavarlara karşı uluslararası çıkarlar korunmak için politikalar yaşama geçirilir (s.51). Chomsky'nin yaklaşımı doğrultusunda ele alındığında siyasi odakların kendi amaçları için var ettikleri korkuların kitleler için yeni korkuların doğuşuna zemin hazırladığı söylenebilir. Örneğin ABD'nin Ortadoğu'da yürüttüğü politikalar doğrultusunda bölgede yarattığı korkular zaman içinde ABD düşmanlığının yanı sıra terör ve İslamifobi korkularını doğurmuştur.

Eleştirel kuramcıların ifadesiyle modern toplumlarda edilginleştirilen birey yaşam için gerekli şeylere sahip olmak için verdiği mücadelede yaşadığı korkuların yanı sıra sahip olduklarını kaybetme korkusunu yoğun şekilde yaşar. Bu nedenle toplumsal iktidarını sağlamak ya da korumak isteyen egemen güçlerin ürettiği korkuların bireyler tarafından içselleştirilmesi hegemonyanın devamlılığını sağlar. O halde toplumsal rızanın oluşumu anlamına gelen hegemonyanın oluşumunda iletişim yöntemlerinden propaganda aracılığıyla korkuların topluma yayıldığı söylenebilir. Siyasal güçlerin amaçlarına hizmet edecek korkuların üretilmesi ve topluma yayılması aşamasında ise devletin ideolojik ve baskı aygıtları devreye girmektedir. Korkuların devletin aygıtları sayesinde işlevsellik kazanması toplumsal yönlendirmeyi, dolayısıyla toplumsal denetimi beraberinde getirir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASAL İKTİDARLARIN KORKUYU TOPLUMDA YAYMA YÖNTEMLERİ VE FARKLI SİYASAL SİSTEMLERDE KORKUNUN ÜRETİMİ VE DENETİM ARACI OLARAK KULLANILMASI

Bu bölümde siyasal iktidarlar tarafından korkunun neden üretildiği ve ne şekilde topluma yaydığı sorularının yanıtları aranırken, bölümün ikinci kısmında farklı siyasal sistemlerde siyasal iktidarların ürettiği korkular örneklerle ele alınmaktadır.

1.SİYASAL İKTİDARLAR TARAFINDAN KORKUNUN ÜRETİLMESİNİN NEDENLERİ VE TOPLUMA HÂKİM KILMA YÖNTEMLERİ

Siyasal iktidarlar korku siyasetini kullanarak kendi amaçları doğrultusunda insan davranışlarını kontrol edebilmekte ve yönlendirebilmektedir. Bu kapsamda ele alındığında siyasal iktidarlar tarafından korkunun üretilme nedenlerinin yanı sıra topluma hâkim kılma yöntemleri bu bölümde ayrı başlıklar altında incelenmektedir.

1.1. Siyasal İktidarın Korku Yaratma Nedenleri

Tarihsel güçlerin nasıl hareket etmeleri gerektiğini somut olarak göstermesi açısından Gramsci'nin gerçekçi olarak nitelendirdiği Machıavelli'ye (2009) göre insanların doğaları gereği çıkarları söz konusu olduğunda sevgi bağını kolayca atabilirken, hiç aklından çıkarmadığı ceza ve cezalandırma kaygısıyla örülmesi nedeniyle korku bağını atmalarının zorluğunu ifade eder (s.65). Nitekim korku sayesinde hayatta kalma güdüsünün harekete geçtiğini fark eden seçkinler grubu insanları korku ile ikna etmek için değişik yöntemler geliştirmişlerdir. Örneğin, korkuyu oluşturma yöntemlerinden biri olarak dini gösteren Mandeville, korkunun nesnesinin görünmez olması durumunda korkunun kendisinin ölüm korkusu kadar gerçek ve ürpertici olacağını ifade etmektedir. Din aracılığıyla insanların içine salınan Tanrı korkusu sayesinde insanlar doğal dürtülerini inkâr etme sürecinde toplumsallaşır ve bu sayede siyasal düzen kurulur (Mandeville'den aktaran: Çırakman, 1999, s.166).

Gramsci'ye göre devlet yöneten sınıfın yalnızca hâkimiyetini kurduğu bir yapı değil, aynı zamanda yönetilenlerin rızasını kazandığı bir kurumdur (Gramsci'den aktaran: Karacasulu, 2007, s.328). Siyasal iktidarlar devletin ideolojik aygıtları ile benimsetilmek istenilen dünya görüşünün toplumda yayılımını sağlar. Bu aygıtlar aracılığıyla bireylerin otoriteye sorgusuz sualsiz itaat etmeleri istenirken, aksi takdirde gerek yasaların öngördüğü şekilde gerek ise çeşitli toplumsal kurallar çerçevesinde cezalandırılacakları mesajları aracılığıyla korkunun üretimi ve yayılımını gerçekleştirir. Bu durumda siyasal iktidar korku siyaseti sayesinde zora başvurma gereksinimi duymaksızın sivil toplum üzerinde kontrol mekanizması kurar. Her ne kadar egemen sınıfının iktidarının ana temasını zordan çok kitlelerin rızasını almaya dayalı olsa da hegemonyada rızaya dayanan "kadife eldivenin" yanında güce dayalı "demir yumruk" bir arada yer alır (Hobsbaun, 2012, s.27). Nitekim Gramsci zor ve rızayı asla birbirinden ayırmaz ve birbiriyle ilişkilendirir (Sasson, 2012, s.100).

Bu perspektifte ele alındığında yönetilenler açısından iktidarın meşruluğuna olan inancın zayıf veya düşük olması durumunda, siyasal iktidarın kararlarına kendiliğinden uyma eğilimi de zayıf olacak ve iktidar itaati sağlamak için ister istemez fiziki kuvvete, şiddete ve tehdide başvuracaktır (Kapani, 1992, ss.84-85). Dolayısıyla siyasal iktidarların toplumsal kontrollerini sağlamak için kullandıkları baskı aygıtları ya da ideolojik aygıtlar sayesinde ürettikleri korku hegemonyalarını kurmalarına yardımcı olur. Siyasal iktidarlar bu tür eylemlerini her ne kadar devletin güvenliği ilkesine dayandırsa da asıl amaç siyasal iktidarın otoritesine itaat etmeyen kesimleri korku aracılığıyla kontrol altına alabilmektir. Bu nedenle korkunun egemen olduğu sosyo politik ortamda kendisini çaresiz hisseden bireyler korkulardan kurtulmak için ya satın alma yoluna giderler ya güvenliklerini tehdit eden durumdan kurtulmak için politik programlara destek verirler, ya da kendilerine yeni günah keçileri ararlar (Lavin, 2006, s.257).

1.2. Siyasal İktidarın Korkuyu Toplumda Yayma Yöntemleri

Bu bölümde siyasal iktidarların söylenti, yasal yollar, komplo teorileri, baskı ve şiddetin yanı sıra kaos ve düzen teorileri aracılığıyla korkunun üretimi ve toplumda yayılımı üzerinde durulmaktadır.

1.2.1. Korkunun Söylenti ile Yayılımı

Mannoni (1999) kolektif korkuların var olabilmesi için toplumsal bünye içinde yayılması gerektiğini ifade etmektedir (s.83). Bu doğrultuda ele alındığında korkuların topluma nüfuz etmesi için kullanılan yöntemlerden biri de resmi kaynağı belli olmayan söylentilerdir. Söylenti kesin olmayan bir bilgiyi ve inancı ifade ederken, insanlar arasında hızla yayılma özelliğine sahip olmasıyla dikkat çeker (Fine'dan aktaran: Dubois, Rucker and Tormala, 2011, s.1021). Söylenti kesinliği kanıtlanamayan ve genellikle kulaktan kulağa, kişiden kişiye yayılan, inanılması istenen, günün olaylarına bağlı önermelerdir (Allport ve Postman'dan aktaran: Köse ve Yıldız, 2010, s.22). Diğer bir ifadeyle söylentinin kişiler arasındaki iletişimin resmi olmayan şekli olduğu söylenebilir.

Söylentileri çeşitli gruplara ayırmak mümkündür, fakat araştırma gereği söylentileri kitleler üzerinde korkunun yayılımı açısından ele almak daha yerinde olacaktır. Korku duygusundan çıkan söylentiler ya da Oskay'ın tanımlamasıyla "umacı söylentileri" (Allport ve Postman'dan aktaran: Oskay, 1992, s.164) toplumu oluşturan bireyler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Umacı söylentiler, çoğu zaman kaos ve karşıt durum yaratması nedeniyle yıkıcı bir doğaya sahip olma özelliğini barındırır. Buna rağmen net olmayan bilgilerle hızlı bir şekilde yayılan söylentiler insanların dikkatini çekmeyi başarırken, olayların gelişimine bağlı olarak korkunun toplumu etkisi altına almasında önemli bir rol üstlenir. Bu nedenle "söylentiden bahseden korkudan bahseder" varsayımı söylentilerin çoğunun belli bir korku motifi ve uyarıcı taşımasıyla nedeniyle desteklenir (Mannonı, 1999, s.83).

Bu anlamda ele alındığında söylentilerin altında yatan psikolojik etkilere bakıldığında kişi ya da grupların duydukları aşırı korku ve endişelerini söylenti yoluyla dışa vurarak, huzursuzluğu başkalarının da yaşamasını sağlama yoluyla rahatlama çabasını güttükleri (Oskay, 1992, s.166) sonucuna ulaşılabilir. Bu psikolojik temelden yola çıkıldığında toplumu oluşturan bireylerin yaşamlarını etkileyeceğini düşündükleri tehlike karşısında hissettikleri korku söylenti yoluyla toplumu etkisi altına alır. Negatif ve pozitif olabilen söylentilerin ortak özelliğini resmi bir kaynaktan açıklama olmaması nedeniyle belirsizlik oluşturur (Kapferer'den aktaran: Dubois, Rucker and Tormala, 2011, s.1021). Söylentilerin kaynağındaki

olayın önem taşıması ve içinde bulunulan objektif durumun vatandaşlar için belirsizliklerle dolu olmasının yanı sıra yeterli iletişimin kurulamaması ya da kurulan iletişimdeki başarısızlık gibi etkenler söylentilerin oluşumuna zemin hazırlar. Anlaşılmazlıklar ve belirsizlikler üzerine kurulan önermelere dayanan söylentilere günümüzden örnekler vermek mümkündür. Devletin zirvesinde pek çok kişinin telefonlarının dinlenildiği söylentilerinin basına yansıması sonrasında, sokaktaki sıradan vatandaşlar bile kendilerinin de dinlenebileceği yönünde korkuları doğurmuştur. Öyle ki bu iddialar telefonda cızırtı duyulduğunda ya da belirli tuşlara basıldığında dinleyen kişinin sesinin duyulabileceği gibi yeni iddiaları da beraberinde getirmiştir. Nitekim bu dönemde uzman kişilerin sık sık bu söylentileri aydınlığa kavuşturmak için kamuoyuna açıklama yaptığı görülür.

1.2.2. Korkunun Yasal Düzenlemeler İle Yayılımı

Tarih öncesi çağlardan itibaren bir klanda ya da devletin temsil ettiği toplulukta yaşayan insanın düzenin devamlılığını sağlamak için konulmuş kurallarının gereklerini yerine getirmesi zorunlu kılınmıştır. Bu sayede toplumsal kurallara ya da yasalara uymayan kişiler çeşitli şekillerde cezalandırılarak suç olarak nitelendirilen davranışın yeniden gerçekleştirilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Örneğin klanlar döneminde kendisini korkutan tehlikelerden kaçmak için insanın güvenliği için sığındığı totemin beraberinde getirdiği yasakların çiğnenmesi bütün toplumu tehdit eden bir tehlike olarak yorumlanır ve yasağı çiğneyen kişi şiddetle cezalandırılırdı (Freud, 2008, s.139). Korkunun yasal düzenlemeler ile yayılımına İlkçağ medeniyetlerinden de örnek vermek mümkündür. Sümer Devleti'nde borçlarını ödeyemeyen borçluların köle düzeyine indirgenmesi III. Ur krallarının çıkardığı yasalarla onaylanmıştır (Diakov ve Kovalev, 2010, s.92). Diğer medeniyetlerde de uygulandığı anlaşılan borç köleliği eski Yunan Devleti ve Roma İmparatorluğu'nda da halkın en çok korktuğu ceza uygulamalarının başında gelmektedir. Öyle ki, eski Yunan'da özgür erkekler ölümden daha fazla köle olmaktan korkmaktaydılar. (Kapust, 2008, s.356)

Kimi zaman demokrasilerde siyasal iktidarlar zengin kesim üzerinde de yasal yollarla korku üreterek siyasal iktidar alanlarını güçlendirirler. Aristo bu konuyla ilgili olarak demokrasilerde bazen halkın sevgisini kazanmak için toplumun ileri

gelen yurttaşlarına haksızlık edildiğini ifade eder. Siyasal iktidarların kullandıkları baskı yöntemleri ise zorla varlık vergisi almak ya da kamu hizmetleri için gelirlerine yeni vergiler koymaktır. Bir başka yöntem ise paralarını kamu kesesine aktarmak amacıyla zenginlere iftira ederek onlara karşı dava açmaktır (Aristo, 2010, s.150). Görüldüğü üzere korku sadece toplumu oluşturan sıradan bireyler için değil, siyasal iktidarın sermayedar kesim üzerinde de kontrol mekanizmasının oluşturulmasında etkili bir güç olarak kullanılmaktadır. Günümüz Türkiyesi'nden siyasal iktidarların yasal düzenlemelerle korku üretimine örnek verilebilir. Şirketlere kesilen yüksek oranlardaki vergi cezaları siyasal iktidarlarca muhalif kesimlerde korku yaratarak baskı altına alma yöntemlerinden sadece biridir. Nitekim AKP iktidarından Zaid Akman gibi bazı önemli kişilerin isimlerinin geçtiği "Deniz Feneri" davasının üzerine giderek sıkça haber yapan Hürriyet Gazetesi, yüksek oranda vergi cezasına (TAZ: Hükümet Doğan Grubu'na Deniz Feneri cezası kesmeyeçalışıyohttp: // arama. hurriyet.com.tr/ arşivnews. aspx?id= 11053384, 31.12.2013) çarptırılmıştır. Toplumdaki muhalif düşünceleri yansıtan Hürriyet Gazetesi'nin yüksek oranda vergi cezasına çarptırılması, siyasal iktidarın yasal yollarla ürettiği korkuyla toplumdaki muhalif kesimleri kontrol altına alma çabasını yansıtması açısından önemlidir.

Rousse toprakların işlenmesinin toprakların paylaşılması sonucunu da beraberinde getirdiğini ifade ederken, mülkiyetin kabul edilmesiyle bunun sonucu olarak ilk hukuk kurallarının doğduğunu belirtir. Çünkü insanlar ileri görmeye başladıkça kaybedebilecek bazı şeylere sahip olduğu için başkasına yapabileceği haksızlığın misillemesine uğramaktan korkmaya başlamıştır (Rousse, 2001, s.135). Bu doğrultuda ele alındığında toplumsal düzeni sağlamakla görevli olan devletin yasalar aracılığıyla düzeni bozan kişilere verdiği cezalar sayesinde suçun bir daha işlenmemesi için korkuyu ürettiği ve yaydığı sonucuna ulaşılabilir. Enriquez (2004) aşırı yasakların günün birinde doğanın artmış bir öfkesiyle yeniden uyanabileceğini ifade etmektedir. Bunun farkında olan Yunanlılar, kimi eylemlerinin ve genelde yasaklanmış olan kimi düşüncelerinin uygun yerlerde ifade edilmelerine izin vererek, bu sayede tehdit içeren aşırılıkların önüne geçmeye çalışmıştır (s.322). Bu bilgi ekseninde ele alındığında devletlerin toplumsal düzeni korumak adına çıkardığı yasalar çerçevesinde uygulanan cezaların toplum üzerinde aşırı baskı oluşturma riski taşıdığı söylenebilir. O halde yasaklamaların beraberinde getirebileceği aşırılıkların

önüne geçilebilmesi için, eski çağlarda Yunanlılar'ın uyguladıkları benzer tekniklerin günümüze uyarlanması toplumsal düzenin devamlılığı için önemli bir anlama sahiptir.

1.2.3. Korkunun Baskı ve Şiddet ile Yayılımı

Siyasal iktidarların fiziki zorlama gücünün tekelini elinde bulundurduğu (Kapani, 1999, s.49) gerçeğinden yola çıkıldığında tarihin her döneminde siyasal otoritelerin baskı ve şiddet yöntemleriyle üretilen korkular aracılığıyla toplumsal denetimi sağladıkları söylenebilir. Devletin daha ortaya çıkmadığı ilkel zamanlarda kabile halinde yaşayan insanlar, topluluğun sahip olduğu kurallara uygun davranışlarda bulunmaması durumunda topluluktan uzaklaştırılmış ya da şiddetle cezalandırılmıştır. Ortaçağ ve Yeniçağ'ın başlarında ise özelikle kamuya açık olarak gerçekleştirilen idam cezaları suçun cezasız kalmayacağını göstermek için otoritelerce dikkatle düzenlenen dramatik gösteriler niteliğindedir. Buna göre cezaya çarptırılan kişilerin asılarak, kafaları kesilerek, yakılarak ya da çarkta parçalanarak büyük bir törenle öldürülür, ardından kafaları şehir kapılarına yerleştirilir ve son anlarını anlatan balatlar satılırdı (Burke, 1996, s.223). Bu bilgiler ışığında, fiziksel şiddeti içinde barındıran ve törensel olarak gerçekleştirilen bu idamlarda siyasal otoriteye boyun eğmeyen kişilerin ibreti alem için cezalandırılarak toplumsal kontrol mekanizması için korkuların üretiminin gerçekleştirildiği varsayılabilir.

İnsanlığın sonraki dönemlerinde ise bedensel şiddet içeren cezalandırma yönteminin yerini, gözetleme ve bedensel hareketlerin düzenlenmesini içeren yeni baskı yöntemleri almıştır. Bu yöntemlerden biri de toplumda otoriteye boyun eğmiş özneyi oluşturmayı hedefleyen panoptikondur. Yunanca'ya dayanan göz önündeki yer anlamına gelen "panoptikon" tekniğine göre, mahkûmlar denetleyenlerin kendilerini denetleyip denetlemediklerini görmedikleri için belirsizlik içinde hareket ederek kendi kendilerinin polisi haline gelirler (Rigel, v.d., 2005, ss.132-133). Diğer bir anlatımla panoptikon insanların zihinleri üzerinde iktidar kurma şeklidir. Nitekim günümüzde teknoloji kullanımıyla birlikte etkinliğini arttıran bu denetim şekli bedeni ve davranışları kontrol altına alırken, bu süreç içinde bireyin otoriteye boyun eğmesini ve toplumsal kontrole karşı çıkmayan yumuşak başlı uysal bedenler yaratılmasını amaçlar (Parlak, 2000, s.49).

Gramsci bir toplumda hegemonyanın kurulabilmesi için baskının yanı sıra toplumsal rızanın inşasının önemi üzerinde durur. Althusser'e göre ise hegemonyanın toplumsal iktidarını oluşturabilmesi için devletin baskı ve ideolojik aygıtlarını kullandığını belirtir. Devletin baskı aygıtlarında öncelik baskıya dayanırken, ideolojik aygıtlarında ise ideoloji öncelik kazanır. Buna rağmen ideolojik aygıtlarda bile hafifletilmiş ve gizlenmiş bir baskının ikincil bir işlevinden bahsedilebilir (Çoban, 2006, s.94). Dolayısıyla baskı aygıtlarında fiziksel güç ve onu uygulayan siyasal iktidar ortadayken, ideolojik aygıtlarda her şey perdenin arkasında cereyan eder. Bu kapsamda ele alındığında, devletin baskı aygıtları ve ideolojik aygıtları görüldüğü üzere aslında aynı amaca hizmet ederken, farklı yöntemlerle insanların üzerinde korku üreterek toplumsal denetimi sağlamayı hedefler.

Bu anlamda bakıldığında tarihin değişik dönemlerinde farklı yöntemlerle uygulandığı anlaşılan baskı ve şiddetin yarattığı korkulara günümüzden örnek vermek mümkündür. Örneğin Taksim Gezi Parkı'nda "Topçu Kışlası" projesini yapmak isteyen AKP iktidarına karşı gerçekleştirilen eylem devletin baskı aygıtlarıyla sonlandırılmaya çalışılmıştır. Eylemcilerin çadırlarının yakılması ve zor kullanılarak alandan çıkarılmak istenmesiyle beraber büyüyen olaylarda milyonlarca kişi sokaklara dökülerek iktidarın polisi kullanarak gerçekleştirdiği orantısız şiddeti protesto etmiştir. Eylemler sırasında gaz bombaları ve tazyikli sular ile göstericilerin üzerine gidilerek uygulanan fiziksel şiddet sayesinde üretilen korkuyla eylemcilerin yanı sıra, eyleme destek verecek kişilere yönelik olarak korku kontrol edici bir güç olarak kullanılmıştır. Öte yandan olayların gerçekleştiği saatlerde belgesel, program ve film yayınlamayı tercih eden televizyonlar, özellikle penguenlerle ilgili belgesel yayınlayan CNN Türk, izleyicilerin ve reklam verenlerin tepkisi üzerine Taksim olaylarını yayınlamak zorunda kalmıştır. Diğer bir olayda İzmir'de sosyal medyadan Gezi Parkı eylemleriyle ilgili mesaj gönderdikleri gerekçe gösterilerek halkı isyana teşvik etmekten otuzun üzerinde gencin polis tarafından gözaltına alınmasıdır. Tüm bu gelişmelerin medyada yer alması üretilen korkunun topluma hızla yayılmasına aracılık etmiştir.

1.2.4. Korkunun Komplo Senaryoları ile Yayılımı

Komplo teorileri içinde tehlike ve tehditleri barındırdığı için toplumsal korkuların oluşumunda ve yayılımında önemli bir fonksiyona sahiptir. Günümüzde siyasal arenada sık sık kullanılan bir yöntem olan komplo teorilerindeki asıl amaç gerçekleşen sosyal olayların arkasında gizli gruplar ve yapıların olduğu izlenimini yaratmaktır. Komplo teorileri bazıları için sadece paranoya olsa da politik alanda güçlü bir etkiye sahiptir. (Pelkmans ve Machold, 2011, s.66) Sosyal araştırmacı ve komplo teoristi olan Karl Propper, siyasal aktörler tarafından tehlikenin komplo teorisi içinde dönüştürülerek sosyal olaylarla ilgili toplumsal eleştirilerin susturulduğunu ileri sürmektedir (Hernáiz, 2008, s.710).

Her şeyden önce komplo teorileri kusursuzluk üzerinden giden bir mekanizmaya sahiptir. Çoğu zaman, bir insan veya bir grup tarafından inşa edildiklerine inanılmasını güçleştiren bir plan söz konusudur. İnce düşünülmüş dâhiyane bir tasarımın varlığı komplo teorilerinin en önemli yapı taşlarından birisidir, çünkü tüm argümana dinsel boyutlar taşıyan bir gizem, dinleyenlerin hayrete düşüren ruhani bir aura katar. Büyük plan şeytani bir kusursuzluğa gönderme yaptıkça teoriye yabancı olanların doğaüstü bir olayla karşılaşmışçasına etkilenmeleri beklenir (Karaosmanoğlu, 2009, s.99). Banas ve Miller (2013) komplo teorileriyle ilgili hazırladıkları bilimsel çalışmada, siyasilerin insanları ikna amaçlı olarak ileri sürdükleri komplo teorilerini iletişim teorilerinden "aşılama teorisine" dayandırır (s.186). Komplo teorileri olayların insanların kontrolü dışında geliştiği mantığına sahip olduğundan kitleler üzerinde psikolojik bir rahatlama duygusu yaratır. Ayrıca bu paranoid sistem insanların dünyada kendilerine karşı olan geniş bir alan olduğu düşüncesini içerir (Banas ve Miller, 2013, s.186).

Aktay (2010) devlet eliyle üretilen kitlesel komploları konu aldığı kitabında Türkiye'de komplo üretiminin Cumhuriyet döneminde resmi prosedürler çerçevesinde devlet eliyle gerçekleştirildiğini iddia etmektedir. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti kurulurken komünizm, irtica ve bölücülük olmak üzere belirlenmiş üç büyük komplo teorisi bulunur (s.63). Nitekim bu komplo teorilerinin günümüzde de geçerliliğini sürdürürken, Türkiye'de gerçekleşen pek çok siyasi ve sosyal olayların arkasında da ülkemizin gelişmesinden rahatsızlık duyan dış güçlerin olduğu komplo

teorisi sıkça kullanılmaktadır. Örneğin, Başbakan Erdoğan'ın AKP Hükümeti hakkındaki yolsuzluk iddialarının Türkiye'nin gelişmesini istemeyen dış güçler tarafından tezgahlandığı ifadelerini içeren komplo teorilerini kamuoyuna verdiği mesajlarda sıkça kullandığı görülebilir. Bu örneklerden yola çıkıldığında siyasal yaşamda önemli rol üstlenen komplo teorileri sayesinde üretilen korkular ile kriz dönemlerinde kamuoyunun siyasal iktidarı sorgulamasının önüne geçilmeye çalışıldığı değerlendirilmesi yapılabilir.

1.2.5. Korkunun Kaos ve Düzen Senaryoları ile Yayılımı

Herakleitos evrenin kaos değil ahenk üzerine kurulu olduğunu ileri sürerken, görünen düzensizlikte kendine özgü sıkı bir düzen olduğunu (İlien ve Segal, 2008, s.171) ifade eder. Aristo ise insanların düzeninin yasalarla, evrendeki düzenin ve birliğin ise tanrısal bir güçle sağlandığını belirtir (Aristo, 2010, s.203). Kaos denilen karmaşa başlangıç durumuna pamuk ipliğiyle bağlı olunan hallerin kışkırttığı bir süreçtir. Dolayısıyla toplum dinamikse ve olduğu noktaya pamuk ipliğiyle bağlıysa, moleküler bir değişiklik insanları kolayca kaosa sürükleyebilir (Alatlı, 2003, s.114). Bu bağlamda ele alındığında kaos korkusunun gelişebilecek tehlikeler karşısında düzeni korumaya yönelik olarak bireyleri, toplumları ve siyasal iktidarları güdüleyen önemli bir fonksiyona sahip olduğu söylenebilir.

Modern zamanlarda düzen konusunda bir şeyler yapmaya duyulan istek bir şey yapılmadığı takdirde düzenin kaosa dönüşeceği korkusunu taşımaktadır (Bauman, 2009, s.164). Kaos, tehlike teşkil eden bazı dinamiklerin de devreye girmesiyle yöneten ve yönetilenler açısından bambaşka korkuları peşi sıra getirir. Yönetenlerin kaosla beraber iktidarını kaybetme korkusu tetiklenirken, toplumun yıkım süreci hızlanır ve insanlar kaosun beraberinde getirdiği huzursuz ve belirsiz ortamda korkuyla nefes almaya başlarlar. Düzensizlik içinde düzen anlamına gelen kaosun olabileceği korkusu geçmişten günümüze siyasal güçlerin otoritenin insanlar üzerinde yarattığı baskının aza indirgenmesi için bir takım alanlar yarattığı anlaşılmaktadır.

İlkçağ döneminde Yunanlıların vatandaşlarının düşüncelerini rahatça dile getirebildikleri arenalar ya da Ortaçağ dönemi Avrupası'nın kutlamalar ve

eğlencelerle gerçekleştirdiği karnavalları toplumsal basıncın azaltıldığı alanlar olarak gösterilebilir. Karnaval özellikle güney Avrupa'da yılın en büyük festivali ve her yıl her düşünülenin bir kereliğine de olsa ceza görmeden ifade edebileceği imtiyazlı bir zamanı olmuştur (Burke, 1996, s.207). Bakhtin'e göre, "karnavalesk" düşünce insanı korkutan güçlerinden kurtarır ve dünyayı insana yaklaştırır (Turan, 2008, s.72). Bauman (2000) ise Bakhtin'in karnaveleksinde gülmenin güçsüzün gücü olduğunu, mevcut iktidarlar tarafından imal edilmiş resmi korkularına direnişi olduğu yorumunu yapar (s.72). Burke (1996) toplumsal düzene karşı izin verilebilir protestoların aslında kurulu düzeni koruma hatta güçlendirme eğilimde olduğunu eklemektedir. Çünkü egemen güçler içinde yaşadıkları toplumun refah, statü ve güç konularındaki mevcut eşitsizlikleriyle bir emniyet sübabı olmadan ayakta kalamayacaklarını gayet iyi bilmektedirler. Dolayısıyla, alttakiler yani ezilenler bir biçimde kızgınlıklarını, sinirlerini boşaltıp rahatlamalı ve düş kırıklıklarından kurtulmalıydılar (228). Bu eksende ele alındığında karnaveleks yaklaşımların toplumun düzeninin devamlılığını sağlarken kaos riskini de ortadan kaldırıdığı değerlendirilmesi yapılabilir.

2. FARKLI SİYASAL SİSTEMLERDE KORKUNUN ÜRETİMİ VE DENETİM ARACI OLARAK KULLANIMI

Bu bölümde monarşi, oligarşi, aristokrasi, totaliter, teokratik ve demokratik siyasal sistemlerinde korkunun üretimi ve kullanımı ele alınmaktadır.

2.1. Oligarşik Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı

Oligarşinin tarihsel gelişimine bakıldığında İlkçağ dönemlerine kadar uzandığı görülür. Oligarşi köylülerin efendileri için kendine ayırdığından daha fazlasını vermeye zorunlu bir sistemi de beraberinde getirir (Childe, 2006, s.97). Bu anlamda bakıldığında oligarşiyi belirleyen ilkenin servet olduğu söylenebilir. Oligarşi birden fazla kişinin yönetimidir, yönetici kadrosu birkaç kişiden oluşabileceği gibi çok daha geniş kapsamlı bir yönetici kadrosuna da dayanabilir. Ancak yönetici kadrosu ne kadar geniş olursa olsun halka oranla yine de bir azınlığın yönetimi olarak ortaya çıkar. Tarihsel süreç içinde oligarşinin yapısal uzantılarının günümüzde de kendini devam ettirdiği söylenebilir. Bu yapılanmada duyulan en büyük korkuyu ise, toplumdaki küçük bir zümrenin kendi çıkarlarını oluşturmak ya

da korumak adına ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılanmayı tekeline alması ve bu sayede devletin ya da halkın kaderini belirlemesi oluşturur.

Aristo oligarşilerde iktidarın zengin bir azınlığın elinde olduğunu belirtirken, bu kişilerin ülkeyi yasalarla değil, keyfi olarak yönettiklerini ifade eder (Aristo, 2010, s.48). Günümüzde ise oligarşilerin esas olarak güçlü toprak sahipleri, uluslararası ticaret yapan burjuvazi, çokuluslu şirketlere çıkarlarına bağlı sermaye sahiplerinden oluştuğu görülür. Oligarşiler çıkarları doğrultusunda toplumsal kurumlarla işbirliği yaparak güçlerini pekiştirebilirler. Örneğin rejimin bekçiliğini yapma rolünün karşılığında sivil iktidarın önemli bir kısmını talep eden ya da sivil iktidarın yönetimine etkili bir şekilde müdahale eden güçlü bir askeri aygıtla birlikte hareket edebilir (Enriquez, 2004, ss. 345-346). Nitekim Machiavelistler demokratik denilen rejimlerin gerçekte özel tipte oligarşiler, diğer bir ifadeyle plutokratik oligarşiler olduğunu ileri sürmektedir. Onlara göre iktidarı elinde tutan azınlık zenginlerin, sermayedarların, mütaahhitlerin, sanayicilerin buyruğu altındadır ve bu kişiler çoğu zaman amaçlarına ulaşmak için hilelere başvurabilir. Bu durumda en önemli kararların gizlenmiş azınlıklar tarafından alındığı düşünüldüğünde günümüzde gerçek anlamda bir demokrasinin varlığından da bahsetmek mümkün değildir (Aron, 2011, s.106).

Oligarşinin tekelinin diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de örneklerine rastlamak mümkündür. Yüksel, "Devlet/Demokrasi, Oligarşi/ Teokrasi" (1997) isimli kitabında devlet ihalelerinde, sübvansiyonlardan, yüksek faizlerden, vergi yasalarından ve devletin yönlendirdiği ekonomik politikadan yararlanan küçük bir azınlığın desteklediği bir oligarşiden söz eder. Buna göre TSK, OYAK yoluyla ulusal ve uluslararası şirketlere ortak olarak kendileriyle kar, politik denge ve sendikalar konusunda aynı kaygıları paylaşmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak da askerin eli iş yasalarına, sendikalara, ticaret odalarına, para politikalarına, şirket vergilerine, yatırım bankalarına, medyaya ve diğer ilgi alanlarına kadar uzanmıştır (s.40). Öte yandan 2014'ün Şubat ayında Ukrayna'da yaşanan toplumsal çatışmalarda Ukrayna'daki oligarkların etkin rol oynadığı yönündeki haberler, (Ukrayna'da Oligarkların Savaşı, http://arsiv.taraf.com.tr/haber-ukraynada-oligarklarin-savasi-

148977,23.02.2014) günümüzdeki oligarkların kendi çıkarlarını korumak adına siyasette sahip oldukları güce örnek olarak gösterilebilir

2.2. Aristokrasiye Dayalı Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı

Aristokrasiye dayalı siyasal sistemlerde egemen gücün bir azınlığın elinde olmasından kaynaklanan korkular söz konudur. Aristo devlet görevlilerinin onların diğer kimselerden farklı olarak sahip oldukları üstünlük ve erdemlere göre belirlenmesini aristokrasiye özgü bir nitelik olarak yorumlar (Aristo, 2010, s.123). Siyasal otoriteye egemen olan bu ayrıcalıklı sınıf zaman içinde toplumda eşitsizliklere neden olabilir. Öte yandan aristokrasilerde kendini servet üzerinden var eden oligarşik düzenin sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda devlete ve topluma egemen olabileceği korkularını da beraberinde getirir.

Aristokrasiye dayalı siyasal sistemlerde seçkinler kadrosunun yanlış politikaları sonucunda toplumsal eşitsizliklerin neden olduğu korkuları içinde barındırır. Örneğin halkın devlet görevlerinden uzak tutulması toplumda bir yandan kıskançlıklar yaratıp kargaşaya yol açarken, öte yandan azınlığın olası bir despotluğunu da gündeme getirir (Ağaoğulları ve Köker, 2000, s.44). Montesquıe, aristokratik yönetimleri yıkan eşitsizliği, yönetilenlerle yönetenler arasındaki eşitsizlik ve hükümet üyeleri arsındaki eşitsizlik olmak üzere ikiye ayırırken, her iki eşitsizlikte de kin, nefret ve kıskançlıklara neden olduğunu ve bunun yasalarla önlenmesi gerektiğini savunur. Buna göre soyluların vergi vermemek için çeşitli hileli yollara başvurmaları, hiç vergi ödememeleri ya da halktan toplanan vergileri aralarında bölüşmeleri eşitsizliğin başlıca kaynağı olarak gösterilir. Bu nedenle halkı soyluların keyfi davranışlarına hedef olmalarını önlemek için aristokratlara da vergi koyma yetkisi tanınmamalıdır ve bu denli itibarlı kişilerin tekel kurma olsalığı yüksek olduğu için yasalarla ticaret yapmaları engellemelidir (Göze, 2000, s.183). Bu kapsamda ele alındığında Aristo'nun sınırlamaları aynı olmamakla beraber aristokrasinin bir çeşit oligarşi olduğu ifadesinden yola çıkıldığında, oligarşinin azınlığın çoğunluğa egemen olmasından kaynaklanan korkuları içinde barındırdığı sonucuna ulaşılabilir (Aristo, 2010, s.154).

Platon evrenin asıl karakterinin idealarla açıklanabileceğini savunurken, ideal devleti kuracak insanların zaaflarının da göz ardı edilmemesi gerektiğine işaret eder (Platon, 2007, s.69). Bu anlamda ele alındığında aristokrasilerde yöneticilerin zaaflarının yol açabileceği tehlikeli sonuçların önüne geçebilmek için, Aristo ve Montesquı'nın ifadesiyle siyasal erdemin yanı sıra ölçülü hareketi öngören yasaları yaşama geçirmek gerekmektedir. Aksi takdirde aristokrasilerde eşitsizlikten kaynaklanan kin, kıskançlık ve hizipleşmenin sonucunda oluşabilecek anarşi ve despotizm devletin varlığı açısından olduğu kadar, toplumu oluşturan bireyler açısından da ciddi yaşamsal korkuların oluşuma zemin hazırlar.

2.3. Monarşik Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı

Ülke sınırları içinde yaşayan insanların ve toplumların kaderinin tek kişinin elinde şekillendiği monarşilerde halk ve monark arasında bir tür sözleşmeden bahsedilebilir. Bu sözleşme halkın can ve mal güvenliğini monarkın koruması altında alırken, halkın devletin bütünlüğü ve devamlılığı için otoriteye itaat etmesi gerekliliğini olmazsa olmaz şart olarak içerir (Gözler, 2011, s.118). O halde insanların devletin devamlılığı için monarkın otoritesindeki idareye itaat etmesi bir zorunluluktur. İtaatsizlik durumlarında verilen cezalar ile hükümdara itaatsizlik karşısında herkesin aynı kaderi yaşayacağı mesajı verilirken, bu sayede üretilen korku ile toplumsal kontrol mekanizmaları işlerlik kazanır.

Kolektif bir varlığın bireyi temsil ettiği bütün öbür yönetimlerin tersine monarşide birey kolektif bir varlığı temsil eder ve hükümdara varlık veren ruhsal birlik, maddesel bir birliğin ifadesi olarak yorumlanır. Böylece halkın istemiyle iktidarınki, devletin genel gücüyle hükümetin özel gücü hep aynı etkenlere bağlıdır, diğer bir ifadeyle makinanın bütün çarkları aynı eldedir ve her şey aynı amaca yönelmiştir (Rousse, 2008, s.67). Aristo "Politika" (2010) adlı eserinde dört tür monarşiden bahsetmektedir (s.98). Günümüzde monarşi çeşitleri arasında yapılan ayrım aslında Aristo'nun sınıflandırmasını anımsatmaktadır. Buna göre, monarşileri saltanat haklarının sınırlanmasına göre ve hükümdarın tahta geçiş biçimine göre sıralamak mümkündür. Saltanat haklarının sınırlandırılmasına göre monarşiler mutlak monarşi ve meşruti monarşi olmak üzere ikiye ayrılır. Hükümdarın saltanat haklarının kanuni bir sınırlandırmaya tabi tutulduğu yönetimler meşruti monarşi,

hükümdarın haklarının kanuni sınırlandırmaya tabi tutulmadığı yönetim biçimi ise mutlak monarşi adını almaktadır (Duquit'ten aktaran: Gözler, 2011, s.771).

Mutlak monarşilerde her şeyin efendisi olan kral, padişah ya da hükümdar olan kişinin otoritesi çoğu zaman ailedeki babanın otoritesini andırır (Aristoteles'ten aktaran: Göze, 2000, s.45). Bu anlamda ele alındığında halkın mutlak iktidar olan kral, padişah ya da hükümdara karşı hissettikleri bir babaya karşı duyulan sevginin yanı sıra güçlü bir korkuyla da eş değerdir. Machiavelli (2009), hükümdarın hem sevilen hem de korkulan biri olmasının zor olduğunu belirterek, ikisi arasında seçim yapıldığında sevilecek biri olmaktansa korkulacak biri olmanın gerekliliği üzerinde durmaktadır. Machiavelli hükümdarın korkulan biri olması gerekliliğini insanların korkulan bir hükümdardan çok sevilen bir hükümdara daha kolay zarar verebileceği düşüncesine dayandırır. Buna göre insanlar doğaları gereği çıkarları söz konusu olduğunda sevgi bağını rahatlıkla koparıp atabilir, oysa korku bağının insanın hiç aklından çıkaramadığı ceza ve cezalandırılmak kaygısıyla örüldüğünü için koparıp atılması zordur (s.65). Rousse (2001) ise hükümdara duyulan korku konusunda Machiavelli'den farklı düşünmektedir. Rousse monarşilerin olumsuzluklarından bahsederken hükümdar için en büyük gücün halkın kendisine karşı duyduğu sevgi olması gerektiğini belirtirken, hükümdarların kendi çıkarları için halkın güçsüz, yoksul ve kendilerine karşı gelinmemesini, diğer bir ifadeyle korkmalarını istemelerini eleştirir (ss.68).

Monarşilerde üzerinde durulması gereken bir başka korku ise tiranlık korkusudur. Nitekim Hobbes monarşilerden hoşnut kalınmayan durumlarda tiranlık tehlikesini içinde barındırdığı ifade eder (Ağaoğulları, 2011, s.207). Tiranlık tek kişinin keyfince ve kendi çıkarları doğrultusunda toplumu yönetmesi anlamına geldiği için korku temeline dayanan zorba yönetim olarak da isimlendirilebilir. Siyasal erdemin olmadığı siyasal yönetimlerde şan ve şeref tehlikelidir, çünkü şan ve şeref duygusu zorba yönetime başkaldırmaya neden olabilir. Bu nedenle tiranlığın olduğu monarşilerde esas olanın insanlardaki cesareti kıran ve söndüren korku önemli yer tutar. Bu tür yönetimlerde eğitimin hedefi insanların içine korku salmaktır, bilgili olmak tehlikelidir, amaç iyi yurttaş yetiştirmek değil, köle ruhlu insanlar yetiştirmektir (Göze, 2000, s.185-186). Bu kapsamda ele alındığında

monarşilerde esas olanın devletin devamlılığı için itaati görev bilen gönüllü bir kulluk düzeninin kurulmasının önemli yer tuttuğu söylenebilir (Boetie, 1995, s.19).

2.4. Totaliter Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı

Horkheimer totalitarizmde seçkinlerin hedef aldığı bir birey ya da grubun seçim araçlarından yoksun kalırken insan özünün de saldırıya uğradığını (Horkheimer, 2008, s.164) ifade ederek, totalitarizmin içinde barındırdığı korkulara dikkat çekmektedir. Bu anlamda ele alındığında totalitarizmin var olduğu toplumlarda her ne kadar toplumsal katılımın varlığından söz edilse de bu katılım daha çok toplumsal ölçüde kitlelerin seferber edilmesi (mobilizasyon) aracı olarak ortaya çıkar. Yönetici kadrosu tarafından güdümlü olarak düzenlenen bu kitle seferberliğinin başlıca amacı ideoloji yayma ve ideolojik destek sağlamaktır. Bu sayede rejim resmi ideolojinin kitlelere benimsetilmesi ve onlar tarafından desteklenmesi ölçüsünde yeni bir toplum düzeni yaratabilme hedefine ulaşır (Kapani, 1992, s.141).

Totaliter yönetimlerde düzene itaatin gerçekleştirilmesinde "bizler" ve "ötekiler" ayrımının yanı sıra, "iyi" ve" kötü" ayrımının beraberinde getirdiği korkulardan bahsedilebilir. Bu anlamda ele alındığında egemen gücün iktidarının devamlılığı için fiziksel ve manevi şiddeti kullanmaktan kaçınmazken, korkunun üretimi ve yayılımında da aktif rol oynar. Gramsci totaliter olarak ortaya çıkan rejimlerde iktidarın geleneksel işlevini belirli bir parti üzerinden yürüttüğünü ifade eder. Böylece devletin yönetiminde sorumlu kişilerin işlevini parti kendine mal eder ve soyut devlet kavramını yücelterek çeşitli yollardan tarafsız güçlerin etkili bir şekilde işlediği izlenimini vermeye çalışır (Gramsci, 2009, ss.234-235). Diğer yandan totaliter sistemlerde hangi ölçüde olursa olsun tercih özgürlüğünün varlığından söz etmek imkânsızdır. Çünkü halk kitleleri kararların alınmasına değil, fakat alınmış olan kararların yürütülmesine katılırlar (Kapani, 1992, s.142).

Totaliter rejimlerde "biz" ve "öteki" olanların arasındaki amansız mücadelede korku hem yöneten hem de yönetilenlerin yaşamını kâbusa çevirir. Örnek olarak yakın tarihimizden Rusya'daki Stalin dönemi verilebilir. Stalin döneminde mevki ve ayrıcalıklar güvenilmezdir, öyle ki bu sistemde ayrıcalıklı olanlar daima tasfiye

edilme, diğer bir ifadeyle ayrıcalıklılar dünyasından kovulma tehdidi altındadır (Canfora, 2010, s.262). 1930 sonlarında Stalinizm altında kimse güvende olmadığı gibi herkes beklenmedik bir biçimde ihbar edilebilir ve hain olarak vurulabilirdi. Bir başka deyişle Nazizm'in irrasyonalitesi Yahudi karşıtlığında ve Yahudi komplosu inancında yoğunlaşırken, Stalinist irrasyonelite ise toplumsal bünyenin tamamına yansımıştır. Bu nedenle Nazi polis müfettişleri hala rejim aleyhine gerçek eylem kanıtları ve izleri peşindeyken, Stalanist müfettişler açık ve kuşku götürmez tezgâhlar uydurarak rejim için tehlikeli gördükleri kişileri etkisiz kılmıştır (Zizek, 2009, s.112). Buna göre Stalanist teröre göre herkes devrime ihanet ettiği sürece suçlu bulunabilme ihtimaline sahipti ve korku temelli rejim varlığı için gerekli gördüğü takdirde herkesi infaz edebilirdi.

Sonuç olarak totaliter rejimlerin hüküm sürdüğü toplumlarda korkunun etkin bir silah olarak kullanıldığı söylenebilir. Totaliter yönetimler halkın gerçekleştirebileceği tek eylem siyasal iktidarın çoğu zaman kendi çıkarına geliştirdiği alternatifsiz politikaları kabul etmesine dayanır. Aksi takdirde, siyasal iktidar için bireyin rejimin kendi meşruiyetini sorgulayan ya da karşı çıkan ötekinden olma korkusu işlerlik kazandırır. Bu durumda siyasal iktidar bireyleri acımasızca cezalandırırken, ibret verici cezalar aracılığıyla toplumda hüküm süren korkunun egemenliği meşrulaştırır.

2.5. Teokratik Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı

Teokrasiler devletin meşruluğunun dinsel temellere dayandırıldığı siyasal sistemlerdir. Devletin politikalarının yanı sıra toplumsal düzeni sağlayan kuralların tamamının Tanrı'ya ve kutsal kaynaklara dayandığı teokrasilerde, siyasal iktidarlar dinsel kurallar aracılığıyla ürettiği korkular sayesinde toplumsal denetimlerini sağlar. Bu teolojik meşruluğun en ilkel türünü eski çağların Tanrı-Krallar'ında görmek mümkündür. Örneğin Mısır firavunları bize bunun en tipik örneklerinden birini verir. Eski Mısır'da Horus Tanrısı olan Osiris Tanrı'nın oğludur ve her yeni firavun tahta geçişinde Horus'un yeniden doğduğu efsanesine inanılmaktadır. Böylece hükümdar aynı zamanda bir yeryüzü tanrısıdır ve onun iktidarına itaat sadece bir siyasal zorunluluk değil, aynı zamanda dinsel bir görev olmaktadır (Kapani, 1992, s.68). Bu nedenle Mısırlılar Tanrı olduğuna inandıkları krallarının kendisi ölümsüz olduğu

gibi, diğer insanlara da ölümsüzlük bağışlayabildiğine inanırlardı (McNeil, 2007, s.52). Bu inanç ekseninde ele alındığında devlet sadece barış, düzen ve adaletin sağlanması için gerekli bir kurum değil, aynı zamanda ölümsüzlüğe varma ya da ölümden sonra yaşamın devamını mümkün kılma kurumudur. Nitekim her hiyeroglif anıtı bu bağlantıya işaret ederek bireyin ölümsüzleştirilmesini hedefler ve bunun için devlete teşekkür eder (Assman, 2001, s.170).

Yüzyıllar boyunca mutlak hükümdarlar iktidarlarını "ilahi hak" fiksiyonu üzerine dayandırarak sürdürmüşlerdir. İslam devletlerinde de hükümdarların genellikle iktidarlarını din kuralları yoluyla pekiştirmek yoluna gittikleri görülür. Osmanlı İmparatorluğu'nda padişah aynı zamanda halifelik sıfatını da üzerinde taşıdığı sürece hem dünyevi hem de dini iktidarın başı olarak daha güçlü bir konuma sahiptir. Buna göre Osmanlı padişahı "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" sıfatını taşır (Kapani, 1992, s.69). Dinsel korkularla esir alınan halk kitleleri böylece kendilerini dinsel ideolojiye dayalı olarak yöneten devlet karşısında tevekkül içerisine girerler. Devlete bağlı din adamlarının onlara salt boyun eğmeyi öğrettikleri kültürel koşullarda insanlar yaşamı din adamlarının yorumlarına göre anlamlandırırlar (Karagöz, 2003, s.125). Özetle, ilk çağlardan günümüze insanın temel korkularından biri olan bilinmeyenden duyulan korku kendini ilahi gücün yeryüzündeki temsilcisi görülen yöneticilerden duyulan korkuya bırakır.

2.6. Demokratik Siyasal Sistemlerde Korkunun Üretimi ve Kullanımı

Demokrasi kelimesi Yunanca "demokratia" kelimesinden türemiştir. En eski tarihlerden buyana demokrasi mülksüz sınıfların aşırı gücüne işaret etmek için üst sınıflar tarafından türetilen bir ayrılık terimine ve çatışmaya işaret eden bir sözcük olarak kullanılmıştır (Canfora, 2010, s.24). Bu tanımlama zaman içinde ayrılıkçılık ya da çatışmaya işaret eden anlamda değil, çoğunluğun yönetiminde gerçekleştirilen rejimi ifade etmek için kullanılmaya başladığı anlaşılır. Aristo'nun (2010) ifadesiyle demokrasi "çoğunluğun egemenliği", "özgürlük" ve "eşitlik" (s.163) ilkeleri temelinde şekillenir. Kapani ise halk tarafından yönetim formülünde ifadesini bulan klasik demokrasi teorisinin bütün ergin vatandaşların hür ve eşit iradeleriyle toplum yönetimine katılmaları anlayışına dayandırmaktadır. Öte yandan çağdaş demokrasilerde pratiğin bu ideal demokrasi anlayışına tam olarak uygun düştüğünü

iddia etmenin pek mümkün olmadığı görülür (Kapani,1992, s.132). Nitekim Rousseau, mükemmel bir yönetim biçimi olan demokrasinin ancak Tanrılar'ın toplumunda uygulanabilecek bir yönetim olduğu benzetmesini yaparak demokrasilerin uygulamaya konulmasındaki imkânsızlığa dikkat çekmektedir. Çünkü bu yönetimde ayrılması gereken şeyler ayrılmamıştır, egemen toplum ve yönetici aynı olunca hükümetsiz hükümet durumu ortaya çıkmıştır (Rousseau'dan aktaran: Göze, 2000, s.208).

Demokratik siyasal sistemlerde korkunun yöneten ve yönetilen ekseninde ele alınmasının çalışma açısından daha doğru bir yaklaşım olacağını düşünmekteyiz. Bu düşüncenin kökeninde tarih boyunca toplumsal güç odaklarının cahil halk kitlelerinin toplumu yönetemeyeceği yönündeki korkularının yer aldığı varsayılabilir. Erdoğan ve Alemdar "Öteki Kuram" isimli kitabında (2010) 18. ve 19. Yüzyılın tanınmış bilim adamları ve düşünürlerin önemli bir kısmının özgürlük ve insanca yaşam koşulları arayışlarının peşinde başkaldıranlara veya başkaldırma potansiyeli olan kitlelere karşı korku ve düşmanlık beslediklerini ileri sürer. Öyle ki bu korkuyla kâbus görenlerin çoğu aydın demokrasiye karşı durup mutlakiyet rejimini savunmuştur. Böylece kitlelerden duyulan korku kitlelerin baskı ve kontrol gerekliliğini ortaya çıkarırken, insanlar üzerinde denetim kurma yöntemleri geliştirilmiştir. Günümüzde polis ve güvenlik şirketlerinin enformasyon toplama yollarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması bireylerin özel yaşamlarına müdahaleyi de beraberinde getirir. Baskı yöntemiyle sindirme çabaları uzun dönemli biliş ve davranış biçimlerine dönüşmesi için farklı arayışları doğurmuştur. Bu arayışlar siyasal alanda kendini propaganda ve eğitim yoluyla rıza oluşturma olarak kendini gösterir (s.50). Dolayısıyla günümüz demokrasilerinde kitlelerin gücünden korkan egemenlerin geliştirdikleri çeşitli yöntemlerle toplumdaki tahakküm alanlarını daha etkin kılmaya çalıştıkları söylenebilir.

Fransız Sosyal Bilimci Raymond Aron'a (2011) göre hürriyet, eşitlik, kardeşlik gibi kavramlar zamanın politik rejimlerini tanımlayamamaktadır. Aron bu varsayımın gerekçesi olarak yurttaşların hepsinin temsilcilerini seçme yetkisi sayesinde aynı politik haklara sahip olmalarına rağmen birçok ekonomik, sosyal eşitsizlikten hariç tutulamadığını belirtirken, hürriyetin yurttaşların ancak

başkalarınca ve bazı sosyal şartlarca engellenmediği zaman yaşanabileceğine dikkat çekmektedir (ss.43-44). Dolayısıyla insan yaşamlarının tahakküm altına alındığı özel ve toplumsal alanda korkuların egemenliğinden bahsedilebilir. Montesque'nun ifadesiyle özgürlük hiç kimsenin diğerinden korkmadığı bir ortamı gerektirir (Göze, 2000, s.187). Oysa ki günümüzde güç odakları tarafından özgürlüklerin baskı altına alındığı toplumsal yaşamlarda kendini güvende hissetmeyen bireyler korkularıyla yaşamak zorunda bırakılır. Bu anlamda bakıldığında günümüzde korkuların hâkim olduğu modern yaşamda demokrasilerin özünü oluşturan özgürlük kavramının pratik anlamda varlığından bahsetmek mümkün değildir, çünkü korkunun hüküm sürdüğü toplumlarda özgürlük var olamaz.

Aron'un (2011), "Bütün rejimler adları ne olursa olsun daima bir azınlık tarafından yönetilir ve bütün rejimler bu bakımdan oligarşik bir yapıya sahiptir" (s.106) varsayımı gerçekte iktidarın halk tarafından değil halk adına küçük bir azınlık tarafından kullanıldığına (Kapani, 1992, s.122) işaret eder. Dolayısıyla oligarşilerde yaşanan korkuların benzerinin demokratik yönetim biçiminde de var olduğu sonucuna ulaşılabilir. Çünkü söz konusu olan bu elit azınlığın her ne olursa olsun koruması gereken hakları ve çıkarlarıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için de varlıklarını toplumun güvencesi olarak göstererek tehdit olarak sundukları ötekinden korkmayı meşrulaştırma çabasına girerler. Oysaki demokrasi rejimi öteki ya da karşıt düşüncesinin yaşamasına izin veren tek rejimdir. Bu doğrultuda ele alındığında demokrasilerde gerek siyasal iktidarlarca gerekse oligarklar tarafından kullanılan korku söylemi aracılığıyla insanların zihinlerinin denetim altına alındığı sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla günümüz demokrasilerinde korku siyasetinde sayesinde oluşan toplumsal atmosferde demokrasinin temel ilkeleri olan eşitlik, özgürlük ve çoğunluğun egemenliği kavramları tartışılır hale gelir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TOPLUMUNUN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK YAPISI VE DEĞİŞİM EĞİLİMLERİ AÇISINDAN KORKULAR (1923-2011)

Bu bölümde Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türkiye'nin toplum yapısı siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan ele alınarak yaşanan başlıca korkular ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

1. 1923-1946 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'NİN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISIYLA İLGİLİ KORKULAR

Cumhuriyet'in kurulmasından çok partili döneme geçişe kadar olan dönemi içeren bu bölümde korkular siyasal, sosyal ve ekonomi açıdan incelenmektedir.

1.1. Siyasal Korkular

Kurtuluş savaşında aldığı zaferle birlikte esaret korkusundan kurtulan Türk toplumunu bu kez bambaşka korkular beklemektedir. Bu dönemde Mustafa Kemal ve arkadaşlarının gerçekleştirmek istedikleri inkılâplara karşı olan muhalif grupların oluşu devrimlerin gerçekleştirilemeyeceği korkusunu da beraberinde getirir. Bu doğrultuda ele alındığında inkılâpların yaşama geçirilebilmesi için gerek TBMM içinde gerekse dışında ciddi bir mücadele verildiği anlaşılmaktadır. Örneğin sultan ve halifelik makamının kaldırılmak istenmesi Mustafa Kemal'e karşı olanların güçlü bir muhalefet oluşturmasına neden olmuştur (Ahmad, 2002, s.68). Muhalefetin çabaları Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Türkiye'yi 20. Yüzyıla taşıyacak olan reformların yaşama geçirilmesinde engel teşkil edeceğini düşündükleri karşı devrim korkularını pekiştirir.

Savaşın kazanılmasıyla padişah ile halife de özgürlüklerine kavuşmuştur, dolayısıyla saltanatın otoritesinin yeniden güç kazanması ve egemenliği ele geçirmesi (Koçak, 2005, ss.128-129) olası bir tehlike olarak kendini gösterir. Hilafet kurumu da siyasi bakımdan Cumhuriyet rejimi için artık tehlikeli bir ikilem yaratmaktır (Ortaylı, 2012, 139). Bu dönemde saltanatın ardından halifeliğin kaldırılması sonrasında bu duruma tepki gösteren bazı kesimlerin hükümet tarafından

baskı altına alınmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Hıyaneti Vataniye Kanunu'na aykırı davrananların yargılanması için 8 Aralık 1923 yılında İstiklal Mahkemeleri kurulur (Goloğlu, 2012, s.104).

Bu dönemde Osmanlı hanedanıyla yakın bağları olan üst sınıf insanların oluşturduğu muhalif kesim imparatorluğu reformlar yoluyla kurtarmak istemektedirler. Örneğin o sırada başbakan olan ve daha sonra muhalefete geçen Rauf Orbay, Mustafa Kemal'in sultanlık konusunda kendisine danışması üzerine sultana bağlılığını dile getirir. Orbay'ın sultanlık konusundaki karşıt düşünceleri bir süre sonra CHP'den çok sayıda milletvekilinin istifa ederek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurmasını sağlar (Ahmed, 2002, ss.73-74). Terakkiperver Fırka, liberallik iddiasında samimi olsa da aslında laik tutumu artık açıkça belli olan hükümetin müdahalesine karşı dini korumak düşüncesi etrafında birleşmiştir (Karpat, 2010, s.133). Ahmad (2002), Atatürk'ün kendi partisinin içinden gelen bu meydan okumayı otoritesine yönelmiş bir tehdit olarak algıladığını ileri sürmektedir, çünkü Türkiye'yi 20. Yüzyıla taşıyacak olan reformlardan hiçbiri daha gerçekleştirilmemiştir (Ahmad, 2002, s.75).

Bu doğrultuda ele alındığında Terakkiperver Partisi'nin kurulması sonrasında yaşanan toplumsal ve siyasal olaylar bu korkuların ekseninde şekillenir. Nitekim 1925 yılında Doğu Anadolu'da çıkan Şeyh Sait ayaklanması nedeniyle partinin taşra örgütünün isyanla ilişkili olduğu gerekçesiyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Bakanlar Kurulu Kararı ile kapatılır (Akın, 2010, s.170). Şeyh Sait İsyanı için çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile İstiklal Mahkemeleri canlandırılarak yalnız isyancılar cezalandırılmamış, rejimi savunmak bahanesiyle bütün muhalefet yok edilmek istenmiştir (Karpat, 2013, s.150). Nitekim Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin Haziran 1925'te kapatılmasının ardından iki yıl içinde beşyüzün üzerindeki kişi bu mahkemeler tarafından ölüm cezasına çarptırılır (Ahmad, 2002, s.76). Yine aynı mahkemeler aracılığıyla şapka reformunun ardından yaşanan olaylarda çoğunluğunu tarikat mensubu ve hocaların oluşturduğu şapka aleyhtarları İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanırken hapis, sürgün ve idam cezalarına çarptırılırlar (Doğaner, 2006, s.213). Bu anlamda ele alındığında siyasal iktidarın rejime karşı

gerçekleştirilebilecek karşı devrim korkusunu bertaraf edebilmek için İstiklal Mahkemeleri'ni araç olarak kullandığı değerlendirmesi yapılabilir.

Öte yandan Cumhuriyet'in ilk döneminde İtalya ve Almanya'da faşizminin Sovyetler Birliği'nde ise komünizmin yükselişe geçmesinin Türkiye'de faşizm ve komünizmin yayılabileceği korkularını da beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu dönemde faşizmin yayılma tehlikesine karşı Atatürk'ün önderliğinde Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'nın da içinde yer aldığı Balkan Paktı (1934), Sovyetler'in yayılmacı politikasına karşı ise İran, Afganistan ve Irak'ın içinde bulunduğu Sadabat Paktı (1937) kurularak bölge ülkelerinin güvenliği koruma altına alınmaya çalışılır. Atatürk'ün ölümünün ardından II. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü dönemi yaşanır. "Milli Şef" dönemi denilen bu dönemde İnönü'nün insiyatifi ile her ne kadar II. Dünya Savaşı'na gidilmemiş olsa da ülkede siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda büyük sıkıntılar çekilmiştir. Çünkü savaşa hazır halde beklemek mecburiyeti hükümeti her sahada kaynak biriktirmeye zorlamıştır (Goloğlu, 2012, s.532). Bunun sonucunda yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntıların doğurduğu korkular zaman içerisinde halkla devletin arasını açan en önemli etkenlerin başında yer alır.

Ortaylı (2012), "Cumhuriyetin İlk Yüzyılı" isimli kitabında İsmet İnönü'nün II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı en şanssız dönemde Cumhurbaşkanlığı yapmak zorunda kaldığını dile getirir (s.164). Bu dönemde siyasal ve toplumsal denetimin gerçekleştirilebilmesi için yasal yollarla üretilen korkunun sıkça kullanılan bir yöntem olduğu anlaşılmaktadır. Milli Şef döneminde hükümet özgürlükleri biraz daha sınırlamak ve kısmakla toplumdaki huzursuzluğun giderileceği düşünüldüğünden, siyasal iktidarın politikalarını eleştiren yayınlara karşı cezayı öneren yasal düzenlemeler yapılır. 14 Mayıs 1940 tarihinde memlekette kâğıt kıtlığına yol açabileceği gerekçesiyle gazete sayfalarına kısıtlama getirilir (Goloğlu, 2012, ss.90-91). Milli Şef döneminde toplumsal ve siyasal denetimi sağlama çabaları II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru artar. Örneğin savaş yıllarında Almanya ile işbirliği yapılmasını talep eden ve bu amaçla geniş bir yayın, propaganda faaliyeti sürdüren bir grup Turancı, Almanya'nın yenilgiye uğrayacağı kesinleşince hükümete karşı komplo kurdukları ve hükümeti devirerek iktidara geçmeye çalıştıkları

iddiasıyla tutuklanır. Diğer yandan "Adımlar", "Yurt" ve "Dünya", "Yürüyüş", "Barış Dünyası" dergilerinin yanı sıra "Tan" ve "Vatan" gazeteleri kapatılmak (Koçak, 2005, ss.173-174) suretiyle muhalif sesler susturulur.

Sonuç olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk ve arkadaşlarının yeni Türkiye'nin bel kemiğini oluşturacak reformları yaşama geçirilmesi sırasında karşı devrim tehlikesi yaratan korkuların ağırlığı göze çarpar. Bu nedenle gerek sultanlık ve halifeliğin kaldırılması, gerekse de şapka devrimi karşısında yükselen muhalefeti durdurabilmek için Hıyanet-i Vatan Kanunu çıkarılmış ve İstiklal Mahkemeleri'nden yararlanmıştır. Bu mahkemelerde verilen ölüm cezalarının yanı sıra hapis ve sürgün cezalarının ürettiği korkular sayesinde muhalefetin eylemleri kontrol altına alınmıştır. İsmet İnönü'nün II. Cumhurbaşkanı olduğu "Milli Şef" döneminde ise muhalefetin susturulması için ceza yasalarının çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle Kongar'a göre ülkedeki baskıcı yönetim devrimlerle özdeşleşirken, bu dönemde yaşanan baskıcı tutuma karşı Demokrat Parti'nin (DP) kurulduğunu ifade eder (Kongar, 1998, s.150).

1.2. Sosyo-Kültürel Korkular

Cumhuriyet rejiminin ilan edilmesinin ardından Atatürk ilke ve inkılâplarının topluma benimsetilme süreci diğer tanımlamayla değişim süreci, toplumun farklı kesimlerinde ortak korkular doğururken bazı sosyal olayların oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Örneğin 25 Kasım 1925 yılında şapka giyilmesi hakkında yasa kabul edilirken halkın şapka dışında bir başka şey giymesi yasaklanır. Şapka giymek ve giydirmek istemeyenler yasayı protesto etmek için gösteriler düzenlerken, göstericiler İstiklal Mahkemeleri tarafından yargılanmış ve idama gidecek ölçülerde değişik cezalara çarptırılmışlardır (Koçak, 2005, s.152).

Şapka reformuna karşı başlatılan direnmenin arkasında ise Hilafet ve Şeriye Mahkemeleri'nin kaldırılmasıyla oluşan dini muhalefetin uzantıları bulunur. Avrupa'ya benzemenin dinsizlik olduğunu savunan ve ülke çapında bu yönde kampanya başlatan bu güçler "fesi" direnişin simgesi haline getirmişlerdir (Goloğlu, 2012, s.306). Dolayısıyla hilafet yanlılarının Atatürk ve arkadaşlarından oluşan siyasal otoritenin reformlarının halk tarafından kabulünü engellemek amacıyla fes

üzerinden toplumda "din elden gidiyor" korkusunu ürettikleri söylenebilir. Bu konuyla ilgili olarak Ahmad, Türk toplumunun kendisine sorulmadan gerçekleştirilen reformlar karşısında yöneticilere yabancılaştığını, bu nedenle kurulan muhalefet partisi Serbest Cumhuriyet Fırkası'na büyük ilgi gösterdiğini ifade etmektedir. Öyle ki Serbest Fırka'nın Eylül 1930'da İzmir'e gelişiyle kitle gösterilerinin gerçekleştirilmesi 17 Kasım 1930'da Serbest Fırkanın kapatılmasına (Ahmad, 2002, ss.77-78) neden olurken, bir ay sonra İzmir'in Menemen İlçesi'nde yaşanan gerici olay partinin kapatılmasının yerindeliğine bir kanıt olarak gösterilir (Koçak, 2005, s.149).

Düzenin değişmesinden duyulan korku sadece hilafet yanlıları değil toprak ağalarını da etkisi altına alır. Fakat bu kez yaşanan din elden gidiyor korkusu değil, toprak ağalarının iktidarındaki feodal düzenin değişebileceği korkusudur. Çünkü Latin alfabesinin benimsenmesi ve bunu izleyen okuma yazma seferberliği okuryazarlık oranında büyük bir artışa neden olmuştur. Toprak ağaları kendi haklarını bilen ve şikâyetlerini dile getirebilen okuryazar ve siyasallaşmış köylüler görmek istememektedirler. Sonuç olarak tutucu kırsal eşrafla kurulan ittifak bir kez daha köylüler arasında eğitimin yaygınlaşmasını engellemiştir (Ahmad, 2002, s.102). Öte yandan tek parti döneminde devletin toplumsal tabanı sivil asker bürokrasisinin hegemonyası altında ticaret burjuvazisi, toprak sahipleri ve eşraf arasındaki ittifaktan oluşmuştur (Özkazanç, 2012, s.76). Köylülerin toprak sahiplerinin lehine bu ittifaktan dışlanması hükümetten uzaklaşmaları sonucunu beraberinde getirirken çok partili dönemde DP'yi desteklemelerine neden olan etkenler arasında gösterilir.

Tüm dünyayı etkisi altına alan 1929 ekonomik krizi ardından çıkan II. Dünya Savaşı Türk toplumunun korkularının ve iç huzursuzluğunun artmasına neden olmuştur. Örneğin 1935 yılında Trakya'da çıkan olaylarda Yahudilerin malları yağmalanmış ve çok sayıda Yahudi İstanbul'a kaçmıştır. Ortaylı (2012) bu konuyla ilgili Kudüs Üniversitesi'nden İzmirli Avner Levy ile konuştuğunda, Nazi Almayasının kışkırtmasının etkisi ve tertibi olduğunu kabul ettiğini belirtir (s.158). Erzincan depreminin korkunç felaketiyle gelen 1940 yılı Milli Şef dönemindeki iç huzursuzluğu en göze batacak noktaya ulaşmasına neden olmuştur. Gerek ekonomik düzendeki bozukluğun yarattığı geçim sıkıntısı, gerek devlet idaresindeki

aksaklıkların doğurduğu hoşnutsuzluk ve Erzincan depreminin ortaya koyduğu yolsuzluk ve beceriksizlikler 1940 yılını çekilmez hale getirmiştir (Goloğlu, 2012, s.86).

Türk toplumunun reformları benimseyebilmesi için 1930-1931 tarihleri arasında Türk Ocakları, halkevleri haline getirilerek şehir ve köy halklarını cumhuriyetçilik ve milliyetçilik esaslarına göre eğitimiyle görevlendirilir (Karpat, 2007, s.142). Cumhuriyetçiliğin ilkelerini benimsetmek ve modern bir Türkiye'nin oluşumunu hızlandırmak amacıyla yaşama geçirilen halkevleri ve köy enstitüleri sonraki yıllarda önce CHP'nin ardından DP'nin komünizmin yayılma alanı olduğu korkusuyla kapatılır. Atatürk ilke ve inkılâplarının topluma benimsetilmeye çalışıldığı bu dönemde halk dini inançlarını yaşayamayacağı korkusunu taşırken, siyasal otorite içinde irtica korkusu her zaman kendini korur. İnönü döneminde dinle ya da dini vecibelerle ilgili herhangi bir söz ve davranış laikliğe aykırı olarak yorumlanır. Bu politik yaklaşım halk arasında hükümetin bilinçli olarak dine karşı hareket ettiğine dair bir algı uyandırır (Karpat, 2007, s.163). Milli Şef döneminde Milli Eğitim Bakanlığı'nın bazı çalışanlarının siyasi mahiyette yayın yaptıklarını, siyasi dernek ve kulüplere üye olup mevkilerini siyasete alet ettiklerini gerekçesiyle cezalandırılmaları irtica korkusu temelinde şekillenir. 1940 yılında halkevleri kütüphanelerine dini içerikli ve Türk İnkılâbının ideolojisine uymayan yayınların girmesi yasaklanırken, 1942 yılında gazetelerde dini içerikli yazı dizilerinin yayınlanması kontrol altına alınır (Goloğlu, 2012, s.528). İnönü döneminde laiklik kavramının anlamı değişime uğrarken, hükümetin baskıcı politikaları halkta hükümetin bilinçli olarak dine karşı bir yaklaşıma sahip olduğu algısını oluşturur. Nitekim CHP'nin tek partili iktidarı döneminde yanlış politikalar sonucu oluşturduğu bu olumsuz algı sonraki yıllarda da etkisini sürdürür.

1.3. Ekonomik Korkular

Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerde ülkenin yaşadığı en büyük zorlukların başında ekonominin iyi olmayışının yanı yetişmiş nitelikli insanların bulunmayışı gelir (Ortaylı, 2012, s.155). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerindeki bu manzaraya toplumun ekonomik sorunların yarattığı geçim sıkıntısı temelli korkuların yaşanması kaçınılmaz kılar. 1929 yılında yaşanan ekonomik buhran ise tüm dünyayı

olduğu gibi Türkiye'nin ekonomisini de olumsuz etkiler. Bu tarihte Wall Street'in iflası ile Türkiye'nin neredeyse yegâne ihraç ürünü olan tarımsal ürünlerin fiyatında keskin bir düşüşe yol açması zaten kritik olan durumu daha da ağırlaştırır (Ahmad, 2002, s.76).

1930 ve 1931 yılları ise iç ekonomiye yönelik müdahale önlemlerinin alınmadığı ancak dış ticaret ve kambiyo rejimlerinin denetlendiği yıllardır. Öte yanda büyük buhranın etkisiyle tarım ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen düşmeler çiftçi nüfusunun hayat koşulları altında ezildiği ve huzursuzluk yaşadığı bir dönemi beraberinde getirmiştir (Boratav, 2005, s.326). Köylünün ödeme gücü hesaba katılmaksızın tarım vergilerine ağır vergiler konulması (Karpat,2007, s.192) nedeniyle muhalefet partisi Serbest Fırka'nın halk yığınlarınca yaygın olarak kabul görmesi siyasi liderleri endişelendirirken, iktisadi alanda yeni atılımların yapılması gerekliliği sonucuna beraberinde getirir (Boratav, 2003, s.326). Türkiye insan gücü ve sermaye sıkıntısı yaşarken II. Dünya Savaşı ortaya çıkar. Türkiye II. Dünya Savaşı'na katılmamakla birlikte bu savaştan hemen her alanda olumsuz etkilenmiştir. Örneğin 1939-1945 yılları arasında uygulanan seferberlik sorunu sonucu vergiler arttırılmış ve kentlerin yükü kırsal kesim üzerine yüklenmiştir. Savaş sırasında "Varlık Vergisi" ve "Toprak Mahsulleri Vergisi" gibi uygulamalardan zarar gören kesimler, özellikle büyük toprak sahipleri, sanayiciler ve tüccarlar hızla CHP'den uzaklaşırken, yine savaş döneminde ciddi kayıplara uğrayan köylüler için de yeni kurulmuş olan DP bir umut ışığı olarak görülür (Anzerlioğlu, 2004, s.84). II. Dünya Savaşı'nın ilk dönemi olan Avrupa Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ekonomik durum da bozulmuş ve o günkü deyimle karapazarcılık (karaborsacılık) başlamıştır. Aranan mallar ortadan yitip karaborsaya düşmüş, fiyatlar alabildiğine yükselmiş ve hayat pahalılığı her gün biraz daha şiddetlenmiştir (Goloğlu, 2012, s.63).

Varlık vergisi tedavüle çıkan paranın bir kısmını vergi olarak geri çekmeyi amaçlarken, savaş yıllarında en çok parayı tüccarlar kazandığı için varlık vergisi en fazla onları ilgilendirir. Öte yandan kanunun servet ve kazançlar için kesin bir ölçü koymamış olması ve alınacak vergiyi daha çok takdire ve kanıya bırakmış bulunması durumu daha da vahim kılmaktadır. Kanunun uygulanmasındaki anormal hız ve zorlayıcılık vergisini ödemeyen ya da ödeyemeyenlerin sürgünlere, çalışma

kamplarına gönderilmeleri gibi sert cezaları beraberinde getirir (Weisband ve Uran'dan alıntı yapan: Faik Ökte, 2012, s.187). Bu yasa özellikle vergi ödeyenleri Müslümanlar ve gayrimüslümler olarak ayırdığı, gayrimüslümlerden en yüksek oranda vergi aldığı için bariz biçimde ayrımcı niteliğe sahiptir. Bu dönemlere tanık olan gazetecilerden Nadir Nadi, sokaktaki adam bu yasanın azınlıkların ticari üstünlüğüne son vermek Türk burjuvazisini güçlendirmenin amaçlandığı, bir başka hedefin de hükümete yönelik kitlesel bir isyanı önlemek için çok zengin olanları cezalandırarak kitlelerin önyargılarını önlemek ve böylece onları yatıştırmanın hedeflendiğini değerlendirilmesi yapılabilir (Ahmad, 2002, s. 90).

Vergisini ödeyemeyenlere yapılan muamele Almanya'da Yahudilere uygulanan düzene benzer özelliklere sahiptir. Vergisini vermediği için ağır işe mahkûm edilenler arasında daha çok Yahudiler göze çarpmaktadır. İstanbul'un Anadolu yakasında gözaltına alınanlar, Erzurum'un Aşkale İlçesi'ndeki çalışma kamplarına gönderilirler. Tüm bu ağır yaptırımlara karşı Varlık Vergisi devlete ödenmesi beklenen geliri sağlayamazken dışarıda ve içeride Türkiye'nin kınanmasına sebep olmuş ve tarihe "varlık vergisi faciası" adı ile geçmiştir (Weisband ve Uran'dan alıntı yapan: Faik Ökte, 2012, s.187). Tüm bu yaşananlar Türkiye'nin sonraki yıllardaki siyasal yaşamını şekillendirmiştir. Nitekim Boratav, 1940-1945 yılları arasındaki dönemi 1946 yılından sonra Türkiye'nin yeni iktisat politikaları, dünya üzerindeki konumu ve siyasal yapısındaki yeni güç dengelerinin oluştuğu kuluçka dönemi olarak nitelendirmektedir (Boratav, 2005, s.339).

Sonuç olarak 1923-1945 yılları arasındaki tek parti döneminde önce 1929 dünya ekonomik krizi ardından II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik yıkımın olumsuz etkilerinin yarattığı korkular tüm ülkeyi etkisi altına alır. Ekonominin içinde bulunduğu olumsuzluk vergiler aracılığıyla en fazla maaşlı kesim ve köylüleri etkilemiştir. Ekonomik sıkıntının giderilebilmesi için çıkarılan Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi ağır yaptırımlar getirerek halk üzerinde ekonomik sıkıntılara dayanan korkuların çoğalmasına zemin hazırlarken, tüm bu yaşanan olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle halkta CHP yönetimine karşı tepki gelişir.

2. 1946-1960 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'NİN SİYASAL, SOSYO KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISIYLA İLGİLİ KORKULAR

Çok partili döneme geçiş olan 1946 yılından 1960 askeri darbesine kadar olan dönemi içeren bu bölümde korkular siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan incelenmektedir.

2.1. Siyasal Korkular

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin olgunlaşamayan koşulları nedeniyle çok partili sisteme geçme çabaları başarıya ulaşamamıştır. 1945 tarihine gelindiğinde artık muhalefet partilerinin varlığı ihtiyaç olarak hissedilmeye başlanır. Bu dönemde siyasal anlamda duyulan korkuların başında Sovyetler Birliği'nin Boğazlar ve Kuzey Anadolu'dan toprak talebine bağlı olarak gelişen tehdidin yanı sıra ideolojik anlamda komünizm korkusu ve DP hükümetinin darbe yapma ihtimaline karşı ordudan duyduğu korkunun siyasal yaşamın şekillenmesinde önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır.

1946 yılı Cumhuriyet Türkiye'sinin tarihinde hem siyasi, hem iktisadi bakımdan yeni bir dönüm noktası oluşturur. 5 Eylül 1945'te Milli Kalkınma Partisi'nin, 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kuruluşları ile başlayan süreç, 21 Temmuz 1946'da seçim ile sonuçlanır (Boratav, 2005, s.339). 14 Mayıs 1950 yılında ise yapılan seçimlerde DP iktidara geçmesiyle CHP'nin 27 yıl sürdürdüğü tek parti dönemi sona erer. Ahmad (2002) her iki partinin de aslında aynı hedeflerinin olduğunu fakat bu hedeflere ulaşmaya çalışırken kullanılacak yöntemler arasında farklılık olduğunu belirtir. Nitekim 1945 tarihinden sonra solcular acımasızca ezilirken 1960'ların başına kadar faaliyet göstermelerine izin verilmez (s.133). Gerçekten tarihe dönülüp bakıldığında, 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri öncesinde Nihat Erim başkanlığındaki CHP hükümetinin dini konulardaki düşünce, pratik ve örgütlenmelerde liberal yaklaşımlaı ile ön plana çıkarken, yeni hükümetin de sol düşünceye ve örgütlenmeye karşı baskı faaliyetlerini arttırdığı görülmektedir (Faroz'dan aktaran: Gologlu, 2012, s.544).

Bu dönemde CHP ve DP'nin belki de anlaştığı tek konu komünizm karşısında devletin alması gereken olumsuz tutumla ilgilidir. Nitekim bu korkunun izinde,

komünist düşünceleri içinde barındırdığı gerekçesiyle CHP iktidarının son döneminde başlatılan Köy Enstitüleri'ni yıkma etkinliği DP iktidarı tarafından sürdürülür (Akşin, 2005, s.215). Bu dönemde toplumda oluşturulmaya çalışılan komünizm korkusuyla ilgili olarak Ortaylı (2012), Menderes dönemde solcu ve komünist avının başladığını ifade ederken, Rusya tehlikesinin sembollerle abartılmasının CHP'den kaynaklı bir zihniyet olduğuna işaret etmektedir (s.178). Nitekim birçok tarih kitabında CHP ve DP'nin komünizm konusunda ortak siyasi görüşe (Ahmad, 2002, s.153) sahip olduğu yönündedir (Ahmad, 2002, s.153). Menderes Hükümeti'nin İsmet İnönü'ye karşı duyduğu fobi ise ordunun darbe yapabileceği korkusunun temelinde şekillenmektedir. 1957'den sonra iktidar ile muhalefet arasındaki çekişme gittikçe şiddetlenerek meydan savaşına dönüşür. Başbakan Adnan Menderes CHP'nin mitinglerini ve yürüyüşlerini durdurmak için çoğu zaman ordunun yardımına başvurur (Karpat, 2007, s.173).

1954 seçimlerini de parlak bir zaferle almasına rağmen DP iktidarının duyduğu bu korku sadece CHP'nin muhalefetine değil, basından gelen eleştirilere de tahammülsüzlüğü beraberinde getirmiştir. Örneğin 1954 seçimlerine yaklaşırken hükümet basından gelen eleştirilere karşı ağır cezalar getiren yasalar çıkarırken, mahkemeye çıkarılan gazetecilerin iddialarını ispat etmek hakkından da yoksun bırakıldığı anlaşılmaktadır. Öyle ki bu haksızlık birçok DP milletvekilini bile isyan ettirirken 19 milletvekilinin "ispat hakkı" uğrunda verdikleri savaşım Menderes tarafında alaya alınıp sonuçsuz kalınca DP'den ayrılmak zorunda kalırlar (Akşin, 2005, s.215). DP döneminde CHP'nin yanı sıra üniversite ve basın gibi kurumlarla ilgili antidemokratik yasaların çıkarılması liberal aydınların hükümete yabancılaşmasına neden olur. Gerçekten de zaten ağır olan ceza yasalarını daha da ağırlaştırması, basına karşı alınan önlemler, muhalefetin varlıklarına el konulması ve üniversite özerkliğine saldırılması, DP'nin Türkiye'yi daha özgür ve demokratik bir ülke haline getirme vaatlerinden vazgeçildiğini göstergeleridir (Ahmad, 2002, ss.136-137).

Birçok kaynağa göre Irak Devrimi DP iktidarında darbe ya da devrim korkularını başlattığı ya da arttırdığı ileri sürülmektedir. Nitekim komünizme karşı Türkiye, Pakistan, İran ve Irak ile kurulan Bağdat Paktı ve Amerika arasında

karşılıklı işbirliği imzalanmıştır. Buna göre Türkiye'de bir saldırı ya da dolaylı bir saldırı olursa Türk Hükümeti'nin isteği üzerine ABD silahlı birlikler gönderebilecektir. DP'nin bu girişiminin ardında CHP'nin Irak Devrimiyle ilgili olumlu açıklamaları yer alırken, bu açıklama Irak'ta gerçekleştirilen darbenin benzerinin kendi hükümetlerine karşı da yaşanabileceği korkularını beraberinde getirmiştir (Akşin, 2005, s.219). Her ne kadar Ahmad'a göre (2002) Menderes'in "Subaylar gerektiği gibi davranmazsa orduyu yedek subaylarla yöneteceğim" sözlerinin altında artık ordudan korkmadığı mesajı (ss.136-137) yatsa da DP Hükümeti'nin Irak'ta gerçekleşen darbenin ardından aynı korku ve kaygıları daha yoğun şekilde yaşadığı söylenebilir. DP'nin bu dönemde muhalefetin yanı sıra basının, üniversitelerin ve yargının da baskı altına alınma çabaları bu korkunun farklı boyutlardaki yansımaları olarak kendini göstermektedir.

Bu gelişmelerin beraberinde Menderes'in kin ve husumet cephesine karşı bir vatan cephesi kurulması çağrısında bulunmuştur. Vatan cephesi örgütüne üye olanlar aslında DP üyesi olurken, isimlerinin radyodan anons edilmesi toplumu kutuplaşmaya sürüklemiş ve siyasal gerilimi arttırmıştır (Akşin, 2005, ss.220-221). Komisyon siyasi partilerin toplantılarına izin vermeme hakkı da dâhil olmak üzere olağanüstü yetkilerle donatılırken, tüm bu gelişmeler Heper'e (2011) göre, DP'nin CHP'yi kapatma niyeti olduğu tahminlerini beraberinde getirir (s.195). Siyasal gerilim öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, açık hava toplantılarında İnönü DP'liler tarafından saldırılara maruz kalmıştır. Örneğin İnönü'nün Akhisar ve Manisa gezileri protestolara neden olurken, Balıkesir'in girişinde İnönü'yü karşılayan Vali, kente girerlerse ciddi olayların çıkacağı ve İnönü'yü koruyamayacağı yönünde uyarı bulununca İnönü ve heyeti şehre girmekten vazgeçmiştir. İzmir de de benzer olaylar yaşanırken, tüm bu olayların basında yer alması DP Hükümeti tarafından engellenmiş ve gazeteler beyaz sütunlarla çıkmıştır (Akşin, 2005, ss.220-221).

Bu dönemde duyulan bir diğer siyasal korku ise Sovyetler Birliği kaynaklıdır. 1945-1946 döneminde Sovyetler'in Boğazlar'da üs ve Kuzey Anadolu'da toprak talep etmeleri ve daha önce imzalanmış olan anlaşmaları yok saymaları Türk- Sovyet ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin tehdit olarak görülmesi Türkiye'yi Batı ile ittifak arayışına itmiştir (Karpat, 2007, s.240). Sovyetler'in

tehdidi karşısında NATO'ya üye olmak isteyen Türkiye'nin 1949'da gerçekleştirdiği müracaat kabul edilmezken, Kore Savaşı'na katılan Türk Tugayı yarattığı ilgi ve takdir sayesinde 1952 yılında NATO'ya kabul edilir (Karpat, 2010, s.170). Böylece DP Hükümeti Sovyetler'den gelebilecek tehdidin yarattığı korkuyu NATO bünyesine katılarak kontrol altına alırken, ordunun yarattığı iç tehdit karşısında duyduğu korku ile başa çıkma yöntemi olarak basın, yargı ve muhalefet üzerinde baskı politikalarına dayalı bir yaklaşım içine girdiği varayılabilir.

2.2. Sosyo-Kültürel Korkular

Bu dönemde ABD ve Rusya arasında yaşanan Soğuk Savaş tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. DP Hükümeti komünizmin toplumu saracağı korkusunu dini kullanarak gidermeye çalışırken, dinin siyasallaşma sürecinin önünü açarak hız kazanmasına neden olur (Anzerlioğlu, 2007, s.87). 21 Ekim 1950'de okullarda din dersi almak mecburiyeti getirilirken (Goloğlu, 2012, s.557) ezanın Arapça okunmasına geri dönülmüş, Osmanlı devlet adamlarının türbelerinin halka açılmasının yanı sıra, din eğitimine dayalı imam hatip liseleri kurulmuştur (Karpat, 2010, s.171). Bu doğrultuda ele alındığında, dinin siyasallaşma sürecinde Cumhuriyet'in ilan edildiği günden beri var olan irtica korkusunun, özellikle toplumun Atatürkçü-laik kesiminde yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olduğu söylenebilir.

Kongar'a göre, bu sayede tarikatlar ve cemaatler ile gecekondulaşmanın beraberinde yaşanan arabesk kültür arasında tam bir bütünleşme ve etkileşim ortaya çıkar (Kongar, 1998, s.152). Sonuç olarak siyasette komünizm ve din üzerinden kurulan korku içerikli siyasal söylemlerin kullanılması Türk toplumun aşırı kutuplaşmaya yöneltir. Kutuplaşmaların yansımaları bazı toplumsal olaylarda kendini açık şekilde gösterirken, yaşanan bu olaylar toplumun değişik kesimlerinin sahip olduğu korkuları daha da arttırır. Öyle ki, bu tür olaylar bazen CHP ve DP arasındaki gerginliğin yumuşamasını bile sağlar. Örneğin Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatı sonrasında yaşanan gerginlikler siyasal çevrelerce rejim adına ciddi korkuların yaşanmasına neden olmuştur. Dinde aşırıya kaçanların Çakmak için modern bir cenaze töreni yapılmasına itiraz etmesiyle tırmanan olaylar zamanında kontrol altına alınmasıyla bastırılmıştır (Karpat, 2010, s.324).

DP döneminde demokratik hürriyetin bir parçası sayılan din hürriyeti adına yürürlüğe konan kanunlar aşırı dincilere cesaret vererek bu kişilerin Atatürk aleyhtarlığı yapmalarına sebep olmuştur (Karpat, 2013, s.171). 1954 seçimlerinden önce gerçekleştirilen propagandalar sırasında yapılan dini istismarların etkilerinin seçimden sonra da devam ettiği anlaşılmaktadır. Atatürk'ün heykellerine yapılan saldırılara ilaveten DP'nin il örgütlerinde Atatürk İnkılâpları'ndan geri dönüş isteklerinin dile getirilmesi gibi tezahürler muhalefet tarafından iktidarın müsamahası olarak tenkit edilmiştir. Rejim ile ilgili korkuların farkında olan DP Hükümeti, irticanın başını kaldırması durumunda ezileceğini söylerken, heykellerin korunmasını tebliğ etmiş ve dini siyasete alet etmekle suçlanan Büyük Doğu, Sebilürreşad, İslamiyet gibi dergilere soruşturma açmıştır (Goloğlu, 2012, s.553). Bu anlamda ele alındığında 1950'den beri iktidarda olan DP'nin laikliği bir hayli liberal şekilde yorumladığı halde irticanın reformları silip süpürmesine müsaade etmediği şeklinde yorumlanabilir (Karpat, 2013, s.366).

Bu dönemde toplumda yaşanan irtica ve komünizm korkusunun insanları kutuplaştırırken, yabancı uyrukluların varlığını tehdit eden başka korkuların da yaşandığı anlaşılmaktadır. 1954 yılında Yunanistan İngiltere'nin sömürgesi olan Kıbrıs Adası'nın kendisine verilmesi yönündeki talebi Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmıştır. İstanbul'daki bir gazetenin Yunanlıların Atatürk'ün evine bomba atıldığı yönündeki haberi o akşam bütün İstanbul'da Rumlara ait binlerce ev ve işyerlerinin, kiliselerin ve mezarlıkların saldırıya uğramasına, yağma ve tahrip edilmesine yol açmıştır. Ordu tarafından bastırılan olayların ardından sıkıyönetim ilan edilirken, olayın komünistlerin komplosu olduğu düşüncesiyle çok sayıda solcu tutuklanmış ancak aylarca hapis yattıktan sonra aklanabilmişlerdir (Akşin, 2005, s.217).

1954 yılından itibaren ekonominin bozulmasının yanı sıra artan siyasal gerilimler yavaş yavaş ülkeyi kaosa doğru sürüklemeye başlamıştır (Anzerlioğlu, 2004, s.86). DP'nin ikinci döneminde eleştirilere tahammülsüzlüğünün arttığı ve bu doğrultuda siyasal iktidara dayanan gücünü kullanarak muhalefetin yanı sıra basını susturmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Öte yandan muhalefetin yarattığı kin ve husumet cephesine karşı Menderes tarafından "Vatan Cephesinin" kurulması ve

devlet radyosunun her akşam cepheye üye olan kişilerin isimlerinin okunması (Çavdar'dan alıntı yapan: Heper, 2011, s.195) toplumdaki kutuplaşmayı daha da derinleştirir (Kongar, 1998, s.154). Bu doğrultuda ele alındığında, yaşanan toplumsal korkuların siyasal yaşamdaki korkuların yansımaları olarak kendini gösterdiği sonucuna ulaşılabilir.

2.3. Ekonomik Korkular

Bu dönemin ekonomik yapısına bakıldığında 1946-1953 yılları arasının hızlı bir büyüme sürecini kapsadığı için bütün sosyal grup ve tabakaların reel gelir düzeylerinin yükselmesine imkân veren nesnel koşulları içerdiği anlaşılmaktadır. Savaş yıllarında mutlak hayat standartları belirgin bir biçimde düşen emekçi grupların 1950 yılına gelindiğinde savaş öncesinin reel gelir düzeylerini aşmaları nedeniyle geniş halk yığınlarının bilinçlerinde refah artışı ve bolluk dönemi olarak yaşanır (Boratav, 2005, s.345). DP'nin iktidara geldiği ikinci dönemde ise 1950 yılından itibaren izlenen ekonomik politikalar Türkiye'nin dışa bağımlılığını arttırmış ve toplumsal dokuda ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Örneğin, DP zamanında traktör sayısındaki artış çok sayıda köylünün işini ve toprağını kaybetmesi nedeniyle kentlere doğru başlayan bilinçsiz göçe yol açar (Anzerlioğlu, 2004, s.86).

DP'nin ikinci döneminde insanlar hayat pahalılığı karşısında ezilir, öyle ki bu dönemde gerçekleştirilen BM istatistiklerine göre Türkiye hayat pahalılığında Brezilya'dan sonra dünyada ikinci sırada gelmektedir (Goloğlu, 2012, s.570). Birçoğu siyaset amaçlı rastgele yapılan yatırımlar ve dağıtılan kredilerin sonucu yaşanan enflasyon, döviz dar boğazı ve mal kıtlığına sebep olur (Akşin, 2005, s.216). Menderes Hükümeti'nin 1956 tarihinde çıkardığı Ulusal Korunma Kanunu'na rağmen demokratlar ekonomide istikrara ve güveni sağlayamaz. Ucuz tarım kredisi siyasetleri, tarımsal ürünlere uygulanan dev teşvikler ve çiftçilerin vergiden muaf tutulmaları zengin bir çiftçiler sınıfını yaratırken, tüketimi hızlandırmış ve ekonominin karşılayamayacağı bir talep yaratmıştır (Ahmad, 2002, s.142). Bunun sonucunda kahveden, otomobil lastiğine kadar pek çok tüketim maddesi ancak karaborsada bulunabilir hale gelmiştir (Kongar, 1998, s.154).

Gıda maddesi fiyatlarındaki keskin yükseliş bütün ekonomiyi sarsan bir enflasyon trendini oluştururken gelişme nüfusun neredeyse bütün kesimini özellikle memurları, subayları ve işçileri kapsayan sabit maaşlıları etkilemiştir (Ahmad, 2002, s.142). 1958 tarihinde iktisadi bunalımın çözümsüzlüğü karşısında Türk hükümeti İMF ve Dünya Bankası'nın dayatmasını kabul etmek zorunda kalır. Öte yandan istikrar önlemleri ve ağır devalüasyon fiyatlarının fırlaması halkı perişan ederken, tüm bu gelişmeler 1957 seçimlerinde CHP'nin oy yükselişine geçişinin DP Hükümeti'nin iktidarını kaybetme korkusunu tetikler. Ekonomik darboğazın yaşandığı bu dönemde DP Hükümeti'nin şiddetli bir baskı dönemine girmesi (Akşin, 2005, s.218) ise konunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır.

3. 1960-1971 ARASINDA TÜRKİYE'NİN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK YAPISIYLA İLGİLİ KORKULAR

Türkiye'nin 1960 askeri müdahale döneminden 1971 askeri muhtıra dönemine kadar olan kısmı içeren bu bölümde korkular siyasal, ekonomik ve sosyo kültürel yapılar başlıkları altında incelenmektedir.

3.1. Siyasal Korkular

1960 yılına gelindiğinde karşılıklı suçlamaların üst düzeye çıktığı gergin siyasal ortamın beraberinde askeri müdahaleyi getirdiği görülmektedir. Darbe öncesinde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü meclis kürsüsünden "Böyle devam ederseniz sizi ben bile kurtaramam" (Goloğlu, 2012, ss.572-573) demektedir. Nitekim 27 Mayıs 1960 tarihinde Menderes'in politikalarını şekillendiren en büyük korkusu askeri darbe gerçekleşir ve DP hükümeti iktidardan düşer. 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe ile DP Hükümeti devrilirken çok sayıda kişi gözaltına alınmış ve Yassıada'da kurulan bir özel mahkemede yargılanmıştır. Bunlardan çoğu hapis cezasına çarptırılırken Adnan Menderes, dışişleri eski bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve maliye eski bakanı Hasan Polatkan idam cezasına çarptırılır (Karpat, 2007, s.293). Gerçekleşen idam cezaları Türk demokrasisi adına kara leke olarak tarihteki yerini alırken, 1960 askeri darbesi Türkiye'nin siyasi yaşamı açısından sonraki yıllarda yaşanan asker korkusu için milat oluşturur.

1961'de yapılan genel seçimlere kadar 1960 darbesinden sonra cuntanın oluşturduğu Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) gerçekleştirdiği eylemlerin başında DP'lilerin yargılanması, ordu ve üniversitelerde yapılan tasfiyelerin yanı sıra, Doğu Anadolu bölgesinde 55 kişinin memleketlerinden alınarak yurt içinde başka yerlere sürülmesi gelmektedir. Öte yandan tembel, yeteneksiz ve reform düşkünü oldukları gerekçesiyle 147 öğretim üyesi görevlerinden alınırken çok sayıda rektör MBK'nın tasfiye kararını istifa ederek protesto etmiştir. Orduda bozulmuş olan hiyerarşi piramidini düzenlemek amacıyla yapılan tasfiyelerde 235 general, 500'e yakın subay silahlı kuvvetler bünyesinden çıkarılmıştır (Özdemir, 2005, s.234). Bu anamda ele alındığında, siyasal ve toplumsal düzeni sağlamak adına MBK gerçekleştirdiği eylemlerin tamamının toplumsal kontrolü sağlamak adına korku üretimi odaklı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

MBK, bir grup akademisyen ile komisyon oluşturarak yeni bir anayasa oluşturması 27 Mayıs Hareketi'nin niteliğini tamamen değiştirir ve onu sıradan bir hükümet darbesinden kurumsal bir devrime dönüştürür (Ahmad, 2002, s.148). Bu dönemde gerçekleştirilen 1961 Anayasası ile sosyal devlet kuramı anayasallaştırılırken özgürlükler yelpazesi genişletilerek güvenceye kavuşturulur (Karpat, 2007, ss.61-62). Fakat toplumun üzerinde kısıtlamaları kaldıran, hak ve özgürlükleri güvence altına alan anayasanın varlığı bazı çevrelerin varlığını tehdit ederken, bu çevrelerin çıkarları adına korku duymalarına da kaynaklık etmektedir. 1961 demokrasisine bakıldığında, kimi zaman hükümetleri zor duruma düşürebilecek şekilde direniş ve eylemlerin gerçekleştiren iki dinamik gücün ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Açıkça ifade edilmese de aslında rahatsızlık ve korku uyandıran bu güçlerden birincisi öğrenci eylemleri, ikincisi ise işçi eylemleridir. Öğrenci eylemleri 27 Mayıs darbesi öncesi DP iktidarına karşı mücadele verirken sonraki yıllarda ordunun ve aydınların yanında etkin güç olmaya aday olarak kendini gösterir. İşçiler ise ekonomik ve sendikal haklarını elde etmek ya da korumak için 1961 Anayasası'nın sağladığı imkânlarla yaptıkları yürüyüş ve grevler ile toplum hayatının her alanında etkili bir baskı grubu olma arayışı içinde olurlar (Özdemir, 2005, s.259). Dolayısıyla bu dönemde yaşanan korkuların başında öğrenci ve işçi eylemlerinin geldiği söylenebilir.

Bu dönemde siyasilerin ve toplumun yaşadığı en başlıca korkulardan biri de ideolojik temelli terör eylemleridir. Ortaylı (2012) Türkiye siyasetinde demokratik düzenin 1965 yılında şekil olarak tamamlandığını ifade etmektedir. Çünkü 1946'da ve 1950'de tek partinin içinden çıkan kimseler komünizm ve irticaya karşı birleşirken, 1960 sonrasında TBMM'ne Marksist-Sosyalist Parti (TİP) girmiştir (s.187). Bu dönemde solun yükselişi sağ kesimin birleşmesi ve komünizme karşı mücadeleye geçişini hazırlaması (Ahmad, 2002, s.166) açısından önem taşır. Sağ kanattan gelen tepkiler bir süre sonra yerini şiddet eylemlerine bırakır. Mayıs 1967'de Türkiye İşçi Partisi'nin Kayseri şubesi saldırıya uğrar, ardından partinin milletvekilleri AP milletvekilleri tarafından dövülür. 1968 yılı boyunca dinci gerici grupların düzenledikleri komünizme karşı toplu namazlar bu şiddet eylemlerini destekler niteliktedir (Kongar, 1998, s.167).

CHP tarafından hoşgörüyle karşılanan öğrenci hareketleri, iktidar partisi olan AP'nin genel başkanı Demirel tarafından "yollar yürümekle aşınmaz" diye anlayışla karşılanıyor gibi görünse de aslında gerçeği yansıtmamaktadır. 1965 seçimlerinde komünizm propagandası yaparak iktidara gelen AP, el altından sağcı milisleri güvenlik kuvvetlerinin yardımcısı durumuna getirenleri kollar ve onları öğrenci, işçi topluluklarına karşı kullanır (Özdemir, 2005, s.253). Bu perspektifte ele alındığında komünizm korkusunun Demirel'in siyasetinde önemli yer tuttuğu söylenebilir. Yine bu dönemde yaşanan komünizm korkusu paralelinde hükümetin sol fikirli olduğu bilinen sanatçılara karşı başlattığı işten çıkarma eylemlerinin yanı sıra Genel Kurmay Başkanlığı'nın da komünizm ile mücadele metotlarının askeri okullarda ders olarak okutulmasını kararlaştırması (Tercüman Gazetesi'nden aktaran: Goloğlu, 2012, s.589) Türk siyasal yaşamındaki kızıl korkunun varlığının göstergelerinden biridir.

Sonuç olarak 1960'lı yıllarda önce CHP önderliğindeki koalisyon partileri, ardından 1965-1969 döneminin iktidar partisi olan AP'li yıllardaki Türk siyasal yaşamına bakıldığında politikalara yön veren korkuların başında komünizm korkusunun geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu korkunun uzantısı olarak öğrenci ve işçi hareketlerinin yanı sıra sağ ve sol görüşlülerin çatışmaları sıkça siyasal yaşamı gergin kılan olaylar arasında yer alır.

3.2. Sosyo-Kültürel Korkular

1960'larda siyasetin bir önceki on yılın tam tersi özellikler göstermesinde 1961 Anayasası'nın topluma sağladığı hak ve özgürlükler etkili rol oynamaktadır. Hak ve özgürlüklerin bilincinde olan toplumun farklı kesimlerinin taleplerini dile getirmek için sıkça gösteri ve yürüyüşler düzenlemesi 1960 Türkiye'sinin siyasal otoritesinin yanı sıra pek çok sermaye grubunu da rahatsız ettiği gibi kendi çıkarları için korku duymalarına da neden olmuştur (Ahmad, 2002, s.166).

1960 sonrası dönemin en belirgin sosyal niteliği 1961 Anayasası'nın getirdiği demokratik ortamda aydınların sola açılması, sosyalizmin önce aydınlarca benimsenmesi ve giderek emekçilere kadar uzanmasıdır. Gerçekten de 1960 sonrası dönemde sosyal uyanış geçmişe oranla büyük bir hız ve yaygınlık gösterir. Bu uyanış içinde işçi sınıfı başta olmak üzere çeşitli emekçi kesimleri ekonomik ve demokratik istemleri için harekete geçer (Tanilli, 2001, ss.62-63). Toplumsal hareketliliğin içinde öğrenci eylemleri de önemli yer tutmaktadır. Öğrenciler arasındaki gruplaşmaların iktidar ve muhalefet partileri çevresinde odaklaşmanın ötesinde düzen yanlısı sağ ve düzen karşıtı sol şeklinde geliştiği anlaşılmaktadır. Başlangıçta yetersiz eğitim sistemine tepki olarak gelişen ve özellikle ana muhalefet partisi CHP tarafından hoşgörüyle karşılanan öğrenci hareketi iç ve dış siyasal gelişmelerin etkisiyle 1968'den itibaren üniversite ve eğitim alanı dışında Türkiye'nin bağımsızlığı ve kalkınma modeli gibi mücadele alanlarına kaymıştır (Özdemir, 2005, s.260).

Bu iki gücün gerçekleştirdiği toplumsal olayların kimi zaman hat safhaya ulaşması sadece hükümet değil, gündelik yaşamını sürdürmeye çalışan sıradan insanların da korkulu anlar yaşamasına neden olur. Büyük şehirlerdeki fabrikalarda işçiler ücret ve sosyal imkânların iyileştirilmesi için grev yaparken polisle ve askerle karşı karşıya kalırken, can kaybının arttığı çatışmalar üniversite öğrencilerinin de tepkisini çeker (Gologlu, 2012, 606). Siyasetçilere göre toplumda bu gerginliğin oluşmasındaki en büyük etken 1960 Anayasa'sının bireylere tanıdığı hak ve özgürlüklerdir. Nitekim Demirel toplumsal olayların açmazı karşısında yaşananlar karşısında sık sık bu kadar liberal ve gevşek bir anayasayla ülkeyi yönetmenin imkânsızlığından şikâyet etmektedir (Ahmad, 2002, s.174). 1965 ve 1969

seçimlerinde iktidar partisi olarak çıkan AP'sinin kurduğu hükümetin üniversite işgalleri, boykotlar ve solun yükselişle birlikte artan şiddet eylemleri gibi çeşitli yasa dışı eylemlerde yetersiz kalır (Karpat, 2007, s.297). Nitekim Taksim Meydanı'nda sağ ve sol çatışmaları yaşanırken, sağ görüşlüler hükümetten komünizm ile ilgili soruşturma yapmasını istemekte, sol görüşlü öğrenciler ise İstanbul'a gelen 6. Filoya karşı gösteri yapmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi'nden alıntı yapan: Goloğlu, 2012, s.589). Öte yandan Demirel' hükümetinin belirli bir işyerinde çalışanların en az üçte birini temsil etmeyen sendikaların faaliyetlerini yasaklama kararını almasının ardından işçiler 15-16 Haziran 1970 tarihinde düzenledikleri gösteriyle İstanbul ve Marmara'yı felç etmeyi başarırlar. Hükümet düzeni askeri güç kullanarak ve kentin bütün ulaşım yollarını keserek sağlayabilirken, bu olay gösteriyi devrim provası olarak betimleyen rejim için bardağı taşıran son damla olur (Ahmad, 2002, s.175).

1971 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin artık bir kaosun içinde olduğu bütün çevrelerce kabul edilmektedir. Üniversiteler işlevlerini kaybetmiş, Latin Amerika şehir gerillalarını taklit eden öğrenciler tarafından bankalar soyulmakta, ABD görevlilerini kaçırılmakta, hükümeti eleştiren öğretim görevlileri neofaşist örgütlerce bombalanmakta, fabrikalar greve gitmektedir (Ahmad, 2002, s.175). Sonuç olarak bu dönemde sol ve sağ görüşlülerin çatışmalarından doğan terör faaliyetlerin oluşturduğu korkunun tüm toplumu sardığı anlaşılır. Yaşanan bu kaos ortamında askerin müdahalesi kaçınılmaz olarak kendini gösterecektir. Bu dönemde yaşanan bir başka toplumsal korkunun ise göç sorunundan kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmak için yurtdışına giden ya da iş ve daha iyi yaşam koşulları için köyden kente göçen insanların alışık olmadıkları yeni koşullara uyum sürecinde yaşadığı korkuların yanı sıra toplumsal düzenin değişmesinin yarattığı korkular bu dönemde önemli yer tutar. Nitekim kırdan kente göç hem köylerde hem de kentlerde yaşanan en sarsıcı toplumsal ve kültürel değişimin kaynağını oluşturur (Karpat, 2007, s.305).

1960 ile 1970 yılları arasında gerçekleşen yüksek orandaki köyden kente göç sebebiyle İstanbul ve İzmir'de değişik ve sapmalı bir şehirleşme yaratır (Ortaylı, 2012, s.219). Toplumsal bir grup olarak kentlilerin gözünde gecekondu sakinleri görece toplum dışı insanlar olarak kalmıştır. Doğal köy ortamından ve kültüründen kopartılmış kent yaşamıyla bütünleşemeyen bu kitle yetersiz ekonomik koşullar

nedeniyle eğitim alamamış ve toplumda yükselme olanağından yoksun olarak sosyapolitik sistemden ve kültürden soğuyarak uzaklaşmıştır (Karpat, 2007, s.306). Dolayısıyla köyden kente göç ile yaşanan toplumsal gelişimler sadece göç eden kesim değil, şehirliler ve siyasetçiler için de yepyeni korkulara kapı açmıştır. Öyle ki, bu şehirleşmenin ortasında şüphelerden doğan varoş sosyal yapı korkunç boyutlara ulaşır (Ortaylı, 2012, s.219). Gecekondulaşmada oluşan yeni sosyal ortam sonraki yıllarda politik kışkırtmalara açık bir özelliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, gecekondularda yaşayan topluma yabancılaşmış gençler tüm militan, radikal ve terörist gruplar için askeri havuz oluşturur (Karpat, 2007, s.307).

Sonuç olarak 1960'lı yıllar ideolojik temelli düşüncelerin özgürce savunulduğu bir dönemi içerir. Fakat sol ve sağ görüşlülerin gerçekleştirdiği toplumsal çatışmaların yanı sıra işçi ve öğrencilerin gerçekleştirdiği eylemlerin terör boyutuna ulaşması toplumsal yaşamı etkilemesi açısından derin korkuların oluşumuna neden olur. Bu dönemde yaşanan en etkili toplumsal korkulardan biri de göç olgusudur. Kırsal kesimden kentlere göç eden kitlelerin yeni yaşama uyum sürecinde yaşadıkları sorunların yanı sıra, çarpık yapılaşma 1960'lı yıllarda Türkiye'nin yaşadığı başlıca toplumsal korkuların kaynağını oluşturur.

3.3. Ekonomik Korkular

Toplumda yaşanan ekonomik korkular aslında yaşanan askeri darbelerin önemli gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Nitekim 1960 darbesi Türkiye'de maaşlı sınıfın hayatından memnun olmamasının bir sonucu (Ortaylı, 2012, s.195) olarak gerçekleşir. Askeri darbe öncesinde kalabalık ailelerini geçindirmenin ağır yükü altında ezilen bazı subaylar otobüs şoförlüğü gibi işlerde çalışmak zorunda kalmış, bazıları ise daha önce yüksek saygı gösterilen bu mesleğin artık gözden düştüğünü görerek istifa etmiştir (Karpat, 2007, s.171). 1960'lı yıllar Türkiye'sindeki ekonomik atmosfere bakıldığında iş sahalarında bir artış gözlenmediği gibi mevcutların daha verimli çalıştığını gösteren herhangi bir bilginin olmadığı anlaşılır.

Büyük şehirlerdeki fabrikalarda da işçiler ücret ve sosyal imkânların iyileştirilmesi için grev yaparken artık polisle ve askerle karşı karşıya kalmaktadır (Gologlu, 2012, 606). Bu dönem Türkiyesi'nin iktisadi yapısındaki kargaşadan

kaynaklanan korkuların ülkenin genel yapısına yansırken, 1960'lı yıllarda sanayileşmenin arttığı ve tekelci bir sermayenin oluşumu dikkat çekicidir. İşçi sınıfının ekonomik talepleri için mücadelelerini arttırdıkları bu dönemde tekelci sermaye işçi sınıfının mücadelesini durdurmak, köylünün ve küçük üreticinin ekonomik istemlerini karşılamamak, memurların örgütlenmelerini engellemek ve küçük sermayeyi ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Tanilli, 2003, ss.63-64). Bu ekonomik gelişmeler gelişmelerin paralelinde AP Hükümeti döneminde toplumsal sıkıntıların hat safhaya ulaştığı söylenebilir.

Çalışan toplumun her kesiminin daha iyi şartların sağlanması beklentisini açıkça dile getirmeye başladığı bu dönemde, Türk-İş'in yayınladığı bir inceleme sosyal patlamaların kaçınılmazlığına sebep olarak gelir dağılımındaki adaletsizliği göstermekte ve nüfusun yüzde 20'sinin milli gelirin yüzde 70'ini aldığına (Goloğlu, 2012, s.598) dikkat çekmektedir. Türkiye'de toplam nüfusun yüzde 1'i, çalışan nüfusun yüzde 2'si 1961- 1969 yılları arasında yurtdışına gitmiştir. Gittikleri yerde uyum problemi dolayısıyla çok sıkıntı çeken bu insanların gönderdikleri döviz miktarı Türkiye'nin 1969 ithalatının yüzde 70'ini karşılamaktadır (Goloğlu, 2012, s.606). Yaşanan bu iktisadi kaosa büyük sermaye ve küçük sermaye arasındaki çatışmada eklenince, egemen sınıfların iktisadi çıkmazı politikaya yansır ve AP yönetimindeki siyasi iktidar zayıflamaya başlar. Tanilli, ülkede yaşanılan bunalımın aslında egemen sınıfların bunalımı ve çözümsüzlüğü olduğuna dikkat çekmektedir (Tanilli, 2003, ss.63-64). Bu kapsamda ele alındığında 12 Mart Muhtırası aslında bu çözümsüzlüğü ortadan kaldırmak için gerçekleştirilir. O halde başta da belirtildiği üzere 1960 askeri darbesinde olduğu gibi 12 Mart muhtırasının verilmesinde de ekonomik korkuların önemli yer tuttuğu söylenebilir.

4. 1971-1980 ARASINDA TÜRKİYE'NİN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK YAPISIYLA İLGİLİ KORKULAR

Türkiye'nin 1971 askeri muhtıra döneminden 1980 askeri müdahele dönemine kadar olan kısmı içeren bölümde korkular siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan incelenmektedir.

4.1. Siyasal Korkular

1971 yılında gerçekleşen askeri müdahalenin altında komünizm korkusu önemli yer tutar. Ortaylı (2012) bu konuyla ilgili olarak sol ve sağ eğilim arasındaki gerilimin sokaktan çok orduda olduğuna dikkat çekerken, 12 Mart 1971'deki muhtıranın tamamen orduya komünizmin girme endişesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Öyle ki askeri mektepteki akşam yoklamasında sol ellerin havaya kalkması üst kademe komutalarında bardağı taşıran son damla olduğu belirtilir (s.193). Nitekim muhtıracı komutanların ilk yaptıkları eylem ordu içinde "sol" darbe hazırlığı içinde oldukları iddia edilen beş general, bir amiral ve otuzbeş albay silahlı kuvvetlerden çıkarırlar (Özdemir, 2005, s.261).

1971 askeri muhtırasının ardından Nihat Erim Hükümeti'nin sıkıyönetimin ilk günlerinde aldığı kararla meclis dışında siyasi faaliyetleri durdurma yoluna gitmiştir. Siyasi gençlik örgütleri kapatılırken sendika toplantıları ve seminerler yasaklanmıştır. Gazetelere kısa süreli kapatma cezaları uygulanırken, aşırı uç propaganda yaptığı düşünülen dergiler kapatılmış, grev ve lokavt yasağı getirilerek işçiler ve sendikalar susturulmuştur (Goloğlu, 2012, s.612). 17 Mayıs 1971 tarihinde İsrail İstanbul Başkonsolosu'nun THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi) mensuplarınca kaçırılması gerekçe gösterilerek AP Hükümeti'ne muhalefetleriyle tanınan kişiler gözaltına alınır (Özdemir, 2005, s.261). Böylece 1961 Anayasası ile halkın siyasete katılmasını sağlayan ve garanti altına alan hak ve özgürlükler devletin bütünlüğü ve güvenliği açısından engellenir (Ahmad, 2002, s.181). Bu doğrultuda ele alındığında rejimin koruyuculuğunu üstlenen kesimin yaşadığı komünizm korkusunun sol görüşü benimseyen kesim üzerinde baskı ve ceza yöntemlerini kullanarak korku üretmeyi hedeflediği sonucuna ulaşılabilir. Öte yandan 12 Mart muhtırasıyla iktidara gelen siyasal otoritenin toplumsal düzeni sağlamak adına ceza ve baskı yöntemleriyle korku üretme çabalarının ardında ABD ve NATO güçlerinin önemli rol oynar. Çünkü bu dönemde askeri mahkemelerinde alınan ağır hapis cezası ve ölüm cezası kararlarının gerekçelerinde yapılan gösterilerde ABD ve NATO aleyhtarı sözler suç delili olarak sunulduğu anlaşılmaktadır (Özdemir, 2005, s.263).

12 Mart dönemindeki sıkıyönetimin ardından 1973 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde CHP birinci parti olarak çıksa da parlamentoda yeterli çoğunluğu

sağlamaması nedeniyle Milli Selamet Partisi (MSP) ile hükümet kurma yoluna gider (Tanilli, 2003, s.67). Ecevit 1971 yönetimince yasaklanan haşhaş ekimini cesur bir tutum ile izin vermesi üzerine ABD askeri yardımı keserek ambargo kararı alması 1968'deki gibi ABD aleyhtarı bir dalganın yayılmasına yol açmıştır. Öte yandan aşırı sağcı Rum milislerinin Kıbrıs Adası'ndaki Türklere yönelik saldırısını önlemek amacıyla 20-22 Temmuz ve 14-16 Ağustos 1974 tarihinde Ada'nın kuzeyine havadan ve denizden büyük çapta iki askeri harekât gerçekleştirmiştir (Özdemir, 2005, s.275). Tüm bu gelişmeler Türkiye ve Yunanistan'ın yanı sıra bölgede istikrar sağlamaya çalışan ABD arasında ciddi gerilimlerin oluşmasına sebep olurken savaş korkusunu da peşi sıra getirir.

AP-CGP-MSP-MHP otaklığında kurulan Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde toplumda tüm antiemperyalist, ilerici, demokrat ve devrimci güçlere karşı düşmanlık üzerine kurulu bir milliyetçilik politikasının güdüldüğü anlaşılmaktadır (Tanilli, 2003, ss.67-68). İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde ise terör eylemlerinin hat safhaya ulaştığı, halkın can ve mal güvenliğinin tehlikeye girmesi nedeniyle hem yönetenler hem de yönetilenler açısından ciddi korkuların yaşandığı bir dönemi içerir (Goloğlu, 2012, s.625). Bir yandan terör bir yandan ekonomik yıkım ikinci MC Hükümeti'nin de sonunu getirirken, iktidara gelen CHP'nin genel başkanı Bülent Ecevit ülkedeki terörist şiddetle başa çıkamayacağını anlayınca hükümetin yasa ve düzenini sağlamak için "Mavi Bereliler" denilen jandarma komandolarını kullanmaya karar verir (Ahmad, 2002, s.203).

Ülkedeki sağ sol çatışması hızını arttırdığı 1978 yılının ilk onbeş gününde siyasi çatışmalar sonucu hayatını kaybeden kişilerin sayısı 30'u bulurken, bu dönemde terörün üniversite öğretim üyeleri ve saygın gazeteciler hedeflemeye başlar (Goloğlu, 2012, s.625). Belirli kişileri başkalarını uyarmak için hedef alan terör mensupları 11 Temmuz 1978 tarihinde Profesör Bedrettin Cömert'i, 1 Şubat 1979'da Milliyet Gazetesi başyazarı Çetin Emeç öldürülür. Siyasal amaçlarla işlenen cinayetlerin çoğunda polisin kimseyi tutuklamaması, tutuklasa bile teröristlerin devletin ne kadar yetersiz olduğunu gösterircesine cezaevlerinden kaçması (Ahmad, 2002, s.203) olayların ne kadar ürkütücü boyutlara ulaştığına işaret etmektedir. Burada ilginç olan nokta ise terörün giderilmesinde CHP'nin yetersiz kaldığı

gerçeğinin yanında muhalefetteki AP'nin terör karşısında olumsuz bir tavır takınmamasıdır. Bunun sebebini Tanilli (2003) AP'nin en başta terörün varlığına dayanarak hükümeti devirme taktiğini izlemesine bağlamaktadır (s.70). Bu anlamda ele alındığında toplumdaki terör korkusunun yoğunluğu CHP'nin iktidarını sona erdirirken, AP'nin de 1979 seçimlerinde iktidar partisi olarak çıkmasını sağladığı değerlendirmesi yapılabilir. Ekonomik krizlerin beraberinde gelen enflasyon artışları, gittikçe yoğunlaşan cinayetler, soygunlar ve kitlesel katliamlar ülkeyi iç savaşa doğru sürükler (Kongar, 1998, s.185). Aşırı sağ ve sol terör eylemlerinin yaşandığı ülkede kardeşin kardeşi tanımadığı, can ve mal güvenliğinin olmadığı korku ortamındaki halk olumsuz yaşam koşulları altında ezilir. Terör önceki yılların aksine toplumun önde gelenlerini hedeflemeye başlarken, kitlesel katliamların yaşanması korkunun ülkede daha yoğun yaşanmasına zemin hazırlar. Tüm bu olumsuzluklar karşısında siyasetçilerin yetersiz kaldığını düşünen ordu bir kez daha darbe yaparak siyasal yaşama müdahale eder.

4.2. Sosyo-Kültürel Korkular

1970'li yıllarda Türk toplumunun sosyal yapısına bakıldığında köyden kente gerçekleşen göç dalgasının etkilerini içinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Çarpık yapılaşmanın oluşturduğu gecekondu yaşamında daha iyi bir yaşam için köyünden kopup gelen ve büyük şehrin karmaşasında kaybolmaktan korkan insanların büyük bölümü siyasal olayların dışında kalmaya çalışsa da birçok kişi radikal militanların egemenliği altına girmiştir (Karpat, 2007, s.307). Dolayısıyla kendilerine gecekondu bölgesinden çok sayıda militan bulabilen radikal gruplar güçlenirken terörün şiddeti ve toplumda korku salmak amacıyla uyguladığı yöntemler değişir.

Nitekim veriler şiddet olaylarında ölenlerin sayısının 1971'de 22, 1972'de 22, 1973'te 15, 1974 yılında 37 kişi olduğunu göstermekle birlikte, "Cephe Hükümetleri" döneminde ölenlerin sayıları yüzleri, binleri bulmuştur (Tanilli, 2003, ss.69-70). Bu yıllarda bitmek bilmeyen terörün oluşturduğu kaos ortamında insanlar can ve mal güvenlikleri olmadıkları için sürekli bir korku içinde yaşamaktadır. Bu korkuların beraberinde yaşanan toplumsal karamsarlık 1976 Kasım ayında üniversitelerin açılmasıyla yaşanan şiddet olaylarının hız kazanması ve ekonomik sıkıntıların artması (Goloğlu, 2012, s.623) nedeniyle hat safhaya ulaşır. Tanilli'nin

(2003) ifadesiyle bireylerin en önemli doğal haklarının başında gelen can güvenliği artık yalnızca kâğıt üzerinde kalmıştır (Tanilli, 2003, s.69).

1970'li yıllarda yaşanan terör olayları beraberinde toplumu kutuplaşmaya iten bölücülük olgusunu da beraberinde getirir. Kürtler ve Kürt olmayanlar, Aleviler ve Sünniler arasındaki etnik ve dinsel farklılıklar politize edilirken, hem sağcılar hem de solcular tarafından çoğu zaman karşı karşıya getirilir (Karpat, 2007, s.307). Bu sayede gerçekleştirilen ötekileştirme çabaları "bizden olan" ve "bizden olmayanlar" ayrımıyla farklı toplumsal kesimlerin birbirlerinin varlığını tehdit olarak algılamaları beraberinde düşmanlığı getiren derin korkulara yol açmıştır. Bölücülük ve ötekileştirmeyle beraber tarafların birbirinden duydukları derin korku bu dönemde yaşanan terör olaylarını kitlesel nitelik kazanmasına neden olmuştur. Nitekim DİSK'in Taksim'de organize ettiği 1 Mayıs toplantısına silahlı kişilerin müdahalesi sonucu yaratılan arbede de 34 kişinin hayatını kaybetmesi toplumu dehşete düşüren bir olay olarak tarihteki yerini alır (Cumhuriyet Gazetesi'nden alıntı yapan: Goloğlu, 2012, s.624).

Sünni çoğunluğun arasında yaşayan Aleviler CHP'ye oy verdikleri için bozkurtların hedefi haline gelir. Komünist damgasını yiyen Alevilere karşı ilk büyük saldırı 18-19 Nisan günü Malatya'da gerçekleşirken bunu 1978'de Sivas, ardından Bingöl'de Alevi cemaatlerine karşı saldırılar izler. Dinamit, molotof kokteyli, el yapımı bombalar kullanılarak gerçekleştirilen saldırılarda 100 dükkân tahrip edilirken, Kahramanmaraş ve Çorum'da meydana gelen katliamlar ile olaylar doruk noktasına ulaşır. 100'den fazla ölü ve 100 civarında yaralının olduğu olaylar ancak zırhlı birlikler devreye sokularak durdurulabilmiştir (Cumhuriyet ve Tercüman Gazeteleri'nden alıntı yapan: Goloğlu, 2012, s.625). Tüm bu yaşanan kitlesel terörün kökeninde ise yukarıda da bahsedildiği gibi gecekondular da yaşanan politik kışkırtmalar bulunmaktadır. Bu dönemde toplumda korku salmak amaçlı gerçekleştirilen terör eylemlerinin diğer bir özelliği ise toplumun önde gelen aydınlarını hedef alıyor olmasıdır. Buna göre 11 Temmuz 1978 tarihinde Profesör Bedrettin Cömert, 1 Şubat 1979'da Milliyet Gazetesi başyazarı Çetin Emeç öldürülür. Siyasal amaçlarla işlenen cinayetlerin çoğunda polisin kimseyi tutuklamaması, tutuklasa bile teröristlerin devletin ne kadar yetersiz olduğunu

gösterircesine cezaevlerinden kaçması (Ahmad, 2002, s.203), yaşanan korkuların daha da yoğunlaşarak toplumu karamsarlığa sürüklemesine neden olmuştur. Bu açıdanele alındığında 1970'li yıllarda yaşanan korkuların terör kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Gecekondu bölgelerinde radikal gruplarca bölücülüğün teşvik edilmesi ve bu sayede toplumda yaşanan kutuplaşmalar terörün kitlesel boyutlarda yaşanmasının etkenleri arasında gösterilebilir.

4.3. Ekonomik Korkular

1970'li yıllarda terörün oluşturduğu kaos ortamında ekonomik krizler ve onun beraberinde getirdiği korkular önemli bir yer tutmaktadır. 1973'ten sonraki yıllar Türkiye'nin yönünü bulamayan zayıf ve kararsız hükümetler tarafından yönetildiği en kötü dönemlerden birini yaşamıştır. 1974 sonrasındaki petrol fiyatlarındaki sıçramaya paralel olarak dünya ekonomisinin sürüklendiği durgunluk halini planlı ve rasyonel anti kriz önlemleriyle hafif atlatan ülke ekonomisi üç yıl sonra daha şiddetli bir krizi yaşamak zorunda kalır (Boratav, 2003, s. 141).

Avrupa'nın 1960'larda yaşadığı ekonomik mucize işçi tasarrufları aracılığıyla sermaye sağlamak ve işgücü ihracatı sayesinde işsizliği azaltmak suretiyle Türkiye ekonomisine destek olmaktadır, fakat Avrupa'nın Türk işçisi talebinin sona ermesiyle bu avantajını kaybeder (Ahmad, 2002, ss.208-209). Özellikle Milli Cephe Hükümetleri döneminde ekonomi hiç iyiye gitmezken, dünya petrol bunalımın etkilediği fiyat artışları 1976'da enflasyonu yüzde 20-30'lara, 1977 yılında ise yüzde 40-50 düzeyine çıkarır (Özdemir, 2005, s.275). Tanilli (2003), 1970'li yıllarda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik dar boğazı "devletin içeriye ve dışarıya olan borçları korkunçtur; paranın değeri büyük bir hızla düşmekte ve fiyatlar alabildiğine yükselmektedir; yaşam pahalılığı ise halk kitlelerini kıvrandırıp durmaktadır" diye anlatmaktadır (s.69). Bu nedenle 1977'deki ekonomik kriz sırasında iktidara gelen Ecevit iki yıl boyunca önceki iktidarın ağır ekonomik mirasıyla uğraşmak zorunda kalır.

Ecevit'in aldığı önlemler krizin etkilerini azaltmadığı gibi yemeklik yağlardan, benzine kadar uzanan bir dizi temel malda kuyruklar, karaborsaların oluşması, genel fiyat düzeyinin 1978'de yüzde 53, 1979'da yüzde 63 oranlarına

artmasına neden olur. Devalüasyon 1977'den itibaren her yıl gerekirse birkaç kez başvurulabilecek olağan bir ayarlama haline gelir (Boratav, 2003, s.141). Bu dönemde yükselen petrol fiyatları, ekonomik faaliyetlerin durması ve yükselen borç oranları nedeniyle yeni kaynakların arayışına girişilmiştir. Nitekim Turgut Özal başkanlığında alınan 24 Ocak Kararları Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğazı aşmak üzere düşünülmüş bir eylem planı olarak uygulamaya alınır (Öztürk, Nas, Kon, 2008, s.19). Türk tarihinde ilk kez ekonomik hayatta vurgu özel teşebbüs, ihracata dayalı üretim, tasarruf ve benzeri programlara doğru kaymaya başlar (Karpat, 2013, s.209). Özal başkanlığında neo liberal politikaların yaşama geçirildiği 24 Ocak kararları 1977'deki ekonomik krize her ne kadar istikrar vaat etse de 1994, 1999 ve 2001 tarihinde yaşanan ekonomik krizlerin oluşumuna yol açması nedeniyle yeni handikaplara ve ekonomik korkuların oluşumuna zemin hazırlaması açısından eleştirilir (Öztürk ve diğerleri, 2008, s.19).

5. 1980-1990 ARASINDA TÜRKİYE'NİN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK YAPISIYLA İLGİLİ KORKULAR

Türkiye'nin 1980 askeri müdale sonrasında başlayan dönemi 1990 yılına kadar siyasal, sosyo kültürel ve ekonomik açıdan incelenmektedir.

5.1. Siyasal Korkular

1980-1990 yılları arasındaki Türkiye'nin siyasal yaşamına komünizm ve irtica korkusunun yanı sıra Kürt sorunu ve PKK teröründen kaynaklı bölücülük korkularının şekillendirdiği varsayılabilir. Nitekim bu döneme damgasını vuran 12 Eylül 1980 darbesinin kökeninde irtica ve komünizm korkuları yer alır. 12 Eylül darbesi öncesinde Necmettin Erbakan'ın başkanlığını yaptığı Milli Selamet Partisi'nin (MSP) Konya'da gerçekleştirdiği gösterilerde aşırı dinci sloganların kullanılması (Karpat, 2013, s.210) anarşi ve terördeki artış, siyasi liderlerin yetersiz kaldığı kaos ortamında askeri harekete geçiren etkenler arasında yer alır. Nitekim askeri cuntanın yaptığı açıklamada darbenin gerekçeleri arasında her ne kadar anarşi ve terörün yükselişiyle ülkenin iç savaşın eşiğine gelmesi yer alsa da bu sorun devletin iç belgelerine "komünist ayaklanma" olarak geçer (Özkazanç, 2012, s.87).

Bu eksende ele alındığında ABD'nin "bizim çocuklar" (Kunt, 2011, s.133) diye ifade ettiği ve Kenan Evren'in başını çektiği askeri cuntanın gerçekleştirdiği darbedeki dış dinamiklerin etkisi göz ardı edilmemelidir. Soğuk Savaş'ın sonuna doğru yaklaşılan bir dönemde Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki ilişkilerin Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle yeniden gerilir. Bu gelişmeler çerçevesinde ele alındığında Türkiye'de yaşanan komünizm korkusunun aslında ABD ve Sovyetler Birliği'nin birbirlerinden duydukları yoğun korkunun bölgede yansıması olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla bu korku 12 Eylül 1980 tarihinde Kenan Evren önderliğinde gerçekleştirilen askeri darbenin oluşumuna zemin hazırlayan en önemli etkenlerin başında gelir.

Askeri müdahaleyi halkın gözünde meşru zemine oturtmaya çalışan askeri cuntanın demokrasi düzenini yeniden kurmak adına gerçekleştirdiği eylemler kısa süre sonra devlet terörüne dönüşür (Tanilli, 2003, s.71). Başlıca kaygısı ülkenin siyasal ve kurumsal olarak yeniden yapılandırılması olan cunta öncelikle 1960'lardan beri önemli rol oynayan kent gençliğini siyasetten arındırmaya çalışır. Bu arındırma işleminde devrimciler, sosyal demokratlar, sendikacılar ve derneklerin de içinde yer aldığı soldan gelebilecek her türlü muhalefet yok edilmek istenir (Ahmad, 2002, s.218). Siyasetten arındırma eylemlerinde, başta öğretmen ve üniversite öğretim üyeleri olmak üzere binlerce kamu çalışanı işinden olurken, yüzbinlerce kişi fişlenir, gözaltına alınır ve tutuklanır. Askeri mahkemelerin gerçekleştirdiği yargılamalarda binlerce kişi uzun süreli mahkûmiyetlere çarptırılır ve elli kişi idam edilir (Kunt, 2011, s.135). Halk 12 Eylül'de müdahaleye kısa süre destek verse de sonra askeri idarenin uzun dönem devam etmesine veya hürriyetleri kaldırmasına sessizce direnmeye başlar. Bu direnmeyi siyasi partilerin desteğine bağlayan MGK 12 Haziran 1981 tarihinde siyasi partileri kapatma kararı alır (Karpat, 2007, s.215).

Çalışmanın başında askeri darbenin nedenleri arasında komünizm korkusunun yanı sıra laiklik karşıtı eylemlerin yarattığı korkuların yer aldığı varsayımı öne sürülmüştü. Nitekim sadece 1980 askeri darbesi değil, 1960 ve 1971 darbelerinin ortak noktasını komünizmin yanı sıra laikliği korumak gerekçelerinin oluşturduğu anlaşılır (Karpat, 2007, s.217). Fakat 1980 askeri darbesinin ardından yaşanan dönemde ABD'nin yönlendirmesiyle komünizmin en iyi ilacının İslamiyet olduğu

düşüncesi benimsenmiş ve dini cemaatlere yakınlık gösterilmiştir (Kunt, 2011, s.135). Aslında 1960'larda sosyalist ve demokratik güçlerin artan tehdidi karşısında endişeye kapılan çevreler dini, ideolojik bir karşı güç olarak kullanmaya başlamıştır (Ahmad, 2011, s.135). Devletin toplumu dinselleştirme çabaları sonucunda 1983'ten sonra iç ve dış etkenlerinin yardımıyla laiklik karşıtı akımlar hızlı bir siyasallaşma süreci yaşanır (Akşin, 2005, s.255). Asker eliyle desteklenen toplumu dindarlaştırma çabaları yıllar sonra kontrol edilemeyecek boyutlara ulaştığında ise bu kez ordu Türkiye Cumhuriyeti'nin önündeki en büyük tehditlerden birinin irtica olduğu uyarısında bulunacaktır. Nitekim 1987 yılında Milli Güvenlik Kurulu Türkiye'de İslami uyanış tehlikesi hakkında hükümeti uyardığı zaman, Özal bunun mevcut bir tehlike değil sadece bir olasılık olduğu için abartılmaması gerektiği ifade eder (Heper, 2011, s.223). Bu eksende ele alındığında bu dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan komünizm korkusunun, Türkiye'nin siyasal ve toplumsal evriminde önemli bir role sahip olan irtica korkusunun çok önüne geçtiği sonucuna ulaşılabilir.

1980 askeri darbesinin ardından toplumda korku yaratarak denetim sağlama çabalarının temelinde komünizm korkusunun yanı sıra 1960'lı yıllarda başlayan fakat 1970'li yıllarda ciddi bir tehdit olarak baş göstermeye başlayan Kürtçülük hareketinin beraberinde bölücülük korkusunun yer aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin işçi sınıfının iktisadi, siyasal ve sosyal istemleriyle örgütlenme girişimleri her zaman komünizm suçlamasıyla, Kürt halkının ulusal demokratik istemleri bölücülük suçlamasıyla engellenmiştir. Aynı şekilde TİP, yöneticileri komünist oldukları ve bölücülük yaptıkları gerekçesiyle kapatılmıştır (Tanilli, 2003, ss.190-191). 1980 askeri darbesiyle başlayan yeni dönemde siyasal yaşamda duyulan en önemli korkulardan biri de PKK terörüdür.

1960'lı yılların başına kadar uzanan Kürt hareketinin aydınları eşitlik ve kültürel özerklik ve Doğu illerinin ekonomik kalkınma talebiyle sola katılır. Hareket 1960'ların sonunda militanlaştıkça daha büyük bir devlet baskısıyla karşı karşıya gelir (Ahmad, 2002, s.255). Özellikle 1970'lerin sonunda Güneydoğu'da ayrılıkçı Kürt hareketlerinin güçlenmesiyle oluşan bölücülük ülkenin başlıca önemli sorunlarından biri haline gelir. (Özkazanç, 2012, s.87). 12 Eylül 1980 sonrasında Kürt dilinin yasaklanması, yerleşim yerlerinin isimlerinin Türkçeleştirilmesi,

çocuklara Kürtçe isim koyulmasının engellenmesi, bölücü teröristler olarak isimlendirilen etnik teröristlerin ve sempatizanların işkence görmesi gibi eylemler etnik farklılık ve bölünmeyi belirginleştirir (Çevik, 2007, s.54). 1980-1983 dönemindeki siyasal iktidar Kürt sorunun öteki sorunlar gibi zor kullanarak çözmeye çalışırken, Kürtlerin PKK'nın arkasına geçerek daha örgütlü bir şekilde mücadele etmesi korkuları daha da büyütür.

1983 yılında siyasal iktidara gelen ANAP'ın genel başkanı olan Turgut Özal, 1987 seçimlerinden önce Ecevit ve Demirel ile öteki siyasi parti başkanlarına getirilen siyasi yasakların kaldırılmak istenmesine şiddetle karşı çıkmasının (Tanilli, 2003, s.75) altında yatan etken siyasal iktidarını kaybetme korkusu olarak yorumlanabilir. Öte yandan kendisini rejimi sivilleştiren politikacı olarak takdim eden Özal, "Polis Vazife ve Selahiyet Yasası" ile "Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Yasası" ile ülkede sadece siyasal yaşam değil, basın yaşamına da yeni sınırlamalar ve kısıtlamalar getirir. Buna göre ANAP iktidarı döneminde 3 bine yakın gazeteci, yazar ve çevirmen yargılanmış, 500'e yakın yayın organı toplatılma kararı alınmış, 39 ton yayın imha edilmiş, gazetecilere toplam 2000 yıl dolayında hapis cezası verilmiş ve 13 gazete hakkında 303 dava açılmıştır (Cemal'den aktaran: Kongar, 1998, s. 221).

Özal döneminde rejim sivilleşse de halk üzerinde baskı ve kontrol mekanizmaları yasalar yoluyla sağlanmaya devam eder. 1980 askeri darbesi irtica ve komünizm korkularıyla hayata geçirilirken, darbe sonrasında yasal düzenin sağlanması açısından uygulanan baskı ve şiddet yöntemleriyle özellikle aydınların başını çektiği kesimde korku yaratılarak siyasetten uzaklaşmaları sağlanmıştır. Toplumun depolitizasyonun sağlanmak istendiği bu dönemde 1960'larda kendini göstermeye başlayan ve 1970'lerde varoşlarda yaşanan radikal örgütlerin bölücülük çalışmaları sonrasında Kürt hareketinin yükselişe geçtiği anlaşılmaktadır. Kürt hereketinin 1980'li yıllarda PKK terör örgütü arkasında faaliyet göstermesine karşı İslami siyasetin önünün açılması sonucunda tırmanışa geçen İslami terörün bu dönemde oluşan diğer korkulardan biri olarak gösterilebilir.

5.2. Sosyo-Kültürel Korkular

1980 askeri müdahalesinin amacını kurulan geçici hükümetler eliyle Türkiye'de yeniden akılcı demokrasi kurma çabası oluşturmaktadır (Heper, 2011, s.139). Fakat darbe sonrasından 1983 yılına kadar siyasal iktidarı elinde tutan askeri cuntanın toplumsal düzeni yeniden sağlamak adına gerçekleştirdiği baskıya, zora ve şiddete dayalı eylemleri Tanilli'nin (2003) ifadesiyle devlet terörünün yaşanmasına neden olmuştur (s.71). Demirel, 1961 Anayasası'nın ülkenin seçimle işbaşına gelen kurumunun (parlamento), seçimle gelmeyen kurumları (Anayasa Mahkemesi, Milli Güvenlik Kurumu ve benzeri kurumlar) tarafından kuşatıldığı için ülkenin yönetilemeyeceğini ifade ederek 1961 Anayasası'na açıkça muhalefet etmiştir (Heper, 2011, s.141). Bu düşünce ekseninde hareket eden 1980 askeri darbesini gerçekleştirenlerin icraatlarının başında 1961 Anayasası'nın topluma tanıdığı kişi, hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırmak gelir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, dernek kurma, sendikal faaliyetler partisel özgürlükler konusunda getirilen sayısız yasaklamalar bunlara örnek olarak verilebilir. Öte yandan insanların bir araya gelmesinden duyulan korku o derece ileri varmıştır ki dernek, sendika, vakıf, parti gibi kuruluşların aralarındaki ortak çalışmalar dahi yasaklanır (Tanör, 2005, s.52). Bireylerin ya da sivil toplum örgütlerinin bir araya gelerek hak ve özgürlükler konusunda harekete geçmesinden korkan askeri cunta yönetimindeki siyasal iktidar, yasalar yoluyla toplumda cezalandırılma korkusunu aşırı boyutlarda kullanır. Nitekim 12 Eylül mahkemeleri ve hapishaneleri ordunun o dönemdeki toplumsal oluşumlara duyduğu şiddetli öfkeyi ve nefreti yansıtmaktadır (Kahraman, 2008, s.223).

12 Eylül askeri rejimi geri çekilirken arkasında insan hakları açısından savaş meydanı benzeri bir tablo bırakmıştır. Bu dönemde 7 bin kişiye idam cezası istenirken, 517 kişiye bu ceza verilmiş ve bunların 49'u idam edilmiştir. 300 kişi kuşkulu bir biçimde ölürken, 171 kişinin işkenceyle öldüğü kesinleşmiştir. Öte yandan 98 bin 404 kişi örgüt üyesi olmaktan yargılanmış, 1 milyon 638 kişi fişlenmiş, 388 bin kişiye pasaport verilmezken, 30 bin kişi sakıncalı olduğu gerekçesiyle işten atılmış ve yine aynı sayıda insan siyasal sığınmacı olarak yurtdışına gitmiştir (Tanör, 2005, s.96). Bu dönemde ilk ve orta eğitim ile YÖK denetimi altındaki yüksek eğitim, genç kuşakların "antikomünist", "milli bütünlük"

ve "ülkeyi parçalamak isteyen zararlı ve yıkıcı ideolojiler" gibi korku üreten temalar aracılığıyla tekdüze biçimde yetişmesi sağlanır (Boratav, 2003, s.157). Toplumun depolitizasyonu için gerçekleştirilen eylemlerin ürettiği korku ortamı açısından ele alındığında, askeri darbenin gerekçesini oluşturan bozulan demokrasinin yeniden yoluna koyulması amacının sözde kaldığı söylenebilir. Kısacası Heper'in (2011) ifadesiyle 1971 ve 1980 sonrası düzenlemeler demokrasiyi kurtarmaktan çok ortadan kaldırma girişimi olarak algılanmasına neden olur (s.146).

1980'li yıllarda devlet eliyle yaratılan korkuların yanı sıra 1950'li yıllardan beri modernleşme süreciyle başlayan iç göçlerin (Tekelioğlu, 2006, s.22) yoğun bir şekilde yaşanıyor olmasından kaynaklanan korkuların varlığından söz edilebilir. 1980 yılına kadar gerçekleşen göçlerde kırsal kesimin kültürüne sahip olan insanlar kentsel yaşama uyum sağlamışlardır. Fakat 1980'li yıllara gelindiğinde içgöçlerin yarattığı etki kendini siyasal, sosyal ve kültürel alanda göstermeye başlar. Diğer bir ifadeyle o güne kadar modern yaşamın kıyısında kalan insanlar artık korkularını yenecekleri ve kendi yaşam alanlarını şekillendirecekleri bir dönem içine girer. 1970'lerde ortaya çıkan arabesk bu konuda ilk ciddi uyarı niteliğindedir ve sonuçları itibariyle sonraki yıllarda popüler kültürün yükselişini engelleyebilmenin pek de mümkün olmadığının ilginç bir kanıtıdır (Tekelioğlu, 2006, s.37). Örneğin 1970'lerde Orhan Gencebay popüler olan şarkılarıyla şehrin yaşamına uyum sağlamakta zorlanan göç insanlarının dünya nimetleriyle aralarında neden kapatılmaz bir mesafe olduğunu anlamlandırmak için onlara dinsel söylemin; adanmışlığın tahammülün, tevekkülün sözcüklerini önerir (Gürbilek, 2004, s.13). 1980'li yıllarda başlayan popüler kültür toplumu daha önce alışılmışın dışında bambaşka bir ortama taşırken yeni korkuları da beraberinde getirir. Örneğin popüler kültürün şekillendirdiği yeni toplumsal yapıda tüketim arzusu hat safhalara ulaşırken insanların arzularını, beklentilerini ve hayallerini gerçektiremeyecekleri korkuları yaşamlarına egemen olur. Bu yeni toplumsal yapıda Özal'ın "benim memurum işini bilir", "ben Müslümanların zenginin severim" gibi popülist söylemlerinin yarattığı siyasal yozlaşma etkilerini toplum bazında da gösterir. Buna göre yeni yükselen değerlerin merkezinde işini bilirlik, kısa yoldan köşeyi dönmecilik gibi anlayışlar vardır. Kongar bozulan bu toplumsal ortamda gecekonduda yaşayanların yasalara saygılı ve hakkına razı olmanın değil, tam tersine yasa dışı davranmanın ve daima

daha fazlasını istemek yoluyla kentlerde tutunabildiklerini ifade eder (s.574). 12 Eylül darbesinin ardından aşırı sağ ve sol ideolojinin yanı sıra PKK ayrılıkçılığı karşısında din silahından yararlanma yoluna gidilmiştir. Kenan Evren'in dinsel kaynaklara dayalı konuşmaları, doğu illerinde halka dayatılan dinsel metinler ve mesajların yanı sıra devlet eliyle toplumu dinselleştirme çabalarının en belirgin örnekleridir (Tanör, 2005, s.104).

Sonuç olarak siyasal iktidarın devletin bölünmez bütünlüğü için tehlike olarak gördüğü aşırı sağ ve sol örgütlerinin yanı sıra PKK'ya karşı dinin panzehir olarak kullanılma politikası sonrasında oluşan sosyo kültürel atmosferde Türk İslam sentezi toplum yaşamında önemli bir yer edinir. Sol siyasi akımların susturulduğu, örgütlü ve sendikal mücadelenin felce uğratıldığı ve kentli işçi sınıfı kültürünün hızla aşınmaya başladığı yıllarda toplumda bireyselleşme, dine sarılma, toplumsal yaşam odağının işyerinden ve üretimden mahalleye, semte, semt takımlarına, aile içine kayması gibi toplumsal değişimleri (Boratav, 2003, s.158) beraberinde getirir. Bu toplumsal oluşumların beraberinde getirdiği korkuların etkileri sonraki yıllarda gerçekleşen sosyal, siyasal ve ekonomik olayların oluşumunda önemli yer tutacaktır.

5.3. Ekonomik Korkular

1980'li yıllarda 24 Ocak kararları ile uygulamaya konan yeni yaptırımlar devamlı artan hayat pahalılığı karşısında paranın değersizleşmesi ve yaşanan yüksek enflasyonun oluşturduğu ekonomik darboğaz Türk toplumunda yoğun korkuların oluşumuna neden olmuştur. 1970'li yıllarda yaşanan her iki krizin etkileri Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde çalışan Türk işçilerin gönderdiği gelirler sayesinde döviz sıkıntısı kısmen rahatlatılarak azaltılmıştır. Fakat Avrupa'nın yabancı işçileri geri göndermeye başlaması, artan hayat pahalılığı, can ve mal emniyetinin ortadan kalkması ve yeni iş sahalarının yaratılamamasından kaynaklanan sorunlar Türk ekonomisini çaresizliğe sürükler. Ekonominin kötü gidişatı Kıbrıs harekâtından sonra başlayan Amerikan ambargosunun yanı sıra kötüleşen dış ekonomik ilişkilerden dolayı dış yardım ve kredi olanaklarının kesilmesi ekonominin ve siyasetin çöküşünü beraberinde getirir (Goloğlu, 2012, s.622).

12 Eylül 1980 askeri darbesinin bu iktisadi çıkmazın sonucu olduğuna dair kuvvetli görüşler vardır. Aynı yıl darbeden aylar önce Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve 24 Ocak kararları olarak bilinen iktisat politikası programı darbenin sivil insiyatifi ve kurumlarını ortadan kaldırmasıyla uygulamaya konmuştur (Bahçe ve Eres, 2012, ss.50-51). Türk ekonomisine istikrar getirmeyi amaçlayan 24 Ocak kararları (Tanilli, 2003, s.73) ile başlayan bu yeni dönem askeri darbeyle birlikte işlerlik kazanır. Özal'ın önderliğinde gerçekleştirilen ekonomik programda ihracata birinci derecede önem verilmesinin sonuçlarından biri olarak Türk lirasının değerinin düşmesi ve yüksek enflasyon gösterilebilir (Karpat, 2013, s.221). Bu dönemde hükümetin enflasyon oranlarının düşürülmesindeki yetersizliği ücretlerin düşmesinin yanı sıra zenginin daha zengin, fakirin daha fakir olmasına neden olmuştur (Heper, 2011, s.208). Her ne kadar serbest ekonomik piyasa kuralları uygulanıyor olsa da yüksek faiz ve döviz kuruna uyum sağlayamayan sermayenin bir kısmının tasfiye olmasıyla sermayede tekelleşmeyi de beraberinde getirir (Atılgan, 2012, s.353).

Liberal iktisat politikalarının ilk olumsuz sonucu bankerlerin batmaya başlamasıyla yaşanır. Küçük bankaların ve mantar gibi çoğalan bankerlerin başlattığı faiz yarışı, 1982 yılında ülkede büyük bir finansal krizin yaşanmasına neden olur (Boratav, 2003, s.151). 1980 öncesindeki siyasal krizlerin baş nedeni olarak ekonomik yetersizlikleri gören Özal, demokrasinin temellerini sağlamlaştırmak ve büyük bir Türkiye yaratmak için gerekli olan ekonomik gücü oluşturmak için kendi dönemini bir geçiş dönemi olarak görmektedir. 1980'ler Türkiye'sinde 24 Ocak Kararları ile yürürlüğe giren anlayışın "iş bitiricilik" ve "köşeyi dönme" çabasını kutsal bir inanca dönüştürür (Tanilli, 2003, s.73). Bu ortamda devletin sırtından para kazanmaya alışmış sanayici işadamları, sistemin açıklarından faydalanan kaçakçı, kara borsacılar ve vurguncular türerken, verimsiz ekonominin bir sonucu olan enflasyon altında ezilen orta direk oluşur (Özkazanç, 2012, s.90). 1980'li yıllarda gerçekleştirilen serbest ekonominin yol açtığı sonuçlar gelir dağılımdaki aşırı dengesizliğin yanı sıra, geliştirilen kısa yoldan köşeyi dönmecilik anlayışı beraberinde yolsuzluk ve rüşveti getirirken, siyasetteki oluşan popülist söylem ile toplumsal yaşamın her alanında kültürel yozlaşmayı ve korkuları beraberinde getirir.

6. 1990-2002 ARASINDA TÜRKİYE'NİN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK YAPISIYLA İLGİLİ KORKULAR

Türkiye'nin 1990 ve 2002 yılları arasındaki geçirdiği dönemi kapsayan bölümde korkular siyasal, sosyo kültürel ve ekonomik olarak incelenmektedir.

6.1. Siyasal Korkular

1990'lı yıllar koalisyon hükümetlerinin yönettiği bir dönem olarak siyasal istikrarsızlığın yarattığı kaos ortamının korkularını içinde barındırır. Nitekim 20 Ekim 1991 tarihinde DYP, SHP ve CHP koalisyonunun ardından yaşanan on yıllık süre zarfında Türkiye arka arkaya gelen koalisyonlara tanıklık eder. Buna göre 1995'te DSP ile ANAP, 1997'de RP ile DYP, son olarak da 18 Nisan 1999 seçimlerinin arkasından DSP-MHP-ANAP arasında hükümet ortaklıkları yaşanır. Kahraman'a göre (2008) 1991 yılında yapılan seçimler Türkiye'deki klasik merkez çevre ilişkisinin artık bütünüyle eridiği bir dönemi simgelemektedir. Bunun ana sebebini ise Türkiye'nin nüfusunun büyük kesimini oluşturan köylerdeki çevrenin geçirdiği sosya ekonomik dönüşüm oluşturur. Yeni oluşumlar çevreyi kendi içinde parçalamış ve her parçayı ayrı bir siyaset üretmeye zorlayarak, kendi örgütlenmesini ve partisinin oluşumunu sağlamıştır (s.226). Bu eksende ele alındığında 1991 seçimi ve daha sonra gerçekleştirilen seçimlerde belirlenen tercihler kendi başına iktidar olacak çoğunluğu sağlayamamıştır. Dolayısıyla koalisyon dönemlerinin yarattığı siyasal istikrasızlık sadece siyasal anlamda değil, toplumsal ve ekonomik anlamda da korkuların oluşumuna neden olmuştur.

1991 yılında Sovyetler yıkılınca komünizm paranoyası ortadan kalkarak yerini rejimle ilgili korkulara bırakır (Tanilli, 2003, s.81). Her ne kadar komünizm paranoyası ortadan kalksa da komünizm korkusunun oluşturduğu alışkanlık, diğer bir ifadeyle siyasetçilerin sorunlar karşısında komünizm tehlikesini işaret ettikleri korku siyasetinin dili varlığını sürdürür. Nitekim RP'nin iktidar olduğu dönemde Erbakan'ın Libya devlet başkanı Kaddafi'nin Kürt sorunu konusunda Türkiye'yi eleştirmesi karşısında Erbakan, "Teröristler bilhassa Kürt kardeşlerini katletmektedir. Bunların temel zihniyeti ateist ve komünist olmalarıdır" yanıtını vermesi siyasetçilerin komünizm korkusunu taşıyan dili kullanmaları açısından örnek olarak göösterilebilir (Kunt, 2011, s.155). 1970'li ve 1980'li yıllarda komünizm ile

mücadele için dinin panzehir olarak kullanılmasının etkilerini kendini toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda yoğun şekilde göstermeye başlar. Cumhuriyet tarihinin ilk dönemlerinde yaşanan 31 Mart ve Menemen olaylarını hatırlatan Sivas katliamı siyasal partilerin sıkça birbirlerine karşı kullandığı irtica korkusunu güçlendirir. 2 Temmuz 1993 günü 4. Pir Sultan Abdal Etkinlikleri için Sivas'ta bulunan aydın ve sanatçılar Madımak Oteli'nde İslamcı bir kalabalık tarafından yakılır (Akşin, 2005, s.166). Sivas katliamında yaşananlar tarihin sayfalarına kara leke olarak geçen olaylardan sadece biridir. Nitekim 1990'lı yıllar birçok yurtsever aydının öldürüldüğü çoğunun failinin bulunamadığı, bulunsa bile aralarındaki karanlık güçlerin açığa çıkarılmadığı yıllardır. 24 Ocak 1993 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi Yazarı Uğur Mumcu, 11 Ocak 1995'te Onat Kutlar ve ardından Cumhuriyet Gazetesi Yazarı Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı bombalı saldırılarla katledilir (Kunt, 2011, s.167).

Yine aynı dönemde Erbakan Hükümeti döneminde yaşanan kimi olaylar irtica konusunda öteden beri gelen korkuları arttırırken Türkiye'de on yılda bir darbe yapıldığı yönündeki inanç ekseninde yeni bir askeri darbe yaşanacağı korkusunu da harekete geçirir. 1990'lı yıllarda yaşanan dinci akımların yükselişi ordu tarafından endişeyle izlenmektedir. Türkiye'de ordunun "bekle ve gör" stratejik kararından belli bir süre sonra Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından Milli Güvenlik Kurulu'na bazı dini tarikatların ve derneklerin alternatif devlet yapıları oluşturmaya çalıştığını bildiren bir rapor sunulur. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından sunulan bir başka raporda da üç yüzden fazla İslami örgütün "Türkiye'de şeriata dayalı bir düzeni geri getirmeye çalıştığı" belirtilmektedir. Heper'e (2011) göre Emniyet Müdürlüğü tarafından sunulan bu raporların orduyu daha da tedirgin etmiş olması muhtemel bir durumdur (ss.286-287). Bu dönemde iki tarikat şeyhinin cinsel skandalı, kimi RP milletvekillerinin Atatürk Cumhuriyeti'ne nefretlerini açıklamaları, Başbakanlık Konutu'nda 51 tarikat şeyhine iftar verilmesinin yanı sıra Refah-Yol hükümetinin kamu iktisadi teşekküllerinin yanı sıra okullar ve polis gibi kimi kamu kuruluşlarına İslamcıları yerleştirme işine hız vermiş olması orduyu harekete geçiren başlıca gelişmeler arasında yer alır (Akşin, 2005, s.172). Son olarak da Ankara'nın Sincan İlçesi'nde düzenlenen Kudüs Gecesi'nde sahnelenen oyunda Arafat'ı yuhalayan oyuncular, Hizbullah'ın çizgisinde sözler söyleyerek şeriat çağrısında bulunurlar. Bu

olay bardağı taşıran son damla olur ve dört gün sonra tanklar Sincan sokaklarından geçer. Siyasete açıkça müdahale etmek istemeyen ordu, bunun önceden planlanmış bir tatbikat olduğunu söylese de aslında herkes verilmek istenen mesajı almıştır (Heper, 2011, s.288). 28 Şubat 1997 günü ordu müdahale eder, fakat bu müdahale 1960, 1971, 1980 müdahalelerine göre çok daha yumuşaktır, hatta kimi çevrelerde biraz mizahi olarak post modern darbe olarak adlandırılır (Akşin, 2005, s.173).

1990'lı yıllarda Türkiye kangrene dönüşen "laik-antilaik" çatışması ve "Kürt sorunu" ile uğraşırken paranoyak korkuların ve nefretin kışkırtılması üzerine işleyen bir devlet politikası siyasete hâkim olur (Özkazanç, 2012, s.95). Bu siyasal ortamda soygunlar ve yolsuzluklar ile yoksullaşan 1990'lı yılların Türkiye'sinde Kürt ayrılıkçı hareketinin etkisiyle Kürt ve Türk şoven milliyetçi akımların karşılıklı olarak tırmanışı ve faili meçhul cinayetler göze çarpar (Tanilli, 2003, s.80). 1984-1992 yılları arasında şiddeti siyasal bir araç olarak kullanan PKK, tabanını giderek artan oranda genişletmiş ve 1992 Nevruzu'nda halk ayaklanması yapabilecek güce gelmiştir. Aynı dönemde SHP içinde yer alan Kürt kökenli milletvekilleri de partiden ihraç edilmeleri üzerine Halkın Emek Partisi (HEP) adında bir siyasi parti kurarak TBMM ilk kez Kürt milliyetçiliğini açıkça savunan bir siyasal çizginin temsilcisi olur (Alpkaya, 2012, s.100).

28 Şubat 1997 yılında verilen muhtırada dinin siyasi amaçlar uğruna kullanılmasının yanı sıra PKK'nın eylemleri de en önemli iç tehlikeler arasından gösterilir. Siyaset ve ordu arasında yaşanan gerilim sonrasında 16 Ocak 2008'de Anayasa Mahkemesi dinci siyasetten dolayı RP kapatılması ve Erbakan dâhil yedi RP'li milletvekilini beş yıl süreyle siyasetten men edilmesine kararını alır (Kunt, 2011, s.167). Bu gelişmelerin ardından Erbakan istifasını verince Cumhurbaşkanı Demirel beklenenin aksine hükümeti kurma görevini Çiller'e değil, ANAP'ın başkanı Mesut Yılmaz'a verir. Fakat Yılmaz hükümeti yolsuzluk ve diğer karanlık işler karşısında 25 Kasım 1998'de istifa edince onun yerine Ecevit bir azınlık hükümeti kurmak durumunda kalır (Karpat, 2007, s.239). Özkazanç (2012) 1990'lı yıllarda yaşanan soygun ve yolsuzlukları 1980'li yıllarda tohumları atılan ve 1990'lı yıllarda şiddetlenen bütünsel bir hegemonya krizi olarak tarif etmektedir. Buna göre hegemonik kriz beraberinde siyasetçi-bürokrat-sermaye üçlüsünün işbirliğinde bir

yolsuzluk ekonomisi karakterini getirir. Öte yandan 1980'li yıllarda neo liberal ekonomiye geçiş ile birlikte yaşanan hatalar devletin yasal ve kurumsal görünümünün ardında hukuk dışı ve gizli devlet çetelerinin gelişmesine de zemin hazırlamıştır (s.93). Nitekim 3 Kasım 1996 yılında Susurluk'ta meydana gelen bir trafik kazasında siyasetçi, mafya, istihbaratçı ve polis ilişkisini açığa çıkarır (Kunt, 2011, s.156). İtalya'daki Gladio örgütünün benzeri olan Susurluk çetesinin kökeninde ABD'nin Avrupa ülkelerinde yayılmasından korktuğu komünist umaca yer aldığı söylenebilir.

Komünisttlerin gerilla faaliyetleri karşısında kontgerilla oluşturmayı amaçlayan örgütler, çeşitli zamanda Avrupa ülkelerinde faili meçhul cinayetler, bombalı sabotajlar, kanlı saldırılar gerçekleştirerek bunları bazen solcuların üstüne atmakta, bazen de bu yolla halkın devlete bağlılığını arttırmayı amaçlamaktadır (Dündar, 2001, s.14). Karpat'a göre, Susurluk olayı derin devletin varlığını ortaya çıkardığı gibi dokunulmazlığını da ispat etmiştir (Karpat, 2007, s.237). Çünkü Susurluk çetesi üyelerinden bazıları her ne kadar DGM'lerde yargı önüne çıkarılsa da ya çok az ceza ya da hiç ceza almayarak kendilerini kurtarmayı başarırlar. 1 Şubat 1997'de Susurluk kazasıyla ortaya çıkan kirli ilişkiler ve olayın üzerine gitmeyen hükümeti protesto için tüm ülkede "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika" eylemleri gerçekleştirilir (Kunt, 2011, s.156). Bu toplumsal eylemler aslında mafya-devlet-işadamı üçgeninde yaşanan kirli siyaset ilişkileri, yolsuzluk, rüşvet, rant kavgalarının yanı sıra irtica ve PKK terörünün yükselişe geçmesi ile halkın devlete karşı beslediği güvensizlik duygusunun peşi sıra gelecekten duyduğu korkuları yansıtması açısından önemli yet tutar.

1992 yılında Nevruz kutlamalarında 100'ü aşkın kişinin ölmesiyle sonuçlanan olayların bastırılmasının hemen ertesinde Kürt sorununu demokrasiyle çözmek isteyen Turgut Özal'ın ölmesi, köylerin boşaltılması, birbiri ardına faili meçhul cinayetlerin işlenmesi, Kürt partilerinin kapatılması ve Kürt basınının susturulması Türkiye'nin en karanlık dönemlerinden birinin yaşanmasına neden olur. Bu kanlı süreç Öcalan'ın 1999 yılında yakalanarak Türkiye'ye teslim edilmesi ve yargılanması sırasında PKK'nın ateşkes ilan ederek Türkiye topraklarını terk etmesiyle 2004 yılına kadar nispi bir yumuşama dönemi yaşatır (Alpkaya, 2012,

s.100). Öte yandan irtica korkusunun yansıması 1990'lı yılların sonunda bu kez Fazilet Partisi'nden milletvekili olarak seçilen Merve Kavakçı'nın başörtüsüyle TBMM'ne girmesi ile yaşanır (Akşin, 2005, s.178). Meclisteki diğer partilerden milletvekilleri ve hükümet sözcüleri tarafından Kavakçı sert bir şekilde protesto edilir. Tüm bu yaşananlar Türkiye siyasetindeki İslami hareketin 2000'li yıllarda daha ılımlı bir şekilde AKP çatısı altında şekillenmesinin koşullarını hazırlamasında etken rol oynar.

Sonuç olarak 1990'lı yıllarda yaşanan koalisyon ortaklıklarının getirdiği istikrarsız siyasi ortamda askerin darbe yapabileceği korkusu, siyasi İslam'ın yükselmesiyle yaşanan irtica korkusu ve PKK terör eyleminin gerçekleştirdiği silahlı eylemlerin yarattığı korkular egemen olur. Bunun yanı sıra derin devlet ilişkileri kapsamında şekillenen kirli siyasetin içindeki faili meçhul cinayetler, yolsuzlukların yarattığı korkular 2000'li yılların Türkiye'sindeki siyasal ortamın oluşumuna zemin hazırlayan etkenler arasında yer alır.

6.2. Sosyo-Kültürel Korkular

1990'lı yıllar paranoyak korkuların ve nefretin kışkırtılması üzerinden işleyen bir devlet politikasının siyasete hâkim olduğu yıllardır (Özkazanç, 2012, s.95). Dolayısıyla korku ve nefret üzerine kurulu siyasetin yansımaları toplumsal boyutta görülebilir. Kahraman (2008) 1990'lı yıllardaki Türk toplum yapısında gelişen kimlik, fark ve tanıma politikalarının İslam ve Kürt kimliği temelinde yeni açılımlar üreterek demokratik bir siyasal yapının oluşumu için arayışa girdiğine işaret etmektedir (s.227). Fakat Kongar'ın değimiyle, 1980 öncesindeki şiddet eylemlerine kaynaklık eden hoşgörü yokluğunun 1980 sonrasında (dış dinamik öğelerin desteğiyle gelişmesi) hem PKK terörüne hem de siyasal İslam'ın şiddete başvurmasına kaynaklık eder (Kongar, 1998, s.648). Bu perspektifte ele alındığında ayrımcılığın yoğun yaşandığı 1990'lı yıllarda toplum üyelerinin kendilerinden olmayan ötekilere karşı duyduğu nefretin kaynağında yer alan korkuların toplumu kutuplaşmaya sürüklediği sonucuna ulaşılabilir.

1990'lı yıllarda Siyasal İslam tehlikesini sezenler için demokratik bir siyasal rejimde gerici dini hareketlerin ölçüsüzce artma tehlikesi bir ikilem oluşturur (Heper,

2011, s.230). İrtica tehlikesiyle ilgili yaşanan korku ve kaygıların uzantısı olarak bu dönemde "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" eylemleri gerçekleştirilir. Aslında meslek odalarının önderliğinde, Susurluk Skandalı'nın aydınlatılması için başlatılmış bir yurttaşlık girişimi olsa da, olay giderek "Türkiye laiktir, laik kalacak" sloganları ile RP'nin güçlendirdiği şeriat özlemlerine karşı bir protesto niteliğine bürünür. Öyle ki 28 Şubat müdahalesi iki ay boyunca süren protesto eylemleri sonrasında gerçekleşir (Kongar, 1998, s.654). 28 Şubat sonrasında MGK'nun irtica tehdidi için aldığı önlemler arasında ilköğretimin 8 yıla çıkarılması da yer alır. Bu kez İslami kesimin korkuları yüzeye çıkar ve tüm yurtta imam hatip liselerinin kapatılmasını protesto etmek için eylemlerin düzenlenmeye başlandığı görülür.Yurt çapında düzenlenen türban eylemlerinde çıkan olaylarda birçok kişi gözaltına alınırken Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit türban eylemlerini "Devlete karşı başkaldırı" olarak yorumlar ("Türban eyleminde gerginlik", http: // gazetearsivi. milliyet.com.tr /Türbanlı %20 Öğrenciler,12.10.2011).

Bu dönemde yaşanan toplumsal kutuplaşmaların beraberinde getirdiği korkuların arasında PKK terörü önemli yer tutmaktadır. 28 Şubat Muhtırası dini grupların yanı sıra PKK'yı da en büyük iç tehlike olarak göstermektedir (Karpat, 2007, s.238). 1960'lı yıllarda baş gösteren ve 1980'li yıllarda silahlı eylemler gerçekleştiren PKK'nın 1990'lı yıllarda silahlı eylemlerini arttırdığı anlaşılmaktadır ("PKK'nın kanlı saldırıları", www. sabah. com.tr/ fotohaber/ gundem/ pkknin-kanli-saldirilari, 19.10.2011). Öyle ki kadın ve çocukların da aralarında bulunduğu köy baskınlarının yanı sıra büyükşehirlerde gerçekleştirilen bombalı suikastlar (PKK, www.hurriyet.com.tr, 17.02.2014) yaşanırken, devlet eliyle gerçekleştirilen faili meçhul cinayetler de terör korkusunun toplumun tamamı tarafından yoğun şekilde yaşanmasının nedenleri arasında yer alır.

1990'lı yıllarda yaşanan sosyo-kültürel korkulardan biri de kısal kesimden şehirlere doğru yaşanan göç dalgasının beraberinde getirdiği korkulardan bahsedilebilir. 1950'li yıllarda başlayan kırsal kesimden şehre göç özellikle 1991'den itibaren devlet eliyle gerçekleştirildiği için siyasi boyut kazanır. Farklı nedenlerle göçle büyük şehre gelen kişilerin geldikleri yerde tutunabilmek ve gelecekteki beklentilerini gerçekleştirmek için başarı güdüleri yüksektir ve bu nedenle büyük

şehirlerde diğerlerine oranla daha fazla çalışırlar. Bütün bunların sonucu olarak Türk toplumunun bu kesimi siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda diğer kesimlerden daha fazla etki sahibi olur (Kongar, 1998, s.76). Bu perspektifte ele alındığında kendi toprağından ve kültüründen koparak gelen kişilerin kentsel yaşam karşısında duydukları korkunun başarı sağlamalarında güdüleyici rol oynadığı söylenebilir. Öte yandan şehrin karmaşasında kendini güvende hissetmek isteyen gecekondularda yaşayan insanların belirli bir gruba ait olma yoluyla yalnızlık korkusunu yendikleri ve yaşamlarını anlamlandırma yoluna gittikleri gerçeği göz ardı edilmemelidir. Göçlerin Türk toplumun yaşadığı çarpık ve hızlı şehirleşme süreci sonucunda ortaya çıkan birbirinden farklı heterojen şehir birimleri ve bu birimlerin kültürel yapıları içinde kendine özgü ekonomik, dini, siyasi temelde şekillenmiş alt kültür grupları, cemaatler ve cemaat benzeri yeni formlar için sosyolojik bir zemin oluşturduğu söylenebilir (Usta'dan aktaran: Güllü, 2001, s.69). Dolayısıyla gecekondu semtlerinde yaşayanlar için belirli bir cemaate mensup olmanın verdiği aidiyet duygusu korkuları da giderici bir sosyalleşme yöntemi olarak kendini gösterir.

1980'li yıllarda Özal'ın denetimsiz bir şekilde uygulamaya geçirdiği neo liberal politikaların olumsuz sonuçları kendini 1990'lı yıllarda sadece ekonomik olarak değil sosyo kültürel olarak da gösterir. Tüketim kültürünün yaygınlaşmasıyla beraber insanların yaşamdan beklentileri yüseldikçe korkularının da artmasına neden olur. Tüm bu gelişmeler sonucunda bütünüyle menfaate dayalı yaklaşımı vurgulayan çıkarcı otonom insan modeli olur. Bu model bu alandaki ilişkileri biçimlendirirken, insanların çıkar birliğinin içinde olabilmek için sol radikal örgütlenmelere, etnik örgütlenmelere ve cemaat yapılanmalarının içinde yer almasına yol açmıştır (Kongar, 1998, s.577).

6.3. Ekonomik Yapı

1990'lar Özal Hükümetler'nin başlattığı açık vermeye ve borçlanmaya dayalı sorumsuz iktisadi, mali siyasetlerin kaçınılmaz yıkımının (Akşin, 2005, s.167) yaşandığı yıllardır. Özkazaç (2012) bu krizi 80'li yıllarda tohumları atılan ve 90'larda giderek şiddetlenen bütünsel bir hegemonya krizi olarak tanımlamaktadır. 1980'ler Türkiye'de burjuva hegemonyasının tarihsel kuruluşu açısından yeni bir

açılım sağlamış ancak belirli kriz potansiyellerini de harekete geçirmiştir (s.93). Bunun paralelinde Türkiye ekonomisi giderek artan boyutlarda sermaye hareketlerindeki dalgalanmaların etkisi ve sık sık tekrarlanan finansal kargaşa ve krizlerin tehdidi altına girmiştir (Boratav, 2003, s.172). Öte yandan 1950'lerde DP'nin Menderes hükümetlerince başlatılan borçlanma siyasetinin Özal'ın yanı sıra Demirel ve Çiller hükümetleri tarafından da sürdürülmesinin sonucunda 1988 ile 1993 yılları arasında borç miktarı 42'den 67 milyar dolara yükselir (Akşin, 2005, s.167). Sonuç olarak borçlanma siyaseti ve sermaye hareketlerindeki dalgalanmaların etkisiyle finansal krizler potansiyel tehditler olarak kendini gösterirken 1994 ve 2001'de ağır, 1998-1999'da ise hafif olmak üzere üç kriz yaşanır (Boratav, 2003, s.182). Bu oluşum içerisinde yabancı sermayeyi çekebilmek adına Türk lirası aşırı değerli ve faiz oranı yüksek tutunca Cumhuriyet tarihinin o güne kadarki en büyük cari ve bütçe açıklarına sahip olan kırılgan bir ekonominin ortaya çıkmasıyla 1994 yılının Nisan ayında finansal kriz patlak verir (Bahçe ve Eres, 2012, s.57).

Krizin ardından alınan 5 Nisan kararları, KİT ürünlerine ortalama yüzde 50'ye varan zamlar yapılır. Enflasyon yüzde 100'ü aşmış, olağanüstü vergiler konmuş, hazine bonolarının faizleri yüzde 400'e yaklaşır. Banka mevduatları devletçe garanti edilirken IMF'ye başvurulmuş ve bir stand by anlaşması yapılmıştır (Akşin, 2005, s.167). 2000'li yılların başında Türkiye ikinci büyük krizle karşılaşır. Kasım 2000'de başlayan yabancı sermayenin yurt dışına kaçışı Şubat 2001'de ekonominin gidişatını kötü etkiler. 19 Şubat 2001'de azınlık hükümeti başkanı Bülent Ecevit ve Cumhurbaşkanı Ahmet Sezer'in Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) yaşadıkları sert tartışma ekonomik bunalımı patlama noktasına getirir. Bir sene içinde milli gelir yüzde 10 azalmış, işsizlik bir milyon kişi ile artış göstermiş, kişi başı gelir yüzde 25 oranında düşmüştür (Karpat, 2007, s.241). 1999 ve 2001'de yaşanan iki mali krizin ardından dönemin iktidarı Bülent Ecevit tarafından Türkiye'ye davet edilen Kemal Derviş ekonomiden sorumlu devlet bakanlığı görevine getirilir ("Yıllar sonra Kemal Derviş'ten Yeni İnciler", http://www. aktuel.com.tr/ gundem/2013/12/14/kemal-dervis-neyin pesinde 10.02.2014). Dünya Bankası'nda çalışmış olan Derviş kısa bir süre içinde meclisten 15-20 kadar yasa çıkararak ekonominin canlanmasına yol açar (Karpat, 2007, s.241).

1990'lı yıllardaki olumsuz ekonomik koşullara bakıldığında, 1980'lerin ihracata dönük neo liberal büyüme stratejisi siyasal alanın sergilediği özgül dinamiklerin etkisiyle 90'larda siyasetçi-bürokrat-sermaye üçlüsünün işbirliğinde bir yolsuzluk ekonomisi karakterine dönüştüğü anlaşılmaktadır. Sonuçta devlet giderek darlaşan bir iktidar bloğunun elindeki bir rant paylaşma aracı haline dönüşür (Özkazanç, 2012, s.93). Özal döneminde adım adım kişiselleşen avanta/rant mekanizmaları yüzyılın sonlarına doğru enerji, bayındırlık ihalelerin, imtiyaz anlaşmaları, özelleştirmeler, finansal vurgunlar, banka hortumlamaları ve kentsel rantlar ile devasa, kronik ve mafyatik boyutlar kazanır (Boratav, 2003, s.175). 1990'lı yıllardaki ekonomik bunalımın yaşanmasındaki diğer bir oluşum ise kamu borcunun uluslararası piyasalarda pazarlaması sürecinin büyük bankaları holding gruplarının yerel faaliyetlerin iç finansörü olma konumundan çıkartarak kamuya dayalı tam rantiye kuruluşlarına dönüştürmüş olmasıdır (Bahçe ve Eres, 2012, s.57).

Kredi bulmaktaki zorluklar ve yüksek maliyetler, geçmişte birçok kurum ve yatırımcıyı kendi fon ihtiyaçlarını daha ucuza sağlamak hedefiyle banka sahibi olmaya itmiştir. Kendi grubuna ya da şahsına hukuki limitlerin ötesinde fon sağlayan bankacılık anlayışına karşı, cezai müeyyidelerin uygulanmasında görülen ihmal ve gecikmeler bu dönemde 'hortumlamanın' cazibesini artırır. Ayrıca kamu otoritesi tarafından mevduata sınırsız güvence verilmesi, bankacılık sektörünün riskinin önemli bir bölümünün kamuya ve dolayısıyla vergi ödeyenlere haksız bir şekilde aktarılması sonucunu doğurur ("İmar Bankası, Hortumlama, BDDK", http:// www.radikal.com.tr/ haber. php? haberno= 94151, 3 Kasım 2003). İMF kredileri, özellikle de 2001'de yabancı bankaları Türk bankalarından alacağını tahsil için ve yabancı sermayenin kaçışının finansmanı için kullanılmıştır. Bu modelin işlemesi 2000 sonunda IMF baskıları sonunda batacak tüm bankaların dış borçlarının devletçe üstlenilmesiyle sağlanmıştır (Boratav, 2003, s.183). Böylece ekonomik krizlerden kurtulabilmek için ilk kez 1961 yılında kaynak aktardığı IMF ile "stand by anlaşmaları" imzalayan Türkiye yıllar süren ağır bir borç yükünün altına girmiştir. Türkiye'nin yarım asırdan fazla süren IMF borç sarmalına sekiz cumhurbaşkanı ve 38 hükümet tanıklık ederken, ülke IMF'ye olan borç yükünden ancak 14 Mayıs 2013 tarihinde kurtulur ("Bu tuşla IMF'ye Olan Borç Kapandı", http://www.radikal.com.tr /Ekonomi, 15.5.2013).

1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin kökeninde 1980'li yıllarda neo liberal politikalar doğrultusunda güdülen "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" anlayışını içeren Özalcı yaklaşımın etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Ekonomide tekelciliğin baş göstermesi, özelleştirmede yaşanan devlet-sermaye- mafya ilişkilerin yarattığı yolsuzluklar ve sermaye için devletin bir rant alanı haline getirilmesi, KİT'lerin büyük zararlarla özelleştirilmesi gibi oluşumların sonucunda 1994'te Çiller hükümeti, 1999 ve 2001 yıllarında ise Ecevit başkanlığındaki hükümetler döneminde yükselen enflasyonlarla birlikte çok ağır ekonomik krizler yaşanmıştır. Yüksek enflasyon karşısında hükümetler IMF'ye borçlanmanın yanı sıra ücretlerin düşürülmesi, özellikle banka sektöründe yaşanan işten çıkartmalar, vergi oranlarının artması, kayıt dışılık ve vergi kaçakçılığının sıkça yaşandığı bir ortamı oluşturur. Dolayısıyla ekonomik buhran dönemlerinden oluşan 1990'lı yıllar hem siyasetçiler hem de toplum açısından korkuların yoğun yaşandığı yıllar olma özelliğini içinde barındırır.

7. 2002-2011 ARASINDA TÜRKİYE'NİN SİYASAL, SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK YAPISIYLA İLGİLİ KORKULAR

Türkiye'nin 2002 ve 2011 yılları arasını kapsayan döneminde korkular siyasal, sosyo kültürel ve ekonomik açıdan incelenmektedir.

7.1. Siyasal Korkular

3 Kasım 2002 seçimlerinde AKP yüzde 34 oyla seçimleri kazanırken, CHP yüzde 19 oyla meclise girmeyi başaran ikinci parti olur (Akşin, 2005, s.184). Seçimlerde halkın ortaya koyduğu irade köklü partilerin çöküşünün yanı sıra siyasette sağa, sola ve merkeze dair neredeyse tüm dinamiklerin anlamını yitirdiği bir ortamı doğurur (Tosun, 2003, s.349). Milli Görüş hareketi içinden gelen AKP, her ne kadar 28 Şubat sürecinden ders alarak yeni bir kimliğin temsilcisi olduğunu ileri sürse de özellikle Atatürkçü ve laik kesimin irticayla ilgili korkularının ve endişelerinin yoğun şekilde yaşandığı bir dönemi beraberinde getirir. Öyle ki bu dönemde konuya en sağduyulu yaklaşan kişiler bile AKP'nin korku nedeni olma ihtimalini yok saymamaktadır (Aktay, 2010, s.86). Bu korkunun kökeninde ise AKP'nin demokrasiyi şeklen kabul ederek uygun zamanda demokrasiye son verip dogmatik İslami bir rejim kuracağı endişesi yatmaktadır (Karpat, 2013, s.253).

Bu doğrultuda hareket edildiğinde AKP'nin 3 Kasım seçimlerinin ardından yaşanan dört yıllık süreçte alttan alta yaşanan siyasal çatışmalar, AKP'nin ikinci iktidar döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce yoğunlaşarak siyasal krizleri ve aşırı kutuplaşmalara dayanan korkuları beraberinde getirir. AKP'nin ikinci dönemine damgasını vuran bu çatışma hükümet ve hükümet karşıtı odaklar, özellikle ordu ve ordu bağlantılı derin devlet güçleri ve yüksek yargı bürokrasisi arasında bir çatışma olarak kendini gösterir (Özkazanç, 2012, s.98). İrtica korkusunun beraberinde yaşanan bu siyasal çatışma da hükümetin destekleyen Fethullah Gülen'in başında olduğu Gülen Cemaati de etkili bir güç olarak kendini gösterir. Nitekim MGK'nun 2004 yılında yayınladığı raporunda cemaati "tehlikeli ve sinsi irticai bir örgüt" (Hakan, Hürriyet Gazetesi, 2 Aralık 2013) olarak nitelendirirken, cemaatin bitirilmesi gerektiği yönündeki ifadesi cemaate karşı başlatılan savaşı açıkça ortaya koymaktadır.

AKP, siyasal iktidarının ikinci döneminde sadece ordu değil, yüksek yargıyı oluşturan Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesiyle de çatışmaya girer (Kunt, 2011, s.232). Danıştay 9 Şubat 2006'da okula geliş gidişlerde türban takan bir öğretmenin anaokuluna müdür olmasını sakıncalı bulan bir karara imza atar. Karar AKP Hükümeti tarafından eleştirilirken, bazı dinci gazeteler tepki olarak Danıştay üyelerinin kişisel bilgilerini ve fotoğraflarını yayınlar. Bu tepkiler karşısında Danıştay Başkanı Sumru Çötoğlu yapılan eleştirilerin maksadını aştığı yönünde kamuoyuna açıklama yaparken, kendilerinin hedef gösterilmesini eleştirir. Yapılan bu açıklamadan bir hafta sonra Danıştay'a gerçekleştirdiği silahlı saldırı da Danıştay üyelerinden Mustafa Birden yaşamını yitirir ("Danıştay 2. Dairesi Tartışılan Türban Kararına İmza Atmıştı", www.milliyet.com.tr/2006/05/17/son/sontur13.asp, 17.10.211). Danıştay saldırısı ve beraberinde yaşananlar laik ve anti-laik çatışmasının ülkede yaratabileceği kaos ortamının sinyallerini verirken siyasal, toplumsal ve ekonomik düzenin bozulabileceği korkularını da beraberinde getirir.

Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde yapılan tartışmalarda laik, anti-laik çatışmalarının ulaştığı nokta ve sonrasında yaşananlar dönemin siyasal korkularını anlamak açısından önemli bir yere sahiptir. AKP'nin cumhurbaşkanı adayı olan Abdullah Gül'ün eşinin türbanlı olması laik kesim tarafından kabul görmezken,

şiddetle eleştirilir. Hatta bu dönemde eşi açık birinin köşke çıkması tartışmalarında dönemin kadın bakanlarından Nimet Çubukçu' nun ismi bile geçer ("Nimet Çubukçu, İlk kadın Cumhurbaşkanı Olabilir", www. hurriyet. com.tr/ yazarlar/ 6379438. asp, 27.10.2011). Yine bu dönemde komutanlar AKP'li bakanların, cumhurbaşkanı ve vekillerin türbanlı eşlerinin bulunduğu toplantılara gitmeyerek türbana karşı tutumlarını ortaya koyarlar. Bu örneklerden yola çıkıldığında rejim için duyulan korkuların türban nesnesi üzerinden kendini var ettiği sonucuna ulaşılabilir. Nitekim Karpat'ın (2013) ifadesiyle türban meselesi memleketin rejim meselesi haline gelir (s.253). Türban ya da rejim konusunda devletin zirvesinde yaşanan krizin yansımaları kendini meydanlarda yüzbinlerce kişinin katıldığı Cumhuriyet eylemleriyle gösterir. Devletin zirvesinde yaşanan krizin tamamen görünür bir hal alması ise 27 Nisan 2007 gecesi TSK'nın kendi internet sitesinde laikliğe karşı gelişmelere ültimatom verdiği e-darbe ile ivme kazanmış ve nihayet Temmuz 2007 seçimlerinden sonra AKP hakkında kapatma davasıyla en üst noktaya ulaşmıştır (Özkazanç, 2012, s.98). Bu dönemde laik, anti-laik çatışmalarının ulaştığı boyut AKP'nin dört buçuk yıllık iktidarı boyunca umudu ve güveni tazelemek yerine korkuları ve kuşkuları beslediği ("MHP Tavrını Koydu", www.hurriyet.com.tr/ yazarlar/ 6488488.asp, 29.04 2007) yönünde yorumlanır.

Kapatma davasına paralel yürütülen Ergenekon soruşturması ve iddianamesi ile krizin başka bir evresine geçiş yapılır (Özkazanç, 2012, s.100). Ergenekon Davası 2006 yılında Danıştay saldırısıyla ilgili olduğu ileri sürülen bir yüzbaşının tutuklanması ile başlar. Daha sonra İlhan Selçuk, Doğu Perinçek'in de aralarında bulunduğu yazar, siyasetçi, rektör ve basın mensupları Ergenekon davasıyla ilişkilendirilerek gözaltına alınır (Ülgen, 2009, s.64). Ergenekon davası kapsamında 2008'de Emekli General Veli Küçük' ün arkasından birçok paşa ve üst rütbeli subay tutuklanır (Karpat, 2013, s.264). Balyoz operasyonu ile darbeye teşebbüsten gözaltına alınan eski Genel Kurmay Başkanı İlker Başbuğ ise yargılamanın ardından müebbet hapis cezasına çarptırılır (Ergenekon'da İlker Başbuğ'a Müebbet", www.hurriyet.com.tr / gundem / 24462237. asps, Ağustos 2013). Bu anlamda ele alındığında ise bugün gelinen noktada Gülen Cemaati ve AKP Hükümeti arasındaki uzlaşının bozulmasıyla yaşanan siyasal çatışmada Erdoğan'ın danışmalarından Yalçın Akdoğan'ın "Bunlar orduya kumpas kurdular" (Akdoğan'dan Orduya

Kumpas Açıklaması, www.hurriyet.com.tr / gundem / 25471638. asp, 30.12.2013) sözleri Ergenekon ve Balyoz davalarında yapılan yargılamaların güvenirliğine gölge düşürürken, kamuoyunda yeniden yargılama ve af tartışmalarını gündeme getirir.

Türk siyasal tarihinde önemli bir yere sahip olan "siyasal vesayet" kavramı devletin güvenliğini içeren korkuların temelinde şekillenir. Dolayısıyla vesayet tehlikelere karşı korunması gereken devletin güvenliği esasına dayanırken, verili kabullerin dışına çıkılırsa kurtarılması gereken nesne yani devlet kurtarılamaz. Kurtarıcılık devletin yararı için sürekli bir fedakârlık ve insanın kendisinden vazgeçişini gerektirir (Kahraman, 2008, s.75). AKP Hükümeti iktidarının kendi varlığı için tehdit olarak gördüğü siyasal vesayeti ortadan kaldırabilmek adına ikinci iktidar döneminde anayasayı değiştirebilmek için referanduma başvurur. Referandumda yüzde 57. 9 ile evet oyu çıkarken, bu sonuç anayasa mahkeme üye sayısını arttırarak askeri mahkemelerin yetkilerini azaltır (Karpat, 2013, s.264). Böylece AKP Hükümeti anayasada gerçekleştirdiği değişiklik ile siyasal vesayeti ortadan kaldırarak milli iradeyi egemen kılar.

AKP'nin üç dönem iktidar olduğu 2000'li yıllarda yaşanan siyasal korkulardan biri de 1980'den beri Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan PKK terörünün yol açtığı bölünme korkusudur. Bu kanlı süreç Abdullah Öcalan'ın 1999'da yakalanması nın ardından PKK'nın ateşkes ilan etmesiyle 2004'e kadar nispi bir yumuşama dönemine girse de 2004'te silahlı mücadeleye yeniden başlayan PKK mayınlı tuzaklar kurmuş ve sınır karakollarına saldırılar düzenlemiştir (Alpkaya, 2012, s.100). Kürt sorununu çözeceğini ileri süren AKP 2007 seçimlerinden önce "Kürt Açılımı", "Demokratik Açılım", "Milli Birlik ve Beraberlik Projesi" gibi adı bir türlü netleşemeyen açılım sürecini başlatır. Fakat 13 askerin şehit olup 8'inin kaçırıldığı Dağlıca baskınının ardından Aktütün Karakolu'na düzenlenen silahlı saldırılarda 6 askerin şehit edilmesi karşısında kamuoyu ikiye bölünür ("Kürt Sorununda Başa Dönüldü", www.cumhuriyet.com.tr/haber/../Kurt_sorununda_basa_donuldu.htm,23.7.2011).
Ardı ardına gelen terör eylemleri halkın birbirine karşı korkularını ve düşmanlığını beslerken, bunun sonucunda bazı şehirlerde Kürt kökenli vatandaşlara yönelik saldırılar gerçekleşir. Öyle ki MHP Başkanı Devlet Bahçeli, ırkçı-milliyetçi

duyguların arttığı bu dönemde kardeş kavgasına neden olacak provokasyonlara gelmemeleri konusunda partililerini uyarır.

Bu dönemde Habur'da yaşanan görüntüler Kürt Açılımı Projesi'nin sonuçsuz kalmasını sağlayan en önemli etkenler arasında yer alır. Bir grup PKK'lının silahsız bir şekilde Irak sınırından Türkiye'ye giriş yapması ve kurulan geçici mahkemelerde kısa süren yargılanmalarının ardından serbest bırakılmalarının yanı sıra grubun Kürtler tarafından büyük gösterilerle kahraman gibi karşılanması (Alpkaya, 2012, s.100) kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanır. Habur sınırında yaşananlar AKP'nin Kürt Açılımı konusunda geri adım atmaya başlamasını beraberinde getirirken BDP'yi destekleyen Hatip Dicle'nin milletvekilliğinin düşürülmesi, KCK tutuklusu milletvekillerinin serbest bırakılmaması üzerine yaşananlar BDP'nin meclisi boykot kararı alması neden olur. PKK lideri Öcalan'ın "Barış konseyi için mutabakata vardık" açıklamasından kısa süre sonra yaşanan Diyarbakır'ın Silvan İlçesi'nde 13 askerin şehit edilmesi ise açılım sürecine son noktayı koyar ("Kürt Sorununda Başa Dönüldü", www. cumhuriyet.com.tr/ haber/.../ Kurt_sorununda_basa_donuldu. htm, 23.7.2011).

AKP'nin üç dönem iktidarda kaldığı süre boyunca başta laiklik olmak üzere Cumhuriyet'in temel değerleri için tehdit oluşturduğu düşüncesi temelinde korkuların hakim olduğu anlaşılmaktadır. Rejim için duyulan endişelere dayanan bu korku Cumhuriyet'in kurulduğu ilk günlerden itibaren tüm siyasal yaşamı etkisi altına almıştır. AKP iktidarının ikinci döneminde bu korkunun uzantısı olarak ordu, hükümet ve yargı arasında ciddi boyutlarda gerginliklerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde aynı korkunun etkisiyle yaşanan laik, anti-laik çatışmasında türban siyasette yaşanan rejim sorununun başlıca göstergesi olarak nitelendirilir. Türbanlı olması nedeniyle Cumhurbaşkanlığı adaylığı uzun süre kamuoyunda tartışılan Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığı'nın kesinleşmesi ve YÖK'ün türban yasağının kaldırıldığına dair yayınladığı genelge bu dönemde yaşanan türban tartışmaları son noktayı koyar. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce askerin e-muhtıra olarak isimlendirilen ültimatomu yayınlaması ve ardından Anayasa Mahkemesi'nin AKP hakkında kapatma davası açmasıyla yaşanan gergin süreç, açılan Ergenekon davasında çok sayıda aydın, siyasetçi ve askerin darbe koşullarını yaratmak için

toplumu harekete geçirdikleri iddiasıyla gözaltına alınması ve tutuklanması süreçleriyle devam etmiştir. Bu dönemde yaşanan diğer bir korku ise PKK terörünün artmasıyla birlikte yaşanan Türk-Kürt ayrımından doğan bölünme korkusudur.

7.2. Sosyo-Kültürel Korkular

AKP iktidarının ilk döneminde siyasette türban üzerinden gerçekleştirilen rejim tartışmalarının kökeninde yatan geleneksel korkular Tandoğan ve Çağlayan başta olmak üzere ülkenin pek çok kentinde Cumhuriyet mitinglerine katılan binlerce kişinin protesto gösterilerinin nedenleri arasında yer alır. Nitekim Cumhuriyet mitinglerinde AKP Hükümeti'ne verilen mesajların genel yapısına bakıldığında başta laiklik olmak üzere Cumhuriyet'in temel ilkelerinin tehdit altında olduğu algısının temelinde rejim için duyulan endişenin şekillendirdiği toplumsal korkuların yer aldığı anlaşılmaktadır. Toplumsal korkuların oluşumunda siyasilerin kullandıkları dil ve gösterdikleri tavırlar önemli yer tutar. Nitekim Yılmaz, "Ne postal, ne takunya" (www.hurriyet.com.tr / yazarlar/ 6430744.asp, 30 Nisan 2011) başlıklı yazısında Türkiye'deki geleneksel asker ve irtica korkusunun varlığına dikkat çekerken, Tandoğan ve Çağlayan mitinglerini Türkiye'de laiklik ve demokrasiyi korumaya kararlı ciddi bir kitlenin varlığının göstergesi olarak yorumlar.

Bu dönemde üst üste iki seçim kazanan AKP Hükümeti'nin Meclis'in yanı sıra cumhurbaşkanlığını, üniversiteleri, orduyu, adaleti, eğitimi, medyayı kısacası toplumu oluşturan bütün kurumları denetimi altına alarak merkezi bir güç haline geldiği (Kongar, s.11, 27.01.2009) anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda hızla siyasallaşan devletin kurumlarına karşı toplumda ciddi bir güven erozyonunun yaşandığı varsayımından yola çıkıldığında oluşan siyasal koşulların yeni toplumsal korkuların oluşumuna zemin hazırladığı söylenebilir. Devletin kurumlarına karşı duyulan güvensizliğin beraberinde getirdiği korkuların oluşturduğu toplumsal tepkiler AKP Hükümetleri döneminde gerek polis gerekse yargı aracılığıyla toplum üzerinde korku üretilerek bastırılmaya çalışılmıştır. Örneğin bu dönemde işçi eylemleri ve öğrenci protestoları polis şiddetiyle bastırılırken, basketbol maçında Cumhurbaşkanını protesto eden sporcular hakkında soruşturma açılmıştır (Kunt, 2011, s.236). Öte yandan dönemin AB'den sorumlu Devlet Bakanı Egemen Bağış'ı

yumurta atarak protesto eden öğrenciler hakkında da soruşturma başlatılmıştır ("Egemen Bağış'a Yumurtalı Saldırı", www.haber7.com, 08.12.2011).

Bu dönemde Şerif Mardin'in kullandığı "mahalle baskısı" kavramının kamuoyunda tartışılan en önemli toplumsal sorunların başında geldiği anlaşılmaktadır. Kongar'ın ifadesiyle toplumsal yapılaşmadaki cemaatleşmenin kamu alanını aşıp aileleri ve bireyleri mahalle baskısı altına aldığı ("Mahalle Baskısı Nedir?",www.kongar.org/aydinlanma/2007/588_Mahalle_Baskisi.php, 27.07.2011) varsayımından hareket edildiğinde, eğitim politikalarının dindar gençlik yetiştirme üzerine kurulu olduğunu açıklayan AKP Hükümeti'nin oluşan mahalle baskılarını destekleyici yöndeki yaklaşımları kamuoyunda insan hakları ve laikliği aykırı adımlar olarak yorumlanır. Öte yandan toplumda devletin kişisel yaşamlara müdahale edebileceği korkularını da içinde taşıması açısından önemli bir yere sahiptir. Toprak, hükümetin güttüğü politikaları ve toplumda yaygınlaşan cemaatleşmeyi toplum mühendisliğinin bir parçası olarak yorumlarken, bu durumun yaşam tarzlarına müdahaleyi de beraberinde getireceği uyarısında bulunmaktadır. Bu anlamda ele alındığında Toprak'ın ifadesiyle aynı kültürel blok içinde farklı olabilmek, cemaatin davranış kodlarına karşı çıkmak hiç de kolay bir durum değildir ("Mahalle Baskısı Araştırması", blog.milliyet.com.tr/ mahalle- baskisi-arastirmasi...mahallenin-baskisi/ Blog, 30.04.2012).

AKP Hükümeti'nin içki yasağının yanı sıra kürtajın yasaklanması konusundaki açıklamaları yaşam tarzlarına müdahale korkularının toplumda daha yoğun yaşanmasına neden olmuştur. Hakan, bu konuyla ilgili olarak AKP Hükümeti'nin herkesin kendileri gibi yaşamaları, kendileri gibi inanmaları, kısacası kendileri gibi olmaları için yasalar ve yasaklar aracılığıyla zor kullanmalarını ("İslam'da Kürtaj", www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20676262.asp,1.06.2012) eleştirir. Toplum mühendisliği sonucunda oluşan ortamda sadece yasalar ve yasaklar değil toplumsal yaşamı denetleme aracı olarak etkili bir güce sahip olan mahalle baskısının korku üretimi ekseninde işlerlik kazandığı sonucuna ulaşılabilir. Buradaki korku yasalar ve yasaklar yoluyla devlet tarafından cezalandırılmanın yanı sıra toplumsal anlamda cemaatten dışlanmayı kaygılarını içinde barındırır. Bu anlamda ele alındığında toplumsal cezalandırılma bazen uç noktalarda kitleyi harekete geçiren

linç girişimiyle de yaşanabilir. Örneğin içki yasağının tartışıldığı günlerde Beyoğlu Tophane Semti'nde açılışı yapılan sanat galerisinin kokteyline katılan konukların mahallelerinde içki içilmesinden rahatsız olan bir grup tarafından sopa ve şişelerle saldırıya uğraması ("Sanat Galerisine İçki Saldırısı", www. hurriyet.com.tr/ gundem/ 26388785.asp, 22.09.2010) siyasiler tarafından oluşturulan korkuların toplumsal yansıması olarak yorumlanabilir.

Yine bu dönemde hükümetin başlattığı Kürt Açılımı projesi ekseninde ele alındığında siyasi korkuların toplumsal yansımalarına örnek olarak Türk-Kürt ayrımından doğan derin kamplaşmadan bahsedilebilir. Bu kamplaşma bazı şehirlerde Kürtlere yönelik saldırılarla kendini göstermeye başlar. Bursa'nın İnegöl İlçesi'nde, Balıkesir'de ve Hatay'da Kürt kökenli vatandaşlara yönelik saldırılar bölünme korkularını daha da güçlendirir. Bu dönemde, Hayat'ın Dörtyol İlçesi'nde dört polis memurunun öldürülmesinin ardından Kürtlere yönelik saldırı ve linç girişimlerinin olduğunun haber alınması üzerine İHD, merkez yönetim kurulu kararıyla bir heyet oluşturulur. Heyet'in yaptığı inceleme sonrasında hazırladığı raporda, Türkiye'nin linç girişimlerinin insanların birbirini boğazlayacak bir duruma doğru hızla ilerlediği uyarısı yapılırken, başta devlet yetkilileri, askerler, siyasetçiler ve sivil toplum örgütleri aşırı korku ve kaygı uyandıran dilin kullanımı konusunda eleştirilir ("Hatay'ın Dört Yol İlçesi'nde Meydana Gelen Araştırma İnceleme Raporu", ihd.org.tr, 05.08.2010).

7.3. Ekonomik Korkular

2002 ve 2011 yılları arasında Türkiye'nin iktisadi yapısına bakıldığında önceki yıllarda olduğu gibi ekonomik korkuların işsizlik ve gelir düzeyinin düşüklüğünden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. 2001 ekonomik krizi sonrasında hükümet IMF ile görüşmeleri sonrasında 14 Nisan 2001 tarihinde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) adı altında oldukça kapsamlı yeniden yapılanma ve reform programını açıklar (Şahin, 2013, s.255). 2002-2011 arasında olgun yeni liberal iktisadi program aksaksız işletilmiştir, çünkü bu programın yürütülmesine muhalefet edecek sınıflar ve aktörler 1990'lı yılların çalkantılı ortamında iktisadi ve siyasi nüfuslarını yitirmişlerdi. IMF'nin aslında 1990'lı yılların sonundan beri Türkiye'ye dayattığı reformların büyük bir kısmı bu dönemde gerçekleşir.

Türkiye'nin iktisadi yapısının müzmin sorunu olan dış kaynak sorunu konusunda önceki hiçbir dönemde bu dönemdeki kadar büyük bir bolluk yaşanmamıştır (Bahçe ve Eres, 2012, s.58). Fakat 2002-2007 dönemlerinde yaşanan yüksek oranlı sermaye akışına rağmen bu durum Türkiye'deki istihdama yansımamıştır. Nitekim küresel kriz öncesinde yüzde 10 olan işsizlik oranının krizle birlikte 5 puan artmıştır ("İstatistiklerde Genç İşsizlik", www. hurriyet.com.tr / egitim/ 27275308. asp, 12.10.2013). Bu anlamda ele alındığında Boratav'ın (2003) ifadesiyle ekonomi politikalarının IMF denetimi altına girdiğinde 1999 sonrasında bölüşüm ilişkileri sistematik olarak emek aleyhine sermaye lehine dönüşmüştür. 2007'yi 1970'li yılların sonuyla karşılaştıran Boratav, sanayi kesiminin dört misli büyümesine rağmen reel ücretlerin otuz yıl öncesine oranla az miktarda arttığını belirtir (s.202).

2007-2013 yılları içinde 18 Kalınma Planına göre KİT'lerin ekonomideki yerinin azaltılması hedeflenir. Ekonomisinin etkin ve verimli işletilmesini hedefleyen AKP başta Halkbank, Türk Telekom ve Tüpraş olmak üzere çok sayıda kamu kuruluşu özelleştirir (Akkoyunlu, 2011, s.67). Dış kaynak girişiyle tüketim çılgınlığının yaşanmaya başladığı ülkede eğitim ve sağlıktaki özelleştirmelerle beraber tüketim harcamaları artmıştır. Özellikle kentsel çalışan sınıflar için reel gelirlerde ve ücretlerde artışlar olmasına rağmen gelirlerin tüketimi karşılama oranları hızla düşmüştür. Öte yandan bankacılık sisteminin kredi olanaklarını genişletmesiyle birlikte hane halkı hızla borçlanma yoluna gitmesine yol açarken, açık veren hanelerin toplam hane sayısı içindeki oranı 2008 yılında yüzde 40 civarına ulaşırken, emekçi hanelerde bu oran yüzde 50'nin üstüne çıkmıştır (Bahçe ve Eres, 2012, s.63). Özetle AKP hükümeti dönemlerini kapsayan 12 yıllık süreç boyunca ne dış sermayenin çekim merkezi haline gelmiş, ne de KİT'lerin özelleştirilmesinden elde edilen bütçenin gelir düzeyinde ciddi bir artışa neden olduğu söylenebilir. Aksine yabancı sermayenin ülkeye akışı insanları tüketim çılgınlığına sürüklerken, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin özelleştirilmesi harcamaları kat ve kat arttırmıştır. Gelir düzeyleri bu ihtiyaçları karşılamaya yetmeyen bireyler bankaların cazip gösterdikleri kredileri kullanarak borçlanma yoluna gitmiştir. Türk ekonomisinin dışa bağımlılığı ekonominin kırılganlığını da beraberinde getirmiştir. Bu kırılganlık

altında enflasyonda gerçekleşen oynamaların olumsuz etkileri tüm toplumsal kesimlerin yaşamına yansımıştır.

Bu dönemde ekonomik korkulara yol açan diğer bir sorunun da tarımsal üretimin düşmesinden kaynaklı yaşanan işsizliğin olduğu anlaşılmaktadır. 2001 yılında uygulamaya konulan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemelerinin tarımsal üretimi desteklemek yerine caydırıcı bir nitelik kazanması köylüleri toprağı ekmeden bırakmaya yönlendirmiştir (Bahçe ve Eres, 2012, s.60). Öyle ki 1998-2007 yılları arasında istihdam 9 milyondan 5,6 milyona gerilemiştir. Bu anlamda ele alındığında, tarımsal fiyatlarda gözlenen bozulma tarımsal istihdamda çarpıcı bir daralmayı oluşturur (Boratav, 2003, s.60). Bu durum topraklarını bırakan köylülerin hızla kentsel iş gücü piyasalarına yönelmesine neden olurken, kentsel işsizler ordusunun büyümesi sonucunu da beraberinde getirir (Bahçe ve Eres, 2012, s.60).

Sonuç olarak 2001 krizini izleyen yıllar istihdam yaratmayan bir büyüme olarak nitelendirilmektedir. Bunun paralelinde yaşanan işsizlik oranlarında ve gelir düzeylerinde önemli artışların gerçekleşememesi ve ekonominin dışa bağımlığının oluşturduğu kırılganlıklar enflasyon oranındaki artışının beraberinde korkuların yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Dönemin bir diğer önemli özelliği ise tarımsal üretimin düşmesiyle köyden kente göçün yaşanması ve yabancı sermayenin artışıyla gelişen tüketim çılgınlığının insanları borç batağına sürüklemesidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1980 YILINDAN 2011 YILINA KADAR GERÇEKLEŞEN GENEL SEÇİMLERE KATILAN SİYASAL PARTİLERİN SİYASAL KİMLİKLERİ VE İDEOLOJİK YÖNELİMLERİ

Bu bölümde 1980 ve 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan siyasi partilerin siyasal kimlikleri ve ideolojileri ele alınmaktadır.

1.SİYASAL PARTİLERİN SİYASİ KİMLİK VE İDEOLOJİK YÖNELİMLERİ

1980 ve 2011 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan ANAP, DYP, CHP, SHP, DSP, MHP, BBP, RP VE FP, AKP, BDP'nin siyasal kimlik ve sahip ideolojileri aşağıda yer almaktadır.

1.1. Anavatan Partisi'nin (ANAP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

ANAP sağ, sol, merkez, İslamcı ve milliyetçi kesimlerden ve AP'den üye çekerek ilk kez Türkiye'deki bütün mevcut ana görüşleri temsil eden bir parti olarak ortaya çıkmıştır (Karpat, 2007, s.218). Parti, kendisi de modern sanayi burjuvazisinin ve Anadolu'nun küçük işadamlarının bir koalisyonu olan eski Adalet Partisi'nin (AP), Milli Selamet Partisi'nin (MSP) ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) desteğini almıştır (Zürcher, 2005, s.412). Bu açıdan ele alındığında ANAP'ın ideolojik akımların ve çıkar gruplarının bir koalisyonu olarak kendini gösterdiği söylenebilir.

Tosun'a (1999) göre ANAP'ın kimliğini oluşturan dört eğilim 12 Eylül'ün toplumu depolitize etme çabalarının desteklenmesi, diğer yandan sağ tabanı kendi elinde tutma isteğini yansıtan oportünist yaklaşımı içerir (s.221). Bu yüzden 12 Eylül darbesinin getirdiği apolitik ortamı ayakta tutmaya çalışan ANAP dört eğilimi birleştirmek suretiyle ideolojiyi yadsımıştır (Kahraman, 1995, s.210). Dolayısıyla bir hizmet partisi olmak üzere yola çıkan ANAP'ın genel başkanı Özal, Türkiye'nin 1980 öncesindeki bütün siyasi krizlerin gerisinde ekonomik sorunların yattığını düşünerek, kendi iktidar yıllarını Türkiye için gerekli gördüğü ekonomik yenilenmenin gerçekleştirildiği bir geçiş dönemi olarak görmektedir (Özkazanç,

2012, s.90). Bu ekonomik yenilenme sırasında ANAP, yalnız burjuvazinin ayakta kalabilmesine olanak veren burjuvazinin devlet tekelinden kendini soyutlamasına ve daha da gelişmesine zemin hazırlayacak bir liberalleşmeden yana olmuştur (Kahraman, 1995, s.181). Özal'ın uygulamaya koyduğu politikalar sermayenin yaşam alanını genişleterek güçlenmesini sağlarken, özellikle kentli yoksul kitlelerin sınıf bilincinden yoksun sermayenin programına ve ideolojisine teslim olabilecek kalabalık gruplar yaratmayı hedeflediği söylenebilir. Bu açıdan ele alındığında Özallı yılların halk sınıflarına dönük olarak yoz bir popülizimin yaşandığı yıllar (Boratav, 2005, s.193) olarak yorumlanır.

ANAP'ın kimliğinde yer alan milliyetçilik 1980 öncesi söylemdeki ırkçı, şoven ve antikomünist vurgularından arındırılarak çağdaşlaşma yarışında Batı'ya ulaşma şeklindeki bir ilerlemecilik olarak formüle edilmiştir (Özkazanç, 2012, s.90). Öte yandan ANAP, 12 Eylül'ün devlet-millet bütünlüğünü millet kavramını Türk-İslam sentezine uygun bir çerçeveye oturtarak yeniden tanımlamıştır. Din ve dini örgütlenmeler içinde tarikatlar sivil toplumun en önemli unsurlarından biri olarak gören ANAP'ın söylemi, iktisadi kalkınma ile manevi kalkınmanın bütünleştirilmesi esasına dayanır (Tosun, 1999, s.225). ANAP'ın kimliğini oluşturan dört eğilim bir süre sonra partinin bir dizi farklı ideolojik tercihin kavşağında sıkışıp kalmasına ortam hazırlarken, kopmaları ve bölünmeleri de beraberinde getirir (Kahraman, 1995, s.210). Parti içindeki milliyetçi-muhafazakâr kesim ile liberaller arasındaki çatışmanın yoğunlaşması bu kopma ve bölünmeleri hızlandırır. Öte yandan ANAP, zamanla iktisadi alanda liberal bir söylem ile uyum sağlayan çağdaş bir merkez partisine dönüşmeyi istemekle birlikte Türkiye'ye merkez sağın başlıca özelliği olan devletçi muhafazakâr gelenekten kopamamıştır. Dolayısıyla da siyasal liberalizmi yasakçı ve otoriter bir siyaset anlayışı ile yürütmeyi benimsediği söylenebilir (Tosun, 1999, s.227).

1.2. Doğru Yol Partisi'nin (DYP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

1980 askeri darbesiyle kapatılan AP'nin merkez sağda bıraktığı boşluğu doldurmak için kurulan Doğru Yol Partisi (DYP), ulusal iradenin temsilcisi olma misyonunu taşır (Heper, 2011, s.200). Nitekim partinin kurulduğu ilk yıllarda DYP Genel Başkanı Yıldırım Avcı basına yaptığı açıklamada DYP'nin millet iradesinin

üstünlüğü, milliyetçilik, muhafazakârlık, hürriyetçilik ve demokrasi ilkelerinin savunuculuğunu yapacağını ifade eder (Güven, t.y, s.280). Partinin söyleminde öne çıkan temalara bakıldığında 1950'ler DP'sinin ve 1960-1970'ler AP'sinin demokrasi, milli irade ve refah vurgularının egemen olduğu anlaşılır (Tosun, 1999, s.231). Demirel'in temel politika araçlarını tüm muhafazakâr politikacılarda olduğu gibi dinin siyasallaştırılması, komünizm aleyhtarlığı, milliyetçilik ve dışa karşı düşman ülkelerle çevrili bir Türkiye görünümü oluştururken, içeride korkuya dayalı bir bütünleştirme yaratma çabası üzerine kuruludur (Fincancıoğlu, 2000, s.62).

Devletin sosyal bir müessese olduğunu ifade eden Demirel, iktisadi kuralları uygulayacağım diye vatandaşın işsiz ve aç kalmasını devletin fonksiyonun kaybetmesi olarak yorumlamaktadır (Demirel, 2003, s.253). Bu anlamda ele alındığında DYP'nin kimliğinde yer edinen sosyal devlet anlayışı, serbest piyasa ekonomisiyle tezat oluşturmuş ve yaşama geçirilememiş bir ilke olarak (Sakallıoğlu'ndan alıntı yapan: Heper, 2011, s.146) kendini gösterir. Öte yandan Demirel dünyada ideoloji savaşların bittiğini ifade ederken, bugün gelinen noktada demokrasi, piyasa ekonomisi ve insan hakları konularının çok önemli yer tutmasına dikkat çekmektedir (Demirel, 2003, s.253). Bu anlamda ele alındığında, Demirel'in ifadeleri aslında DYP'nin ANAP'ta olduğu gibi ideoloji yerine kitle partisi olma yönündeki hedefini ortaya koymaktadır. Her ne kadar benzer yapılara sahip iki muhafazakâr parti olsalar da Demirel verdiği bir röportajda ANAP ile aralarındaki farkı şu şekilde ortaya koyar:

"DYP milliyetçi, muhafazakâr ve demokrat bir partidir, ANAP ise değildir. İkinci olarak kalkınma açısından bakıldığında ANAP tüccardır, DYP ise Türkiye'nin tarım ve sanayi ile kalkınacağına inanır, üçüncü olarak ise ANAP Türkiye'yi 83'ten başlatır, DYP ise 46 köküne dayanır" (Cılızoğlu'ndan alıntı yapan: Tosun, 1998, s.240).

Çiller döneminde DYP'nin ilkeleri anlamsal ve söylemsel olarak değişim geçirmeye başlar. Örneğin Çiller'in liderliğindeki DYP'nin sosyal devlet ilkesini yok sayarak, piyasa ekonomisine önem verdiği ve çıkar gruplarının baskısı altında sık sık popülist politikalara yöneldiği görülür (Sakallıoğlu'ndan alıntı yapan: Heper, 2011, s.1261). Bu dönemde DYP siyasi hedeflerini terör sorunu ve özelleştirme üzerine

yoğunlaştırırken, liberalizm kimliğinin ana eksenine oturttuğu anlaşılmaktadır. Böylece DYP'nin 80'lerden 90'lara demokratikleşmesi üzerine kurduğu ideolojik konumlanma Çiller ile birlikte kırılmaya uğramış ve merkezin hâkim "milliyetçi, birleştirici, laik" kodlarının yeniden üretimine gidilmiştir (Tosun, 1999, s.238). Örneğin Güneydoğu sorununa yaklaşımında başlangıçta toplumsal dayanışmayı, toprak bütünlüğünü, vatanseverlik bilinci temalarını içeren milliyetçiliğin zaman içinde etnik milliyetçiliğe dönüştüğü anlaşılır (Heper, 2011, s.203).

1.3. Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

CHP Atatürk'ün öncülüğünde 9 Eylül 1923'te önce "Halk Fırkası" adıyla kurulmuş, 1924 yılında "Cumhuriyet Halk Fırkası", 1935 yılında ise "Cumhuriyet Halk Partisi" adını almıştır (www.chp.org.tr,12.03.2014). Cumhuriyet'in ilk 27 yılı boyunca ülkeyi yöneten CHP'nin yıllar boyu baskın olan ulusçuluk ilkesi haricinde, parti ideolojisi ve parti politikaları açısından tek bir çizgide ilerlemediği görülür. Atatürk ve arkadaşları bir ulus devletinin yaratılması gerektiğine inandıkları için CHP'yi itici güç olarak görürler. Bu çabada birinci olarak modernleşme ve laikleşme, ikinci olarak da halkçılık ve halkın egemenliği ilkeleri çok önemli yer tutar (Ayata, 1999, s.64). Partinin 15 Ekim 1927 tarihinde toplanan ikinci kurultayında cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik ve laiklik partinin izleyeceği ilkeler olarak benimsenir. 10 Mayıs 1931 tarihinde toplanan bir sonraki kurultayda da devletçilik ve inkılâpçılık daha önce benimsenen dört ilkeye eklenir (Zürcher'den alıntı yapan Heper: 1993, s.209). Böylece partinin kimliğini ifade eden altı ilke zaman içinde parti ambleminde altı ok şeklinde kendini gösterir.

İnönü'ye göre laiklik bilgi üzerine inşa edilmiş tartışmaların en önemli koşulunu oluştururken, 1950'li yıllarda parti laiklik/sekülerizmin savunucusu olur. 1965 seçimlerinden kısa bir süre önce İnönü ve partinin liderlik kadroları parti ideolojisini "ortanın solu" olarak benimsemişlerdir (Ayata, 1999, s.82). Nitekim Ecevit ve arkadaşlarına göre ortanın solu politikasının benimsenmesi sosyal demokrat platforma doğru bir harekettir. İnönü'ye göre ise ortanın solu devletçilik, devrimcilik, halkçılık, toplumsal adalet ve özellikle akılcılık anlamına gelmektedir (Heper, 2011, s.181). Bu nedenle İnönü CHP'nin özellikle devletçilik ilkesi sebebiyle kurulduğundan beri ortanın solunda olduğunu iddia eder (Emre, 2013,

s.88). Ecevit "Ortanın solu" isimli kitabında (1966) Türkiye'de devrimlerin ve reformların öncüsü ve yapıcısı olan CHP'nin demokrasinin de kurucusu ve inançlı koruyucusu olduğunu ifade ederken, demokrasiye olan bağlılığının partinin soldaki sınırını çizdiğini belirtir (s.23). Buna rağmen ne Ecevit, ne de İnönü'nün açıklamaları ortanın solu söyleminin toplumda komünizm algısının oluşumunun önüne geçememiştir. 1965 Genel Seçimleri'nde yaşanan hezimet partide ortanın solu söylemindeki tartışmaların çoğalmasına neden olur. Seçim kampanyaları sürecinden başta AP olmak üzere diğer muhalefet partileri CHP'nin ortanın solunun komünizm kaynaklı olduğu mesajlarını vermesi halk üzerinde olumsuz etkiye neden olmuştur. Ortanın solu sloganı AP propagandacılarına CHP'lilere karşı en kaba yıldırma taktiklerini kullanmaları için her olanağı sağlar. Bu kampanya sırasında "Ortanın Solu, Moskova Yolu" sloganı çok fazla kullanılır (Zürcher, 2005, s.368). Bu mesajlar karşısında CHP'nin kendisinin de yeterince ortanın solunu anlamadığı ve halka da anlatamadığı düşüncesi hâkim olmaya başlar. (Kılıç ve Ergun, 2010, s.81). Ortanın solunun parti içi mücadeleden galip çıkmasının ardından CHP'de yaşanan dönüşüm hız kazanır. 1972 yılında Ecevit partinin genel başkanı olurken, Ecevit liderliğindeki CHP kendisini "demokratik sol" bir parti olarak tanımlar. 1980 askeri darbesiyle beraber CHP kapatılan diğer partiler arasında yer alır.

1992'de 1980 darbesinin öncesinin siyasal partilerinin kurulmasını yasaklayan kanun kaldırıldığında Deniz Baykal'ın genel başkanlığını yaptığı CHP tekrar açılır (Kongar, 1998, s.244). Yeni dönem CHP'nin ideolojik yapısına bakıldığında sosyal demokrasiyi savunmaktan vazgeçtiği, söylemlerinde demokratikleşmeyi ve laikleşmeyi/sekülerleşmeyi vurgulamaya başladığı anlaşılmaktadır (Heper, 2011, s.189). Tosun (1999) Baykal'ın başkanlığını yaptığı CHP'nin her ne kadar yeni bir CHP olarak sunulsa da aslında ideolojik söyleminin aynı olmadığını ileri sürer (s.282). Bu dönemde CHP'nin tarihsel mirası ağırlıklı olarak gündem de tutulurken, partinin altı ilkesinde yer alan milliyetçilik ve laikliğin ön plana çıkarıldığı anlaşılır (Kongar, 1999, s.245). Öte yandan 80'li yılların neo-liberal rüzgârına kendini kaptıran parti, piyasa ekonomisini pazar ekonomisi olarak adlandırarak meşrulaştırır (Tosun, 1999, s.282). CHP'nin her ne kadar kimliğinde sosyal demokratlığı yer alsa da yeni dönemde bu ideolojik söylem yerine tarihsel kimliğini ön plana çıkararak, özellikle laiklik ve milliyetçilik ilkesi yönünde değişir.

1.4. Demokratik Sol Parti'nin (DSP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

Siyasi partilerin faaliyetlerini yasaklayan bildirinin 24 Nisan 1983'te yürürlükten kalkmasıyla yeni partilerin yolu açılır (Hristidis, Ergun, 2010, s.841). Ecevit eski CHP'deki gibi hizipleşmenin olmadığı ve eşinin de yardımıyla kendi başına yöneteceği bir siyasi parti istemektedir. CHP'nin ülküleri arasında yer alan kimi ilkelere karşı olduğunu açıkça söyleyen Ecevit, bu ilkelerin başında devletçilik ve laikliğin yorumlanış biçimi geldiğini ifade eder (Kahraman, 1993, s.201). Bu nedenle Ecevit demokratik sol kültürü özümseyebilecek isimlerin yer almasını istediği DSP'nin CHP'nin uzantısı bir parti olmasını istememektedir (Kurt, 2002, s.123). Nitekim iki parti arasında ideolojik ve sosyal temeller bağlamında farklılıklar bulunur. Fakat seçmenlerin tercihinde ideolojik etkenlerin yerine lider faktörünün öne çıktığını dikkate alındığında bu farklılık sosyolojik olarak anlamını kaybetmektedir. DSP estetize edilmiş milliyetçiliğe, ekonomik düzen bağlamında yumuşatılmış devletçiliğe yaslanırken, CHP ise söylemiyle ve iddialarıyla sosyal demokrasinin evrenselliğini reddetmemiştir (Özkan, http: // www. milliyet.com.tr/ 1999/ 03/ 19/ entel/ entel. html, 13.08.2013).

Ilımlı bir sol parti olan DSP siyasete yaklaşımını milliyetçi sol olarak tanımlar. Gerçekten de parti Kıbrıs konusunda da diğer dış siyaset konularında da milliyetçi sol bir tutum sergiler (Heper, 2011, s.187). Laiklik/sekülerizm konusunda da ılımlı bir tutum benimseyen DSP, bu konularda tartışma yaratmadan din ve sosyal demokrasiyi özdeşleştirerek geniş kitlelerin oluşturduğu potansiyeli harekete geçirmeyi hedefler (Kahraman, 1993, s.210). Ecevit ortanın solunu halkın irade serbestliğinin ekonomik ve sosyal baskılarla kurtulmadıkça halk yararına işlemeyeceğini düşüncesinden yola çıkarak açıklarken, demokrasinin biçimsel yönü kadar sosyal özünün de önemine dikkat çeker (Ecevit, 1966, s.20).

Kahraman'a (2010) göre DSP'nin somut bir sol politika içinde değil, ağırlıklı bir popülizm çerçevesinde işlemesi nedeniyle büyük kent göçmenleri ve köylüler tarafından da desteklenmiştir. 1995 yılından itibaren yükselen Kürt milliyetçiliğine karşı gösterilen milliyetçi tepkiyle bütünleşen partinin söylemleri ve ulusalcı yaklaşımları nedeniyle merkezdeki çevrenin partisi olarak konumlandırılabilir (228).

TÜSES araştırmaları başta olmak üzere, çeşitli araştırmalar DSP'nin özellikle işlevsel bölünmelere dayalı bir toplumsal temel oluşturmada bir hayli başarılı olduğunu gösterir. Neo-liberal iktisat politikaları nedeniyle, iktisadi daralmışlık içindeki kitlelerden yoğun destek alan DSP, sosyo ekonomik düzenden memnun olmayan, kendilerini orta ve ortanın altı sosyo ekonomik statüde tanımlayan kesimlerin en fazla rağbet ettiği parti olarak nitelendirilir (Özkan, Özkan, http: // www. milliyet.com.tr/ 1999/ 03/ 19/ entel/ entel. html, 13.08.2013).

1.5. Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

1980 darbesiyle ülkedeki tüm siyasi partilerle beraber CHP'de kapatılır ve siyasetçiler on yıl süreyle siyasetten men edilir (Zürcher, 2005, s.410). Siyasi partilerin faaliyetlerini yasaklayan bildirinin 24 Nisan 1983'te yürürlükten kaldırılmasıyla yeni partilerin yolu açılmış olur (Hristidis ve Ergun, 2010, s.841). Böylece 1980 sonrasında CHP'nin ilk ardıl partisi olan Halkçı Parti (HP) kurulurken, 29 Mayıs 1983 tarihinde de Erdal İnönü ve arkadaşları tarafından Sosyal Demokrat Parti (SODEP) kurulur (Heper, 2011, ss.183-184). 12 Eylül sonrası ise merkez soldaki parti oluşumlarında temel siyasi örgütler olarak dikkat çeken HP ve SODEP'in birleşmesi ile SHP kurulur (Tosun, 1999, s.279).

Kurulduğu günden beri SHP'nin kimliğini oluşturan altı ilke parti içindeki farklı görüşlerden kaynaklı ideolojik tartışmaları da beraberinde getirmiştir. İdeolojik örgüsü CHP'den alınan altı oku işaret eden milliyetçilik, laiklik, halkçılık, devrimcilik ve devletçilik ilkeleri üzerine kurulan SHP'nin içinde yer alan yenilikçi kanattaki bazı kişiler, bu altı ilkeyi SHP'nin gerçek bir sosyal demokrat ideolojiye, örgüte ve programa sahip olamamasının önündeki engel olarak gösterir (Kahraman, 1993, s.168). Dönüşüm talepleri partide Altı Ok ve klasik Kemalist doktrinin tartışmaya açılmasını sağlamış fakat sonuca ulaşılmasında yetersiz kalınmıştır (Kahraman, 2010, s.227). SHP'nin 1970'lerdeki Ecevitçiliğin halk iktidarının gerçekleştirilmesi yönündeki söyleminden uzak kaldığı görülmektedir.

Öte yandan kamu sektörü ve özel sektörün iktisadi faaliyetlerinde birbirini bütünlemesi gereğini vurgulayan SHP, Tosun'a (1999) göre pragmatik anlamda

karmaşık bir halet-i ruhiyeyi içinde taşır (s.280). Bu halet-i ruhiye nedeniyle SHP köken sorununu çözememiş ve gelenekçi bir çizgi izleyerek Kemalist doktrinle mi bütünleşeceği ya da onu aşarak sosyal demokrasiyi oluşturan evrensel kavramlarla mı özdeşleşeceği konusunda soruların yanıtlarına açıklık getirememesi nedeniyle çoğu zaman eleştirilmiştir (Kahraman, 1993, s.174). Özellikle 1980'li yılların sonunda 1993 yılına kadar kapanmasına kadar olan süreçte SHP dönemin yükselttiği kimlik, fark ve tanıma politikalarına, neo liberal kanat tarafından savunulan sivil toplum ve sivilleşme gibi kavramlara sahip çıkan bir parti niteliği kazanmıştır (Kahraman, 2010, s.226).

1.6. Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

1960 darbesinde CHP ile varlığını sürdüren Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) başına Alparslan Türkeş geçmiştir. Başlangıçta küçük toprak sahibi ve esnafın çıkarlarını temsil eden CKMP, daha sonra kimlik ve kadrosunu değiştirerek Türk sağ radikalizmin örgütlü eylem haline gelir (Öztekin, 2001, s.404). 1969 yılında adı Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirilen partinin amacını tekelci kapitalizme ve komünizme aynı derecede karşı olduğunu iddia eden militan, aşırı ulusalcı ve neofaşist bir parti yaratarak alt orta sınıfın oylarını çekebilmek oluşturmaktadır (Ahmad, 2002, s.172). Partinin ilkelerini Türkeş'in 1965 yılında yayınlanan "Dokuz Işık" adlı kitabında yer alan milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, ilimcilik, toplumculuk, köylücülük, hürriyetçilik, şahsiyetçilik, gelişmecilik, halkçılık, endüstricilik ve teknik ilkelerinden oluşturur (Öztekin, 2001, s.12). Türkeş'in programı birçok bakımdan 1930'ların Kemalizm'inden uzak düşmemekle birlikte, fiiliyatta şiddete yöneliktir. Öte yandan programın Asya'daki bütün Türklerin yeniden birleştirilmesi anlamındaki Pantürkist bir milliyetçilik ve komünizm aleyhtarlığı vurguladığı anlaşılır (Zürcher, 2005, s.374).

1980 darbesiyle liderleri hapsedilmiş, teşkilatları feshedilmiş, doktriner yapısı ciddi yara almış olan ülkücü hareket 12 Eylül sonrasında bir bakıma ölüm kalım savaşı verir. Bu süreç ülkücü camia içinde değişik ses ve görüşlerin oluşumunu ve ileride yaşanacak iç çekişmelerin temellerinin atılmasını beraberinde getirir. 1990'ların ortalarına kadar etkisini hissettirecek en önemli ayrışma çizgisi ülkücü hareket içinde bazı kesimlerin siyasal İslam'a yönelmeleridir (Arıkan, 2008, s.17).

Türkeş 1969'a kadar laikliğin sözünü esirgemez bir taraftarıdır, ancak o yıl seçim hazırlıkları döneminde rotasını değiştirip, İslam'ı Türk ulusal mirasının bir parçası olarak vurgulamaya başlar (Zürcher, 2005, s.374). Bu dönemde Türkeş'in İslamcılık vurgusu Orta ve Doğu Anadolu'nun muhafazakâr seçmenlerini antikomünist saiklerle harekete geçirmeyi hedeflemektedir (Arıkan, 2008, s.18). Fakat İslami vurgular 1980 sonrasında devlet tarafından büyük hayal kırıklığına uğratılan bazı ülkücüler arasında siyasal İslam'ın yaygınlaşmasına zemin hazırlar. Özellikle Türkeş'in 1990'larda sergilemiş olduğu laik-devletçi tutumu Muhsin Yazıcıoğlu'nun başını çektiği ülkücüler tarafından tepkiyle karşılanır (Zürcher, 2005, s.374). Parti içindeki görüş ayrılıkları, Muhsin Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının partiden kopuşlarını beraberinde getirir.

Tüm bu yeni gelişmeler karşısınd MHP ve ülkücü hareket 1990'lı yılların ilk yarısında kapsamlı bir ideolojik yeniden biçimlenme sürecinden geçer. Bu yenilenmenin dikkat çekici özelliklerinden birisi 1980'lerdeki sapmaların temizlenmesi ve 1970'ler öncesindeki motiflerin yeniden canlandırılması oluşturur (Bora ve Can, 2004, s.74). 1980 sonrasında camia içinde yaşamış olan "ümmetçi-milliyetçi" çekişmenin partinin eski çizgisi dolayısıyla "milliyetçiler" lehine kayar. Bu kayış Bahçeli'nin başkanlığı döneminde pekişir ve hatta eski düşman "komünizm" yerini "siyasal İslama" bırakır (Arıkan, 2008, s.23). Böylece daha önceki yıllarda "Türk-İslam Sentezi" adı verilen görüşü benimseyen MHP, İslami ahlakı ve erdemi bu dönüşümün meydana gelmesi için gerekli itici gücü sağlayacak önemli unsurlardan biri haline getirir (Heper, 2011, s.440). Bu sayede radikalizmin önüne geçilirken, BBP'ne de mesafe konulmuş ve yerleşik resmi ideolojiye uyarlanmak suretiyle kabul görmeye elverişli yeni bir ideolojik kurgu oluşturulmuştur. Söz konusu ideolojik biçimlenmenin temelini ise, Türkçülüğün yeniden canlanması ve İslamcılığa karşı dindar, kimi zaman da dindarlık vurgusundan da imtina ederek laik bir tutumun benimsenmesi oluşturur. (Bora ve Can, 2004, s.71)

Bugün gelinen noktada, Bahçeli'nin milliyetçiliği "ne ırka, ne etnik kökene ne de emperyalizme" değil, vatanseverliğe dayanır. Bu nedenle 2001'de yapılan MHP Kurultayı'nda "irrandantist-etnik milliyetçiliği" kınamış, "milliyetçilik terimi"

yerine "milli" terimini kullanmayı tercih etmiştir. Çünkü ona göre "milliyetçilik" dışlayıcı ve dolayısıyla ayrımcı bir terimken, "milli" kapsayıcı dolayısıyla da ayrımcı olmayan bir terimdir (Heper, 2011, s.438). Ekonomiye yaklaşımı açısından ele alındığında ise MHP'nin 1980'lerde Avrupa'da birçok aşırı sağ görüşlü partinin geçmiş olduğu süreçten geçerek neo-liberal bir programı savunur hale geldiği görülür. Bu ekonomik yenilenme parti programında piyasa ekonomisi kuralları işletilerek tekelci oluşumlar ve haksız rekabetin önlenmesi üzerine kuruludur (Arıkan, 2008, s.36). Bugün gelinen noktada, kimliğinde ve ideolojik yaklaşımında gerçekleştirdiği dönüşümlerle yeni MHP eskiden çok daha farklı bir çizgide ilerleyerek aşırılıkların ötesinde merkez sağ bir parti görünümünü almıştır.

1.7. Büyük Birlik Partisi'nin (BBP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

BBP 12 Eylül darbesi sonrasında hapishane yıllarında siyasal İslam'a yakınlaşan ve artık Siyasal İslam'ı bütün aidiyetlerden daha üstün gören ülkücüler tarafından kurulmuştur (Zürcher, 2005, s.374). BBP'nin kurulmasındaki en büyük etkenlerin başında MÇP'de yeniden "Türkçüleşme" eğilimleri beraberinde yaşanan değişimler gelir. Buna göre bu değişimin arka planında İslam'ı anlamlandırma biçiminin değişmesi yer alır. İslam'a politik anlam atfetmekten uzaklaşılması ve resmi laisizm ile uyumlu dini devlete tabi saymayan bir anlayışa yaklaşılması (Bora ve Can, 2004, s.180) MÇP' nin çatısı altındaki bazı ülkücü çevreleri rahatsız etmiştir. Muhsin Yazıcıoğlu'nun başını çektiği grup, Türkeş'in özellikle 1990'larda sergilemiş olduğu laik devletçi tutumu benimsememiş ve İslam'ın ön planda olduğu bir siyasi parti kurmak için hazırlıklara başlanır (Zürcher, 2005, s.374). 7 Temmuz 1992'de Muhsin Yazıcıoğlu ve beş arkadaşı "MÇP'nin gerçek misyonundan uzaklaştığı ve bu nedenle marjinal bir parti olma yolunda ilerlediği" gerekçesiyle partiden istifa eder. Böylece BBP, 29 Ocak 1993 tarihinde 99 kurucu üyesinin katılımıyla Türk siyasal hayatına katılır (Arıkan, 2008, s.55).

BBP'nin parti programında Cumhuriyet'in temel ilkelerine saygı duyulduğu ibaresinin yanı sıra İslamiyet'in birleştirici yanına dikkat çekilirken, İslami değerlerin çağdaş ve demokratik değerlerle çelişmediği vurgulanır (BBP Programı, http://www.bbp.org.tr, 4.04.2014). MHP'nin Türkçülüğün yüceltilmesi davasının tarihsel gelişimi içinde önemli ve vazgeçilmez bir bileşene sahip olması, BBP'nin ise

İslam'ın yüceltilmesi herhangi bir diğer davadan örneğin Türkçülük davasından öncelikli olarak kabul edilmesi aralarındaki en büyük farkı oluşturur (Zürcher, 2005, s.376). Sonuç olarak BBP genel olarak dini konularda aşırı hassas ve dikkatli bir görünüm çizerken aile, toplum ve bunların arasındaki ilişkileri düzenleyen gelenekler konusunda muhafazakâr, ekonomik açıdan ise liberal bir parti çizgisindeyer alır (Arıkan, 2008, s.62).

1.8. Refah Partisi'nin (RP) ve Fazilet Partisi'nin (FP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

İslamcı kökenli partilerin tamamı Milli Nizam Partisi'nin (MNP) ideolojik siyasal geleneğinden gelmektedir (Peköz, 2009, s.378). Bu doğrultuda ele alındığında RP ve FP'ni anlayabilmek için öncelikli olarak MNP ve 1971 askeri muhtıranın ardından açılan Milli Selamet Partisi'nin (MSP) siyasal kimlik ve ideolojisine değinmek gerekir. MNP modern Türkiye'nin en belirleyici özelliği olduğunu söylediği ahlaki çöküntüye son vermeye kararlı militan, püriten ve İslamcı bir yapılanmayı içinde barındırır (Toprak'tan alıntı yapan: Ahmad, 2002, s.189). Partinin temelini Erbakan tarafından formüle edilen dünyevi bir ideoloji niteliğindeki "milli görüş" yer alır. Bu ideoloji öncelikle Türk-İslam kimliğine dayanan bir politik cephenin yaratılmasını öngörürken, teknolojiye dayalı kalkınmayı da temel bir amaç olarak benimser. Arkasındaki gerçek itici güç inancın kimi unsurlarını içine alan, buna karşılık laik milliyetçiliğin etnik söz dağarcığını dışlayan milliyetçiliktir (Karpat, 2009, s.285).

Anayasa Mahkemesi'nin dini siyasal amaçlar için kullandığı gerekçesiyle kapattığı MNP'nin yerine 1972 yılında kurulan MSP'nin resmi doktrini de İslami görüşe dayanır. Parti, Türkiye'nin daha hızla sanayileşmesi için halkçı bir ekonomik bölüşümün yanı sıra sosyal bir ahlak oluşumunun gerekliliği görüşlerini savunurken (Mardin, 2005, s.105), bu değişim MSP iktidarda iken başlar (Heper, 2011, s.298). MSP önceki partiden daha ciddi bir imaj oluşturmaya çalışırken, Türkiye'nin en popüler gösteri sporu olan futbola bile düşman olan İslami kültüralizmi daha az vurgular ve daha çok tekellerin gelişmesine, dış sermayeye olan bağımlılığa muhalefet eder (Toprak'tan alıntı yapan: Ahmad, 2002, s.189). MSP'nin selefi olan MNP dönemi ile kıyaslandığında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ilişki

kurmaya sıcak bakılmaya başlanır ve anayasada köklü değişikliklerden ziyade sadece belirli kamu kurumlarında reform yapma eğilimi belirlenir (Sarıbay'dan alıntı yapan: Heper, 2011, s.103-104).

1980 askeri darbesiyle kapatılan partiler arasında yer alan MSP 1983 yılında Refah Partisi (RP) adı altında yeniden kurulur (Karpat, 2009, s.285). RP gitgide daha sistemle barışık bir siyasal parti haline gelirken, iktidara geldikten sonra militan olmasa bile ütopik İslami görüşlerin pek çoğunu bir kenara bırakır (Heper, 2011, ss.297-298). "Adil düzen" sloganını parolası haline getiren RP farklı ideolojik kesimlerden geniş bir seçmen yığını etkileyerek 1995 seçimlerinde yüzde 21 oyla birinci parti olur (Karpat, 2002, s.289). Nitekim 1998 yılına gelindiğinde artık Erbakan'ın sert İslamcılığını terk etttiği NATO'dan çıkmaktan, İslami bankacılığı yerleştirmekten bahsetmez olduğu görülmektedir (Ahmad, 2010, s.211). RP döneminde laiklik ve dinin birbiriyle çatıştığı görüşü terkedilerek, laikliği bir kimsenin dininin gerekliliklerini kendi inançlarına göre herhangi bir müdahale görmeden yerine getirmesi olarak tanımlandığı anlaşılır (Şen'den alıntı yapan: Heper, 2011, ss.297-298). Tüm bu sistemle uyum sağlama çabalarına rağmen 16 Ocak 1998'de Anayasa Mahkemesi RP'ni laiklik karşıtı etkinliklerden dolayı kapatma kararı alır. Erbakan'ın, Recai Kutan başkanlığında 2001'de kurduğu Fazilet Partisi (FP) de kısa süre sonra selefleri MNP, MSP ve RP'nin akıbetini paylaşır (Akşin, 2005, ss.174-175).

RP ve FP'nin siyasal geleneğinde milliyetçilik önemli bir etki alanı oluştururken, İslamcılık çoğunlukla sistemin belirlediği ihtiyaçlara yanıt verir niteliktedir (Peköz, 2009, s.390). Bu anlamda ele alındığında ümmetçi bir anlayışla yola çıkan milli görüş kökenli siyasal ideolojinin RP ve FP'sinde artık İslami değerlerin temelinde muhafazakâr kimliğin ön plana çıkarıldığı bir değişimi yaşadığı söylenebilir. FP'nin genel başkanı Recai Kutan laiklik konusunda Erbakan'dan daha ılımlı görüşler taşıyan bir lider olduğu izlenimini verir (Heper, 2011, s.299). Ahmad, her İslamcı partinin kapatıldıkları haleflerine göre sonrasında daha ılımlı ve daha az İslamcı oldukları iddiasıyla yeni partiler kurduğunu ifade eder (Ahmad, 2010, s.211). Bu anlamda ele alındığında MNP, MSP, RP, FP'nin kronolojisine bakıldığında milli görüş geleneğinden gelen ideolojik yapının iktidar olabilmek ya da iktidarda

kalabilmek adına sert yanlarını yumuşatarak sistemle uyumlu hale getirilmeye çalışıldığı değerlendirmesi yapılabilir.

1.9. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

Türk İslam sentezi ideolojisinden etkilenen RP ve FP'de yapılanan lider-teşkilat-doktrin üçlemesi parti içinde muhalefet yapılmasının önüne geçerken, alınan kararlara karşı çıkmak ve yöneticilere itaatsizlik etmeyi davayı verilen en büyük zarar olarak görmektedir (Peköz, 2009, s.387). Fakat milli görüşün bu geleneksel yapısı RP ve FP'nin kapatılması süreçleri sonrasında kurulan Saadet Partisi'ndeki (SP) genel başkanlık tartışmalarıyla değişeceği sinyallerini verir. Nitekim partinin 2000 yılındaki kongresinde genç yenilikçilerin adayı Abdullah Gül'ün genel başkanlık seçimini kaybetmesiyle (Karpat, 2009, s.290) yeni bir siyasal oluşumun temelleri atılmaya başlanır. 14 Ağustos 2001 tarihinde Erdoğan ve Gül'ün başını çektiği yenilikçi grup "muhafazakâr demokrat" kimliği altında AKP'yi kurar. AKP'nin kökleri siyasal İslam'da yatsa da liderlerinin çoğu merkeze kaymış ve tıpkı Avrupa'daki Hristiyan demokratlar gibi "Müslüman demokrat" ve "laik demokratlar" kimliklerini inşa ederler (Ahmad, 2010, s.220).

AKP muhafazakâr demokrat bir parti olarak milli görüşten farklı olduğunu her zeminde belirtirken, demokrasiyi evrensel değeri olan bir ana prensip olarak benimsediği gibi hukuk devleti, insan hakları, hoşgörü ve kültür farklılıklarına saygılı davranmayı da temel ilke olarak kabul eder (Karpat, 2013, s.244). Öte yandan kendi İslami geleneğinin yanı sıra kendi tabanının siyasi ve iktisadi talep ve eğilimlerini muhafazakâr bir neoliberal küreselleşme programına eklemlemeye ve bu çerçevede kendisini de bir merkez sağ parti olarak konumlandırmaya çalışır (Özkazanç, 2012, s.93). Bu açıdan ele alındığında AKP yalnızca İslam ve demokrasi değil, İslam ile neoliberalizm arasındaki buluşmayı temsil eder (Uzgel, 2010, s.24).

Farklı inançlar ve fikirlere sahip olma hürriyetinin korunması gerektiğine inanan AKP'nin millet iradesini ön planda tutarken (Karpat, 2013, s.246) demokrasiyi, moderniteyi, anayasayı, Kemalizmi, cumhuriyetçiliği ve laikliği devletin ilkeleri olarak kabul eder (Karpat, 2009, s.291). AKP'de kendinden bir önce

dini eğilimli SP gibi devletin ve dinin birbirinin alanına girmesini onaylamamaktadır. Ayrıca yalnızca devletin değil dinin de dogmaları olabileceğini kabul etmekte ve her ikisini de sakıncalı görmektedir. Bu nedenle AKP dini dogmalara sahip İslamcıların değil, ahlaki ilkeleri olan dindar insanların kurduğu bir siyasal parti olarak düşünülür (Heper, 2011, s.413). Yani AKP içinde dinin de yer aldığı geleneksel değerlerin korunması ile küreselleşme sürecini buluşturmaya hedefler (Uzgel, 2010, s.22).

1.10. Barış ve Demokrasi Partisi'nin (BDP) Siyasal Kimliği ve İdeolojik Yönelimi

BDP'nin siyasal kimliği ve ideolojik yönelimini anlamak için öncelikle 1960'lı yıllara dayanan Marksist ideoloji temelli ve milliyetçi siyaset söylemine sahip olan Kürt siyasal hareketini başlangıcına gidilmesi gerekir. Buna göre 1960'lı yıllarda sosyalistlerin "Kürt sorunsalı" başlığı altında bir dizi tartışma konusunu gündeme getirmesi Kürt solunun da temellerini atmıştır (Hatipoğlu, 2008, s.41). Etnik ve kültürel hak taleplerinde bulunan ve yasadışı örgütlere kaymamış fakat Kürt kimliğinin tanınması yolunda beklentileri olan Kürt solunun seçkinleri öncelikle 1970'lerde CHP'ye, 1980'lerde ise SHP'ye destek verirler (Zurcher, 2005, s.436). Kahraman'a (2008) göre 1990'larda gelişen kimlik, fark ve tanıma politikaları İslam ve Kürt kimliği temelinde yeni açılımlar üretmiştir (s.227). Bu açıdan ele alındığında, Kürt siyasal yaşamı 1990 tarihinde Kürtlerin hakları için mücadele eden Halkın Emek Partisi'nin (HEP) kurulmasını beraberinde getirir (Zurcher, 2005, s.436). Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan HEP'in ardından Demokrasi Partisi'nin (DEP) de aynı akıbete uğraması Kürt siyasal hareketine ivme kazandırır. Bu nedenle hem partilerin hareket tarzı hem de partilerin toplumsal tabanı arasındaki organik bağı sürekli olarak muhalefet etme ve ideoloji temelinde yeniden üretmenin sağladığı siyasal yapı içinde etnomilliyetçilik daha da güçlenir (Keyman, "Kürt Sorunu ve Demokratikleşme", Radikal Gazetesi, 21.08.2005).

Kürt siyasetinde yükselen etnomilliyetçilik akımına rağmen, hem HEP hem de DEP Kürt sorununun demokrasi ve barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğini vurgu yapar. Her iki partide en azından Kürt etnisitenin kültürel ödünler koparmayı amaçladıkları izlenimini verirken, milletvekilleri "hukuka dayalı bir Türk ve Kürt etnik eşitliğinin" önemine dikkat çeker. DEP'in kapatılmasının ardından

Türkiye'deki Kürt davasını üstlenen Halkın Demokrasi Parti'si (HADEP) kurmayları ise bilinçli olarak Kürt sorununda daha ılımlı bir çizgi izlerken, diğer partilere oranla PKK ile arasına belirli bir mesafe koymuş ve ayrılıkçı olarak yorumlanabilecek bir söylemden sakınmıştır (Kirişçi ve Minrow, 2007, ss.173-174). Keyman, "laik cumhuriyet ilkesine" ya da "devletin bölünmez bütünlüğü" ilkesine karşı konum aldıkları gerekçesiyle siyasallaşma sürecinin ürettiği partilerin Anayasa Mahkemesi kararlarıyla kapatılmasına rağmen, kurulan yeni siyasal partilerin toplumsal ve bölgesel desteklerini koruyup genişlettiklerini ifade etmektedir. (Keyman, Radikal Gazetesi, 21.08.2005) Bu anlamda ele alındığında kurulan Kürt partilerinin her seçimde oyunu biraz daha arttırırken siyasal alanını da genişlettiği söylenebilir.

Sonraki yıllarda kurulan Demokratik Halk partisi (DEHAP) ve Demokratik Toplum Partisi (DTP) isimli Kürt partileri bölgelerinde aldıkları oy çoğunluğuna rağmen yüzde 10 barajını aşarak meclise girememiştir. 2011 genel seçimlerine kadar oy çoğunluklarına rağmen yüzde 10 barajını aşamadığı için meclise giremeyen Kürt partilerinin aksine Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) barajı aşarak mecliste temsil edilme hakkına kavuşur. Bugün gelinen noktada 2009 yılında kapatılan DTP'nin yerini alan BDP bu çizgide siyaset yürüten en güçlü parti konumundadır (Söylemez, Aksiyon Dergisi, 3.02.2014). BDP kendisini demokratik, özgürlükçü, eşitlikçi bir sol parti olarak tanımlarken, amacını Türkiye'deki her alanda kapsamlı demokratik reformların yapılandırılması ve bu sistemin etkin işleyebilmesi için toplumsal barışın sağlaması olarak ifade eder. Öte yandan Kürt sorununun diğer partilerde olduğu gibi demokratik ve barışçıl yollardan çözülmesinin gerekliliğine vurgu yapılır (BDP, http:// bdp.org.tr, 3.04.2014). Kürt siyaseti ve bugün BDP'nin taşıdığı kimlik açısından ele alındığında siyasal alan içinde var olan sistemin eleştirilerini dile getirirken kültürel kimliği merkezi konuma yerleştirir. Bireysel hak ve özgürlük alanını grup hak ve özgürlüklerine doğru genişleterek tanıma siyasetini yaşama geçirmektedir. Sonuç olarak kültürel kimlik talepleri siyasallaşmayı temsil ederken, bu siyasallaşma süreci içinde Türkiye'de modernleşme sürecinin devlet merkezci, laik ya da homojen ulusal kimlik temelli hareket tarzını eleştirir. (Keyman, Radikal Gazetesi, 21.08.2005)

Sonuç olarak, 1960'lı yıllarda Marksist ideoloji kökenli doğan Kürt siyaseti Kürtlerin demokratik haklarını elde etme amacını taşır. CHP ve DSP gibi sol kökenli partilerde yer alan Kürt siyasal hareketi temsilcileri bir araya gelerek HEP'i kurar. Siyaset biliminde etnik duygular makul bir noktada tatmin edilmezse daha militan ve milliyetçi taleplere ulaşır (Akyol, Hürriyet Gazetesi, 4.01.2012). Bu anlamda ele alındığında Kürt siyasal hareketi PKK'nın doğuşuyla yaşanan silahlı çatışmaların yanı sıra, kurulan her Kürt partisinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması etnomilliyetçiliğin yükselmesine yol açmıştır. Bu gün gelinen noktada Kürt siyasetinin en önde gelen temsilcisi olan BDP, Kürt sorununu barışçıl ve demokratik yollardan çözülmesi gerektiğini savunur. Kürt sorununun çözümüyle sınırlı kalmayan programında etnik kültürel inançlara sahip tüm toplulukları barış ve eşitlik içinde yaşamasının gerekliliğini vurgular (BDP, http://bdp.org.tr, 3.04.2014).

BEŞİNCİ BÖLÜM

KİTLELERİN YÖNETİMİNDE SİYASAL İKTİDARLAR TARAFINDAN KORKUNUN ÜRETİMİ VE YAYILMASINDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ETKİSİ

Bu bölümde siyasal iktidarlar tarafından korkunun üretiminde ve yayılmasında kitle iletişim araçlarının etkisi ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda ele alındığında kitlenin kavramsal çerçevesi, siyasal iktidarlar ve kitle iletişim araçları ilişkisinin yanı sıra kitle iletişim araçları mülkiyet ilişkisi, kitle iletişim araçlarında korkunun yeniden üretilmesi ve yayılması ara başlığı altında haber metinlerine korku içerikli iletilerin yerleştirilmesi, dil ve ideoloji ilişkisi ve hegemonyanın inşası konuları ele alınmaktadır.

1. KİTLENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Kitlelerin desteğini almak, diğer bir ifadeyle rızasını kazanmak hegemonyanın oluşumunda önemli yer tutmaktadır. Kitle kavramının sözlük anlamına bakıldığında birbirinden kopuk, bağımsız, atomlaşmış ve çok sayıda insan olarak (Erdoğan, Alemdar, 2010, s.29) tanımlandığı görülür. İnsanın kitle içinde neden yer almak istediği sorusunun yanıtını Canetti (2006) bilinmeyenden duyulan korkulara bağlamaktadır. Buna göre bilinmeyenden korkan ve yaşamla arasına mesafe koyan insan, bir kitleye mensup olmak suretiyle kendini güvende hisseder (s.16).

Kitlelerin psikolojik yapısının çözülmesi ve fonksiyonlarının betimlenmesinde açısından kitle teorisyenlerinden Le Bon önemli bir yere sahiptir. Le Bon, toplumların kaderinin kitlelerin ruhunda hazırlandığını varsayarak kitlelerin sahip olduğu güce dikkat çeker. Buna göre kitleden yayılan telkin ve enerjinin hipnotize edici özelliği nedeniyle kitleyi oluşturan kişilerin bilinci felce uğratılır ve kişi bilinçaltı faaliyetlerin esiri olur (Le Bon, 2009, 22). Kitlenin bilinçaltının esiri olarak eyleme geçmesini Freud (2011), Trotter'ın kitledeki ruhsal olayların hayvanlar gibi insanlara da kalıtım yoluyla geçen bir sürü içgüdüsüne bağlamaktadır. Sürünün istemine aykırı davranış ondan ayrılmakla bir tutulmaktadır, bu nedenle bu yola başvurmaktan korkuyla kaçınılmaktadır (s.10). Dolayısıyla bu korkunun

farkında olan kitle yöneticileri kitleyi oluşturan her bireyi istedikleri amaçlar doğrultusunda kolayca yönlendirdiği söylenebilir.

Kitle teorisyenlerinden Gordon W. Allport (Özkök, 1987, s.42) ise, kitle ruhunun bastırılmış olan saldırganlık duygularını serbest bırakarak bir anlamda kişinin tedavisinin sağladığını belirtir. Bu yönden bakıldığında ruhsal yaşamı olumsuz biçimde etkileyebilen duyguların dışa vurulmasını özendirdiği için kalabalığın rahatlatıcı bir işlevinin bulunduğunu varsayılır (s.42). Ortega Gasset (2011) de çağımızın en önemli toplumsal gerçeklerinin birinin kitleler olduğuna işaret ederken, kitlelerin psikolojik yapısını ruhsal ve zihinsel kapalılığa sahip kişilerin bir dizi basmakalıp düşüncenin beraberinde eyleme geçmeye hazır olduğunu ifade eder (100). Bu yaklaşım doğrultusunda ele alındığında kitleyi oluşturan bireylerin sahip oldukları korkulardan kurtulmak adına mensubu oldukları kitlede kitle önderlerinin telkinlerine boyun eğmesinin kaçınılmaz olduğu varsayılabilir.

Frankfurt okulunun geliştirdiği eleştiriyel kuram açısından ele alındığında, kitle toplumunun kitle kültürü içinde kullanıldığı görülür. Nitekim kitle kültürü deyimi genel olarak sanayi tekniklerinde üretilen ve karşı koyma olanağı bulunamayan çok geniş kitlelere yayılan davranış, mitos ya da temsili olguların tümü anlatılmak istenir. (Özkök, 1987, s.107) Bu açıdan ele alındığında kitle üretimi ve tüketimi sisteminde ihtiyaçlar, düşünceler ve davranışlar homojenleştirilerek ve tek düzeleştirilerek kitle toplumu yaratılır. Bu işleyişte sosyal ve kültürel ilerleme artık bireylerin düşünce ve eylemleriyle değil bireyler üzerinde egemenlik kuran dev örgütler ve kurumlar tarafından belirlendiği söylenebilir (Erdoğan, Alemdar, 2010, s.273). Özellikle kitle iletişim araçlarının koşullandırdığı imge ve ürünler edilgen tüketiciler oluşturmayı amaçlarken, hem üreticinin hem de ürünün özerkliği pazar koşullarıyla sınırlanır. İşleyen bu sistemde insanlar doğuştan getirdikleri yetileri yitirirken, insan zihni özerkliğini kaybeder (Jack Zıpes, 2005, s.229). O halde kurulan bu yeni düzende Horkheimer'ın ifadesiyle akıl tutulması yaşayan bireyler yaşamsal korkuları karşısında kendini güvende hissetmek için kitlelerin gönüllü üyeleri haline gelir.

Kitle toplumu kavramından yola çıkıldığında demokrasilerde önemli bir yere sahip olan kamu kavramına da değinmek gerekmektedir. McLuhan (1996) matbaa teknolojisinin kamuyu, elektrik teknolojisi ise kitleyi yarattığını ifade eder (s.68). Bu açıdan yaklaşıldığında günümüz kitle iletişim araçlarının önlenemeyen yükselişi karşısında kitle toplumları oluşurken kamunun varlığı tartışmalı bir hal alır. Nitekim Mills (1975) kamu toplumunda kitle toplumuna geçiş yapıldığı ileri sürerek, bir toplumun kamu toplumumu yoksa kitle toplumumu olduğunun belirlenmesinde haberleşme biçimlerinin önemine değinir. Buna göre kamulardan oluşan bir toplumda en önemli haberleşme biçimi tarafların görüş, düşünce ve kanaatlerini eşit koşullarda ifade edebildikleri bir tartışma ortamı bildirişimidir. Kitle haberleşme araçları ise böyle bir toplumda birincil kamuları birbirine bağlayarak toplumdaki tartışma ortamını genişletmek ve canlı tutmakla görevlidirler. Kitle toplumunda ise başat haberleşme biçimi eşit tartışmanın dışında biçimsel bildirişim araçlarıyla yapılan ve kamuyu sadece bir kitle haberleşme tüketicisi ve kendine verilenlerin alıcısı sayan kitle haberleşmesi olarak tanımlanır (s.426). Endüstriyel üretimden sonra şekillenen modern kitle iletişimi birey için temelde anlaşılamaz kalmakla birlikte çağdaş ve bu konuda her şeyi biliyormuş gibi gözükmesine izin veren bir klişeler sistemi yayar (Adorno, 2011, s.129). Dolayısıyla kitle kültürünü var eden kitle iletişim araçlarının oluşturduğu kültürel yapıdaki bireylerin klişelerin ötesinde düşünmesi mümkün değildir. Çünkü gündelik yaşamın kurgulanmış ve ussallık dışı toplumsal koşulları nedeniyle çağdaş insanlar kendi dış gerçekliklerini algılayamamakta (Habermas'tan alıntı yapan: Oskay, 2000, 265) ve kurgulanan yanlış bilinç gündelik yaşamın bir parçası olarak varolmaktadır.

O halde kitle iletişim araçlarının verdiği bilgilerle yetinen ve yaşamını bu bilgiler doğrultusunda aldığı kararlarla şekillendiren günümüz toplumlarında kamudan daha çok kitlenin varlığı söz konusudur. Dolayısıyla kitle toplumlarında yaşamsal korkular karşısında bireyler kendini güvende hissetmek için kitlenin gönüllü bir üyesi olmayı kabul ederler. Önceki bölümlerde sıkça ele alınan hegemonya kuramı ve Althusser'in devletin ideolojik aygıtları kuramı açısından değerlendirildiğinde ise, kitle önderlerinin güdümlemesiyle hareket eden kitle üyelerinin kitleden dışlanmama korkusunun peşi sıra, belirlenen ideolojilere boyun

eğmesi ve gösterilen hedefe doğru bilinçsiz bir şekilde eyleme geçmesi kaçınılmaz olarak kendini gösterir.

2. SİYASAL İKTİDARLAR VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI İLİŞKİSİ

Eski Yunan'dan günümüze uzanan tarihsel süreçte liderlerin iyi konuşmacılar olarak kitleleri ikna etmesi beklentisi siyasal iletişimde önemli yer tutmaktadır (Aristo, 2010, s.150). Yakın tarihlere kadar parti liderleri miting meydanlarından kalabalık kitlelere hitap ederken, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber kitlelere ulaşmak için farklı yöntem ve araçlar kullanılmaya başlanır hale gelmiştir. Nitekim günümüzde bireyler yakın çevresinin dışında kitle iletişim araçlarının sağladığı olanaklar ile toplumsallaşma sürecinin içine girmektir (Bilgili, 2009, s.153). Bu toplumsal iletişim bir anlamda iletişimin siyasal boyutunu da ifade eder. Bu nedenle kitle iletişim araçları günümüzde toplumsal denetimin sağlanmasında başlıca güç ve iktidar kaynaklarının başında gelir (Kaya, 1999, s.23). Hegemonya kuramı siyasal iktidarlar tarafından uzun dönemli bir egemenliğin sağlanması için toplumsal rızanın kazanılması esasına dayanır. Bu açıdan ele alındığında toplumsal rızanın inşasında kamuyounun oluşumu için medyanın politik sistem içinde sahip olduğu enformasyonu iletme fonksiyonu, politikacılar tarafından etki altına alınarak, aktörler üzerinde baskı uygulanabilmektedir (Alver, 2003, s.222).

Siyasal partilerle vatandaşlar arasında bir aracı olan medya demokrasilerde üç farklı işlevi yerine getirir. Bunlardan ilki enformasyon işlevidir, ikincisi hükümetleri ve siyasal partileri halkın sorunları hakkında bilgilendirmek suretiyle ifade işlevini yerine getirir, üçüncü olarak ise hükümet politikalarını, hükümetin bunların oluşumu sırasında takındığı tavrı ve uygulama biçimlerini eleştirir (Cuilenburg, 2010, s.104). Bu doğrultuda günümüzdeki sermaye-medya-siyaset ilişkisi açısından ele alındığında medyanın bu işlevlerini yerine getirebilmesi, diğer bir ifadeyle kamuoyunun oluşumunda tarafsız ve bağımsız bilgi akışını sağlayabilmesi tartışmalı bir konu halini alır. Özellikle 1980'li yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan neo liberal politikaların yansımaları kendini medya sektöründe de göstermeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren sermaye-medya-siyaset arasında sıkı bir işbirliği ve dayanışma politikalarının kurulduğu sölenebilir. Buna göre medya patronları siyasal iktidarların politikaları destekleyici yönde haberler yaparak kamuoyunun oluşumuna hizmet

ederken, siyasal iktidarlar da medyanın dahil olduğu holdinleringlerin ticari çıkarlarını gözeten bir yaklaşım içine girerler.

Nitekim ekonomi politik yaklaşımın en iyi bilinen iki düşünürü Edward Herman ve Noam Chomsky da medyanın egemen seçkinlere hizmet ettiği varsayımını savunurlar (Shoemaker ve Reese, 1997, s.147). Bu anlamda ele alındığında, seçkinlerin iktidarın uygulanması ve sürdürülmesi için gerekli ideolojik çerçeveyi söylem yoluyla sağladıkları söylenebilir. Söylem ve haber söylemi içinde yapılandırılan ideoloji, iktidarın harekete geçirilmesinde ya da meşrulaştırılmasında önemli rol oynamaktadır. Haberlerde siyasal ve ekonomik seçkinlere sık sık yer verilerek onların ideolojilerini ve iktidarları onaylanırken, medya profesyonelleri bir yandan iktidar sahiplerinin iktidarlarını betimlemekte diğer yandan ise kendi çalıştıkları medya örgütünün iktidarın sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır (Alver, 2003, s.211). Böylece devlet adamları gelişmiş kitle iletişim araçları yoluyla sürekli kendilerini gösterip kişilere doğrudan doğruya hitap yoluyla iktidar üzerinde olumlu bir inancı ya da salt bir biçimde iktidar inancını yaratıp beslemekte ve yeniden üretmektedir. Bu anlamda ele alındığında medya siyaset bağlamında oluşan sistemde kamuoyunun bazı çıkar çevreleri tarafından etkilenmesi kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki Chomsky (1999) medyanın gündemini daha çok görevli devlet yöneticilerinin belirlediğine işaret eder (s.119).

Siyasal iktidarlar ve medya arasında karşılıklı beklentilerin yerine getirilmemesi durumunda yaşanan anlaşmazlıklar sonrasında her iki taraf arasındaki dayanışmanın yerini çatışmaların neden olduğu korkulara bıraktığı söylenebilir. Örneğin çalışmamızın araştırma kısmında belirlendiği üzere 2011 Genel Seçimleri'ne kadar, AKP Hükümeti ve Gülen Cemaati arasındaki işbirliğinin cemaatin sahibi olduğu medya kuruluşlarının yayın organlarına fazlasıyla yansıdığı anlaşılır. Ne zaman ki, cemaat ve AKP Hükümeti'nin birbirirne ters düşmesiyle haberlerin içerklerinin de hükümeti destekler nitelikte değil, muhalif unsurlar taşıdığı görülür. Bu çatışma geçtiğimiz dönemlerde Zaman Gazetesi'nin yöneticilerinin gözaltına alınmasının yanı sıra, Gülen cemaatine yakınlığıyla bilinen Koza Holding'e bağlı Kanaltürk, Bugün TV ve Bugün Gazeteleri'ne baskın düzenlenmesi ile sonuçlanır. Bu örneklerden yola çıkıldığında siyasal iktidarlar ve medya arasındaki

çıkar birlikteliğinden doğan ilişkinin bozulması durumunda, her iki tarafında da birbirini köşeye sıkıştırma, diğer bir ifadeyle baskı altına alarak yönlendirme yaklaşımı içine girdiği değerlendirmesi yapılabilir.

3. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ SAHİPLİK YAPISI

Büyük sanayicilerin çıkarlarının belirli dengelere bağlı olduğunu ifade eden Gramsci, bu dengeyi sırasıyla elindeki olanaklarla politika alanındaki partilerden birini ya da ötekini güçlendirerek sağladıklarını (Gramsci, 2009, s.243) belirtir. Günümüzde ise sermayenin çıkarları doğrultusunda kendilerine yakın gördükleri siyasal partileri desteklerken, bir yandan da toplumsal egemenliklerini sağlamlaştırmak için medya dünyasında yer aldıkları anlaşılmaktadır. Etki alanı geniş olan kitle iletişim araçlarına İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra televizyonun da katılmasıyla beraber söylenen sözcüklere, yazılan sözcüklerden daha büyük bir güç kazandırarak insanların davranışlarını bilinçli olarak yönlendirmenin yeni yollarına varacak kapıları ardına kadar açmıştır. (McNeil, 2007, s.714) Kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisinin anlaşılmasıyla beraber egemen güçler toplumdaki bilgi akışını kontrol etme çabasına girerler ve bunun sonucunda tüm dünyada medya cazibe merkezi haline gelir.

Günümüz kapitalist sistemlerinde egemen ilişki biçimlerinin ekonomi üzerinden tanımlandığı; bireyin bu ekonomik araç ve ortamlar üzerinden kendini yeniden ürettiği bir dönem yaşanmaktadır. Kitlesel üretim ve dağıtım pazarının üzerinden birikim ekonomisinin yaratıldığı bu dönem aynı zamanda kitlesel iletişimin ve medyanın da üretildiği bir dönemdir (Bilgili, 2009, s.55). Tüm bu oluşumlar medya kuruluşlarının toplumu etkileme, yönlendirme potansiyelini geçmişe göre arttırırken, karlılık oranlarını da eskiye göre görünmemiş yüksek bir düzeye taşımıştır. Çünkü büyük medya kuruluşları hem salt yayıncılık faaliyetlerini hem her türlü enformasyon üretim ve dağıtımına dayalı etkinliklerini piyasa koşullarıyla belirlenen bir çerçevede sürdürmektedir. Bunun sonucu olarak medya piyasalarında yoğunlaşması başka sektörlere göre daha yüksek oranlarda gerçekleşmiş ve medyanın etkileme alanı ekonomik güç ile orantılı bir entegre güce dönüşmüştür. Bugün gelinen noktada ise medya sektöründe "çapraz medya" sahipliği olarak bilinen durum ortaya çıkmış ve geleneksel medya alanlarının (gazete, radyo

televizyon, film endüstrisi gibi) neredeyse hepsinde enformasyon üretimine ve dağıtımına dayalı olarak çok sayıda başka konuda etkinlik gösteren dev şirketler oluşmuştur (Kaya, 2009, s.140).

Sermaye-iktidar-medya ilişkisinde üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da medyanın siyasal propaganda aracı olarak kullanılmasıdır. Propaganda modeline göre, medyanın toplumsal amacı topluma ve devlete egemen ayrıcalıklı grupların ekonomik siyasal ve toplumsal gündemlerini halka aşılamak ve bunları savunmaktır. Medya bu amaçla konuları seçme, ilgilenilecek olayları saptama ve bu olayların hangi sınırlar içinde işleneceğini belirleme, bilgileri çeşitli filtrelerden geçirme, vurgu ve üsluba karar verme, tartışmaları kabul edilebilir ilkeler çerçevesinde tutma gibi çok çeşitli yöntemlerle hizmet eder (Chomky, Herman, Peterson, Podor, 2004, s.24). Haberlerin ve çözümlemelerin çatısını yerleşik ayrıcalıkları destekleyen bir çerçevede kurar, bu doğrultuda her türlü tartışmayı sınırlayarak birbiriyle sıkı sıkıya kaynaşmış olan devletin ve şirketlerin çıkarlarını gözetir (Chomsky, 1999, s.23).

Sonuç olarak Adaklı'nın ifadesiyle (2010) bilgi akışı kontrolünün toplumu kontrol etmek olduğunun anlaşılması üzerine sermayedarlar medya dünyasına adım atmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda da medya sahipleri medyadaki üretim süreçleri ve medya içerikleri üzerinde doğrudan ve dolaylı bir kontrole de sahiptirler (s.69). Günümüzde artık medya araçları holding çatıları altında faaliyet gösteren ticari müesseseler olarak boy gösterir. Dolayısıyla farklı sektörlerde ticari faaliyetler içinde olan holding patronları kendi çıkarları için siyasi iktidarlara yakın durmak zorunluluğunu hisseder. Buna göre holdingler sahibi oldukları medya aracılığıyla hükümet politikalarını destekleyen haberler yaparak kamuoyunu yönlendirirken, siyasal iktidarlar ise holdinglerin ticari beklentilerini yerine getirir. Nitekim günümüzde Türkiye'deki medya dünyasının genel olarak Albayrak Grubu, Ciner Holding, Çalık Holding, Çukurova Holding, Doğan Holding, Doğuş Holding, Koza İpek Holding, İhlas Holding ve Sarar Holding bünyesinde faaliyet gösterirken, aynı kuruluşların enerjiden turizme, savunma sanayiden, inşaata, finans sektöründen madenciliğe kadar pek çok alanda faaliyet göstermesi dikkat çekicidir (Dursun, 2012, s.7).

4. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARIYLA KORKUNUN YENİDEN ÜRETİMİ VE YAYILIMI

Bu bölümde haber metinlerinde korku içerikli iletilerin yerleştirilmesi, haber metinlerinde dil ve ideoloji, haber metinlerinde iktidarın ve hegemonyanın inşası konuları ele alınmaktadır.

4.1. Haber Metinlerinde Korku İçerikli İletilerin Yerleştirilmesi

Toplumdaki hegemonyanın devamlılığı toplumsal güçlerin ideolojilerini yaşatma esasına dayalıdır. Bu nedenle ideolojinin insanların yaşamının bir parçası haline getirilmesinde toplumsal iletişim araçları olan kitle iletişim araçlarına önemli rol düşer. Aynı şekilde siyasal odaklarda kendi politik program ya da projelerine kamuyundan destek sağlamak amacıyla ürettikleri korku içerikli iletilerini, haber metinleri üzerinden aktararak kendi iktidarlarının eylem alanını güçlendirmeyi hedeflerler. Bu aktarım sırasında yüksek psikolojik uyarılma eşiğinde oluşan korkunun çekiciliğini kullanan siyasal odaklar kitlelerin desteğini kazanmaya çalışırlar (Williams, 2012, s.3). Korku iletilerinin haber metinleri aracılığıyla topluma aktarılması anlamın üretiminin beraberinde insanın yaşamı nasıl algılayacağını şekillendirmesi açısından önemlidir.

Alver (2003), toplumda iktidarın siyasi, ekonomik, askeri ve iletişim alanlarında güç sahibi olan ve düşüncelerini söylemleri aracılığıyla kamuoyunun gündemine yerleştiren kişiler tarafından uygulandığını ifade eder. Kendilerini ifade etme araçlarına daha az erişme olanağı olan söylem düşkünü olarak nitelendirilen güçsüz birey ve grupların genellikle söyleyecek bir şeyleri yoktur (s.210). Bu doğrultuda ele alındığında haber metinlerinde iki tür anlamdan bahsedilebilir. Birincisi medya ürünlerini üreten ve onları dolaşıma sokanların bu ürünlere yükledikleri anlam, diğer bir ifadeyle ürünü üretenlerin anlam pratiğini, ikinci olarak ise bitmiş ürünleri tüketenlerin yani izleyicilerin anlamlandırmasıdır (Erdoğan, Korkmaz, 2010, s.302). Siyasal iktidarların medya üzerinde egemenliği göz önünde bulundurulduğunda haberlerdeki anlamlandırma sürecinde ne kadar etkin bir güce sahip oldukları gerçeği üzerinde durulması gereken bir husustur. Çünkü propaganda modeline göre haberlerin ve çözümlemelerin çatısı yerleşik ayrıcalıkları destekleyen bir çerçevede sunulurken, her türlü tartışmayı sınırlayan ve birbiriyle sıkı sıkıya

kaynaşmış olan devletin yanı sıra şirketlerin çıkarlarına hizmet etmektedir (Chomsky, 1999, s.23). Dolayısıyla medya profesyonelleri de güç odaklarının çıkarları doğrultusunda haberdeki söylemi inşa ederler. Medya profesyonelleri hangi olayların haberleştirileceğini kararlaştırırken, haberlerin seleksiyonunu, fiziksel ve içeriksel özelliklerini belirlemektedir. Bu anlamda ele alındığında, medya profesyonelleri tarafından son şekli verilen haber metinlerinin gazetecilerin ve toplumdaki diğer egemenlerin söylemlerinin bir ürünü olarak görülebilir (Alver, 2003, s.212). Bu kapsamda ele alındığında medya profesyonellerinin bazı güç odaklarının çıkarları doğrultusunda hazırlanan haber metinlerinde doğrudan ve dolaylı yoldan aktarılan korkular aracılığıyla söylem düşkünlerinin düşünce ve davranışlarını yönlendirdiği varsayılabilir.

Örneğin İtalyan eski Başbakanı Berlusconi seçim kampanyasında İtalyan medyası üzerindeki kontrol gücünü kullanarak toplumsal korkuların oluşumu için gerekli koşulları yaratmıştır. Bu dönemle ilgili yapılan bilimsel araştırmalar, Berlusconi iktidarının yürüttüğü politikaların halk tarafından desteklenmesi için toplumsal suçların oluşturduğu korkuların medyadaki haber metinlerinde sıkça kullanıldığı ortaya koyar. Öyle ki bu süreçte iletişim araştırmaları sonuçlarını manipüle edilerek medya metinlerinde yer almasından kaçınılmamıştır. Berlusconi bu sayede haber metinlerinde yer alan toplumdaki suç oranlarıyla ilgili korkular aracılığıyla, kendi iktidarı döneminin halkın ihtiyaç duyduğu güven ortamını sağladığı algısını oluşturmuştur (Raggedda ve Muschert, 2011, s.45).

Öte yanda ABD'de yaşanan 9/11 saldırısı sonrasında medyadaki haberlerdeki korku içerikli iletilerin yoğun bir şekilde yer alması, Amerikan toplumunda "terörizm" ve "İslamifobi"nin yaşamı tehdit eden en büyük korkular olarak algılanmasına neden teşkil eder. Bu durum siyasal iktidarların halk tarafından kendi politikalarının desteklenmesi için hayali bir düşman yaratılarak insanların korkularının harekete geçirilmesiyle açıklanabilir (Chomsky, 1999, s.388). Nitekim bir zamanlar ABD medyasında komünizm korkusunu yansıtan haber metinleri bu kez İslamifobi ve terör ekseninde şekillenir.

4. 2. Haber Metinlerinde Dil ve İdeoloji

Chomsky dilin ses ile anlamı birleştirdiğini ifade etmektedir (Chomsky, 2014, s.183). Bu birleşme sonucunda konuşma ve düşünce aracı haline gelen dil, Zıllıoğlu'na (1996) göre yaratma ve paylaşmayla ilgili simgesel bir etkinlik olarak da tanımlanır (133). Çağdaş dilbilimin kurucusu ve yapısal dilbilim akımının öncüsü olarak görülen Saussure'a (2008) göre ise, dilsel bildirişim süreci öncelikle ruhsal ve toplumsal bir olgudur. Bu nedenle dil tek tek bireyleri değil, bütün toplumu ilgilendiren bir olaydır (s.26).

Bu doğrultuda ele alındığında kullanılan dilin haber metinlerindeki anlamı inşa ettiği söylenebilir. Buna göre dilin oluşturduğu anlamlar bütünü, diğer bir ifadeyle kamusal söylem evrenin düğüm noktalarında büyüsel-ayinsel formüller gibi işlev görerek, kendini doğrulayıcı çözümlemeci önermeleri ortaya koyar. Bu önermeler alıcının kafasına defalarca çakılarak kuşatma etkisi yaratır (Marcuse, 1997, s.75) O halde haber metinlerinde kullanılan korku içerikli yapıyı oluşturan dilin hegemonyanın sahip olduğu ideolojiyi destekler nitelikte olduğu varsayılabilir. Böylece dil mesajı ve düşünceyi taşıyan bir ileti kanalı olmakla birlikte, aynı zamanda ideolojik bir olgu olarak bireylerin toplumdaki güçlü grupların çıkarlarını destekler yönde düşünmesini sağlayan bir araç haline gelir (Devran, 2010, s.24).

Gramsci'ye göre hegemonyanın sahip olduğu ideoloji insanın günlük yaşamının her alanına nüfus etmeyi hedefler (Ives, 2004, s.7). Bunu gerçekleştirebilmek için de ideolojinin sahip olduğu hâkim dil toplumsal iletişim aracı olarak görülen kitle iletişim araçlarında yer alan haber metinlerinleri üzerinde etki sahibi olur. Böylece Althusser'in ifadesiyle medya gibi devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla ideolojik pratikler insanların kendilerini, yaşamı, dünyayı ve ilişkilerini nasıl anlamaları ve yorumlamaları gerektiğine yön verir (Erdoğan, Alemdar, 2010, s.329). O halde Özkök'ün (1987) anlatımıyla, toplumsal denetim sağlayacak pratiklerin toplum üyelerine dil aracılığıyla aktarıldığı söylenebilir. Bu aktarım sırasında dilin iletişimin öteki öğeleriyle birleşerek nesnelere sinmesi ise ideolojiye yaşamsal boyutta bir anlam kazandırır (351).

Belli bir ideolojinin egemen olduğu bir topluma girebilmek için o egemen ideolojinin etkili olduğu dili kullanmak gerekir. Böylece egemen ideoloji yeni sözcüklerle yeniden ifade edilerek toplumun bütün bireylerinin dilinde dolaşmakta ve toplumun bütün katmanlarına kadar girebilmektedir. Belli bir konuda sürekli aynı yönde kullanılan söylem kendisinin işaret ettiği ideolojinin yeniden üretilmesine olanak sağlar (Devran, 2010, s.26). Marcuse, bu durumu varolan güçlerin yeni tanımlamaları topluma dayatarak yanlışın gerçeğe dönüştürülmesi olarak özetlemektedir (Marcuse, 1997, s.81). Bu sayede yanlışın gerçeğe dönüştürüldüğü bu süreçte egemen ideolojinin yeniden üretilmesi ve yayılmasında toplumun yapısında yer alan korkular dilsel simgeler aracılığıyla insanların yaşamını yönlendirmeye devam eder.

4.3. Haber Metinlerinde İktidarın ve Hegemonyanın İnşası

Althusser'e göre, hiçbir sınıf devletin ideolojik aygıtları üstünde kendi hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını kalıcı olarak elinde tutamaz (Althusser, 2008, s.172). Bunun için egemen güçler kendi amaçları doğrultusunda toplumda baskı ve zor kullanmanın yanı sıra, insanlar üzerinde rızanın inşasına yönelik ikna çalışmaları yürütürler. Bu anlamda düşünüldüğünde hegemonyanın siyasal ve toplumsal iktidarını sağlayabilmesi ya da koruyabilmesi için kitle iletişim araçlarına önemli roller düşer (Erdoğan ve Alemdar, 2010, s.268). Günümüzde toplumsal iletişimin beraberinde siyasal iletişim de kitle iletişim araçları üzerinden sağlanır olmuştur. Bu kapsamda propaganda aracı olarak kullanılan medyada yer alan söylem biçimi rızanın inşasına yönelik olarak gerçekleşir. Herman ve Chomsky (2004), medyanın haberleri işleyişine yönelik propaganda yaklaşımının ülkedeki önemli iktidar odaklarının çıkarlarına hizmet ettiğini savunurlar (s.120). Nitekim Habermas (2005) da özel çıkarlar için kamuoyunun nasıl manipüle edilerek tahakküm altına alındığını dile getirmektedir (s.228).

Kamuoyunun tahakküm altına alındığı süreçte kitleleri ikna etmekte kullanılan en etkili iletişim yöntemlerinin başında propaganda gelir. Bir toplumdaki propaganda çalışmalarına hâkim olan düşünceyi, diğer bir ifadeyle hegemonyaya hizmet eden düşüncelerin algılanabilmesi için halkla ilişkiler endüstrisi liderlerinin, toplumdaki entelektüellerin (yazarlar, gazeteciler v.b.) ve akadamemisyenlerin ne

söylediğine bakmak yeterli olacaktır (Chomky, 2004, s.13). Hegemonya kuramına göre toplumsal rızanın oluşabilmesi için öncelikle söylemler aracılığıyla zihinsel kontrolün oluşturulması gerekir. Zihinsel kontrol süreci ise toplumda otorite ve itibar sahibi kişi ve kuruluşlar, diğer bir ifadeyle kanaat önderleri tarafından sağlanır. Çünkü okuyucular akademisyenler, uzmanlar, profesyoneller ve medya kuruluşlarının verdiği mesajları eğer kendi inanç ve deneyimlerine ters düşmüyorsa kabul etme eğilimi gösterirler (Devran, 2010, s.29). Dolayısıyla korkular açısından ele alındığında güç odaklarının medya profesyonelleri aracılığıyla üretilen korku içerikli haberler ile kamuoyundaki kanaat oluşumu sağlanarak toplumun düşünce ve davranışlarının yönlendirdiği varsayılabilir.

Chomsky kapitalist ekonominin gelişimiyle ortaya çıkan tüketim kültürünün en büyük kurucusunun medya olduğunu belirtirken, tüketimin özendirilmesi yönünde bir propaganda aracı olan medyanın devlet ve şirketlerin eline geçmesiyle gerçek işlevini yani haber ve bilgi verme işlevini kaybetmesine neden olduğu (Chomsky'den alıntı yapan: Gülsoy, 2005, s.186) yorumunu getirmektedir. Bu eksende ele alındığında günümüz toplumlarında kitle iletişim araçları, sermaye ve iktidar üçgeninde ekonomik, siyasal ve sosyal yaşamın gerçekliğini kurgularken, insanın bu kurguda istenilen şekilde düşünmesi ve davranması için geliştirilen yöntemlerle hegemonyaya dayanan yapının işleyişi sürekli kılınmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

1980-2011 YILLARI ARASINDAKİ GENEL SEÇİMLERDE SİYASİ PARTİ LİDERLERİNİN YAPTIĞI MİTİNG KONUŞMALARINDA YER ALAN KORKU İÇERİKLİ İLETİLERİNİN HÜRRİYET, CUMHURİYET, TERCÜMAN, ZAMAN VE TARAF GAZETELERİ'NDE İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, araştırma objesi ve yöntemi, elde edilen bulgular ve elde edilen bulguların değerlendirilmesi yer almaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Korku insan davranışlarını güdüleyebilme özelliğinden dolayı politik alanda kullanılan etkili araçlardan biridir. Bu nedenle politik arenadaki otoriteler belirli amaçlar doğrultusunda bireysel ve toplumsal korkuları pekiştirmekte, ya da yeni korkular üreterek insanların desteğini alma yoluna gitmektedir. Bu perspektifte ele alındığında araştırmada siyasi parti liderlerinin kitleler üzerinde kontrol ve denetim mekanizması kurabilmek için hangi korkuları ürettikleri ve bu korkuları nasıl kullandıkları ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda ele alındığında araştırmada Türkiye'de 1980 sonrasından 2011 yılına kadar gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasi parti liderlerinin kitleleri ikna etmek için yaptıkları miting konuşmalarında hangi korku içerikli iletileri kullandıkları ve bu iletilerin basındaki yansımalarının ne olduğu sorularının yanıtları aranmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN OBJESİ VE YÖNTEMİ

1980 ve 2011 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında yer alan korku iletilerinin incelendiği araştırmada Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman ve Taraf Gazeteleri araştırmanın objesi olarak seçilmiştir. Zaman Gazetesi'nin 1995 yılında yayın hayatına başlamasından dolayı, bu döneme kadar gerçekleştirilen 1983, 1987 ve 1991 genel seçimlerinin araştırmada yer alabilmesi için bu dönemleri kapsayan Tercüman Gazetesi de araştırmada incelenen objelerden biri olarak seçilmiştir. Araştırma objelerinin seçiminde gazetelerin günlük ve ulusal çapta yayınlanmalarının yanı sıra, sahip oldukları tirajları ve politik yelpazedeki farklı konumları belirleyici etkenler arasındadır. Buna göre 1980 ve 2011 yılları arasında yer alan genel seçimlerde liberal sağ kimliğe sahip

olan Hürriyet Gazetesi'nde 459, sol kimliğe sahip olan Cumhuriyet Gazetesi'nde 645, dindar ve muhafazakâr çizgiye sahip olan Zaman Gazetesi'nde 363, aynı çizgide oldukları için 1983, 1987 ve 1991 genel seçimlerini inceleyebilmek için seçilen Tercüman Gazetesi'de 358, 2011 yılında yayın hayatına başlayan liberal kimliğe sahip olan Taraf Gazetesi'nde ise 85 gazete haberi içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Araştırmada kullanılan içerik analizi mesajda, bireyi görünmeden etkileyen öğelerin betimlenmesine yönelik olarak ikinci bir okuma olarak tanımlanabilir (Bilgin, 1998, s.1). Klaus Merten içerik analizini metnin açık içeriksel karakteristiklerinden yararlanarak açık olmayan karakteristiklerinin ve bağlamının araştırılıp, sosyal gerçekliğin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir yöntem olarak yorumlar. Merten'in yöntemi, çalışma sorununun belirlenmesi, araştırma amacının saptanması, araştırma materyallerinin seçilmesi, araştırma zamanının belirlenmesi ve nedenselleştirilmesinin yanı sıra varsayımların oluşturulması, değişkenlerin somutlaştırılması, kategorilerin oluşturulması, kodlama ve sonuçların yorumlanmasını kapsamaktadır (Alver, 2003, ss.240). Bu doğrultuda araştırmada niceliksel ve niteliksel karakteristiklerin ortaya konmaya çalışıldığı iki kodlama çizelgesi oluşturulmuştur. Buna göre araştırma niceliksel olarak haberlerin hangi sayfalarda ne kadar yer kapladığı, niteliksel olarak ise 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011 Genel Seçimleri'nde siyasi partilerin gerçekleştirdiği miting konuşmalarında yer alan korku iletilerinin içeriği siyasal, sosyo-kültürel ve ekonomik kategoriler başlıkları altında incelenmiştir.

Buna göre araştırmanın varsayımlarını şunlar oluşturmaktadır:

1.Siyasal parti liderleri 1980 ve 2011 yılları arasında gerçekleşen genel seçim kampanyalarında ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik sorunlarını içinde barındıran korkuları kullanarak kitlerin desteğini alma yoluna gitmiştir.

1.1. Türkiye'de 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde siyasi parti liderlerinin seçmen kitlelerini ikna etmek amacıyla kullandıkları siyasi dilin içeriğini 12 Eylül öncesine dönme korkusu, komünizm korkusu, iç ve dış düşman korkusu, koalisyonla ilgili siyasi korkular, ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkular, başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkuların yanı sıra PKK terörü

ve Kürt-Türk ayrımından kaynaklanan bölücülük korkusu, toplumun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkular, insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirilmesiyle ilgili korkular oluşturur.

1.2. 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'ne katılan ANAP, MDP ve HP 12 Eylül öncesinin anarşi ve terör ortamına dönülebileceği tehlikesine dayalı korkuları kullanmıştır.

1.3. 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde muhafazakâr ve milliyetçi görüşe sahip siyasi partiler (ANAP, MDP, MÇP, RP, DYP) seçim mitinglerindeki konuşmalarında komünizm korkusunu vurgulamıştır.

1.4. 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'ne katılan siyasi partilerin tamamı (ANAP, MDP, MÇP, RP, DYP, DSP) seçmen kitlesini ikna etmek için iç ve dış düşman korkusunu kullanmıştır

1.5. 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde dönemin iktidar partisi ANAP seçim sonrasında çıkabilecek bir koalisyonun ülkeye zarar vereceği yönünde tehlikeleri içeren korkuları kullanmıştır.

1.6. RP, 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde toplumdaki milliyetçi kesimlerin desteğini alabilmek için ABD, Avrupa, Ortak Pazar, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkuları, dindar kesimlerin desteğini almak için ise başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalarla dindar kesimlere baskı uygulandığı görüşüne dayanan korkuları dile getirmiştir.

1.7. 1987 Genel Seçimleri'nde dönemin muhalefet partileri MÇP, DYP, DSP ve SHP, PKK terörü ve Kürt sorunuyla ilgili korkuları kullanarak iktidar partisi ANAP'ın yetersizliğine işaret etmiştir.

1.8. 1987 Genel Seçimleri'nde DSP ve MÇP Türk-Kürt ayrımına dayanan bölücülük korkusunu iletilerinde kullanmıştır.

1.9. RP, 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde muhafazakâr kesimin oylarının alabilmek için Türk toplumdaki ahlaki yapının bozulmasıyla ilgili korkuları vurgulamıştır.

1.10. 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde sol görüşlü partiler HP, SHP, DSP insan hakları ve özgürlüklerle ilgili korkuların yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirme korkuları içeren iletilere yer vermiştir.

1.2. 1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde siyasi partiler seçmen kitlelerinin desteğini almak için 12 Eylül öncesine dönme korkusu, koalisyon korkusu, laik demokratik Cumhuriyet Rejimi'nin tehdit altında olduğu içeren korkular, Kürt sorunu ve PKK terör örgütüyle ilgili korkular, Türk-Kürt ve laik-antilaik temelli bölücülük korkularının yanı sıra başörtüsü, imam hatipler, Kuran kurslarıyla ilgili korkular, iç ve dış düşmanlarla ilgili korkular, ABD, Avrupa, AB, GB, İMF, İsrail ve Yahudi politikalarına dayalı korkular, toplumun ahlak yapısının bozulması, insan hakları ve özgürlükleri, işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarının yitirilmesiyle ilgili korkulara iletilerinde yer vermiştir.

1.2.1. 1991 Genel Seçimleri'nde DSP, DYP, ANAP 12 Eylül darbesi öncesinde yaşanan anarşi ve terör ortamına dayanan korkuları hatırlatan siyasi bir dil kullanmıştır.

1.2.2. 1991 Genel Seçimleri'nde DYP ve DSP, ANAP iktidarının yetersizliğine dikkat çekmek için PKK terör örgütü ve Kürt sorunuyla ilgili korkuları iletilerinde vurgulamıştır.

1.2.3. 1991 Genel Seçimleri'nde DSP, HEP ile işbirliği yapan SHP için verilecek her oyun PKK'ya gideceğini belirten korku içerikli iletileri kullanmıştır.

1.2.4. 1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde ANAP, DYP, SHP, CHP, DSP, MHP, RP ve FP'nin yürüttüğü politikaların laik demokratik Cumhuriyet Rejimi'nin varlığını tehdit ettiği yönündeki korku iletilerini kullanmıştır.

1.2.5. DSP'nin 1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde milliyetçi kesimlerin oyunu alabilmek için başta ABD olmak üzere, GB'nin yanı sıra AB'nin uyguladığı politikaların Türkiye açısından yarattığı tehlikelere işaret eden korkuları dile getirmiştir.

1.2.6. 1991 ve 1995 Genel Seçimleri'nde RP, 1999 Genel Seçimleri'nde ise FP toplumdaki milliyetçi kesimlerin desteğini alabilmek için ABD, Avrupa, AB, GB, IMF, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkuları, dindar kesimlerin desteğini almak için ise başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalarla dindar kesimlere baskı uygulandığı görüşüne dayanan korkuları ön plana çıkartmıştır.

1.2.7. 1999 Genel Seçimleri'nde önceki yıllarda sadece RP'nin dindar ve muhafazakâr kitlelerin desteğini almak için kullandığı korkuları bu kez FP'nin yanı sıra DYP, ANAP, CHP ve DSP de kullanmıştır. Buna göre DYP ve FP, ANAP ve

DSP Hükümeti'nin başörtüsü, Kuran kursları ve imam hatiplere getirdiği yasaklarla dindar kesimlere baskı uyguladığı yönünde korku iletilerini kullanırken, DYP, ANAP, CHP ise FP ve RP'nin yanlış politikalarından dolayı dindar kesimlerin zarar gördüğü iddialarını içeren korkuları ön plana çıkarmıştır.

1.2.8. 1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde RP toplumsal ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkuları, DSP ve CHP ise insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirme korkularını içeren iletilerini kullanmıştır.

1.3. 2002, 2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde siyasi partilerin en yoğun kullandığı korkuların başında 90'lı yıllarda olduğu gibi laik demokratik Cumhuriyet Rejimi'nin tehdit altında olduğu, 12 Eylül öncesine dayanan korkular, başörtüsü, Kuran kursları ve imam hatipler, ekonomik korkular, çetelerin Türk siyasetini şekillendirmeye çalıştığı iddiasıyla iç ve dış düşman korkusu, ABD, Avrupa, İsrail, Yahudi politikalarından kaynaklanan korkular, Türk-Kürt, laik-antilaik ayrımından kaynaklanan bölücülük korkusu, PKK terörü ve Kürt sorunuyla ilgili korkuların yanı sıra, sınavlarda usulsüzlükler, insan hakları ve özgürlüklerin yitirilmesiyle ilgili korkular gelmektedir.

1.3.1. ANAP, DYP, CHP ve DSP 2002 Genel Seçimleri'nde AKP ve FP'ni laik demokratik Cumhuriyet Rejimi'yle ilgili duyulan endişelerin kaynağı olarak gösteren korku iletilerini kullanmıştır.

1.3.2. 2002 Genel Seçimleri'nde AKP, 12 Eylül öncesinde yaşanan olumsuzluklarda CHP'nin sorumluluğuna işaret ederek geçmişe dayalı korkuları ön plana çıkarırken, benzer bir strateji izleyen DYP ve ANAP da dindar kesimin desteğini alabilmek için CHP'nin tek iktidar döneminde dindar insanlara baskı yapıldığı iddialarını içeren korkuları vurgulanmıştır.

1.3.3. DYP, SP ve AKP 2002 Genel Seçimleri'nde dindar kesimin desteğini almak için türban, imam hatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkuları dile getirmiştir.

1.3.4. 2002 Genel Seçimleri'nde CHP siyasi korkulardan çok ekonomik korkuların içinde yer aldığı siyasi bir dil kullanmıştır.

1.3.5. 2007 Genel Seçimleri'nde AKP'nin bağımsız Kürt milletvekili adaylarının Meclis'e girmelerinin ülke için sakıncalar doyuracağı yönündeki tehlikeleri içeren korkuları kullanmıştır.

1.3.6. AKP, 2002 ve 2007 Genel Seçimleri'nde olduğu gibi 2011 Genel Seçimleri'nde de 12 Eylül öncesine dayanan tarihsel korkuları (CHP iktidarı döneminde dindar insanlara baskı yapıldığı ve Kürtlerin asimilasyona uğradığı iddialarını içeren korkular) hatırlatma yoluna gitmiştir.

1.3.7. 2011 Genel Seçimleri'nde BDP ve PKK'nın Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkı üzerinde tehdit ve şantajla korku üreterek bölge halkının kendilerine oy verilmesinin engellenmeye çalışıldığını ileri süren AKP, yine aynı amaç için Kürtlerin İslam dininden uzaklaştırılmak istendiği yönündeki korku içerikli iletileri kullanmıştır.

1.3.8. 2011 Genel Seçimleri'nde CHP ve MHP, AKP'nin siyasal iktidarını devam ettirebilmek için inançlar ve etnik kimlikler üzerinden bölücülük yaptığı iddiasını içeren korkuları kullanmıştır.

1.3.9. 2011 Genel Seçimleri'nde AKP, MHP, CHP, BDP ve HASP, ülke içindeki çetelerin Türk siyasetini şekillendirmesi tehlikesine dayanan iç ve dış düşman korkusuna iletilerinde yer vermiştir.

1.3.10. 2011 Genel Seçimleri'nde CHP insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra, YDS sınavındaki usulsüzlükler ve ekonomideki yolsuzluklara ilgili korkuları vurgulamıştır.

2. 1980 sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan siyasi liderlerin miting konuşmalarında kullandığı ekonomik korkular en fazla oranda enflasyon, zam, ekonomik kriz, işsizlik, yoksulluk, hayat pahalılığı ve yolsuzluk üzerinden şekillenmiştir.

3. 1980 yılından itibaren gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasi liderlerin miting konuşmalarında kullandıkları korku iletileri "biz" ve "öteki" ayrımını içermektedir. Siyasi partiler bu kavramlarla tarafları kategorize ederken, rakip siyasi partiler "öteki" tanımlaması altında korkunun kaynağı olarak gösterilmektedir.

4. Gazeteler ait oldukları kimlikleri perspektifinde kendine yakın olan siyasi parti liderlerinin korkularını haber içeriklerine daha fazla yer vermektedir. Buna göre liberal siyasi kimliğe sahip olan Hürriyet Gazetesi en fazla oranda MDP, MÇP, ANAP, DYP, DP'nin, sol eğilimli Cumhuriyet Gazetesi SHP, CHP ve DSP'nin,

dindar muhafazakâr kimliğe sahip olan Tercüman ve Zaman Gazetesi RP, SP, FP, AKP'nin, 2011 yılında basın hayatına giriş yapan liberal siyasi kimliğe sahip Taraf Gazetesinin ise AKP'nin korku iletilerine sayfalarında daha fazla oranda kullanmıştır.

3. ELDE EDİLEN BULGULAR

Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman, Tercüman, Taraf Gazeteleri'nde yer alan genel seçim mitingiyle ilgili haberler kantitatif (niceliksel) ve kalitatif (niteliksel) analize tabi tutulmuştur.

3.1. Gazete Haberlerinde Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarında Yer Alan İletilerin Kantitatif (Niceliksel) Analizi

Çalışmanın kantitatif analizinde gazete haberlerinin yayın yıllarına göre oranı, haberlerin ana başlığının içeriksel özelliği, yer aldığı sayfalar, sayfa içerikleri, haber ana başlığının korkuyla ilişkisi, siyasi aktörlerin miting konuşmalarını yansıtan haberlerinin Hürriyet, Cumhuriyet, Tercüman, Zaman ve Taraf Gazeteleri'nde kapladığı alanlar incelenmektedir.

3.1.1. Gazete Haberlerinin Yayın Yıllarına Göre Oranı

Gazete Haberlerinin Yayın Yılları	GAZETELER									
	HÜRRİYET		CUMHURİYET		ZAMAN		TERCÜMAN		TARAF	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1983 Genel Seçimleri	95	20.6	90	13.9	-	-	73	20.3	-	-
1987 Genel Seçimleri	44	9.5	25	3.87	-	-	142	39.6	-	-
1991 Genel Seçimleri	57	12.4	128	19.8	-	-	143	39.9	-	-
1995 Genel Seçimleri	37	8	50	7.7	34	9.3	-	-	-	-
1999 Genel Seçimleri	63	13.7	97	15	110	30.3	-	-	-	-
2002 Genel Seçimleri	70	15.2	87	13.4	98	26.9	-	-	-	-
2007 Genel Seçimleri	37	8	45	6.9	77	21.2	-	-	-	-
2011 Genel Seçimleri	56	12.2	123	19	44	12	-	-	85	100
TOPLAM	**459**	**100**	**645**	**100**	**363**	**100**	**358**	**100**	**85**	**100**

Tablo 1: Gazete haberlerinin genel seçim dönemlerine göre sayı ve oranları

Tabloya göre Hürriyet Gazetesi'nde seçim mitingleriyle ilgili en fazla haber 1983 Genel Seçimleri'nde, en az haberin 1995 ve 2007 Genel Seçimleri'nde kullandığı anlaşılmaktadır. 1991 Genel Seçimleri'nin yanı sıra 2011 Genel Seçimleri'nde en

fazla haberin yayınladığı anlaşılan Cumhuriyet Gazetesi'nde en az haberin 1997 ve 2007 Genel Seçimleri'nde yayınladığı görülmektedir. Zaman Gazetesi'nde en fazla haber 1999, 2002 Genel Seçimleri'nde, en az haberin ise 1995 ve 2011 Genel Seçimleri'nde, Tercüman Gazetesi'nin en fazla haberi 1987 ve 1991 Genel Seçimleri'nde, en az haberin 1983 Genel Seçimleri'nde, 2011 yılında yayınlanmaya başlayan Taraf Gazetesi'nin ise 85 haberinin yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.2. Gazete Haberlerinin Yer Aldığı Sayfalar

Gazete Haberlerinin Yer Aldığı Sayfalar	GAZETELER									
	HÜRRİYET		CUMHURİYET		ZAMAN		TERCÜMAN		TARAF	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Birinci Sayfa	108	23.5	101	15	31	8.5	84	23.4	8	9.4
İç Sayfalar	351	76.4	544	84.9	332	91.4	274	76.6	77	90.5
Toplam	**459**	**100**	**645**	**100**	**363**	**100**	**358**	**100**	**85**	**100**

Tablo 2: Gazete haberlerinin yer aldığı sayfalar

Tabloya göre Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman, Tercüman ve Taraf Gazeteleri'nde siyasi partilerin seçim mitingleriyle ilgili haberlere en fazla oranda iç sayfalarda yer verildiğini ortaya koymaktadır.

3.1.2.1. Hürriyet Gazetesi Haberlerinin Yer Aldığı Sayfalar

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	26	27	12	27	21	36	3	8	5	7.9
İç Sayfalar	69	72	32	72	36	63	34	91	58	92
Toplam	**95**	**100**	**44**	**100**	**57**	**100**	**37**	**100**	**63**	**100**

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	18	25.7	3	8	11	19.7
İç Sayfalar	52	74.2	34	91.8	45	80.3
Toplam	**70**	**100**	**37**	**100**	**56**	**100**

Tablo 3: Hürriyet Gazetesi Haberlerinin yer aldığı sayfalar

Hürriyet Gazetesi'nde siyasi partilerin seçim mitingleriyle ilgili haberlerinin en fazla oranda iç sayfalarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.2.2. Cumhuriyet Gazetesi Haberlerinin Yer Aldığı Sayfalar

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	19	21	3	12	39	30.4	8	16	16	16.4
İç Sayfalar	71	79	22	88	89	69.5	42	84	81	83.5
Toplam	**90**	**100**	**25**	**100**	**128**	**100**	**50**	**100**	**97**	**100**

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	9	10.3	2	4.4	15	12
İç Sayfalar	78	87.7	43	95.5	108	88
Toplam	**87**	**100**	**45**	**100**	**123**	**100**

Tablo 4: Cumhuriyet Gazetesi haberlerinin yer aldığı sayfalar

Cumhuriyet Gazetesi'nde siyasi partilerin seçim mitingleriyle ilgili haberlerinin en fazla oranda iç sayfalarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.2.3. Zaman Gazetesi Haberlerinin Yer Aldığı Sayfalar

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	-	-	-	-	-	-	4	11.7	11	10
İç Sayfalar	-	-	-	-	-	-	30	88.2	99	90
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**34**	**100**	**110**	**100**

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	12	12.2	15	19.4	5	11.3
İç Sayfalar	86	87.7	62	80.5	39	88.6
Toplam	**98**	**100**	**77**	**100**	**44**	**100**

Tablo 5: Zaman Gazetesi haberlerinin yer aldığı sayfalar

Zaman Gazetesi'nde siyasi partilerin seçim mitingleriyle ilgili haberlerinin en fazla oranda iç sayfalarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.2.4. Tercüman Gazetesi Haberlerinin Yer Aldığı Sayfalar

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	19	26	33	23	32	22.3	-	-	-	-
İç Sayfalar	52	74	109	77	111	78.7	-	-	-	-
Toplam	**73**	**100**	**142**	**100**	**143**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	-	-	-	-	-	-
İç Sayfalar	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 6: Tercüman Gazetesi haberlerinin yer aldığı sayfalar

Tercüman Gazetesi'nde siyasi partilerin seçim mitingleriyle ilgili haberlerinin en fazla oranda iç sayfalarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.2.5. Taraf Gazetesi Haberlerinin Yer Aldığı Sayfalar

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İç Sayfalar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Sayfalar	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
1.Sayfa Sayfa	-	-	-	-	8	9.4
İç Sayfalar	-	-	-	-	77	90.5
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**85**	**100**

Tablo 7: Taraf Gazetesi haberlerinin yer aldığı sayfalar

Taraf Gazetesi'nde siyasi partilerin seçim mitingleriyle ilgili haberlerinin en fazla oranda iç sayfalarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.3. Gazete Haberlerinin Sayfa İçeriği

Gazete Haberlerinin Sayfa İçeriği	GAZETELER									
	HÜRRİYET		CUMHURİYET		ZAMAN		TERCÜMAN		TARAF	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	27	5.7	24	3.6	17	4.7	12	3.3	1	1.1
Sağ Üst Köşe	20	4.2	9	1.3	18	5	4	1.1	1	1.1
Sağ Orta	59	12.5	63	9.6	28	7.8	44	12.2	6	6.8
Orta Üst	56	11.9	150	23	54	15	51	14.2	22	25.2
Orta Alt	61	12.9	82	12.5	47	13.1	23	6.4	14	16
Tam Orta	124	26.3	195	29.9	74	20.6	97	27	28	32.1
Sol Üst Köşe	26	5.5	36	5.5	31	8.6	41	11.4	2	2.2
Sol Alt Köşe	32	7	14	2.1	25	5.8	10	2.7	3	3.4
Sol Orta	50	12.3	72	11.9	64	1.6	74	20.6	8	11.4
Tam Sayfa	6	1.2	1	0.1	4	1.1	2	0.5	-	-
Toplam	**459**	**100**	**645**	**100**	**363**	**100**	**358**	**100**	**85**	**100**

Tablo 8: Gazete haberlerinin sayfa içindeki yeri

Tabloya göre Hürriyet Gazetesi'nde yer alan haberler en fazla oranda sırasıyla sayfanın tam ortasında, ardından orta alt, orta üst, sağ orta ve sol orta, sol alt köşe, sağ alt köşe, sol üst köşe, sağ üst köşe ve tam sayfa, Cumhuriyet Gazetesi'nde tam orta, orta üst, ort alt, sol orta, sağ orta, sol üst köşe, sağ alt köşe, sol alt köşe, sağ üst köşe, tam sayfa, Zaman Gazetesi'nde en fazla oranda sırasıyla tam orta, sol orta, orta üst, orta alt, sol üst köşe, sol alt köşe, sağ üst köşe, sağ alt köşe ve tam sayfa yer almıştır. Taraf Gazetesi'nde ise en fazla oranda sırasıyla tam orta, orta üst, orta alt, sol orta, sağ orta, sol alt köşe, sol üst köşe, sağ alt köşe, sağ üst köşe, Tercüman Gazetesi'nde ise tam orta, sol orta, orta üst, sağ orta, sol üst köşe, orta alt, sağ alt köşe, sol alt köşe, sağ üst köşe ve sol ortada yer kullanılmıştır.

3.1.3.1. Hürriyet Gazetesi Haberlerinin Sayfa İçeriği

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	2	2.1	2	4.5	-	-	-	-	1	1.5
Sağ Üst Köşe	8	8.4	2	4.5	6	10.5	3	8	5	7.9
Sağ Orta	17	17.8	3	6.8	14	24.5	-	-	2	3.1
Orta Üst	15	15.7	6	13.6	4	7	4	10.8	9	14.2
Orta Alt	5	5.2	10	22.7	8	14	2	5.4	9	14.2
Tam Orta	22	23.1	8	18	11	19	7	18.9	21	33.3
Sol Üst Köşe	8	8.4	3	6.8	2	3.5	6	16.2	1	1.5
Sol Alt Köşe	3	3.1	5	11.3	3	5.2	5	13.5	4	6.3
Sol Orta	15	15.7	5	11	9	15.7	10	27	11	17.4
Tam Sayfa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Toplam	**95**	**100**	**44**	**100**	**57**	**100**	**37**	**100**	**63**	**100**

Sayfa İçeriği	**Genel Seçim Dönemleri**					
	2002		**2007**		**2011**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Sağ Alt Köşe	3	4.2	2	5.4	2	3.5
Sağ Üst Köşe	2	2.8	-	-	3	5.3
Sağ Orta	11	15.7	5	13.5	8	14.2
Orta Üst	5	7.1	5	13.5	5	8.9
Orta Alt	2	2.8	4	10.8	4	7.1
Tam Orta	12	17	13	35	23	41
Sol Üst Köşe	15	21.4	2	5.4	2	3.5
Sol Alt Köşe	6	8.5	3	8.1	2	3.5
Sol Orta	13	18.5	3	8.1	1	1.7
Tam Sayfa	-	-	-	-	6	10.7
Toplam	**70**	**100**	**37**	**100**	**56**	**100**

Tablo 9: Hürriyet Gazetesi haberlerinin sayfa içeriği

Hürriyet Gazetesi'nde 1983 Genel Seçimleri İle ilgili haberlerin en fazla oranda sırasıyla tam orta, sağ orta, orta üst, sol orta, sağ üst köşe, sol üst köşe, orta alt, sol alt köşe, sağ alt köşe, 1987 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla orta alt, tam orta, orat üst, sol alt köşe, sol prta, sağ orta, sağ üst köşe sağ alt köşe, 1991 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla sağ orta, tam orta, sol orta, orta alt, sağ üst köşe, sağ alt köşe ve sol üst köşede, 1995 Genel Seçimleri'nde sol orta, tam orta, sol üst köşe, sol alt, orta üst, orta alt, 1999 Genel Seçimleri'nde tam orta, sol orta, orta üst, orta alt, sağ üst köşe, sol alt köşe, sağ orta, sağ alt köşe, 2002 Genel Seçimleri'nde sol üst köşe, tam orta, sol orta, sağ orta, sol alt, orta üst, sağ alt köşe, sağ üst köşe, 2007 Genel Seçimleri'nde tam orta, sağ orta, orta üst, orta alt, sol alt köşe, sol orta, sağ alt köşe, 2011 Genel Seçimleri'nde ise tam orta, sağ orta, tam sayfa, orta üst, sağ orta, sol alt köşe, sol orta, sol üst köşe, sağ alt köşede yer aldığı görülür.

3.1.3.2. Cumhuriyet Gazetesi Haberlerinin Sayfa İçeriği

Sayfa İçeriği	**Genel Seçim Dönemleri**									
	1983		**1987**		**1991**		**1995**		**1999**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Sağ Alt Köşe	3	3.3	-	-	-	-	1	2	-	-
Sağ Üst	9	10	3	12	6	4.6	-	-	-	-

Köşe										
Sağ Orta	11	12.2	-	-	8	6.2	6	12	10	10.3
Orta Üst	12	13.3	5	20	35	27.3	8	16	20	20.6
Orta Alt	5	5.5	1	4	15	11.7	11	73.3	17	17.5
Tam Orta	24	26.6	5	20	48	37.5	15	30	33	34
Sol Üst Köşe	10	11.1	6	24	9	7	1	2	-	-
Sol Alt Köşe	-	-	2	8	-	-	3	6	3	3
Sol Orta	16	17.7	3	12	7	5.4	5	10	14	14.4
Tam Sayfa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**90**	**100**	**25**	**100**	**128**	**100**	**50**	**100**	**97**	**100**

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	3	3.4	-	-	3	2.4
Sağ Üst Köşe	3	3.4	-	-	2	1.6
Sağ Orta	11	12.6	3	6.6	14	11.3
Orta Üst	12	13.7	12	26.6	46	37.3
Orta Alt	20	22.9	6	13.3	7	5.6
Tam Orta	23	26.4	12	26.6	35	28.4
Sol Üst Köşe	1	1.1	2	4.4	6	4.8
Sol Alt Köşe	4	4.5	10	22.2	1	0.8
Sol Orta	11	12.6	-	-	8	6.5
Tam Sayfa	-	-	-	-	1	0.8
Toplam	**87**	**100**	**45**	**100**	**123**	**100**

Tablo 10: Cumhuriyet Gazetesi haberleri sayfa içeriği

Cumhuriyet Gazetesi'nde haberlerin sayfa içeriği 1983 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla tam orta, orta üst, sol orta, sol üst köşe, sağ orta, sağ üst köşe, orta alt, sağ alt köşe, 1987 Genel Seçimleri'nde sol üst köşe, orta üst, tam orta, sağ üst köşe, sol orta, sol alt köşe, orta alt, 1991 Genel Seçimleri'nde tam orta, orta üst, sol üst köşe, sağ orta, orta alt, sağ üst köşe, 1995 Genel Seçimleri'nde tam orta, orta alt, orta üst, sol üst köşe, sağ orta, sol orta, sağ alt köşe, sol üst köşe, 1999 Genel Seçimleri'nde tam orta, orta üst, orta alt, sol orta, sağ orta, sağ alt köşe, 2002 Genel Seçimleri'nde tam orta, orta alt, orta üst, sağ orta, sol orta, sağ alt köşe, sağ üst köşe, sol üst köşe, 2007 Genel Seçimleri'nde tam orta, orta üst, orta alt, sol alt köşe, orta alt, sağ orta, sol üst köşe, 2011 Genel Seçimleri'nde ise orta üst, tam orta, sağ orta, sol orta, orta alt, sol üst köşe, sol alt köşe ve tam sayfa olarak yer almaktadır.

3.1.3.3. Zaman Gazetesi Haberlerinin Sayfa İçeriği

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1
Sağ Üst Köşe	-	-	-	-	-	-	-	-	6	5
Sağ Orta	-	-	-	-	-	-	3	8.8	8	7.2
Orta Üst	-	-	-	-	-	-	1	2.9	15	13.6
Orta Alt	-	-	-	-	-	-	10	29.4	15	13.6
Tam Orta	-	-	-	-	-	-	13	38.2	23	20.9
Sol Üst Köşe	-	-	-	-	-	-	1	2.9	6	5.4
Sol Alt Köşe	-	-	-	-	-	-	2	5.8	6	5.4
Sol Orta	-	-	-	-	-	-	4	11.7	29	26.3
Tam Sayfa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**34**	**100**	**110**	**100**

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	10	10.2	3	3.8	2	4.5
Sağ Üst Köşe	7	7.1	4	5.1	1	2.2
Sağ Orta	12	12.2	6	7.7	3	6.8
Orta Üst	19	19.3	15	19.4	3	6.8
Orta Alt	10	10.2	6	7.7	6	13.6
Tam Orta	20	20.4	12	15.5	7	15.9
Sol Üst Köşe	2	2	8	10.3	14	31.8
Sol Alt Köşe	7	7.1	5	6.4	3	6.8
Sol Orta	11	11.2	15	19.4	5	11.3
Tam Sayfa	-	-	-	-	-	-
Toplam	**98**	**100**	**77**	**100**	**44**	**100**

Tablo 11: Zaman Gazetesi haberlerinin sayfa içeriği

Zaman Gazetesi'nde haberlerin 1995 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla tam orta, orta lt, sağ orta, sol orta, sol alt köeş, orta üst, sol üst köşe, 1999 Genel Seçimleri'nde tam orta, orta alt, orta üst, sağ orta, sol orta, sol üst, orta üst, 2002 Genel Seçimleri'nde sol orta, tam orta, orta üst, sağ orta, sol orta, orta alt, sol alt köşe, sağ üst köşe, sol üst köşe, 2007 Genel Seçimleri'nde orta üst, sol orta, tam orta, sol üst köşe, orta alt, sağ orta, sol alt köşe, sağ üst köşe, sağ alt köşe, 2011 Genel

Seçimleri'nde ise sol üst köşe, tam orta, orta alt, sol orta, sağ orta, orta üst, sol alt köeş, sağ alt köşe, sağ üst köşede yer almaktadır.

3.1.3.4. Tercüman Gazetesi Haberlerinin Sayfa İçeriği

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	2	2.7	1	0.7	1		-	-	-	-
Sağ Üst Köşe	6	8.2	2	1.4	4		-	-	-	-
Sağ Orta	8	10.9	24	16.9	12		-	-	-	-
Orta Üst	13	17.8	15	10.5	23		-	-	-	-
Orta Alt	4	5.4	8	5.6	11		-	-	-	-
Tam Orta	14	19	36	25.3	48		-	-	-	-
Sol Üst Köşe	15	20.5	15	10.5	12		-	-	-	-
Sol Alt Köşe	1	1.3	3	2.1	6		-	-	-	-
Sol Orta	9	12.3	38	26.7	27		-	-	-	-
Tam Sayfa	2	2.7	-	-	-		-	-	-	-
Toplam	**73**	**100**	**142**	**100**	**143**		**-**	**-**	**-**	**-**

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	-	-	-	-	-	-
Sağ Üst Köşe	-	-	-	-	-	-
Sağ Orta	-	-	-	-	-	-
Orta Üst	-	-	-	-	-	-
Orta Alt	-	-	-	-	-	-
Tam Orta	-	-	-	-	-	-
Sol Üst Köşe	-	-	-	-	-	-
Sol Alt Köşe	-	-	-	-	-	-
Sol Orta	-	-	-	-	-	-
Tam Sayfa	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 12: Hürriyet Gazetesi haberlerinin sayfa içeriği

Tercüman Gazetesi'nde haberler 1983 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla sol köşe, tam orta, orta üst, sol orta, sağ orta, sol üst köşe, orta alt, tam sayfa, sağ alt köşe, sol alt köşe, 1987 Genel Seçimleri'nde sol orta, tam orta, sağ orta, sol üst köşe, orta üst, orta alt, sol alt köşe, sağ üst köşe, sağ alt köşe, 1991 Genel Seçimleri'nde ise

tam orta, sol orta, orta üst, sağ orta, orta alt, sol üst köşe, sol alt köşe, sağ üst köşe, sağ alt köşede yer almaktadır.

3.1.3.5. Taraf Gazetesi Haberlerinin Sayfa İçeriği

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağ Üst Köşe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağ Orta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Orta Üst	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Orta Alt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tam Orta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sol Üst Köşe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sol Alt Köşe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sol Orta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tam Sayfa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Sayfa İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Sağ Alt Köşe	-	-	-	-	1	1.1
Sağ Üst Köşe	-	-	-	-	1	1.1
Sağ Orta	-	-	-	-	6	7
Orta Üst	-	-	-	-	22	25.8
Orta Alt	-	-	-	-	14	16.4
Tam Orta	-	-	-	-	28	32.9
Sol Üst Köşe	-	-	-	-	2	2.3
Sol Alt Köşe	-	-	-	-	3	3.5
Sol Orta	-	-	-	-	7	8.2
Tam Sayfa	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	**85**	**100**

Tablo 13: Taraf Gazetesi haberlerinin sayfa içeriği

Taraf Gazetesi'nde 2011 Genel Seçimleri'nde haberlerin en fazla oranda sırasıyla tam orta, orta üst, orta alt, sol orta, sağ orta, sol alt köşe, sol üst köşe, sağ üst köşe, sağ alt köşede yer aldığı görülür.

3.1.4. Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi

Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi	GAZETELER									
	HÜRRİYET		CUMHURİYET		ZAMAN		TERCÜMAN		TARAF	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Korkudan Pozitif Söz Ediliyor	24	5.2	25	3.8	22	6	27	7.3	10	11.4
Korkudan Negatif Söz Ediliyor	128	27.8	254	39.3	141	38.6	166	45.2	38	43.6
Korkudan Tarafsızca Söz Ediliyor	7	1.5	-	-	-	-	-	-	3	3.4
Korkuyla İlgili Değil	300	65.3	366	56.7	200	55.2	185	47.4	34	41.3
Toplam	**459**	**100**	**645**	**100**	**363**	**100**	**358**	**100**	**85**	**100**

Tablo 14: Gazete haberlerinde ana başlığın korkuyla ilişkisi

Haber ana başlığının korkuyla ilişkisinin analiz edildiği tabloda "korkudan pozitif olarak söz ediliyor", "korkudan negatif olarak söz ediliyor", "korkudan tarafsızca söz ediliyor", "korkuyla ilgili değil" değişkenlerine göre incelenmiştir. Buna göre her beş gazetenin de haberlerde yer alan korku iletilerini en fazla oranda negatif olarak yansıttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

3.1.4.1. Hürriyet Gazetesi Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi

Korkunun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	2	2.1	-	-	3	5.2	-	-	6	9.5
Negatif	13	13.6	11	25	17	29.8	14	37.8	14	22.2
Tarafsız	3	3.1	-	-	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	77	81	33	75	37	64.9	23	62.1	43	68.2
Toplam	**95**	**100**	**44**	**100**	**57**	**100**	**37**	**100**	**63**	**100**

Korkunun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	4	5.7	2	5.4	7	12.5
Negatif	18	25.7	15	40.5	27	48.2
Tarafsız	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	48	68.5	20	54	22	39.2
Toplam	**70**	**100**	**37**	**100**	**56**	**100**

Tablo 15: Hürriyet Gazetesi Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi

Hürriyet Gazetesi'nde haber ana başlıklarının korkuyla ilişkisinin en fazla oranda negatif olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

3.1.4.2. Cumhuriyet Gazetesi Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi

Korku-nun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	5	5.5	-	-	5	3.9	2	4	5	5.1
Negatif	17	18.8	8	32	32	25	19	38	43	44.3
Tarafsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	68	75.5	17	68	91	71	29	58	49	50.5
Toplam	90	100	25	100	128	100	50	100	97	100

Korku-nun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	3	3.4	-	-	9	7.3
Negatif	32	36.7	28	62.2	60	48.7
Tarafsız	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	53	60.9	17	37.7	56	45.5
Toplam	87	100	45	100	123	100

Tablo 16: Cumhuriyet Gazetesi haber ana başlığının korkuyla ilişkisi

Cumhuriyet Gazetesi'nde haber ana başlıklarının korkuyla ilişkisinin en fazla oranda negatif olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

3.1.4.3. Zaman Gazetesi Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi

Korku-nun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	-	-	-	-	-	-	-	-	8	7.2
Negatif	-	-	-	-	-	-	4	11.7	36	32.7
Tarafsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	-	-	-	-	-	-	30	88.2	56	50.9
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**34**	**100**	**110**	**100**

Korkunun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	6	6.1	2	2.5	7	15.9
Negatif	43	43.8	35	45.4	23	52.2
Tarafsız	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	55	56.1	40	51.9	15	34
Toplam	**98**	**100**	**77**	**100**	**44**	**100**

Tablo 17: Zaman Gazetesi haber ana başlığının korkuyla ilişkisi

Zaman Gazetesi haber ana başlıklarının korkuyla ilişkisinin en fazla oranda negatif olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

3.1.4.4. Tercüman Gazetesi Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi

Korku-nun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	5	6.8	3	2.1	9	6.2	-	-	-	-
Negatif	24	2.4	66	46	76	53		-	-	-
Tarafsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	45	61.6	73	51	58	40	-	-	-	-
Toplam	**73**	**100**	**142**	**100**	**143**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Korku-nun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	-	-	-	-	-	-
Negatif	-	-	-	-	-	-
Tarafsız	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 18: Tercüman Gazetesi haber ana başlığının korkuyla ilişkisi

Tercüman Gazetesi'nde haber ana başlıklarının korkuyla ilişkisinin en fazla oranda negatif olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

3.1.4.5. Taraf Gazetesi Haber Ana Başlığının Korkuyla İlişkisi

Korku-nun Niteliği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	ORAN	SAYI	ORAN	SAYI	ORAN	SAYI	ORAN	SAYI	ORAN

	(%)		(%)		(%)		(%)		(%)	
Pozitif	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Negatif	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tarafsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Korku-nun Niteliği	**Genel Seçim Dönemleri**					
	2002		**2007**		**2011**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Pozitif	-	-	-	-	10	1.1
Negatif	-	-	-	-	38	44.7
Tarafsız	-	-	-	-	-	-
Korku İle İlgili Değil	-	-	-	-	37	43.5
Toplam	-	-	-	-	**85**	**100**

Tablo 19: Taraf Gazetesi haber ana başlığının korkuyla ilişkisi

Taraf Gazetesi'nde haber ana başlıklarının korkuyla ilişkisinin en fazla oranda negatif olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

3.1.5. Haberlerin Ana Başlığının İçeriksel Özelliği

Haberlerin Ana Başlığının İçeriksel Özelliği	**GAZETELER**									
	HÜRRİYET		**CUMHURİYET**		**ZAMAN**		**TERCÜMAN**		**TARAF**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Nesnel	426	92.2	535	82.9	320	88.1	356	99.4	81	95.2
Nesnel Değil	33	7.7	110	18.1	43	11.8	2	0.5	4	4.7
Toplam	**459**	**100**	**645**	**100**	**363**	**100**	**358**	**100**	**85**	**100**

Tablo 20: Haberde ana başlığın içeriksel özelliği

Haberlerin ana başlığının içeriksel özelliği "nesnel" ve "nesnel değil" değişkenlerine göre incelenmiştir. Buna göre her beş gazetinin seçim mitingleriyle ilgili haberleri en fazla oranda nesnel olarak kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

3.1.5.1. Hürriyet Gazetesi Haberleri Ana Başlığının İçeriksel Özelliği

Korku-nun İçeriği	**Genel Seçim Dönemleri**									
	1983		**1987**		**1991**		**1995**		**1999**	
	SAYI	**%**	**SAYI**	**%**	**SAYI**	**%**	**SAYI**	**%**	**SAYI**	**%**
Nesnel	90	94.7	40	90.9	41	93	51	89.4	55	87.3
Nesnel Değil	5	5.2	4	9	3	6.8	6	10.5	8	12.6
Toplam	**95**	**100**	**44**	**100**	**44**	**100**	**57**	**100**	**63**	**100**

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	62	88.5	-	-	-	-
Nesnel Değil	8	11.4	37	100	56	100
Toplam	**70**	**100**	**37**	**100**	**56**	**100**

Tablo 21: Hürriyet Gazetesi haberlerinin ana başlığının içeriksel özelliği

Hürriyet Gazetesi'nde seçim mitingleriyle ilgili haberlerde yer alan korku iletilerinin en fazla oranda nesnel olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.5.2. Cumhuriyet Gazetesi Haberleri Ana Başlığının İçeriksel Özelliği

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	85	94.4	22	88	115	89.8	45	90	93	95.8
Nesnel Değil	5	5.5	3	12	13	10	5	10	4	4.1
Toplam	**90**	**100**	**25**	**100**	**128**	**100**	**50**	**100**	**97**	**100**

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	69	79.3	6	13.3	101	82
Nesnel Değil	18	20.6	39	86.6	22	17.8
Toplam	**87**	**87**	**45**	**100**	**123**	**100**

Tablo 22: Cumhuriyet Gazetesi haberlerinin ana başlığının içeriksel özelliği

Cumhuriyet Gazetesi'nde seçim mitingleriyle ilgili haberlerde yer alan korku iletilerinin en fazla oranda nesnel olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.5.3. Zaman Gazetesi Haberleri Ana Başlığının İçeriksel Özelliği

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	-	-	-	-	-	-	25	73.5	106	96.3
Nesnel Değil	-	-	-	-	-	-	9	26.4	4	3.6
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**34**	**100**	**110**	**100**

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	89	90.8	62	80.5	40	90.9
Nesnel Değil	9	9.1	15	19.4	4	9.1
Toplam	**98**	**100**	**77**	**100**	**44**	**100**

Tablo 23: Zaman Gazetesi haberlerinin ana başlığının içeriksel özelliği

Zaman Gazetesi'nde seçim mitingleriyle ilgili haberlerde yer alan korku iletilerinin en fazla oranda nesnel olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.5.4. Tercüman Gazetesi Haberleri Ana Başlığının İçeriksel Özelliği

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	73	100	135	95	138	96.5	-	-	-	-
Nesnel Değil	-	-	7	4.9	5	3.4	-	-	-	-
Toplam	**73**	**100**	**142**	**100**	**143**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	-	-	-	-	85	100
Nesnel Değil	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**85**	**100**

Tablo 24: Tercüman Gazetesi haberlerinin ana başlığının içeriksel özelliği

Tercüman Gazetesi'nde seçim mitingleriyle ilgili haberlerde yer alan korku iletilerinin en fazla oranda nesnel olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.5.5. Taraf Gazetesi Haberleri Ana Başlığının İçeriksel Özelliği

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri									
	1983		1987		1991		1995		1999	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nesnel Değil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Korku-nun İçeriği	Genel Seçim Dönemleri					
	2002		2007		2011	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Nesnel	-	-	-	-	85	100
Nesnel Değil	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	85	100

Tablo 25: Taraf Gazetesi haberlerinin ana başlığının içeriksel özelliği

Taraf Gazetesi'nde seçim mitingleriyle ilgili haberlerde yer alan korku iletilerinin en fazla oranda nesnel olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.6. Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarını Yansıtan Haberlerinin Gazetelere Göre Kapladığı Alanların Oranı

Bu bölümde siyasi aktörlerin miting konuşmalarını yansıtan haberleri Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman, Tercüman, Taraf Gazeteleri'ne göre incelenmektedir.

3.1.6.1.Hürriyet Gazetesi'nde Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarını Yansıtan Haberlerinin Kapladığı Alan

Haber Alanı	MDP		ANAP		HP		MÇP		DYP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	1643	100	886.65	16.6	1030.8	100	-	-	-	-
1987	-	-	932.2	17.5	-	-	3467.8	100	1347.8	8.2
1991	-	-	332.55	6.2	-	-	-	-	1652.2	10
1995	-	-	933	17.5	-	-	-	-	436.45	2.6
1999	-	-	1749	32.8	-	-	-	-	212.85	1.2
2002	-	-	490.5	9.2	-	-	-	-	605.55	3.6
2007	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	1643	100	5.322	100	1030.8	100	3467.8	100	16.385	100

Haber Alanı	CHP		SHP		DSP		RP		FP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983			-	-	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	1239	49.2	1168	25.2	525.3	31	-	-
1991	-	-	1278	50.7	1546	33.3	402.6	28.9	-	-
1995	910.8	13.9	-	-	594	12.8	765.6	45.2	-	-
1999	650.1	9.9	-	-	1323.3	28.5	-	-	641.85	100
2002	1508.1	23.1	-	-	-	-	-	-	-	-
2007	915.77	14	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	2542.6	38.9	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	6527	100	2517	100	4.631	100	1.693	100	641.85	100

Haber Alanı	SP		AKP		DP		HASP		MHP		BBP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1991	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1995	-	-	-	-	-	36.9	36.9	-	286.5	7.7	36.9	40

1999	-	-	-	-	-	54.6	54.6	-	846.45	22.9	54.6	60
2002	120.4	100	904.2	10.1	-	-	-	-	334.95	9	-	-
2007	-	-	2136	24	1227.6	-	-	-	703.55	19	-	-
2011	-	-	5837	65.7	-	-	-	100	1519.6	41	-	-
Toplam	**120.4**	**100**	**8.877**	**100**	**1227.6**	**91.5**	**91.5**	**100**	**3.691**	**100**	**91.5**	**100**

Tablo 26: Siyasal partilerin Hürriyet Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Hürriyet Gazetesi'nde siyasi partilerin seçim mitinglerini içeren haberlerine ayrılan ortalama alan belirlenmiştir. Buna göre siyasi partilerin haberlerinin kapladığı alan gazetelerin siyasi partilere yaklaşımını ortaya koymaktadır. Elde edilen verilere göre, 1983 Genel Seçimleri'nde Hürriyet Gazetesi'nde seçim mitingleriyle ilgili olarak en fazla yer sırasıyla MDP, HP, ANAP, 1987 Genel Seçimleri'nde MÇP, DYP, SHP, DSP, ANAP, RP, 1991 Genel Seçimleri'nde DYP, DSP, SHP, RP, ANAP, 1995 Genel Seçimleri'nde ANAP, CHP, RP, DSP, DYP, BBP, 1999 Genel Seçimleri'nde ANAP, DSP, MHP, CHP, FP, DYP, BBP, 2002 Genel Seçimleri'nde CHP, AKP, DYP, ANAP, MHP, SP, 2007 Genel Seçimleri'nde AKP, CHP, MHP, DP, 2011 Genel Seçimleri'nde AKP, CHP, MHP, HASP geldiği belirlenmiştir.

3.1.6.2. Cumhuriyet Gazetesi'nde Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarını Yansıtan Haberlerinin Kapladığı Alan

Haber Alanı	MDP		ANAP		HP		MÇP		DYP		CHP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	1643	100	886.65	17	1030	100	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	987.8	18.9	-	-	456.8	100	1562.3	31.2	-	-
1991	-	-	1155	22.2	-	-	-	-	1862.8	37.2	-	-
1995	-	-	194.7	14.3	-	-	-	-	318.45	6.3	354.2	3.7
1999	-	-	1357.9	26	-	-	-	-	554.4	11	2021.2	21.3
2002	-	-	620.04	11.9	-	-	-	-	709.5	14.1	1897.3	20
2007	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1791.9	18.9
2011	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3389.1	35.8
2015	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Toplam	**1643**	**100**	**5202**	**100**	**1030**	**100**	**456.8**	**100**	**5007**	**100**	**9453.7**	**100**

Haber Alanı	SHP		DSP		RP		FP		SP		MHP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	1672	42	1481	26	186.22	31	-	-	-	-	-	-
1991	2290	57.8	2248.9	39.5	293.35	49.3	-	-	-	-	-	-
1995	-	-	333.3	5.8	114.4	19.2	-	-	-	-	112.8	4.2
1999	-	-	1410.7	24.7	-	-	255	100	-	-	229.3	8.5
2002	-	-	217.8	3.8	-	-	-	-	216.15	57.9	622.5	23.2
2007	-	-	-	-	-	-	-	-	156.75	42	127.05	4.7
2011	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1585.6	59.2
Toplam	**3962**	**100**	**5.691**	**100**	**593.97**	**100**	**255**	**100**	**372.9**	**100**	**2677**	**100**

Haber Alanı	AKP		DP		DEHAP		BBP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	-	-	-	-	-	-
1991	-	-	-	-	-	-	-	-
1995	-	-	-	-	-	-	21.45	26

1999	-	-	-	-	-	-	60.96	74
2002	351.4	7.3	-	-	115.5	100	-	-
2007	897.6	18.6	483.45	100	-	-	-	-
2011	3560	74	-	-	-	-	-	-
Toplam	**4809**	**100**	**483.45**	**100**	**115.5**	**100**	**82.41**	**100**

Tablo 27: Siyasal partilerin Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

1983 yılında Cumhuriyet Gazetesi en fazla oranda sırasıyla MDP, HP ve ANAP, 1987 Genel Seçileri'nde SHP, DYP, DSP, ANAP, MÇP, RP, 1991 Genel Seçimleri'nde SHP, DSP, DYP, 1995 Genel Seçimleri'nde CHP, DSP, DYP, ANAP, MHP, RP, 1999 Genel Seçimleri'nde CHP, DSP, ANAP, DYP, RP, 2002 Genel Seçimleri'nde CHP, DYP, MHP, ANAP, DSP, SP, 2007 Genel Seçimleri'nde CHP, AKP, SP, MHP, DEHAP, 2011 Genel Seçimleri'nde CHP, AKP, MHP'nin haberlerine yer verildiğini göstermektedir.

3.1.6.3. Zaman Gazetesi'nde Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarını Yansıtan Haberlerinin Kapladığı Alan

Haber Alanı	MDP		ANAP		HP		MÇP		DYP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1991	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1995	-	-	430	26.9	-	-	-	-	768	45
1999	-	-	564	35.3	-	-	-	-	678	40
2002	-	-	603	37.7	-	-	-	-	232	13.8
2007	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**1598**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**1678**	**100**

Haber Alanı	CHP		SHP		DSP		FP		SP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1991	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1995	361	14.7	-	-	183	46.2	-	-	568	100
1999	237	9.6	-	-	213	53.7	1156.2	49.5	-	-
2002	339	13.8	-	-	-	-	1032	44.2	-	-
2007	326	13.2	-	-	-	-	48	2	-	-
2011	1189	48.4	-	-	-	-	95.7	4.1	-	-
Toplam	**2452**	**100**	**-**	**-**	**396**	**100**	**2332.65**	**100**	**568**	**100**

Haber Alanı	MHP		BBP		DP		HASP		AKP	
	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%	Cm2	%
1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

1995	229	8.7	90	17.9	-	-	-	-	-	-
1999	356	13.5			-	-	-	-	-	-
2002	750	28.5	414	82.1	-	-	-	-	1711	57
2007	488	18.5	-	-	534	100	-	-	828	26.5
2011	805	30.6	-	-	-	-	64	100	919	29.4
Toplam	**2630**	**100**	**505**	**100**	**534**	**100**	**64**	**100**	**3118**	**100**

Tablo 28: Siyasal partilerin Zaman Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Zaman Gazetesi 1995 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla DYP, SP, ANAP, CHP, MHP, DSP, 1999 Gnel Seçimleri'nde FP, DYP, ANAP, MHP, CHP, DSP, 2002 Genel Seçimleri'nde AKP, FP, MHP, DYP, BBP, CHP, DSP, 2007 Genel Seçimleri'nde AKP, DP, MHP, CHP, FP, 2011 Genel Seçimleri'nde CHP, AKP, MHP, HASP'nin haberlerine yer verdiği belirlenmiştir.

3.1.6.4. Tercüman Gazetesi'nde Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarını Yansıtan Haberlerinin Kapladığı Alan

Haber Alanı	**MDP**		**ANAP**		**HP**		**MÇP**	
	Cm2	**%**	**Cm2**	**%**	**Cm2**	**%**	**Cm2**	**%**
1983	1273	100	886	41	7831	100	-	-
1987	-	-	739.1	34	-	-	826.3	100
1991	-	-	532.5	24.6	-	-	-	-
Toplam	**1273**	**100**	**2157.6**	**100**	**7831**	**100**	**826.3**	**100**

Haber Alanı	**DYP**		**RP**		**SHP**		**DSP**	
	Cm2	**%**	**Cm2**	**%**	**Cm2**	**%**	**Cm2**	**%**
1983	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	2895	46	1209	47	986.5	49	654.8	47
1991	3374	53.8	1338	52.5	1027	51	727.6	53
Toplam	**6269**	**100**	**2547**	**100**	**2010**	**100**	**1382**	**100**

Tablo 29: Siyasal partilerin Tercüman Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

Tercüman Gazetesi'nin 1983 Genel Seçimleri'ndeki miting konuşmalarını içeren haberlerin kapladığı alan en fazla sırasıyla MDP, ANAP, HP, 1987 Genel Seçimleri'nde DYP, RP, SHP, MÇP, ANAP, DSP, 1991 Genel Seçimleri'nde DYP, RP, SHP, DSP, ANAP'a ait olduğu belirlenmiştir.

3.1.6.5. Taraf Gazetesi'nde Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarını Yansıtan Haberlerinin Kapladığı Alan

Haber Alanı	**AKP**		**CHP**		**MHP**		**BDP**	
	Cm2	**%**	**Cm2**	**%**	**Cm2**	**%**	**Cm2**	**%**
2011	3168	100	1949.15	100	1080.75	100	495	100

Toplam	**3168**	**100**	**1949.15**	**100**	**1080.75**	**100**	**495**	**100**

Tablo 30: Siyasal partilerin Taraf Gazetesi'nde yer alan haberlerinin kapladığı alan

2011 yılında yayın hayatına başlayan Taraf Gazetesi 2011 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla AKP, CHP, MHP, BDP'nin haberlerine yer vermiştir.

3.2. Gazete Haberlerinde Siyasi Aktörlerin Miting Konuşmalarında Yer Alan İletilerin Kalitatif (Niteliksel) Analizi

Siyasi aktörlerin Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman, Tercüman ve Taraf Gazeteleri'nde yer alan seçim mitingi haberlerinin yıllara göre kalitatif (niteliksel) analizi gerçekleştirilmiştir.

3.2.1. 1983 Genel Seçimleri

Korku İletilerin İlişkili Olduğu Konular	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Siyasal	84	77.7	27	48.2	31	52.5
Sosyokültürel	-	-	-	-	-	-
Ekonomik	24	22.2	29	51.7	28	47.4
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**108**	**100**	**56**	**100**	**59**	**100**

Tablo 31: Gazete haberlerinde korku iletilerinin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında korku iletilerinin ilişkili olduğu konular "siyasal", "sosyokültürel" ve "ekonomik" değişkenlerine göre incelenmiştir. 1983 Genel Seçimleri'nin siyasal, sosyokültürel ve ekonomik kategoriler kapsamında ele alınan analizde en fazla oranda MDP'nin, ardından ANAP ve HP'nin iletileri aynı oranda yer almıştır. Buna göre MDP en fazla oranda sırasıyla siyasal, ardından ekonomik konulardaki korkulara, ANAP yakın oranlarda siyasal ve ekonomik, en az oranda sosyokültürel, HP ise en fazla oranda sırasıyla siyasal, ekonomik konularla ilgili korku içerikli iletileri kullandığı belirlenmiştir. Analizde siyasi partilerin 1983 Genel Seçimleri'nde sosyokültürel korkularla ilgili iletilerine rastlanılmaması nedeniyle bu değişkenle ilgili veriler tabloda yer almamıştır.

Haberin İçeriği	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI (%)**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Pozitif	8	8.3	15	28.3	6	14.2
Negatif	100	91.7	41	71.6	53	85.7

TOPLAM	108	100	56	100	59	100

Tablo 32: Gazete haberlerinin içeriği

Haberin içeriğinin analiz edildiği tabloda negatif korku içerikli iletilere en fazla sırasıyla MDP, ANAP ve HP, pozitif içerikli iletilere ise en fazla sırasıyla ANAP, MDP ve HP'nin yer verdiği anlaşılmaktadır.

Siyasi Korku İletilerinin İçeriği	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Komünizm Korkusu	23	27.3	6	22.2	-	-
Koalisyon Korkusu	13	15.4	3	11.1	3	9.6
12 Eylül Öncesine Dönme Korkusu	17	20.2	7	25.9	2	6.4
Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyet İlg. Korkular	9	10.7	3	11.1	11	35.4
İç ve Dış Düşman Korkusu	22	26.1	5	18.5	-	-
Bölücülükle İlg. Korkular	-	-	-	-	5	16.1
İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özgürlüğüyle İlgili Korkular	-	-	3	11.1	10	32.2
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**84**	**100**	**27**	**100**	**31**	**100**

Tablo 33: Gazete haberlerinin konu içeriği: Siyasi korkular

Analiz kapsamında siyasi korku iletilerinin içeriği "koalisyon", "Komünizm", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "12 Eylül öncesine dönme korkusu", "iç ve dış düşman", "bölücülük", "insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü" değişkenlerine göre incelenmiştir. 1983 Genel Seçimleri'ne katılan MDP'nin en fazla iç ve dış düşman korkusu ardından sırasıyla komünizm, 12 Eylül öncesine dönülebileceği, koalisyon, demokrasi için duyulan korkuların yanı sıra laiklikle ilgili korku içerikli iletilerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. ANAP'ın ise en fazla 12 Eylül öncesine dönme korkusunu kullanırken, aynı oranlarda koalisyon, komünizm, demokrasi için duyulan korkular, en az oranda ise iç ve dış düşman korkusunun kullanıldığı görülmektedir. HP'nin ise en fazla demokrasi, ardından aynı oranda mezhep çatışmaları, fikir ve inanç özgürlüğü, koalisyon ve laiklikle ilgili korkuların yanı sıra az oranda da 12 Eylül öncesine dönme korkusunun yer almıştır.

Komünizm Korkusunu İçeren İletiler	MDP		ANAP		HP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Komünizm Toplumu Tehdit Etmektedir.	23	100	6	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**23**	**100**	**6**	**100**	-	-

Tablo 34: Siyasi korkuların konu içeriği: Komünizm

Analiz kapsamında komünizm korkusu "Komünizm toplumu tehdit etmektedir" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda en fazla oranda MDP'nin, ardından ANAP'ın komünizmin toplumu tehdit ettiği iletisini kullandığı, HP'nin ise bu iletiye yer vermediği görülmektedir.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda komünizm korkusunu içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Beynelmilel komünizmin kızıl eli zayıf hükümet bekliyor." (Hürriyet Gazetesi, 31 Ekim 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Komünizmin ülkede bir daha at oynatmasını engelleyecek tek parti biziz." (MDP, 31 Ekim 1983)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "24 Ocak kararlarıyla Marksist Komünistleri dize getirdik." (Hürriyet Gazetesi, 5 Ekim 1983)

Koalisyon Korkusunu İçeren İletiler	MDP		ANAP		HP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Koalisyon Hükümeti Ülkeye Zarar Getirir.	13	100	3	100	-	-
Koalisyondan Korkmaya Gerek Yoktur.	-	-	-	-	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**13**	**100**	**3**	**100**	**3**	**100**

Tablo 35: Siyasi korkuların konu içeriği: Koalisyon

Analiz kapsamında koalisyon korkusu "koalisyon hükümeti ülkeye zarar getirir" ve "koalisyondan korkmaya gerek yoktur" değişkenlerine göre incelenmiştir. Koalisyon korkusunu içeren iletilerin incelendiği tabloda en fazla MDP'nin koalisyon hükümetinin devlete zarar vereceği iletisine yer verdiği görülürken, ANAP'ın az oran da da olsa koalisyon korkusunu içeren iletiler kullandığı, HP'nin ise diğer partilerin aksine koalisyondan korkulmaması gerektiği yönünde iletiler kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda koalisyon korkusunu içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Bu millet koalisyonlardan çok çekmiştir." (Hürriyet Gazetesi, 5 Ekim 1983)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Seçimlerde barajı biz aşarız, o nedenle koalisyon olmaz." (Hürriyet Gazetesi, 26 Ekim 1993)

HP Genel Başkanı Necdet Calp: "Koalisyondan korkmaya gerek yok." (Hürriyet Gazetesi, 9 Ekim 1983)

12 Eylül Öncesine Dönme Korkusu	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Ülkenin 12 Eylül Öncesi Anarşi ve Terör Ortamına Dönme Tehlikesi Vardır.	17	29.4	7	14.2	2	100
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**17**	**100**	**7**	**100**	**2**	**100**

Tablo 36: Siyasi korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi

Analiz kapsamında 12 Eylül öncesine dönme korkusu "ülkenin 12 Eylül öncesi anarşi ve terör ortamına dönme tehlikesi vardır" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda ülkenin 12 Eylül öncesi anarşi ve terör ortamına dönme tehlikesine dayanan korku iletilerini en fazla MDP'nin ardından ANAP ve HP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda 12 Eylül öncesine dönme korkusunu içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

HP Genel Başkanı Necdet Calp: "12 Eylül öncesindeki dönemin hortlamamasına izin vermeyiz." (Hürriyet Gazetesi, 26 Ekim 1983)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Siyasi kavgalar, lüzumsuz davranışlar bize 12 Eylül'ü getirdi. Eski günlere dönmemek için birlik ve beraberliği sağlayacak parti biziz." (Hürriyet Gazetesi, 28 Ekim 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Calp: "12 Eylül öncesini getirecek hareketlere karşı çıkacak tek parti MDP'dir." (Hürriyet Gazetesi, 3 Kasım 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Anarşi ve terör zayıf hükümet kolluyor." (Hürriyet Gazetesi, 5 Ekim 1983)

Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyet Rejimiyle İlgili Korkular	MDP		ANAP		HP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Dinin Siyaset Aracı Olarak Kullanılması Laiklik İçin Tehdit Doğurur.	2	22.2	-	-	3	27.2
Demokrasi Süreci Kesintiye Uğrayabilir	7	77.7	3	100	8	72.7
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**9**	**100**	**3**	**100**	**11**	**100**

Tablo 37: Siyasi korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet

Analiz kapsamında laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetle ilgili korkular "dinin siyaset aracı olarak kullanılması tehlikelidir", "demokrasi süreci kesintiye uğrayabilir" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda dinin siyaset aracı olarak kullanılması tehlikesinin yanı sıra demokrasi sürecinin kesintiye uğrayabileceği korkusu HP, MDP ve ANAP tarafından yakın oranlarda kullanılmıştır.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda laiklik ve demokrasi için duyulan korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

HP Genel Başkanı Necdet Calp: "Din baskı aracı olarak kullanılmamalıdır. Din ve devlet işleri birbirinden ayrı olarak görülmelidir." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Calp: "Laikliği yıllarca yanlış anlattılar, laiklik dinsizlik demek değildir. Laiklik dini devlet işlerinden ayıran ve kutsal hale getiren bir sistemdir." (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1983)

İç ve Dış Düşman Korkusu	MDP		ANAP		HP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Yıkıcı ve Bölücü Mihraklar Ülkenin Güvenliğini Etmektedir.	22	100	5	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**22**	**100**	**5**	**100**	**-**	-

Tablo 38: Siyasi korkuların konu içeriği: İç ve dış düşman

Analiz kapsamında iç ve dış düşmen korkusu "yıkıcı ve bölücü mihraklar ülkenin güvenliğini tehdit etmektedir" değişkenine göre incelenmiştir. İç ve dış düşman korkusunun incelendiği tabloda bu konuyla ilgili en fazla oranda iletiye MDP'nin ardından ANAP'ın yer verdiği görülmektedir.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda iç ve dış düşman korkusunu içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "İç ve dış hainler zayıf bir iktidarın doğması halinde yeniden ortaya çıkacaktır." (Hürriyet Gazetesi, 17 Ekim 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Her zaman tetikte olmalıyız. Tek başına MDP'yi iktidara getirirseniz, hainlerin kökünü kazırız." (Hürriyet Gazetesi, 20 Ekim 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Devleti dışarıdan ve içeriden yıkmak isteyen güçler var." (Hürriyet Gazetesi, 17 Ekim 1983)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Milli birlik ve bütünlüğümüzü bozmaya çalışan dış mihrakları kökünden kazıyacağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ekim 1983)

Bölücülük Korkusu	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Ülkede Mezhep Ayrımcılığı Yapılıyor.	-	-	-	-	5	100
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	-	**5**	**100**

Tablo 39: Siyasi korkuların konu içeriği: Bölücülük

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "ülkede mezhep ayrımcı yapılıyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda HP'nin ülkede mezhep ayrıcalığı olduğu yönündeki korku iletileri yer almaktadır.

Buna göre HP'nin ülkede mezhep ayrımcılığı olduğu yönündeki korku iletilerinden biri aşağıda verilmiştir:

HP Genel Başkanı Necdet Calp: "İktidarımız döneminde mezhep çatışmalarına izin vermeyeceğiz." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 1983)

İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özgürlüğüyle İlg. Korkular	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Basın ve Vicdan Özgürlüğü Engellendi.	-	-	-	-	10	100
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	-	**10**	**100**

Tablo 40: Siyasi korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü

Analiz kapsamında insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkular "basın ve vicdan özgürlüğü", "kişisel hak ve özgürlükler" değişkenlerine göre

incelenmiştir. Tabloya göre basın ve vicdan özgürlüğünün yanı sıra kişisel hak ve özgürlüklerin engellendiği yönündeki iletileri HP'nin kullandığı belirlenmiştir.
Buna göre HP'nin miting konuşmalarında yer alan iletilerinden bir örnek verilebilir:
HP Genel Başkanı Necdet Calp: "Basın özgürlüğü ve vicdan özgürlüğünün yanındayız." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 1983)

Ekonomik Korkuların İçeriği	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Enflasyon-Ekonomik Kriz-İşsizlik	11	45.8	12	41.3	2	8.3
Yolsuzluk - Rüşvetle İle İlg. Korkular	5	20.8	-	-	4	16.6
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sorunuyla İlg. Korkular	5	20.8	11	37.9	8	33.3
Çalışanların Sosyal Güvenlik Hak. İlg. Korkular	-	-	3	10.3	6	25
Diğer	3	12.5	3	10.3	4	16.6
TOPLAM	**24**	**100**	**29**	**100**	**28**	**100**

Tablo 41: Gazete haberlerinde ekonomik korku iletilerinin konu içeriği

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon, ekonomik kriz, işsizlik", "Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorunu", "rüşvet ve yolsuzluk", "çalışanların sosyal güvenlik hakları" değişkenlerine göre incelenmiştir. Ekonomik korkuların içeriğinin analiz edildiği tabloda MDP'nin en fazla enflasyon, ekonomik kriz, işsizlik, ardından rüşvet ve yolsuzlukla ilgili korkuları kullandığı belirlenmiştir. ANAP'ın yakın oranlarda enflasyon, işsizlik, ekonomik kriz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkınma sorunu, ardından çalışanların sosyal güvenlik haklarıyla ilgili korku iletilerine yer verirken, HP'nin ise en fazla sırasıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorunu, çalışanların sosyal güvenlik hakları, rüşvet ve yolsuzluğun yanı sıra enflasyon, ekonomik kriz ve işsizlikle ilgili korkuları kullandığı belirlenmiştir.

Enflasyon-Ekonomik Kriz-İşsizlik	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Enflasyon Endişe Verici Boyuttadır.	7	50	5	21.7	3	30
Ek. Kriz Ülkeyi Tehdit Etmektedir.	-	-	3	13	-	-
İşsizlik Ciddi Boyutlara Ulaştı.	4	28.5	4	17.3	3	30
Diğer	3	21.4	-	-	4	40

TOPLAM	**14**	**100**	**12**	**100**	**10**	**100**

Tablo 42: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-ekonomik kriz-işsizlik

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon", "ekonomik kriz", "işsizlik", değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre ekonomik korkularla ilgili iletilere en fazla oranda sırasıyla ANAP, MDP ve HP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre MDP en fazla oranda sırasıyla enflasyon, ardından işsizlikle ilgili korku içerikli iletileri kullanmıştır. ANAP ise en fazla sırasıyla enflasyon, işsizlik ve ekonomik kriz iletilerine yer verirken, HP'nin ise aynı oranlarda enflasyon ve işsizlik korkularıyla ilgili iletileri kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda ekonomik korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "İşsizlik ve enflasyonun birleşmesi taşınamaz bir yük haline gelmiştir." (Hürriyet Gazetesi, 17 Ekim 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Devletin malını kimse satamaz." (Hürriyet Gazetesi, 29 Ekim 1983)

HP Genel Başkanı Necdet Calp: 24 Ocak kararlarının temelini oluşturan sıkı para politikaları enflasyonu frenlemedi, aksine körükledi." (Hürriyet Gazetesi, 19 Ekim 1983)

HP Genel Başkanı Necdet Calp: "Köprüyü orta direğe mi satacaksınız? Satamazsınız… Ya faizci, ya tefeci ya da yabancı köprüyü alır." (Hürriyet Gazetesi, 4 Ekim 1983)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Enflasyonu bizden başka kimse aşağıya çekemez, hayat pahalılığını biz durduracağız." (Hürriyet Gazetesi, 21 Ekim 1983)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Enflasyon kaynaklı ekonomik sıkıntılar kendini 6 ay sonra gösterir. İktidar olduğumuzda bu sıkıntıları ortadan kaldıracağız." (Hürriyet Gazetesi, 26 Ekim 1983

Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Korkular	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Rüşvet ve Yolsuzluk Tehlikeli Boyutlara Ulaştı.	5	100	-	-	4	100
Diğer	-	-	3	100	-	-
TOPLAM	**5**	**100**	**3**	**100**	**4**	**100**

Tablo 43: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Analiz kapsamında rüşvet ve yolsuzlukla ilgili korkular "rüşvet ve yolsuzluk tehlikeli boyutlara ulaştı" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda MDP'nin ve HP'nin yakın oranlarda rüşvet ve yolsuzlukla ilgili iletiler kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda rüşvet ve yolsuzlukla ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "İktidar olduğumuzda rüşvetin üzerine eğileceğiz. Bunun için öncelikle polisin ıslahı gerekmektedir." (Hürriyet Gazetesi, 21 Ekim 1983)

HP Genel Başkanı Necdet Calp: "Vatandaşın dolandırılmasını önlemediler." (Hürriyet Gazetesi, 4 Kasım 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "Vatandaşın yüzüğünü küpesini sattırıp, bankerlere peşkeş çektiren zihniyet şimdi de milletin köprüsüne göz dikmiş." (Hürriyet Gazetesi, 4 Kasım 1983)

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sorunuyla İlgili Korkular	**MDP**		**ANAP**		**HP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Bölgede Ekonomik Kalkınma Sorunu Var.	5	100	11	100	8	100
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**5**	**100**	**11**	**100**	**8**	**100**

Tablo 44: Ekonomik korkuların konu içeriği: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Kalkınma Sorunu

Analiz kapsamında Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorunuyla ilgili korkular "bölgede ekonomik kalkınma sorunu var" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorunuyla ilgili korkuları içeren ietileri en fazla oranda sırasıyla ANAP, HP ve ardından MDP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun geri kalmış bölgelerinin sorunları üzerinde duracağız. Tabi kaynaklar değerlendirilecek, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesiyle ilgili projeler üreteceğiz." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 1983)

HP Genel başkanı Necdet Calp: "Doğu'da milyonluk şehirler kuracağız." (Hürriyet Gazetesi, 22 Ekim 1983)

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp: "İktidar olduğumuzda bölgenin geri kalmışlığıyla ilgili çareler üretecek, tedbirler alacağız." (Hürriyet Gazetesi, 28 Ekim 1983)

İşçi ve Memurların Sosyal Güvenlik Haklarıyla İlg.Korkular	MDP		ANAP		HP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları Engellendi.	-	-	-	-	6	100
Diğer	-	-	3	100	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**3**	**100**	**6**	**100**

Tablo 45: Ekonomik korkuların konu içeriği: Sosyal güvenlik hakları

Analiz kapsamında çalışanların sosyal güvenlik haklarıyla ilgili korkular "İşçilerin sosyal güvenlik hakları engellenmiştir" değişkenine göre incelenmiştir. Çalışanların sosyal ve güvenlik haklarıyla ilgili korkuların incelendiği tabloda en fazla HP'nin ardından ANAP'ın işçilerin sosyal ve güvenlik haklarının engellendiği yönünde iletileri kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda çalışanların sosyal güvenlik haklarıyla ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

HP Genel Başkanı Necdet Calp: "Tüm dünyada çalışanların saati 40 saaatin altına indiriliyor. Biz de ise bu sosyal gelişmenin ertelenmesi haksızlıktan öte insafsızlıktır." (Hürriyet Gazetesi, 31 Ekim 1983)

Biz ve Öteki Ayrımı	MDP		ANAP		HP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Biz	57	66.2	37	69.8	29	69
Öteki	29	33.7	16	30.1	13	30.9
TOPLAM	**86**	**100**	**53**	**100**	**42**	**100**

Tablo 46: Biz/Ötekiler Vurgulamaları

Tabloya göre "biz" ve "öteki" ayrımını en fazla oranda sırasıyla MDP, ANAP ve HP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

3.2.2. 1987 GENEL SEÇİMLERİ

Korku İçerikli İletilerin İlişkili Olduğu Konular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Siyasal Korkular	31	100	51	13.8	5	13.8	49	54.2	48	67.1	30	36.3
Sosyokültürel Korkular	-	-	2	4.7	4	11.1	20	24	-	-	2	3.6
Ekonomik Korkular	-	-	16	23.1	27	75	18	21.6	23	32.8	35	60
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**31**	**100**	**69**	**100**	**36**	**100**	**87**	**100**	**71**	**100**	**67**	**100**

Tablo 47: Gazete haberlerinde korku içerikli iletilerin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında korku içerikli iletilerin ilişkili olduğu konular "siyasal", "sosyokültürel" ve "ekonomik" değişkenlere göre incelenmiştir. 1987 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla RP, MÇP, aynı oranlarda DSP ve SHP, ardından DYP ve ANAP'ın korku içerikli iletileri kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre RP en fazla oranda sırasıyla siyasal korkular, yakın oranlarda da ekonomik ve sosyokültürel korkular üzerinden iletiler kullanırken, MÇP en fazla oranda siyasal korkular, ardından ekonomik korkular ve en az oranda sosyokültürel korkularla ilgili iletilere yer vermiştir. DSP'nin ise en fazla oranda sırasıyla siyasal korkular, ardından sosyokültürel ve ekonomik korkular, SHP en fazla oranda ekonomik korkular ardından yakın oranlarda siyasal ve sosyokültürel, DYP en fazla oranda ekonomik, ardında yakın oranlarda siyasal ve sosyokültürel, ANAP'ın ise sadece siyasal konulardaki korkularla ilgili iletileri kullandığı görülmektedir.

İletilerin İçeriği	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	6	20	4	9.5	3	7.8	5	7.4	4	11.1	7	10.4
Negatif	25	80	65	90.4	33	92.1	82	92.5	67	88.8	60	89.5
TOPLAM	**31**	**100**	**69**	**100**	**36**	**100**	**87**	**100**	**71**	**100**	**67**	**100**

Tablo 48: Korku içerikli iletilerin içeriği

Araştırmadaki iletilerin içeriğinin ele alındığı tabloda korku iletilerinin yüksek oranda negatif içerik üzerinden verildiği anlaşırken, negatif iletileri en yüksek oranda sırasıyla MSP, SHP, MÇP, DYP, DSP ve ANAP'ın, pozitif iletileri ise en fazla oranda sırasıyla ANAP, SHP, DSP, MÇP, DYP, MSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Siyasal Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Komünizm Korkusu	-	-	22	37.2	-	-	9	19.1	-	-	-	-
Koalisyon Korkusu	8	22.2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12 Eylül Öncesine Dönme Korkusu	9	25	5	8.4	-	-	-	-	8	15.6	-	-
%10 Barajı ve Oyların Bölünme Korkusu	8	22.2	3	5	-	-	-	-	8	15.6	5	15.6
Başörtüsü ve İmam Hatiplerle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	17	34	-	-	-	-
Laiklik Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Korkular	4	11.1	-	-	-	-	-	-	5	9.8	-	-
ABD,AB,Avrupa, İsrail ve Yahudilerle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	20	40.4	5	9.8	-	-
İç ve Dış Düşman Korkusu	-	-	8	13.5	-	-	3	6.3	6	11.7	-	-
Kürt Sorunu ve PKK Terörü	2	5.5	8	13.5	5	100	-	-	6	11.7	10	31.2
Bölücülükle İlgili Korkular	-	-	4	6.7	-	-	-	-	5	9.8	2	6.6
İnsan Hak.ve Düş. Ve İnanç Özg. İlg. Korkular	-	-	1	1.6	-	-	-	-	5	9.8	13	40.6
Diğer	5	13.8	8	1.3	-	-	-	-	3	5.8	2	6.6
TOPLAM	**36**	**100**	**59**	**100**	**5**	**100**	**49**	**100**	**51**	**100**	**32**	**100**

Tablo 49: Siyasal korkuların konu içerikleri

Analiz kapsamında siyasi korku iletilerinin içeriği "koalisyon", "Komünizm", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "12 Eylül öncesi", "iç ve dış düşman", "Kürt sorunu ve PKK terörü", "insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü", "ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikaları", "Yüzde 10 seçim barajının aşılması ve oyların bölünmesi", "başörtüsü, imamhatipler, Kuran kursları", "bölücülük" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda en fazla oranda sırasıyla MÇP, RP, DSP, ANAP, SHP ve en az oranda da DYP'nin iletileri görülmektedir. Buna göre MÇP'nin en fazla sırasıyla Komünizm, aynı oranda iç ve dış düşman, Kürt sorunu ve PKK terörü, ardından 12 Eylül öncesine dönme korkusu, bölücülükle ilgili korkular, yüzde 10 barajının aşılması ve oyların bölünmesiyle ilgili korkularla ilgili iletilerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. DSP ise en fazla sırasıyla yüzde 10 barajı ve oyların bölünme korkusu, aynı oranlarda iç ve dış düşman korkusu, Kürt sorunu ve PKK sorunu, yine aynı oranda laiklik ve demokrasi, bölücülüğün yanı sıra en az oranlarda koalisyon ve

Komünizm'in yanı sıra ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korku içerikli iletileri görülmektedir. RP en fazla oranda sırasıyla ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikaları, başörtüsü, imamhatipler ve Kuran kursları, Komünizm ve en az oran da da iç ve dış düşman korkusuyla ilgili korku içerikli iletilere yer verirken, ANAP en fazla 12 Eylül öncesine dönme korkusu, aynı oranda yüzde 10 barajını geçme ve oyların bölünme korkusu, koalisyon korkusunun yanı sıra daha az oranlarda laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet ile ilgili korkular, en az oranda ise Kürt sorunu ve PKK sorunuyla ilgili korku içerikli iletiler kullanmıştır. SHP'nin en fazla oranda Kürt sorunu ve PKK terörü, yüzde 10 barajı ve oyların bölünme korkusu, en az oranda da bölücülükle ilgili korkulara yer verdiği anlaşılmaktadır. Tabloda siyasal korkularla ilgili iletilere en az oranda yer verdiği anlaşılan DYP'nin ise sadece Kürt sorunu ve PKK ile ilgili korku içerikli iletiler kullandığı görülmektedir.

Komünizm Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Komünizm Ülkeyi Tehdit Etmektedir.	-	-	22	100	-	-	9	66.6	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**22**	**100**	-	-	**9**	**100**	**-**	**-**	-	-

Tablo 50: Siyasal korkuların konu içeriği: Komünizm

Analiz kapsamında Komünizm korkusu "Komünizm ülkeyi tehdit ediyor" değişkenine göre incelenmiştir. 1987 Genel Seçimleri'nde komünizm korkusunu içeren iletilerin incelendiği tabloda en fazla sırasıyla MÇP'nin ardından RP'nin iletileri yer alırken, diğer partilerin bu konuyla ilgili iletilerine rastlanamamıştır.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Sol bütün dünyada iflas ermiştir." (Hürriyet Gazetesi, 12 Kasım 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Bölücüleri kucaklayan, komünistlere taviz vererek ülkeyi Ruslara peşkeş çeken Behice Boran'a devlet töreni düzenleyenlerden bu millete hayır gelmez." (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Kasım 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Cem Karaca'yı ülkeye getirip, Nazım Hikmet'in şiirlerinden yaptığı şarkıları dinlemeye giden Özal'ın sevgisi solculara karşıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Kasım 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "12 Eylül öncesi bölücüler ve komünistler ülkeyi yıkmak için çalışıyordu. Bizim gençlerimiz devletin yanında durarak ülkeyi komünistlere teslim etmedi, çatışmalarda 4 bin şehit verdik." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Kasım 1987)

Koalisyon Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Koalisyon Ülkeye Zarar Getirir.	8	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**8**	**100**	-	-	**-**	**-**	-	-	**-**	**-**	-	-

Tablo 51: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon korkusu

Analiz kapsamında koalisyon korkusu "koalisyon ülkeye zarar getirir" değişkenine göre incelenmiştir. Koalisyon korkusunun incelendiği tabloya göre ANAP'ın koalisyon hükümetinin çıkması durumunda ülkenin sıkıntı günler yaşayacağı iletisini kullanırken, diğer partilerin bu korkuyla ilgili iletileri kullanmadığı anlaşılmaktadır.
Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda kullanılan iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:
ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Demokrasi kurumları büyük ilerleme kaydetti, koalisyon gelmesin." (Tercüman Gazetesi, 21 Kasım 1987)
ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Koalisyonu başımıza bela etmeyin. Eskilerden ne hayır geldi ki, ileri de gelsin…" (Hürriyet Gazetesi, 13 Kasım 1987

12 Eylül Öncesine Dönülebileceği Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Ülke 12 Eylül Öncesi Anarşi ve Terör Ortamına Yeniden Dönebilir.	9	66.6	5	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	8	100	-	-
TOPLAM	**9**	**100**	**5**	**100**	-	-	-	-	**8**	**100**	-	-

Tablo 52: Siyasal korkuların konu içeriği: 12 Eylül Öncesi

Analiz kapsamında 12 Eylül öncesine dönülebileceği korkusu "ülke 12 Eylül öncesi anarşi ve terör ortamına yeniden dönebilir" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda 12 Eylül öncesindeki anarşi ve terör ortamına dönülebileceğine yönelik korkularla ilgili iletilere en fazla oranda ANAP, ardından MÇP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.
Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda kullanılan iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Vatandaşın 1970'lerdeki dönemin koalisyonunun, kara borsacının cirit attığı, yolsuzluğun, kıtlığın, kuyrukların ülkesi olan günlere geri dönmek istemediğini biliyorum." (Tercüman Gazetesi, 22 Kasım 1987)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Şimdi karşınızda yine eskiler var. Ne söylerlerse söylesinler, cevap vermem. Türkiye eski günlerine geri dönmeyecektir." (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "12 Eylül öncesinde dışarıdan tezgâhlanan aşırı sol ve aşırı sağ partilerin çatışmalarında onlarca şehit verdik." (Tercüman Gazetesi, 18 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Özal, 12 Eylül öncesindeki terörü önledim diye övünüyor. O zaman Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya baksın oradaki terörü de önlesin." (Hürriyet Gazetesi, 18 Kasım 1987)

%10 Seçim Barajı ve Oyların Bölünebileceği Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Barajı Geçemeyecek Partilere Oy Verirseniz Oyunuz Boşa Gider.	8	100	3	100	-	-	-	-	8	100	5	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**8**	**100**	**3**	**100**	-	-	-	-	**8**	**100**	**5**	**100**

Tablo 53: Siyasal korkuların konu içeriği: Oyların bölünmesi

Analiz kapsamında yüzde 10 seçim barajı ve oyların bölünebileceği korkusu "barajı geçemeyecek partilere oy verirseniz, oyunuz boşa gider" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda en fazla ANAP'ın ve DSP'nin barajı geçemeyecek partilere oy verilmemesi yönünde iletileri kullandığı, ardından yakın oranlarda SHP'nin ve MÇP'nin de benzer iletileri kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin yaptığı konuşmalarda kullanılan iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "İnönü, DSP barajı aşamaz diyerek seçim barajının arkasına sığınıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Seçimde yüzde 10 barajını geçemeyecek partilere sakın oy vermeyin, yoksa oyunuz boşa gider." (Tercüman Gazetesi, 15 Kasım 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "MÇP barajı geçemez diyorlar, inanmayın. Bize verilen oylar eskiden olduğu gibi boşa gitmeyecektir." (Tercüman Gazetesi, 15 Kasım 1987)

Başörtüsü ve İmamhatiplerle İlgili Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
İmam Hatipler Kapatılmak İsteniyor.	-	-	-	-	-	-	6	35.2	-	-	-	-
Başörtüsü Özgürlüğü Engelleniyor.	-	-	-	-	-	-	9	52.9	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	2	11.7	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	**-**	-	-	**17**	**100**	**-**	**-**	-	-

Tablo 54: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü ve imamhatip okulları

Analiz kapsamında başörtüsü ve imamhatip liseleriyle ilgili korkular "imamhatipler kapatılmak isteniyor", "başörtüsü özgürlüğü engelleniyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre başörtüsü ve imamhatiplerle ilgili en fazla iletiyi RP kullanırken, diğer partilerin bu konuyla ilgili iletilere yer vermediği belirlenmiştir.

Buna göre RP'nin seçim mitnglerinde yaptığı konuşmalarda kullandığı iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Amerikalı ve Avrupalı ağabeyleri imam hatip liselerini kapatmazsanız size borç vermeyiz dediler, onlar da imam hatipleri kapadılar."(Hürriyet Gazetesi, 19 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "ANAP dört yıl içinde tek bir imam hatip okulu açmış değil, bazılarını da Amerikalı abileri istedi diye kapattılar." (Hürriyet Gazetesi, 19 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Başörtüsünü açtıran rektörü hapse attıracak kanun çıkaracağım. Elin Alman gâvuru bile mahkeme kararıyla inanca karışılamaz diyor. Biz iktidar olduğumuzda bu zulüm bitecek." (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1987)

Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Duyulan Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Demokrasi Kesintiye Uğrayabilir.	4	100	-	-	-	-	-	-	5	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**4**	**100**	-	-	-	-	-	-	**5**	**100**	-	-

Tablo 55: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demorasi ve Cumhuriyet rejimi

Analiz kapsamında laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetle ilgili korkular "demokrasi kesintiye uğrayabilir" değişkenine göre incelenmiştir. Demokrasiyle ilgili korkuların incelendiği tabloya göre demokrasi kesintiye uğrayabilir iletisini DSP ve ANAP'ın yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda kullandığı iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Demokrasinin kesintiye uğradığı dönemlerde toplumun üst katmanı bu durumdan rahatsız olmaz. Bunun en fazla etkileri esnafın, dar gelirlinin, orta gelirlinin cebinde hissedilir." (Hürriyet Gazetesi, 15 Kasım 1987)

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal: "Demokrasinin kurumları büyük ilerleme kaydettiler, koalisyon getirmeyin." (Tercüman Gazetesi, 22 Kasım 1987)

ABD, Avrupa , Ortak Pazar ve Yahudi Polit. İlg. Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
ABD Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	9	47.3	3	80	-	-
Avrupa Ortak Pazarı'yla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	3	15.7	-	-	-	-
Avrupa Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	3	15.7	2	20	-	-
Yahudi Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	5	26.3		-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	-	-	-	-	-	**20**	**100**	**5**	**100**	-	-

Tablo 56: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, Ortak Pazar ve Yahudi politikaları

ABD, Avrupa, Ortak Pazar ve Yahudi politikalarıyla ilgili korkuların incelendiği tabloda RP en fazla ABD'nin politikalarına karşı olduğu yönünde iletilere yer verirken, bu oranı Yahudi politikaları, Avrupa Ortak Pazarı ve Avrupa politikalarına karşı olduğu yönünde iletiler takip etmektedir. DSP'nin de ABD'nin politikalarına karşı olduğu yönündeki korku iletilerine yer verdiği belirlenmiştir.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Türk halkı Amerikan tütününe alıştırılmak isteniyor. O halde Sayın Özal oyu sizden değil, ABD'den yani Virjinya'dan istesin." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Yabancılar, Osmanlı döneminde borç vermek için kuyruğa girdiler ama sonra bağımsızlığımızı aldılar." (Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Özal milletten topladığı paraları ABD'de Yahudi bankalarına teslim ediyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Eğer Türkiye Ortak Pazar'a girerse Rumlar, Yahudiler ve Ermeniler Türkiye'den toprak satın alabilecekler." (Hürriyet Gazetesi, 17 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "İngiltere'de erkekler birbiriyle evleniyor. Ortak Pazar'a girersek biz de aynı oluruz." (Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

İç ve Dış Düşman Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
İç ve Dış Düşmanlar Ülke İçin Tehdit Oluşturmaktadır.	-	-	8	-	-	-	3	100	6	50	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**8**	**100**	**-**	-	**3**	**100**	**6**	**100**	**-**	-

Tablo 57: Siyasal korku iletilerin ilişkili olduğu konular: İç ve dış düşman

Analiz kapsamında iç ve dış düşman korkusu "iç ve dış düşmanlar ülke için tehdit oluşturmaktadır" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda iç ve dış düşmanlarla ilgili korku iletilerini en fazla oranda sırasıyla MÇP, ardından DSP ve en az oranda RP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yere alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Hatay yıllardır Suriye topraklarında gösterilmektedir. Özal bunu engelleyebilecek cesarete sahip değildir." (Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Ortadoğu'daki çatışmalar tırmanışa geçerken, Türkiye'yi bir takım oldubittilerle tehlikeli maceralar sürüklemek isteyenler çıkabilir. Bu anlamda Demokratik Sol hareket yakın geçmişte uluslararası ilişkiler bakımından başarılı sınavlar vermiştir." (Hürriyet Gazetesi, 9 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Bir zamanlar ülkeyi işgal eden devletler geri gelecek ve yurdumuzun doğusunu Ermenilere verecekler." (Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

Kürt Sorunu ve PKK Terörü Korkusu	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
PKK Terörü Ülkeyi Tehdit Ediyor.	-	-	8	100	5	100	-	-	6	100	5	50
Kürtçenin Kullanılması Ülkenin Bütünlüğü İçin Tehdittir.	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kürtçenin Kullanılması Ülkenin Bütünlüğünü Tehdit Etmez.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	30
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	20
TOPLAM	**2**	**100**	**8**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**6**	**100**	**10**	**100**

Tablo 58: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü

Analiz kapsamında Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkular "PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor", "Kürtçenin kullanılması ülkenin bütünlüğü için tehdittir", "Kürtçenin kullanılması ülkenin bütünlüğünü tehdit etmez" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda en fazla sırasıyla MÇP ve DSP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki terörün ülkeyi tehdit ettiği iletisini kullanırken, DYP ve DSP'nin aynı oranlarda benzer iletilere yer verdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan Kürtçe'nin ana dil olarak kullanımının ülkenin bütünlüğü açısından tehlikeli olmadığı iletisini kullanan SHP'nin aksine ANAP'ın bu durumun ülkenin bütünlüğünü tehdit edeceği yönünde iletileri kulandığı belirlenmiştir.

Siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında Kürt sorunu ve PKK terörü korkularını içeren iletilerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Hakkâri'de birçok okul kapatılarak karakol haline getirilmiştir. Güvenlikten önce eğitimin düşünülmesi gerekir." (Hürriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Türkçe buralarda öğretilmelidir. O nedenle ana dili olan Kürtçe'yi konuşuyor diye devletin kimseye kızmaya hakkı yoktur." (Hürriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "ANAP geldiğinden beri Markist terörist çeteleri Güneydoğu Anadolu'da kanlı eylemler gerçekleştiriyor. Üç günlük bebelerden, subaylara, askerlere herkesi öldürüyorlar." (Tercüman Gazetesi, 24 Kasım 1987)

Bölücülük Korkusu	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Türk-Kürt Ayrımından Doğan Bölücülük	-	-	4	100	-	-	-	-	5	60	2	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**4**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**5**	**100**	**2**	**100**

Tablo 59: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda MÇP ve DSP Türk-Kürt ayrımından doğan bölücükle ilgili iletilere yer verirken, SHP'nin de benzer oranlarda aynı iletiyi kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi parti liderlerinin korku iletilerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Güneydoğu'da gerilla savaşı yaparak ülkeyi bölmeye çalışanlar cesareti bugünkü iktidardan alıyorlar." (Tercüman Gazetesi 15 Ekim 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Özal hükümeti bölücüleri kucaklayıp, komünizme taviz vermektedir." (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Kasım 1983)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Güneydoğu halkı her zaman bölücü akımların karşısında olmuştur." (Hürriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Bölücülük bir bölgenin halkını Kürt, Türk, Arap diye bölmektir. Türkiye köprü bir ülke olarak asırlar boyu değişik ülkelerden gelen insanların kaynaştığı bir bölge olmuştur. Bu nedenle Türkiye'de artık Türk adı bir ırkın değil, çeşitli ırklardan oluşmuş, kaynaşmış bir milletin adıdır." (Hürriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özgürlüğüyle İlgili Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Düşünce Özgürlüğü Engelleniyor.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	30.7
İnanç Özgürlüğü Engelleniyor.	-	-	-	-	-	-	-	-	3	60	3	23
Ülkede İşkence Olayları Arttı.	-	-	1	100	-	-	-	-	2	40	3	23
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	23
TOPLAM	**-**	**-**	**1**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**5**	**100**	**13**	**100**

Tablo 60: Siyasal korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü

Analiz kapsamında insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkular "düşünce özgürlüğü", "işkence", "inanç özgürlüğü" değişkenleri üzerinden incelenmiştir. Tabloda insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korku iletilerini en fazla SHP, ardından DSP ve en az oranda MÇP'nin kullandığı görülmektedir. Buna göre düşünce özgürlüğüyle ilgili sadece SHP'nin, inanç özgürlüğüyle ilgili eşit oranlarda SHP ve DSP'nin, işkence olaylarıyla ilgili DSP ve SHP'nin yakın oranlarda korku iletilerinin olduğu belirlenmiştir.

Siyasi parti liderlerinin korku iletilerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Mamak'ta ve yurdun her yerinde işkenceyi son vereceğiz. (Tercüman Gazetesi, 20 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "ANAP hem işkenceye karşıyım diyor, hem de işkenceyle ilgili kanunu kabul etmiyor. İktidara geldiğimizde yapacağımız ilk işlerden biri bu yasayı çıkartmak, o zaman Türkiye'de işkence kendiliğinden sona erecek." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Din dersi almak isteyen Alevi ve Sünniler kendi geleneklerine göre eğitim alabilecekler." (Tercüman Gazetesi 17 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Demokrasilerde düşünce suçu diye bir şey olamaz. O nedenle düşünce suçundan hapiste olanları kurtaracağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Vatandaşın mezhepleri, dil ve ırkları ne olursa olsun hepsine eşit ve insanca muamele yapılacak. Geniş kapsamlı af çıkarılarak yaralar sarılacaktır." (Hürriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

Sosyo-kültürel Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Türk Toplumun Ahlak Yapısının Bozulmasıyla İlgili Korkular	-	-	2	100	4	100	20	100	-	-	2	25
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**2**	**100**	**4**	**100**	**20**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**

Tablo 61: Sosyo-kültürel korku iletilerin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında sosyokültürel korkular "Türk toplumunun ahlak yapısının bozulması", "işçi ve memurların sosyal güvenlik hakları" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda en fazla oranda sırasıyla RP, SHP, DSP, DYP ve MÇP'nin korku içerikli iletileri kullandığı görülmektedir. Buna göre RP en fazla Türk

toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili, SHP en fazla sırasıyla işçi ve memur haklarıyla ilgili korkular, ardından Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili iletiler kullanmıştır. DSP ise işçi ve memurların sosyal güvenlik hakları, DYP ve MÇP ise Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korku içerikli iletileri kullanmıştır.

Türk Toplumunun Ahlak Yapısının Bozulması Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Özal Hükümeti Türk Toplumunun Ahlak Yapısını Bozmaktadır.	-	-	2	100	4	100	20	100	-	-	2	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**2**	**100**	**4**	**100**	**20**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**

Tablo 62: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği: Türk toplumunun ahlak yapısı

Analiz kapsamında Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkular "Özal Hükümeti Türk toplumunun ahlak yapısını bozuyor" değişkenine göre incelenmiştir.

Tabloda Özal hükümeti döneminde Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili iletileri en fazla RP, ardında DYP, MÇP ve SHP'nin yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan korku iletilerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "İktidara geldiklerinde Türkiye'de 2 bin fuhuş yapan kadın vardı, bugün 250 bini vesikalı 250 bini vesikasız kadın çalışmaktadır." (Cumhuriyet Gazetesi, 19 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Biz yarım milyon imam hatipli ve kuran kurslarında yetişen gençlerimizle övünürken, onlar yarım milyon fahişe yetiştirmekle övünüyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 21 Kasım 1987)

MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Özal hükümeti Türkiye'de ahlakı, hak ve hukuku bozuyor." (Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Geçim sıkıntısı yaşayan babalar kızlarını, kocaları karılarını satmaktadır." (Hürriyet Gazetesi, 14 Kasım 1987)

Ekonomik Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Enflasyon-İşsizlik-Yoksulluk-Faiz-Zam-Borçlanmayla İlg. Korkular	-	-	13	81	21	77.7	15	83.3	8	34.7	19	54.2
Yolsuzluk, Rüşvetle İlg. Korkular	-	-	3	19	6	22.2	3	16.6	3	34.7	8	22.8
G.Doğu ve Doğu Anadolu Ekonomik Kalkınma Sorunuyla İlg.Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	8	34.7	5	14.2
İşçi ve Memurların Sosyal Güvenlik Haklarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	4	17.3	3	8.5
Diğer	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**16**	**100**	**27**	**100**	**21**	**100**	**23**	**100**	**35**	**100**

Tablo 63: Ekonomik korku iletilerin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon, işsizlik, pahalılık ve yoksulluk, faiz, zam, borç", "yolsuzluk ve rüşvet", "Güneydoğu ve Doğu Anadolu kalkınma sorunu", "işçi ve memurların sosyal güvenlik hakları" değişkenlerine göre incelenmiştir. Ekonomik korkularla ilgili değişkenlerin yer aldığı tabloda en fazla sırasıyla SHP, DYP, DSP, RP, MÇP'nin iletilerine rastlanmıştır. Buna göre enflasyon, işsizlik, pahalılık ve yoksulluk, faiz, zam, borçlanmayla ilgili korku iletilerini en fazla DYP, SHP, RP, MÇP, DSP kullanırken, yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korkuları ise en fazla DYP, MÇP, RP, DSP ve SHP'nin kullandığı belirlenmiştir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun ekonomik kalkınma sorununun yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarıyla ilgili olarak en fazla oranda DSP'nin ardından SHP'nin korku iletilerini kullandığı belirlenmiştir.

Enflasyon-İşsizlik-Yoksulluk-Borç-Zam-Faiz	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
ANAP Ülkeyi Borç Batağına Sürükledi.	-	-	3	23	3	14.2	10	6.6	2	12.5	1	4.5
Özal Zamlar İçin Seçim Sonrasını Bekliyor.	-	-	4	30.7	3	14.2	-	-	3	37.5	5	22.7
Özal Enflasyonu %50'ye Çıkarttı.	-	-	3	23	1	4.7	-	-	1	12.5	8	36.3

Özal Döneminde İşsizlik Oranı Yükseldi.	-	-	1	7.6	5	23.8	2	13.3	-	-	-	-
Özal Döneminde Yoksulluk Arttı.	-	-	2	15.3	9	38	-	-	2	25	5	22.7
Diğer	-	-	-	-	-	-	3	20	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**13**	**100**	**21**	**100**	**15**	**100**	**8**	**100**	**19**	**100**

Tablo 64: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-işsizlik-yoksulluk-borç-zam

Analiz kapsamında ekonomik korkular "ANAP ülkeyi borç batağına sürüklüyor", "Özal zamlar için seçim sonrasını bekliyor", "Özal enflasyonu yüzde 50'ye çıkarttı", "Özal döneminde işsizlik oranı yükseldi", "Özal döneminde yoksulluk arttı", "İslamiyet'te faiz haramdır" değişkenlerine göe incelenmiştir. Tabloya göre ekonomik korkular en fazla sırasıyla DYP, SHP, ardından RP, MÇP ve DSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre "ANAP ülkeyi borç batağına sürükledi" değişkeni doğrultusunda en fazla RP kullanırken, ardından DYP, MÇP, en az oranda DSP ve SHP'nin, "Özal zamlar için seçim sonrasını bekliyor" korku iletisini en fazla SHP, MÇP ardından eşit oranlarda DYP, DSP, "Özal enflasyonu yüzde 50'ye çıkarttı" korku iletisini en fazla SHP kullanırken, ardından MÇP, RP ve DSP kullanmıştır. "Özal döneminde işsizlik oranları arttı" değişkeni doğrultusunda korku iletilerini en fazla DYP, ardından RP ve MÇP, "Özal döneminde yoksulluk arttı" değişkeni doğrultusunda korku iletileri DYP, SHP ardından DSP ve MÇP kullanırken, "İslamiyet'te faiz haramdır" değişkeni doğrultusunda ise sadece RP'nin iletilerine rastlanmıştır.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "80 kişi üretiyor, 20 kişi tüketiyor. Biz bu köle ekonomisini değiştireceğiz, milletçe çağ atlamanın yolu budur." (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Özal enflasyon konusunda çaresiz kaldı, çıkış yolu bulamıyor. Kendisi de artık vatandaştan borç alamayacağını biliyor, şimdi de Petkim ve Sümerbank'ı satışa çıkarıyor."

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Yakacak kömür yok, mutfak 10 ayda yüzde 60 arttı, insanlar sefalet içinde yaşıyor. Özal'ın boş laflarına inanırsanız sonra dizlerinizi döversiniz." (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1987)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Köylülerde bir ceket, bir de kasket kaldı, şimdi bunları da alın mı diyeceksiniz." (Tercüman Gazetesi, 2 Kasım 1987)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Türkiye'de 4 milyon işsiz var. Türkiye'nin ABD bankalarına 35 trilyon borcu var, yılda 7 trilyon faiz ödeniyor." (Hürriyet Gazetesi, 5 Kasım 1987)

DSP Genel başkanı Bülent Ecevit: "Hayat pahalılığı dayanılmaz hale geldi, zamlar kapı arkasında bekletiliyor. Özal KİT'leri satacak, iç ve dış borçlanmadan doğan bütçe açığı nedeniyle enflasyon yüzde 50'ye çıkacak." (Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

Yolsuzluk-Rüşvet İle İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Özal Hükümeti Döneminde Yolsuzluk Tehlikeli Boyutlara Ulaştı.	-	-	3	100	6	100	3	100	3	100	8	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**3**	**100**	**6**	**100**	**3**	**100**	**3**	**100**	**8**	**100**

Tablo 65: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Analiz kapsamında yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korkular "Özal hükümeti döneminde yolszuluk tehlikeli boyutlara ulaştı" değişkenine göre incelenmiştir. Yoksulluk ve rüşvetle ilgili korkuların incelendiği tabloya göre Özal hükümeti döneminde yolsuzluk ve rüşvetin tehlikeli boyutlara ulaştığıyla ilgili en fazla sırasıyla SHP, DYP ve aynı oranlarda MÇP, RP ve DSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Bunlara oy vermek yolsuzluğa, ahlaksızlığa oy vermektir." (Tercüman Gazetesi, 24 Kasım 1987)

ANAP Genel Başkanı Turgut Yılmaz: "Vergi kaçırana hırsız muamelesi yapılacak." (Hürriyet Gazetesi, 16 Kasım 1987)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Basılan paraların hayali ihracatçılara, rüşvetçilere, kredi soyguncularına dağıtmakla halk refaha kavuşamaz." (Hürriyet Gazetesi, 19 Kasım 1987)

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Sorunuyla İlgili Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Bölgenin Kalkınma Sorunu Ciddi Boyutlara Ulaşmıştır.	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	5	50
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	-	**8**	**100**	**5**	**100**

Tablo 66: Ekonomik korkuların konu içeriği: Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun Kalkınma Sorunu

Analiz kapsamında Güneydoğu ve Doğu Anadolu sorunuyla ilgili korkular "bölgenin kalkınma sorunu ciddi boyutlara ulaşmıştır" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda bölgenin kalkınma sorununun ciddi boyutlara ulaştığıyla ilgili korku iletilerini en fazla sırasıyla DSP'nin ardından SHP'nin kullandığı görülmektedir.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Kalkınmada geri kalmış bölgeler için özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu için bakanlıklar kuracağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Özel sektörün yatırım yapmakta ilgisiz kaldığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde devletin öncülük etmesini kaçınılmaz görüyoruz." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Kasım 1987)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi için özel projelere üreten tek parti DSP'dir. Doğu'ya Urartu uygarlığını getireceğiz." (Tercüman Gazetesi, 21 Kasım 1987)

İşçi ve Memurların Sosyal Güvenlik Haklarıyla İlgili Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları Engellendi.	-	-	-	-	-	-	-	-	4	100	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**4**	**100**	**3**	**100**

Tablo 67: Ekonomik korkuların konu içeriği: Sosyal güvenlik hakları

Analiz kapsamınfa işçilerin sosyal güvenlik haklarıyla ilgili korkular "işçilerin sosyal güvenlik hakları engellendi" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre SHP ve DSP'nin bu alandaki korku iletilerine yakın oranlarda yer verdiği belirlenmiştir.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda kullandığı korku iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Demokratik Sol iktidar, işçilere 1963'te tanınan fakat 1983'te ellerinden alınan hakları geri verecektir. Toplu sözleşme ve grev hakları demokrasiyle bağdaşmayan tüm sınırlamalardan kurtulacaktır." (Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1987)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Bizim iktidarımız döneminde sendika kurulmasına izin vereceğiz." (Cumhuriyet Gazetesi, 22 Kasım 1987)

Biz ve Öteki Ayrımı	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Biz	19	-	16	-	8	-	11		14		9	
Öteki	11	-	26	-	30	-	16		15		20	
TOPLAM	**30**	**100**	**42**	**100**	**38**	**100**	**27**	**100**	**29**	**100**	**29**	**100**

Tablo 68: Biz/Ötekiler vurgulamaları

ANAP'ın "biz" tanımlamasının "öteki" tanımlamasına göre daha fazla kullandığı anlaşılan tabloda DSP ve RP'nin bu tanımlamaları yakın oranlarda yer verdiği, MÇP, DYP, RP ve SHP'nin ise korku iletilerini en fazla "öteki" üzerinden kurduğu anlaşılmaktadır.

3.2.3. 1991 Genel Seçimleri

Korku İletilerin İlişkili Olduğu Konular	**ANAP**		**DYP**		**RP**		**SHP**		**DSP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Siyasal	24	72.7	51	54.2	50	64.6	30	55.5	88	93.4
Sosyokültürel	-	-	-	-	24	29.2	12	22.2	3	3.2
Ekonomik	9	27.2	43	45.7	5	6	12	22.2	3	3.2
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**33**	**100**	**94**	**100**	**83**	**100**	**54**	**100**	**94**	**100**

Tablo 69: Gazete haberlerinde korku iletilerinin ilişkili olduğu konular

1991 Genel Seçimleri'nde siyasal parti liderlerinin yaptığı miting konuşmalarındaki korku iletilerinin ilişkili olduğu konular "siyasal", "ekonomik" ve "sosyokültürel" olarak ele alınmıştır. Tabloya göre korku iletilerini en fazla DYP, DSP, ardından RP, SHP ve ANAP'ın kullandığı görülür. Elde edilen bulgulara göre DYP en fazla oranda siyasal, ardından ekonomik korku iletilerine yer verirken, DSP ise en fazla siyasal, ardından düşük oranlarda ekonomik ve sosyokültürel korku içerikli iletileri, RP en fazla siyasal, ardından sosyokültürel, düşük oranda ekonomik, SHP en fazla siyasal, ardından aynı oranlarda ekonomik ve sosyokültürel, ANAP'ın ise en fazla siyasal, en az ekonomik iletiler kullanırken, sosyokültürel konularda korku içerikli iletileri kullanmadığı belirlenmiştir.

İletilerin İçeriği	ANAP		DYP		RP		SHP		DSP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Pozitif	12	40	4	6.3	-	-	10	24.3	8	11.5
Negatif	21	60	90	93.6	83	100	44	75.6	86	88.4
TOPLAM	**33**	**100**	**94**	**100**	**83**	**100**	**54**	**100**	**94**	**100**

Tablo 70: Gazete haberlerinde korku iletilerinin içeriği

Tabloya göre siyasi parti liderlerinin korku içerikli iletilerin en fazla negatif içerik üzerinden aktarıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre en fazla negatif içerikli iletileri sırasıyla RP, DYP, DSP, SHP ve ANAP'ın, pozitif iletileri ise en fazla sırasıyla ANAP, SHP, DSP, DYP kullanırken, RP'nin pozitif içerikli korku iletilerine yer vermediği görülmektedir.

Siyasi Korku İletilerinin İçeriği	ANAP		DYP		RP		SHP		DSP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Komünizm Korkusu	2	4.3	-	-	-	-	-	-	2	2.1
Koalisyon Korkusu	-	-	8	13.3	-	-	-	-	5	5.3
12 Eylül Öncesine Dönme Korkusu	12	26	12	20	-	-	-	-	14	14.8
%10 Seçim Barajının Aşılması ve Oyların Bölünme Korkusu	3	6.5	-	-	2	4	8	32	10	10.6
Ülkenin İstikrarıyla İlgili Korkular	5	10.8	-	-	-	-	-	-	3	3.1
Başörtüsü, İmam Hatiplerle İlgili Korkular	-	-	-	-	7	14	-	-	-	-
Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Korkular	-	-	8	13.3	-	-	-	-	2	2.1
ABD,AB,Avrupa, İsrail ve Yahudi Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	39	78	-	-	11	11.7
Kürt Sorunu-PKK Ter. İlg. Korkular	6	13	12	20	2	4	5	20	21	22.3
Bölücülük Korkusu	3	6.5	8	13.3	-	-	2	8	8	8.5
İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özgür. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	8	32	2	2.1
Diğer	15	32.6	12	20	-	-	2	8	16	17
TOPLAM	**46**	**100**	**60**	**100**	**50**	**100**	**25**	**100**	**94**	**100**

Tablo 71: Siyasi korkuların konu içeriği

Analiz kapsamında siyasi korku iletilerinin içeriği "koalisyon", "Komünizm", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "12 Eylül öncesi", "iç ve dış düşman", "Kürt sorunu ve PKK terörü", "insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü", "ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikaları", "Yüzde 10 seçim barajının aşılması ve oyların bölünmesi", "ülkenin istikrarı", "başörtüsü, imamhatipler, kuran kursları", "bölücülük" değişkenlerine göre incelenmiştir. Siyasi korku iletilerinin içeriğine bakıldığında DSP'nin en fazla Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkuları

kullanırken, ardından ABD politikalarıyla ilgili korkular, 12 Eylül öncesine dönme korkusu, bölücülük, laiklik ve demokrasi adına duyulan korkular, Komünizm, yüzde 10 seçim barajının aşılması ve oyların bölünmesinin yanı sıra koalisyonla ilgili korku içerikli iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır. RP en fazla ABD, Avrupa, AB, Yahudi düşmanlığı, ardından başörtüsü yasağı ve imamhatiplerin kapatılacağı yönündeki korkular, Kürt sorunu ve PKK terörünün yanı sıra yüzde 10 seçim barajının aşılması, oyların bölünmesi korkularını kullanmıştır. DYP en fazla sırasıyla Kürt sorunu ve PKK terörü, aynı oranlarda laiklik ve koalisyon, bölücülük ve 12 Eylül öncesine dönme korkusunu işlemiştir. SHP ise en fazla insan hakları ve yüzde 10 seçim barajının aşılması ve oyların bölüneceği korkusu, aynı oranlarda Kürt sorunu, terör ve bölücülük sorunlarıyla ilgili korkuları, ANAP ise en fazla sırasıyla 12 Eylül öncesine dönme korkusu, ülkenin istikrarı, bölücülük ve ardından yüzde 10 seçim barajının aşılması ve oyların bölünmesi korkularını kullanmıştır.

Komünizm Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Komünizm Tehlikelidir.	2	100	-	-	-	-	-	-	2	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-
TOPLAM	**2**	**100**	**-**	**-**	-	-	**-**	**-**	**2**	**100**	-	-

Tablo 72: Siyasi korkuların konu içeriği: Komünizm

Analizi kapsamında Komünizm'den duyulan korku "Komünizm tehlikelidir" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda komünizmden duyulan korku iletilerini DSP ve ANAP'ın eşit oranlarda kullandığı görülmektedir. Komünizm korkusunu yansıtan iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır.

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "DSP Marksist kökenli bir parti değildir." (Hürriyet Gazetesi, 17 Ekim 1991)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "1980 öncesinde Allahın belası Komünizm yüzünden bu ülkenin çocukları birbirini öldürüyordu." (Hürriyet Gazetesi, 6 Ekim 1991)

Koalisyon Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Koalisyon ülkeye zarar getirir.	-	-	-	-	8	100	-	-	3	75	-	-
Koalisyon ülke için faydalı olur.	-	-	-	-	-	-	-	-	2	25	-	-
Diğer	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	-

TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**8**	**100**	**-**	**-**	**5**	**100**	**-**	**-**

Tablo 73: Siyasi korkuların konu içeriği: Koalisyon

Analiz kapsamında koalisyon korkusu "koalisyon ülkeye zarar getirir" ve "koalsiyon ülke için faydalı olur" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre, koalsiyon korkusunu içeren iletileri en fazla DYP, ardından DSP'nin kullandığı görülmektedir. DYP koalisyonun ülkeye zarar getireceği iletisini yüksek oranda kulanırken, DSP'nin koalisyonun ülkeye zarar getireceği, diğer yandan faydalı olabileceği yönünde iki ayrı yaklaşımı ortaya koyduğu belirlenmiştir. Koalisyon korkusunu daha net ortaya koymak açısından siyasi liderlerin mitinglerde gerçekleştirdiği konuşmalardan bazıları aşağıda yer almaktadır:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Bazı sorunlar bir partinin tek başına çözemeyeceği kadar ağırlaştı. Bu nedenle bir süreliğine koalisyon eğitiminden geçilmesinde fayda var." (Cumhuriyet Gazetesi, 23 Eylül 1991)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Koalisyon kesinlikle yanlıştır." (Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel "Koalisyon gelirse bugünleri bile ararsınız." (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Ekim 1991)

12 Eylül Öncesinden Duyulan Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
ANAP 1980 Öncesi Yaşanan Acıları Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanıyor.	-	-	-	-	7	100	-	-	14	100	-	-
1980 Öncesinin Liderleri Ülkenin Güvenliğini Tehlikeye Sokabilir.	8	66.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	4	33.3	-	-	5	41.6	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**12**	**100**	**-**	**-**	**12**	**100**	-	-	**14**	**100**	-	-

Tablo 74: Siyasi korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi

Analiz kapsamında 12 Eylül öncesinden duyulan korkular "ANAP'ın 1980 öncesi yaşanan acıları siyasal propaganda aracı olarak kullandığı" ve "1980 öncesinin liderlerinin ülkenin güvenliğini tehlikeye sokabileceği" değişkenleri üzerinden incelenmiştir. 12 Eylül öncesinde yaşanan korkularla ilgili iletilere en fazla oranda DSP'nin ardından ANAP ve DYP'nin kullandığı belirlenmiştir. ANAP'ın 1980 öncesinde yaşananları siyasal propaganda aracı olarak kullandığı iletisini en fazla

muhalefet partileri DSP, ardından DYP kullanırken, iktidar partisi ANAP ise en fazla 1980 öncesi liderlerin ülkenin güvenliğini tehlikeye sokabileceği iletisini kullanmıştır. 12 Eylül öncesiyle ilgili duyulan korkuları daha net ortaya koymak açısından siyasi liderlerin mitinglerde kullandıkları iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "12 Eylül ile uğraşacağına bugün yaşanan devlete, millete yönelik terörün hesabını ver." (Tercüman Gazetesi, 6 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "1980 öncesinin kan tellallığını yapıyorlar." (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "1978'den önce bizim dönemimizde kan yoktu. 1978-1979 yılında ülkeyi yönetenler yangın yerine çevirdiler. Bu gün de kan dökülüyor, 9 ayda 283 vatandaşımız hayatını kaybetti." (Tercüman Gazetesi, 6 Ekim 1991)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "1980 öncesinde Allahın belası Komünizm nedeniyle kardeş kardeşi öldürürken, Türkiye'yi idare edenler Ankara'da kadayıfın altını kızartıyordu. O günlerde yollar yürümekle aşınmaz diyenler, devleti aşındırdı." (Hürriyet Gazetesi, 6 Ekim 1991)

%10 Seçim Barajı ve Oyların Bölünebileceği Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Barajı Geçemeyecek Partilere Oy Verirseniz, Oyunuz Boşa Gider.	3	100	-	-	-	-	2	100	4	40	8	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	6	60	-	-
TOPLAM	**3**	**100**	**-**	**-**	-	-	**2**	**100**	**10**	**100**	**8**	**100**

Tablo 75: Siyasi korkuların konu içeriği: Oyların bölünmesi

Analiz kapsamında yüzde 10 seçim barajı ve oyların bölünebileceği korkusu barajı geçemeyecek küçük partilere oy verilmesi durumunda seçmen kitlesinin oylarının boşa gideceği değişkeni üzerinden incelenmiştir. Tabloya göre yüzde 10 seçim barajı ve oyların bölünebileceği korkularını içeren iletilere en fazla sırasıyla DSP, ardından DSP ve eşit miktarlarda ANAP ile RP'nin kullandığı belirlenmiştir. Buna göre SHP en fazla sol oyların bölünmesinden DSP'yi sorumlu tutarken, barajı geçemeyecek bir parti olması nedeniyle seçmen tarafından tercih edilmemesi gerektiği, aksi taktirde seçmenlerin oyunun boşa gideceği yönündeki korku iletilerini kullandığı

anlaşılmaktadır. DSP ise sol oyların bölünmesinden asıl SHP'nin sorumlu olduğunu ifade ederken, RP ve ANAP ise barajı geçemeyecek partilere oy verilmemesi, aksi taktirde seçmenlerin oylarının boşa gideceği yönünde uyarı içeren korku iletilerine yer vermiştir. Siyasi parti liderlerinin mitinglerde kullandıkları iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Her kim sosyal demokrat oyları bölerse rezil rüsva olur." (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1991)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Ecevit'in yaptığı demokrasiye sığmaz, oyları bölüyor" (Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ekim 1991)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "DSP'nin sosyal demokrat oyları böldüğü yanlıştır. Çünkü SHP'nin sosyal demokrasi anlayışı çağın çok gerisinde kalmıştır." (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ekim 1991)

Ülkenin İstikrarı İçin Duyulan Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
İstikrarın Bozulması Ülkeyi Geriye Götürür.	5	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	3	100	-	-
TOPLAM	**5**	**100**							**3**	**100**	-	-

Tablo 76: Siyasi korkuların konu içeriği: İstikrar

Analiz kapsamında ülkenin istikrarı için duyulan korkular "istikrarın bozulması durumunda ülkenin geriye gideceği" değişkeni üzerinden incelenmiştir. Buna göre ANAP sekiz yıllık iktidarları döneminin ülkeye getirdikleri barış ve huzurun devam etmesi için oy isterken, istikrarın bozulması durumunda ülkenin gerileyeceği korku iletilerini kullanmıştır. Buna göre miting konuşmalarında geçen iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "ANAP dönemi eşi benzeri görülmemiş bir istikrarsızlık dönemidir." (Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim 1991)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "İstikrarı sakın bozmayın." (Cumhuriyet Gazetesi, 29 Eylül 1991)

Başörtüsü ve İmamhatip Liseleriyle İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
İmam Hatipler Kapatılmak İsteniyor.	-	-	-	-	-	-	2	28.5	-	-	-	-

Başörtüsü Özgürlüğü Engelleniyor.	-	-	-	-	-	-	5	71.4	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	**-**	-	-	**7**	**100**	**-**	**-**	-	-

Tablo 77: Siyasi korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatip liseleri

Analizde başörtüsü ve imamhatip liseleriyle ilgili korkular "imamhatipler kapatılmak istneiyor", "başörtüsü özgürlüğü engelleniyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre başörtüsü ve imamhatiplerle ilgili korkulara en fazla oranda RP'nin yer verdiği anlaşılmaktadır. Buna göre en fazla başörtüsünün önündeki engelleri kaldırılacağı yönünde iletiler, ardından imam hatipleri kapatmaya çalıştıkları yönündeki iletilerin kullanıldığı görülür. RP'nin mitinglerde bu konuyla ilgili kullandığı korku içerikli iletilerden birkaçı aşağıda verilmiştir:

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "İktidar olduğumuzda başörtüsüne karışılamayacak, karışmak isteyenler ibreti alem için hapishaneye atılacak." (Tercüman Gazetesi, 4 Ekim 1991)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "İktidara geldiğimizde, hele bir tanesi hanımların başörtüsüne yan gözle baksınlar bakalım." (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Eylül 1991)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "İmam hatipleri kapatmaya çalışıyorlar." (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Eylül 1991)

Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyet Rejimiyle İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
RP Dini Siyasete Alet Ediyor.	-	-	-	-	8	100	-	-	2	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**8**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**

Tablo 78: Siyasi korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet Rejimi

Analizde laik demokratik Cumhuriyet Rejimi ile ilgili korkular RP'nin dini siyasete alet ettiği yönündeki değişkene göre incelenmiştir. Tabloya göre DYP, RP'nin dini siyasete alet ettiği iletisini en fazla oranda kullanırken, aynı korku içerikli iletinin az oranda DSP tarafından da kullandığı belirlenmiştir.

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Camiye, kışlaya, okula siyaseti sokmayın." (Tercüman Gazetesi, 8 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Cennetin anahtarını dağıtıyorlar, bu münafıklıktır." (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Eylül 1991)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Milletin din duygularını istismar ediyorlar." (Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ekim 1991)

ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi Politikalarıyla İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
ABD'nin Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	14	35.8	11	100	-	-
AB Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	3	7.6	-	-	-	-
Avrupa Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	10	2.5	-	-		
Yahudi Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	5	12.8	-	-	-	-
İsrail Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	7	17.9	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	-	-	-	-	-	**39**	**100**	**11**	**100**	-	-

Tablo 79: Siyasi korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları

Analiz kapsamında ABD, Avrupa ve Yahudi düşmanlığıyla ilgili korkuları en fazla RP'nin, ardından DSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre RP en fazla sırasıyla ABD, Avrupa, Yahudi ve AB'nin politikalarına ilişkin iletileri, DSP ise ABD politikalarıyla ilgili korku iletilerine yer vermiştir. Buna göre RP ve DSP'nin miting konuşmalarında yer alan korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Kıbrıs meselesinde, haşhaş ekimi konusunda ABD'ye karşı çıkarken denendim." (Tercüman Gazetesi, 11 Ekim 1991)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "SHP, DYP, ANAP bir elmanın parçası gibidir… Bilmeden Siyonizm'e, firavunlara alet oluyorlar." (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1991)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Bunların hepsi Batı Kulübüdür." (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Eylül 1991)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Diğer partiler Bush'un kafesi içinde kavga eden figüranlardır." (Tercüman Gazetesi, 26 Eylül)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Taklitçi partiler Siyonizm planını ve köle düzenini getiriyor. Ortak Pazar oyunu oynanıyor, bu seçimlerde onlar kazanırsa

büyük İsrail kurulacak ve Türkiye onun maşası olacak." (Tercüman Gazetesi, 12 Ekim 1991)

Kürt Sorunu ve PKK Terörü Korkusu	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
ANAP Hükümeti PKK Terörü ile Mücadelede Yetersiz Kalıyor.	-	-	-	-	5	41.6	2	100	3	14.2	-	-
SHP'ye Verilen Oylar HEP'in Arkasındaki PKK'ya Gidecek.	-	-	-	-	-	-	-	-	16	76	-	-
SHP-HEP Birliği Ayrı Bir Kürt Partisinin Oluşumunu Engeller.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	100
Diğer	6	100	-	-	7	58.3	-	-	2	9.5	-	-
TOPLAM	**6**	100	**-**	**-**	**12**	**100**	**2**	**100**	**21**	**100**	**5**	**100**

Tablo 80: Siyasi korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK Terörü

Analiz kapsamında PKK terörü ve Kürt sorunuyla ilgili korkular "ANAP Hükümeti PKK terör örgütüyle mücadelede yetersiz kalıyor", "SHP'ye verilen oylar HEP'in arkasındaki PKK'ya gidecek" ve "SHP-HEP birliği ayrı bir Kürt Partisi'nin oluşumunu engeller" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre Kürt sorunu ve PKK terörü konusunda en fazla iletiyi sırasıyla DSP, DYP, ANAP, SHP, RP kullanmıştır. Buna göre DSP'nin en fazla sırasıyla SHP'ye verilen oyların HEP'in arkasındaki PKK'ya gideceği yönündeki korku içerikli iletileri kullanırken, ardından PKK terör eylemlerindeki artışın ülkenin güvenliğini tehdit ettiği yönündeki iletilerle ANAP Hükümeti'nin terör karşısında yetersizliğini vurgulamıştır. DYP, DSP'de olduğu gibi, PKK terör eylemlerindeki artışın ülkenin güvenliğini tehdit ettiği yönündeki iletilerle ANAP Hükümeti'nin terör karşısında yetersizliğine dikkat çekerken, SHP'nin HEP ile gerçekleştirilen işbirliğinin yeni bir Kürt partisinin oluşumuna engel olacağı yönündeki korkuları içeren iletileri kullandığı görülmektedir. Öte yandan RP'nin de diğer partiler gibi terör olaylarındaki artışın ülkeyi tehdit ettiği ve ANAP'ın terör karşısında yetersizliğiyle ilgili iletileri kullandığı görülür. Buna göre siyasi liderlerin miting konuşmalarında kullandıkları Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "SHP'ye verilen her oy PKK'ya gider." (Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim 1991)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "ANAP 12 Eylül öncesiyle uğraşacağına bugün devlete, millete yönelik terör saldırılarının hesabını versin." (Tercüman Gazetesi, 6 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "ANAP bir avuç eşkıyanın hakkından gelemedi." (Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim 1991)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Kürt kökenli vatandaşlarımızın ayrı bir parti kurma gibi bir havaları vardı, biz onlarla birlik olarak bütünleştirici adım attık. Ecevit SHP'ye verilen oylar PKK'ya gider diyor, bu büyük bir yalandır." (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ekim 1991)

Bölücülük Korkusu	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Türk-Kürt Ayrımından Doğan Bölücülük Tehlikeli Boyutlara Ulaşmıştır.	-	-	-	-		-	-	-	3	38	2	50
Alevi -Sünni Ayrımından Doğan Bölücülük Tehlikeli Boyutlara Ulaşmıştır.	-	-	-	-	4	50	-	-	-	-	-	-
İnanan - İnanmayan Ayrımından Doğan Bölücülük Tehlikeli Boyutlara Ulaşmıştır.	3	100	-	-	4	50	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	5	62	2	50
TOPLAM	**3**	**100**	**-**	**-**	**8**	**100**	**-**	**-**	**8**	**100**	**4**	**100**

Tablo 81: Siyasi korkuların konu içeriği: Bölücülük

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük", "Alevi-Sünni ayrımından doğan bölücülük", "İnanan ve inanmayan ayrımından doğan bölücülük" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre bölücülük korkusunu en fazla sırasıyla DYP, DSP, SHP, ANAP'ın kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük tehlikeli boyutlara ulaşmıştır korku iletisini DSP, Alevi-Sünni ayrımından doğan bölücülük tehlikesini DYP, inanan ve inanmayan ayrımından doğan bölücülük tehlikesini ise DYP ve ANAP'ın yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır. Bulgular sonrasında inanan ve inanmayan

ayrımından kaynaklanan bölücülük korkusunun nesnesi Erbakan, Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük korkusunun nesnesi ise PKK terör örgütü gösterildiği belirlenmiştir. Siyasi parti liderlerinin bölücülük korkusu üzerinden seçmene gönderdiği iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "SHP bölücü gruplarla işbirliği yapıyor." (Tercüman Gazetesi, 1Ekim 1991)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Ecevit gibi ülkenin bir yöresindeki insanları diğer yöresindeki insanlara düşman ederseniz, ülkeyi paramparça edersiniz." (Tercüman Gazetesi, 2 Ekim 1991)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "PKK, Güneydoğu Anadolu'da Kürt halkını baskı altına alarak Türkiye'den koparmayı amaçlıyor." (Tercüman Gazetesi, 1Ekim 1991)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Asıl kâfir milleti inananlar ve inanmayanlar diye bölenlerdir." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Din ve ırk ayrımı yapanlar ülkeyi felakete sürüklüyor. Sizi ben kurtarabilirim, oyunuzu bana verin." (Tercüman Gazetesi,14 Ekim 1991)

İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özgürlüğüyle İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Ülkede İşkence Olayları Artmıştır.	-	-	-	-	-	-	-	-	2	100	2	25
Ülkede Herkese Eşit Haklar tanınmıyor.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	75
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	-	-	-	-	-	-	-	**2**	**100**	**8**	**100**

Tablo 82: Siyasi korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü

Analiz kapsamında insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkular "ülkede işkence olayları artmıştır", "ülkede herkese eşit haklar tanınmıyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkulara en fazla SHP'nin yer verdiği görülmektedir. DSP işkence olaylarının arttığını belirten korku iletilerini, SHP ise en fazla sırasıyla herkese eşit hakların tanınmadığı, ardından işkence olaylarının arttığı yönünde iletileri kullanmıştır. Mitinglerde insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Seçimlerden sonra SHP işkenceyi ortadan kaldıracak" (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1991)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Kimse ana dili farklı diye horlanmamalıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Eylül 1991)

SHP Genel Başknı Bülent Ecevit:"İktidara geldiğimizde herkes birinci sınıf vatandaş olacak, baskı görmeyecek, eşit eğitim şartları tanınacak." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Eylül 1991)

Sosyokültürel Korkuların İçeriği	**ANAP**		**DYP**		**RP**		**SHP**		**DSP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Toplumsal Ahlak Yapı. Bozulmasıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	24	100	2	20	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**24**	**100**	**2**	**100**	**-**	**100**

Tablo 83: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği

Analiz kapsamında sosyokültürel korkuların içeriği "toplumsal ahlak yapısının bozulması" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre sosyokültürel korkularda toplumsal ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili en fazla sırasıyla RP, ardından SHP'nin korku iletilerine rastlanmıştır.

Türk Toplumunun Ahlak Yapısının Bozulmasıyla İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Türk Toplumunun Ahlaki Değerleri çöküyor.	-	-	-	-	-	-	24	100	-	-	2	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**24**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**

Tablo 84: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği: Türk toplumunun ahlak yapısı

Analiz kapsamında Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkular ANAP Hükümeti döneminde "toplumun ahlaki değerlerinin çöktüğü" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korku içerikli iletileri en fazla RP'nin, ardından SHP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre siyasi liderlerin miting konuşmalarında Türk toplumunun ahlak yapısındaki bozulma korkusunu içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Türkiye'de içki kullanımı son iki yılda iki kat arttı. Halk bir litre süt, iki litre içki içer hale geldi. Zina nesli bozarken, filmlerden görüldüğü için boşanmalar arttı." (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ekim 1991)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Oynatılan filmlerde Türkiye'nin ahlakı yapısı bozuluyor, 10 yıl sonra ülkede evli çift kalmayacak." (Hürriyet Gazetesi, 2 Ekim 1991)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "TRT ahlakı bozuyor." (Tercüman Gazetesi, 14 Ekim 1991)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Enflasyon sonucunda toplumda ahlaksızlık çoğalıyor." (Tercüman Gazetesi, 10 Ekim 1991)

Ekonomik Korkuların İçeriği	ANAP		DYP		RP		SHP		DSP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Enflasyon-Pahalılık ve Yoksulluk-İşsizlik-Faiz-Zamla İlgili Korkular	3	50	33	76.7	7	77.7	13	30.9	3	23
Rüşvet-Yolsuzlukla İlgili Korkular	-	-	10	23.2	-	-	2	4.7	-	-
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sorunuyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	10	23.8	7	53.8
İşçi ve Memurların Sosyal Güvenlik Haklarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	8	19	3	23
Diğer	3	50	-	-	2	22.2	5	11.9	-	-
TOPLAM	**6**	**100**	**43**	**100**	**9**	**100**	**38**	**100**	**13**	**100**

Tablo 85: Ekonomik korkuların konu içeriği

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon, pahalılık ve yoksulluk, işsizlik, faiz ve zam", "rüşvet ve yolsuzluk", "Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun kalkınma sorunu" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre ekonomik korkuları en fazla DYP, ardından SHP, DSP, ANAP ve en az oranda da RP'nin kullandığı belirlenmiştir. Buna göre DYP en fazla sırasıyla enflasyon, pahalılık, yoksulluk, işsizlik, zammın ardından rüşvet ve yolsuzluk, SHP en fazla sırasıyla enflasyon, pahalılık, yoksulluk, işsizlik ve zamın ardından Güneydoğu ve Doğu Anadolu kalkınma sorununun yanı sıra rüşvet ve yolsuzlukla ilgili korkulara yer vermiştir. DSP en fazla oranda Güneydoğu ve Doğu Anadolu kalkınma sorunu, az oranda enflasyon, pahalılık, yoksulluk, işsizlik, zam, ANAP en fazla enflasyon, pahalılık, yoksulluk, işsizlik, zam, RP'nin ise enflasyon, pahalılık, yoksulluk, işsizlik, zam ve faizle ilgili korku içerikli iletiler kullandığı anlaşılmaktadır.

Enflasyon-Pahalılık ve Yoksulluk-İşsizlik-Faiz-Zamla İlg. Korkular	ANAP		MÇP		DYP		RP		DSP		SHP	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
Seçimden Sonra Enflasyon Artacak.	-	-	-	-	2	6	-	-	-	-	-	-
Halk Enflasyonun Altında Eziliyor.	-	-	-	-	6	18	-	-	-	-	4	30.7
İslamiyet'te Faiz Haramdır.	-	-	-	-	-	-	3	42.8	-	-	-	-
Ülkede İşsizlik Oranı Arttı.	-	-	-	-	6	18	2	28.5	3	100	-	-
Özal Döneminde Pahalılık ve Yoksulluk Arttı.	-	-	-	-	17	51	-	-	-	-	4	30.7
Seçimden Sonra Zam Yapılacacak.	-	-	-	-	2	6	-	-	-	-	-	-
Diğer	3	100		-	-	-	2	28.5	-	-	5	38.4
TOPLAM	**3**	**100**	**-**	**-**	**33**	**100**	**7**	**100**	**3**	**100**	**13**	**100**

Tablo 86: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-pahalılık-yoksulluk-işsizlik-faiz-zam

Analiz kapsamında ekonomik korkuların "seçimden sonra enflasyon artacak", "Halk enflasyon altında eziliyor", "İslamiyet'te faiz haramdır", "Ülkede işsizlik oranı arttı", "Özal döneminde pahalılık ve yoksulluk arttı" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre ekonomik korkularla ilgili en fazla iletiyi DYP kullanırken, onu SHP, ANAP, RP ve DSP takip etmiştir. Buna göre DYP en fazla sırasıyla ANAP iktidarı döneminde pahalılığın ve yoksulluğun arttığı, halkın enflasyonun altında ezildiği, işsizlik oranlarının arttığı, seçimden sonra zam yapılacağı ve enflasyonun artacağı iletilerini kullandığı görülmektedir. SHP ise en fazla sırasıyla halkın enflasyonun altında ezildiği, ANAP döneminde pahalılık ve yoksulluğun arttığı yönünde iletileri kullanmıştır. RP ise en fazla sırasıyla İslamiyet'te faizin haram olduğu ve iktidar olduklarında faizi kaldıracakları, diğer yandan ülkede işsizlik oranlarının arttığı yönünde iletiler, DSP ise sadece ülkede işsizlik oranlarının arttığı yönündeki korku iletilerini kullanmıştır. Siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarındaki korku iletilerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Enflasyonu beş yılda tek rakama düşüreceğiz." (Tercüman Gazetesi, 30 Eylül 1991)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Hayat pahalılığını birlikte yaşadık, pahalılık ve işsizliğin önüne geçmek için sizden yetki istiyorum." (Tercüman Gazetesi, 10 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Milletin sırtında bir şey bırakmadılar, neredeyse pantolonu da isteyecekler." (Tercüman Gazetesi, 3 Ekim 1991)

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Hayat pahalılığı, işsizlik ve enflasyondan kurtulmak için DYP'ye oy verin." (Cumhuriyet Gazetesi, 23 Eylül 1991)
RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Enflasyon doludizgin gidiyor." (Tercüman Gazetesi, 6 Ekim 1991)

Yolsuzluk ve Rüşvet İle İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Yolsuzluk Tehlikeli Boyutlara Ulaştı.	-	-	-	-	10	100	-	-	-	-	2	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**10**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**100**

Tablo 87: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korkuların "yolsuzluk tehlikeli boyutlara ulaştı" değişkenine göre incelenmiştir. Buna göre tabloda en fazla iletiyi DYP ardından SHP'nin kullandığı belirlenmiştir. Siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarındaki korku iletilerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:
DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Elimde üç Koskotos dosyası var." (Hürriyet Gazetesi, 20 Ekim 1991))
DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel: "Hırsızdan kurtulmak istiyorsanız düşün arkama" (Cumhuriyet Gazetesi, 23 Eylül 1991)

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sorunuyla İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Bölgenin Kalkınma Sorunu Ülke İçin Tehdit Oluşturmaktadır.	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	10	50
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	-	**7**	**100**	**10**	**100**

Tablo 88: Ekonomik korkuların konu içeriği: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkınma sorunu

Analiz kapsamında Güneydoğu ve Doğu Anadolu sorunuyla ilgili korkuların "bölgenin kalkınma sorunu ülke için tehdit oluşturmaktadır" değişkenine göre incelenmiştir.
Tabloya göre Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesi sorunuyla ilgili en fazla iletiyi SHP ardından da DSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre DSP ve SHP'nin Güneydoğu ve Doğu Anadolu sorunuyla ilgili korkuları yansıtan iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Güneydoğu sorununu ülkenin bütünlüğü içinde barış getirerek çözümleyeceğiz. Olağanüstü hal kaldırılarak bölgeye yatırımlar artacak." (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1991)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Güneydoğu Anadolu meselesini bugünkü boyutlara varacağını çok önceden gördük. 1987'de bugün için de geçerli çözümler içeren bir program hazırladık." (Tercüman Gazetesi, 6 Ekim 1991)

İşçi ve MemurlarınSosyal Güvenlik Haklarıyla İlgili Korkular	**ANAP**		**MÇP**		**DYP**		**RP**		**DSP**		**SHP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
İşçiler ve Memurların Sosyal Güvenlik Hakları Yasaklandı.	-	-	-	-	-	-	-	-	3	100	8	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3**	**100**	**8**	**100**

Tablo 89: Ekonomik korkuların konu içeriği: Sosyal güvenlik hakları

Analiz kapsamında işçilerin sosyal güvenlik haklarıyla ilgili korkular "işçi ve memurların haklarının yasaklanması" değişkeni üzerinden incelenmiştir. Tabloda en fazla SHP'nin, ardından DSP'nin bu sorunla ilgili korku iletilerine yer verdiği anlaşılmaktadır. Bu iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Memurlara örgütlenme hakkı ve özgürlüğü getireceğiz. (Hürriyet Gazetesi, 23 Eylül 1991)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "İşçilerimiz son 10 yılın kaybını yeniden kazanacak, sendikalar güçlenecek." (Tercüman Gazetesi, 2 Ekim 1991)

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü: "Sendikal hak ve özgürlükler yasal güvenceye bağlanacak" (Tercüman Gazetesi, 2 Ekim 1991)

Biz ve Öteki Ayrımı	**ANAP**		**DYP**		**RP**		**SHP**		**DSP**	
	SAYI	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
Biz	19	57.5	35	38.4	34	44.1	35	54.6	41	43.1
Öteki	14	42.4	56	61.5	43	55.8	29	45.3	54	56.8
TOPLAM	**33**	**100**	**91**	**100**	**77**	**100**	**64**	**100**	**95**	**100**

Tablo 90: Biz/Ötekiler Vurgulaması

Tabloya göre 1992 seçimlerinde siyasi parti liderleri 'biz' tanımlamasını en fazla oranda sırasıyla iktidar partisi ANAP'ın ardından SHP, RP, DSP, DYP, 'öteki' tanımlamasını ise en fazla oranda sırasıyla DYP, DSP, RP, SHP ve ANAP'ın kullandığı görülmektedir.

3.2.4. 1995 Genel Seçimleri

Korku İçerikli İletilerin İlişkili Olduğu Konular	ANAP		DYP		DSP		CHP		RP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Siyasal	17	62.9	25	100	17	60.7	4	21	23	67.6	8	100	3	100
Sosyokültürel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik	10	37	-	-	11	39.2	15	78.9	11	32.3	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**27**	**100**	**25**	**100**	**28**	**100**	**19**	**100**	**34**	**100**	**8**	**100**	**3**	**100**

Tablo 91: Korku içerikli iletilerin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında korku içerikli iletilerin ilişkili olduğu konular "siyasal", "sosyokültürel" ve "ekonomik" değişkenlere göre incelenmiştir. Tabloya göre korku içerikli iletilerin ilişkili olduğu konular siyasal açıdan ele alındığında en fazla sırasıyla

DYP, RP, ANAP, DSP, MHP, CHP, BBP, ekonomik açıdan en fazla oranda sırasıyla CHP, aynı oranlarda DSP, RP ve en az oranda ANAP kullanırken, BBP, DYP ve MHP'nin iletilerine rastlanmamıştır. Sosyokültürel açıdan ise siyasi partilerin korku içerikli iletileri kullanmadığı anlaşılmaktadır.

İletilerin İçerikleri	ANAP		DYP		DSP		CHP		RP		MHP		BBP	
	SAYI	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Pozitif	-	-	-	-	5	21.7	-	-	-	-	-	-	-	-
Negatif	27	100	25	100	23	78.2	19	100	34	100	8	100	3	100
Toplam	**27**	**100**	**25**	**100**	**28**	**100**	**19**	**100**	**34**	**100**	**8**	**100**	**3**	**100**

Tablo 92: Korku iletilerinin içerikleri

Tabloya göre siyasi parti liderlerinin en fazla oranda negatif içerikli korku iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre negatif içerikli iletileri en fazla oranda sırasıyla aynı oranlarda RP, ANAP, DYP, DSP, CHP ve MHP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Siyasal Korkular	ANAP		DYP		DSP		CHP		RP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	ORAN (%)
Komünizm Korkusu	-	-	4	8	2	5.8	-	-	-	-	-	-	-	-
Koalisyon Korkusu	2	23.5	3	12	3	17.6	-	-	-	-	2	25	-	-
Başörtüsü ve İmamhatiplerle İlg.ili Korkular	-	-	-	-	2	11.7	-	-	15	-	-	-	-	-
Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Korkular	4	23.5	8	20	2	11.7	4	100	4	21.7	-	-	3	100
ABD,AB,Avrupa,	2	23.5	-	-	9	52.9	-	-	13	65.2	2	25	2	-

İsrail ve Yahudi Polit. İlgili Korkular														
İç ve Dış Düşman Korkusu	-	-	5	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kürt Sorunu ve PKK Terörü	8	17.6	5	20	-	-	-	-	3	13	2	25	-	-
Bölücülükle İlgili Korkular	6	35.2	5	20	-	-	-	-	-	-	2	25	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**17**	**100**	**25**	**100**	**17**	**100**	**4**	**100**	**23**	**100**	**8**	**100**	**3**	**100**

Tablo 93: Siyasal korkuların konu içeriği

Analiz kapsamında siyasi korku iletilerinin içeriği "koalisyon", "Komünizm", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "12 Eylül öncesi", "iç ve dış düşman", "Kürt sorunu ve PKK terörü", "insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü", "ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikaları", "Yüzde 10 seçim barajının aşılması ve oyların bölünmesi", "ülkenin istikrarı", "başörtüsü, imamhatipler", "bölücülük" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre siyasal korkularla ilgili en fazla korku içerikli iletileri sırasıyla DYP, RP, ANAP, DSP, MHP, CHP, BBP kullanmıştır. Buna göre DYP en fazla oranda sırasıyla laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetle ilgili korkular, iç ve dış düşman korkusu, Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili iletiler, ardından az oranda koalisyon korkusu ve komünizm korkularına yer vermiştir. RP ise en fazla oranda ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korkular, ardından laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetin yanı sıra Kürt sorunu ve PKK terörüyle igili korku içerikli iletileri ise yakın oranlarda kullandığı görülmektedir. ANAP en fazla sırasıyla bölücülük, laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet ile ilgili korkular, Kürt sorunu ve PKK terörü ve aynı oranlarda koalisyon, ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korku içerikli iletileri kullanılmıştır. DSP ise en fazla ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korkulara, ardından koalisyon ve aynı oranlarda laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet, başörtüsü sorununa dayanan korkuların yanı sıra komünizm korkusuyla ilgili iletilere yer vermiştir. MHP aynı oranlarda koalisyon, ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korkular, ardından Kürt sorunu ve PKK terörünün yanı sıra bölücülükle ilgili korkuları kullanmıştır. Öte yandan CHP'nin sadece laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetle ilgili korkuları vurguladığı, BBP'nin de aynı değişken doğrultusunda korku içerikli iletiler kullandığı belirlenmiştir.

Komünizm Korkusu	ANAP		DYP		DSP		CHP		RP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Komünizm Tehlikelidir.	-	-	4	100	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**4**	**100**	**2**	**100**	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 94: Siyasal korkuların konu içeriği: Komünizm

Analiz kapsamında Komünizm korkusu "Komünizm tehlikelidir" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre Komünizm korkusuyla ilgili iletileri DYP ve DSP'nin yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre seçim liderlerinin miting konuşmalarında kullandığı iletiler aşağıda verilmektedir:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Adil düzen dediğin Komünist düzenden farklı değildir, oylarınızı bölmeyin." (Hürriyet Gazetesi, 15 Aralık 1995)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "SHP Batı Avrupa sosyal demokrat hareketini temsil ediyor, onun da kökeninde Marksizm var. Biz Türkiye'ye özgü sol hareketi oturtmaya çalışıyoruz." (Zaman Gazetesi, 10 Aralık 1995)

Koalisyon Korkusu	ANAP		DYP		DSP		CHP		RP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Koalisyon Ülkeye Zarar Getirir.	2	100	3	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koalisyon Ülke İçin Faydalı Olur.	-	-	-	-	3	100	-	-	-	-	2	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**2**	**100**	**3**	**100**	**3**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**

Tablo 95: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon

Analiz kapsamında koalisyon korkusu "koalisyon ülkeye zarar verir", "koalisyon ülke için faydalıdır" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre koalisyon korkusuyla ilgili iletileri en fazla sırasıyla DYP ve DSP'nin ardından ANAP ve MHP'nin kullandığı görülür. Buna göre koalisyon korkusuyla ilgili iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Koalisyonsuz iktidara getirseniz, ülkeyi şaha kaldırırım." (Zaman Gazetesi, 8 Aralık 1995)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Koalisyondan korkmaya gerek yok, gerekirse ANAP ile koalisyona gidebiliriz." (Zaman Gazetesi, 10 Aralık 1995)

Başörtüsü ve İmamhatiplerle İlgili Korkular	ANAP		DYP		DSP		CHP		RP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
RP Başörtüsü İstismarı Yapıyor.	-	-	-	-	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-

Başörtüsü Özgürlüğü Engelleniyor.	-	-	-	-	-	-	-	-	9	60	-	-	-	-
İmamhatipler Kapatılmak İsteniyor.	-	-	-	-	-	-	-	-	6	40	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**	**15**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 96: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü ve imamhatip liseleri

Analiz kapsamında başörtüsü, imamhatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkular "RP başörtüsü istismarı yapıyor" değişkeni üzerinden incelenmiştir. Tabloya göre sadece DSP'nin bu konuyla ilgili korku iletilerine konuşmalarında yer verdiği anlaşılmaktadır.

Buna göre DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda kullandığı iletiler aşağıda verilmektedir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "RP'liler başörtüsünü istismar ediyor. Başörtüsü bahane edilerek kadınların Meclis'e girmeleri engelleniyor, bu geri kafalılara onurunuzu çiğnetmeyin." (Cumhuriyet Gazetesi, 13 Aralık 1995)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Başörtüsü için asıl mücadele yeri TBMM'dir, fakat RP listesinde kadınlara yer vermeyerek kadınları insan yerine koymamak için bahaneler uyduruyor." (Zaman Gazetesi, 10 Aralık 1995)

Laiklik,Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Laik Demokratik Cumhuriyet Tehdit Altındadır.	4	100	6	70	2	100	4	100	-	-	-	-	-	-
Laiklik İnançlı insanlara Baskı Aracı Olarak Kullanıldı.	-	-	2	30	-	-	-	-	5	100	-	-	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**4**	**100**	**8**	**100**	**2**	**100**	**4**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**3**	**100**

Tablo 97: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet rejimi

Analiz kapsamında laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetle ilgili korkular "laik demokratik Cumhuriyet tehdit altındadır", "laiklik inançlı insanlara baskı aracı olarak kullanıldı" değişkenlerine göre incelenmiştir. Buna göre laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet ile ilgili korku iletilerini en fazla sırasıyla DYP, RP, aynı oranlarda CHP, ANAP, ardından BBP ve DSP kullanmıştır. Buna göre DYP en fazla oranda laik demokratik Cumhuriyet tehdit altındadır, ardından laiklik dindarlar üzerinde baskı unsuru olarak kullanılıyor iletilerini kullanırken, RP sadece laiklik dindar

kesim üzerinde baskı unsuru olarak kullanılıyor korku iletisini vurgulamıştır. Öte yandan CHP, ANAP ve DSP laik demokratik Cumhuriyet tehdit altındadır, BBP laiklik dindar kesim üzerinde baskı aracı olarak kullanılıyor iletilerini kullandığı belirlenmiştir.

Siyasi liderlerin seçim mitinglerindeki konuşmalarında yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Adil düzen karanlık düzendir. Din kimsenin tekelinde değildir, dinin istismar edilmesine izin vermeyin." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Aralık 1995)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "ANAP'ın DYP'nin bütün kaygısı laiklik gibi görünüyor, oysa tüm kaygıları RP kendi önlerine geçiyor kaygısıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ekim 1995)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Erbakan, Atatürk'ün açtığı yolu kapamaya niyetli." (Zaman Gazetesi, 12 Aralık 1995)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Bayrağı indirmedim, ezanı susturmadım." (Cumhuriyet Gazetesi, 22 Aralık 1995)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Bunlar millet ve iman düşmanıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 1955)

BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu: "Bugüne kadar laiklik inançlı insanlar üzerinde baskı unsuru olarak kullanıldı." (Zaman Gazetesi, 20 Aralık 1995)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Refaha karşı biz varız…" (Cumhuriyet Gazetesi, 22 Aralık 1995)

İç ve Dış Düşman Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Türkiye İç ve Dış Düşmanların Tehdidi Altındadır.	-	-	5	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**5**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 98: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşman korkusu

Analiz kapsamında iç ve dış düşman korkusu "Türkiye iç ve dış düşman tehdidi altındadır" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre iç ve dış düşmanlardan duyulan korkularla ilgili iletilere sadece DYP'nin yer verdiği anlaşılmaktadır.

Buna göre DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in konuşmalarında kullandığı iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Türkiye'de karanlık güçler var. Bunlar ülkenin ileri gitmesini istemiyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 8 Aralık 1995)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Dışarıda ve içeride gelişmemizi istemeyen güçler var." (Zaman Gazetesi, 12 Aralık 1995)

ABD, Avrupa, AB, IMF, GB, İsrail ve Yahudi Polit. İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
ABD'nin Polit. İlg. Korkular	2	100	-	-	3	33.3	-	-	3	20	-	-	-	-
AB'ye Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Avrupa Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	3	33.3	-	-	3	20	-	-	-	-
Yahudi Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IMF Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	2	13.3	-	-	-	-
GB ile İlgili Korkular	-	-	-	-	3	33.3	-		4	26.6	2	100	2	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**2**	**100**	**-**	**-**	**9**	**100**	**-**	**-**	**13**	**100**	**2**	**100**	**2**	**100**

Tablo 99: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, IMF, GB, İsrail ve Yahudi politikaları

ABD, Avrupa, AB, IMF, GB, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korkuların analiz edildiği tabloya göre en fazla sırasıyla RP, DSP ve en az oranda ANAP'ın bu konuyla ilgili korkulara yer verdiği anlaşılmaktadır. Buna göre RP en fazla sırasıyla GB, aynı oranlarda ABD ve Avrupa politikaları, ardından IMF politikaları, DSP aynı oranda ABD, Avrupa ve GB, ANAP'ın ise sadece ABD politikalarıyla ilgili korkuları içeren iletileri vurgulamıştır. Öte yandan MHP'nin GB'nin politikalarından kaynaklanan korku içerikli iletilere az oranda kullandığı görülmektedir.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde gerçekleştirdikleri konuşmalarda kullandıkları iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "GB için Kıbrıs'ı sattılar, iktidara gelince Brüksel'de imzalanan bu belgeyi tanımayacağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Aralık 1995)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Gümrük Birliği Anlaşması'nı Sevr Anlaşması gibi yırtacağız. " (Hürriyet Gazetesi, 24 Ekim 1995)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Çocuklarımızın geleceğini ABD'de arayan başbakan olmayacağım" (Hürriyet Gazetesi, 15 Aralık 1995)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Bizi Batı'ya şikâyet eden Çiller Müslümanlık nedir bilmiyor. Nasıl Rusya'da zulüm bittiyse, ülkemizde de bitecek." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Aralık 1995)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "GB halkın umurunda değildir, bunun kısa adı Avrupa mandasıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 1995)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "GB deliliktir, gâvurlara esir olmaktan başka bir şey değildir. Hedefimiz Dünya İslam Birliği'ni kurmaktır."
(Zaman Gazetesi, 7 Aralık 1995)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Diğer partiler Batı taklitçisidir." (Hürriyet Gazetesi, 16 Aralık 1995)

MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "GB oylamalarından sonra Türkiye'nin PKK'yı tanımasını öngören karar tasarısı kabul edilemez, gerekirse GB'den çekilmelidir." (Hürriyet Gazetesi, 12 Aralık 1995)

Kürt Sorunu ve PKK Terörü Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
PKK Terör Eylemlerindeki Artış Ülkenin Güv. Tehdit Ediyor.	8	100	-	-	-	-	-	-	3	100	2	100	-	-
ANAP, Abdullah Öcalan İle Anlaşma Yapmaya Hazırlanıyor.	-	-	5	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**8**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3**	**100**	**2**	**100**	**-**	**-**

Tablo 100: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü

Analiz kapsamında Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkular "PKK teröründeki artış ülkenin güvenliğini tehdit ediyor", "ANAP, Abdullah Öcalan ile anlaşma yapmaya hazırlanıyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda Kürt sorunu ve PKK terörü korkusuyla ilgili iletilere en fazla sırasıyla ANAP, DYP, RP, ardından MHP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre PKK terör örgütünün eylemlerindeki artışın ülkenin güvenliğini tehdit ettiği yönündeki iletileri en fazla sırasıyla ANAP, RP ve MHP yer verirken, DYP, ANAP'ın PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan ile anlaşma yapmak için aynı masaya oturmaya hazırlandığı yönündeki iddiaları içeren korku iletilerini kullanmıştır.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Mesut Yılmaz APO ile masaya otururum diyor. Bu anlayışa Türkiye'yi teslim mi edeceksiniz?"(Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 1995)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Ülke terörden inim inim inliyor, 5 bin kişi teröre kurban gitti." (Zaman Gazetesi, 7 Aralık 1995)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Masum vatandaşlar ile teröristi ayırt edemeyen hükümet bu soruna çözüm üretemez." (Hürriyet Gazetesi, 10 Aralık 1995)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Güneydoğu sorunu etnik bir sorun değildir. Mesele feodaliteden kaynaklanan bir sömürü sorunudur. İktidara geldiğimizde insanları incitmeden devlete küstürmeden sorunu çözeceğiz." (Hürriyet Gazetesi, 16 Aralık 1995)

Bölücülük Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAYI**	**ORAN (%)**
İnanan ve İnanmayan Ayrımından Doğan Bölücülük	6	100	5	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türk-Kürt Ayrımından Doğan Bölücülük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**6**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	2	**100**	**-**	**-**

Tablo 101: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük korkusu

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "laik-antilaik ayrımından doğan bölücülük", "Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük" değişkenlerine göre incelenmiştir. Buna göre

bölücülük korkusunun analiz edildiği tabloda laik-antilaik ayrımına dayanan bölücülük korkusunu ANAP ve DYP'nin yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır. MHP ise Türk-Kürt ayrımından kaynaklanan bölücülükle ilgili iletilere yer verdiği görülür.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda kullandığı iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Oy verirsen Müslümansın, oy vermezsen Müslüman değilsin demek bölücülüğün dik alasıdır." (Hürriyet Gazetesi, 9 Aralık 1995)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Adil düzen karanlık düzendir, din kimsenin tekelinde değildir, dinin istismar edilmesine izin vermeyin." (Cumhuriyet, 17 Aralık 1995)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Dini milleti bölmek için kullanan din bezirgânları var." (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim 1995)

MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş: "Türkiye'de Kürt gerçeği diye bölücülük yapılıyor. Kürt dediğiniz insanlar da bizim insanlarımız, hepimizin kanında Kürtlük vardır." (Hürriyet Gazetesi, 12 Aralık 1995)

Ekonomik Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Enflasyon, İşsizlik, Pahalılık,Yoksullukla İlg. Korkular	10	100	-	-	9	52.9	8	53.3	11	57.8	-	-	-	-
Rüşvet-Yolsuzlukla İlgili Korkular	-	-	-	-	3	17.6	7	46.6	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	5	29.4	-	-	8	42.1	-	-	-	-
TOPLAM	**10**	**100**	**-**	**-**	**17**	**100**	**15**	**100**	**19**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 102: Ekonomik korkuların konu içeriği

Tabloya göre ekonomik korkularla ilgili en fazla iletiyi sırasıyla CHP, aynı oranlarda DSP ve RP, ardından ANAP'ın kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre CHP en fazla sırasıyla enflasyon, ekonomik kriz, borç, işsizlik, zam, ardından rüşvet ve yolsuzluğa, DSP en fazla oranda sırasıyla enflasyon, ekonomik kriz, borç, işsizlik, zam, en az oranda rüşvet ve yolsuzluk, RP sadece enflasyon, ekonomik kriz, borç ve işsizlik kategorisinde, ANAP'ın da yine sadece aynı kategoride ekonomik korkularla ilgili iletileri yer almaktadır.

Enflasyon-İşsizlik-Pahalılık-Yoksullukla İlg. Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Seçimden Sonra Enflasyon Artacak.	2	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Halk Enflasyonun Altında Eziliyor.	-	-	-	-	-	-	3	37.5	-	-	-	-	-	-
Ülkede İşsizlik Oranları Arttı.	5	50	-	-	-	-	-	-	3	27.2	-	-	-	-
Pahalılık ve Yoksulluk Arttı.	3	30	-	-	4	44.4	5	62.5	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	5	55.5	-	-	8	72.2	-	-	-	-
TOPLAM	**10**	**100**	**-**	**-**	**9**	**100**	**8**	**100**	**11**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 103: Ekonomik korkuların konu içeriği: Enflasyon-işsizlik-pahalılık-yoksulluk

Analiz kapsamında ekonomik korkular "seçimden sonra enflasyon artacak", "halk enflasyonun altında eziliyor", "İslam'a göre faiz haramdır", "ülkede işsizlik oranları arttı", "ülkede pahalılık ve yoksulluklar arttı", "ülke borç batağına sürüklendi" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre RP, ANAP, DSP ve CHP'nin yakın oranlarda iletilere yer verdiği anlaşılmaktadır. Buna göre RP en fazla sırasıyla İslam'da faizin haram olduğu, aynı oranda işsizliğin arttığı ve ülkenin borç batağına sürüklendiği, ANAP ise işsizliğin, pahalılık ve yoksulluğun arttığı, seçimden sonra enflasyonun artacağı yönünde iletileri kullanmıştır. DSP yakın oranlarda ülkenin borç batağına sürüklendiği, pahalılık ve yoksulluğun arttığı, CHP ise pahalılık ve yoksulluğun yanı sıra halkın enflasyonun altında ezildiği yönündeki iletilere yer verdiği belirlenmiştir.

Buna göre siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda kullandığı iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Devlet enflasyonla gizli vergi alıyor, tam 20 yıldır bu ülkede yüzde 70 enflasyon var." (Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ekim)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: "Bu senette 5 katrilyon lira borç, 2 katrilyon faiz, 70 milyar dolar dış borç, 11 milyon işsiz aile bulunuyor." (Zaman Gazetesi, 7 Aralık 1995)

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan: 11 milyon işsize iş imkânı tanıyacağız. (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Aralık)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "İşsizlik ve hayat pahalılığını çözmek için taahhütte bulunuyorum." (Zaman Gazetesi, 10 Ekim 1995)

Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**RP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Rüşvet ve Yolsuzluk Tehlikeli Boyutlara Ulaştı.	-	-	-	-	3	100	7	100	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**		**-**	**-**	**3**	**100**	**7**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 104: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Analiz kapsamında rüşvet ve yolsuzlukla ilgili korkular "rüşvet ve yolsuzluk tehlikeli boyutlara ulaştı" değişkeni üzerinden incelenmiştir. Tabloda en fazla sırasıyla CHP ve ardından DSP'nin ülkede rüşvet ve yolsuzluğun tehlikeli boyutlara ulaştığı iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda kullandıkları iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "CHP ile ilgili İSKİ VE ASKİ yolsuzluklarını hatırlattı."(Cumhuriyet Gazetesi, 22 Ekim 1995)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Enflasyonu ancak yalı çeteleri ve çıkar çetelerinin oyuncağı olmayan CHP indirir." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Aralık 1995)

Biz ve Öteki Ayrımı	ANAP		DYP		DSP		CHP		RP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Biz	11	45.8	9	45	14	43.7	8	44.4	19	51.3	5	50		
Öteki	13	54.1	11	55	18	56.2	10	5.5	18	48.6	5	50		
TOPLAM	**24**	**100**	**20**	**100**	**32**	**100**	**18**	**100**	**37**	**100**	**10**	**100**		

Tablo 105: Biz/Ötekiler vurgulamaları

Tabloya göre siyasi parti liderleri miting konuşmalarında öteki tanımlamasını her ne kadar daha fazla kullansa da biz tanımlamasını da yakın oranlarda kullandıkları anlaşılmaktadır. Buna göre öteki tanımlamasını en fazla sırasıyla aynı oranlarda RP, DSP, ardından ANAP, DYP, CHP ve en az oranda da MHP'nin kullandığı, biz tanımlamasını ise en fazla oranda sırasıyla RP, DSP, ANAP, DYP, CHP, MHP'nin kullandığı görülmektedir.

3.2.5. 1999 Genel Seçimleri

Korku İçerikli İletilerin İlişkili Olduğu Konular	ANAP		DYP		DSP		CHP		FP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Siyasal	55	83.3	32	78.3	22	70	6	10	54	96.4	19	47.5	7	77.7
Sosyokültürel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik	11	16.6	9	21.9	9	30	50	89.8	2	3.5	21	52.5	2	22.2
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**66**	**100**	**41**	**100**	**31**	**100**	**56**	**100**	**56**	**100**	**40**	**100**	**9**	**100**

Tablo 106: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında korku içerikli iletiler "siyasal", "sosyokültürel", "ekonomik" değişkenlere göre incelenmiştir. 1999 Genel Seçimleri'nde korku içerikli iletileri en fazla sırasıyla ANAP, CHP, FP, DYP, MHP, DSP, BBP kullanmıştır. Buna göre siyasal korkular açısından en fazla sırasıyla ANAP, FP, DYP, DSP, MHP, BBP, CHP, ekonomik açıdan korku iletilerini en fazla sırasıyla CHP, MHP, eşit oranlarda DYP, ANAP, ardından DSP, BBP, FP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan

sosyokültürel olarak en fazla ANAP, FP, ardından CHP ve eşit oranlarda DYP, DSP'nin kullandığı görülür.

İletilerin İçerikleri	ANAP		DYP		DSP		CHP		FP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Pozitif	5	9.2	-	-	4	14.2	-	-	-	-	-	-	-	-
Negatif	61	89.1	41	100	27	85.7	56	100	56	100	40	100	9	100
Toplam	**66**	**100**	**41**	**100**	**31**	**100**	**56**	**100**	**56**	**100**	**40**	**100**	**9**	**100**

Tablo 107: Korku iletilerinin içerikleri

İletilerin içeriklerinin incelendiği tabloda negatif iletilerin en fazla oranda sırasıyla ANAP, CHP, FP, DSP, DYP, MHP, BBP'nin, pozitif içerikli iletilerin ise sadece iktidar partileri ANAP ve DSP tarafından yakın oranlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Siyasal Korkular	ANAP		DYP		DSP		CHP		FP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Koalisyon Korkusu	2	3.7	-	-	2	8.3	-	-	1	1.7	-	-	-	-
İstikrarla İlg. Korkular	6	11.1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dinle İlgili Korkular	12	22.2	11	35.4	2	8.3	-	-	13	22.4	2	10.5	-	-
Başörtüsü, İmamhatipler ve Kuran Kurslarıyla İlgili Korkular	13	24	12	38.7	-	-	-	-	23	39.6	5	26.3	2	28.5
Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlg.Korkular	4	7.2	3	9.3	1	4.5	6	100	9	15.5	-	-	-	-
ABD,AB,Avrupa, İsrail ve Yahudi. İlgili Korkular	-	-	-	-	6	25	-	-	-	-	-	-	-	-
İç ve Dış Düşman Korkusu	3	5.5	-	-	2	8.3	-	-	-	-	-	-	-	-
Kürt Sorunu ve PKK Terörü	5	7.4	4	12.9	2	8.3	-	-	-	-	4	21	-	-
Bölücülükle İlgili Korkular	3	5.5	1	3.2	5	20.8	-	-	-	-	8	42.1	5	71.4
İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özg. İlg. Korkular	8	14.8	2	6.4	2	8.3	-	-	8	13.7	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	2	8.3	-	-	4	6.8	-	-	-	-
TOPLAM	**55**	**100**	**32**	**100**	**24**	**100**	**6**	**100**	**58**	**100**	**19**	**100**	**7**	**100**

Tablo 108: Siyasal korkuların konu içerikleri

Analiz kapsamında siyasal korkular "koalisyon", "istikrar", "din", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "başörtüsü, imamhatipler, Kuran kursları", "ABD, AB, Avrupa, İsrail, Yahudi politikaları", "iç ve dış düşman", "Kürt sorunu ve PKK", "bölücülük", "insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre siyasal korkularla ilgili en fazla iletiyi ANAP ve FP,

ardından DYP, DSP, MHP, BBP, CHP' nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre ANAP en fazla sırasıyla başörtüsü, din, istikrar, Kürt sorunu ve PKK terörü, aynı oranlarda laiklik, demokrasi ve Cumhuiyet'in yanı sıra iç ve dış düşman, bölücülükle ilgili korkulara, FP en fazla başörtüsüyle ilgili, ardından din, laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet ve koalisyonla ilgili korku içerikli iletileri kullanmıştır. DYP en fazla sırasıyla başörtüsü, dinle ilgili, Kürt sorunu PKK terörü, laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet'in yanı sıra bölücülükle ilgili korkulara yer verirken, DSP en fazla ABD, AB, Avrupa, İsrail ve Yahudilerle ilgili korkulara, ardından aynı oranda koalisyon, din, Kürt sorunu PKK terörü, laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet ile ilgili korkulara, MHP ise en fazla bölücülük, ardından başörtüsü, Kürt sorunu ve PKK terörünün yanı sıra dinle ilgili korkulara yer vermiştir. BBP ise en fazla oranda bölücülükle ilgili, ardından başörtüsüyle ilgili, CHP'nin ise sadece laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet ile ilgili korku içerikli iletileri kullandığı anlaşılmaktadır.

Koalisyon Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Koalisyon Ülkeye Zarar Getirir.	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koalisyon Ülke İçin Faydalıdır.	-	-	-	-	2	100	-	-	1	100	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**2**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**	**1**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 109: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon korkusu

Analiz kapsamında koalisyon korkusu "koalisyon ülkeye zarar verir", "koalisyon ülke için faydalıdır" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre en fazla DSP'nin ardından FP'nin koalisyonun ülke için faydalı olabileceği, ANAP'ın ise koalisyonun ülkeye zarar getireceği iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi parti liderlerinin kullandığı iletilerden bazılarına aşağıda yer verilmektedir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "FP ile koalisyon için kapıları kapamadık." (Cumhuriyet Gazetesi, 31 Mart 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Koalisyon kapısı açık tutulmalıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Nisan 1999)

Ülkenin İstikrarıyla İlgili Korkular	ANAP		DYP		DSP		CHP		FP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
İstikrarsızlık Ülkeyi Geriye Götürür.	6	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**6**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 110: Siyasal korkuların konu içerikleri: İstikrar

Analiz kapsamında ülkenin istikrarıyla ilgili korkular "istikrarsızlık ülkeyi geriletir" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre sadece ANAP'ın bu korkuyla ilgili iletileri kullandığı anlaşılmaktadır.

ANAP'ın seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Refah-Yol hükümeti 1 yılda ülkenin çivisini çıkardı, uçurumun kenarına sürükledi. Bizim iktidarımız döneminde ülkeye huzur ve istikrar getirdik." (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Nisan 1999)

Dinle İlgili Duyulan Korkular	ANAP		DYP		DSP		CHP		FP		MHP		BBP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Dindar kesim RP Ve FP'den Zarar Gördü.	2	16.6	5	45	-	-	2	100	-	-	-	-	-	-
Dindar İnsanlara Baskı Uygulandı.	-	-	6	54.5	-	-	-	-	8	61.5	-	-	-	-
Diğer Partiler Din İstismarı Yapıyor.	10	83.3	-	-	2	100	-	-	5	38.4	2	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**12**	**100**	**11**	**100**	**2**	**100**	**2**	**100**	**13**	**100**	**2**	**100**	**-**	**-**

Tablo 111: Siyasal korkuların konu içerikleri: Din

Analiz kapsamında dinle ilgili korkular "Dindar kesim RP ve FP'den zarar gördü", "dindar insanlara baskı uygulandı", "diğer partiler din istismarı yapıyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre dinle ilgili korku içerikli iletileri en fazla oranda FP, ANAP ve DYP'nin birbirine yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır. Bu partilerin ardından MHP'nin, DSP'nin ve CHP'nin düşük oranlarda benzer iletilere yer verdiği görülmektedir:

Seçim mitinglerinde siyasi parti liderlerinin kullandığı iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Ecevit ve Yılmaz kuran kurslarını kapattı, yetmedi. Ezanın sesini kıstırdılar yetmedi, başörtülü bacılarımızı coplattılar yetmedi." (Zaman Gazetesi, 2 Nisan 1995)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Türkiye'de inanan samimi Müslümanlara en fazla zararı RP vermiştir." (Zaman Gazetesi, 28 Mart 1999)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Dininizin de diyanetinizin kefili benim." (Zaman Gazetesi, 7 Nisan 1999)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Dindarların hürriyetini en iyi koruyan parti kırattır." (Hürriyet Gazetesi, 13 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Diğer partiler din istismarı yapıyor." (Zaman Gazetesi, 10 Nisan 1999)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "İslamiyet'e biz sahip çıkarız." (Zaman Gazetesi, 12 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "ANAP, FP gibi din istismarı yapmaz." (Zaman Gazetesi, 14 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "İnanç sömürüsünde FP ile DYP yarışıyor." (Hürriyet Gazetesi, 8 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Çiller din istismarında FP ile önde gidiyor. Din istismarı yaparak oylarını arttırmaya çalışıyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 13 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Ömründe alnı secde görmemiş insanlar önünüzde tam bir dindar üslubuyla konuşuyor. Bunların hepsi din istismarcısı, oylarınızı almak için böyle davranıyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 10 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Diğer partiler din düşmanlığı yapıyor." (Hürriyet Gazetesi, 12 Nisan 1999)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "FP ve DYP din istismarı yapıyor." (Hürriyet Gazetesi, 13 Nisan 1999)

Başörtüsü, İmamhatipler,Kuran Kurslarıyla İlg. Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
İmam Hatiplerin Kapanmasıyla İlg. Korkular	4	30.7	2	16.6	-	-	-	-	8	34.7	-	-	1	50
Başörtüsü Yasağıyla İlg. Korkular	3	23	6	50	-	-	-	-	6	26	5	100	-	-
Kuran Kurslarının	6	46	4	33.	-	-	-	-	5	21.7	-	-	1	50

Kapatılmasıyla İg. Korkular														
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	4	17.3	-	-	-	-
TOPLAM	**13**	**100**	**12**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**23**	**100**	**5**	**100**	**2**	**100**

Tablo 112: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatipler, Kuran kursları

Analiz kapsamında başörtüsü, imamhatipler, Kuran kurslarıyla ilgili korkular "imam hatiplerin kapatılması", "başörtüsü yasağı", "Kuran kurslarının kapatılması" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre başörtüsü ve imamhatipler, Kuran Kurslarıyla ilgili korkuları içeren iletileri en fazla oranda FP, ardından ANAP, DYP, MHP ve BBP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre FP en fazla sırasıyla imam hatip liseleri, başörtüsü, Kuran kursları, ANAP Kuran kursları, imam hatipler ve başörtüsü, DYP kuran kursları, imam hatip liseleri, MHP başörtüsü, BBP ise imamhatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korku iletilerini vurgulamıştır.

Buna göre seçim mitinglerin siyasi parti liderlerinin kullandığı iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "İmamhatiplerin kapanmasına RP neden oldu. İmamhatipler arka bahçemizdir dedikleri için imamhatipleri kapadılar." (Zaman Gazetesi, 2 Nisan 1999)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Üniversiteli kızlarımızın coplandıklarını gördük, içimizin acıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 10 Nisan 1999)

BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcı: "Kuran kursları ve imamhatipleri kapattılar, bunların hesabını soracağız." (Zaman Gazetesi, 6 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan:" Yarı çıplak kızlar üniversiteye geldiğinde kapıya koyduğunuz polis hayır giremezsin diyor mu?.." (Zaman Gazetesi, 6 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "18 Nisan'da iktidara geldiğimizde başörtüsü utancını kaldıracağız" (Zaman Gazetesi, 8 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "İktidara geldiğimizde 8 yıllık eğitimi kaldıracağız." (Hürriyet Gazetesi, 8 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Sizin şikâyet ettiğiniz İran'dan ne farkınız var. Niçin bu zulmü millete reva görüyorsunuz. Onlar zorla başlarını örttürüyor, siz de zorla açtırıyorsunuz." (Zaman Gazetesi, 8 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "8 yıllık eğitime hayır diyenlere sandıkta hesap soracağız." (Zaman Gazetesi, 14 Nisan)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede başörtüsüne yasak getirmek ateşle oynamaktır. Ülkede kamplaşmayı, kutuplaşmayı beraberinde getirir." (Zaman Gazetesi, 8 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "RP-DYP-CHP ilkokula giden çocukların Kuran öğrenimini engelledi. Kuran kurslarının ve imamhatip liselerinin kapatılması konusunda yalan söylüyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 7 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Ne zaman ki Erbakan üniversite rektörleri başörtülü kızlarımızın önünde selam duracak dedi, memleket karıştı." (Hürriyet Gazetesi, 8 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Kuran kurslarının ve imamhatiplerin kapatılmasında Erbakan'ın imzası var." (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Nisan 1999)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "DYP, ANAP ve FP'nin dini ve türbanı siyasi malzeme yapıyor. Ülkenin kavgaya değil, barışa ihtiyacı var." (Hürriyet Gazetesi, 12 Nisan 1999)

Laiklik,Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Laik Demokratik Cumhuriyet Tehdit Altındadır.	4	100	3	100	1	100	6	100	6	66.6	-	-	-	-
Laiklik İnançlı İnsanlara Baskı Unsuru Olarak Kullanılıyor.	-	-	-	-	-	-	-	-	3	33.3	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**4**	**100**	**3**	**100**	**1**	**100**	**6**	**100**	**9**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 113: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet rejimi

Analiz kapsamında laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetle ilgili korkular "laik demokratik Cumhuriyet tehdit altındadır", "laiklik inançlı insanlara baskı unsuru olarak kullanılıyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre laik demokratik Cumhuriyetle ilgili korku iletilerini en fazla sırasıyla aynı oranda FP, CHP, ardından ANAP, DYP ve DSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre FP en fazla oranda iktidar partilerinin yanlış uygulamaları nedeniyle laik demokratik Cumhuriyet'in tehdit altında olduğu, ardından laikliğin dindar insanlara baskı aracı olarak kullanıldığı iletisini kullanmıştır. Laik demokratik Cumhuriyet'in tehdit altında olduğu iletisini FP ile aynı oranda kullanan CHP ve daha az oranlarda kullanan ANAP, DYP ve DSP ise tehdidin kaynağı olarak kapatılan RP'nin devamı olarak kurulan FP'ni göstermiştir.

Buna göre seçim meydanlarına gerçekleştirilen konuşmalarda laiklik ve Cumhuriyet Rejimi ile ilgili korku içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Ankara mitinginde demokrasiye, laikliğe ve Atatürk'e sahip çıkınız." (Hürriyet Gazetesi, 11 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Laikliği içine sindiremeyen parti diyorlar, asıl laiklik karşıtları kendileridir." (Zaman Gazetesi, 14 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Türkiye'de laiklik zulüm için kullanılıyor." (Hürriyet Gazetesi, 1 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Anglosakson laikliği Türkiye'de temsil eden tek parti biziz." (Hürriyet Gazetesi, 4 Nisan 1999)

ANAP: "Refah-Yol döneminde Türkiye'nin İran'a döneceği endişesi vardı." (Zaman Gazetesi, 15 Nisan 1999)

CHP: "Bugün laik cumhuriyet tehlikeye girse onu ANAP, DYP ve DSP mi koruyabilecek? CHP dışındaki partilerin hepsi bozuk düzen partileridir." (Hürriyet Gazetesi, 11 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan: "Bunlar kazanırlarsa ülkeyi İran'a döndürürler diyorlar, sizin onlardan ne farkınız var? Onlar zorla başları kapatıyor, siz zorla başlarını açıyorsunuz." (Hürriyet Gazetesi, 8 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "İnançlara saygılı olunursa laiklik yaşanır. Laiklik tedbir almakla korunamaz, dinine bağlı vatandaşlarımızın mürteci gibi görünmesine karşıyız." (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Nisan 1999)

ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi Polit. İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
ABD Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	2	33.3	-	-	-	-	-	-	-	-
AB Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	1	16.6	-	-	-	-	-	-	-	-
Avrupa Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	3	50	-	-	-	-	-	-	-	-
Yahudi Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**6**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 114: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları

Analiz kapsamında ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korkuların

analiz edildiği tabloda sadece DSP'nin iletilerinin yer aldığı belirlenmiştir. Buna göre, en fazla sırasıyla Avrupa ve ABD, ardından AB politikalarıyla ilgili iletiler kullanılmıştır.

DSP'nin seçim mitinglerinde ABD, Avrupa ve ABD ile ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

DSP Genel Başkanı: "Batı gölge etmesin yeter." (Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mart 1999)

DSP Genel Başkanı: "AB kapılarını kapatırsa, Türkiye'nin önünde başka kapılar açılır." (31 Mart 1999)

DSP Genel Başkanı: "Bize insan hakları dersi vermeye kalkan bir takım Avrupalılar evvela Türkiye'den insanlık öğrensin." (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Nisan 1999)

İç ve Dış Düşman Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
İç ve Dış Düşmanlar Ülkeyi Tehdit Ediyor.	3	100	-	-	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**3**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 115: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşman

Analiz kapsamında iç ve dış düşman korkusu "iç ve dış düşmanlar ülkeyi tehdit ediyor" değişkenine göre incelenmiştir. Buna göre iç ve dış düşmanlar ülkeyi tehdit ediyor iletisini ANAP ve DSP'nin yakın oranlarda kullandığı belirlenmiştir.

İç ve dış düşmanlarla ilgili korkuların analiz edildiği tabloda ANAP ve DSP'nin iletileri yakın oranlarda yer almaktadır.

Buna seçim mitinglerinde kullanılan iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Bazı güçler şiddet eylemlerini sürdürmek istiyor." (Zaman Gazetesi, 11 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı terörist yetiştirdiği bütün dünya biliyor." (Hürriyet Gazetesi, 19 Mart 1999)

Kürt Sorunu ve PKK Terör. Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
PKK Terörü	3	70	4	100	2	100	-	-	-	-	4	100	-	-

Ülkeyi Tehdit Ediyor.														
HADEP Ülke İçin Tehdit Doğuruyor.	2	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**5**	**100**	**4**	**100**	**2**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**4**	**100**	**-**	**-**

Tablo 116: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü

Analiz kapsamında Kürt sorunu ve PKK terörü korkusu "PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor", "HADEP ülke için tehdit doğuruyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Kürt Sorunu ve PKK Terör örgütünün yarattığı korkularla ilgili tabloda ANAP, DYP ve MHP'nin yakın oranlarda, DSP'nin ise daha az sayıda ileti kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre ANAP en fazla sırasıyla PKK terör örgütünün ülkeyi tehdit etmesi ve HADEP'in ülke için tehdit doğurduğu iletisini, MHP, DYP ve ardından DSP ise PKK terör örgütünün ülkeyi tehdit ettiği yönündeki iletileri kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi liderlerin kullandığı iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Bebek katilini kimlerin yakaladığını, perde arkasında kimlerin olduğunu biliyoruz." (Zaman Gazetesi, 14 Nisan 1999)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Mesut Yılmaz APO'ya kaç dediği için soruşturma başlatılmadı." (Cumhuriyet Gazetesi, 13 Nisan 1999)

ANAP: "APO'yu Suriye'den biz çıkardık." (Hürriyet Gazetesi, 6 Nisan 1999)

MHP: "Kimse aklından aftan yararlanma gibi milleti rahatsız edecek konuları geçirmesin." (Hürriyet Gazetesi, 12 Nisan 1999)

ANAP: "PKK ile mücadele ettik". (Hürriyet Gazetesi, 13 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Türkiye'deki en büyük engellerden biri dini istismar eden FP ve etnik sorunları istismar eden HADEP'tir." (Cumhuriyet Gazetesi, 10 Nisan 1999)

Bölücülük Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Türk-Kürt Ayrım.Day.Bölücülük	-	-	-	-	2	40	-	-	-	-	-	-	2	40
Alevi-Sünni Ayrım. Day. Bölücülük	-	-	-	-	3	60	-	-	-	-	-	-	2	40
Laik-Antilaik Ayrım. Day. Bölücülük	3	100	1	100	-	-	-	-	-	-	8	100	1	20
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**3**	**100**	**1**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**8**	**100**	**5**	**100**

Tablo 117: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "Türk-Kürt ayrımına dayalı bölücülük", "Alevi-Sünni ayrımından doğan bölücülük", "laik-antilaik ayrımından doğan bölücülük" değişkenleri üzerinden incelenmiştir. Buna göre tabloda en fazla iletiyi sırasıyla MHP'nin, ardından aynı oranlarda DSP ve BBP'nin, ANAP'ın ve az oranda da DYP'nin kullandığı görülmektedir. Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülükle ilgili iletileri DSP ve BBP aynı oranlarda kullanırken, Alevi-Sünni ayrımına dayanan bölücülüğe yine DSP ve BBP, laik-antilaik ayrımına dayanan bölücülükle ilgili iletilere ise en fazla oranda MHP, ardından yakın oranlarda DSP, ANAP ve BBP'nin kullandığı belirlenmiştir.

Siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında bölücülükle ilgili korku iletilerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "FP kapatılan RP'nin devamıdır. Türkiye'de inanan Müslümanlara en fazla zarar veren RP'dir. Bize oy verenler Müslüman, oy vermeyenler patetes dininden dediler. İslam dini insanları bölmek için değil, birleştirmek için vardır." (Hürriyet Gazetesi, 28 Mart 1999)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede inanan inanmayan ayrımı olur mu?..Türkiye siyasi gerginlikle beraber cepheleşmeye sürükleniyor." (Hürriyet Gazetesi, 14 Nisan 1999)

BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcı: "Yıllarca ülkeyi Kürt Türk diye, Alevi Sünni diye böldüler. Türkiye'yi kavga girdabına soktular, terör coğrafyası yaptılar." (Zaman Gazetesi, 15 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Ayrımcılığa karşıyız. Çanakkale'de, Kurtuluş Savaşı'nda, Kıbrıs Harekâtı'nda kimseye Kürt müsün, Türk müsün Alevi misin, Sünni misin diye sorulmadı." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1999)

İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özg. İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Faili Meçhuller İlg. Korkular	3	37.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İnanç Özg. İlg. Korkular	1	12.5	1	50	-	-	-	-	5	62.5	-	-	-	-
Düşünce Özgürlüğüyle İlg. Korkular	4	50	1	50	-	-	-	-	3	37.5	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**8**	**100**	**2**	**100**	**2**	**100**			**8**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 118: Siyasal korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü

Analiz kapsamında insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkular "insan hakları", "faili meçhul cinayetler", "inanç özgürlüğü", "düşünce özgürlüğü" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkuları içeren iletileri en fazla ANAP ve FP'nin ardından sırasıyla aynı oranlarda DYP ve DSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre ANAP en fazla sırasıyla düşünce özgürlüğü, faili meçhuller, inanç ve vicdan özgürlüğüyle ilgili iletiler, FP'nin inanç ve vicdan özgürlüğü ardından düşünce özgürlüğü, DSP'nin insan hakları, DYP'nin de az oranlarda inanç ve vicdan özgürlüğünün yanı sıra düşünce özgürlüğüyle ilgili iletileri kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre seçim mitinglerinde siyasi liderlerin konuşmalarında yer alan iletiler aşağıda verilmiştir:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Bizim iktidarımız döneminde faili meçhuller olmadı."(Hürriyet Gazetesi, 18 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Din, ibadet, vicdan hürriyeti ANAP'tır." (Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mart 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan : "Demokrasi, insan hakları ve özgürlükler için FP'ne oy verin." (Zaman Gazetesi, 6 Nisan 1999)

FP Genel Başkanı Recai Kutan : "Tayyip Erdoğan'a özgürlük için FP'ne oy verin." (Zaman Gazetesi, 10 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Türkiye'ye insan hakları konusunda hesap soranlar, Türkiye'den insanlık dersi alacak durumdadır." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Nisan 1999)

Ekonomik Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAYOR.	**(%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.OR.**	**(%)**
Ekonomik Kriz-İşsizlik- Pahalılık ve Yoksulluk-Enflasyonla İlg. Korkular	4	33	5	38.4	4	33.3	28	50	-	-	11	47.8	2	100
Rüşvet-Yolsuzlukla İlg. Korkular	5	41	4	30.7	3	25	22	39.2	2	100	10	43	-	-
Güneydoğu ve Doğu Anadolu Ekonomik Kalkınma Sorunuyla İlgili Korkular	3	25	-	-	2	16.6	-	-	-	-	-	-	-	-

Diğer	-	-	4	30.7	3	25	6	10.7	-	-	2	8.6	-	-
TOPLAM	**12**	**100**	**13**	**100**	**12**	**100**	**56**	**100**	**2**	**100**	**23**	**100**	**2**	**100**

Tablo 119: Ekonomik korkuların konu içeriği

Analiz kapsamında ekonomik korkular "ekonomik kriz, borçlanma, işsizlik, hayat pahalılığı ve yoksulluk, enflasyon, batık bankalar", "rüşvet, yolsuzluk" ve "Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'nun ekonomik kalkınma sorunu" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre ekonomik korkularla ilgili iletileri en fazla oranda sırasıyla CHP, ardından MHP, aynı oranda ANAP, DYP, DSP, BBP ve FP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre ekonomik kriz, borçlanma, işsizlik, hayat pahalılığı ve yoksulluk, enflasyon, batık bankalarla ilgili korku iletilerini en fazla sırasıyla CHP, MHP, DYP, aynı oranda ANAP, DSP ve en az oranda BBP kullanırken, rüşvet ve yolsuzlukla ilgili en fazla oranda CHP, ardından MHP, ANAP, DYP ve en az oranda FP'nin kullandığı görülmektedir.

Ekonomik Kriz-İşsizlik-Pahalılık-Yoksulluk-Enflasyonla İlg. Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Ülkede Ekonomik Kriz Yaşanıyor.	-	-	-	-	-	-	4	12.9	-	-	-	-	-	-
Ülkede İşsizlik Oranları Arttı.	2	50	-	-	-	-	6	19.3	-	-	-	-	-	-
Ülkede Pahalılık ve Yoksulluk Arttı.	-	-	1	25	-	-	9	29	-	-	3	27.2	1	50
Ülke Enflasyon Altında Eziliyor.	2	50	-	-	1	25	3	9.6	-	-	6	54.5	1	50
Diğer	-	-	4	75	3	75	6	19.3	-	-	2	-	-	-
TOPLAM	**4**	**100**	**5**	**100**	**4**	**100**	**28**	**100**	**-**	**-**	**11**	**100**	**2**	**100**

Tablo 120: Ekonomik korkuların konu içeriği: Ekonomik kriz-işsizlik-pahalılık-yoksulluk-enflasyonla

Analiz kapsamında ekonomik korkular "ülkede ekonomik kriz yaşanıyor", "ülkede işsizlik oranları arttı", "pahalılık ve yoksulluk artı", "ülke enflasyon altında eziliyor", değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda ekonomik korkulara en yüksek oranda CHP ardından MHP, DYP, ANAP ve DSP, en az oran da da BBP kullandığı görülmektedir. Buna göre CHP en fazla oranda sırasıyla pahalılık ve yoksulluk, işsizlik, ekonomik kriz ve aynı oranlarda enflasyon, MHP en fazla sırasıyla enflasyon, pahalılık ve yoksulluk, DYP pahalılık ve yoksulluk, DSP enflasyon,

ANAP aynı oranda işsizlik ve enflasyon, BBP'nin ise aynı oranda pahalılık ve yoksulluğa yer verdiği anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda kullanılan iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Enflasyonu yüzde 50'nin altına indirdik." (Zaman Gazetesi, 11 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Üç bankanın batmasının nedeni Çiller hükümeti zamanında çıkarılan, 'devletin bankaları denetleme yetkisi sınırlıdır' yasası neden olmuştur." (Zaman Gazetesi, 12 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Enflasyonu yüzde 5'e çekeceğiz." (Hürriyet Gazetesi, 13 Nisan 1999)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Güneydoğu Anadolu'da işsiz kalanlar terörist oluyor." (3 Nisan 1999)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Paramızı batıranlardan hesap soracağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1999)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "İşten atılmaların sonucunda 15 milyon insan aç ve açıkta bırakıldı." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1999)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Üç banka sahibine 3 milyar doları Sayın Ecevit ödedi." (Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mart 1999)

Yolsuzluk-Rüşvet İle İlg. Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Yolsuzlukla İlgili Korkular	5	100	4	100	3	100	22	100	2	100	10	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**5**	**100**	**4**	**100**	**3**	**100**	**22**	**100**	**2**	**100**	**10**	**100**	**-**	**-**

Tablo 121: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Analiz kapsamında yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korkular, "yolsuzluk", "siyasetçi-çete-mafya ilişkisi" kapsamında incelenmiştir. Tabloda yolsuz ve rüşvetle ilgili korku içerikli iletileri en fazla sırasıyla CHP, MHP, ANAP, DYP, DSP VE FP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre CHP en fazla oranda yolsuzluk, ardından siyasetçi, çete, mafya ilişkisi, MHP en fazla yolsuzluk, ardından siyasetçi-çete-mafya ilişkisi, ANAP siyasetçi-çete-mafya ilişkisi, DYP ise aynı oranda her iki iletiyi de kullanırken, DSP'nin yolsuzluk, FP'nin de yine her iki iletiye en az oranda yer veren parti olduğu belirlenmiştir.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Anasol-D hükümeti döneminde çetelerle mücadele ettik. Şimdi sinmiş ise durumda olan çeteler fırsat kolluyor." (Zaman Gazetesi, 7 Nisan 1999)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Çiller ve Yılmaz'ın yolsuzluk dosyaları Ecevit tarafından örtbas edildi." (Zaman Gazetesi, 8 Nisan 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "İSKİ skandalına bulaşan CHP'nin Atatürkçülük ile özdeşleşmesi mümkün değil."(Zaman Gazetesi, 11 Nisan 1999)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Bu ülkede yolsuzluklardan ansiklopedi yazılır." (Zaman Gazetesi, 14 Nisan 1999)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal:"Ecevit soyguna izin veriyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mart 1999)

ANAP Genel başkanı Mesut Yılmaz: "Erbakan fasa fiso dedi, öteki silah atan da yiyen de kahramandır diyerek çetelerin sızmasına izin verdiler." (Hürriyet Gazetesi, 7 Nisan 1999)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "1995 yılında seçilen milletvekilleri kasetlerle, yolsuzluklarla, çete, mafya ve ihaleye fesat karıştırmayla uğraşırken halka hizmet edememiştir." (Hürriyet Gazetesi, 7 Nisan 1999)

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Sorunuyla İlg. Korkular	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**
Bölgenin Kalkınma Sorunu Ciddi Boyutlara Ulaşmıştır.	3	100	-	-	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**3**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 122: Ekonomik korkuların konu içeriği: Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun kalkınma sorunu

Analiz kapsamında Güneydoğu ve Doğu Anadolu sorunuyla ilgili korkular "bölgenin kalkınma sorunu ciddi boyutlara ulaşmıştır" değişkeni üzerinden incelenmiştir. Buna göre tabloda bölgede kalkınma sorununun ciddi boyutlarda olduğu yönündeki iletileri ANAP ve DSP'nin yakın oranlarda kullandığı görülmektedir.

Buna göre siyasi liderlerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda yer alan iletielerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Güneydoğu'da huzur olmazsa Türkiye'de huzur olmaz." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1999)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "13 yıl önce bölge için çözüm ekonomik diyorduk. Güçlü bir hükümet gelirse, birkaç yıl sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri kalkınma bölgelerinden biri haline gelecek." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Nisan 1999)

Biz ve Öteki Ayrımı	**ANAP**		**DYP**		**DSP**		**CHP**		**FP**		**MHP**		**BBP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Biz	28	44.4	15	42.8	20	4.4	28	50	23	45	10	31	8	44.4
Öteki	35	55.5	20	57.1	25	55.5	28	50	28	54.9	16	50	10	55.5
TOPLAM	**63**	**100**	**35**	**100**	**45**	**100**	**56**	**100**	**51**	**100**	**32**	**100**	**18**	**100**

Tablo 123: Biz/Ötekiler Vurgulamaları

Tabloya göre siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında "biz" ve "öteki" ayrımını içeren iletileri en fazla sırasıyla ANAP, FP, CHP, DSP, DYP, MHP, BBP kullanmıştır.

3.2.6. 2002 Genel Seçimleri

Korku İletilerinin İlişkili Olduğu Konular	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Siyasal	29	78.3	13	52	20	74	26	81	34	82
Sosyokültürel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik	8	21.6	14	48	14	25.9	8	18	10	18
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**37**	**100**	**25**	**100**	**27**	**100**	**32**	**100**	**41**	**100**

Korku İletilerinin İlişkili Olduğu Konular	**BBP**		**DSP**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Siyasal	7	53	10	100	22	43	5	100
Sosyokültürel	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik	10	47	-	-	41	57	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**13**	**100**	**10**	**100**	**51**	**100**	**5**	**100**

Tablo 124: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında korku iletilerinin ilişkili olduğu korkular "siyasal", "sosyokültürel", "ekonomik" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda siyasal korkulara en fazla sırasıyla MHP, ANAP ardından SP, CHP, AKP, DYP, DSP, BBP ve DEHAP'ın kullandığı anlaşılmaktadır. Ekonomik korkularda ise en fazla CHP kullanırken, ANAP, DYP, AKP, MHP, SP ve BBP'nin yakın oranlarda kullandığı

anlaşılmaktadır. Tabloda 2002 Genel Seçimleri'nde siyasal partilerin sosyokültürel alandaki korku iletilerine ise rastlanılmamıştır.

İletilerin İçeriği	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Pozitif	-	-	-	-	11	78.5	-	-	2	7.1
Negatif	37	100	25	100	16	92.8	32	100	39	92.8
Toplam	**37**	**100**	**25**	**100**	**27**	**100**	**32**	**100**	**41**	**100**

İletilerin İçeriği	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Pozitif	-	-	3	42.8	9	25	4	75
Negatif	13	100	7	57.1	42	75	1	25
Toplam	**13**	**100**	**10**	**100**	**51**	**100**	**5**	**100**

Tablo 125: Korku iletilerinin içeriği

Tabloya göre korku iletilerinin en fazla negatif içerik üzerinden verildiği anlaşılmaktadır. Buna göre pozitif içerikli korku iletilerini en fazla oranda sırasıyla AKP, CHP, aynı oranlarda DSP, DEHAP, MHP, en az oranda ise ANAP, SP ve DYP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Negatif iletileri ise en fazla oranda sırasıyla CHP, MHP, aynı oranlarda SP, ANAP, ardından DYP, AKP, BBP, DSP ve DEHAP'ın kullandığı görülmektedir.

Siyasal Korkular	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Koalisyon Korkusu	-	-	-	-	2	8	1	3.7	2	5
12 Eylül Öncesiyle İlgili Korkular	-	-	-	-	3	12	-	-	-	-
Dinle İlgili Korkular	7	50	3	17.6	2	8	-	-	-	-
Başötüsüyle İlg. Korkular	-	-	2	11.7	6	24	2	7.4	-	-
Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Korkular	17	58	6	35.2	3	12	-	-	-	-
ABD, Avrupa, AB, İsrail Pol.İlg.Kork.	2	14.2	1	5.8	2	8	19	70	21	52.5
İç ve Dış Düşman Korkusu	1	7.1	-	-	-	-	1	3.7	7	17.5
Kürt Sorunu ve PKK İle İlgili Korkular	-	-	2	11.7	2	8	-	-	3	7.5
Bölücülükle İlgili Korkular	-	-	2	11.7	-	-	1	3.7	3	7.5
İnsan Hakları ve Özg. İlgili Korkular	2	100	-	-	4	16	-	-	-	-
Diğer	-	-	1	-	1	4	3	11.1	4	10
Toplam	**29**	**100**	**17**	**100**	**25**	**100**	**27**	**100**	**40**	**100**

Siyasal Korkular	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Koalisyon Korkusu	-	-	-	-	1	5	-	-
12 Eylül Öncesiyle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
Dinle İlgili Korkular	-	-	1	8.3	4	20	-	-

Başötüsüyle İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlgili Korkular	-	-	4	33.3	8	36	2	40
ABD, Avrupa, AB, İsrail Pol.İlg.Kork.	2	40	-	-	2	10	-	-
İç ve Dış Düşman Korkusu	3	60	2	16.6	1	5	1	20
Kürt Sorunu ve PKK İle İlgili Korkular	-	-	3	25	5	25	2	40
Bölücülükle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
İnsan Hakları ve Özg. İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	2	16.6	-	-	-	-
Toplam	**5**	**100**	**12**	**100**	**21**	**100**	**5**	**100**

Tablo 126: Siyasi korkuların konu içerikleri

Analiz kapsamında siyasal korkular "koalisyon", "12 Eylül öncesine dayanan korkular", "istikrar", "din", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "başörtüsü, imamhatipler, Kuran kursları", "ABD, AB, Avrupa, İsrail, Yahudi politikaları", "iç ve dış düşman", "Kürt sorunu ve PKK", "bölücülük", "insan hakları ve özgürlükler" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre 2002 Genel Seçimleri'nde siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında siyasal korkulara en fazla sırasıyla MHP, ANAP, SP, CHP, AKP, DYP, DSP, BBP, DEHAP'ın yer verdiği anlaşılmaktadır. Buna göre MHP en fazla oranda ABD, Avrupa, AB, İsrail, ardından iç ve dış düşman, Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkunun yanı sıra en az oranda da bölücülükle ilgili korkuyu kullanmıştır. SP ABD, Avrupa, AB, İsrail, ardından türban ve 8 yıllık eğitim, koalisyon, en az oranda da iç ve dış düşmanın yanı sıra bölücülükle ilgili korkulara yer vermiştir. CHP en fazla oranda laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet, ardından Kürt sorunu ve PKK terörü, dinle ilgili korkular, aynı oranda ABD, Avrupa, AB, İsrail politikaları, en az oranda da başörtüsü ve 8 yıllık eğitimle ilgili korkuların yanı sıra iç ve dış düşman korkusunu kullanmıştır. AKP en fazla oranda başörtüsü ve 8 yıllık eğitimle ilgili korkular, ardından insan hakları ve özgürlükler, 12 Eylül öncesiyle ilgili korkular, aynı oranda koalisyon korkusu, ABD, Avrupa, AB, İsrail politikaları, en az oranda da laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet'in yanı sıra dinle ilgili korkulara yer vermiştir. ANAP ise en fazla oranda laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet, ardından dinle ilgili korkular, ABD, Avrupa, AB, İsrail politikalarıyla ilgili korkuların yanı sıra insan hakları ve özgürlüklerle, iç, dış düşmanlarla ilgili korkular, DYP ise en fazla oranda laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet, ardından dinle ilgili, başörtüsü ve 8 yıllık eğitimin yanı sıra en az oranda ABD, Avrupa, AB, İsrail politikaları ve bölücülükle ilgili korkulara yer

vermiştir. DSP en fazla oranda laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet, Kürt sorunu ve PKK ile ilgili korkular, aynı oranda laiklik ve demokrasiyle ilgili korkular, yakın oranlarda ise iç ve dış düşman korkusu, dinle ilgili korkulara yer vermiştir. BBP en fazla oranda iç ve dış düşman korkusu ardından da ABD, Avrupa, AB, İsrail politikalarıyla ilgili korkulara, DEHAP ise Kürt sorunu ve PKK, ardından da laiklik ve demokrasinin yanı sıra aynı oranda iç ve dış düşman korkusunu kullanmıştır.

Koalisyon Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Koalisyon Ülkeye Zarar Verir.	-	-	-	-	2	100	1	100	2	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**100**	**1**	**100**	**2**	**100**

Koalisyon Korkusu	**BBP**		**DSP**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Koalisyon Ülkeye Zarar Verir.	-	-	-	-	1	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**1**	**100**	**-**	**-**

Tablo 127: Siyasi korkuların konu içerikleri: Koalisyon

Analiz kapsamında koalisyon korkusu "koalisyon ülkeye zarar verir", "koalisyon ülkeye faydalı olur" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre koalisyonun ülkeye zarar vereceği iletilerini AKP ve MHP aynı oranda kullanırken, ardından SP ve CHP'nin benzer iletiyi kullandığı anlaşılmaktadır.

Siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda yer alan koalisyon korkusuyla ilgili iletilerden ikisi aşağıda verilmektedir:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Tek parti iktidarı şarttır." (Hürriyet Gazetesi, 7 Ekim 2002)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Türkiye yıllardır tek başına bir iktidar sağlayamadığı için ülkede kriz yaşandı. Ekonomi için, siyasal istikrar için tek parti iktidarı olması şart." (Zaman Gazetesi, 21 Ekim 2002)

12 Eylül Öncesiyle İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
12 Eylül Dönemi Öncesi Liderleri Ülke İçin Tehlike Doğurur.	-	-	-	-	3	100	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**3**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

12 Eylül Öncesiyle İlgili Korkular	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.OR.	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY.OR.	(%)
12 Eylül Dönemi Öncesi Liderleri Ülke İçin Tehlike Doğurur.	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 128: Siyasi korkuların konu içerikleri: 12 Eylül öncesi

Analiz kapsamında 12 Eylül öncesiyle ilgili korkular "12 Eylül dönemi öncesi liderler ülke için tehlike doğurur" değişkenine göre incelenmiştir. Buna göre tabloda sadece AKP'nin 12 Eylül dönemi öncesi liderlerin bugün ülke için tehlike doğuracağı iletisini kullandığı görülmektedir.

AKP'nin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda 12 Eylül öncesiyle ilgili korkuyu içeren iletilerden ikisi aşağıda verilmektedir:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "1978'de Baykal enerji bakanıydı, millet akaryakıt kuyruklarında inim inim inliyordu. Ecevit başbakandı, kaloriferler yanmadığı için makamında paltoyla oturuyordu." (Zaman Gazetesi, 28 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "1978'de yaşanan yağ kuyruklarının sorumlusu CHP'dir." (Zaman Gazetesi, 29 Ekim 2002)

Dinle İlgili Korkular	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY. OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)
Diğer Partiler Din İstismarı Yapıyor.	3	42.8	1	33.3	2	100	-	-	-	-
CHP Döneminde İnançlı İnsanlara Baskı Yapıldı.	4	57.1	2	66.6	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**7**	**100**	**3**	**100**	**2**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Dinle İlgili Korkular	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY.OR.	(%)
Diğer Partiler Din İstismarı Yapıyor.	-	-	1	100	4	100	-	-
CHP Döneminde İnançlı İnsanlara Baskı Yapıldı.	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**1**	**100**	**4**	**100**	**-**	**-**

Tablo 129: Siyasi korkuların konu içerikleri: Din

Analiz kapsamında dinle ilgili korkular "diğer partiler din istismarı yapıyor", "CHP döneminde inançlı insanlara baskı yapıldı" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda dinle ilgili korkuları en fazla oranda sırasıyla ANAP, CHP, DYP ve en az oranlarda da AKP ve DSP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre ANAP en fazla oranda sırasıyla CHP iktidarı döneminde inançlı insanlara baskı yapıldı, diğer partiler din istismarı yapıyor, CHP diğer partiler din istismarı yapıyor iletilerini kullanmıştır. DYP ise en fazla oranda sırasıyla CHP iktidarı döneminde inançlı insanlara baskı yapıldı, ardından diğer partiler din istismarı yapıyor, az oranda ise AKP ve DSP'nin diğer partilerin din istismarı yaptığı yönünde korku içerikli iletilerinin olduğu belirlenmiştir.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda dinle ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "AKP din eksenli bir parti değildir. AKP dini istismar edenlerin karşısında bir abidedir." (Hürriyet Gazetesi 8 Ekim 2002)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Bazıları ezanı 1950 öncesine götürmek istiyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ekim 2002)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Din istismarcısı AKP'yi, yasakçı CHP'yi iktidara getirerek özgürlük sürecinin kesilmesine yol açmayın, hak ve özgürlükler sürecini sahipsiz bırakmayın." (Hürriyet Gazetesi, 27 Ekim 2002)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "AKP gelirse 28 Şubat olur… CHP gelirse inançlarınızla uğraşır." (Zaman Gazetesi, 18 Ekim 2002)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "İmamlar AKP'ye çalışıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ekim 2002)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Baykal milletin ezanıyla uğraşacağına, fındıkla uğraşsın." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ekim 2002)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "Bizim dönemimizde inanç sömürüsünün önüne geçildi." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 2002)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Din istismarına son verilmezse Türkiye Cezayir ve Afganistan'a dönecek." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ekim 2002)

Başörtüsü ve 8 Yıllık Eğitimle İlgili Korkular	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Başörtüsü Yasağıyla İlgili Korkular	-	-	2	100	6	85.7	2	66.6	-	-
Diğer	-	-	-	-	1	14.2	1	33.3	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**2**	**100**	**7**	**100**	**3**	**100**	**-**	**-**

Başörtüsü ve 8 Yıllık Eğitimle İlgili Korkular	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Başörtüsü Yasağıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 130: Siyasi korkuların konu içerikleri: Başörtüsü, 8 yıllık eğitim

Analiz kapsamında başörtüsü ve 8 yıllık eğitimle ilgili korkular "başörtüsü yasağı" ve "8 Yıllık eğitim" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda başörtüsü ve 8 yıllık eğitimle ilgili korkular en fazla sırasıyla AKP, ardından SP, DYP kullandığı anlaşılmaktadır. Başörtüsü yasağıyla ilgili korkular en fazla AKP, ardından aynı oranlarda DYP ve SP, 8 yıllık eğitimle ilgili korkular ise yakın oranlarda AKP ve SP tarafından kullanılmıştır.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda korku iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Türban sorunu çözmek namus borcumuzdur." (Zaman Gazetesi, 20 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Başörtüsünü bana sormak hakarettir. DYP, MHP, DSP'ye sorun… Biz yapamayacağımız şeyleri vaat etmeyiz." (Zaman Gazetesi, 12 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP, AB'nin yolu başörtüsünden geçer diyor, sanki onun bakanlığı döneminde yavrularımızın kollarına kelepçe takılmadı." (Zaman Gazetesi, 29 Ekim 2002)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "Keşke yasaksız bir ülke olabilseydik… Bu yasaklar Erdoğan'a yaradı." (21 Ekim 2002)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "AKP'nin türban konusunda bir çözümü yok." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ekim 2002)

Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlg. Korkular	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Türkiye'de Demokrasi Tehlikededir.	-	-	-	-	3	100	-	-	-	-
Laik demokratik Cumhuriyet Tehdit Altındadır.	17	60	6	100	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**17**	**100**	**6**	**100**	**3**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlg. Korkular	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Türkiye'de Demokrasi Tehlikededir.	-	-	-	-	-	-	2	100
Laik demokratik Cumhuriyet Tehdit Altındadır.	-	-	4	100	8	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	**-**	**-**	**4**	**100**	**8**	**100**	**2**	**100**

Tablo 131: Siyasi korkuların konu içerikleri: Laiklik, demokrasi, Cumhuriyet rejimi

Analiz kapsamında laiklik, demokrasi ve Cumhuriyetle ilgili korkular "Türkiye'de demokrasi tehlikededir", "Laik demokratik Cumhuriyet tehdit altındadır" değişkenlerine göre incelenmiştir. Buna göre tabloda en fazla oranda sırasıyla ANAP, CHP, DYP, DSP ve AKP'nin korku iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır. "Türkiye'de demokrasi tehlikededir" korku iletisini AKP ve DEHAP yakın oranlarda kullanırken, "laik demokratik Cumhuriyet tehdit altındadır" iletisi en fazla ANAP, ardından CHP, DYP ve DSP'nin yer verdiği belirlenmiştir. Öte yandan AKP ve DEHAP'ın sadece demokrasiyle ilgili korku içerikli iletileri kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda korku içeren iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

DEHAP Genel Başkanı Mehmet Abbasoğlu: "Türkiye'de demokrasi sorunu yaşanıyor. Bu sorun aşılmadıkça halk çok acı çekecek." (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ekim 2002)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "AKP Türkiye'yi yeni bir 28 Şubat sürecine götürmeye çalışıyor. Onlar için demokrasi istedikleri istasyonda treni durdurmaktır." (Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ekim 2002)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Bu seçimde hem geleceğe, hem de laik, demokratik cumhuriyete, Atatürk'e sahip çıkın. Çekilen bunca acı heba edilmesin." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ekim 2002)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Türkiye'yi Arap dünyasına çevirecek olanlar değil, AB'ne taşıyacak olanlara oy verin." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 2002)

DSP Genel Başkanı: "DSP laikliğin güvencesidir." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Demokrasi mücadelesinde önümüzdeki engelleri kaldırmak bizim onurumuz olacak." (Zaman Gazetesi, 25 Ekim 2002)

ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi, İMF Polit. İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
ABD Polit. İlg. Korkular	1	50	-	-	-	-	7	36.8	-	-
Avrupayla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	3	15.7	-	-
AB Politikalarıyla İlgili Korkular	1	50	-	-	1	50	-	-	21	100
IMF Polit.İlg. Korkular	-	-	1	100	1	50	7	36.8	-	-
İsrail Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-		2	10.5	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**2**	**100**	**1**	**100**	**2**	**100**	**19**	**100**	**21**	**100**

ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi, İMF Polit. İlgili Korkular	**BBP**		**DSP**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
ABD Polit. İlg. Korkular	1	50	-	-	-	-	-	-
Avrupayla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
AB Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
IMF Polit.İlg. Korkular	1	50	-	-	2	100	-	-
İsrail Polit. İlg. Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**2**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**

Tablo 132: Siyasi korkuların konu içerikleri: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi, İMF politikaları

"ABD", "Avrupa", "AB", "İsrail", "Yahudi" ve "İMF" politikalarıyla ilgili değişkenlere göre incelenen analizde en fazla oranda MHP, ardından SP, aynı oranda AKP, BBP, CHP, ANAP ve en az oranda DYP'nin korku içerikli iletileri kullandığı belirlenmiştir. MHP AB ile ilgili korkular, SP aynı oranda ABD ve IMF politikaları,

ardından yakın oranlarda Avrupa ve İsrail politikalarıyla ilgili korkuları kullanırken, AKP aynı oranda AB ve IMF politikaları, ANAP ABD ve AB politikaları, BBP IMF ve ABD politikaları, CHP ise IMF politikalarıyla ilgili korku içerikli iletiler yer almaktadır.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korku iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Mesut Yılmaz 12 yıl sonra üyelik müzakerelerini cennet yolculuğu olarak göstererek işçileri ve emekçileri kandırıyor." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 2002)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "AB milli iradeye ambargo koyamaz." (Zaman Gazetesi, 19 Ekim 2002)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "AB ve PKK talepleri örtüşüyor." (Zaman Gazetesi, 20 Ekim 2002)

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "Hiçbir siyasi parti ABD'nin Irak müdahalesi konusunda erkekçe tavır almamıştır." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 2002)

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "11 Eylül sonrasında Müslümanlara karşı zulüm uygulandı." (Zaman Gazetesi, 23 Ekim 2002)

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "Türkiye borç batağında, iktidara geldiğimizde IMF ile yapılan anlaşmaların hepsini yırtarak çöpe atacağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ekim 2002)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Ülkenin itibarını, geleceğini yediler, Türkiye'yi IMF'nin önünde diz çöktürdüler." (Hürriyet Gazetesi, 29 Ekim 2002)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "AKP'nin geldiği Milli Görüş AB'ne Haçlı Kulübü diyor, CHP ise AB'ne karşıdır." (Zaman Gazetesi, 27 Ekim 2002)

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "AKP meşruiyetini millette aramak yerine ABD'de arıyor. " (Zaman Gazetesi, 27 Ekim 2002)

İç ve Dış Düşman Korkusu	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
İç ve Dış Düşmanlar Ülkeyi Tehdit Etmektedir.	1	100	-	-	-	-	1	10	7	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**1**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**1**	**100**	**7**	**100**

İç ve Dış Düşman Korkusu	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY.OR.	(%)
İç ve Dış Düşmanlar Ülkeyi Tehdit Etmektedir.	3	100	2	100	1	100	1	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**3**	**100**	**2**	**100**	**1**	**100**	**1**	**100**

Tablo 133: Siyasi korkuların konu içerikleri: İç ve dış düşmanlar

Analiz kapsamında iç ve dış düşman korkusu "iç ve dış düşmenler ülkeyi tehdit ediyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda iç ve dış düşmanlar ülkeyi tehdit ediyor korku içerikli iletiyi en fazla oranda sırasıyla MHP, BBP, DSP, en az oranda ise ANAP, SP, CHP ve DEHAP'ın kullandığı görülmektedir.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda iç ve dış düşman korkusuyla ilgili iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Koalisyondan çektik, şimdi de kim olduğunu bilmediğimiz perde arkası güçler ülkeyi yönetecek." (Hürriyet Gazetesi, 2 Kasım 2002)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Siyasetin milletin iradesiyle değişmesi gerekir, ancak bazı iç ve dış güçlerin desteğiyle bu önlenmeye çalışılıyor. " (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim 2002)

DEHAP Genel Başkanı Mehmet Abbasoğlu: "Halkların kardeşliğini değil düşmanlığını isteyenler var." (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Ekim 2002)

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "Türkiye dış güçler tarafından bir savaşa sürüklenmeye çalışılıyor." (Zaman Gazetesi, 14 Ekim 2002)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "DSP'ye bazı iş çevreleri ve medya sivil darbe düzenledi." (Zaman Ga

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "CHP bazı dış odaklarla işbirliği yapıyor." (Zaman Gazetesi, 28 Ekim 2002)

Kürt Sorunu ve PKK Terörü Korkusu	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY. OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)
PKK Terörü Ülkeyi Tehdit Ediyor.	-	-	2	75	2	100	-	-	3	42.8
Diğer	-	-	1	25	-	-	-	-	4	57.1
Toplam	**-**	**-**	**3**	**100**	**2**	**100**	**-**	**-**	**7**	**100**

Kürt Sorunu ve PKK Terörü Korkusu	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY.OR.	(%)
PKK Terörü Ülkeyi Tehdit Ediyor.	-	-	3	60	5	100	2	100
Diğer	-	-	2	40	-	-	-	-
Toplam	-		**5**	**100**	**5**	**100**	**2**	**100**

Tablo 134: Siyasi korkuların konu içerikleri: Kürt sorunu ve PKK terörü

Analiz kapsamında Kürt sorunu ve PKK terörü korkusu "PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkuları CHP, DSP, MHP, AKP ve DYP'nin yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda Kürt Sorunu ve PKK terörü korkusuyla ilgili iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Barış dönemini açmak istiyoruz. Kimsenin etnik kökenini tayin etmek devletin görevi değildir. Herkes anasının diliyle konuşur, radyo dinler, tv izler, müzik yapar, kimsenin kimliği devlet için tehdit değildir." (Hürriyet Gazetesi, 21 Ekim 2002)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "APO'yu madem biz asamadık, siz niye ipten kurtardınız." (Hürriyet Gazetesi, 27 Ekim 2002)

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit: "APO'yu biz yakaladık." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 2002)

DEHAP Genel Başkanı Murat Bozlak: "Dağda tek genç kalmayacak." (Hürriyet Gazetesi, 27 Ekim 2002)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "PKK ile mücadeleyi biz başlattık, ama şehit törenlerinde MHP vardı. PKK'nın uzantısı olan KADEK neden terör listesine almadınız? Biz iktidara gelince bunu yapacağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ekim 2002)

Bölücülük Korkusu	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY.OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)
Türk-Kürt Ayrımından Doğan Bölücülük	-	-	2	100	-	-	-	-	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	2	100	-	-
Toplam	-	-	**2**	**100**	-	-	**2**	**100**	**3**	**100**

Bölücülük Korkusu	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY.OR.	(%)
Türk-Kürt Ayrımından Doğan Bölücülük	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 135: Siyasi korkuların konu içerikleri: Bölücülük

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre bölücülük korkusunu içeren iletiler DYP, SP ve MHP tarafından yakın oranlarda kullanıldığı belirlenmiştir.

Buna göre AKP'nin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda bölücülük korkusuyla ilgili iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "AB'nin dayattığı koşullarla, Türkiye'yi bölmeye çalışanların talepleri örtüşüyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ekim 2002)

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller: "PKK ile mücadeleyi biz başlattık. Bu ülkeyi ya böldürtmem, ya böldürtmem..." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ekim 2002)

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "Bunlar komşularıyla harp ettirirler, bölerler, parçalarlar, 2'inci Sevr'e gönderirler." (Zaman Gazetesi, 6 Ekim 2002)

İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özg. İlgili Korkular	ANAP		DYP		AKP		SP		MHP	
	SAY. OR.	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY. OR.	(%)	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)
Kişisel Hak ve Özgürlükler Engelleniyor.	2	100	-	-	4	100	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**2**	**100**	-	-	**4**	**100**	-	-	-	-

İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özg. İlgili Korkular	BBP		DSP		CHP		DEHAP	
	SAY.OR	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY.OR.	(%)	SAY.OR.	(%)
Kişisel Hak ve Özgürlükler Engelleniyor.	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	-	-	-	

Tablo 136: Siyasi korkuların konu içerikleri: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü

Analiz kapsamında insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkular "kişisel hak ve özgürlükler engelleniyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre AKP'nin ardından ANAP'ın kişisel hak ve özgürlüklerin engellendiği yönünde iletiler kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre AKP ve ANAP'ın seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalarda insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "Din istismarcısı AKP'yi, yasakçı CHP'yi iktidara getirerek özgürlük sürecinin kesilmesine yol açmayın, hak ve özgürlükler sürecini sahipsiz bırakmayın." (Hürriyet Gazetesi, 27 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "3 Kasım'da inanç özgürlüğünü getireceğiz." (Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Mesut Yılmaz: "İktidar olduğumuzda temel hak ve özgürlüklerin önündeki engelleri kaldıracağız." (Zaman Gazetesi, 8 Ekim 2002)

Ekonomik Korkular	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Enflasyon, Zam, Pahalılık ve Yoksulluk	8	100	10	62.5	-	-	4	44.4	4	57.1
Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Korkular	-	-	2	12.5	7	100	2	22.2	3	42.8
Diğer	-	-	4	25	-	-	3	33.3	-	-
Toplam	**8**	**100**	**16**	**100**	**7**	**100**	**9**	**100**	**7**	**100**

Ekonomik Korkular	**BBP**		**DSP**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Enflasyon, Zam, Pahalılık ve Yoksulluk	2	33.3	-	-	17	47.2	-	-
Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Korkular	4	66.6	-	-	12	33.3	-	-
Diğer	-	-	-	-	7	19.4	-	-
Toplam	**6**	**100**	**-**	**-**	**36**	**100**	**-**	**-**

Tablo 137: Ekonomik korkuların konu içerikleri

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon, borç, zam, pahalılık, yoksulluk", "yolsuzluk ve rüşvet" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre ekonomik korkuları en fazla oranda CHP kullanırken ardından DYP, ANAP, aynı oranlarda AKP ve MHP, yine en az ve aynı oranlarda SP ve BBP'nin kullandığı, DSP ve DEHAP'ın ise ekonomik korkuları içeren iletileri kullanmadığı anlaşılmaktadır. Buna göre CHP en fazla oranda sırasıyla enflasyon, borç, zam, hayat pahalılığı ve işsizlik, ardından yolsuzluk ve rüşvet, DYP en fazla oranda enflasyon, borç, zam,

hayat pahalılığı ve yoksulluk, işsizlik, en az oranda yolsuzluk ve rüşvet, ANAP enflasyon, borç, zam, hayat pahalılığı ve işsizlikle ilgili korkuları kullanırken yolsuzluk ve rüşvetle ilgili iletileri kullanmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan AKP yolsuzluk ve rüşvetle ilgili iletileri kullanırken enflasyon, borç, zam, hayat pahalılığı ve işsizliğe yer vermemiş, MHP yakın oranlarda her iki değişkenle ilgili iletileri kullanmış, SP en fazla oranda enflasyon, borç, zam, hayat pahalılığı ve işsizlik, en az oranda yolsuzluk ve rüşvet, BBP ise en fazla oranda yolsuzluk ve rüşvet, en az oranda da enflasyon, borç, zam, hayat pahalılığı ve işsizlikle ilgili iletilere yer vermiştir.

İşsizlik-Ekonomik Kriz-Pahalılık ve Yoksulluk	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
İşsizlik Oranları Arttı.	-	-	4	40	-	-	-	-	1	25
Ülkede Ekonomik Kriz Yaşanıyor.	-	-	-	-	-	-	-	-	3	75
Pahalılık ve Yoksulluk Arrtı.	8	100	2	20	-	-	1	25	-	-
Diğer	-	-	4	40	-	-	3	75	-	-
Toplam	**8**	**100**	**10**	**100**	**-**	**-**	**4**	**100**	**4**	**100**

İşsizlik-Ekonomik Kriz-Pahalılık ve Yoksulluk	**BBP**		**DSP**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
İşsizlik Oranları Arttı.	2	100	-	-	3	17.6	-	-
Ülkede Ekonomik Kriz Yaşanıyor.	-	-	-	-	2	11.7	-	-
Pahalılık ve Yoksulluk Arrtı.	-	-	-	-	5	29.4	-	-
Diğer	-	-	-	-	7	41.1	-	-
Toplam	**2**	**100**	**-**	**-**	**17**	**100**	**-**	**-**

Tablo 138: Ekonomik korkuların konu içeriği: İşsizlik-ekonomik kriz-pahalılık ve yoksulluk

Analiz kapsamında ekonomik korkular "ekonomik kriz", "işsizlik", "borçlanma", "pahalılık ve yoksulluk" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda ekonomik korkularla ilgili iletilere en fazla oranda CHP, DYP, ANAP, aynı oranda SP, MHP, BBP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre CHP en fazla sırasıyla ülke borçlanma, pahalılık ve yoksulluk, işsizlik, ardından ekonomik kriz, DYP en fazla ülke borçlanma, işsizlik, pahalılık ve yoksulluk, ANAP pahalılık ve yoksulluk, SP en

fazla oranda borçlanma, pahalılık ve yoksulluk, MHP ekonomik kriz ve işsizlik, BBP ise sadece işsizlikle ilgili korku içerikli iletiler kullanmıştır.

Siyasi parti liderlerinin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalardaki ekonomik korkularla ilgili iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "2 milyon kişi işini kaybetti, 200 bin işyeri kapandı. Hesabını veremeyenlere devleti teslim etmeyin." (Hürriyet Gazetesi, 7 Ekim 2002)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "1980 öncesi iktidarlar ülkeye borç bırakmadı, ekonomik krizin faturası 1980 sonrası iktidarlar sorumludur." (Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ekim 2002)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Geçmişte ekonomi krizlerin ardından askeri darbeler olurdu. 57. Hükümet dneminde yaşanan her iki kriz de herhangi bir müdahaleye fırsat verilmeden demokrasi içinde aşılmıştır." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 2002)

Yolsuzluk-Rüşvet İle İlgili Korkular	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY. OR. (%)**		**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Ülkede Yolsuzluklar Ciddi Boyutlara Ulaştı.	-	-	2	100	7	100	2	100	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**2**	**100**	**7**	**100**	**2**	**100**	**3**	**100**

Yolsuzluk-Rüşvet İle İlgili Korkular	**BBP**		**DSP**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY. OR. (%)**		**SAY.**	**OR. (%)**
Ülkede Yolsuzluklar Ciddi Boyutlara Ulaştı.	4	100	-	-	12	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**4**	**100**	**-**	**-**	**12**	**100**	**-**	**-**

Tablo 139: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Analiz kapsamında yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korkular "ülkede yolsuzluklar ciddi boyutlara ulaştı" değişkenine göre incelenmektedir. Tabloda yolsuzluk ve rüşvetle ilgili en fazla oranda sırasıyla CHP, AKP, BBP, MHP, aynı oranlarda SP, DYP'nin korku içerikli iletileri görülmektedir.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptıkları konuşmalardaki ekonomik korkularla ilgili iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Dokunulmazlıkları kaldıramayız diyen AKP'ye oy vermek yolsuzluğa lisans vermektir." (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 2002)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Hakkında açılmış olan 13 yolsuzluk davasından mahkûm olmazsan şiir okuduğun için adığın siyaset yasağını kaldıracağıma söz veriyorum." (Hürriyet Gazetesi, 22 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Hakkımdaki yolsuzluk iddiaları asılsızdır." (Hürriyet Gazetesi, 20 Ekim 2002)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "İSKİ skandalını bu halk unutmadı, dokunulmazlıkların kaldırılmasından yanayız." (Hürriyet Gazetesi, 22 Ekim 2002)

Biz ve Öteki Ayrımı	**ANAP**		**DYP**		**AKP**		**SP**		**MHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Biz	9	31	7	26.9	9	37.5	7	23.3	6	20
Öteki	20	68.9	19	73	15	62.5	23	76.6	24	80
Toplam	29	**100**	**26**	**100**	**24**	**100**	**30**	**100**	**30**	**100**

Biz ve Öteki Ayrımı	**BBP**		**DSP**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Biz	2	25	3	42.8	17	35.4	3	75
Öteki	6	75	4	57.1	31	64.5	1	25
Toplam	**8**	**100**	**7**	**100**	**48**	**100**	**4**	**100**

Tablo 140: Biz/Ötekiler Vurgulamaları

Tabloda korku içerikli iletilerin en fazla "öteki" üzerinden verildiği anlaşılmaktadır. Buna göre "öteki" tanımlaması üzerinden en fazla oranda sırasıyla CHP, MHP, SP, ANAP, DYP, AKP, BBP, DSP, en az oranda DEHAP, "biz" tanımlaması üzerinden ise en fazla oranda CHP, ardından aynı oranda ANAP, AKP, ardından DYP ve SP, MHP, DSP ve DEHAP'ın kullandığı belirlenmiştir.

3.2.7. 2007 Genel Seçimleri

Korku İletilerinin İlişkili Olduğu Konular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Siyasal	31	75.6	13	65	22	81.4	30	83.3	29	58
Sosyokültürel	4	9.7	-	-	-	-	3	8.3	6	12
Ekonomik	6	14.6	7	35	5	18.5	3	8.3	16	32
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Toplam	**41**	**100**	**20**	**100**	**27**	**100**	**36**	**100**	**50**	**100**

Tablo 141: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında korku iletilerinin ilişkili olduğu konular "siyasal", "sosyokültürel", "ekonomik" değişkenlere göre incelenmiştir. Tabloya göre korku iletilerinin ilişkili olduğu konular en fazla CHP, ardından AKP, DP, MHP ve SP'nin kullandığı belirlenmiştir. Siyasal korkular en fazla DP, AKP ve CHP, ardından MHP, SP, sosyokültürel korkular en fazla CHP, ardından AKP ve DP, ekonomik korkular en fazla CHP, ardından AKP ve DP tarafından kullanılmıştır.

Korku İletilerinin İçeriği	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Pozitif	4	75.6	-	-	-	-	-	-	-	-
Negatif	37	9.7	20	100	27	100	36	8.3	50	100
Toplam	**41**	**100**	**20**	**100**	**27**	**100**	**36**	**100**	**50**	**100**

Tablo 142: Korku iletilerinin içeriği

Tabloya göre dönemin iktidar partisi AKP haricinde siyasi partilerin korku iletilerinin negatif içerikli olduğu anlaşılmaktadır.

Siyasal Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
12 Eylül Öncesiyle .İlg.Kork.	6	15.3	-	-	-	-	-	-	-	-
Dinle İlgili Korkular	-	-	-	-	2	7.1	3	10	-	-
Başörtüsüyle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	9	23.3	-	-
Laiklik, Demokrasi ve Cumhuriyetle İlg. Korkular	7	17.9	-	-	2	7.1	2	6.6	6	17.6
ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi Polit. İlg. Korkular	-	-	9	69.2	-	-	-	-	-	-
İç ve Dış Düşman Korkusu	2	5.1	4	30.7	5	17.8	-	-	3	8.8
Kürt Sorunu ve PKK Terörüyle İlg. Korkular	16	41	-	-	9	32.1	11	3.6	17	50
Bölücülükle İlgili Korkular	2	5.1	-	-	4	14.2	7	23.3	5	14.7
Diğer	6	15.3	-	-	6	21.4	-	-	3	8.8
Toplam	**39**	**100**	**13**	**100**	**28**	**100**	**30**	**100**	**34**	**100**

Tablo 143: Siyasal korkuların konu içerikleri

Analiz kapsamında siyasal korkular "12 Eylül öncesine dayanan korkular", "din", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "başörtüsü, imamhatipler, Kuran kursları", "ABD, AB, Avrupa, İsrail, Yahudi politikaları", "iç ve dış düşman", "Kürt sorunu ve

PKK", "bölücülük", "insan hakları ve özgürlükler" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda 2007 Genel Seçimleri'nde siyasi liderlerin miting konuşmalarında kullandıkları siyasal korku iletilerini en fazla oranda DP, AKP ve CHP, ardından MHP, en az oranda da SP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre DP, en fazla sırasıyla Kürt sorunu ve PKK ile ilgili korkular, ardından aynı oranlarda başörtüsü ve bölücülük, en az oranda da dinle ve laiklikle ilgili korkular, AKP ise en fazla Kürt sorunu ve PKK terörü, ardından laiklik, 12 Eylül dönemi öncesiyle ilgili korkular, en az oranda da iç ve dış düşmanın yanı sıra bölücülükle ilgili korkuların, CHP en fazla oranda Kürt sorunu ve PKK terörü, ardından laiklik, en az oranda bölücülük ve iç ve dış düşman korkuları, MHP en fazla oranda Kürt sorunu ve PKK terörü, ardından iç ve dış düşman korkusu ve bölücülük, en az oranda da dinle ve laiklikle ilgili korkular, SP ise en fazla oranda ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikalarıyla ilgili korkular, ardından iç ve dış düşman korkularıyla ilgili iletileri kullanmıştır.

12 Eylül Dönemi Öncesiyle İlgili Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
12 Eylül Dönemi Öncesi Liderleri Ülkeye Zarar Verir.	6	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**6**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 144: Siyasal korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi

Analiz kapsamında 12 Eylül dönemi öncesi dönemiyle ilgili korkular "12 Dönemi öncesi liderleri ülkeye zarar verir" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre bu değişkenle ilgili sadece AKP'nin korku iletileri kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre AKP'nin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda 12 Eylül dönemi öncesiyle ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "1970'li yıllarda Baykal bakandı da ne oldu, mazot karne ile verildi." (Zaman Gazetesi, 9 Temmuz 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "MHP'yi 12 Eylül öncesinden tanırsınız." (8 Temmuz 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "1946 yılına ait mazot ve ekmek karnelerinin üzerinde CHP yazıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Temmuz 2007)

Laiklik, Demokrasi, Cumhuriyet ve Atatürk ile İlg. Korkular	AKP		SP		MHP		DP		CHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
Laiklik Tehdit Altındadır.	1	14.2	-	-	-	-	-	-	2	33.3
Cumhuriyet Kurumları Tehdit Altındadır.	-	-	-	-	2	100	2	100	4	66.6
Demokrasi Tehdit Altındadır.	2	28.5	-	-	-	-	-	-	-	-
Atatürk İstismar Ediliyor.	4	57.1	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**7**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**2**	**100**	**6**	**100**

Tablo 145: Siyasal korkuların konu içeriği: Laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet rejimi

Analiz kapsamında laiklik, demokrasi, Cumhuriyet ve Atatürk ile ilgili korkular "laiklik tehdit altındadır", "Cumhuriyet kurumları tehdit altınadadır", "demokrasi tehdit altınadadır", "Atatürk istsimar ediliyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda laiklik, cumhuriyet, demokrasi ve Atatürk ile ilgili olarak en fazla oranda sırasıyla AKP, CHP, ardından en az oranda MHP ve DP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre AKP en fazla oranda sırasıyla Atatürk'ü istismar ediyorlar, demokrasi tehdit altındadır, laiklik tehdit altındadır, CHP en fazla oranda cumhuriyet tehdit altındadır, ardından laiklik tehdit altındadır, MHP ve DP ise sadece cumhuriyet kurumları tehdit altındadır korku içerikli iletileri kullanmıştır.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda yer alan korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kim diyor AKP laik değil, Atatürkçü değil." (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Temmuz 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Demokrasiye tuzak kuranlar mahçup olacaklar." (Hürriyet Gazetesi, 24 Haziran 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Atatürk'ün partisiyiz diye hava atma… Atatürk senin gibi başarısız birinin başkan olacağını bilse belki bu partiyi kurmazdı. Atatürk rahmetli olduktan sonra paranın üzerine İnönü'nün resmini koydular, posta puluna İnönü'nün resmini koydular. Okullarda Atatürk'ün resmini kaldırdılar, İnönü'nün resmini koydular." (Hürriyet Gazetesi, 18 Temmuz 2007)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Tehlike Cumhuriyet Kurumları'na kadar dayanmıştır." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Temmuz 2007)

Başörtüsü, İmamhatiplerle İlgili Korkular	AKP		SP		MHP		DP		CHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
Başörtüsü Sorunu Üzerinden Ülke Kutuplaşmaya Sürükleniyor.	-	-	-	-	-	-	9	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**9**	**100**	**-**	**-**

Tablo 146: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatip liseleri

Analiz kapsamında başörtüsü, imamhatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkular "başörtüsü sorunu üzerinden ülke kutuplaşamaya sürükleniyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda sadece DP'nin bu değişken doğrultusunda iletilerinin yer aldığı belirlenmiştir.

Buna göre DP'nin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda yer alan korku içerikli iletilere örnek verilmiştir:

DP Genel Başkanı Mehmet Ağar: "Başörtüsü namus borcumuzdur." (Zaman Gazetesi, 6 Temmuz 2007)

DP Genel Başkanı Mehmet Ağar: "AKP ve CHP ülkeyi kutuplaştırıyor, başörtüsü bahane edilerek siyasette zıtlaşma yaratılmaya çalışılıyor. 20 sene başörtüsü üzerinden ülkede siyaset yapmaya çalıştılar, ülkeyi gerilimlere soktular." (Zaman Gazetesi, 8 Temmuz 2007)

Dinle İlgili Korkular	AKP		SP		MHP		DP		CHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
AKP din İstismarı Yapılıyor.	-	-	-	-	2	100	3	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**100**	**3**	**100**	**-**	**-**

Tablo 147: Siyasal korkuların konu içeriği: Din

Analiz kapsamında dinle ilgili korkular "AKP din istismarı yapılıyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre AKP din istismarı yapıyor korku iletisini MHP ve DP'nin yakın oranlarda kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre DP'nin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda yer alan korku içerikli iletilere örnek verilmiştir:

DP Genel Başkanı Mehmet Ağar: "AKP din istismarı yapıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 26 Haziran 2007)

ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi Politikalarıyla İlg. Korkular	AKP		SP		MHP		DP		CHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
ABD Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	3	33.3	-	-	-	-	-	-
IMF Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	2	22.2	-	-	-	-	-	-
AB Politikalarıyla İlgili Korkular	-	-	2	22.2	-	-	-	-	-	-
İsrail Polit. İlgili Korkular	-	-	2	22.2	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**9**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 148: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları

Analiz kapsamında sadece SP'nin "ABD politikaları", "IMF politikaları", "AB politikaları", "İsrail politikaları" ile ilgili korku iletilerine yakın oranlarda kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre SP'nin korku iletilerinden bazıları aşağıda verilmektedir:

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "Büyük İsrail projesi için işbirlikçiler iş başında… Siyonizm işbirlikçilerinin başında AKP ve CHP geliyor." (Zaman Gazetesi, 8 Temmuz 2007)

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "IMF, ABD ve AB Türkiye'yi yönetiyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Temmuz 2007)

İç ve Dış Düşman Korkusu	AKP		SP		MHP		DP		CHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
İç ve Dış Düşmanlar Ülkeyi Tehdit Ediyor.	2	100	4	100	5	100	-	-	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**2**	**100**	**4**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**3**	**100**

Tablo 149: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşmanlar

Analiz kapsamında iç ve dış düşman korkusu "iç ve dış düşmanlar ülkeyi tehdit ediyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda iç ve dış düşmanlar ülkeyi tehdit ediyor iletisini en fazla oranda sırasıyla MHP, SP, CHP ve en az oranda AKP kullanmıştır. Buna göre siyasi partilerin miting konuşmalarında yer alan iletilerden bazıları aşağıda verilmiştir.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Ülkemizi 36 etnik parçaya ayırma çabasındalar." (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Haziran 2007)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Ülkemizde yeni tezgâhlanmak istenen oyunları biliyorsunuz." (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Haziran 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Aramıza fitne sokmak isteyenlere fırsat vermeyin." (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Haziran 2007)

Kürt Sorunu ve PKK Terörü Korkusu	AKP		SP		MHP		DP		CHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
Bağımsız Milletvekillerinin Meclise Girmesi Ülkeye Zarar Verir.	4	28.5	-	-	-	-	-	-	-	-
PKK Terörü Ülkeyi Tehdit Ediyor.	6	28.5	-	-	3	33.3	11	100	14	82.3
Diğer	6	42.8	-	-	6	66.6	-	-	3	17.6
Toplam	**16**	**100**	**-**	**-**	**9**	**100**	**11**	**100**	**17**	**100**

Tablo 150: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü

Analiz kapsamında Kürt sorunu ve PKK terörü korkusu "bağımsız milletvekillerinin Meclis'e girmesi ülkeye zarar verir", "PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili en fazla oranda sırasıyla CHP, AKP, DP, MHP'nin korku iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre CHP en fazla oranda PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor, AKP en fazla oranda PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor ve bağımsız milletvekillerinin Meclise girmesi ülkeye zarar getirir, DP ve MHP ise PKK terörünün ülkeyi tehdit ettiği yönündeki korku iletilerini kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda Kürt Sorunu ve PKK terörüyle ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Bağımsız milletvekillerine oy verdiniz, parlamentoya girip de ne yapacaklar." (Zaman Gazetesi, 23 Haziran 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Bağımsızlar parlamentoya girerse, bir de MHP girerse, onların kavgalarıyla mı, memlekete hizmetle mi uğraşacağız?.." (Hürriyet Gazetesi, 20 Temmuz 2007)

DP Genel Başkanı Mehmet Ağar: "Türkiye'nin meselesi ip atma meselesi değildir, camilere şehit cenazesi getirmeme meselesidir." (Zaman Gazetesi, 8 Temmuz 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "MHP bölücü başı Abdullah Öcalan'ı allayıp pullayarak İmralı'ya gönderdi." (Zaman Gazetesi 1 Temmuz 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Mahkeme Öcalan ile ilgili kararı verdiğinde Türkiye'de ip mi yoktu." (Zaman Gazetesi, 2 Temmuz 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "PKK terörüne karşı dimdik duracağız." (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Haziran 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Bizim dönemimizdeki şehit sayısı şimdiye kadar 73, Baykal'ın başbakan yardımcısı olduğu dönemde 1158 idi." (Cumhuriyet Gazetesi, 16 Temmuz 2007)

MHP Genel Başkanı Devlet Başkanı: "1999'da tek başımıza iktidar olmadığımız için APO'yu asamadık. Tek başına iktidar olan sensin neden asmak için karar almıyorsun?" (Zaman Gazetesi, 2 Temmuz 2007)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Terörün etkisizleştirilmesinde en büyük engel Erdoğandır." (Zaman Gazetesi, 5 Temmuz 2007)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "AKP Hükümeti'nin 18 Nisan 2006 tarihli kararnamesinde 'Terör örgütü kurucusu pişmanlıktan yararlanır' maddesi var. Yani sen başbakan olarak APO'yu tahliyeye hazırlanıyorsun." (Cumhuriyet Gazetesi, 18 Haziran 2007)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Erdoğan PKK'nın siyasi uzantılarıyla nişanlanmış görünüyor. Herhalde düğüne Barzani ve Talabani'yi çağırır, İmralı'dan da çiçek gelir." (Cumhuriyet Gazetesi, 26 Haziran 2007)

Bölücülük Korkusu	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Laik-Antilaik Ayrımından Doğan Bölücülük	2				4		7		2	
Türk -Kürt Ayrımından Doğan Bölücülük	-	-	-	-	3	42.8	-	-	3	60
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**2**	**100**	**-**	**-**	**7**	**100**	**7**	**100**	**5**	**100**

Tablo 151: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "AKP bölücü politikalar izliyor", "CHP bölücü politikalar izliyor", "Kürt-Türk ayrımına dayalı bölücülük" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda bölücülük korkusuyla ilgili en fazla oranda sırasıyla MHP, DP, ardından CHP, AKP'nin iletileri görülmektedir. Buna göre MHP en fazla oranda sırasıyla AKP bölücü politikalar izliyor, ardından PKK ülkeyi bölmek istiyor, DP en fazla oranda CHP bölücü politikalar izliyor, ardından AKP bölücü politikalar izliyor, CHP PKK ülkeyi bölmek istiyor ve AKP ise CHP bölücü politikalar izliyor iletilerini kullanmıştır.

Buna göre siyasi partiler seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda bölücülükle ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

DP Genel Başkanı Mehmet Ağar: "CHP, Cumhuriyet ve başörtüsü konusunda kutuplaştırıcı ve bölücüdür." (Zaman Gazetesi, 8 Temmuz 2007)

DP Genel Başkanı Mehmet Ağar: "Bazı siyasi partiler Türkiye'yi bölüyor, bazıları da Cumhuriyetin muhafızlığına soyunuyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 2007)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Türkiye'yi bölecek haritaları yapmışlar, İmralı'da yapılmış haritayı uygulamaya çalışıyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 24 Haziran 2007)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Milletimizi 36 etnik parçaya bölme çabasındasın, bölücülüğü yıkıcılığı her alana taşımaya yeminlisin anlaşılan. Yeterince nifak saçtın, bölücüye ödün verdin, yeni bir çatışma alanı yaratma…" (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Haziran 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP ayrımcılık, kin ve nefret tohumları ekiyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Temmuz 2007)

Sosyokültürel Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Türk Toplumunun Ahlak Yapısının Bozulmasıyla İlgili Korkular	-	-	3	100	5	100	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**3**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 152: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği

Analiz kapsamında sosyokültürel korkular "Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkular" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkuları en fazla oranda sırasıyla CHP, AKP ve DP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Türk Toplumunun Ahlak Yapısının Bozulmasıyla İlgili Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Manevi ve Ahlaki Değerler Tahrip Ediliyor.	-	-	3	100	5	100	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**3**	**100**	**5**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 153: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği: Türk toplumunun ahlak yapısı

Analiz kapsamında Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkular "manevi ve ahlaki değerler tahrip ediliyor" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda

manevi ve ahlaki değerleri ediliyor iletisini en fazla MHP, ardından SP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre AKP'nin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda Türk toplumun ahlak yapısıyla ilgili korku içerikli iletilerden ikisi aşağıda verilmektedir:

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "Manevi ve ahlaki değerler her gün biraz daha tahrip ediliyor." (Zaman Gazetesi, 2 Temmuz 2007).

Ekonomik Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Enflasyon-Ekonomik Kriz-Pahalılık ve Yoksulluk-İşsizlik	2	20	7	77.7	5	100	4	-	10	47.6
Yolsuzluk ve Rüşvet	4	40		-	-	-	3		6	28.5
Diğer	4	40	2	22.2	-	-	-	-	5	23.8
Toplam	**10**	**100**	**9**	**100**	**5**	**100**	**7**	**100**	**21**	**100**

Tablo 154: Ekonomik korkuların konu içerikleri

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon, ekonomik kriz, pahalılık ve yoksulluk, işsizlik", "yolsuzluk, rüşvet" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda ekonomik korkuları içeren iletiler en fazla oranda sırasıyla CHP, ardından yakın oranlarda SP, AKP, MHP ve DP'nin kullandığı görülmektedir. Buna göre CHP en fazla oranda sırasıyla pahalılık ve yoksulluk, işsizlik, SP enflasyon, ekonomik kriz, pahalılık ve yoksulluk, işsizlik, AKP en fazla oranda rüşvet ve yolsuzluk, ardından enflasyon, ekonomik kriz, MHP pahalılık ve yoksulluk, işsizlik, DP ise yakın oranlarda rüşvet ve yolsuzluğun yanı sıra enflasyon, ekonomik kriz, pahalılık ve yoksulluk, işsizlikle ilgili korku içerikli iletileri kullanmıştır.

Enflasyon-Ekonomik Kriz-Hayat Pahalılığı ve Yoksulluk-İşsizlik İle İlgili Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Ülkede Enflasyon Arttı.	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Ülkede Ekonomik Kriz Yaşanıyor.	-	-	3	42.8	-	-	-	-	-	-
Hayat Pahalılığı ve Yoksuluk Arttı.	-	-	-	-	3	60	-	-	3	30
İşsizlik Oranları Ciddi Boyutlara Ulaştı.	-	-	2	28.5	2	40	4	100	2	20
Diğer	-	-	2	28.5	-	-	-	-	5	50
Toplam	**2**	**100**	**7**	**100**	**5**	**100**	**4**	**100**	**10**	**100**

Tablo 155: Ekonomik korkuların konu içerikleri: Enflasyon-ekonomik kriz-pahalılık-yoksulluk-işsizlik

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon", "ekonomik kriz", "hayat pahalılığı ve yoksulluk", "işsizlik" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda ekonomik korkularla ilgili iletileri en fazla oranda CHP, ardından SP, MHP ve en az oranda DP kullandığı belirlenmiştir. Buna göre CHP en fazla oranda sırasıyla hayat pahalılığı ve yoksulluk, ardından işsizlik, SP yakın oranlarda ekonomik kriz, işsizlik, MHP en fazla oranda sırasıyla hayat pahalılığı ve yoksulluk, işsizlik, DP ise sadece işsizlikle ilgili iletileri kullanmıştır.

Buna göre siyasi partilerin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda enflasyon, borç, zam, hayat pahalılığı, işsizlik ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

SP Genel Başkanı Recai Kutan. "Ekonomi yıkılmış, çökmüştür." (Zaman Gazetesi, 2 Temmuz 2007)

SP Genel Başkanı Recai Kutan: "AKP Türkiye'nin neyi var neyi yoksa satıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Temmuz 2007)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "4,5 yıl iktidarlığı döneminde fakir daha fakir, zengin daha zengin haline gelmiştir." (Zaman Gazetesi, 8 Temmuz 2007)

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal: "Türkiye'nin bütün alt yapısını oluşturan kuruluşlar bu dönemde satıldı." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Temmuz 2007)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "1995'te enflasyon yüzde 76 idi, AKP bu oranı 8,6'ya düşürdü." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Temmuz 2007)

Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**DP**		**CHP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Ülkede Yolsuzluklar Ciddi Boyutlara Ulaştı.	-	-	-	-	-	-	3	100	6	100
Diğer	4	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**4**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3**	**100**	**6**	**100**

Tablo 156: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Analiz kapsamında yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korkular "yolsuzluklar ciddi boyutlara ulaştı" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloda yolsuzluk ve dokunulmazlıklarla ilgili iletilere en fazla oranda CHP, ardından AKP, DP kullandığı belirlenmiştir.

Buna göre AKP'nin seçim mitinglerinde gerçekleştirdiği konuşmalarda yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda verilmektedir:

Biz ve Öteki Ayrımı	AKP		SP		MHP		DP		CHP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
Biz	22	56.4	10	50	10	37	15	41.6	20	40
Öteki	17	43.5	10	50	17	62.9	21	58.3	30	60
Toplam	**39**	**100**	**20**	**100**	**27**	**100**	**36**	**100**	**50**	**100**

Tablo 157: Biz/Ötekiler Vurgulamaları

Tabloya göre 2007 Genel Seçimleri'ne katılan siyasi partilerin korku içerikli iletilerinde "biz" tanımlamasını en fazla sırasıyla AKP ve CHP, ardından DP, SP ve MHP'NİN "öteki" tanımlamasını ise en fazla CHP, ardından DP, MHP, AKP ve SP'nin kullandığı belirlenmiştir.

3.2.8. 2011 Genel Seçimleri

Korku İletilerinin İlişkili Olduğu Konular	AKP		SP		HASP		MHP		CHP		BDP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
Siyasal	213	99	10	83	12	85.7	46	56	82	56.1	13	100
Sosyokültürel	-	-	-	-	-	-	-	-	34	23.2	-	-
Ekonomik	2	0.9	2	16	2	14.2	36	43.9	30	20.5	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**215**	**100**	**12**	**10**	**14**	**100**	**82**	**100**	**146**	**100**	**13**	**100**

Tablo 158: Korku iletilerinin ilişkili olduğu konular

Analiz kapsamında korku iletilerinin ilişkili olduğu konular "siyasal", "sosyokültürel", "ekonomik" değişkenlere göre belirlenmiştir. Tabloya göre siyasal korkuları en fazla oranda sırasıyla AKP, CHP, MHP, HAS, BDP, SP kullanmıştır. Ekonomik korkuları ise en fazla sırasıyla MHP, CHP, ardından aynı oranlarda AKP, SP, HASP, soyso kültürel korkuları ise sadece CHP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Korku İletilerinin İçeriği	AKP		SP		HASP		MHP		CHP		BDP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
Pozitif	13	6.4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Negatif	202	94.6	12	10	12	100	82	100	146	100	13	100
Toplam	**215**	**100**	**12**	**10**	**14**	**100**	**82**	**100**	**146**	**100**	**13**	**100**

Tablo 159: Korku iletilerinin içeriği

Tabloya göre AKP haricinde diğer siyasi partilerin korku iletilerinin negatif içerikli olduğu anlaşılmaktadır.

Siyasal Korkular	AKP		SP		HAS		MHP		CHP		BDP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)
Koalisyon Korkusu	2	0.9	-	-	-	-	2	4.3		-	-	-
12 Eylül Öncesiyle İlgili Korkular	33	15.2	-	-	2	16.6	-	-	2	1.6	-	-
Dinle İlgili Korkular	29	13.3	-	-	-	-	2	4.3	3	2.4	-	-
Başötüsü, İmamhatip Liselerii	15	6.9	2	16	-	-	-	-	-	-	-	-

Kuran Kurs. İlg. Korkular												
ABD, Avrupa, İsrail, Yahudi Politikalarıyla İlg. Korkular	12	5.5	10	84	-	-	6	13	20	1.6	-	-
İç ve Dış Düşman Korkusu	24	11	-	-	2	16.6	5	32.6	5	4	3	23
Bölücülükle İlg. Korkular	5	2.3	-	-	5	41.6	18	39.1	23	18.4	-	-
Kürt Sorunu ve PKK Terörüyle İlg.Kork.	87	40	-	-	3	25	21	-	13	52	10	76.9
YGS'de Yapılan Usulsüzlüklerle İlg. Korkular	6	2.7	-	-	-	-	3	6.5	24	19.2	-	-
İnsan Hakları ve Özgürlükleriyle İlg. Korkular	2	0.9	-	-	2	16.6	-	-	34	27.2	-	-
Diğer	4	1.8	-	-	-	-	-	-	9	7.2	-	-
Toplam	**217**	**100**	**12**	**10**	**12**	**100**	**46**	**100**	**125**	**100**	**13**	**100**

Tablo 160: Siyasal korkuların konu içerikleri

Analiz kapsamında siyasal korkular "koalisyon", "12 Eylül öncesiyle ilgili korkular", "din", "laiklik, demokrasi ve Cumhuriyet", "başörtüsü, imamhatipler, Kuran kursları", "ABD, AB, Avrupa, İsrail, Yahudi politikaları", "iç ve dış düşman", "Kürt sorunu ve PKK terör örgütü", "bölücülük", "insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü", " ÖSYM ve YDS'de yapılan usulsüzlüklerle" ilgili değişkenlerine göre incelenmiştir. 2011 Genel Seçimleri'nde siyasal içerikli korkuları en fazla oranda sırasıyla AKP, CHP, MHP, BDP, HASP,SP kullanmıştır. Buna göre koalisyon korkusunu eşit oranlarda AKP ve MHP kullanırken, 12 Eylül öncesiyle ilgili korkuları sadece AKP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Dinle ilgili korkuları en fazla oranda AKP, en az oranda MHP, başörtüsü ve imamhatipler, Kuran kurslarıyla ilgili korkulara sadece AKP'nin, ABD, Avrupa, İsrail, Yahudi politikalarıyla ilgili korkuları en fazla oranda sırasıyla CHP, SP, ardından eşit oranlarda AKP, MHP'nin kullandığı görülmektedir. İç ve dış düşman korkularla ilgili iletileri ise en fazla oranda sırasıyla AKP, MHP, CHP, BDP, HASP, bölücülükle ilgili korkuları en fazla oranda sırasıyla CHP, MHP, HASP, AKP kullanmıştır. Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkuları içeren iletileri en fazla oranda sırasıyla AKP, CHP, en az oranlarda ise HASP ve BDP'nin kullanırken, ÖSYM ve YDS'de yapılan usulsüzlüklerle ilgili korku içerikli iletileri ise en fazla oranda sırasıyla CHP, AKP ve MHP kullandığı anlaşılmaktadır.

Koalisyon Korkusu	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Koalisyon Ülkeye Zarar Getirir.	2	100	-	-	2	100	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Toplam	**2**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 161: Siyasal korkuların konu içeriği: Koalisyon

Analiz kapsamında koalisyon korkusu "koalisyon ülkeye zarar getirir" değişkenine göre incelenmiştir. Tabloya göre koalisyonun ülkeye zarar getireceği korkusunu içeren iletileri eşit oranlarda AKP ve MHP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

2011 Genel Seçimleri'nde kullanılan koalisyon korkusuyla içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

MHP Genel Başkanı Devlet Başkanı: "Tek başına iktidara gelmek için muhalefet liderlerini kullandığı söylemle köşeye sıkıştırmaya çalışıyor. Bu sayede koalisyon hükümeti olasılığına karşı pozisyon alıyor, koalisyon hükümeti istemeyen seçmenlerin oyunu çekmeye çalışıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Tek başına iktidar olmazsam siyaseti bırakırım." (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Mayıs 2011)

12 Eylül Öncesiyle İlgili Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Askeri Darbelerin Yarattığı Korkular	9	27.2	-	-	-	-	2	100	2	100	-	-
12 Eylül Öncesinde Yaşanan Tarihsel Olaylarla İlgili Korkular	24	51.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**33**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**100**	**2**	**100**	**-**	**-**

Tablo 162: Siyasal korkuların konu içeriği: 12 Eylül öncesi

Analiz kapsamında 12 Eylül öncesiyle ilgili korkular "askeri darbeler", "12 Eylül öncesinde yaşanan tarihsel olaylar" değişkenlerine göre incelenmiştir. 12 Eylül öncesiyle ilgili korkuların incelendiği tabloya göre AKP en fazla oranda 12 Eylül öncesinde yaşanan tarihsel olaylar, ardından askeri darbelerin yarattığı korkular, HASP ve CHP'nin aynı oranlarda askeri darbelerin yarattığı korkularla ilgili iletileri kullandığı anlaşılmaktadır.

Buna göre 2011 Genel Seçimleri'nde siyasi partilerin seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda yer alan 12 Eylül öncesiyle ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Ey CHP 1 Mayıs'tan dolayı tarihin boyunca sen bu eski siyasetçiyi (Demirel) suçlamadın mı? Kahramanmaraş, Çorum olaylarında, üç gencin asılmasında bu eski siyasetçiyi suçlamadın mı?" (Hürriyet Gazetesi, 14 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Menderes bütün hayatını CHP'nin zulmüne, baskısına, yalan ve iftiralarına karşı mücadeleyle geçirdiler. Sonra birileri çıkıp Menderes aşkına sahip çıktığını söylüyor, Menderesi darağacına gönderenler 12 Haziran öncesinde ittifak yaptılar. 87 yaşına kadar ömrünü Menderes istismarıyla geçiren bu zat şimdi CHP'ye akıl hocalığı yapıyor. (Hürriyet Gazetesi, 14 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "27 Mayıs'ta biri müdahaleye sahip çıkarken, 28 Şubat'ta bir başka müdahaleye sahip çıkıldı. 50 yıl sonra bu iki statükocu kol kola girdi." (Hürriyet Gazetesi, 16 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "27 Mayıs ile bu ülkede milli irade dışı rota çizmeye kalkıştılar, 12 Eylül ile milli iradeyi hiçe saydılar, 28 Şubat'ta bir kez daha milli iradeye müdahale ettiler. Ülkeyi yokluğa, zulme, baskıya mahkûm ettiler." (Hürriyet Gazetesi, 23 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Bay Kemal Dersim olayının üzerini kapadı." (Hürriyet Gazetesi, 19 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kılıçdaroğlu alevi kültüründen geliyorsun. Maraş ve kanlı 1 Mayıs olaylarında bu emekli siyasetçiyi (Demirel) suçlamadın mı? Şimdi onun arkadaşlarıyla nasıl siyaset yapıyorsun." (Hürriyet Gazetesi, 18 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP ezanı Tanrı vardır, Tanrı uludura çevirdi. Menderes aslına çevirdi, bu mu suç? 27 Mayıs Türkiye demokrasi tarihimizde kara bir lekedir." (Hürriyet Gazetesi, 28 Mart 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP zulüm ocağıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Eski CHP 27 Mayıs darbesine çanak tuttu. Bunlar darbecidir, darbeden nemalanır." (Hürriyet Gazetesi, 3 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "12 Eylül darbesi gençleri siyasetin dışına itmiş, gençlere ağır bedeller ödetmiştir." (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Dersim belgelerini açıkla yoksa ben açıklayacağım." (Taraf Gazetesi, 21 Mayıs 2011)

Dinle İlgili Korkular	AKP		SP		MHP		HAS		CHP		BDP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
PKK, Kürtleri İslam Dininden Uzaklaştırıyor.	15	51.7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
CHP İktidarı İnançlı İnsanlara Baskı Yaptı.	12	41.3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer Partiler Din İstismarı Yapıyor.	2	6.8	-	-	2	100	-	-	3	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**29**	**100**	**-**	**-**	**2**	**100**	**-**	**-**	**3**	**100**	**-**	**-**

Tablo 163: Siyasal korkuların konu içeriği: Din

Analiz kapsamında dinle ilgili korkular "PKK, Kürtleri İslam dininden uzaklaştırıyor", "CHP iktidarı inançlı insanlara baskı yapıyor", "Diğer partiler din istismarı yapıyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda dinle ilgili korkuları en fazla oranda AKP, en az oranda ise MHP ve CHP kullanmıştır. Buna göre AKP en fazla oranda sırasıyla PKK, Kürtleri İslam dininden uzaklaştırıyor, CHP iktidarı inançlı insanlara baskı yaptı, en az oranda da diğer partiler din istismarı yapıyor korku içerikli iletileri kullanırken, CHP ve MHP'nin diğer partiler din istismarı yapıyor korku içerikli iletilerine yer verdiği anlaşılmaktadır.

2011 Genel Seçimleri'nde dinle ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kürtlerin dini İslam değildir, Zerdüştlüktür diyenler kimler? İmralı ve onun izinde olanlar… Cumaya gitmeyin, devletin imanının arkasında namaz kılmayın diyorlar. Bunlar birliği beraberliği bozmak için böyle yollara başvuruyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 20 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "BDP Kürt halkının temsilcisi olamaz. Cizre'de bizzat Kürtlerin çocuklarını sırf Müslüman olarak yetişmesinler diye diri diri yakmaya kalkıyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 30 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Camilere de el attılar, Kürtlere Zerdüşt diyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 30 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "APO peygamberdir diyorlar, meğer bu kendini haşa Tanrı olarak görüyormuş." (Hürriyet Gazetesi, 9 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kürtçe ezan okuyorlar." (Hürriyet Gazetesi, 9 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP cami kapattırdı. Benim babam bu yasaklardan kaçıp İstanbul'a geldi." (Cumhuriyet Gazetesi, 6 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Camileri ahır yapan CHP zihniyetidir." (Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Terör örgütü bağımsız adayları ne zamandır dini değerleri önemser oldu? Dine hakaret edenler ufukta sandık gördüğünde dini hatırladılar." (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Erdoğan din, siyaset ve bayrak üzerinden siyaset yapıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mayıs 2011)

Başörtüsü, İmamhatipler İlgili Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**DEHAP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
İmamhatiplerle İlgili Korkular	13	92.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Başörtüsüyle İlgili Korkular	2	7.1	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**15**	**100**	**2**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 164: Siyasal korkuların konu içeriği: Başörtüsü, imamhatip liseleri

Analiz kapsamında başörtüsü, imamahatipler ve kuran kurslarıyla ilgili korkular "imamhatip liseleri", "başörtüsü" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda AKP en fazla oranda imamhatiplerle ilgili, en az oranda da başörtüsüyle ilgili korku içerikli iletileri kullandığı belirlenmiştir.

2011 Genel Seçimleri'nde başörtüsü, imamhatip liseleri, Kuran kurslarıyla ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan. "İmmahatiplerden niye rahatsız oluyorsunuz?" (Hürriyet Gazetesi, 4 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "İmamhatipli çocukların yurtlarına saldırdılar." (Hürriyet Gazetesi, 7 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Mezun olduk bize üniversite yolunu kapadılar, çok zulüm gördük. 28 Şubat'ta kat sayı engelini getirdiler, o sorunu da çözeceğiz." (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kılıçdaroğlu imamhatipleri biz kurdurduk diyor. CHP döneminde cenazeleri yıkayacak, cenaze namazını kıldıracak kimse kalmadı. Camileri ahır yapan CHP zihniyetidir." (Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mayıs 2011)

ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi Politikalarıyla İlgili Korkular	AKP		SP		MHP		HAS		CHP		BDP	
	SAY.OR. (%)		SAY.OR (%)		SAY.OR. (%)		SAY.OR. (%)		SAY. OR. (%)		SAY.OR (%)	
ABD Polit. İlg. Korkular	-	-	5	50	4	66.6	-	-	5	25	-	-
Yahudi Polit. İlg. Korkular	3	25	-	-	-	-	-	-	7	35	-	-
İsrail Polit. İlg. Korkular	7	58.3	-	-	-	-	-	-	8	40	-	-
AB ile İlgili Korkular	-	-	5	50	2	33.3	-	-	-	-	-	-
IMF Polit. İlg. Korkular	2	16.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**12**	**100**	**10**	**100**	**6**	**100**	**-**	**-**	**20**	**100**	**-**	**-**

Tablo 165: Siyasal korkuların konu içeriği: ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikaları

Analiz kapsamında "ABD", "Yahudi", "İsrail", "AB", "IMF" politikalarıyla ilgili korkulara en fazla CHP, ardından AKP, SP, MHP'nin kullandığı belirlenmiştir. Buna göre ABD politikalarıyla ilgili korkulara MHP, CHP ve SP'nin yakın oranlarda, Yahudi politikalarıyla ilgili korkulara en fazla oranda CHP'nin, ardından AKP'nin, İsrail politikalarıyla ilgili korkulara CHP, AKP'nin yakın oranlarda, AB politikalarıyla ilgili korkulara MHP ve SP'nin eşit oranlarda, IMF politikalarıyla ilgili korkulara ise az oranda sadece AKP'nin yer verdiği görülmektedir.

Siyasi parti liderleri ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi düşmanlığıyla ilgili korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "ABD'ye değil, milletine güven." (Hürriyet Gazetesi, 15 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Siz bizim milliyetçiliğimizle boy ölçüşemezsiniz. Senin karikatüründe bile kovboy var, Batı özlemi var." (Zaman Gazetesi, 30 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğulu: "Büyük Orta Doğu Projesi'nin eşbaşkanı olan Erdoğan ABD'de büyük Yahudi ödülünü almadı mı?..." (Hürriyet Gazetesi, 7 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "İsrail hükümeti özür dileyecek, ailelere tazminat ödeyecek ve Gazze'den ablukayı kaldıracak, aksi takdirde İsrail'e tavrımız değişmeyecektir." (Hürriyet Gazetesi, 8 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Bahçeli IMF'ye borç bıraktın, biz ödedik." (Taraf Gazetesi, 18 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kılıçdaroğlu İsrail'e selam çakıyor." (Taraf Gazetesi, 29 Mayıs 2011)

İç ve Dış Düşman Korkusu	AKP		SP		MHP		HAS		CHP		BDP	
	SAY.OR. (%)		SAY.OR (%)		SAY.OR. (%)		SAY. OR. (%)		SAY. OR. (%)		SAY.OR. (%)	
Ülke İçindeki Çeteler Siyaseti Tehdit Ediyor.	24	72.7	-	-	5	100	-	-	5	100	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**24**	**100**	**-**	**-**	**5**	**100**	**-**	**-**	**5**	**100**	**3**	**100**

Tablo 166: Siyasal korkuların konu içeriği: İç ve dış düşmanlar

Analiz kapsamında iç ve dış düşman korkusu "ülke içindeki çeteler siyaseti tehdit ediyor", "iç ve dış düşmanlar ülkenin güvenliğini tehdit ediyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda iç ve dış düşman korkularını içeren iletileri en fazla oranda AKP, az oranda ise MHP, CHP, BDP, HASP kullandığı belirlenmiştir. Buna göre ülke içindeki çeteler siyaseti tehdit ediyor iletisini en fazla oranda AKP, ardından MHP, CHP, BDP, HASP, iç ve dış düşmanlar ülkenin güvenliğini tehdit ediyor iletini ise en fazla oranda sırasıyla AKP ve MHP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Siyasi parti liderlerinin iç ve dış düşman korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki gelişmeleri Türkiye'ye yaymak isteyenler var, bu nedenle iktidar değişikliğine ihtiyaç duyuluyor. "(Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Türkiye'nin üzerinde akbaba gibi dolaşan küresel güçler var. " (Hürriyet Gazetesi, 15 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Kasetlerle MHP'ye şantaj ve tehdit yapılmaktadır. Hiçbir tehdide ve şantaja boyun eğmeyiz, kimin elinde ne kaset varsa sabahtan akşama kadar yayın yapabilir." (Hürriyet Gazetesi, 19 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Libya ve Tunus'un işlerine karışılıyor. Kimin adına Türkiye'yi nasıl bir felakete sürüklüyorsunuz." (Hürriyet Gazetesi, 27 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "12 Haziran seçimleri ülkemizde sosyal ekonomik sorunların bulunduğu, iç ve tehlikelerin çok olduğu bir dönemde yapılıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 6 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Çeteler bu aziz milletin anayasasını yapmasından ciddi rahatsızlık duyuyor. Kaset mağduru bir genel başkan şu anda çetelere diyet ödüyor." (Hürriyet Gazetesi, 19 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Bahçeli kendi iç sorunlarını hükümete mal etme derdinde… Eğer AKP içinde kaset skandalı çıksaydı, bu kişiler ihraç edilirdi.

Türkiye'de temiz siyasete, kaliteli siyaset ihtiyacımız var." (Hürriyet Gazetesi, 19 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kaset yoluyla CHP'ye yeni bir şekil verdiler, MHP'yi de aynı çirkin kart tezgâhları ile şekillendirmek istiyorlar. Siyaset mühendisliğine karşıyım. " (Hürriyet Gazetesi 23 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP, MHP ve BDP ulusal ve uluslararası çeteler tarafından yönetiliyor." (Hürriyet Gazetesi, 9 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Sayın Baykal'a yapılan komplolar tek tek çıkıyor. Komploları yapanlar ABD'den ithal anketlerle siyaseti dizayn etmeye çalışıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 30 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP çetelerle kol kola giriyor." (Taraf Gazetesi, 15 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "CHP Ergenekon kapsamında bir çetedir." (Taraf Gazetesi, 21 Mayıs 2011)

HAS Parti Genel Başkanı Numan Kurtulmuş: "Kasetler üzerinden siyasi rakiplerle uğraşmak bireysel ahlaksızlık kadar bunları ortaya koyan siyasiler için de ahlaksızlıktır. " (Hürriyet Gazetesi, 19 Mayıs 2011)

CHP Genel Bakanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Bütün kasetleri önce kendisi izliyor sonra da bir kısmını açıklıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Haziran 2011)

CHP Genel Bakanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Nerede bu Ergenekon? Gidip üye olacağım." (Taraf Gazetesi, 25 Mayıs 2011)

Kürt Sorunu ve PKK Terörü Korkusu	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HASP**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
PKK Terörü Ülkeyi Tehdit Ediyor.	24	26	-	-	21	100	3	100	8	61.5	2	20
PKK, BDP, MHP, CHP İşbirliği Yapıyor.	28	32.1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kürtler Asimilasyona Uğradı.	14	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BDP Halkı Tehdit Ediyor.	21	24.1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	5	**38.4**	8	80
Toplam	**87**	**100**	-	-	**21**	**100**	**3**	**100**	**13**	**100**	**10**	**100**

Tablo 167: Siyasal korkuların konu içeriği: Kürt sorunu ve PKK terörü

Analiz kapsamında Kürt sorunu ve PKK terörü korkusu "PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor", "PKK, BDP, MHP, CHP işbirliği yapıyor", "Kürtler asimilasyona uğradı", "BDP halkı tehdit ediyor" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda Kürt sorunu ve

PKK terörü korkusuyla ilgili korkularla ilgili iletileri en fazla oranda AKP kullanmış, ardından MHP, CHP, Bağımsızlar, HASP, BDP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre PKK terörü ülkeyi tehdit ediyor iletisini en fazla oranda sırasıyla eşit oranlarda AKP ve MHP'nin, en az oranda HASP'nin, PKK, BDP, MHP, CHP işbirliği yapıyor iletisini en fazla oranda AKP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan AKP en fazla oranda sırasıyla BDP, Kürt halkını tehdit ediyor, Kürtler asimilasyona uğradı iletisini kullandığı anlaşılmaktadır.

Siyasi parti liderleri Kürt sorunu ve PKK terörü korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Hakkâri'de ayaklanmalar devam ediyor. İstanbul sokaklarında molotoflar patlıyor, gariban vatandaşın taksitle aldığı arabalar yakılıyor. Bu sosyal olaylar sonrasında Ortadoğu'daki gelişmeler inşallah Türkiye'ye yansımaz." (Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Terörü sen azdırdın. "(Hürriyet Gazetesi, 27 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "BDP'nin bağımsız milletvekili çıkıyor MHP'yi savunuyor, terör örgütü PKK'nın haber ajansı çıkıyor MHP'yi savunuyor. Sizi hangi güç bir araya getirdi?.." (Hürriyet Gazetesi, 14 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kürt kökenli kardeşlerime sesleniyorum!.. BDP ve kanlı terör örgütünün oyununa gelmeyin." (Hürriyet Gazetesi, 18 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Dört yıl boyunca TBMM'de Kürt kardeşlerimizin sorunu için her hangi bir çözüm göstermeyenler 12 Haziran öncesinde sokakları ateşe veriyor, gençleri tahrik ediyor." (Hürriyet Gazetesi, 20 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "BDP PKK'dan aldığı güçle halkı korkutarak, tehdit ederek oy aldılar. Kürt sorunu ve PKK sorununu birbirine karıştırmamak gerekir, çocuğu dağa gidenler ne yapıp edip geri çağırsın, engellesin." (Hürriyet Gazetesi, 21 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Devlet Tayyip Erdoğan: "PKK kepenkleri zorla kapattırıyor." (Hürriyet Gazetesi, 23 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kürt sorunu çözdük, red, inkâr ve asimilasyonu ayaklarımızın altına aldık." (Hürriyet Gazetesi, 27 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "BDP terörün gölgesinde siyaset yapıyor." (Hürriyet Gazetesi, 30 Mayıs 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "BDP-CHP beş maddelik sözleşme yaptı." (Hürriyet Gazetesi, 4 Haziran 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Başkanı: "Anarşi ve terör sokakları yönetiyor." (Hürriyet Gazetesi, 23 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Kardeş kavgasına son vereceğiz. Ana dilde yasak olmaz, o yasağın kalkması için ilk yasa teklifini veren CHP'dir." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Üniter yapıyı koruyarak eşit yurttaşlık temelinde hak ve özgürlükleri genişleterek Kürt sorununu çözeceğiz." (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mayıs 2011)

BDP Eş Başkanı Filiz Koçali: "Ya çok bölgeli Türkiye'ye razı olursunuz ya da iki bölgeli Türkiye olur. Batı'da daha otoriter, burada özerk demokratik Kürdistan olur." (Cumhuriyet Gazetesi, 6 Haziran 2011)

Bağımsız Milletvekili Adayı Selahattin Demirtaş (BDP): "Bir gecede 3 bin Kürt tutuklanıyor kimsenin sesi çıkmıyor, okuma yazması Kürtçe olmayanları muhtar bile yapmayın." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs 2011)

Bağımsız Milletvekili Adayı Leyla Zana (BDP): "Süreç artık önderimizin, gerillanın aramızda görme sürecidir. Biz hükümete ortak olmak istiyoruz."

Bağımsız Milletvekili Adayı Leyla Zana (BDP): "Gün gelecek APO bu halkın çocuklarına öğretmen olacak." (Taraf Gazetesi, 26 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Hakkâri'de belediyelere özerklik vereceğiz." (Zaman Gazetesi, 25 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Özerkliği kabul edemeyiz, Türkiye'nin eyaletlere bölünmesi söz konusu değildir." (Zaman Gazetesi, 25 Mayıs 2011)

HAS Parti Numan Kurtulmuş: "İlk yapılacak iş bölgede yıllardır devlet adına işlenen terörden, faili meçhul cinayetlerden, köyleri yıkılmış insanlardan özür dilemektir." (Taraf Gazetesi, 16 Mayıs 2011)

Bölücülük Korkusu	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**
Türk -Kürt Ayrımından Doğan Bölücülük	5	100	-	-	9	16.6	3	60	6	13	-	-

İnaç Temelinde Bölücülük	-	-	-	-	9	11.1	2	40	17	17.3	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**5**	**100**	**-**	**-**	**18**	**100**	**5**	**100**	**23**	**100**	**-**	**-**

Tablo 168: Siyasal korkuların konu içeriği: Bölücülük

Analiz kapsamında bölücülük korkusu "Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük", "inanç temelli bölücülük" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda en fazla oranda sırasıyla CHP, MHP, HASP ve AKP kullanmıştır. Buna göre Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük korkularına en fazla sırasıyla MHP, ardından CHP, HASP, AKP, inanç temelinde bölücülükle ilgili iletilere ise en fazla oranda sırasıyla CHP, ardından MHP ve en az oranda HASP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Siyasi parti liderlerinin bölücülük korkusunu içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Pantolonlu, başörtülü, tişörtlü ayrımı benim kitabımda yoktur." (Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2007)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Erdoğan bayrak üzerinden siyaset yaparak ülkeyi bölmek istiyor." (Hürriyet Gazetesi, 1 Haziran 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Etnik temelli bölücü faaliyetler artmıştır." (Hürriyet Gazetesi, 23 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "3'üncü dönem ülkeyi böler." (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Kılıçdaroğlu'nun Alevi olduğunu her fırsatta dile getiren Erdoğan Alevi bir kardeşimizin CHP'nin başında olmasından rahatsızlık duyuyor. Bölücülük yapıyor, ayrımcılığı her fırsatta kışkırtıyor. "(Cumhuriyet Gazetesi, 3 Haziran 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Erdoğan etnik temelde bölücülük yapıyor." (Zaman Gazetesi, 3 Haziran 2011)

İnsan Hakları, Düşünce ve İnanç Özgürlüğüyle İlg. Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**
Kişisel Yaşam Alanlarına Müdahaleyle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	7	20.5	-	-
Düşünce Özgürlüğüyle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	-	-	17	50	-	-
Faili Meçhullerle İlgili Korkular	-	-	-	-	-	-	2	100	7	20.5	-	-
Diğer	2	100	-	-	-	-	-	-	3	8.8	-	-
Toplam	**2**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**100**	**34**	**100**	**-**	**-**

Tablo 169: Siyasal korkuların konu içeriği: İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü

Analiz kapsamında insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkular "kişisel yaşam alanlarına müdahale", "düşünce özgürlüğü", "faili meçhul cinayetler", "işkence" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre en fazla oranda CHP, en az oranda da AKP ve HASP'nin iletileri görülmektedir. Buna göre CHP en fazla oranda sırasıyla düşünce özgürlüğü, eşit oranda kişisel yaşam alanlarına müdahale, faili meçhullerle ilgili, ardından işkenceyle ilgili korkulara yer verirken, AKP'nin sadece işkenceyle ilgili, HASP'nin ise faili meçhullerle ilgili korku içerikli iletileri kullandığı anlaşılmaktadır.

Siyasi parti liderleri insan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkuların içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Mutfakta yangın var, başbakan vatandaşın yatak odalarını gözetliyor." (Hürriyet Gazetesi, 17 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Kimsenin telefonlarının dinlenmediği, herkesin özgürce konuştuğu, telefon dinleyenlerin de cezalandırıldığı bir Türkiye'yi kuracağız." (Hürriyet Gazetesi, 17 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Mustafa Balbay ne yaptı? Yazı yazdı… Yazı yazmanın suç olduğu, basılmamış kitabın toplatıldığı bir yerdeyiz, sen de basılmamış kitabı imha eden bir ülkenin Başbakanısın… Bu ayıp iktidara aittir." (Hürriyet Gazetesi, 29 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Faili meçhuller bitti diyorlar, oysa 7 yılda 110 faili meçhul cinayet var." (Hürriyet Gazetesi, 1 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Düşüncelerini açıkladıkları için 596 kişi yargılandı." (Hürriyet Gazetesi, 1 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Türkiye korku toplumu haline gelmiştir. 21. Yüzyıl Türkiye'sinde insanların telefonla korkması gibi bir ayıp Ankara'ya gelip cebini dolduran siyasetçilere aittir." (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Cebini düşünen telekulak hükümeti." (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Sıkıysa konuş… İşadamı konuşuyor tehdit, gazeteci konuşuyor tehdit, belediye başkanı konuşuyor tehdit…" (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Haziran 2011)

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "8,5 yıllık iktidarımız döneminde kimsenin yaşam tarzına müdahale etmedik." (Cumhuriyet Gazetesi, 5 Haziran 2011)
AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "İşkence AKP ile sona ermiştir." (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs 2011)

Sınavlarda, İşe Alımlarda Usulsüzlüklerle İlg. Korkular	AKP		SP		MHP		HAS		CHP		BDP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
SSK'da Usulsüz Alımlarla İlgili Korkular	2	33.3	-	-	-	-	-	-	1	4.1	-	-
YGS'de Usulsüzlüklerle İlg. Korkular	2	33.3	-	-	3	100	-	-	17	70.8	-	-
Diğer	2	33.3	-	-	-	-	-	-	6	25	-	-
Toplam	**6**	**100**	-	-	**3**	**100**	-	-	**24**	**100**	-	-

Tablo 170: Siyasal korkuların konu içeriği: Sınavlarda ve işe alımlarda usulsüzlükler

Analiz kapsamında sınavlarda ve işe alımlarda usulsüzlüklerle ilgili korkular "SSK'da usulsüz alımlar", "YGS'de usulsüzlük", "ÖSYM'de usulsüzlükler" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloya göre sınavlarda, işe alımlarda usulsüzlüklerle ilgili korkuları en fazla oranda CHP, az oranlarda ise AKP ve MHP'nin kullandığı görülmektedir. Buna göre SSK'daki usulsüz işe alımlarla ilgili korku iletilerini en fazla oranda AKP, ardından CHP, YGS'deki usulsüzlüklerle ilgili en fazla oranda CHP, ardından az oranda MHP, ÖSYM'deki usulsüzlüklerle ilgili korkulara en fazla CHP, en az oranda ise AKP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.
Siyasi parti liderlerinin sınavlarda ve işe alımlarda yapılan usulsüzlüklerle ilgili korkuların içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:
AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "Kılıçdaroğlu SSK'ya kimleri usulsüz atadın?" (Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2007)
AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan: "YGS hakkında takipsizlik kararı çıktı, özür diledin mi?" (Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2011)
CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Bir süre önce AKP bir bakanın yakınının üniversiteye yerleştirilmesi için ÖSYM Başkanlığı'na elektronik posta gönderdiği ortaya çıktı." (Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2011)
CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "65 bin kişilik SSK'da göreve getirdiğim bir yakınım varsa adını açıklayın." (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 2011)
CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "1 milyon 700 bin çocuğun umuduyla oynadılar." (Hürriyet Gazetesi, 17 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Siyasi iktidar YGS'deki usulsüzlükle ilgili haksızlığı gidermek yerine kabulünü sağlayarak gençleri kandırmıştır." (Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "ÖSS'de şifre hayaldi, gerçek oldu…1.7 milyon çocuğun hayalleriyle oynadılar, kandırdılar, şifrenin olduğu yerde kopya olmaz mı? (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mayıs 2011)

Sosyo-kültürel Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Toplumsal Olaylarda Artış	-	-	-	-	15	100	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	**15**	**100**	-	-	-	-	-	-

Tablo 171: Sosyo-kültürel korkuların konu içeriği

2011 Genel Seçimleri'nde sosyokültürel korkuları en fazla oranda sırasıyla CHP, MHP ve en az oranda AKP'nin kullandığı görülmektedir. Buna göre toplumsal korkulara en fazla oranda MHP, insan haklarıyla ilgili korkulara ise en fazla oranda CHP, en az oranda ise AKP'nin kullandığı anlaşılmaktadır.

Toplumsal Olayların Artışıyla İlg. Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**
Toplumsal Kutuplaşmayla ilgili Korkular	-	-	-	-	5	33.3	-	-	-	-	-	-
Suç oranlarının Artışıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	2	13.3	-	-	-	-	-	-
Kadına Uygulanan Şiddet Artışıyla İlgili Korkular	-	-	-	-	2	13.3	-	-	-	-	-	-
Göçle İlgili Korkular	-	-	-	-	4	26.6	-	-	-	-	-	-
Aile Yapısının Çözülmelerle İlgili Korkular	-	-	-	-	2	13.3	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	**15**	**100**	-	-	-	-	-	-

Tablo 172: Siyasal korkuların konu içeriği: Toplumsal olaylarda artış

Analiz kapsamında toplumsal olayların artışıyla ilgili korkular "toplumsal kutuplaşma", "suç oranlarında artış", "kadına uygulanan şiddet", "göçle ilgili korkular", "aile yapısındaki çözülmelerle ilgili korkular" değişkenlerine göre incelenmiştir. Tabloda sosyokültürel korkularla ilgili iletileri sadece MHP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre MHP en fazla oranda göçle ilgili korkular, ardından eşit oranlarda toplumsal kutuplaşma, suç oranlarındaki artış, kadına

uygulanan şiddetteki artış, göçle ilgili korkular, aile yapısındaki çözülmelerle ilgili korkuları içeren iletileri kullanmıştır.

Siyasal parti liderleri toplumsal korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Siyasal iktidar ülkeyi kutuplaşmaya, cepheleşmeye sürüklüyor." (Hürriyet Gazetesi, 23 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Kadınlarımıza yönelik şiddet artmaktadır. Yakın bir tarihten itibaren 300'e yakın kadın katledilerek ya otoyolun kenarına ya da ormanlık alana bırakılmış şekilde bulunmuştur. 52 sığınma evi ağzına kadar dolmuştur." (Hürriyet Gazetesi, 25 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Ülke sosyal cinnet geçiriyor, Başbakan kürsüden palavra atıyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Ailelerde çözülmeler kendini gösteriyor." (Taraf Gazetesi, 31 Mayıs 2011)

Ekonomik Korkular	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Enflasyon, Ekonomik Kriz, İşsizlik, Hayat Pahalılığı ve Yoksullukla İlgili Korkular	-	-	4	100	25	69.4	-	-	11	36.6	-	-
Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Korkular	2	100	-	-	11	30.5	-	-	19	63.3	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**2**	**100**	**4**	**100**	**36**	**100**	**-**	**-**	**30**	**100**	**-**	**-**

Tablo 173: Eknomik korkuların konu içeriği

Analiz kapsamında ekonomik korkular "enflasyon, ekonomik kriz, işsizlik, hayat pahalılığı, yoksulluk", "yolsuzluk ve rüşvet" ile ilgili değişkenlere göre incelenmiştir.

2011 Genel Seçimleri'nde ekonomik korkulara en fazla oranda MHP, CHP, SP ve AKP'nin kullandığı belirlenmiştir. Buna göre "enflasyon, ekonomik kriz, işsizlik, hayat pahalılığı, yoksulluk" ile ilgili korku iletilerini en fazla sırasıyla MHP, CHP ve SP, yolsuzluk ve rüşvetle ilgili en fazla sırasıyla CHP, MHP ve AKP'nin korku iletileri yer almaktadır.

Pahalılık-Yoksulluk-	**AKP**	**SP**	**MHP**	**HAS**	**CHP**	**BDP**
	SAY.OR. (%)	**SAY.OR (%)**	**SAY.OR. (%)**	**SAY. OR. (%)**	**SAY. OR. (%)**	**SAY.OR (%)**

İşsizlikle İlgili Korkular												
Hayat Pahalılığı ve Yoksullukla İlg. Korkular	-	-	-	-	10	44	-	-	7	63	-	-
İşsizlikle İlgili Korkular	-	-	4	100	15	56	-	-	4	36	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**-**	**-**	**4**	**100**	**25**	**100**	**-**	**-**	**11**	**100**	**-**	**-**

Tablo 174: Eknomik korkuların konu içeriği: Pahalılık-yoksulluk-işsizlik

Analiz kapsamında ekonomik korkular "hayat pahalılığı ve yoksulluk", "işsizlik" değişkenlerine göre incelenmiştir. Ekonomik korkuları içeren tabloya göre en fazla oranda MHP, CHP, en az oranda ise SP'nin korku içerikli iletilere yer verdiği anlaşılmaktadır. Buna göre MHP en fazla oranda sırasıyla işsizlik, hayat pahalılığı ve yoksulluk, CHP en fazla oranda sırasıyla hayat pahalılığı ve yoksulluk, ardından işsizlik, SP'nin ise az oranda işsizlikle ilgili korku içerikli iletileri kullandığı belirlenmiştir.

Siyasi parti liderlerinin ekonomik korkuları içeren iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Ülkede 6 milyon işsiz var." (Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2011)

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "İşsizlik sosyal patlamalara neden oluyor." (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Haziran 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "İnsanlar açlıktan ölüyor, yoksulluktan intihar edecek hale geldi." (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Haziran 2011)

Yolsuzluk-Rüşvet İle İlgili Korkular	AKP		SP		MHP		HAS		CHP		BDP	
	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR (%)	SAY.	OR. (%)	SAY.	OR. (%)
Yolsuzluklar Ciddi Boyutlara Ulaştı.	2	100	-	-	11	100	-	-	19	100	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	**2**	**100**	**-**	**-**	**11**	**100**	**-**	**-**	**19**	**100**	**-**	**-**

Tablo 175: Ekonomik korkuların konu içeriği: Yolsuzluk-rüşvet

Analiz kapsamında yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korkular "yolsuzluk ciddi boyutlara ulaştı" değişkenine göre incelenmiştir. Yolsuzluk ve rüşvetle ilgili korku içerikli iletilere tabloda en fazla oranda sırasıyla CHP, MHP, en az oranda ise AKP'nin kullandığı görülmektedir.

Siyasi parti liderlerinin yolsuzlukla ilgili korku içerikli iletilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Kul hakkı yemedim, yiyenlerden hesap soracağım." (Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2011)

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir başbakan, bakanlarının yolsuzluk yaptıkları gerekçesiyle listeye alınmadığını söyledi. (Hürriyet Gazetesi, 15 Mayıs 2011)

Biz ve Öteki Ayrımı	**AKP**		**SP**		**MHP**		**HAS**		**CHP**		**BDP**	
	SAY.	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**	**SAY.**	**OR. (%)**
Biz	102	47.4	6	50	38	46.3	8	57.1	73	50	7	53.8
Öteki	113	52.5	6	50	44	53.6	6	42.8	73	50	6	46.1
Toplam	**215**	**100**	**12**	**100**	**82**	**100**	**14**	**100**	**146**	**100**	**13**	**100**

Tablo 176: Biz/Ötekiler Vurgulamaları

Tabloya göre 2011 Genel Seçimleri'ne katılan siyasi parti liderlerinin "biz" ve "öteki" tanımlarını yakın oranlarda kullandığı anlaşılmaktadır.

4. ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1980 sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarını içeren Hürriyet, Cumhuriyet, Tercüman, Zaman ve Taraf Gazeteleri'nde yer alan haberlerinin analiz edilmesi sonrasında elde edilen bulgular çalışmanın varsayımlarını büyük ölçüde doğrular niteliktedir. Çalışmanın ana varsayımını siyasal parti liderlerinin 1980 sonrasında gerçekleşen genel seçim kampanyalarında ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik sorunlarını içinde barındıran korkuları kullanarak kitlerin desteğini almayı hedeflediğini ileri sürmektedir. Bu ana varsayımın paralelinde 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011

dönemlerinde yapılan genel seçimlere ilişkin geliştirilen varsayımların doğruluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Analiz sonrasında elde edilen bulgular 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde siyasi parti liderlerinin en fazla kullandığı korkuların başında 12 Eylül öncesinin anarşi ve terör ortamına dönülebileceği tehlikesine dayalı korkuların yanı sıra komünizm tehdidini içeren korkuların geldiğini ortaya koymaktadır. Bu varsayım kapsamında ele alındığında 1983 Genel Seçimleri'ni içeren verilerin kategorize edildiği tabloya göre 12 Eylül öncesine dayanan korkuları en fazla oranda MDP, ardından ANAP ve en az HP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. MDP korku iletilerinde seçimlerden çıkacak zayıf bir hükümetin 12 Eylül öncesinde yaşanan anarşi ve terör ortamına dönme tehlikesini beraberinde getireceğini vurgulamıştır. ANAP'ın ise kendi iktidarları döneminde 12 Eylül öncesindeki anarşi ve terör ortamının yarattığı can ve mal güvenliği tehlikesinin yerini barış ve huzura bıraktığı, seçimlerden iktidar partisi olarak çıkmamaları durumunda ise ülkenin eski günlere dönme ihtimalinin yüksek olduğuna işaret ettiği belirlenmiştir. Öte yandan HP'nin ise ülkenin 12 Eylül öncesi dönemi yaşamasına izin verilmeyeceğini vurgulayan korku iletileriyle seçmenlerin desteğini kazanma yoluna gittiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda ele alındığında 1983 ve 1987 genel seçimlerinde siyasi partilerin tamamının geçmişe dayalı kolektif korkuları harekete geçirmeye çalıştığı söylenebilir. 12 Eylül öncesinde yaşanan kötü tecrübelerin yeniden yaşanmaması için güçlü bir hükümetin kurulması gerektiğini vurgulayan siyasi partilerin, bu güçlü hükümetin yalnızca kendileri tarafından kurulabileceği yönünde iletileri kullanarak kitleleri ikna yoluna gittikleri değerlendirmesi yapılabilir.

Elde edilen bulgular 12 Eylül öncesiyle ilgili korkuların 1987 Genel Seçimleri'nde de siyasi parti liderleri tarafından kullanıldığını göstermektedir. Buna göre 1987 Genel Seçimleri'ne katılan siyasi partiler arasında en fazla oranda ANAP, ardından eşit oranlarda MÇP ve DSP'nin benzer korkuları harekete geçirmeyi hedefledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu paralelde ele alındığında ANAP 1983 Genel Seçimleri'nde olduğu gibi 12 Eylül öncesi anarşi ve terör ortamının yerini kendi iktidarları döneminde barış ve huzura bıraktığını vurgulamıştır. Diğer yandan ise 1980 öncesinde yaşananların sorumlusu olarak Süleyman Demirel, Bülent Ecevit ve Alparslan Türkeş'i gösteren ANAP, bu liderlerin geçmişte yaşanan anarşi ve terör

ortamındaki sorumluluklarına işaret etmiş ve ülkenin güvenliği için yeniden tehdit oluşturabilecekleri yönündeki korku iletilerini kullanmıştır. Araştırmada MÇP ve DSP'nin korku iletilerinde 1980 öncesi yaşanan döneme ilişkin açıklamaları yer alır. Buna göre MÇP iletilerinde 1980 öncesinde ülkücülerin devleti korumak adına binlerce şehit verdiğini belirtirken, DSP'nin ise bu dönemde yaşanan şiddet olaylarının dış mihraklar tarafından yönlendirildiği iddialarına yer verdiği görülmektedir. Bu verilerden yola çıkılarak elde edilen bulgular çalışmanın 1983 Genel Seçimleri'nde ANAP, MDP ve HP, 1987 Genel Seçimleri'nde ise ANAP, MÇP ve DSP'nin seçmenlerin desteğini alabilmek için 12 Eylül öncesine dayanan korkuları kullandığı yönündeki varsayımını doğrulamaktadır.

1983 Genel Seçimleri'nde komünizm korkusunun analiz edildiği tabloda yer alan verilere göre komünizm korkusunu en fazla oranda sırasıyla MDP ve ardından ANAP'ın kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre MDP'nin kullandığı iletilerin içeriğini seçimler sonrasında zayıf bir hükümet kurulması durumunda komünizm tehlikesinin kendini yeniden varedeceğini vurgularken, ANAP'ın ise kendini kızıl tehlikenin önüne geçecek tek parti olarak nitelendirdiği belirlenmiştir. 1987 Genel Seçimleri'nde ise komünizm korkusunu en fazla oranda sırasıyla MÇP ve RP'nin kullandığı görülmektedir. MÇP komünizm korkusunu içeren iletilerinde ANAP'ın yeniden iktidar olabilmek için komünizm'in toplumun önde gelen kişilerine destek verdiği iddialarının yanı sıra ülkücülerin 1983 Genel Seçimleri'nde olduğu gibi 12 Eylül öncesinde devleti yıkmak isteyen komünistlere karşı binlerce şehit verdiklerini vurgulamıştır. RP'nin komünizm tehdidine dayanan korkularında ise rakip siyasi parti listelerini solcu adayların oluşturduğu iddiası içerir. Bu veriler perspektifinde ele alındığında 1983 Genel Seçimleri'nde MDP ve ANAP, 1987 Genel Seçimleri'nde ise MÇP ve RP'nin komünizm korkusunu içeren iletileri en fazla oranda kullanan partiler olduğu söylenebilir.

Araştırma sırasında ulaşılan bulgulardan biri de 1983 Genel Seçimleri'nde Komünizm korkusunu iletilerinde kullanan ANAP'ın 1987 Genel Seçimleri'nde benzer iletilerine rastlanılmamış olmasıdır. Bu durum ANAP'ın milliyetçi, muhafazakâr, sol ve liberal olmak üzere dört eğilimi içinde barındıran siyasal yaklaşımına dayandırılabilir. Nitekim bu dönemde MÇP'nin komünizm korkusunu

ANAP'ın sol görüşlü kişilere destek verdiği (Örneğin Behice Boran'ın cenazesinin Türkiye'ye getirilmesi ya da Cem Karaca'nın Türkiye girişine izin verilmesi gibi) iddiaları etrafında şekillenir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarında Rusya'da Bolşevikler'in hükümeti ele geçirmesinin ardından tüm dünyada komünizm rejimi büyük bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin önderliğinde dünyada iki kutuplu bir düzen kurulmuştur. Bu iki kutuplu dünya her ne kadar kapitalizm ve komünizm ideolojileri arasındaki çatışmaya dayandırılsa da, aslında iki büyük ülkenin dünya üzerindeki en fazla güce sahip olma savaşını içinde barındırır. Bu dönemde ABD'nin kendi gücünü kaybetmemek adına ürettiği "kızıl korku", tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kendini yoğun şekilde hissettirmiştir. Bu çatışmalar beraberinde Türkiye'de kardeşin kardeşi kırdığı, can ve mal güvenliğinin olmadığı bir anarşi ve terör ortamını getirir. Bu bağlamda ele alındığında 1983 ve 1987 genel seçimlerinde sağ görüşlü siyasi partilerin komünizm tehdidinin devam ettiğini hatırlatan korku iletileriyle seçmen kitlelerini ikna yoluna gittiği söylenebilir.

Araştırma sırasında iç ve dış düşman korkusu 1983 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda MDP, ardından ANAP'ın kullandığı belirlenmiştir. Buna göre MDP 1983 Genel Seçimleri'nden zayıf bir hükümetin doğması durumunda iç ve dış düşmanların yeniden ortaya çıkacağı yönünde, ANAP ise milli birlik ve bütünlüğü bozmaya çalışan dış mihrak tehlikesini içeren korku iletilerini kullanmışlardır. 1987 Genel Seçimleri'nde ise en fazla sırasıyla MÇP, DSP ve RP'nin iç ve dış düşmanların oluşturduğu korkulara dayanan iletileri kullandığı görülmektedir. Buna göre DSP'nin Ortadoğu'da tırmanışa geçen çatışmalarda ülkenin bir takım oldubittilerle tehlikeli maceralara sürüklenmek istediğini, RP'nin bir zamanlar ülkeyi işgal eden güçlerin ülkenin doğusunu Ermenilere vermeye hazırlandığı, MÇP'nin ise Hatay'ın yıllarca Suriye topraklarında gösterildiği ve Özal Hükümeti'nin bu konudaki yetersizliğine işaret eden iletileri kullandığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda ele alındığında siyasi liderlerin tamamının seçim kampanyalarında iç ve dış düşman korkusunu sıkça kullandığı yönündeki bulgular, siyasi partilerin rakip partiyi yıpratmayı ya da düşmanlara karşı en güçlü hükümeti ancak kendilerinin

kurabileceği yönünde iletileri kullandığı söylenebilir. Bu kapsamda ulaşılan bulgular, siyasi partilerin seçim kampanyalarında oluşturdukları hayali düşmanlar aracılığıyla ürettikleri korku ile seçmen kitlelerinde aidiyet duygusu oluşturarak seçimlerde kendilerine oy verilmesi yönünde bir strateji izlemişlerdir.

1983 Genel Seçimleri'nde koalisyon korkusunu en fazla oranda sırasıyla MDP, ardından ANAP ve HP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. MDP ve ANAP'ın koalisyonla ilgili korku iletileri koalisyon hükümetlerinin ülkeye zarar vereceği içeriğine sahipken, HP'nin ise koalisyondan korkulmaması yönündeki pozitif içerikli iletileri ön plana çıkardığı görülür. Tabloda yer alan verilere göre, 1987 Genel Seçimleri'nde koalisyon korkusunu en fazla ANAP'ın kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ANAP'ın 1983 ve özellikle 1987 Genel Seçimleri'nde koalisyonun ülkeye felakete sürükleyebileceği yönündeki tehlike içeren korkuları kullandığı yönündeki varsayım desteklenmektedir. Ulaşılan bulgular 1983 Genel Seçimleri'nde sağ partilerden MDP ve ANAP, 1987 Genel Seçimleri'nde ise dönemin iktidar partisi olan ANAP'ın koalisyon korkusunu kullandığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda ele alındığında koalisyon korkusu ile seçmen kitlesinin desteğini alma yönünde stratejik bir yaklaşım izleyen siyasi partilerin, bu korkuları 1980 öncesinde koalisyon hükümetleri döneminde ülkenin yaşadığı olumsuz tecrübelere dayandırmışlardır. Nitekim 1980 öncesi anarşi ve terör ortamının yarattığı kaotik toplumsal ve ekonomik yapının nedenleri arasında doğru karar alma ve uygulama konusunda birbririyle çatışma halinde olan, diğer bir ifadeyle uzlaşma zemini bulamayan koalisyon hükümetlerinin zayıf yapısı gösterilir.

Araştırma kapsamında hazırlanan tablolarda yer alan veriler RP'nin 1987 Genel Seçimleri'nde toplumdaki milliyetçi kesimlerin desteğini alabilmek için ABD, Avrupa, Ortak Pazar, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkuları, dindar kesimlerin desteğini almak için ise başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalarla dindar kesimlere baskı uygulandığı görüşüne dayanan korkuları vurguladığı yönündeki varsayımını da destekler niteliktedir. Buna göre 1987 Genel Seçimleri'nde RP en fazla oranda ABD, Avrupa, Ortak Pazar, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkuları kullanan parti olmuştur. RP en fazla oranda sırasıyla ABD politikalarına, ardından Yahudi politikalarına, en az ise Avrupa ve Avrupa Ortak Pazarı ile ilgili korku içerikli iletileri kullanmıştır. Yapılan analizde

1987 Genel Seçimleri'nde ise DSP'nin ABD politikalarına dayanan korkuları kullandığı görülmektedir. Buna göre Ecevit, Özal Hükümeti'nin yanlış politikaları sonucu Türk halkının Amerikan tütününe alıştırılmak istendiğini vurgularken, RP'nin ise Özal'ın topladığı paraları ABD'deki Yahudi banklarına teslim ettiği, İngiltere'de erkeklerin yine kendi cinsleriyle evlenebildiği ve eğer Türkiye Avrupa Ortak Pazarı'na girerse Türk toplumunun bozulacağı yönündeki korku iletilerini ön plana çıkarmıştır. Ayrıca RP'nin seçim döneminde muhafazakâr kitlerin oyunu alabilmek için en fazla başörtüsü ve ardından imamhatip okullarıyla ilgili getirilen yasaklamalara dayanan korkuları kullandığı görülür. Nitekim RP'nin kullandığı iletilerinde ABD ve Avrupa'nın isteği üzerine imamhatip okullarının kapatıldığı, iktidar olduklarında başörtüsünü yasaklayan rektörleri hapse atacakları ve din temelli bir eğitim sistemi geliştireceklerini vurguladığı anlaşılmaktadır.

Araştırmada ulaşılan bulgular muhafazakâr ve dindar bir çizgiye sahip olan RP'nin kendi seçmen kitlesinden destek alabilmek için iletilerinde kullandığı AB, İsrail, Yahudiler, Ortak Pazar politikalarından duyulan rahatsızlığın altında aslında Haçlı seferlerine kadar uzanan Batı düşmanlığına dayalı korkuların varlığından bahsedilebilir. Nitekim RP, iletilerinde ülkenin Batı'nın kültürel yapısının işgali altında olduğunu sıkça vurgularken, özellikle sahip olunan Müslüman değerlerinin ve bunun paralelinde toplumun tehdit altında olduğuna dikkat çekmiştir. DSP'nin ABD'nin politikalarından duyulan rahatsızlığı içeren korku iletileri ise, RP gibi toplumun kültürel yapısının korunmasıyla ilgili değil, daha çok ABD'nin dünya üzerindeki emperyalist politikalarına karşı duruşuyla ilgili olduğu yorumu getirilebilir.

1987 Genel Seçimleri'nde dönemin muhalefet partileri MÇP, DYP, DSP ve SHP'nin miting konuşmalarında PKK terörü ve Kürt sorunuyla ilgili korkuları kullanarak iktidar partisi ANAP'ın sorunun çözümündeki yetersizliğini vurguladıkları yönündeki varsayımının doğruluğu ortaya konulmuştur. Kürt sorunu ve terör korkusunun incelendiği tabloda en fazla sırasıyla MÇP ve SHP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki terörün ülkeyi tehdit ettiği iletisini kullandığı, DYP ve DSP'nin de aynı oranlarda benzer iletileri kullanarak terörün artmasında Özal Hükümeti'nin yetersizliğini vurguladığı belirlenmiştir. Nitekim Ecevit, 1980

öncesinde yaşanan terörü bitirdiğini iddia eden Özal'ın Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki terörü neden bitiremediği sorusunu miting konuşmalarında sıkça dile getirmiştir. Araştırma sırasında ulaşılan diğer bulgu ise, Kürtçenin ana dil olarak kullanımının ülkenin bütünlüğü açısından tehlikeli olmadığı iletisini kullanan SHP'nin aksine, ANAP'ın bu durumun ülkenin bütünlüğünü tehdit edeceği yönünde iletileri kullandığı yönündedir. Yapılan inceleme sonrasında elde edilen veriler, 1987 Genel Seçimleri'nde DSP ve MÇP'nin Türk-Kürt ayrımına dayanan bölücülük korkusunu iletilerinde kullandığı yönündeki varsayımını desteklemektedir. Buna göre "PKK terör örgütü ülkeyi bölmek istiyor" iletisini en fazla oranda DSP ve MÇP'nin kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, MÇP'nin kullandığı iletilerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da gerilla savaşı yaparak ülkeyi bölmeye çalışanların cesaretini Özal Hükümeti'nden aldığı yönünde negatif iletiler yer alırken, DSP ise Güneydoğu halkının her zaman bölücü akımlara karşı olduğu yönünde pozitif yönde iletiler kullanıldığı belirlenmiştir.

Araştırma sonrasında siyasi partilerin, Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkuların 1987 Genel Seçimleri ile kullanılmaya başlandığı belirlenmiştir. Buna göre siyasi partilerin Türk-Kürt ayrımına dayalı bölücülük korkusunu kullanarak seçmen kitlesini dönemin iktidar partisi olan ANAP'ın sorunun çözümündeki yetersizliğini işaret ederken, sorunun ancak kendi iktidarları döneminde çözülebileceği vurgusunun yapıldığı değerlendirmesi yapılabilir. Bu bağlamda ele alındığında siyasi partilerin stratejik yaklaşımlarında iktidar partisi ANAP'ı kötüleyen, kışkırtıcı bir dille seçmen kitlelerinin korkularını tetiklenmeye çalışıldığı analizi yapılabilir.

1987 Genel Seçimleri'nde RP'nin muhafazakâr kesimin oylarının alabilmek için Özal Hükümeti döneminde Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasına ilişkin korkuları ön plana çıkardığı yönündeki varsayımının doğruluğu desteklenmiştir. Yapılan analiz sonrasında elde edilen veriler Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkuları içeren iletileri en fazla oranda RP, ardından DYP, SHP ve MÇP'nin kullandığını ortaya koymaktadır. RP'nin toplumun ahlak yapısının bozulmasına ilişkin korku iletilerinin merkezinde ise ülkede fuhuş yapan kadın sayısının arttığı iddiaları yer almaktadır. Bu anlamda ele alındığında, Erbakan'ın

kendi iktidarları döneminde imamhatipli ve Kuran kurslu yetiştirirken, Özal iktidarında ise fuhuşta çağ atlandığı yönündeki ifadelerinde yer alan korku iletileri özellikle muhafazakâr seçmen kitlesinin desteğini kazanmaya yönelik olarak yapıldığı yorumu getirilebilir. Analiz sonrasında elde edilen bulgular DYP, SHP ve MÇP'nin Özal Hükümeti'nin ekonomik ve sosyal anlamdaki yanlış politikalarının toplumsal ahlak yapısını erezyona uğrattığıyla ilgili korkuları kullandığını ortaya koymaktadır.

1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde sol görüşlü partiler HP, SHP, DSP'nin insan hakları ve özgürlüklerle ilgili korkuların yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirme korkuları içeren iletileri vurguladığı yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmiştir. Buna göre, varsayımla ilgili olarak hazırlanan tabloya göre işçilerin 1980 Anayasası ile sosyal güvenlik haklarının engellendiği yönündeki korku iletilerini en fazla DSP ardında da SHP'nin kullandığı görülür. İnsan hakları, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili korkuların incelendiği tabloya göre ise bu korkularla ilgili en fazla iletiyi SHP, ardından DSP ve MÇP'nin kullandığı anlaşılır. Buna göre SHP en fazla sırasıyla ülkede düşünce özgürlüğünün engellendiğini, işkence olaylarının arttığına dikkat çekerken, DSP ise sadece işkence olaylarındaki ciddi artışla ilgili iletileri kullandığı belirlenmiştir.

Bu bağlamda ele alındığında elde edilen bulgular Türkiye'de 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde siyasi parti liderlerinin seçmen kitlelerini ikna etmek amacıyla kullandıkları siyasi dilin içeriğini 12 Eylül öncesine dönme korkusu, Komünizm korkusu, iç ve dış düşman korkusu, koalisyon tehlikesine ilişkin korkular, ABD, Avrupa, AB, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkular, başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkuların yanı sıra PKK terörü ve Kürt-Türk ayrımından kaynaklanan bölücülük korkusu, toplumun ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkular, insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirilmesiyle ilgili korkuların oluşturduğu varsayımını doğrulamaktadır.

1991 Genel Seçimleri'nde ANAP, DYP ve DSP'nin 12 Eylül öncesinde yaşanan olumsuzluklara dayanan korkuları hatırlatan siyasi bir dil kullandığı

yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmektedir. Elde edilen veriler sonrasında ulaşılan bulgular 12 Eylül öncesinde yaşanan korkularla ilgili iletilere en fazla oranda DSP'nin ardından yakın oranlarda ANAP ve DYP'nin kullandığını göstermektedir. ANAP'ın 1980 öncesi liderlerin ülkeyi anarşi ve terörün hüküm sürdüğü kaos ortamına yeniden götürme tehlikesine dayanan korkulara yer verirken, kendi iktidarları döneminde toplumsal barış ve huzur ortamının sağlandığı yönündeki iletileri kullandığı anlaşılmaktadır. DSP ise korku iletilerinde ANAP'ı 1980 öncesinde yaşanan olumsuzlukları siyasal propaganda aracı olarak kullanmakla eleştirirken, PKK terörünün devlete ve millete yönelik artan saldırıları karşısında ANAP Hükümeti'nin yetersizliğine dikkat çekmiştir. (Tercüman Gazetesi, 6 Ekim 1991) DYP de DSP ile benzer iletileri vurgulayarak, 12 Eylül öncesindeki anarşi ve terör ortamını siyasal malzeme olarak kullandığını iddia ettiği ANAP'ı "kan tellallığı" yapmakla suçlamıştır.

Araştırmanın bulguları kapsamında değerlendirildiğinde ANAP'ın 1980 öncesi yaşananlarda dönemin politikacıları olan DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ve RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ı hedef alarak, seçmen kitlesinin gözünde imajlarını yıpratma çabasında olduğu söylenebilir. Ecevit ve Demirel ise bu stratejik yaklaşım karşısında çoğu zaman iletilerinde dönemin muhasebesini yaparken, Özal'ı bu dönemde yaşanan acıları siyasal propaganda aracı yapmakla suçlayan bir yaklaşım içine girmişlerdir.

Araştırmada 90'lı yıllarda gerçekleştirilen üç genel seçimle ilgili belirlenen varsayımlardan ikincisini 1991 Genel Seçimleri'nde DSP, DYP ve RP'nin miting konuşmalarında, PKK Terör Örgütü'nün eylemleri karşısında ANAP Hükümeti'nin yetersizliğine dikkat çeken korku iletilerini kullandıklarını ileri sürmektedir. Bu varsayım kapsamında yapılan araştırmada PKK terörü ve Kürt sorunuyla ilgili korkuların incelendiği tablodan ulaşılan bulgular varsayımın doğruluğunu ortaya koymaktadır. Analiz sonrasında elde edilen bulgulara göre, Kürt sorunu ve PKK terörü konusunda en fazla korku iletilerini sırasıyla DSP, DYP ve RP kullandığı belirlenmiştir. Buna göre DSP, DYP ve RP miting konuşmalarında artan terör karşısında ANAP Hükümeti'nin yetersizliğini vurgulayan korku iletilerini ön plana çıkarmıştır. DYP ve RP'nin de miting konuşmalarında ANAP Hükümeti ile ilgili

DSP ile benzer iletileri kullanırken, SHP'nin ise PKK terörüyle ilgili iletilerine rastlanamamıştır. Öte yandan DSP'nin, SHP ile işbirliği yapan HEP'in arkasında PKK'nın olduğu, dolayısıyla SHP'ye verilen her oyun PKK Terör Örgütü'ne gideceği yönündeki iddialarına karşılık SHP, HEP ile işbirliğinin yeni bir Kürt partisinin oluşumunu engellemesi açısından önem taşıdığına işaret ederek iddiaları yalanlama yoluna gitmiştir.

Araştırmada 90'lı yıllarda gerçekleştirilen genel seçimlerle ilgili belirlenen varsayımlardan üçüncüsünü DSP'nin, SHP'nin seçimlerde HEP ile işbirliği yapmasını gerekçe göstererek SHP'ye verilen her oyun HEP'in arkasında yer aldığını iddia ettiği PKK Terör Örgütü'ne gideceği yönündeki korkuları kullandığı yönündedir. Nitekim analiz sonrasında ulaşılan bulgular DSP'nin yüzde 64 oranında bu doğrultuda korku iletilerini kullandığını ortaya koymaktadır. Öte yandan DSP'nin, SHP ile işbirliği yapan HEP'in arkasında PKK'nın olduğu, dolayısıyla SHP'ye verilen her oyun PKK Terör Örgütü'ne gideceği yönündeki iddialarına karşılık SHP, HEP ile işbirliğinin yeni bir Kürt partisinin oluşumunu engellemesi açısından önem taşıdığına işaret ederken, Ecevit'i Türkler ve Kürtler arasında ayrımcılığı kışkırtarak bölücülük yapmakla suçlamıştır.

1991 Genel Seçimleri'nde 1987'de olduğu gibi muhalefet partileri RP, DYP ve DSP'nin PKK terörüyle ilgili korkuları kullanarak dönemin iktidar partisi olan ANAP'ın sorunun çözümündeki yetersizliğine dikkat çektiği görülür. Verilerin incelenmesi sonrasında ulaşılan diğer bir dikkat çekici husus ise, DSP'nin rakip sol parti olarak yorumlayabileceğimiz SHP'yi Kürt siyasetçilerin kurduğu HEP ile işbirliği yapmasını gündeme getirerek, SHP'ye verilecek her oyun aslında HEP'in arkasında yer alan PKK'ya gideceği yönündeki korku iletilerini kullanmasıdır. SHP ise bu saldırgan ve suçlayıcı strateji karşısında HEP'in yeni bir oluşuma başvurmak yerine SHP çatısı altında demokratik mücadele vermesinin ülke menfaatleri açısından doğruluğuna işaret ederken, Ecevit'i de bu yaklaşımdan dolayı Türk ve Kürt vatandaşlar arasındaki ayrımcılığı körükleyerek bölücülük yapmakla itham ettiği anlaşılır.

1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde ANAP, DYP, SHP, CHP, DSP, MHP, RP ve FP'nin politikalarının laik demokratik Cumhuriyet Rejimi'nin varlığı için tehdit doğurduğu iddiasını içeren korku iletilerini kullandıkları yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmiştir. 1991 Genel Seçimleri'nde laiklik, cumhuriyet ve demokrasi ile ilgili korku içerikli iletilerin yer aldığı tabloya göre, DYP dinin siyasete alet edildiği iletisini yüksek oranda kullanırken, DSP'nin de benzer iletileri kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel miting konuşmalarında "camiye, kışlaya, okula siyaset sokmayın" uyarısında bulunurken, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in ise milletin din duygularının istismar edildiği yönündeki iletileri laikliğin tehdit altında olduğuna işaret ederken, RP'ni de rejim için potansiyel bir tehlike olarak tanımlamaktadır. Diğer yandan elde edilen veriler doğrultusunda RP'nin 1991 Genel Seçimleri'nde laikliğin dindar insanlar üzerinde baskı aracı olarak kullanıldığı yönünde korku iletilerine yer vermediği, rejimle ilgili eleştirilerini daha çok başörtüsü ve imamhatip liseleri üzerinden dolaylı yoldan yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

1995 Genel Seçimleri'nde laiklikle ilgili korkuları içeren iletilerin analizinde en fazla oranda DYP, yakın oranlarda RP, CHP, ANAP, BBP ve DSP'nin korku iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır. Analiz sırasında elde edilen veriler ANAP, CHP ve DSP'nin seçim mitinglerinde RP'ni rejim için tehdit olarak nitelendirirken, DYP'nin bir yandan laik demokratik Cumhuriyet'in tehdit altında olduğu, diğer yandan ise laikliğin dindar insanlar üzerinde baskı unsuru olarak kullanıldığı yönünde iletiler kullandığını ortaya koymuştur. RP'nin iletilerinin tamamını laikliğin dindar kesimler üzerinde baskı unsuru olarak kullanıldığı varsayımını içerir. Nitekim RP'nin kimi miting konuşmalarında dile getirdiği "bunlar millet ve iman düşmanıdır" ifadesi laik kesimlere karşı bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bulgular ekseninde değerlendirildiğinde CHP, DSP ve ANAP'ın laik Cumhuriyet Rejimi ile ilgili korkularını iletilerine kesin bir dille yansıtırken, DYP'nin (DYP Genel Başkanı Tansu Çiller) laiklikle ilgili korkuları içinde barındıran iletilerinin çelişkili yapısı, benimsediği popülist yaklaşımların bir sonucu olarak değerlendirebilir.

1999 Genel Seçimleri'nde ise laik demokratik Cumhuriyet ile ilgili korkuların içerdiği iletileri en fazla oranda sırasıyla FP, CHP, ANAP ve DSP, DYP'nin

kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre, FP iletilerinde gerçek anlamda laikliğin tek temsilcisinin kendileri olduğunu iddia ederken, iktidar partilerinin yanlış uygulamaları nedeniyle laikliğin dindar insanlara baskı aracı olarak kullanıldığı ve bu yanlış uygulamalar nedeniyle rejimin tehlikede olduğuna işaret eden korkulara yer verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Nitekim FP miting konuşmalarında laikliği içlerine sindiremeyen parti olarak gösterilmelere karşı çıkarken, aslında diğer partilerin laiklik karşıtı olduğunu ileri sürmüştür. CHP miting konuşmalarında siyasal İslam tehdidi karşısında seçmen kitlesinden demokrasiye, laikliğe ve Atatürk'e sahip çıkılmasını vurgularken, ANAP'ın ise ülkenin İran'a dönme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu içeren korkuları kullandığı anlaşılmaktadır. Araştırma sırasında DYP'nin ise laik demokratik Cumhuriyet ile ilgili korkuları genel olarak RP'nin laiklik karşıtı söylemleri nedeniyle 28 Şubat sürecinin yaşanması ve imamhatiplerin kapatılması üzerinden aktardığı bulgusuna ulaşılmıştır.

1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde diğer dönemelredn farklı olarak rejim için duyulan korkuları içeren iletilerin kullanıldığı görülür. Buna göre, 1991 Genel Seçimleri'nde Demirel ve Ecevit'in, Erbakan'ın din istismarı yapan söylemleri nedeniyle rejim için tehdit olarak hedef gösterildiği anlaşılmaktadır. 1995 Genel Seçimleri'ne katılan partilerin tamamının RP için benzer korku iletilerini kullandığı anlaşılırken, dönemin DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in muhafazakâr ve dindar kesimlerden destek almak için o güne kadar Demirel dönemindeki DYP'nin laikle ilgili net tutumunu bir anlamda değiştirdiği söylenebilir.

DSP'nin 1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde milliyetçi kesimlerin oyunu alabilmek için başta ABD olmak üzere, GB'nin yanı sıra AB'nin uyguladığı politikaların Türkiye açısından yarattığı tehlikelere işaret eden korkuları dile getirdiğine ilişkin varsayımın doğruluğu da büyük ölçüde desteklenmektedir. Buna göre DSP Genel Başkanı Ecevit, 1991 Genel Seçimleri'nde miting konuşmalarında 1980 öncesinde haşhaş ekimi yasağı ve Kıbrıs meselesiyle ilgili olarak ABD'ye karşı duruşunu hatırlatarak milliyetçi kimliğini ön plana çıkarmıştır. 1995 Genel Seçimleri'nde ise DSP'nin eşit oranlarda ABD'nin ve Avrupa ülkelerinin Türkiye üzerinde uyguladığı politikalarının yanı sıra GB politikalarına ilişkin korkuları miting konuşmalarında yansıttığı anlaşılmaktadır. Buna göre Ecevit, GB'ne girilme

koşullarını eleştirerek GB'ne karşı olmadıklarını fakat diğer Avrupa ülkeleriyle eşit koşullarda bir GB anlaşması yapılması gerekliliği üzerinde durmuştur. GB için hükümetin Kıbrıs'ı sattığını savunan Ecevit, iktidara geldiklerinde GB anlaşmasını "Sevr Anlaşması" gibi yırtacaklarını ifade etmiştir.

ABD ve Avrupa ülkelerinin Türkiye üzerindeki politikalarından duyulan korkuları "Batı Gölge etmesin yeter" ifadesiyle dile getiren Ecevit'in benzer korkuları içeren iletileri 1999 Genel Seçimleri'nde de kullandığı görülmektedir. Nitekim 1999 Genel Seçimleri'nde Ecevit, "Avrupa Birliği kapıları kapanırsa, Türkiye'nin önünde bambaşka kapılar açılır", "Bize insanlık dersi vermek isteyen Avrupalılar evvela Türkiye'den insanlık öğrensinler" diyerek ABD, Avrupa ülkeleri ve AB'nin Türkiye üzerinde uyguladığı politikalardan duyduğu endişelere dikkat çekmiştir. Her ne kadar çalışmanın varsayımı 1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'yle ilgili olsa da 1987 Genel Seçimleri'nde DSP'nin aynı korkularla ilgili nasıl bir tutum izlediği belirlemek araştırmanın daha sağlıklı ve verimli olması açısından önemlidir. Bu bağlamda ele alındığında 1987 Genel Seçimleri'nin incelendiği bölümdeki tablolarda yer alan verilerin ışığında Ecevit'in milliyetçi kesimin desteğini alabilmek için benzer korkuları kullandığı görülür. Buna göre 1987 Genel Seçimleri'nde Ecevit, eşit oranlarda ABD ve Avrupa ülkelerinin politikalarından duyulan korkuları miting konuşmalarında kullandığı belirlenmiştir. Örneğin Özal Hükümeti'nin Türk halkını ABD tütününe alıştırmak istediğini ileri süren Ecevit, "O halde Özal oyunu sizden değil, ABD'nin Virjinya eyaletinden istesin" ifadesiyle ABD politikalarından duyulan endişeleri ön plana çıkarmıştır.

1991 ve 1995 Genel Seçimleri'nde RP'nin toplumdaki milliyetçi kesimlerin desteğini alabilmek için ABD, Avrupa, AB, GB, IMF, İsrail ve Yahudi politikalarına dayanan korkuları, dindar kesimlerin desteğini almak için ise başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalarla dindar insanlara baskı uygulandığı görüşüne dayanan korkuları ön plana çıkarttığıyla ilgili varsayımın doğruluğu ortaya konmuştur. Buna göre RP 1991 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda sırasıyla ABD, Avrupa ülkeleri, İsrail, Yahudi ve AB politikalarıyla ilgili korkuları kullanmıştır. RP Genel Başkanı Erbakan'ın kullandığı iletilerinin içeriğini bu korkuların nesnesi haline getirdiği rakip partiler yer almaktadır. Nitekim Erbakan diğer partileri "Batı Kulübünün üyeleri" olarak nitelendirirken, taklitçi partilerin

ülkeye Siyonizmin planı olan köle düzenini getireceğini ileri sürmüştür. 1995 Genel Seçimleri'nde de Erbakan'ın benzer korkuları kullandığı belirlenmiştir. "Bizi Batı'ya şikâyet eden Çiller Müslümanlık nedir bilmiyor…", "Nasıl Rusya'da zulüm bittiyse, ülkemizde de bitecektir." diyen Erbakan, GB'nin delilik ve gâvurlara esir olmaktan başka bir şey olmadığını, hedeflerinin "Dünya İslam Birliği" ni kurmak olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan seçim kampanyası kapsamında düzenlenen mitinglerde Erbakan 1987 ve 1991 Genel Seçimleri'nde olduğu gibi başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalarla dindar insanlara baskı uygulanarak yaşam alanlarının kısıtlandı görüşüne dayanan korkuları kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

28 Şubat sonrasında RP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması sonrası Milli görüşün temsilcileri FP ile siyasal yaşamlarına devam etmiştir. 1999 Genel Seçimleri'nde FP'nin milliyetçi kesimin oylarını alabilmek için RP'nin çizgisini sürdürmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte FP'nin muhafazakâr kesimin oylarını alabilmek için başörtüsü, imamhatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalara dayalı korkuları kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre FP Genel Başkanı Kutan, miting konuşmalarında 18 Nisan'da iktidara geldiklerinde başörtüsü utancını kaldıracaklarını ve 8 yıllık eğitime "hayır" diyenlere sandıktan hesap soracaklarını vurgulayan iletileri kullandığı belirlenmiştir.

1999 Genel Seçimleri'nde DYP'nin dindar ve muhafazakâr kesimlerin oylarını alabilmek için başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalar üzerinden dindar insanların yaşam alanını kısıtladığına ilişkin korkuları ön plana çıkardığını ileri süren varsayımın doğruluğu ortaya konulmuştur. DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, Erbakan'ın "imam hatipler arka bahçemizdir" dediği için imamhatiplerin kapatılmasına neden olduğunu belirtirken, diğer yandan DSP ve ANAP Hükümeti'ni bu alanda yasaklamalar getirmesi nedeniyle eleştirmiştir. Sonuç olarak DYP Genel Başkanı Tansu Çiller mitinglerde gerçekleştirdiği konuşmalarında Türkiye'de inanan samimi Müslümanlara en fazla zararı RP'nin verdiğini vurgularken, Ecevit ve Yılmaz'ın ezanın sesini kıstırmakla, Kuran kurslarını kapattırmak ve başörtülü öğrencilerin coplanmasına izin vermekle suçlamıştır.

Elde edilen verilerin incelenmesi sonucunda ulaşılan bulgular ANAP'ın da DYP gibi 28 Şubat süreci ve imam hatiplerin kapanmasının sorumlusu olarak RP'ni gösterdiği ortaya koymaktadır. Nitekim "Ne zaman ki Erbakan, üniversite rektörleri başörtülü kızlarımızın önünde selam duracak dedi, memleket karıştı" diyen Yılmaz, Kuran kursları ve imamhatiplerin kapatılmasında RP-DYP-CHP'nin imzalarının olduğunu ileri sürmüştür. Araştırmada CHP ve DSP'nin bu korkular üzerinden iletilerine rastlanmazken, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin ise DYP, ANAP ve FP'nin türbanı siyasi malzeme yaparak toplumu kutuplaşmaya sürüklediği yönündeki eleştirileri içeren iletileri kullandığı belirlenmiştir.

1999 Genel Seçimleri'nde FP, diğer partilerin laiklik adı altında baskıya dayalı yaklaşımları nedeniyle rejim için tehdit oluşturdukları görüşünü içeren korkuları kullandığı yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmiştir. 1999 Genel Seçimleri'nde FP Genel Başkanı Recai Kutan, asıl laik olduğunu iddia eden kesimlerin baskıcı ve yasakçı tutumları nedeniyle dindar ve muhafazakâr kesimlerin yanı sıra rejim için de tehlike yarattığını kaydetmiştir. Bu bağlamda ele alındığında Kutan, diğer partileri din düşmanlığı yapmakla suçlarken, FP'ni Batılı anlamda laikliğin tek temsilcisi olan parti olarak tanımlamıştır.

1991 Genel Seçimleri'nde RP toplumsal ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkuları, DSP ve CHP ise insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirme korkularını içeren iletilerini kullandığına ilişkin varsayımın doğruluğu büyük ölçüde ortaya konulmuştur. 1991 Genel Seçimleri'nde Erbakan Türkiye'de içki kullanımının iki kat arttığını ve halkın bir litre süt yerine iki litre içki içer hale geldiğini söylerken, TV'de yayınlanan Amerikan ve Avrupa filmleri ile Türkiye'nin ahlakı yapısının bozulduğunu vurgulamıştır. Elde edilen verilerin yer aldığı tabloya bakıldığında SHP'nin de toplumsal ahlak yapısıyla ilgili korkulara değindiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu perspektifte ele alındığında SHP Genel Başkanı İnönü'nün kullandığı iletiler enflasyondaki artış ve ekonominin kötü gidişatı nedeniyle toplumda ahlaksızlığın çoğaldığı yönündedir. Araştırma kapsamında 1995 Genel Seçimleri'nde RP'nin, 1999 Genel Seçimleri'nde ise FP'nin toplumsal ahlak yapısıyla ilgili korkularını

içeren iletilerine rastlanamadığı için varsayımın bu dönemlerini içeren kısmının doğruluğu desteklenememiştir.

1991 Genel Seçimleri'nde insan hakları ve özgürlükleriyle ilgili korkuları sol partiler DSP ve SHP'nin, 1999 Genel Seçimleri'nde ise DSP'nin yanı sıra ANAP, DYP ve FP'nin de benzer yönde iletilere yer verdiği belirlenmiştir. 1999 Genel Seçimleri'nde dönemin iktidar partileri olan ANAP ve DSP, geçmiş dönemlerde insan hakları ve özgürlüklerinde yaşanan kısıtlamalara dayalı korkulara değinirken, kendi iktidarları döneminde düşünce, inanç ve vicdan özgürlüğü konusunda gelişme katettiklerini ifade etmiştir. FP'nin ise ülkede inanç ve vicdan özgürlüğünün olmadığını dikkat çekerek, bu konuyla ilgili korkuların giderilebilmesi için seçimlerden iktidara partisi olarak çıkmalarının gerekliliğini ön plana çıkardığı anlaşılır. Öte yandan 1991 Genel Seçimleri'nde CHP ve DSP'nin diğer seçim dönemlerinde olduğu gibi 1980 askeri darbesiyle engellenen işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarıyla ilgili korku içerikli iletilere yer verdiği görülür. Bu anlamda ele alındığında 1999 Genel Seçimleri'ne kadar en fazla sol partiler tarafından dile getirilen insan hakları ve düşünce özgürlüğüyle ilgili korkularından bu tarihten sonra sağ partiler ANAP ve DYP'nin yanı sıra Milli Görüş'ün yeni temsilcisi FP tarafından özellikle başörtüsüyle bağlantılı olarak inanç özgürlüğü ekseninde kullanılmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda ele alındığında 1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde siyasi partilerin seçmen kitlelerinin desteğini almak için 12 Eylül öncesine dönme korkusu, koalisyon korkusu, laik demokratik Cumhuriyet Rejimi'nin tehdit altında olduğunu içeren korkular, Kürt sorunu ve PKK terör örgütüyle ilgili korkular, Türk-Kürt ve laik-antilaik temelli bölücülük korkularının yanı sıra başörtüsü, imam hatipler, Kuran kurslarıyla ilgili korkular, iç ve dış düşmanlarla ilgili korkular, ABD, Avrupa, AB, GB, İMF, İsrail ve Yahudi politikalarına dayalı korkular, toplumun ahlak yapısının bozulması, insan hakları ve özgürlükleri, işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarının yitirilmesiyle ilgili korkulara iletilerine yer verdiğini içeren varsayımın büyük ölçüde doğruluğu ortaya konulmuştur.

CHP, ANAP, DYP ve DSP'nin 2002 Genel Seçimleri'nde AKP ve FP'ni laik demokratik Cumhuriyet için potansiyel tehlike olarak gösteren korku iletilerini kullandığı yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmiştir. Analiz sonrasında elde edilen bulgular en fazla oranda ANAP'ın laik demokratik Cumhuriyet tehdit altındadır iletisini kullandığını, CHP ve DSP'nin de benzer iletileri vurguladığını ortaya koymuştur. ANAP'ın korku iletilerinin içeriğini AKP'nin ülkeyi siyasal İslam ile yönetilen İran'a çevireceği, diğer yanda 28 Şubat'ın yeniden yaşanmasına neden olabilecek bir tehdit olarak göstererek, ülkedeki demokrasi sürecini tıkayacağı yönünde korkuları dile getirmiştir. CHP ve DSP'de iletilerinde AKP'yi rejim için potansiyel tehlike olarak aktarırken, rejimin güvenliği için seçimlerden iktidar partisi olarak çıkmalarının önemine işaret etmiştir. DYP'nin AKP ile ilgili korku iletilerini ise rejim üzerinden duyulan endişeler değil, yeni bir parti olması ve Erdoğan'ın okuduğu şiir nedeniyle hapis cezası alması nedeniyle partinin geleceğinin belirsizliğine dayandırıldığı anlaşılmaktadır. Araştırma sırasında AKP ve DEHAP'ın ise ülkede demokrasinin engellendiği yönünde korku iletilerini kullanarak destek aradığı görülür.

2002 Genel Seçimleri'nde AKP'nin CHP'yi yıpratmak için 12 Eylül öncesine dayanan korkuları kullanmıştır. Buna göre Erdoğan, 12 Eylül öncesinde halkın çektiği ekonomik sıkıntıların baş sorumlusu olarak CHP'yi hedef göstermiş ve CHP'nin iktidar olması durumunda halka benzer sıkıntıları yaşatacağını ileri sürmüştür. Bu sayede seçmen kitlesine toplumun kolektif bilinçaltında yaşayana korkuları harekete geçirerek CHP'yi neden seçmemeleri gerektiğinin altını çizmiştir. 2002 Genel Seçimleri'nde DYP ve ANAP da AKP ile benzer bir strateji izlemiştir. Nitekim DYP ve ANAP, dindar ve muhafazakâr kesimin desteğini alabilmek için CHP'nin tek parti iktidarı döneminde inançlı insanlara baskı yapıldığı iddialarını içeren geçmişe dayalı korkuları ön plana çıkarmıştır. Buna göre Yılmaz ve Çiller'in miting konuşmalarında Baykal'ın 1950 öncesinde olduğu gibi ezanın yeniden Türkçe okunmasını istediğini belirtirken, CHP'nin inançlarla uğraşan yasakçı bir parti olduğunu nitelendirilmesini yaptığı görülür.

SP, AKP ve DYP'nin 2002 Genel Seçimleri'nde dindar kesimin desteğini almak için türban, imam hatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkuları dile getirdiği

yönündeki varsayımın da doğruluğu desteklenmiştir. Tabloda türban ve 8 yıllık eğitimle ilgili korkular en fazla sırasıyla AKP, ardından SP ve DYP'nin kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre Erdoğan, "türban sorunu çözmek namus borcumuzdur" diyerek iktidarları döneminde başörtüsü sorununa çözüm üretecekleri vaadinde bulunurken, Çiller'in başörtüsü yasağına dikkat çekerek "keşke yasaksız bir ülke olabilseydik, bu yasaklar Erdoğan'a yaradı" sözleri ülkede yasakların doğurduğu korkuların AKP'nin oluşumuna zemin hazırladığını ifade etmiştir.

2002 Genel Seçimleri'nde CHP'nin siyasi korkulardan çok ekonomik korkuları kullandığı yönündeki varsayımın doğruluğu ortaya konmuştur. Buna göre korku iletilerinin ilişkili olduğu konuların incelendiği tabloda CHP'nin diğer partilere oranla en fazla ekonomik korkuları içeren iletilere yer veren parti olduğu görülür. CHP'nin miting konuşmalarında yüzde 74 oranında ekonomik korkulara, yüzde 26 oranında ise siyasal korkuları içeren iletileri kullandığı anlaşılmaktadır. Elde edilen verilerin yer aldığı tabloya göre CHP en fazla oranda sırasıyla enflasyon, borç, zam, hayat pahalılığı, işsizlik, yoksulluk, ardından yolsuzluk ve rüşvetin yarattığı korkulara dayalı iletileri kullanmış ve iktidar olması durumunda bu sorunlara çözüm üreteceği vaadinde bulunmuştur.

Araştırmada AKP'nin CHP'yi yıpratma stratejisi doğrultusunda 2002 Genel Seçimleri'nde olduğu gibi 2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde de 12 Eylül öncesindeki CHP iktidarları döneminde yaşanan olumsuzluklara dayalı korkuları ön plana çıkardığıyla ilgili varsayımın da doğruluğu desteklenmiştir. Nitekim 2002 Genel Seçimleri'ne bakıldığında Erdoğan'ın miting konuşmalarında 1978'de yaşanan akaryakıt kuyruklarının sorumlusu olarak dönemin enerji bakanı Baykal'ı sorumlu tutarken 2007 Genel Seçimleri'nde daha eski yıllara gitmiş, 1946 yılına ait mazot ve ekmek karnelerinin üzerinde CHP yazan belgeleri miting konuşmalarında seçmenlerle paylaşmıştır. Diğer yandan araştırma sonrasında ulaşılan bulgulardan biri de AKP'nin zaman zaman 12 Eylül öncesi anarşi ve terör ortamınında yaşananlardan sadece CHP'yi değil MHP'yi de sorumlu tutan iletileri kullandığı yönündedir.

Araştırmada AKP'nin 2002 ve 2007 Genel Seçimleri'ne oranla 2011 Genel Seçimleri'nde 1980 öncesi dönemlere ait korkuları daha fazla oranda kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim AKP'nin korku iletilerinin içeriğine bakıldığında Türkiye tarihinde önemli yer tutan Kahramanmaraş, Çorum ve Dersim olayları, 27 Mayıs darbesi, Menderes'in asılması, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının asılması, 12 Eylül darbesi ve 28 Şubat sürecine kadar uzanan siyasal ve toplumsal olaylar zinciriyle toplumun belleğinde önemli izler bırakan tarihsel olaylara dayanan korkuları hatırlatarak, yaşanan acı tecrübelerde CHP iktidarlarının sorumluluğuna dikkat çekmek istemiştir. Öyle ki, CHP'ye akıl hocalığı yaptığını iddia ettiği Demirel'i "Menderes istismarı" yapmakla suçlayan Erdoğan, "27 Mayıs'ta bir müdahaleye sahip çıkılırken, 28 Şubat'ta bir başka müdahaleye sahip çıkıldı" diyerek, CHP'nin yanı sıra DYP'yi de askeri darbelere destek veren statükocu bir parti olarak nitelendirmiştir. Öte yandan kullanılan korku iletilerinin içeriğine bakıldığında 2011 Genel Seçimleri'nde AKP'nin 2002 Genel Seçimleri'nde DYP ve ANAP'ın stratejilerinin benzerini izleyerek, CHP'nin tek parti iktidarı döneminde inançlı insanlara baskı yaptığı yönündeki korkuları kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

2007 Genel Seçimleri'nde CHP, MHP, AKP ve DP miting konuşmalarında birbirlerine karşı bölücülük iddiasına dayanan korku iletilerini kullanmışlardır. Analiz sonrasında elde edilen bulgular bölücülük korkusuyla ilgili en fazla oranda MHP'nin ardından DP, CHP ve AKP'nin korku iletilerini kullandığını göstermektedir. Buna göre MHP, CHP ve DP, Türk-Kürt ayrımına dayanan etnik kimlik siyaseti nedeniyle AKP'nin ülkeyi bölme çabasında olduğunu ileri sürerken, AKP ise CHP'nin izlediği yanlış politikalar nedeniyle ülkeyi ayrımcılığa sürüklediği, kin ve nefret tohumlarını ektiğine işaret etmiştir. Elde edilen bugular DP'nin hem AKP'yi hem de CHP'yi bölücülük yapmakla suçladığını ortaya koymaktadır. DP, PKK terörü ve Kürt sorunu kapsamında AKP'yi etnik kimlik siyaseti yaparak ülkeyi bölmeye çalıştığını belirtirken, diğer yandan AKP ve CHP'nin rejim üzerinden yapılan tartışmalar ile toplumu kutuplaşmaya sürüklediğini vurgulamıştır.

2007 Genel Seçimleri'nde iktidar partisi AKP'nin Kürt sorunu ve PKK terör örgütüyle ilgili korku iletilerinin içeriğini bağımsız Kürt milletveki adaylarının Meclis'e girmesinin ülke için sakınca doğuracağı yönündeki tehdidi içeren

varsayımın doğruluğu ortaya konulmuştur. Nitekim Erdoğan, miting konuşmalarında bağımsız Kürt Milletvekilleri'nin parlemontaya girmeleri durumunda MHP milletvekilleri ile büyük çatışmalar yaşanacağını belirtirken, bu durumun parlementonun işleyişini bozacağını ve millete hizmet edemeyeceklerini ileri sürmüştür. Analiz sırasında PKK terör örgütünün ülkenin güvenliğini tehdit ettiği yönündeki iletileri en fazla oranda muhalefet partisi CHP, ardından MHP'nin kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre Baykal'ın korku iletilerinin genel içeriğini AKP Hükümeti'nin PKK terör örgütünün başı Abdullah Öcalan'ı tahliye etmeye hazırlandığı iddiaları, Bahçeli'nin iletilerinin içeriğini ise Öcalan'ın asılması yönündeki tartışmaların yanı sıra terörün önündeki en büyük engelin Erdoğan olduğu yönündeki ifadeleri oluşturur.

Elde edilen veriler 2011 Genel Seçimleri'ne katılan siyasi partilerin (AKP, MHP, CHP, BDP, HASP) ülke içindeki çetelerin Türk siyasetini şekillendirmesi tehlikesine dayanan iç ve dış düşman korkusuyla ilgili iletileri kullandıkları yönündeki varsayımın doğruluğunu ortaya koymaktadır. 2011 Genel Seçimleri'nde iç ve dış düşman korkularını içeren iletileri en fazla oranda sırasıyla AKP, MHP, CHP, BDP'nin kullandığı görülür. Nitekim AKP, CHP ve MHP iletilerinde dış kaynaklı güçlerin uzantısı olan çetelerin kaset skandallarıyla Türk siyasetini şekillendirme tehlikesine dayanan iç ve dış düşman korkularını vurgulamıştır. Bu perspektifte ele alındığında MHP'nin kullandığı korku iletilerinin içeriğini Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki gelişmeleri Türkiye'ye yaymak isteyen güçlerin olduğu uyarısının yanı sıra, çetelerin kaset şantajlarıyla MHP'yi şekillendirme çabalarına karşısında boyun eğmeyecekleri yönünde açıklamaları oluşturur.

AKP'nin korku iletilerini ise kaset skandalıyla CHP'yi yeniden yapılandıran güçlerin bu kez aynı oyunu MHP için de oynadığı ileri sürerken, diğer yandan ise kaset skandallarında ismi geçen kişilerin MHP'den ihraç edilmemesini eleştirerek Türkiye'de temiz siyasete ihtiyaç duyulduğunu kaydetmiştir. Kılıçdaroğlu ise miting konuşmalarında çetelerle işbirliği içinde olduğunu iddia eden Erdoğan'a "Nerede bu Ergenekon? Gidip üye olacağım" diye cevap verirken, kaset skandallarıyla ilgili olarak "bütün kasetleri önce kendisi izliyor sonra da bir kısmını açıklıyor" diyerek kaset skandallarının arkasında AKP'nin olduğuna işaret etmiştir. Öte yandan

AKP'nin miting konuşmalarında CHP'yi Ergenekon kapsamında bir çete olarak nitelendirmesi ve rakip partilerin (CHP, MHP, BDP) ulusal ve uluslararası çeteler tarafından yönetildiği iddialarını içeren korkuları vurgulaması araştırmada ulaşılan diğer bir bulguyu oluşturmaktadır.

2011 Genel Seçimleri'nde AKP, BDP ve PKK'nın Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkı üzerinde tehdit ve şantaj kullanarak AKP'ye oy verilmesini engellediği yönündeki korkuları kullandığıyla ilgili varsayım desteklenmiştir. AKP, PKK'dan aldığı güçle halkı korkutarak, tehdit ederek oy aldığını iddia ettiği BDP'yi terörün gölgesinde siyaset yapmakla suçlarken, birliği ve beraberliği bozmak isteyenlerin Kürtleri İslam dininden uzaklaştırmak istediğini ileri sürmüştür. Analiz sırasında MHP'nin AKP Hükümeti'nin yanlış politikaları nedeniyle anarşi ve terörün sokakları yönettiğini vurguladığı, CHP'nin ise ülkeyi tehdit eden PKK terörünün Kürt vatandaşlara üniter yapıyı koruyarak, eşit yurttaşlık temelinde hak ve özgürlüklerin tanınmasıyla çözümleneceği vaadinde bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan AKP'nin korku iletilerinde BDP'nin arkasında PKK terör örgütünün olduğunu sık sık vurgulaması ve BDP, CHP, MHP'nin seçimlerde AKP'ye karşı ittifak yaptıklarına işaret etmesi ulaşılan diğer bulgular arasındadır.

Araştırmada AKP'nin 2011 Genel Seçimleri'nde İsrail ve Yahudilerin politikalarına ilişkin korkuları kullandığı yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmiştir. Nitekim 2002 ve 2007 Genel Seçimleri'nde miting konuşmalarında İsrail ve Yahudi politikalarına ilişkin korku iletilerine rastlanmayan AKP'nin, 2011 Genel Seçimleri'nde bu konuya ilişkin korku içerikli iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır. Buna göre Erdoğan kullandığı korku iletilerinin genel içeriğini Mavi Marmara Olayı paralelinde İsrail Hükümeti'nin haksız politikaları oluştururken, CHP'nin ise Mavi Marmara Olayı'na ilişkin AKP Hükümeti'nin sorumluluğuna işaret eden korku iletilerini kullandığı anlaşılmaktadır.

CHP'nin 2011 Genel Seçimleri'nde insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra, YGS sınavındaki usulsüzlükler ve ekonomideki yolsuzluklara ilgili korkuları ön plana çıkardığı yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmiştir. Buna göre 2011 Genel Seçimleri'nde insan hakları ve özgürlüklerle ilgili korku iletilerinin incelendiği

tabloda CHP en fazla sırasıyla düşünce özgürlüğü, ardından kişisel yaşam alanlarına müdahale, faili meçhul cinayetler ve işkenceyle ilgili korku iletilerini kullandığı görülür. Kılıçdaroğlu, kişisel yaşam alanlarına müdalayle ilgili korku iletilerinde Başbakan Erdoğan'ın ülke sorunlarıyla ilgilenmek yerine vatandaşın belirtirken, kimsenin telefonlarının dinlenmediği, herkesin özgürce konuştuğu, telefon dinleyenlerin cezalandırıldığı bir Türkiye'yi kuracakları vaadinde bulunmaktadır. Miting konuşmalarında ülkenin korku toplumu haline geldiğini vurgulayan Kılıçdaroğlu, AKP Hükümeti'nin faili meçhul cinayetleri ve işkenceyi bitirdikleri yönündeki beyanlarını yalanlarken, 7 yılda 110 faili meçhul cinayet işlendiğinin altını çizmiştir.

2011 Genel Seçimleri'nde YGS ve ÖSS sınavlarında usulsüzlük yapıldığına ilişkin korku iletilerini kullanmasıyla ilgili varsayımın da doğruluğu ortaya konmuştur. Buna göre Kılıçdaroğlu yapılan usulsüzlüklerle ilgili olarak 1 milyon 700 bin çocuğun umuduyla oynandığını ifade ederken, AKP'li bir bakanın yakınının üniversiteye yerleştirilmesi için ÖSYM Başkanlığı'na elektronik posta gönderdiği iddiasını ortaya atmıştır. Erdoğan ise bu iddilalar karşısında Kılıçdaraoğlu'nun SSK Genel Müdürü olduğu dönemde kendi yakınlarını usülsüz atadığını iddiasını kamuoyuyla paylaşmıştır.

2011 Genel Seçimleri'nde CHP'nin ekonomik korku iletilerinin çoğunun rüşvet ve yolsuzluk iddialarını içerdiği yönündeki varsayımın doğruluğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bu döneme ait ekonomik korkuları içeren tablolara bakıldığında CHP'nin en fazla yolsuzluk üzerinden ekonomik korkuları yansıttığı anlaşılmaktadır. Buna göre Kılıçdaroğlu, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir Başbakan'ın bakanlarının yolsuzluk yaptıkları gerekçesiyle listeye alınmadığını söylerken, kul hakkı yiyenlerden hesap soracaklarını vaat etmiştir.

1980 ve 2011 dönemleri arasında gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasal partilerin bölücülükle ilgili korkularının Türk-Kürt ayrımının yanı sıra laik-antilaik ayrımına dayandığı yönündeki varsayımın doğruluğu desteklenmiştir. Tablolarda yer alan veriler göz önünde bulundurulduğunda 1980 ve 2011 yılları arasında gerçekleştirilen sekiz genel seçimde siyasi parti liderlerinin bölücülükle ilgili korku

iletilerinin içeriğini PKK terörü ekseninde Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük ile inanç temelindeki endişeleri içeren ve rejim üzerinde tartışmaları beraberinde getiren laik-antilaik ayrımına dayandığı bulgusuna ulaşılmıştır. 1983 Genel Seçimleri'nde HP ve 1991 Genel Seçimleri'nde DYP'nin mezhepsel olarak Alevi-Sünni ayrımından doğan bölücülük korkularını içeren iletilerine rastlanırken, diğer seçim dönemlerinde varsayımda öngörüldüğü gibi bölücülük korkularının Türk-Kürt ayrımının yanı sıra laik-antilaik ayrımına dayandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmada 1980 sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında kullandığı ekonomik korkuların içeriğini enflasyon, ekonomik kriz, işsizlik, yoksulluk, hayat pahalılığı ve yolsuzluğun oluşturduğuna ilişkin varsayımın da doğruluğu desteklenmiştir. Bu perspektifte ele alındığında 1980 sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlerin tamamında siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarımnda kullandıkları ekonomik korkuların içeriğini en fazla enflasyon, ekonomik kriz, işsizlik, yoksulluk, hayat pahalılığı ve yolsuzluğun oluşturduğu görülür.

Bu perspektifte ele alındığında 2002, 2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde siyasi partilerin en yoğun kullandığı korkuların başında 90'lı yıllarda olduğu gibi laik demokratik Cumhuriyet Rejimi'nin tehdit altında olduğu, 12 Eylül öncesine dayanan korkular, başörtüsü, Kuran kursları ve imam hatipler, ekonomik korkular, çetelerin Türk siyasetini şekillendirmeye çalıştığı iddiasıyla iç ve dış düşman korkusu, ABD, Avrupa, İsrail, Yahudi politikalarından kaynaklanan korkular, bölücülük korkusu, PKK terörü ve Kürt sorunuyla ilgili korkuların yanı sıra, YGS'de usulsüzlükler, insan hakları ve özgürlüklerin yitirilmesiyle ilgili korkular geldiği yönündeki varsayımın doğruluğu büyük ölçüde desteklenmiştir.

Elde edilen bulgular 1980 yılından itibaren gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında kullandıkları korku iletilerinde yer alan "biz" ve "öteki" ayrımı ile rakip siyasi partileri korkunun kaynağı olarak gösterdiğine ilişkin varsayımı doğrulamıştır. Araştırmada siyasi partilerin kendi gibi düşünmeyenleri korkulması gereken taraf, diğer bir ifadeyle tehlike ve tehdidin kaynağı yani "öteki" olarak nitelendirdiği anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamında

seçim dönemleri ekseninde değerlendirildiğinde "biz" ve "öteki" kimi zaman adı tam olarak konulamayan iç ve dış düşman, inanç temelinde laik-antilaik, etnik kimlik temelinde Kürt-Türk ve mezhep temelinde Alevi-Sünni, siyasi görüşler temelinde sağ ve sol, öte yandan Batı yanlıları ve İslamcı kesim üzerinden gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Herhalukarda siyasi partiler seçim mitinglerindeki konuşmalarında "biz" ve "öteki" ayrımı ile kendileri gibi düşünmeyen tarafı, diğer bir ifadeyle rakip siyasi parti ya da partileri düşman taraf ilan ederek, ülkenin varlığı için tehdit oluşturduklarını vurgulamıştır. Bu sayede siyasi partilerin kendi seçmen kitlelerinin sınırlarını korumak ya da genişletmek için güven ve işbirliği duygusunu geliştirmeyi hedeflediği söylenebilir. Bu perspektiften ele alındığında grubun varlığı ötekinden duyulan korkuya bağlı olarak gelişir ve ait olunan grup ile olunmayan grup arasında karşılıklı kuşku "biz" ve "öteki" ayrımını genişleretek korkuyu daha aktif hale getirir. Nitekim korkulan grup kendileri gibi düşünmeyen rakip siyasi partilerdir ve kontrolü ele geçirmeleri durumunda ülkenin varlığının tehlikeye girmesi kaçınılmaz bir risk olarak kendini gösterir.

Gazeteler ait oldukları kimlikleri perspektifinde kendilerine yakın olan siyasi parti liderlerinin korkularını içeren haberlere daha fazla yer verdikleriyle ilgili varsayımın doğruluğu büyük ölçüde desteklenmiştir. Elde edilen bulgular liberal siyasi kimliğe sahip olan Hürriyet Gazetesi'nin sadece 2002 Genel Seçimleri'nde sosyal demokrat parti CHP'nin haberlerine diğer partilere oranla daha fazla yer verdiğini gösterirken, diğer seçim dönemleriyle ilgili ulaşılan bulgular ise varsayımın büyük ölçüde doğruluğu ortaya koymaktadır. Nitekim 1983 Genel Seçimleri'nde milliyetçi, muhafazakâr görüşe sahip olan MDP'nin, 1987 Genel Seçimleri'nde benzer görüşlere sahip MÇP'nin, 1991 Genel Seçimleri'nde liberal sağ parti DYP'nin, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde liberal sağ parti ANAP'ın, 2002 Genel Seçimleri'nde CHP'nin, 2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde ise dindar ve muhafazakâr olarak tanımlanmasına rağmen kendini liberal sağ parti olarak tanımlayan AKP'nin haberlerinin Hürriyet Gazetesi'nde daha fazla yer aldığı anlaşılmaktadır.

Sol eğilimli Cumhuriyet Gazetesi'nde ise 1983 Genel Seçimleri'nde MDP, 1987 Genel Seçimleri'nde SHP, 1991 Genel Seçimleri'nde SHP, 1995, 1999, 2002,

2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde CHP'nin haberlerinin birinci sırada yer aldığı belirlenmiştir. Analiz sırasında Cumhuriyet Gazetesi'nin 1983 Genel Seçimleri'nde sol görüşlü HP yerine milliyetçi muhafakar görüşlü MDP'nin haberlerine daha fazla oranda yer ayırması varsayımın bu seçim dönemiyle ilgili kısmını doğrulamamıştır. Öte yandan diğer seçim dönemlerine ilişkin Cumhuriyet Gazetesi ile ilgili varsayımın doğruluğu desteklenirken, DSP'nin haber oranının CHP'nin hemen ardından geldiği bulgusuna ulaşılmıştır. Dindar muhafazakâr kimliğe sahip olan Tercüman Gazetesi'nin 1983 Genel Seçimleri'nde diğer gazetelerde olduğu gibi MDP, 1987 ve 1991 Genel Seçimleri'nde ise en fazla oranda DYP, ardından RP'nin haberlerine yer verirken, yine benzer siyasi kimliğe sahip olan Zaman Gazetesi'nin ise 1995 Genel seçimleri'nde DYP, RP, 1999 Genel Seçimleri'nde FP, DYP, 2002 Genel Seçimleri'nde AKP, ardından FP, 2009 Genel Seçimleri'nde AKP, ardından DP, 2011 Genel Seçimleri'nde ise CHP'nin ardından AKP'nin haberlerinin geniş oranda yer aldığı, Taraf Gazetesi'nin ise 2011 Genel Seçimleri'nde en fazla oranda AKP'nin haberlerine yer verdiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda gazetelerin ait oldukları kimlikler perspektifinden kendilerine yakın olan siyasi partilerin miting konuşmalarını içeren haberlerine daha fazla oranda yer verdiğiyle ilgili varsayım büyük ölçüde desteklenmiştir.

SONUÇ

Korku benliğe ve varlığa yönelik bir tehlike veya tehdit durumunda ortaya çıkan duygusal bir tepki olarak tanımlanabilir. İnsanlık tarihi boyunca bireylerin ve toplumların yaşamlarını şekillendiren korku insanlığın her döneminde farklı şekillerde varlığını ortaya koymuştur. Bu anlamda ele alındığında çalışmanın giriş kısmında belirlenen soruların yanıtlanabilmesi ve varsayımların desteklenebilmesi için çalışma beş bölüm üzerinden ele alınmıştır. Korkunun yapısı ve işlevselliğinin anlaşılabilmesi için çalışmanın birinci bölümünde korku kavramının tanımı yapılırken, korkunun tarihsel dönemlere göre incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Aynı bölümde korku, Gramsci'nin hegemonyası, Althusser'in devletin ideolojik aygıtları ve Frankfurt Okulu temsilcilerinden Horkheimer, Adorno ve Marcuse'un düşüncelerini içeren eleştirel kuram perspektifinde psikolojik, sosyo-psikolojik, sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve iletişim bilimleri açısından incelenmiştir.

Korkunun tarihsel dönemlere göre ele alındığı kısmı tarih öncesi dönemlerden başlar. Tarih öncesi dönemlerde ilkel insan zenginlik, yoksulluk, kölelik gibi çeşitli ayrımlara sahip değildir. Diğer bir ifadeyle herkes aynı yaşam koşullarına sahiptir ve doğanın tehlikeleri karşısında yaşadıkları ölüm korkusu dayanışmaya dayalı kolektif bir yaşamı beraberinde getirir. Korkunun beraberinde doğaya karşı hayatta kalabilmek amacıyla verdikleri savaşım sırasında keşfettikleri yeni bilgi ve yöntemler insanın diğer canlılardan farkını ortaya koyarken uygarlığın temellerinin atılmasına da zemin hazırlamıştır. İlkel insanların bir arada yaşayarak verdikleri hayatta kalma mücadelesi sürecinde ölüm korkusunun yanı sıra bilinmeyenden duyulan korku nedeniyle "totem inancı" ve "büyü" gibi batıl inançların geliştiği görülür. Cilalı Taş Çağı'nda yerleşik yaşama geçen insanın bu döneme kadar doğaüstü güçlere karşı duyduğu korkuya, insan eliyle var edilen savaş ve kölelik gibi yeni korkuların eklendiği anlaşılır. Özel mülkiyetle beraber insan sahip olduğu ürününü, toprağını, hayvanlarını, özgürlüğünü kaybetme korkusunu yoğun biçimde yaşamaya başlar. Diğer yandan kölelik sisteminin doğuşu insanın yaşaması için gerektiğinden fazlasının üretilmesi yani artı üretime geçilmesini sağlarken, toplumsal sınıfların oluşmasını ve egemen güçlerin kendi düzenlerini kurmasından kaynaklanan yeni korkuların oluşumunu da beraberinde getirir.

Çalışmada İlkçağ insanlarının yaşadığı korkular Sümerler, Mısırlılar, Eski Yunanlılar ve Roma medeniyetleri başlığı altına incelenmiştir. Buna göre, Sümerlilerin siyasal ve sosyal yapısına bakıldığında yöneten ve yönetilenden çok toplumsal yapıdaki kölelik ve özgürlük gibi, zenginlik ve fakirlik gibi ayrımlardan doğan ciddi çatışmaların oluşturduğu korkulardan bahsedilebilir. Bu dönem ile ilgili üzerinde durulması gereken bir başka husus ise, bilinmeyenden duyulan korkunun peşi sıra büyü inancının toplumda yaygın olarak kabul gördüğüdür. Öyle ki bu sayede, büyücüler üretime fiziksel olarak hiç katılmadıkları halde artık üretim üzerinden pay sahibi olmayı başaran ilk kesim olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.

Doğadaki her canlıda olduğu gibi insanoğlunun yaşamını devam ettirebilme içgüdüsünün temelinde ölüm korkusu yer almaktadır. Mısırlılar için ölüm korkusu ahlaki bir kaygıdan kaynaklanırken, Sümerliler'de ölümden sonraki yaşamın acılar ve güçsüzlükler ile dolu olduğu için başlı başına korkunun nesnesi olarak kendini gösterir. Ölümsüzlüğü yalnızca kendisinin ayrıcalığı olarak gören firavunlar, Orta Krallık zamanında soyluları kendine bağlamak için onlara ölümsüzlük bağışladığı bilinmektedir. Bu sayede firavunlar, ölümsüzlük bağışladığı soyluların öteki dünyada yargılanacağı korkusuyla kendine karşı gizli suçlar işlemelerini de engellemişlerdir. Öte yandan Mısırlıların inancına göre bir Tanrı olarak kabul gören ve belirli dönemlerde taşan Nil Nehri kâhinler tarafından izlenirdi. Nilin taşmasını Tanrılar'ın kendilerini cezalandırdığı yönünde algılayan Mısırlılar, cezalandırabilecekleri korkusuyla tapınaklara akın akın armağan ve kurbanlar gönderdikleri bilinir. Güçlü inançların yaşamı şekillendirdiği Mısır döneminde nomarkların kölelere ve köylülere karşı kullandıkları acımasız tutum ile üretilen korkunun kökeninde ise, düzenin dolayısıyla kendi varlıklarını koruma amacı yatmaktadır. Korkunun yeni korkuların oluşumuna meydan verdiği düşünüldüğünde, toplumsal denetimi sağlamak amacıyla üretilen korkunun yansıması olarak her an çıkabilecek bir ayaklanma karşısında nomarklar da korku dolu bir dünyada yaşamaya mahkûm olduğu söylenebilir.

İlkçağ dönemi medeniyetlerinden olan Eski Yunan'ın krallık döneminde toprakların giderek az sayıda kimsenin elinde toplanması feodal bir yapı oluşturur. Borçlarını ödeyemediklerinde ipoteğe verdikleri topraklarını yitirdikleri gibi

borçlarını ödeyemediklerinde alacaklılarının köleleri durumuna düşerlerdi. Yunan toplumunda bu yaygınlaşmış olguya borç köleliği denilmektedir. Bundan dolayı Eski Yunan'da sınıf kavgası hem çok korkunç boyutlarda ve çok uzun süre devam etmiştir. Güvensizlik ve korku bir sınıfı ötekinden uzaklaştırırken, yurttaşlar olağanüstü durumlar dışında askeri seferlere katılmamaya başlayınca birlikler hizmet görmenin beslediği eski psikolojik dayanışma duygusunun yok olduğu anlaşılır. İlk zamanlarda Romalılarda da varolan borç köleliği, zaman içinde kaldırılarak insanların özgürleşmesini sağlamıştır. Öte yandan bu dönemde duyulan en büyük korkuların başında yine köleliğe dayalı isyanlarının geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu dönemde başta "Spartacus" ayaklanması olmak üzere pek çok köle ayaklanmasının Roma ordusu tarafından güçlükle bastırıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde Roma'nın yönetici sınıfının arasındaki siyasal iktidar mücadelelerinin neden olduğu çatışmaların oluşturduğu siyasal korkular dikkat çekicidir. Ezilen halkın ve kölelerin sık sık çıkardığı isyanlar sonuca ulaşmayınca toplumun aşağı katmanlarında dünyanın kötülüklerinden ve acılarından kurtaracak bir "göksel kurtarıcı" beklentisi doğmuş ve geniş ölçüde yaygınlaşmıştır. Romalılar Hristiyanlığı iki yüz yıl süresince hastalık olarak görmüşler ve yok etmeye çalışmışlardır. Nitekim Roma imparatorları tüm bu baskı ve zulüm yöntemleri işe yaramayınca imparatorluğun saldırılarla dağılmasını durdurmak için bir zamanlar tüm güçleriyle karşı çıktıkları ve yayılmasından korktukları Hristiyanlığı tanıma yoluna gitmiştirler. Hristiyanlığı devlet dini olarak kabul eden imparator I. Theodosius'un imparatorluğu iki oğlu arasında paylaştırarak Roma imparatorluğun dağılma tehlikesini bir süre için önleyebilmiştir. I.Theodosius'un imparatorluğu Batı Roma ve Doğu Roma olmak üzere iki oğlu arasında paylaştırması sonrasında, Roma Kilisesi ve İskenderiye Kilisesi arasında siyasal iktidar kaynaklı korkuları da beraberinde getirmiştir. Kilisenin artan baskıcı siyaseti imparatorlarca yumuşak karşılanırken, devlet işlerine karışan din adamları giderek Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi, kilisenin koruyucusu olarak konumlanır.

Ortaçağ Avrupa toplumlarında toprak köleliği ve sonrasında doğan feodal sistemin getirdiği yeni toplumsal düzen beraberinde yeni siyasal, sosyal ve ekonomik korkuları getirmiştir. Örneğin feodal beylik babadan oğula geçerken, onların emrinde çalışan kolonlar kendi haklarını yaşayamaz duruma gelmiş ve yoksul köylü kesimin

yaşadığı korkular sonraki yıllarda kendini köylü ayaklanmalarıyla göstermiştir. Devletin varlığını tehdit eden bu yeni toplumsal düzen karşısında korkan krallar ise ruhban sınıfı ve feodal beylere karşı başlatılan ayaklanmaları kentli soylu sınıfı destekler. Ortaçağ Avrupası döneminde yaşanan korkular arasında İslamiyet ve Türk korkusu da önemli yer tutuğu anlaşılır. İslamiyet'in siyasi ve askeri yükselişi karşısında telaşa düşen Avrupalıların tehlikeli bir salgın hastalığa karşı koymak istercesine bir tavır içine girmeye başladığı görülür. Sadece Ortaçağ Avrupası'nda değil Yeniçağ'ın başlarında da Türk ve Müslüman korkusunun tüm ağırlığıyla devam ettiği görülür. Nitekim Burke, Yeniçağ başlarında Avrupa halk kültürünü incelediği kitabında kayıtsız şartsız korkulan imgeler arasında büyücülerin yanı sıra Yahudilerin ve Türklerin de yer aldığı belirtir.

Ortaçağ döneminde engizisyon mahkemelerinin gerçekleştirdiği baskı, şiddet ve ölüm cezaları kilisenin toplumda korku üreterek farklı görüşleri ve yaşam tarzlarını engelleme yoluna gitmiştir. Ortaçağ'da kötü insanların şeytanla işbirliği içinde olduğu inancını kullanan kilise, din sapkınları olarak nitelendirdiği kişilerin şeytanla işbirliği yaptığı argümanı ile bu kesime karşı toplumda büyük bir nefret ve korku oluşturmayı başarmıştır. Oluşan toplumsal korku ve nefret nedeniyle 16'ıncı Yüzyılda cadı avlarının Avrupa'nın birçok kısmında belirgin biçimde arttığı görülür. Kilise, otoritesinin sorgulandığı her alanda engizisyon mahkemeleri ve cadı avları sayesinde üretilen korkular ile toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda egemen güç olmayı devam ettirebilmiştir. Öte ayandan Ortaçağ'da feodal düzenin toplumsal ve iktisadi baskınları özellikle Yüzyıl Savaşları ile halkı tam bir bezginliğe sürüklerken, 1320'li yıllarda ardı sıra gelen kötü hasatlar yüzünden yaşanan ölüm oranları pek çok yerde dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Nüfusta yavaş seyreden bir gerilemenin başlangıcını oluşturan bu durum, salgın hastalıkların ortaya çıkmasıyla bir felakete dönüşür. Bu olumsuz koşullar insanların yaşamında sapmalar ve felaketlerin beraberinde yeni ve daha şiddetli toplumsal çatışmaları getirmiştir.

Yeniçağ'da Martin Luther'in görüşleri beraberinde Hristiyan öğretilerinin formülleşmesinden kaynaklanan yeni mezhepler doğmuştur. Bunun sonucunda Avrupa'da yüzyılın üzerinde süren din savaşları ile inançların sarsılması temeline dayalı korkuları beraberinde getirmiştir. Avrupa topraklarında gerçekleşen reform

hareketinin neden olduğu siyasal ve sosyal olaylar 1520-1650 yıllarını kapsayan yaklaşık yüz otuz yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Bu süre içinde yaşananlara bakıldığında Katolikler ve Protestanlar'ın birbirlerinden duyduğu korkunun toplumsal yapıda baskı ve şiddet olarak tezahür ettiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde toplumsal kontrol mekanizması için gerekli olan korkunun üretilmesi ve yaygınlaşması için cadı avlarının önemli yer tuttuğu gerçeğiyle karşılaşılır. Avrupa'da 1430 ve 1780 yıllarına yayılan legal cadı avlarının çok büyük bir bölümü karanlık Ortaçağ'da değil aslında Yeniçağ'da yaşanmıştır. Avrupa'da büyük bir histeriyle yaşanan cadı avlarının sebeplerine bakıldığında en önemlilerinin başında kilisede gerçekleştirilmek istenen reformist hareketlerin olduğunu sonucuna ulaşılabilir. Cadı avları Adorno'nun "Otoriteryan Kişilik" isimli kitabında Yahudilerle ilgili yaptığı araştırmada yer alan "Yahudiler kontrolü gasp edecek kişiler olarak tehlikeli görülmektedir" bulgusunu hatırlatır. Bu perspektifte ele alındığında Katolikler ve Protestanlar arasında yaşanan ötekinden duyulan korkunun temelinde "kontrolü gasp edecek kişiler" yargısının yer aldığı söylenebilir. Avrupa'nın bu dönemdeki sosyolojik yapısına bakıldığında Haçlı seferleri denizyolu ticareti yaparak zenginleşen kentli bir kesimin doğuşuna zemin hazırlar. Yeni bir toplumsal sınıfın oluşmasıyla beraber çatırdayan eski düzenin temsilcisi olan aristokrasi ve siyasal iktidarını korumak isteyen kralları da içine alan toplumsal çatışmalar yeni korkuları da beraberinde getirir.

Tüm bu gelişmeler Avrupa ülkelerinin çoğunda ayaklanmalar ve şiddet eylemlerinin yolunu açar. Örneğin, XV. Yüzyıl Almanya'da köylü ayaklanmalarının yüzyılı olurken çok zaman kentlerdeki yoksullar ve hatta burjuvalarca desteklenen bu ayaklanmalar feodal düzeni büyük ölçüde güçsüz düşürür. Öte yandan 16. yüzyılın sonlarından başlamak üzere 1630'lu yıllara kadar süren "Küçük Buzul Çağı" da iklim koşullarında beklenmeyen ve uzun süreli değişiklikler ilk etkilerini tarımsal alandaki düşüşle gösterir. Olumsuz hava koşulları nedeniyle yaşanan pahalılık yaklaşık on yıl sürerken yetersiz hijyenik koşullarının da etkisiyle salgın hastalıkları ortaya çıkar. Böylece Avrupa'da kıtlık, veba ve diğer hastalıklardan dolayı nüfusun en az yüzde 25'i yaşamını kaybeder.

Yakınçağ'da yaşanan korkuların en önemli sebeplerinin başında sanayileşme gelmektedir. Duman tüten bacaların çevreye verdiği zarar doğayı tehdit ederken, fabrikalarda çalışmak için kırsal kesimden şehre inen insanın sanayi çağının beraberinde getirdiği yeni şartlara uyum sağlama sürecinde yaşadığı sorunların kaynağındaki korkular yaşamı biçimlendirmeye başlamıştır. Örneğin sanayi devrimi kapitalizmin dolayısıyla da burjuvazinin yükselişini de beraberinde getirir, artık bireyi toplumda bir yere oturtan ve saygınlığını sağlayan şey para olmaya başlar. 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitalistlerin dışında kalan kesimlere doğru yayılan tüketim kültürüne geçilmeye başlanmasıyla meta fetişizmin yaygınlaştığı anlaşılır. Dolayısıyla kapitalizmin kırsal kesimlere girmesiyle birlikte yaşadığı erilgen ve akışkan yapı toplumsal hayatı anlamlandırmada güçlük çeken insanların sayısını artırır. Bu anlamda ele alındığında Yakınçağ'da sanayileşme ve kentleşmeyle beraber gelişen modern dünyada insan daha fazla yalnız ve daha fazla korkularla bir arada yaşamak zorunda kalırlar.

Yakınçağ'da bilimsel ve teknolojik gelişmeler ülkeler arasındaki güç ve iktidar savaşlarının daha şiddetli yaşanmasına neden olur. Nitekim bu çağda yaşanan I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, ABD ve Rusya arasında gerçekleşen Soğuk Savaş'ın yanı sıra Afganistan Savaşı, I. Körfez ve II. Körfez savaşlarının yarattığı korkular tüm dünyayı etkisi altına alır. Dört yıl süren I. Dünya Savaşı tüm Avrupa'da kıtlık ve yoksulluğu beraberinde getirirken ölüm korkusu insanların yaşama tutunmalarında güdüleyici bir rol oynar. Almanya'nın ırkçı duygular temelinde dünyanın tamamında yarattığı korku kısa ise kısa sürede çok sayıda ülkenin Hitler'i durdurabilmek için II. Dünya Savaşı'na girmesine neden olur. Yakınçağ 'da yaşanan en etkili korkulardan biri de komünizm korkusu ve onun peşi sıra tüm dünyada yaşanan Soğuk Savaştır. ABD ve Rusya birbirini kendi varlıkları için tehdit olarak gördükleri için birbirlerine karşı derin bir güvensizliğin sonucu olarak korku duyarlar. Bu korku her iki devletin ulusal politikalarının yanı sıra pek çok ülkenin kaderini de şekillendirmesinin yanı sıra silah sektörüne de ciddi yatırımların yapılmasına yol açar. Gelinen noktada her iki ülke atom bombalarını neredeyse tekeline sahiptir ve müttefikler arasındaki zıtlıklar sertleştikçe olası bir savaşta tüm dünyanın yok olabileceği korkusu insanların zihinlerine egemen olur.

Anglosakson devletlerin İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve Japonya'ya karşı hareket tarzları da bu tür silahların tesiriyle şekillenir. Hem stratejik hava harbiyle taş üstünde taş bırakılmayan Alman şehirleri hem de Nagasaki ve Hiroşima'ya atılan atom bombalarının düşmesi göklerin sınırsızlığını kullanan bir savaş stratejisinin ifadesidir. Öte yandan, her iki tarafın da birbirinden duyduğu korku ekseninde gerçekleştirilen teknolojik ve bilimsel buluşlar uzayın keşfedilmesini sağlamıştır. 1961 yılında Yuri Gagarin'in yeryüzü üzerinde bir yörüngede döndükten sonra sağ salim inmesiyle gerçekleşen başarıyı, Amerikan uzay gemisinin 1969'da ayın yüzeyine insan indirmesi takip eder. Görüldüğü üzere korkular yıkıcı yanıyla yıkım, şiddet ve ölümü beraberinde getirebilirken, yapıcı yanıyla da insan uygarlığının gelişimi için yeni kapıların açılmasında da önemli bir role sahip olabilmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında Doğu Avrupa'da şiddet ve korkunun yeni yüzü milliyetçilik akımı olarak kendini gösterir. 1989'dan sonra ulusal anılar ve eski nefretleri yeniden su yüzüne çıkaran milliyetçiliğin beraberinde getirdiği korkular Yugoslavya'yı etkisi altına alır. Bu savaşta Boşnak halkı sistematik soykırıma uğrarken, üç yıl sonra biten savaşta Kızılhaç'ın verdiği raporlara göre 200 bin kişi hayatını kaybederken, 2 milyondan fazla insan da yerini yurdunu terk etmek zorunda kalır. Soğuk Savaş sonrasında korkunun hâkim olduğu diğer bir coğrafya da Ortadoğudur. Büyük devletlerin ve çokuluslu şirketlerin bölge üzerinde denetim kurma çabaları nedeniyle bölge bir türlü istikrara kavuşamazken etnik çatışmalardan çevre sorunlarına, siyasal bunalımlardan radikal İslam'a kadar pek çok etken bölgedeki gelişmeleri olumsuz yönde etkiler. Egemen güçlerce bu bölgede üretilen korkular bir dönem sonra Batı ve ABD için terör korkusu ve İslami fobinin doğuşunu zemin hazırlar. ABD'nin Ortadoğu siyasetinde egemen güç olabilmesi adına önemli bir role sahip olan İsrail Devleti'nin kurulmasıyla başlayan çatışmalar, bölge insanının içinden çıkılmaz bir korku seline yıllarca maruz kalmasına sebep olur. 11 Eylül saldırılarında ABD'deki İkiz Kuleler'e gerçekleştirilen saldırı ABD'nin kendi vatanında terör karşısında güvende olmadığı korkusunu güçlendirirken, Ortadoğu'da radikal bir politika izleyeceği yeni bir dönemi de beraberinde getirir. Bunlardan ilki Afganistan'da Taliban yönetimine karşı "Sınırsız Özgürlük" adıyla gerçekleştirilen askeri müdahale, ikincisi ise Saddam'a karşı başlatılan II. Körfez Savaşıdır.

Çalışmada günümüzde yaşanan korkular kapitalist sistemde bireylerin yaşadığı temel korkular, ekonomik kaynaklı korkular, risk toplumunun beraberinde getirdiği korkular, terör ve İslamifobi başlıkları altında ele alınmıştır. Korkuya yönelik kuramsal yaklaşımların incelendiği bölümde ise korku psikolojik, sosyolojik, ekonomik, kültürel, siyasal ve iletişim bilimleri açısından incelenmiştir. Fromm'a göre insanoğlu aileden koparak birey olma yolunda topluma karışmaya başladığı andan itibaren toplumsal korkuların bir parçası haline gelir. Frankfurt Okulu temsilcilerinden Adorno, Marcuse ve Fromm bireylerin toplumsal uyarlanma sırasında yaşadığı korkuyu Psikanalist yaklaşımın öncüsü olan Freud'un "Odipus Kompleksi" kuramı ile temellendirmektedir. Bu temelden yola çıkıldığında bireyin otoriteye karşı babasına beslediği sevgi ve korkunun benzerini beslediği söylenebilir. Sosyo psikolojik açıdan yaklaşıldığında ise bireyin hegemonyanın oluşturduğu toplumsal yapıda üretilen korkuları içselleştirerek yaşamının önemli bir parçası haline getirir. Üretilen korkular ile toplumsal kontrol mekanizmalarını elinde tutan egemen güçler, bu sayede sistemin sürekliliğini sağlayarak kendi geleceklerini de garanti altına alır. Bu arada korkunun otomatik davranışı tetikleyerek tehdit edici tehlikeli durumla başa çıkabilmesi için bireyi ya da toplumu hazırladığı gerçeğinin yanı sıra, yıkıcı olma özelliğine de sahip olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Örneğin aşırı korkuların sonucunda toplumda yaşanacak panik durumu sosyal bağların kopmasına, bunun sonucu olarak da sosyal düzenin ve sosyal kontrol mekanizmalarının bozulmasına sebep olabilmektedir.

Kitle kültürü organlarından alınan hazır düşünce ve davranış kalıpları ikinci adımda sanki insanların kendi düşünceleriymiş gibi kitle kültürünü etkilediği ve güçlendirdiği göz önünde tutulduğunda, bu sayede korkunun üretimi ve yayılımı aracılığıyla ekonomik hegemonya için gerekli olan rızanın oluşmasının sağlandığı değerlendirilmesi yapılabilir. Hegemonya kuramı kapitalist sınıf egemenliğini arttırmak için kitle kültürü üretimini elinde tutmakla kalmaz, ayrıca çalışan sınıfın inanç sistemini de ele geçirerek kendi hükümranlığının geleceğini garantiler. Böylece varolan kültürel değerler egemen grupların çıkarlarına en iyi hizmeti verebilecek biçimde yapılandırılırlar ve yorumlanırlar. Toplumsal rızanın oluşumunda kültürel yapının oluşturulması Althusser'in devletin ideolojik aygıtları kuramıyla ilişkilendirilebilir. Gramsci, devleti egemen sınıfın proletarya üzerinde egemenliğini

sürdürmek için kullandığı basit bir baskı aracı olarak görmemektedir. Çünkü iktidarın dayanağını yalnızca devletin baskı araçlarıyla sağlayan bir toplumsal grup ya da sınıfın toplum üzerindeki egemenliğini uzun sürmeyecektir. Bu nedenle Gramsci siyasal iktidarın fiilen ele geçirilmesinden önce rızanın elde edilmesi gerekliliğini vurgular. O halde siyasal iktidarın egemenliğini kurabilmesi için gerekli olan toplumsal rızanın inşasında korkunun önemli bir rol üstlendiği söylenebilir.

İletişim bilimleri açısından ele alındığında korku propaganda yöntemiyle ilişkilendirilebilir. Seslendiği toplumdaki beklentilere denk düştüğü oranda işleyen propaganda tekniği kitle iletişim araçlarının gelişimi ile beraber kitleye yönelik bir dil haline gelmiştir. Bektaş, günümüzde propagandanın kitleri etkilemek için siyasetçiler ve devlet adamları tarafından olumlu ya da olumsuz sıkça kullanıldığını ifade eder. Öyle ki, siyasi odaklar kendi programlarına ya da projelerine halkın desteğini sağlayarak iktidarlarını meşrulaştırma çabası içinde siyasi kampanyaları için propaganda en fazla tercih edilen iletişim yöntemleri içinde yer alır. Bu yaklaşım içinde propaganda sürecinde hedef kitleleri ikna etmek amacıyla tercih edilen simgeler arasında korkunun çekiciliği önemli yer tutar. Bu anlamda ele alındığında Witte'nin ifadesiyle geçerli, önemli bir kişisel tehdidi dile getirmek suretiyle, korku uyandıran ve ardından bu tehditle başa çıkmak için öneriler sunularak, kitleri ikna edici mesajları yaşama geçirilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde siyasal iktidarlar tarafından korkunun üretilmesinin nedenleri ve topluma hâkim kılma yöntemlerinin incelenmiştir. Buna göre, siyasal iktidarlar devletin ideolojik aygıtları ile benimsetilmek istenilen dünya görüşünün toplumda yayılımını sağlar. Bu aygıtlar aracılığıyla bireylerin otoriteye sorgusuz sualsiz itaat etmeleri istenirken, aksi takdirde gerek yasaların öngördüğü şekilde gerek ise çeşitli toplumsal kurallar çerçevesinde cezalandırılacakları mesajları aracılığıyla korkunun üretimi ve yayılımını gerçekleştirir. Siyasal iktidarlar bu tür eylemlerini her ne kadar devletin güvenliği ilkesine dayandırsa da asıl amaç siyasal iktidarın otoritesine itaat etmeyen kesimleri korku aracılığıyla kontrol altına alabilmektir. Siyasal iktidarların korku üreterek toplumu kontrol etme yöntemlerinden biri de resmi kaynağı belli olmayan söylentilerdir. Çoğu zaman kaos ve karşıt durum yaratması nedeniyle yıkıcı bir doğaya sahip olan ve korku

duygusundan kaynaklanan söylentiler ya da, Oskay'ın tanımlamasıyla "umacı söylentileri" toplumu oluşturan bireyler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Siyasal iktidarların diğer bir kontrol mekanizmasını ise ceza içeren yasalar oluşturur. Yasalar aracılığıyla düzeni bozan kişilere verilen cezalar, suçun bir daha işlenmemesi için toplumda oluşturduğu korku aracılığıyla otoritesini güvence altına alır. Siyasal iktidarların korku üretmek için kullandığı diğer bir yöntem ise komplo teorileridir. Komplo teorileri içinde tehlike ve tehditleri barındırdığı için toplumsal korkuların oluşumunda ve yayılımında önemli bir fonksiyona sahiptir. Günümüzde siyasal arenada sık sık kullanılan bir yöntem olan komplo teorilerindeki asıl amaç gerçekleşen sosyal olayların arkasında gizli gruplar ve yapıların olduğu izlenimini yaratmaktır. Diğer yandan siyasal iktidarlar kendi politikalarının halk tarafından desteklenmemesi durumunda kaos çıkacağı ve toplumsal düzenin bozulacağı korkularını da sık sık kullanırlar. Çünkü kaos tehlike teşkil eden bazı dinamiklerin devreye girmesi ile toplumsal huzursuzluk ve belirsizlik ortamını yaratacaktır. Siyasal iktidarlar otoritelerinin toplumda kabul görmesi için baskı ve şiddet yöntemleriyle de korku üretebilirler. Bu sayede toplum üyeleri baskı ve şiddete maruz kalabilecekleri korkusuyla siyasal iktidarın otoritesini kendi rızasıyla tanımak zorunda kalır.

Farklı siyasal sistemlerde korkunun üretimi ve denetim aracı olarak kullanımı başlığı altında oligarşi, aristokrasi, monarşi, totaliter, teokratik ve demokratik sistemler açısında korku incelenmiştir. Monarşilerde toplumda her şeyin efendisi olan kral, padişah ya da hükümdar olan kişinin otoritesi çoğu zaman ailedeki babanın otoritesiyle bir tutulur. Buna göre halkın can ve mal güvenliği monarkın koruması altında olurken, halkın devletin bütünlüğü ve devamlılığı için otoriteye itaat etmesi gerekliliği olmazsa olmaz şart haline gelir. İtaatsizlik durumlarında verilen cezalar ile hükümdara itaatsizlik karşısında herkesin aynı kaderi yaşayacağı mesajı verilirken bu sayede üretilen korku ile toplumsal denetim sağlanır. Oligarşinin hüküm sürdüğü siyasal sitemlerde en büyük korkuların başında toplumdaki küçük bir zümrenin kendi çıkarlarını oluşturmak ya da korumak adına ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılanmayı tekeline alarak devletin ve halkın kaderini belirme gücünü elinde tutması gelir. Totaliter rejimlerin hüküm sürdüğü toplumlarda ise korku çıplak bir

silah olarak kullanılmaktadır. Halkın gerçekleştirebileceği tek eylem siyasal iktidarın çoğu zaman kendi çıkarına geliştirdiği alternatifsiz politikaları kabul etmektir. Aksi takdirde, siyasal iktidar için bireyin rejimin kendi meşruiyetini sorgulayan ya da karşı çıkan öteki, yani düşman olma korkusu işlerlik kazandırır. Bu durumda siyasal iktidarlar bireyleri acımasızca cezalandırırken, ibret verici cezalar sayesinde toplumda hüküm süren korkunun egemenliği meşrulaştırılır. Teokrasiler devletin meşruluğunun dinsel temellere dayandırıldığı siyasal sitemlerdir. Bu nedenle devletin temsilcisi olan siyasal iktidar meşruluğunun kaynağı olarak gördüğü dinsel kurallar aracılığıyla ürettiği korku sayesinde toplumsal denetimi sağlar. Demokrasilerde ise gerek siyasal iktidarlarca gerekse oligarklar tarafından kullanılan korku söylemi aracılığıyla insanların zihinleri denetim altına alınabilmektedir. Bu anlamda ele alındığında korku siyaseti sayesinde oluşan toplumsal atmosferde demokrasinin temel ilkeleri olan eşitlik, özgürlük ve çoğunluğun egemenliği kavramları tartışılır hale gelir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türk toplumunun siyasal, sosyal, sosya-kültürel yapısı ve değişim eğilimleri başlığı altında, yaşanan başlıca korkuların tarihsel dönemlere göre ortaya konulması amaçlanmıştır. Buna göre, Cumhuriyet'in kuruluşundan çok partili döneme geçişe kadar olan dönemdeki siyasal yapıda Atatürk ve arkadaşlarının yeni Türkiye'nin bel kemiğini oluşturan reformların yaşama geçirilmesi sırasında karşı devrim tehlikesi yaratan korkuların ağırlığı göze çarpar. Bu nedenle gerek sultanlık ve halifeliğin kaldırılması, gerekse şapka devrimi konusunda yükselen muhalefeti durdurabilmek için Hıyanet-i Vatan Kanunu'nu çıkarmış ve İstiklal Mahkemeleri'nden yararlanmıştır. Bu mahkemelerde verilen ölüm cezalarının yanı sıra hapis ve sürgün cezaları sayesinde muhalefetin eylemleri kontrol altına alınırken, aynı gerekçeyle Terakkiperver Cumhuriyet Partisi kapatılır. İsmet İnönü'nün ikinci Cumhurbaşkanı olduğu "Milli Şef" döneminde ise muhalefetin susturulması için ağır ceza yasalarının çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde İtalya ve Almanya'daki faşizmin yanı sıra Sovyetler Birliği'ndeki komünizmin yükselişe geçmesi Türkiye'de komünizm ve faşizmin yayılabileceği korkularını da doğurduğu görülür.

Cumhuriyet rejiminin ilan edilmesinin ardından Atatürk ilke ve ınkılaplarının topluma benimsetilme süreci diğer tanımlamayla değişim süreci toplumun farklı kesimlerinde ortak korkular doğururken bazı sosyal olayların oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Örneğin 25 Kasım 1925 yılında şapka giyilmesi hakkında yasa kabul edilirken, halkın şapka dışında bir şey giymesi yasaklanır. Avrupa'ya benzemenin dinsizlik olduğunu savunan ve ülke çapında bu yönde kampanya başlatan bu güçler "fesi" direnişin simgesi haline getirmişlerdir. Şapka devrimine karşı çıkanlar yasayı protesto etmek için gösteriler düzenlerken, göstericiler İstiklal Mahkemeleri tarafından yargılanmış ve idama gidecek ölçüde değişik cezalara çarptırılır. 1929 yılında yaşanan ekonomik buhranın yanı sıra II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan ekonomik çöküş tüm dünyada olduğu Türkiye'de de olumsuz etkileri yoğun şekilde yansır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde toplumun ekonomik sorunların yarattığı dar boğazda geçim sıkıntısı temelli korkuların yaşanması kaçınılmazdır.

Çok partili döneme geçişin yaşandığı 1946-1960 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin Boğazlar ve Kuzey Anadolu'dan toprak taleplerine bağlı olarak gelişen tehdidinin yanı sıra, ideolojik anlamda komünizmin yayılma korkusu ve DP Hükümeti'nin darbe yapma olasılığına karşı askerden duyduğu korku dönemin siyasal yaşamı şekillendirir. DP ve CHP arasındaki tek uzlaşım noktası komünizm korkusudur, nitekim CHP döneminde yıkımına başlanan Köy Enstitüleri DP döneminde tarihe karşır. Menderes Hükümeti'nin İsmet İnönü'ye karşı duyduğu korku ise ordunun darbe yapabileceği korkusunun temelinde şekillenmektedir. 1954 seçimlerini de parlak bir zaferle almasına rağmen DP iktidarının duyduğu bu korku sadece CHP'nin muhalefetine değil, basından gelen eleştirilere de tahammülsüzlüğü beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu dönemde Sovyetler Birliği'nin Boğazlar'da üs ve Kuzey Anadolu'da toprak talep etmesi nedeniyle oluşan korkunun Türkiye'yi Batı ile ittifak arayışına ittiği söylenebilir. Nitekim DP Hükümeti Sovyetler'den gelebilecek tehdidin yarattığı korkuyu NATO bünyesine katılarak kontrol altına alırken, ordunun yarattığı iç tehdit karşısında duyduğu korku ile başa çıkma yöntemi olarak basın, yargı ve muhalefet üzerinde baskı politikaları oluşturur.

Bu dönemde ABD ve Rusya arasında yaşanan Soğuk Savaş tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. DP hükümeti komünizmin toplumu saracağı korkusunu dini kullanarak gidermeye çalışırken, dinin siyasallaşma sürecinin önünü açarak hız kazanmasına neden olur. Bu doğrultuda ele alındığında, dinin siyasallaşma süreci Cumhuriyet rejiminin ilan edildiği günden beri varolan irtica korkusunun toplumun özellikle Atatürkçü-laik kesiminde yoğun bir şekilde yaşanmasına da zemin hazırlar. DP'nin ilk döneminde savaş öncesi reel gelir düzeyi aşmış ve geniş halk kitleleri refah ve bolluk dönemini yaşamıştır. Fakat DP'nin ikinci döneminde ise insanların hayat pahalılığı karşısında ezildikleri ve bunun sonucunda geçim sıkıntısı korkusunun yaşama egemen olduğu söylenebilir.

27 Mayıs 1960 tarihinde Menderes'in politikalarını şekillendiren en büyük korkusu askeri darbe gerçekleşir ve DP hükümeti iktidardan düşer. Cuntanın oluşturduğu MBK, 1961'de yapılan genel seçimlerine kadar öğretim üyelerinin görevden alınması, orduda yapılan tasfiyeler ile siyasal ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla korku üretimine dayalı icraatlar gerçekleştirir. Bu dönemde gerçekleştirilen 1961 Anayasası ile sosyal devlet kuramı anayasallaştırılırken özgürlükler yelpazesi genişletilerek güvenceye kavuşturulur. Fakat toplumun üzerinde kısıtlamaları kaldıran, hak ve özgürlükleri güvence altına alan Anayasa'nın varlığı bazı çevrelerin çıkarları adına korku duymalarına neden olur. Bu dönemde siyasilerin ve toplumun yaşadığı en başlıca korkulardan biri de ideolojik temelli terör eylemleridir. Türkiye'de 1960'tan sonra tamamen siyasallaşmış ve anayasanın sağladığı özgürlükler sayesinde ilk kez ideolojik siyasete izin verilmiştir. Toplumsal hareketliliğin içinde bu dönemde öğrenci eylemleri önemli yer tutarken, büyük şehirlerdeki fabrikalarda işçiler ücret ve sosyal imkânların iyileştirilmesi için grev yaparken polisle ve askerle sık sık karşı karşıya gelir.

Bu dönemde sol ve sağ görüşlülerin çatışmalarından doğan terör faaliyetlerin oluşturduğu korkunun tüm toplumu sararken, yaşanan kaos ortamında askerin müdahalesi kaçınılmaz olarak kendini gösterir. Bu dönemde yaşanan bir başka toplumsal korkunun ise göç sorunundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Çalışmak için yurtdışına giden ya da iş ve daha iyi yaşam koşulları için köyden kente göçen insanların alışık olmadıkları yeni koşullara uyum sürecinde yaşadığı korkular baş

gösterir. 1960 ile 1970 yılları arasında gerçekleşen yüksek orandaki göçle şehirlerde yapılanmaya başlayan gecekondulaşma ile oluşan yeni sosyal ortam sonraki yıllarda politik kışkırtmaların da adresi olacaktır. Karpat bu durumu, gecekondularda yaşayan topluma yabancılaşmış gençlerin sonraki yıllarda militan, radikal ve terörist gruplar için askeri havuz oluşturması olarak özetlemektedir. Bu dönemde Türkiye'nin iktisadi yapısındaki kargaşadan kaynaklanan korkuların ülkenin genel yapısına yansıdığı anlaşılır. Çalışan toplumun her kesiminin daha iyi şartların sağlanması beklentisini açıkça dile getirmeye başladığı bu dönemde sosyal patlamalarda kaçınılmaz olarak yaşanır.

1971 yılında gerçekleşen askeri müdahalenin altında yine komünizm korkusu yatmaktadır. 1971 askeri muhtırasının ardından Nihat Erim Hükümeti'nin sıkıyönetimin ilk günlerinde aldığı kararla meclis dışında siyasi faaliyetleri durdurma yoluna gidilir. Siyasi gençlik örgütleri kapatılırken, sendika toplantıları ve seminerler yasaklanır, gazetelere kısa süreli kapatma cezaları uygulanır, grev ve lokavt yasağı getirilerek işçiler ve sendikalar susturulur. Böylece 1961 Anayasasıyla halkın siyasete katılmasını sağlayan ve garanti altına alan hak ve özgürlükler devletin bütünlüğü ve güvenliği açısından engellenir. Bu doğrultuda ele alındığında rejimin koruyuculuğunu üstlenen siyasal iktidarın yaşadığı komünizm korkusunun özellikle sol görüşü benimseyen kesim üzerinde şiddet, baskı ve ceza yöntemlerini kullanarak korku üretmeyi hedeflediği sonucuna ulaşılabilir. 12 Mart dönemindeki sıkıyönetimin ardından 1973 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde CHP birinci parti olarak çıksa da parlamentoda yeterli çoğunluğu sağlamaması nedeniyle MSP ile hükümet kurma yoluna gimiştir. Ecevit'in 1971 yönetimince yasaklanan haşhaş ekimini cesur bir tutum ile izin vermesi üzerine, ABD'nin askeri yardımını keserek ambargo kararı alması ve gerçekleştirilen Kıbrıs Harekatı ülkede savaş çıkabileceği korkularını da beraberinde getirir.

CHP-MSP koalisyonun bozulmasının ardından AP-CGP-MSP-MHP otaklığında kurulan birinci "Milliyetçi Cephe" ve ikinci "Milliyetçi Cephe" hükümeti döneminde terör eylemlerinin hat safhaya ulaştığı, halkın can ve mal güvenliğinin tehlikeye girmesi nedeniyle hem yönetenler hem de yönetilenler açısından ciddi korkuların yaşandığı anlaşılır. Bir yandan terör bir yandan yaşanan ekonomik yıkım

ikinci MC hükümetinin sonunu getirirken, AP 1979 seçimlerinden iktidar partisi olarak çıkmıştır. Ardı ardına gelen ekonomik krizlerin beraberinde gelen enflasyon artışları, gittikçe yoğunlaşan cinayetler, soygunlar ve kitlesel katliamlar ülkeyi iç savaşa doğru sürükler. Aşırı sağ ve sol terör eylemlerinin yaşandığı ülkede kardeşin kardeşi tanımadığı, can ve mal güvenliğinin olmadığı korku ortamındaki halk olumsuz yaşam koşulları altında ezilir.

Bu dönemde gecekondu bölgelerinden çok sayıda militan bulabilen radikal gruplar güçlenirken terörün şiddeti ve korku salma amacıyla uyguladığı yöntemlerde değişir. 1970'li yıllarda yaşanan terör olayları beraberinde toplumu kutuplaşmaya iten bölücülük olgusunu da beraberinde getirir. Kürtler ve Kürt olmayanlar, Aleviler ve Sünniler arasındaki etnik ve dinsel farklılıklar politize edilirken, hem sağcılar hem de solcular tarafından çoğu zaman karşı karşıya getirilir. Bu sayede gerçekleştirilen ötekileştirme çabaları "bizden olan" ve "bizden olmayanlar" ayrımıyla farklı toplumsal kesimlerin birbirlerinin varlığını tehdit olarak algılamaları beraberinde düşmanlığı getiren derin korkulara yol açmıştır. Ötekileştirmeyle beraber yaşanan bölücülük tarafların birbirinden duydukları derin korku ile bu dönemde yaşanan terör olaylarının kitlesel nitelik kazanmasına neden olmuştur. Nitekim Sünni çoğunluğun arasında yaşayan Aleviler CHP'ye oy verdikleri için Bozkurtların hedefi haline gelir. Komünist damgasını yiyen Alevilere karşı ilk büyük saldırı 18-19 Nisan günü Malatya'da gerçekleşirken, bunu 1978'de Sivas, ardından Bingöl, Kahramanmaraş ve Çorum'da meydana gelen katliamlar izler.

1970'li yıllarda terörün oluşturduğu kaos ortamında ekonomik krizler ve onun beraberinde getirdiği korkular da önemli yer tutmaktadır. 1973'ten sonraki yıllar Türkiye'nin yönünü bulamayan zayıf ve kararsız hükümetler tarafından yönetildiği en kötü dönemlerden birini yaşamıştır.1974 sonrasındaki petrol fiyatlarındaki sıçramaya paralel olarak dünya ekonomisinin sürüklendiği durgunluk halini planlı ve rasyonel anti kriz önlemleriyle hafif atlatan ülke ekonomisi üç yıl sonra daha şiddetli bir kriz yaşar. 1977'deki ekonomik kriz sırasında iktidara gelen Ecevit iki yıl boyunca önceki iktidarın ağır ekonomik mirasıyla uğraşır. Ecevit'in aldığı önlemler krizin etkilerini azaltmadığı gibi yemeklik yağlardan, benzine kadar uzanan bir dizi temel malda kuyruklar, karaborsaların oluşmasına neden olur. Bu dönemde yükselen

petrol fiyatları, ekonomik faaliyetlerin durması ve yükselen borç oranları nedeniyle yeni kaynakların arayışına girişilmiştir. Nitekim Turgut Özal başkanlığında alınan 24 Ocak kararları Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğazı aşmak üzere düşünülmüş bir eylem planı olarak uygulamaya alınır. Turgut Özal başkanlığında neo liberal politikaların yaşama geçirildiği 24 Ocak kararları, 1977'de yaşanan ekonomik krize her ne kadar istikrar vaat etse de 1994, 1999 ve 2001 tarihinde yaşanan ekonomik krizlerin oluşumuna kaynaklık etmesi açısından yeni handikapların ve ekonomik korkuların oluşumunun nedenleri arasında olarak gösterilir.

Bu döneme damgasını vuran 12 Eylül 1980 darbesi irtica ve komünizm korkuları temelinde şekillenir. 12 Eylül darbesi öncesinde Necmettin Erbakan'ın başkanlığını yaptığı MSP'nin Konya'da gerçekleştirdiği gösterilerde aşırı dinci sloganların kullanılması, anarşi ve terördeki artış, siyasi liderlerin yetersiz kaldığı kaos ortamında askeri harekete geçiren etkenler arasında yer alır. Nitekim askeri cuntanın yaptığı açıklamada darbenin gerekçeleri arasında her ne kadar anarşi ve terörün yükselişiyle ülkenin iç savaşın eşiğine geldiği gerekçesi yer alsa da, bu sorun devletin iç belgelerine komünistlerin ayaklanması olarak geçer. Askeri müdahaleyi halkın gözünde meşru zemine oturtmaya çalışan askeri cuntanın, demokrasi düzenini yeniden kurmak adına gerçekleştirdiği eylemlerin kısa süre sonra devlet terörüne dönüşmesiyle bambaşka bir hal alır. 1960'larda sosyalist ve demokratik güçlerin artan tehdidi karşısında endişeye kapılan çevreler dini, ideolojik bir karşı güç olarak kullanmaya başladığı görülür. Bu doğrultuda devletin toplumu dinselleştirme çabaları sonucunda 1983'ten sonra iç ve dış etkenlerinin yardımıyla laiklik karşıtı akımlar hızlı bir siyasallaşma süreci yaşamaya başlar. Asker eliyle desteklenen toplumu dindarlaştırma çabaları yıllar sonra kontrol edilemeyecek boyutlara ulaştığında ise bu kez ordu, Türkiye Cumhuriyeti'nin önündeki en büyük tehditlerden birinin irtica olduğu uyarısında bulunacaktır.

1980 askeri darbesinin ardından toplumda korku yaratarak denetim sağlama çabalarının temelinde kızıl korkunun yanı sıra, Kürtçülük hareketinin beraberinde duyulmaya başlanan bölücülük korkusunun geldiği söylenebilir. Bu dönemde, siyasal iktidarın devletin bölünmez bütünlüğü için tehlike olarak gördüğü aşırı sağ ve sol örgütlerinin yanı sıra PKK'ya karşı da dinin panzehir olarak kullanılma politikası

sonrasında oluşan yeni sosya kültürel atmosferde Türk İslam sentezi önemli bir yer edinir. 1980'ler Türkiye'sinde 24 Ocak Kararları "iş bitiricilik" ve "köşeyi dönme" anlayışlarının kutsal bir inanca dönüşür. Bu ortamda devletin sırtından para kazanmaya alışmış sanayici işadamları, sistemin açıklarından faydalanan kaçakçı, kara borsacılar ve vurguncular türerken, verimsiz ekonominin bir sonucu olan enflasyon altında ezilen orta direk oluşur.

1990'lı yıllar koalisyon hükümetlerinin yönettiği bir dönem olarak siyasal istikrarsızlığın yarattığı kaos ortamının korkularını içinde barındırır. Nitekim 1991 tarihinde DYP, SHP ve CHP koalisyonunun ardından yaşanan on yıllık süre zarfında Türkiye arka arkaya gelen koalisyonlara tanıklık eder. Buna göre 1995'te DSP ile ANAP, 1997'de RP ile DYP, son olarak da 1999 seçimlerinde DSP-MHP-ANAP arasında hükümet ortaklıkları yaşanır. 1991 yılında Sovyetler Birliği yıkılınca komünizm paranoyası ortadan kalkarak yerini laik demokratik Cumhuriyet için duyulan korkulara bırakır. Çünkü 1970'li ve 1980'li yıllarda komünizm ve PKK teröründen kaynaklanan bölücülükle mücadele için dinin panzehir olarak kullanılmasının etkileri toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda etkilerini yoğun şekilde göstermeye başlar. Nitekim Cumhuriyet tarihinin ilk dönemlerinde yaşanan 31 Mart ve Menemen olaylarını hatırlatan Sivas katliamı irtica korkusunu güçlendirir. Diğer yandan 1990'lı yıllar birçok yurtsever aydının öldürüldüğü çoğunun failinin bulunamadığı, bulunsa bile aralarındaki karanlık güçlerin açığa çıkarılmadığı yılları içerir. 1990'lı yıllarda Türkiye bir yandan "laik-anti-laik" çatışması, diğer yandan "Kürt sorunu" ile uğraşırken, paranoyak korkuların ve nefretin kışkırtılması üzerine işleyen bir devlet politikası siyasete hâkim olur.

Erbakan Hükümeti döneminde yaşanan kimi olaylar irtica konusunda öteden beri gelen korkuları arttırırken, Türkiye'de on yılda bir darbe yapıldığı yönündeki inanç ekseninde yeni bir askeri darbe yaşanacağı korkusunu da harekete geçirir. 28 Şubat 1997 günü ordu siyasete müdahale eder, fakat bu müdahale 1960, 1971, 1980 müdahalelerine göre çok farklıdır. Kimi çevrelerde post modern darbe olarak adlandırılan 28 Şubat sonrasında, MGK'nun irtica tehdidi için aldığı önlemler arasında ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması da yer alır. Getirilen düzenlemeyi protesto etmek için tüm yurtta gerçekleştirilen eylemler İslami kesimin korkularını

yansıtması açısından önemlidir. Öte yandan yurt çapında düzenlenen türban eylemlerinde çıkan olaylarda birçok kişi gözaltına alınırken Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit tarafından türban eylemleri "devlete karşı başkaldırı" olarak yorumlanır.

3 Kasım 1996 yılında Susurluk'ta meydana gelen bir trafik kazasında siyasetçi, mafya, istihbaratçı ve polis ilişkisini açığa çıkarır. Susurluk kazasıyla ortaya çıkan kirli ilişkiler ve olayın üzerine gitmeyen hükümeti protesto etmek için ülkede "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika" eylemleri gerçekleştirilir. Bu toplumsal eylemler aslında mafya-devlet-işadamı üçgeninde yaşanan kirli siyaset ilişkileri, yolsuzluk, rüşvet, rant kavgalarının yanı sıra irtica ve PKK terörünün yükselişe geçmesi ile halkın devlete karşı güvensizliğinin beraberinde gelecekten duyduğu korkuların yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde Türk toplumun yaşadığı çarpık ve hızlı şehirleşme süreci sonucunda ortaya çıkan birbirinden farklı heterojen şehir birimleri ve bu birimlerin kültürel yapıları içinde kendine özgü ekonomik, dini, siyasi temelde şekillenmiş alt kültür grupları ekseninde cemaatler ve cemaat benzeri yeni formlar oluşmuştur. Dolayısıyla gecekondu semtlerinde yaşayanlar için belirli bir cemaate mensup olmanın verdiği aidiyet duygusu, büyük şehirden duyulan korkuları dizginleştirici bir sosyalleşme yöntemi olarak kendini gösterir.

1990'lar Özal Hükümetleri'nin başlattığı açık vermeye ve borçlanmaya dayalı iktisadi, mali siyasetlerin kaçınılmaz yıkımının yaşandığı yıllardır. Bu kriz 80'li yıllarda tohumları atılan ve 90'larda giderek şiddetlenen bütünsel bir hegemonya krizi olarak da tanımlamaktadır. Ekonomide tekelciliğin baş göstermesi, özelleştirmede yaşanan devlet-sermaye-mafya ilişkilerin yarattığı yolsuzluklar ve sermaye için devletin bir rant alanı haline getirilmesi ve KİT'lerin büyük zararlarla özelleştirilmesi gibi oluşumların sonucunda 1994'te Çiller hükümeti, 1999 ve 2001 yıllarında ise Ecevit başkanlığındaki hükümetler döneminde yükselen enflasyonlarla birlikte çok ağır ekonomik krizlerin yaşanmasına neden olmuştur.

AKP'nin 3 Kasım 2002 seçimlerini kazanmasının ardından yaşanan dört yıllık süreçte alttan alta yaşanan siyasal çatışmaların beraberinde yaşanan korkular, ikinci iktidar döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce yoğunlaşarak

siyasal krizleri ve aşırı kutuplaşmaları beraberinde getirir. Bu dönemde AKP'nin Cumhurbaşkanı adayı olan Abdullah Gül'ün eşinin türbanlı olması laik kesim tarafından kabul görmez ve şiddetle eleştirilir. Bu örnekten yola çıkıldığında, rejim için duyulan korkuların türban nesnesi üzerinden kendini var ettiği sonucuna ulaşılabilir. AKP'nin ikinci dönemine damgasını vuran bu çatışmalar hükümet ve hükümet karşıtı odaklar, özellikle ordu ve ordu bağlantılı derin devlet güçleri ve yüksek yargı bürokrasisi arasında bir çatışma olarak kendini gösterir. Danıştay saldırısı ve beraberinde yaşanan laik ve anti-laik çatışması ülkede yaratabileceği kaos ortamının sinyallerini verirken siyasal, toplumsal ve ekonomik düzenin bozulabileceği korkularını da besler. AKP'nin üç dönem iktidar olduğu 2000'li yıllarda ise yaşanan siyasal korkulardan biri de 1980'den beri Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan PKK terörünün yol açtığı bölünme korkusudur. Kürt sorununu çözeceğini ileri süren AKP 2007 seçimlerinden önce "Kürt Açılımı", "Demokratik Açılım", "Milli Birlik ve Beraberlik Projesi" gibi adlarla anılan açılım sürecini başlatır.

AKP'nin üç dönem iktidarda kaldığı süre boyunca başta laiklik olmak üzere Cumhuriyet'in temel değerleri için tehdit oluşturduğu düşüncesi temelinde korkuların hâkim olduğu anlaşılmaktadır. AKP iktidarının ilk döneminde siyasette türban üzerinden gerçekleştirilen rejim tartışmalarının kökeninde yatan geleneksel korkular Tandoğan ve Çağlayan başta olmak üzere ülkenin pek çok kentinde Cumhuriyet mitinglerine katılan binlerce kişinin protesto gösterilerinin nedenleri arasında yer alır.

Bu dönemde mahalle baskısı tartışmalarının yanı sıra, AKP Hükümeti'nin eğitim politikasının "dindar gençlik yetiştirme" üzerine kurulu olduğunu açıklaması bazı çevrelerde insan hakları ve laiklik açısından için tehdit olarak yorumlanmıştır. Örneğin Toprak, hükümetin güttüğü politikaları ve toplumda yaygınlaşan cemaatleşmeyi toplum mühendisliğinin bir parçası olarak değerlendirirken, bu durumun yaşam tarzlarına müdahaleyi de beraberinde getireceği uyarısında bulunmuştur. Bu dönemde hükümetin başlattığı Kürt Açılımı Projesi açısından ele alındığında, siyasi korkuların toplumsal yansımalarına örnek olarak Türk-Kürt ayrımından doğan derin kamplaşmanın beraberinde bazı şehirlerde Kürt vatandaşlara yönelik saldırılarla kendini göstermeye başlar. Nitekim İHD Merkez Yönetim Kurulu

kararıyla oluşturulan heyetin yaptığı inceleme sonrasında hazırladığı raporda, Türkiye'de linç girişimlerinin insanların birbirini boğazlayacak bir duruma doğru hızla ilerlediği uyarısı yapılırken, bunun nedeni olarak da devlet yetkilileri, askerler, siyasetçiler ve sivil toplum örgütlerinin kullandığı aşırı korku ve kaygı uyandıran dilin yapısı gösterilmiştir.

2010-2011 yılları arasında Türkiye'nin iktisadi yapısına bakıldığında önceki yıllarda olduğu gibi ekonomik korkuların daha çok işsizlik ve gelir düzeyinin düşüklüğünden kaynaklandığı anlaşılır. Bu dönemde ekonominin dışa bağımlığının oluşturduğu kırılganlıklar enflasyon oranındaki artışının beraberinde korkuların yaşanmasına da zemin hazırlamıştır. Dönemin bir diğer önemli özelliği ise, tarımsal üretimin düşmesiyle köyden kente göçün yaşanması ve yabancı sermayenin artışıyla gelişen tüketim çılgınlığının insanları borç batağına sürüklemesidir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde 1980 yılından 2011 yılına kadar gerçekleşen genel seçimlere katılan ve mecliste görev alan ANAP, DYP, CHP, DSP, SHP, MHP, BBP, RP, FP, AKP, BDP'nin siyasal kimlikleri ve ideolojik yönelimleri ele alınmıştır. Buna göre ANAP sağ, sol, merkez, İslamcı ve milliyetçi kesimlerden ve AP'den üye çekerek ilk kez Türkiye'deki bütün mevcut ana görüşleri temsil eden bir parti olarak ortaya çıkmıştır. Bu bilgiden yola çıkıldığında ANAP'ın ideolojik akımlarının ve çıkar gruplarının bir koalisyonu olarak kendini gösterdiği söylenebilir. 1980 askeri darbesiyle kapatılan AP'nin merkez sağda bıraktığı boşluğu doldurmak için kurulan DYP ulusal iradenin temsilcisi olma misyonunu taşıyan bir partidir. Partinin söyleminde öne çıkan temalara bakıldığında 1950'ler DP'sinin ve 1960-1970'ler AP'sinin demokrasi, milli irade ve refah vurgularının egemen olduğu anlaşılır. Demirel'in temel politikasının araçlarını tüm muhafazakâr politikacılarda olduğu gibi dinin siyasallaştırılması, komünizm aleyhtarlığı, milliyetçilik ve dışa karşı düşman ülkelerle çevrili bir Türkiye görünümü vurgulayarak, içeride korkuya dayalı bir bütünleştirme çabası oluşturur. DYP'nin ilkeleri Çiller döneminde anlamsal ve söylemsel olarak değişim geçirmeye başlar. Örneğin, Çiller'in liderliğindeki DYP'nin sosyal devlet pahasına piyasa ekonomisine önem verdiği ve çıkar gruplarının baskısı altında sık sık popülist politikalara yöneldiği görülür.

CHP'nin başlangıçtaki temel misyonu Türkiye'nin ulusal birliğini ve toprak bütünlüğünü korumak olarak tanımlanırken zaman içinde ülkeyi çağdaşlaştırma, hukukun üstünlüğü ve halk için halkın egemenliğini amaç edinir. Partinin cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik ve laiklik ilkelerine daha sonra devletçilik ve inkılâpçılık eklenir. Laiklik konusu 1931'den ve bilhassa Atatürk'ün ölümünden sonra CHP için cumhuriyetçilik ve milliyetçiliğin ayrılmaz bir parçası haline getirilir. 1965 seçimlerinden kısa bir süre önce İnönü ve partinin liderlik kadroları parti ideolojisini "ortanın solu" olarak benimsemişlerdir. 1992'de 1980 darbesinin öncesinin siyasal partilerinin kurulmasını yasaklayan kanunun kaldırılmasıyla Deniz Baykal'ın liderliğinde CHP tekrar açılır. Yeni dönem CHP'nin ideolojik yapısına bakıldığında sosyal demokrasiyi savunmaktan vazgeçtiği ve söylemlerinde demokratikleşmeyi, laikleşmeyi/ sekülerleşmeyi vurgulamaya başladığı anlaşılır.

Bülent Ecevit tarafından kurulan DSP, ılımlı bir sol parti olarak siyasal yaklaşımını "milliyetçi sol" olarak tanımlar. Gerçekten de parti Kıbrıs konusunda ve diğer dış siyaset konularında da milliyetçi sol bir tutum sergiler. Laiklik/ sekülerizm konusunda ılımlı bir tutum benimseyen DSP, Türkiye'de sosyal demokratların geleneklere saygı duyanları ve dinin gerekliliklerini yerine getirenleri gericilerle bir tutma eğilimine paylaşmaz. Laiklik konusunda tartışma yaratmadan din ve sosyal demokrasiyi özdeşletirerek geniş kitlelerin oluşturduğu potansiyeli harekete geçirmeyi hedefler. Siyasi partilerin faaliyetlerini yasaklayan bildirinin 24 Nisan 1983'te yürürlükten kalkmasıyla 1980 sonrasında CHP'nin ilk ardıl partisi HP ile 1983 tarihinde Erdal İnönü ve arkadaşları tarafından kurulan SODEP'in birleşmesiyle SHP kurulur. İdeolojik örgüsü CHP'den alınan altı oku işaret eden milliyetçilik, laiklik, halkçılık, devrimcilik ve devletçilik ilkeleri üzerine kurulan SHP'nin içinde yer alan yenilikçi kanatta yer alan bazı kişilere göre SHP'nin gerçek bir sosyal demokrat ideolojiye, örgüte ve programa sahip olmasının önünde bu altı ilke engel olarak gösterilir. Bazılarına göre ise, bu ilkeler partinin ideolojik çerçevesini oluşturmasına karşın, onların zamanla aşıldığını ve dönüştürüldüğünü ileri sürerler.

Başlangıçta küçük toprak sahibi ve esnafın çıkarlarını temsil eden CKMP, daha sonra kimlik ve kadrosunu değiştirerek Türk sağ radikalizmin örgütlü eylem

gücü durumuna geçer. 1969 yılında adı MHP olarak değiştirilen partinin amacını tekelci Kapitalizm'e ve Komünizm'e aynı derecede karşı olduğunu iddia eden militan, aşırı ulusalcı ve neofaşist bir yaklaşımla alt orta sınıfın oylarını çekebilmek oluşturur. 1980 darbesiyle liderlerin hapsedilmiş, teşkilatları feshedilmiş, doktriner yapısı ciddi yara almış olan ülkücü hareket, 12 Eylül sonrasında bir bakıma ölüm kalım savaşı verir. Bu süreç ülkücü camia içinde değişik ses ve görüşlerin oluşumunu ve ileride yaşanacak iç çekişmelerin temellerinin atılmasını beraberinde getirir. 1990'ların ortalarına kadar etkisini hissettirecek en önemli ayrışma çizgisi ülkücü hareket içinde bazı kesimlerin siyasal İslam'a yönelmeleridir. Özellikle Türkeş'in 1990'larda sergilemiş olduğu laik-devletçi tutum Muhsin Yazıcıoğlu'nun başını çektiği ülkücüler tarafından tepkiyle karşılanır. Nitekim BBP, 12 Eylül darbesi sonrasında hapishane yıllarında siyasal İslam'a yakınlaşan ve artık Siyasal İslam'ı bütün aidiyetlerden daha üstün gören ülkücüler tarafından kurulmuştur. Muhsin Yazıcıoğlu'nun başını çektiği grup, Türkeş'in özellikle 1990'larda sergilemiş olduğu laik devletçi tutumu benimsemeyerek İslam'ın ön planda olduğu bir siyasi parti kurmak için hazırlıklara başlamıştır. BBP genel olarak dini konularda aşırı hassas ve dikkatli bir görünüm çizerken aile, toplum ve bunların arasındaki ilişkileri düzenleyen gelenekler konusunda muhafazakâr, ekonomik açısından ise liberal bir parti çizgisinde yer alır.

İslamcı kökenli partilerin tamamı Milli Nizam Partisi'nin (MNP) ideolojik siyasal geleneğinden gelmektedir. Bu doğrultuda ele alındığında RP ve FP'ni anlayabilmek için öncelikli olarak MNP ve 1971 askeri muhtıranın ardından açılan Milli Selamet Partisi'nin (MSP) siyasal kimlik ve ideolojisine değinmek gerekir. MNP, modern Türkiye'nin en belirleyici özelliği olduğunu söylediği ahlaki çöküntüye son vermeye kararlı militan, püriten ve İslamcı bir yapılanmayı içinde barındırır. Partinin temelini Erbakan tarafından formüle edilen dünyevi bir ideoloji niteliğindeki "Milli Görüş" yer alır. Bu ideoloji öncelikle Türk-İslam kimliğine dayanan bir politik cephenin yaratılmasını öngörürken, teknolojiye dayalı kalkınmayı da temel bir amaç olarak benimser. RP ve FP'nin siyasal geleneğinde milliyetçilik önemli bir etki alanı oluştururken, İslamcılık çoğunlukla sistemin belirlediği ihtiyaçlara yanıt verir niteliktedir. Bu anlamda ele alındığında ümmetçi bir anlayışla yola çıkan Milli Görüş kökenli siyasal ideolojinin, RP ve FP'sinde artık İslami

değerlerin temelinde muhafazakâr kimliğin ön plana çıkarıldığı bir değişimi yaşadığı söylenebilir. FP'nin genel başkanı Recai Kutan laiklik konusunda Erbakan'dan daha ılımlı görüşler taşıyan bir lider olduğu izlenimini verir. Ahmad, her İslamcı partinin kapatıldıkları haleflerine göre sonrasında daha ılımlı ve daha az İslamcı oldukları iddiasıyla yeni partiler kurduğunu ifade eder. Bu anlamda ele alındığında MNP, MSP, RP, FP'nin kronolojisine bakıldığında Milli Görüş geleneğinden gelen ideolojik yapının iktidar olabilmek ya da iktidarda kalabilmek adına sert yanlarını yumuşatarak sistemle uyumlu hale getirilmeye çalışıldığı sonucuna ulaşılabilir.

14 Ağustos 2001 tarihinde Erdoğan ve Gül'ün başını çektiği yenilikçi grup muhafazakâr demokrat kimliği altında AKP'yi kurar. AKP'nin kökleri siyasal İslam'da yatsa da tıpkı Avrupa'daki Hristiyan demokratlar gibi "Müslüman demokrat" ve "laik demokratlar" kimliklerini inşa ederler. AKP muhafazakâr demokrat bir parti olarak Milli Görüş'ten farklı olduğunu her zeminde belirtirken, demokrasiyi evrensel değeri olan bir ana prensip olarak benimsediği gibi hukuk devleti, insan hakları, hoşgörü ve kültür farklılıklarına saygılı davranmayı da temel ilke olarak kabul eder. Öte yandan kendi İslami geleneğinin yanı sıra kendi tabanının siyasi ve iktisadi talep ve eğilimlerini muhafazakâr bir neoliberal küreselleşme programına eklemlemeye ve bu çerçevede kendisini de bir merkez sağ parti olarak konumlandırmıştır.

BDP kendisini demokratik, özgürlükçü, eşitlikçi bir sol parti olarak tanımlarken, amacını Türkiye'deki her alanda kapsamlı demokratik reformların yapılandırılması ve bu sistemin etkin işleyebilmesi için toplumsal barışın sağlaması olarak belirtir. Kürt siyaseti ve bugün BDP'nin taşıdığı kimlik açısından ele alındığında siyasal alan içinde var olan sistemin eleştirilerini dile getirirken kültürel kimliği merkezi konuma yerleştirir. Bireysel hak ve özgürlük alanını grup hak ve özgürlüklerine doğru genişleterek tanıma siyasetini yaşama geçirmektedir. Kürt siyasetinin en önde gelen temsilcisi olan BDP, Kürt sorununu barışçıl ve demokratik yollardan çözülmesi gerektiğini savunur.

Çalışmanın beşinci bölümünde kitlelerin yönetiminde siyasal iktidarlar tarafından korkunun üretilmesi ve yayılmasında kitle iletişim araçlarının etkisi

incelenmiştir. Frankfurt Okulu'nun geliştirdiği eleştirel kurama göre kitle üretimi ve tüketimi sisteminde ihtiyaçlar, düşünceler ve davranışlar homojenleştirilerek ve tek düzeleştirilerek kitle toplumu yaratılır. Bu işleyişte sosyal ve kültürel ilerleme artık bireylerin düşünce ve eylemleriyle değil bireyler üzerinde egemenlik kuran dev örgütler ve kurumlar tarafından belirlendiği söylenebilir. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının verdiği bilgilerle yetinen ve yaşamını bu bilgiler doğrultusunda aldığı kararlarla şekillendiren günümüz toplumlarında kamudan daha çok kitlenin varlığından bahsedilebilir. Kitle toplumlarında yaşamsal korkular karşısında bireyler kendini güvende hissetmek için kitlenin gönüllü bir üyesi olmayı kabul ederler. Bu varsayımından hareketle hegemonya kuramı ve Althusser'in devletin ideolojik aygıtları kuramı açısından değerlendirildiğinde ise, kitle önderlerinin güdümlemesiyle hareket eden kitle üyelerinin dışlanma korkusunun peşi sıra, güç odaklarının belirlediği ideolojilere boyun eğmesi ve gösterilen hedefe doğru bilinçsiz bir şekilde eyleme geçmesi olasıdır.

Arsev'in ifadesiyle toplumsal iletişim süreci, diğer bir deyişle kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleşen kitle iletişim süreci siyasal toplumsallaşmanın en temel unsuru olarak kabul görür. Bu açıdan ele alındığında siyasal iktidarların kendi amaçları doğrultusunda kitle iletişim süreçlerini yönetebilmeleri açısından kitle iletişim araçları üzerinde güç sahibi olmalarını gerekli kılar. Bunun sonucunda ise Chomsky'nin ifadesiyle medya siyaset bağlamında oluşan sistemde, kamuoyunun bazı çıkar çevreleri tarafından etkilenmesi kaçınılmaz bir durum olarak kendini gösterir. Büyük sanayicilerin çıkarlarının belirli dengelere bağlı olduğunu ifade eden Gramsci, bu dengeyi sırasıyla elindeki olanaklarla politika alanındaki partilerden birini ya da ötekini güçlendirerek sağladıklarını ifade etmektedir. Günümüzde ise sermayenin çıkarları doğrultusunda kendilerine yakın gördükleri siyasal partileri desteklerken bir yandan da toplumsal güçlerini sağlamlaştırmak için medya dünyasında yer aldıkları görülür. Çünkü kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisinin anlaşılmasıyla beraber toplumdaki egemen güçler açısından medya cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu perspektifte ele alındığında günümüz toplumlarında kitle iletişim araçları medya, sermaye ve iktidar üçgeninde ekonomik, siyasal ve sosyal yaşamın gerçekliğini kurgularken, insanın bu kurguda istenilen şekilde

düşünmesi ve davranması için geliştirilen yöntemlerle hegemonyaya dayanan yapının işleyişi sürekli kılındığı sonucuna ulaşılabilir.

Siyasal iktidarlar politikalarına kamuoyundan destek sağlamak amacıyla geliştirdikleri korku içerikli iletileri medyada haber metinlerine yansıtarak anlam inşa ederler. Bu sayede siyasal iktidarlar, yüksek psikolojik uyarılma aşiğinde oluşan korkunun çekiciliğini kullanarak kitleleri ikna etmeye çalışırlar. Dolayısıyla kitle kültürü organlarından aldıkları hazır düşünce ve davranış kalıplarını sanki insanların kendi düşünceleriymiş gibi yine kitle kültürünü etkilediği ve güçlendirdiği düşünüldüğünde, korku içerikli haber metinlerinin söylem düşkünleri tarafından gerçek olarak algılandığı ve bu sayede toplumsal düşünce ve davranışların siyasal güç odakları tarafından yönlendirildiği sonucuna ulaşılabilir.

Aslında bu süreç siyasal güç odaklarının sahip olduğu ideolojiyi yeniden üretme çabasını da içine alır. Belli bir ideolojinin egemen olduğu bir topluma girebilmek için o egemen ideolojinin etkili olduğu dili kullanmak gerekir. Böylece egemen ideoloji yeni sözcüklerle yeniden ifade edilerek toplumun bütün bireylerinin dilinde dolaşmakta ve toplumun bütün katmanlarına kadar girebilmektedir. Marcuse, bu durumu varolan güçlerin yeni tanımlamaları topluma dayatarak yanlışın gerçeğe dönüştürülmesi olarak özetlemektedir. Hegemonya kavramından yola çıkıldığında ise, Gramsci'nin ideolojiyi bir mücadele alanı olarak nitelendirdiği anlaşılır. Bu anlamda ideolojiler dil ile yeniden inşa edilmekte, iletilmekte ve böylece hegemonyanın devamlılığı sağlanmaktadır. Siyasal iktidarlar bu kontrol mekanizmasının oluşturulmasında korku içerikli haber metinlerinin insanları etkileyici yanını kullanarak kendileri için büyüsel ve ayinsel bir alan oluştururlar.

Sonuç olarak araştırmada ulaşılan bilgiler insanlık tarihinin her döneminde korkunun bireylerin ve toplumların yaşamının şekillenmesinde önemli rol oynadığı, toplumdaki egemen güçlerin hegemonyalarını kurmak ya da devam ettirmek için korkuyu etkin bir araç olarak kullandıkları, korkunun yıkıcı gücünün aşırı boyutlarda kullanılması sonucunda yeni korkuların oluşumuna zemin hazırlandığı, korkunun hüküm sürdüğü toplumlarda ötekileştirmenin beraberinde yaşanan kutuplaşmaların toplumların geleceği için tehdit içerdiği, siyasal güç odaklarının halkın desteğini

almak için ürettikleri korkuları propaganda ile kitle iletişim araçları üzerinden yayılımını sağladıkları yönündeki varsayımların doğruluğu desteklenmiştir. Diğer yandan çalışmada örneklem olarak belirlenen 1980-2011 tarihleri arasındaki sekiz genel seçim dönemiyle ilgili geliştirilen varsayımların da büyük ölçüde doğruluğu ortaya konulmuştur.

Buna göre siyasal parti liderlerinin 1980 ve 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilen genel seçimlerde seçmen kitlesinin desteğini almak için miting konuşmalarında ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlarını içeren korkuları kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde siyasi parti liderlerinin en fazla kullandığı korkuların başında 12 Eylül öncesinin anarşi ve terör ortamına dönülebileceği tehlikesine dayalı korkuların yanı sıra komünizm tehdidini içeren korkuların geldiğini ortaya koymaktadır. 1983 Genel Seçimleri'nde sağ partiler MDP ve ANAP, 1987 Genel Seçimleri'nde RP ve MÇP komünizm korkusunu en fazla kullanan partiler arasındadır. 1983 Genel Seçimleri'nde komünizm korkusunu iletilerinde kullanan ANAP'ın, 1987 Genel Seçimleri'nde benzer iletilerine rastlanılmamış olması dikkat çekici bulgular arasında yer alır. Bu durum ANAP'ın milliyetçi, muhafazakâr, sol ve liberal olmak üzere dört eğilimi içinde barındıran siyasal yaklaşımına dayandırılabilir.

Bu eksende ele alındığında, siyasi partilerin toplumun 12 Eylül öncesinde yaşanan acı tecrübelerine dayanan kolektif korkularını hatırlatarak seçmen kitlelerinin desteğinin almayı hedeflendiği sonucuna ulaşılabilir. ABD'nin dünya üzerinde kendi gücünü kaybetmemek adına ürettiği kızıl korkunun, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kendini yoğun şekilde hissettirmesi dönemin karkteristik özelliğidir. Sağ ve sol görüşlülerin yaşadığı çatışmalar beraberinde Türkiye'de kardeşin kardeşi kırdığı, can ve mal güvenliğinin olmadığı bir anarşi ve terör ortamını getirir. Bu bağlamda ele alındığında 1983 ve 1987 genel seçimlerinde özellikle sağ görüşlü siyasi partiler, komünizm tehdidinin devam ettiğini hatırlatan korku iletileriyle seçmen kitlelerini ikna yoluna gitmişlerdir.

1983 Genel Seçimleri'nde MDP, ardından ANAP, 1987 Genel Seçimleri'nde ise en fazla oranda sırasıyla MÇP, DSP ve RP'nin iç ve dış düşman korkusunu

iletilerinde kullandığı belirlenmiştir. Araştırma sonrasında ulaşılan bulgular, siyasi partilerin seçim kampanyalarında iç ve dış düşman korkusunu kullanarak, ülkeyi yıkmak isteyen düşmanlara karşı en güçlü hükümeti ancak kendilerinin kurabileceği yönünde iletileri kullandığını göstermiştir. Bu kapsamda ele alındığında, siyasi partilerin seçim kampanyalarında oluşturdukları hayali düşmanlar aracılığıyla ürettikleri korku ile seçmen kitlelerinde aidiyet duygusu geliştirerek, seçimlerde kendilerine oy verilmesi yönünde bir strateji kullandıkları söylenebilir.

1983 Genel Seçimleri'nde sağ partilerden MDP ve ANAP, 1987 Genel Seçimleri'nde ise dönemin iktidar partisi olan ANAP'ın koalisyon korkusunu seçim mitinglerinde dile getirdiği görülür. Koalisyon korkusu ile seçmen kitlesinin desteğini alma yönünde stratejik bir yaklaşım izleyen siyasi partilerin, bu korkuları 1980 öncesinde koalisyon hükümetleri döneminde ülkenin yaşadığı olumsuz tecrübelere dayandırmaktadır. Nitekim 1980 öncesi anarşi ve terör ortamının yarattığı kaotik toplumsal ve ekonomik yapının nedenleri arasında doğru karar alma ve uygulama konusunda birbrileriyle çatışma halinde olan, diğer bir ifadeyle uzlaşma zemini bulamayan koalisyon hükümetlerinin zayıf yapısı gösterilmektedir.

Çalışmada muhafazakâr ve dindar bir çizgiye sahip olan RP'nin kendi seçmen kitlesinden destek alabilmek için iletilerinde kullandığı AB, İsrail, Yahudiler, Ortak Pazar, Avrupa politikalarından duyulan rahatsızlığın altında aslında Haçlı seferlerine kadar uzanan Batı düşmanlığına dayalı korkuların varlığından bahsedilebilir. Nitekim RP, iletilerinde ülkenin Batı'nın kültürel yapısının işgali altında olduğunu sıkça vurgularken, özellikle sahip olunan Müslüman değerlerinin ve bunun paralelinde Türk toplumunun tehdit altında olduğuna dikkat çekmiştir. DSP'nin ABD'nin politikalarından duyulan rahatsızlığı içeren korku iletileri ise, RP gibi toplumun kültürel yapısının korunmasıyla ilgili değil, daha çok ABD'nin dünya üzerindeki emperyalist politikalarına karşı duruşuyla ilgilidir. Bir diğer nokta da, RP'nin seçim döneminde muhafazakâr kitlerin oyunu alabilmek için en fazla başörtüsü ve ardından imamhatip okullarıyla ilgili getirilen yasaklamalara dayanan korkuları kullanmasıdır. Nitekim RP'nin kullandığı iletilerinde ABD ve Avrupa'nın isteği üzerine imamhatip okullarının kapatıldığı, iktidar olduklarında başörtüsünü yasaklayan rektörleri hapse atacaklarını ve din temelli bir eğitim sistemi geliştireceklerini ifade etmiştir. 1987

Genel Seçimleri'nde RP'nin muhafazakâr kesimin oylarının alabilmek için Özal Hükümeti döneminde Türk toplumunun ahlak yapısının bozulmasına ilişkin korkuları ön plana çıkarmıştır. RP'nin toplumun ahlak yapısının bozulmasına ilişkin korku iletilerinin merkezinde ise ülkede fuhuş yapan kadın sayısının arttığı iddiaları yer almaktadır. Analiz sonrasında elde edilen bulgular DYP, SHP ve MÇP'nin de Özal Hükümeti'nin ekonomik ve sosyal anlamdaki yanlış politikalarının toplumsal ahlak yapısını erezyona uğrattığıyla ilgili korkulara iletilerinde yer verdiği göstermektedir.

Çalışmada siyasi partilerin, Kürt sorunu ve PKK terörüyle ilgili korkuların 1987 Genel Seçimleri ile kullanılmaya başlandığı belirlenmiştir. Buna göre siyasi partilerin Türk-Kürt ayrımına dayalı bölücülük korkusunu kullanarak, dönemin iktidar partisi olan ANAP'ın sorunun çözümündeki yetersizliğini işaret etmiş ve sorunun ancak kendi iktidarları döneminde çözülebileceğini iddia etmişlerdir. Bu bağlamda ele alındığında siyasi partilerin stratejik yaklaşımlarında iktidar partisi ANAP'ı kötüleyen, kışkırtıcı bir dil kullanarak, seçmen kitlelerinin Türk-Kürt ayrımından doğan bölücülük korkularını tetiklenmeye çalışıldığı değerlendirmesi yapılabilir. Diğer yandan çalışmada 1983 ve 1987 Genel Seçimleri'nde sol görüşlü partiler HP, SHP, DSP'nin insan hakları ve özgürlüklerle ilgili korkuların yanı sıra işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarını yitirme korkuları içeren iletileri kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda ele alındığında sol partilerin işçi ve memur haklarının yanı sıra, insan hakları ve düşünce özgürlüğüyle ilgili sorunlarda sağ partilere oranda daha hassas bir yaklaşım sergilediği yorumu yapılabilir.

1991 Genel Seçimleri'nde ANAP, 1980 öncesi liderlerin ülkeyi anarşi ve terörün hüküm sürdüğü kaos ortamına yeniden götürme tehlikesine dayanan korkulara yer verirken, kendi iktidarları döneminde toplumsal barış ve huzur ortamının sağlandığı yönündeki korku iletileri kullanmıştır. Araştırma sırasında ANAP'ın 1980 öncesi yaşananlarda dönemin baş aktörlerinden DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ve RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ı hedef alarak, seçmen kitlelerinin gözünde imajlarını yıpratma çabası güttüğü belirlenmiştir. Ecevit ve Demirel ise bu ithamlar karşısında çoğu

zaman iletilerinde dönemin muhasebesini yaparken, Özal'ın 1980 öncesinde yaşanan acıları siyasal propaganda aracı yapmakla suçlayan bir yaklaşım içinde girmişlerdir.

1991 Genel Seçimleri'nde 1987'de olduğu gibi muhalefet partileri RP, DYP ve DSP'nin PKK terörüyle ilgili korkuları kullanarak, dönemin iktidar partisi olan ANAP'ın sorunun çözümündeki yetersizliğine dikkat çektiği görülür. Verilerin incelenmesi sonrasında ulaşılan diğer bir dikkat çekici husus ise, DSP'nin rakip sol parti olarak yorumlayabileceğimiz SHP'yi Kürt siyasetçilerin kurduğu HEP ile işbirliği yapmasını gündeme getirerek, SHP'ye verilecek her oyun aslında HEP'in arkasında yer alan PKK'ya gideceği yönündeki korkuları içeren iletilerini kullanmasıdır. SHP ise bu saldırgan ve suçlayıcı tavır karşısında HEP'in yeni bir oluşuma başvurmak yerine, SHP çatısı altında demokratik sürece dâhil olmasının ülke menfaatleri açısından doğruluğuna işaret ederken, Ecevit'i de Türk ve Kürt vatandaşlar arasındaki ayrımcılığı körükleyerek bölücülük yapmakla itham etmiştir.

1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde, diğer dönemlerden farklı olarak rejim için duyulan korkuları içeren iletilerin kullanılmaya başlandığı görülür. 1991 Genel Seçimleri'nde özellikle Demirel ve ardından Ecevit, Erbakan'ın din istismarı yapan söylemleri nedeniyle rejim için tehdit olarak göstermişlerdir. Buna göre DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, miting konuşmalarında "Camiye, kışlaya, okula siyaset sokmayın" uyarısında bulunurken, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ise milletin din duygularının istismar edildiği yönündeki iletileri ile RP'ni rejim için potansiyel bir tehlike olarak tanımlamıştır. Öte yandan bu dönemde, RP'nin 1991 Genel Seçimleri'nde rejimle ilgili eleştirilerini daha çok başörtüsü ve imamhatip liseleri ve Kuran kursları üzerinden dolaylı yoldan yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. 1995 Genel Seçimleri'ne katılan partilerin tamamının RP için benzer korku iletilerini kullandığı anlaşılırken, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in muhafazakâr ve dindar kesimlerden destek almak için geliştirdiği popülist yaklaşımı doğrultusunda Demirel dönemindeki DYP'nin laikle ilgili net tutumunun değişmeye başladığı söylenebilir.

1991, 1995 ve 1999 Genel Seçimleri'nde DSP'nin seçim kampanyalarında kullandığı strateji milliyetçi kesimlerin oylarını almaya yöneliktir. Buna göre DSP Genel Başkanı Ecevit'in 1991 Genel Seçimleri'nde miting konuşmalarında 1980

öncesinde haşhaş ekimi yasağı ve Kıbrıs meselesiyle ilgili olarak ABD'ye karşı duruşunu hatırlatarak milliyetçi kimliğini ön plana çıkarmıştır. ABD ve Avrupa ülkelerinin Türkiye üzerindeki politikalarından duyulan korkuları "Batı Gölge etmesin yeter" ifadesiyle dile getiren Ecevit'in benzer korkuları içeren iletileri 1999 Genel Seçimleri'nde de kullandığı belirlenmiştir. Nitekim 1999 Genel Seçimleri'nde Ecevit, "Avrupa Birliği kapıları kapanırsa, Türkiye'nin önünde bambaşka kapılar açılır", "Bize insanlık dersi vermek isteyen Avrupalılar evvela Türkiye'den insanlık öğrensinler" diyerek ABD, Avrupa ülkeleri ve AB'nin Türkiye üzerinde uyguladığı politikalardan duyduğu endişelere dikkat çekmiştir.

1991 ve 1995 Genel Seçimleri'nde RP muhafazakâr kesimlerin desteğini almak için diğer seçim dönemlerinde olduğu gibi AB, Avrupa, ABD, İsrail ve Yahudilerin politikalarına dayanan korkuları kullanmıştır. RP Genel Başkanı Erbakan'ın kullandığı iletilerinin içeriğini bu korkuların nesnesi haline getirdiği rakip partiler yer almaktadır. Nitekim Erbakan diğer partileri "Batı Kulübünün üyeleri" olarak nitelendirirken, taklitçi partilerin ülkeye Siyonizmin planı olan köle düzenini getireceğini ileri sürmüştür. 1995 Genel Seçimleri'nde de "Bizi Batı'ya şikâyet eden Çiller Müslümanlık nedir bilmiyor…", "Nasıl Rusya'da zulüm bittiyse, ülkemizde de bitecektir" diyen Erbakan, GB'nin delilik ve gâvurlara esir olmaktan başka bir şey olmadığını, hedeflerinin "Dünya İslam Birliği" ni kurmak olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan seçim kampanyası kapsamında düzenlenen mitinglerde Erbakan'ın 1987 ve 1991 Genel Seçimleri'nde olduğu gibi başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalarla dindar insanlara baskı uygulanarak yaşam alanlarının kısıtlandı görüşüne dayanan korkuları kullanarak dindar kesimlerin desteğini almayı hedefleyen stratejiyi devam ettirdiği anlaşılır.

28 Şubat sonrasında RP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması ile Milli Görüş'ün yeni temsilcisi FP siyasal yaşamdaki yerini alır. FP, 1999 Genel Seçimleri'nde RP'nin daha önceki seçim dönemlerinde milliyetçi ve muhafazakâr kesimlerin oylarını alabilmek için kullandığı AB, Avrupa, ABD, İsrail ve Yahudilerin politikalarına ilişkin korkuları içeren dili devam ettirmemiştir. Bununla birlikte FP'nin RP'de olduğu gibi muhafazakâr kesimin oylarını alabilmek için

başörtüsü, imamhatipler ve Kuran kurslarına getirilen yasaklamalara dayalı korkuların kullanıldığı geleneksel çizgiyi devam ettirdiği belirlenmiştir.

1999 Genel Seçimleri'nde Çiller, mitinglerde gerçekleştirdiği konuşmalarında Türkiye'de inanan samimi Müslümanlara en fazla zararı RP'nin verdiğini vurgularken, Ecevit ve Yılmaz'ı ezanın sesini kıstırmakla, Kuran kurslarını kapattırmak ve başörtülü öğrencilerin coplanmasına izin vermekle hedef tahtasına oturtarak, dindar ve muhafazakâr kesimlerin korkuları üzerinden bir seçim stratejisi izlemiştir. Bu dönemde ANAP'ın da DYP gibi 28 Şubat sürecinin yaşanması ve imam hatiplerin kapanmasının sorumlusu olarak RP'ni gösterdiği ve dindar kesimlere en büyük zararı Erbakan'ın verdiğini ifade etmiştir. Nitekim "Ne zaman ki Erbakan, üniversite rektörleri başörtülü kızlarımızın önünde selam duracak dedi, memleket karıştı" diyen Yılmaz, Kuran kursları ve imamhatiplerin kapatılmasının sorumlusu olarak RP-DYP-CHP'yi göstermiştir. Bu anlamda ele alındığında, dönemin iktidar ve muhalefet partilerinin 28 Şubat ile beraber yaşanan yasaklamalar için RP'nin yanı sıra birbirlerini de suçladıkları söylenebilir.

Bütün partilerin hedef gösterdiği Milli Görüş'ün yeni temsilcisi olan FP'nin Genel Başkanı Recai Kutan da diğer partilere yönelik olarak benzer korku iletilerini kullanmıştır. Buna göre Kutan, aksine laik olduğunu iddia eden kesimlerin baskıcı ve yasakçı tutumları nedeniyle dindar kesimlere zarar verdiğini ve rejimin varlığı için tehlike yarattığını kaydetmiştir. Bu bağlamda ele alındığında Kutan, Erbakan gibi diğer partileri "din düşmanlığı" yapmakla suçlarken, FP'ni Batılı anlamda laikliğin tek temsilcisi olarak olarak nitelendirmiştir. Bu tartışmalarda daha az yer alan MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ise DYP, ANAP ve FP'nin türbanı siyasi malzeme yaparak toplumu kutuplaşmaya sürüklediği yönündeki korkuları içeren iletileri kullandığı anlaşılır.

1991 Genel Seçimleri'nde RP'nin yanı sıra SHP de toplumsal ahlak yapısının bozulmasıyla ilgili korkuları dile getirmiştir. Buna göre Erbakan, Türkiye'de içki kullanımının iki kat arttığını ve halkın bir litre süt yerine iki litre içki içer hale geldiğini söylerken, TV'de yayınlanan Amerikan ve Avrupa filmleri ile Türkiye'nin ahlak yapısının bozulduğunu sık sık vurgulamıştır. SHP'nin de enflasyon ve

ekonomideki kötü gidişat nedeniyle toplumda ahlaksızlığın arttığı yönünde korku içeren iletilerle ANAP iktidarını yıpratmayı hedeflediği sonucuna ulaşılmıştır.

1991 Genel Seçimleri'nde insan hakları ve özgürlükleriyle ilgili korkuları sol partiler DSP ve CHP'nin, 1999 Genel Seçimleri'nde ise DSP'nin yanı sıra ANAP, DYP ve FP'nin de benzer yönde iletilere yer verdiği belirlenmiştir. Buna göre dönemin iktidar partileri olan ANAP ve DSP, geçmiş dönemlerde insan hakları ve özgürlüklerinde yaşanan kısıtlamalara dayalı korkulara değinirken, kendi iktidarları döneminde düşünce, inanç ve vicdan özgürlüğü konusunda gelişme katettiklerini ifade etmişlerdir. FP ise ülkede inanç ve vicdan özgürlüğünün olmadığını dikkat çekerek, bu konuyla ilgili korkuların giderilebilmesi için seçimlerden iktidara partisi olarak çıkmalarının gerekliliğini ön plana çıkarır. Öte yandan 1991 Genel Seçimleri'nde CHP ve DSP'nin diğer seçim dönemlerinde olduğu gibi 1980 askeri darbesiyle engellenen işçi ve memurların sosyal güvenlik haklarıyla ilgili korku içerikli iletilere yer verdiği görülür. Bu anlamda ele alındığında 1999 Genel Seçimleri'ne kadar en fazla sol partiler tarafından dile getirilen insan hakları ve düşünce özgürlüğüyle ilgili korkularından bu tarihten sonra sağ partiler ANAP ve DYP'nin yanı sıra Milli Görüş'ün yeni temsilcisi FP tarafından özellikle başörtüsüyle bağlantılı olarak inanç özgürlüğü ekseninde kullanılmaya başlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

2002 Genel Seçimleri'nde CHP, ANAP, DYP ve DSP bu kez FP'nin yanı sıra "Milli Görüş" çizgisinden ayrılarak liberal, muhafakar bir kimlikle siyasal yaşama giriş yapan AKP'yi de laik demokratik Cumhuriyet için tehlike içeren korkuların hedefine koyar. ANAP AKP'yi ülkeyi siyasal İslam ile yönetilen İran'a çevireceği yönündeki iddiaları içeren korkuların peşi sıra, 28 Şubat'ın yeniden yaşanmasına neden olabilecek bir tehdit olarak gösterir. CHP ve DSP de korku iletilerinde AKP'yi rejim için potansiyel tehlike olarak aktarırken, rejimin güvenliği için seçimlerden iktidar partisi olarak çıkmalarının önemine işaret etmişlerdir. DYP'nin AKP ile ilgili korku iletileri rejim üzerinden duyulan endişelere değil, yeni kurulmuş bir parti olmasının yanı sıra Erdoğan'ın okuduğu şiir nedeniyle hapis cezası alması nedeniyle partinin geleceğinin belirsizliğine dayandırıldığı anlaşılmaktadır.

2002 Genel Seçimleri'nde AKP'nin CHP'yi yıpratmak için 12 Eylül öncesine dayanan toplumsal korkuları kullandığı anlaşılır. Buna göre Erdoğan, 12 Eylül öncesinde halkın çektiği ekonomik sıkıntıların baş sorumlusu olarak CHP'yi hedef göstermiş ve CHP'nin iktidar olması durumunda halka benzer sıkıntıları yaşatacağını ileri sürmüştür. Bu sayede toplumun kolektif bilinçaltında yaşayan korkuları harekete geçirerek, seçmen kitlelerine CHP'yi neden seçmemeleri gerektiğine işaret etmiştir. 2002 Genel Seçimleri'nde DYP ve ANAP da AKP ile benzer bir strateji izlemiştir. Nitekim DYP ve ANAP, dindar ve muhafazakâr kesimlerin desteğini alabilmek için CHP'nin tek parti iktidarı döneminde inançlı insanlara baskı yapıldığı iddialarını içeren geçmişe dayalı korkuları ön plana çıkarmıştır. Buna göre Yılmaz ve Çiller'in miting konuşmalarında Baykal'ın 1950 öncesinde olduğu gibi ezanın yeniden Türkçe okunmasını istediğini belirtirken, CHP'nin inançlarla uğraşan yasakçı bir parti olduğunun altı çizilmiştir. 2002 Genel Seçimleri'nde CHP'nin ise seçim stratejisinin siyasi korkulardan çok ekonomik korkulara dayanır.

2002 Genel Seçimleri'nde SP'nin yanı sıra AKP ve DYP de dindar kesimin desteğini almak için türban, imam hatipler ve Kuran kurslarıyla ilgili korkuları dile getirmiştir. Buna göre Erdoğan, "Türban sorunu çözmek namus borcumuzdur" diyerek iktidarları döneminde başörtüsü sorununa çözüm üretecekleri vaadinde bulunmuştur. Çiller'in ise başörtüsü yasağına dikkat çekerek "Keşke yasaksız bir ülke olabilseydik, bu yasaklar Erdoğan'a yaradı" sözleri ile ülkede yasakların doğurduğu korkuların AKP'nin oluşumuna zemin hazırladığını ifade etmiştir.

AKP, CHP'yi yıpratma stratejisi doğrultusunda 2002 Genel Seçimleri'nde olduğu gibi 2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde de 12 Eylül öncesindeki CHP iktidarları döneminde yaşanan olumsuzluklara dayalı korkuları ön plana çıkarmıştır. Nitekim 2002 Genel Seçimleri'ne bakıldığında Erdoğan'ın miting konuşmalarında 1978'de yaşanan akaryakıt kuyruklarının sorumlusu olarak dönemin enerji bakanı Baykal'ı sorumlu tutarken, 2007 Genel Seçimleri'nde daha eski yıllara giderek, 1946 yılına ait mazot ve ekmek karnelerinin üzerinde CHP yazan belgeleri miting konuşmalarında seçmenlerle paylaşmıştır. 2011 Genel Seçimleri'nde ise AKP'nin korku iletilerinin içeriğini Kahramanmaraş, Çorum ve Dersim olayları, 27 Mayıs darbesi, Menderes'in asılması, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının asılması, 12 Eylül

darbesi ve 28 Şubat sürecine kadar uzanan siyasal ve toplumsal olaylar zinciriyle toplumun belleğinde önemli izler bırakan tarihsel olaylara dayanan kolektif korkular oluşturur. Öyle ki, CHP'ye akıl hocalığı yaptığını iddia ettiği Demirel'i "Menderes istismarı" yapmakla suçlayan Erdoğan, "27 Mayıs'ta bir müdahaleye sahip çıkılırken, 28 Şubat'ta bir başka müdahaleye sahip çıkıldı" diyerek, CHP'nin yanı sıra DYP'yi de askeri darbelere destek veren statükocu bir parti olarak konumlandırmıştır. Öte yandan kullanılan korku iletilerinin içeriğine bakıldığında 2011 Genel Seçimleri'nde AKP'nin 2002 Genel Seçimleri'nde DYP ve ANAP'ın stratejilerinin benzerini izleyerek, CHP'nin tek parti iktidarı döneminde inançlı insanlara baskı yaptığı yönündeki korkuları kullandığı görülür.

2007 Genel Seçimleri'nde CHP, MHP, AKP ve DP miting konuşmalarında birbirlerine karşı bölücülük yaptıkları iddialarını içeren korkuları dile getirmiştir. Buna göre MHP, CHP ve DP, Türk-Kürt ayrımına dayanan etnik kimlik siyaseti nedeniyle AKP'nin ülkeyi bölme çabasında olduğunu ileri sürerken, AKP ise CHP'nin kin ve nefret tohumları ekerek ülkeyi ayrımcılığa sürüklediğine işaret etmiştir. 2007 Genel Seçimleri'nde iktidar partisi AKP'nin Kürt sorunu ve PKK terör örgütüyle ilgili korku iletileri bağımsız Kürt milletveki adaylarının Meclis'e girmesinin ülke için sakınca doğuracağı yönündeki korkuları içerir. Nitekim Erdoğan, miting konuşmalarında bağımsız Kürt milletvekillerinin parlemontaya girmeleri durumunda, MHP milletvekilleri ile büyük çatışmalar yaşanacağını belirtirken, bu durumun parlementonun işleyişini bozacağını kaydetmiştir. Baykal'ın korku iletilerinin genel içeriğini ise AKP Hükümeti'nin PKK terör örgütünün başı Abdullah Öcalan'ı tahliye etmeye hazırlandığı iddiaları, Bahçeli'nin iletilerinin içeriğini ise Öcalan'ın asılması yönündeki tartışmaların yanı sıra terörün önündeki en büyük engelin Erdoğan olduğu yönündeki iddiaları oluşturur.

2011 Genel Seçimleri'ne katılan siyasi partilerin (AKP, MHP, CHP, BDP, HASP) ülke içindeki çetelerin Türk siyasetini şekillendirmesi tehlikesine dayanan iç ve dış düşman korkusuyla ilgili iletileri kullanması dikkat çekicidir. Nitekim AKP, CHP ve MHP dış kaynaklı güçlerin uzantısı olan çetelerin kaset skandallarıyla Türk siyasetini şekillendirme tehlikesine dayanan iç ve dış düşman korkularını vurgulamıştır. AKP'nin korku iletilerini ise kaset skandalıyla CHP'yi yeniden

yapılandıran güçlerin bu kez aynı oyunu MHP için de oynadığı belirtilirken, temiz siyasetin gerekliliği üzerinde durulur. Kılıçdaroğlu ise miting konuşmalarında çetelerle işbirliği içinde olduğunu iddia eden Erdoğan'a "Nerede bu Ergenekon? Gidip üye olacağım" diye cevap verirken, kaset skandallarıyla ilgili olarak "Bütün kasetleri önce kendisi izliyor sonra da bir kısmını açıklıyor" diyerek kaset skandallarının arkasında AKP'nin olduğuna işaret etmiştir.

2011 Genel Seçimleri'nde AKP, BDP ve PKK'nın Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkı üzerinde tehdit ve şantaj kullanarak AKP'ye oy verilmesini engellediği yönündeki korkular yer alır. Ülkede birliği ve beraberliği bozmak isteyenlerin güçlerin Kürtleri İslam dininden uzaklaştırmak istediğini ifade eden AKP, BDP'yi PKK'dan aldığı güçle halkı korkutarak ve tehdit ederek oy aldığını iddialarını sıkça kullanmıştır. Bu seçim döneminde CHP ülkeyi tehdit eden PKK terörüne dikkat çekerken, MHP'nin AKP Hükümeti'nin yanlış politikaları nedeniyle anarşi ve terörün sokakları yönettiği iddialarını içeren korkuları önemli yer tutar.

AKP, 2011 Genel Seçimleri'nde İsrail ve Yahudilerin politikalarına ilişkin kullandığı korku iletilerinin genel içeriğini "Mavi Marmara" olayı ekseninde İsrail Hükümeti'nin haksız politikaları oluşturur. CHP'nin ise 2011 Genel Seçimleri'nde insan hakları ve özgürlüklerin yanı sıra, YGS sınavındaki usulsüzlükler ve ekonomideki yolsuzluklara ilgili korkuları ön plana çıkardığı görülür. CHP, kişisel yaşam alanlarına müdalayle ilgili korkuları ön plana çıkardığı iletilerinde Başbakan Erdoğan'ın ülke sorunlarıyla ilgilenmek yerine vatandaşın özel yaşamıyla ilgilendiğini belirtirken, kimsenin telefonlarının dinlenmediği, herkesin özgürce konuştuğu, telefon dinleyenlerin cezalandırıldığı bir Türkiye'yi kuracakları vaadinde bulunur. Miting konuşmalarında ülkenin korku toplumu haline geldiğini sıkça vurgulayan Kılıçdaroğlu, AKP Hükümeti'nin faili meçhul cinayetleri ve işkenceyi bitirdikleri yönündeki beyanlarını da yalanlar.

2011 Genel Seçimleri'nde YGS ve ÖSS sınavlarında usulsüzlük yapıldığına ilişkin korku iletileri geniş yer tutar. Buna göre Kılıçdaroğlu yapılan usulsüzlüklerle ilgili olarak 1 milyon 700 bin çocuğun umuduyla oynandığını ifade ederken, AKP'li bakanın bir yakınının üniversiteye yerleştirmek için ÖSYM Başkanı'na mesaj

gönderdiği iddilarını ortaya atmıştır. Erdoğan ise bu iddialar karşısında Kılıçdaraoğlu'nun SSK Genel Müdürü olduğu dönemde kendi yakınlarını usülsüz olarak işe atadığı yönünde iddiaları kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu kapsamda ele alındığında iktidar partisi AKP ile ana muhalefet partisinin seçim kampanyalarında yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarına dayanan korkuları kullanarak birbirlerini karalamaya yönelik olarak saldırgan bir strateji izledikleri sonucuna ulaşılabilir.

1980 ve 2011 dönemleri arasında gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasal partilerin bölücülükle ilgili korkularının Türk-Kürt ayrımının yanı sıra laik-antilaik ayrımına dayanır. 1983 Genel Seçimleri'nde HP ve 1991 Genel Seçimleri'nde DYP'nin mezhepsel olarak Alevi-Sünni ayrımından doğan bölücülük korkularını içeren iletilerine rastlanırken, diğer seçim dönemlerinde varsayımda öngörüldüğü gibi bölücülük korkularının Türk-Kürt ayrımının yanı sıra laik-antilaik ayrımına dayandığı belirlenmiştir.

1980 sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlere katılan siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında kullandığı ekonomik korkuların içeriğini enflasyon, ekonomik kriz, işsizlik, yoksulluk, hayat pahalılığı ve yolsuzluğun oluşturduğu belirlenmiştir. Bu bulgular ışığında Fromm'un ifadesiyle ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak ve üretmek zorunda kalan birey için ekonomik dizgenin özelliklerine göre saptanan yaşam biçimi bireyin kişilik yapısının belirlenmesinde temel etmenlerin başında geldiği söylenebilir. Öte yandan ekonomik anlamda yoksulluk ya da zengin ve fakir arasındaki gelir düzeyindeki farklılıklardan oluşan korkuların günün birinde toplumsal barışı tehdit edebilecek noktalara ulaşarak, toplumun çöküşünü hazırlayabileceği unutulmamalıdır.

1980 yılından itibaren gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasi parti liderlerinin miting konuşmalarında kullandıkları korku iletilerinde yer alan "biz" ve "öteki" ayrımı ile rakip siyasi partileri korkunun kaynağı olarak göstermiştir. Araştırmada siyasi partilerin kendi gibi düşünmeyenleri korkulması gereken taraf, diğer bir ifadeyle tehlike ve tehdidin kaynağı yani "öteki" olarak nitelendirir. Araştırma kapsamında seçim dönemleri ekseninde değerlendirildiğinde "biz" ve "öteki" kimi zaman adı tam olarak konulamayan iç ve dış düşman, kimi zaman inanç

temelinde laik-antilaik, etnik kimlik temelinde Kürt-Türk ve mezhep temelinde Alevi-Sünni, siyasi görüşler temelinde sağ ve sol ayrımları üzerinden üzerinden gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Bu sayede siyasi partilerin kendi seçmen kitlelerinin sınırlarını korumak ya da genişletmek için güven ve işbirliği duygusunu geliştirmeyi hedeflediği söylenebilir. Bu doğrultuda ele alındığında grubun varlığı ötekinden duyulan korkuya bağlı olarak gelişir ve ait olunan grup ile olunmayan grup arasında karşılıklı kuşku "biz" ve "öteki" ayrımını genişleretek korkuyu daha aktif hale getirir. Nitekim korkulan grup kendileri gibi düşünmeyen rakip siyasi partilerdir ve kontrolü ele geçirmeleri durumunda ülkenin varlığının tehlikeye girmesi kaçınılmaz bir risk olarak kendini gösterir.

Çalışmada gazeteler ait oldukları kurumsal kimlikleri açısından, kendilerine yakın olan siyasi parti liderlerinin korkularını içeren haberlere daha fazla yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 1983 Genel Seçimleri'nde milliyetçi, muhafazakâr görüşe sahip olan MDP, 1987 Genel Seçimleri'nde benzer görüşlere sahip MÇP, 1991 Genel Seçimleri'nde liberal sağ parti DYP, 1995 Genel Seçimleri'nde liberal sağ parti ANAP, 2002 Genel Seçimleri'nde sosyal demokrat parti CHP, 2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde ise kendini liberal sağ parti olarak tanımlayan AKP haberlerinin Hürriyet Gazetesi'nde daha fazla yer kapladığı belirlenmiştir. Sol eğilimli Cumhuriyet Gazetesi'nde ise 1983 Genel Seçimleri'nde MDP, 1987 ve 1991 Genel Seçimleri'nde SHP, 1995, 1999, 2002, 2007 ve 2011 Genel Seçimleri'nde ise CHP'nin haberlerinin birinci sırada yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Dindar muhafazakâr kimliğe sahip olan Tercüman Gazetesi'nin 1983 Genel Seçimleri'nde MDP, 1987 ve 1991 Genel Seçimleri'nde ise en fazla oranda DYP, ardından RP'nin haberlerine yer verdiği görülür. Benzer siyasi kimliğe sahip olan Zaman Gazetesi'nin ise 1995 Genel seçimleri'nde DYP, RP, 1999 Genel Seçimleri'nde FP, DYP, 2002 Genel Seçimleri'nde AKP, ardından FP, 2009 Genel Seçimleri'nde AKP, ardından DP, 2011 Genel Seçimleri'nde ise CHP'nin ardından AKP'nin haberlerinin geniş oranda yer aldığı anlaşılır.

Çalışmada belirlenen varsayımların doğrulanabilmesi için gerçekleştirilen araştırma sonrasında, insanlık tarihi boyunca siyasi liderlerin belirli amaçlar doğrultusunda kitlelerin desteğini almak için korkuyu etkin bir silah olarak

kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle siyasal kampanyalarda kullanılan iletişim yöntemlerinden propaganda içinde önemli bir role sahip olan korku, çoğu zaman rakip görülen tarafı kötüleyerek olumsuz bir imaj yaratmak ya da siyasal otoritelerin oluşturdukları program ve projelere halkın desteğini sağlamak için yaşama geçirilir. Toplumsal rızanın oluşumunu içeren hegemonya kuramı toplumdaki güç odaklarının egemenliklerini sürdürebilmeleri için sahip oldukları ideolojiyi insanların gündelik yaşamının bir parçası haline getirebilmeleri esasına dayanır. O halde egemen ideolojinin devletin ideolojik aygıtları ve baskı aygıtlarının aracılığıyla korkuları harekete geçirerek toplumsal kontrolü sağladığı söylenebilir.

Siyasi liderler kısa vadede iktidar olmak ya da varolan iktidarlarını korumak için korku dilini kullanırken aslında tehlikeli bir silahı ellerinde taşıdıklarını düşünmezler. Çünkü korku insanları aklın ve mantığın devre dışı kaldığı bireysellikten uzak, sürü psikolojisine sahip bir kitle toplumunu oluşturabilir. Siyasi liderlerin korkular aracılığıyla sahip olduğu alanı gasp edeceği düşünülen ötekini tanımlaması, diğer bir ifadeyle kendi çıkarları doğrultusunda hayali düşmanlar yaratarak, hedef göstermesi bireysel ve toplumsal yaşamda tehlikeleri de içinde barındırır. Çoğu zaman kin ve nefreti körükleyen korkular, kolektif öfkenin yanı sıra toplumsal ayrışmaları, çatışmaları da beraberinde getirir. Öte yandan, belirli güç odaklarının kendi amaçlarına ulaşmak için korkuyu yoğun şekilde kullanması, onarılması güç toplumsal yaraların yanı sıra yeni korkuların oluşumuna da zemin hazırlar. Bu durumda korkunun etkisiyle gerçekleştirilen her olumsuz yaklaşım ya da eylemin yeni korkuları ve yeni düşmanları doğuracağı değerlendirmesi yapılabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde toplumsal birlik ve dayanışma yerine düşmanlığın, kinin, nefretin ve öfkenin egemen olduğu toplumlardaki çözülmeler, hem içten hem dıştan gelebilecek tehlikeler için uygun koşullar oluşturma riskini içinde barındırır.

Korkuların egemenliğindeki hegemonik düzende demokratik bir toplumun varlığından da söz etmek mümkün değildir. Çünkü demokrasi bireylerin özgürce düşüncelerini dile getirdikleri ve kendi kararlarını alabildikleri yönetim biçimleri olarak tanımlanır. Oysa korku siyaseti bireyleri güdümüne alır, kararların siyasal iktidarların ya da hegemonik güçlerin çıkarları doğrultusunda alınmasına yol açar. Bu nedenle korkuların siyasette araçsallaştırılmasının etik olup olmadığı tartışmaları

günümüzde de geçerliliğini sürdürür. O halde, korkunun siyasette etkin bir şekilde kullanılması karşısında yapılması gerekenler neler olabilir?

Bu sorudan yola çıkıldığında öncelikle bireylerin ve toplumların bilinçaltına bastırdıkları bireysel ya da kolektif korkularıyla yüzleşerek, hakikati idrak etme bilinç düzeyine ulaşması gerekmektedir. Bu bilinç düzeyi insanların başlarına gelen felaketlerin şansızlık ya da kadersizlik olarak nitelendirmesinin ötesinde toplumsal ve siyasal boyutlar açısından irdelenmesinin yolunu açacaktır. Bu sayede insanlar kendilerine hatırlatılan ya da dayatılan korkularla aslında neyin hedeflendiğinin analizini yapabilecek ve bunun sonucunda bireyler sürü psikolojisine sahip kitlelerin gönüllü üyeleri olmak yerine, Mills'in ifadesiyle aklın ve mantığın ön planda olduğu bilinçli bir toplumun inşasını gerçekleştirebileceklerdir.

Son söz olarak şunu söylebiliriz ki, özgür ve mutlu bireyler olabilmenin yolu eğer cesur adımlar atmaktan geçiyorsa öncelikle korkularla yüzleşmemiz gerekir. Bu yüzleşme sırasında korkuların gerçek nedenleri ortaya konulmalı ve korkunun kaynağı olarak gösterilen ötekine, yani Adorno'nun ifadesiyle sahip olunan alanı gasp edeceği düşünülen kişi ya da topluluklara karşı bakış açısını akıl ve vicadanın yanı sıra anlayış ve hoşgörünün egemen olduğu bir yaklaşım ile yeniden şekillendirmek gereklidir. Ancak bu sayede korkuların esaretinden kurtulup daha özgür, daha mutlu, daha insancıl ve gerçek anlamda demokratik toplumlar var edebiliriz.

KAYNAKLAR

Adorno, T. (2011). Otoritaryan Kişilik Üzerine (Çev. Doğan Şahiner). İstanbul: Say Yayınları.

Ağaoğulları, M., Köker, L. (2000). Kral Devlet Ya da Ölümlü Tanrı (2. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.

Ağaoğulları, M. (2004). Kent Devletinden İmparatorluğa (4. Basım). Ankara: İmge Kitabevi

Ağaoğulları, M. (2011). İmparatorluktan Tanrı Devletine (7. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.

Ahmad, F. (2002). Modern Türkiye'nin Oluşumu (Çev. Yavuz Alogan) (3.Basım). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ahmad, F. (2010). Bir Kimlik Peşinde Türkiye (4.Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akalın, C. (2015). Taş Devrinden Kapitalizme Uygarlıklar. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2015.

Aktay, Y. (2010). Korku ve İktidar. İstanbul: Pınar Yayınları.

Ayata, A. (1999). CHP (Örgüt ve İdeoloji). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Alatlı, A. (2003). Schrödınger'in Kedisi (15. Basım). İstanbul: Alfa Yayınları.

Altaş, (2011). Uygarlık Tarihi, Ankara: Nobel Yayınları.

Althusser, L. (2012). Yazılar (Çev. Yağmur Ceylan Uslu). İstanbul: İthaki Yayınları.

Althusser, L. (2008). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (3. Basım) (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.

Alver, F. (2003) Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmalığı, İstanbul: Der Yayınları.

Anzerlioğlu, Y. Doğaner, S. Gökgöz (Ed.). (2003). 80. Yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Demokrasi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Arıkan E. (2008) Türk Sağının Türk Sorunu: Milliyetçi Hareket Partisi, İstanbul: Agora Kitaplığı.

Aristoteles (2010). Politika (13. Basım) (Çev. Mete Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aron, R. (2011). Demokrasi ve Totalitarizm (2. Basım) (Çev. Vahdi Atay), Ankara: Kadim Yayınları.

Assman, J. (2001). Kültürel Bellek, (Çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ayata, A. (1999). CHP (Örgüt ve İdeoloji). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Baker S. (2012). Eski Roma (Çev. Ekin Duru). İstanbul: Say Yayınları.

Baudrillard, J. (2006) Sessiz Yığınların Gölgesinde (3. Basım) (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bauman, Z. (2000). Siyaset Arayışı (4. Basım) (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

Bauman, Z. (2003). Yasa Koyucular ve Yorumcular (2.Basım) (Çev. Kemal Atakay). İstanbul: Metis Yayınları.

Bauman, Z. (2009). Sosyolojik Düşünmek (6. Basım) (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2011). Yaşam Sanatı (Çev. Akın Sarı). İstanbul: Versus Yayınları.

Bauer, S.W. (2015). Dünya Tarihi (4. Basım) (Çev. Mihriban Doğan). İstanbul: Say Yayınları.

Benjamin, W. (2008). Son Bakışta Aşk (5. Basım) (Çev. Nurdan Gürbilek) İstanbul: Metis Yayınları.

Beck, U. (2005). Siyasallığın İcadı (2.Basım) (Çev. Nihat Ünler). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bektaş, A. (2000). Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bektaş, A. (2002). Siyasal Propaganda. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bloch, M. (2008). Feodal Toplum (4. Basım) (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Berman, M. (2010). Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor (13. Basım) (Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker). İstanbul: İletişim Yayınları.

Boetie, E. (1995). Gönüllü Kulluk Üzerine (Çev. M.Ali Ağaoğlu). Ankara: İmge Kitabevi.

Bora, T., Kemal, C. (2011) Devlet ve Kuzgun (4. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.

Boratav, K. (2003). Türkiye İktisat Tarihi (13 Basım). Ankara: İmge Kitabevi.

Burke, P. (1996). Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü (Çev. Göktuğ Aksan). Ankara: İmge Kitabevi.

Canfora, L. (2010). Avrupa'da Demokrasi (Çev. Neşenur Domaniç-Nusret Avhan). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Canetti, E. (2006). Kitle ve İktidar (3. Basım) (Çev. Gülşat Aygen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumun Yükselişi (2. Basım) (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Childe, G. (1992). Kendini Yaratan İnsan (8. Basım). (Çev. Filiz Ofluoğlu). İstanbul: Varlık Yayınları.

Childe, G. (2000). Tarihte Neler Oluyor? (4. Basım) (Çev. Alaattin Şenel, Mete Tunçay). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Chomsky, N. (1993). Medya Denetimi (Çev. Şen Süer). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.

Chomsky, N. (1999). Medya Gerçeği (2. Basım) (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.

Chomky, N., Edward, H., David, P., Justin, P. (2004). Medyanın Kamuoyu İmalatı (Çev.Adnan Köymen, Ebru Kalak, Işıl Esendir, Hale Alpman). İstanbul: Çiviyazıları.

Chomsky, N. (2004). Letter From Lexington Reflection On Propaganda. London: Pluto Press.

Çevik, A. (2007). Politik Psikoloji, Ankara: Dost Yayınları.

Cook, M. (2012). Kısa Dünya Tarihi (Çev. Melahat Fındık). İstanbul: Say Yayınları

Cücenoğlu, D. (2008). Korku Kültürü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çetin, H. (2012). Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çoban, B. (ed..), (2006). Kadife Karanlık II. İstanbul: Su Yayınevi.

Debord, G. (2010). Gösteri Toplumu (3. Basım) (Çev. Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Devran, Y. (2010). Haber, Söylem, İdeoloji. İstanbul: Başlık Yayınları.

Dıner, D. (2009). Yüzyılı Anlamak (Çev. Hulki Demirel). İstanbul: İletişim Yayınları.

Doğaner, Y. (2004). Toplumsal Alanda Yapılan Atatürk İnkılâpları ve Etkileri. Mehmet Zincirkıran (ed.), Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı içinde (s.205). Ankara: Nova Yayınları.

Durham, M., Kellner, D. (2006). Media and Cultural Studies (2. Basım). Oxford: Blackwell Publishing.

Dündar, C. (2001). Ergenekon (9.Basım). İstanbul: İmge Kitabevi.

Ecevit, B. (1966). Ortanın Solu, İstanbul: Kim Yayınları.

Emre, Y. (2013). CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol, İstanbul: İletişim Yayınları.

Enriquez, E. (2004). Sürüden Devlete (Çev. Nilgün Tutal). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Eco U. (2014). Ortaçağ (2.Basım) (Çev. Leyla Tonguç Basmacı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Erdoğan, İ., Korkmaz, A. (1990). İletişim ve Toplum. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Erdoğan, İ., Korkmaz, A. (2010). Öteki Kuram. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Erıckson, E. (2011). I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı (Çev. Sare Levin Atalay) İstanbul: Timaş Yayınları.

Fincancıoğlu, Y. (2000). Demirel, İstanbul: Büke Yayınları.

Fiske, J. (2003). İletişim Çalışmalarına Giriş (2. Basım) (Çev. Süleyman İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Fossum, L. (1999). Endişeyi Yenmek (Çev. Murat Sağlam). İstanbul: Alfa Yayınları.

Foucault, M. (1992). Hapishanenin Doğuşu (6.Basım) (Çev. M. Ali Kılıçbay) Ankara: İmge Kitabevi.

From, E. (1993). Özgürlükten Kaçış (4.Basım) (Çev. Şemsa Yeğin). İstanbul: Payel Yayınevi.

From, E. (2004). Yanılsama Zinciri (Çev. Akın Kanat). İzmir: İlya Yayınları.

From, E. (2005). Kendini Savunan İnsan (5.Basım) (Çev. Devrim Doğa Yüzer). İzmir: İlya Yayınevi.

Freud, S. (2008). Totem ve Tabu (Çev. Hasan İhsan). Ankara: Alter Yayıncılık.

Freud, S. (2011). Kitle Psikolojisi (4. Basım) (Çev. Kamuran Şipal) İstnabul: Cem Yayınevi.

Freud, S. (1992). Endişe (2.Basım) (Çev. Leyla Özcengiz). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Fontana, B. (2013). Hegemonya ve İktidar (Çev. Onur Gayretli). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Furedi, F. (2001). Korku Kültürü (Çev. Barış Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Geçtan, E. (2010). Psikanaliz ve Sonrası (14. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.

Giddens, A. (2001). Üçüncü Yol (Çev. Nihat Şad). Ankara: Phonex Yayınları.

Giddens, A., Cristopher P. (2001). Modernliği Anlamlandırmak (Çev. Murat Sağlam, Serhat Uyurkulak). İstanbul: Alfa Yayınları.

Glucksmann, C. (2012). Hegemonya ve Rıza. A. Sassoon (Der.), Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar (Çev. Kemal Coşkun ve diğ.). Ankara: Dipnoy Yayınları.

Goloğlu, M. (2012). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi III, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gottdıener, M. (2005). Postmodern Göstergeler (Çev. Erdal Cengiz, Hakan Gür, Arhan Nur). Ankara: İmge Kitabevi.

Göze, A. (2000). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler (9. Basım). İstanbul: Beta Basım.

Gözler, K. (2011). Devletin Genel Teorisi, Bursa: Ekin Basın Yayın.

Gürbilek, N. (2004). Kötü Çocuk Türk (2. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.

Güven, Y. (t.y). Demirelli Yıllar, y.y: Başak Matbaası.

Grasmci, A. (2009). Hapishane Defterleri (2.Basım) (Çev. Kenan Somer). İstanbul: Belge Yayınları.

Hall, S. (2002). İdeolojinin Medya İçeriği Üzerine Etkileri. S. İrvan (der.), Medya, Kültür, Siyaset. Ankara: Alp Yayınevi.

Hatipoğlu, V. (2008). Kürt Sorununda Ezber Bozmak, Ankara: Sam Yayınları.

Heper, M. (2011). Türkiye'nin Siyasal Hayatı, İstanbul:Doğan Kitap.

Horkheimer, M., Adorno, T. (1996). Aydınlanmanın Diyalektiği (Çev. Oğuz Özügül). İstanbul: Kabalbı Yayınevi.

Horkheimer, M. (2008). Akıl Tutulması (7.Basım) (Çev. Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.

Hiç, Mükerrem (2009), Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.

Hristidis, K., Ersel, E. (2010). İsmail Hakkı Birlerin Anılarından CHP'li Yıllar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Hobsbaun, E. J. (2012). Gramsci ve Marksist Politik Teori. A. Sassoon (Der.). Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar (Çev. Kemal Coşkun ve diğ.) Ankara: Dipnot Yayınları.

Ingles, F. (2005). Kitle İletişim Kuramları (Der. Erol Mutlu). Ankara: Ütopya Yayınları.

Ives, P. (2004). Language and Hegemony in Gramsci. London: Fernwood Publishing.

İlin M, Segal E. (2008). İnsan Nasıl İnsan Oldu? (17. Basım) (Çev. Ahmet Zekeriya). İstanbul: Say Yayınları.

Kahraman, Hasan B. (1993). Sosyal Demokrasi Türkiye ve Partileri, Ankara: İmge Kitabevi.

Kahraman, Hasan B., (1995). Sağ Türkiye ve Partileri, Ankara: İmge Kitabevi.

Kahraman, B. (2010). Türk Siyasetinin Yapısal Analizi I (2.Basım). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kapani, M. (1992). Politika Bilimine Giriş (6. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Karpat, K. (2007). Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi, (Çev. Esin Soğancılar). Ankara: İmge Kitabevi.

Karpat, K. (2009). Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din (3. Basım) (Çev. Güneş Ayaz) İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. (2010). Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. (2013). Kısa Türkiye Tarihi (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, R. (1999). Medya, Toplum, Siyaset, Ekonomi, K. Alemdar (Haz.). Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, Ankara: Afa Yayınları.

Kaya, R. (2009). İktidar Yumağı, Ankara: İmge Kitabevi.

Kellner, D. (1995). Media Culture. New York: Routledge Publishing.

Kirişçi, K., Minrow, M. (2007). Kürt Sorununun Kökeni ve Gelişimi (5. Basım) (Çev. Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Türk Yayınları). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kristeva, J. (2004). Korkunun Güçleri (Çev. Nilgün Tutal). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Krisnamurti, J. (2009). Korku Üzerine (5. Basım) (Çev. Anita Tatlıer). İstanbul: Ayna Yayınları.

Koçak, C. (1995). Siyasal Tarih. C. Koçak, B. Korkut, Ö. Ayla ve diğ. (Haz.), Türkiye Tarihi 4, İstanbul: Cem Yayınevi.

Kongar, E. (1998). 21. Yüzyılda Türkiye: 2000'li yıllarda Türkiyenin Toplumsal Yapısı (15. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

Koloğlu, O. (1999). Cumhuriyetin İlk Onbeş Yılı. İstanbul: Boyut yayınları.

Köknel, Ö. (1995). Korkular, Takıntılar, Saplantılar. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kumrular, Ö. (2008). Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni. İstanbul: Doğan Kitap

Kurt, S. (2002). Ecevit: Bir Karacaoğlan Hikâyesi. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Kunt E. (2011). Aydınlıktan Karanlığa Türkiye Cumhuriyeti. İstanbul: Pupa Yayınları.

Küçükkaya, İ. (2012). Cumhuriyetin İlk Yüzyılı 1923-2023-İlber Ortaylı, İstanbul: Timaş.

Lambert, M. (2015). Ortaçağda Dinsel Sapkınlar (Çev. Erdem Gökyaran). İstanbul: Kabalcı yayınevi.

La, B. (1995). Gönüllü Kulluk Üzerine (2. Basım) (Çev. Mehmet Ali Ağaoğulları). Ankara: İmge Kitabevi.

Le, Bon G. (2009). Kitleler Psikolojisi (Çev. Hasan İlhan). Ankara: Alter Yayınları.

Lee, S.J. (2014). Avrupa Tarihinden Kesitler (4. Basım) (Çev. Savaş Aktur). Ankara: Dost Yayınları.

Machıavellı, N. (2009). Hükümdar (Çev. Necdet Adabağ). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Maıgret, E. (2011). Medya ve İletişim Sosyolojisi (Çev. Halime Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.

Marcuse, H. (1995). Eros ve Uygarlık (3. Basım) (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.

Marcuse, H. (1997). Tek Boyutlu İnsan (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.

Mardin, Ş. (2005). Türkiye'de Din ve Siyaset (9.Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.

Marshall, B. (2010). Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor (13.Basım) (Çev. Ümit Altay, Bülent Rekan). İstanbul: İletişim Yayınları.

Martin, T. (2012). Eski Yunan (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal). İstanbul: Say Yayınları

Mauss, M. (2012). Emıle Durkheim ve Hobbes Üzerine (Çev. Melike Odabaş). İstanbul: Alfa Yayınları.

Mannoni, P. (1992). Korku (2.Basım) (Çev. Işın Gürbüz). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mazower, M. (2008). Karanlık Kıta /Avrupa'nın 20.Yüzyılı (2.Basım) (Çev. Mehmet Moralı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

McNeil, William H. (2007). Dünya Tarihi (13. Basım) (Çev. Alaattin Şenel). Ankara: İmge Kitabevi.

McQuaıl, D., Wındhal S. (1996) İletişim Modelleri (2. Basım) (Haz. Banu Dağtaş, Uğur Demiray). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yyaınları.

Morton, Adam D. (2011). Gramsci'yi Çözümlemek (Çev. Barış Baysal). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Nebrekli, A. (der.) (2003). Süleyman Demirel: 21. Yüzyılın Yol Haritası. Ankara: ABC Basın Ajansı.

Nicole, D. (2001). Birinci Haçlı Seferi (1096-1099) (Çev. L. Ece Sakar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Oskay, Ü. (2000). Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri (4. Basım). İstanbul: Der Yayınları.

Oskay, Ü. (1992). Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş (4.Basım). İstanbul: Der Yayınları.

Özbudun, E. (2011). Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özkazanç A. (2012). Cumhuriyet Döneminin Siyasal ve Sosyal Bir Değerlendirmesi. F. Alpkaya, B. Duru (Der.). Günümüz Türkiyesin'de Toplumsal Yapı ve Değişim (2.Basım). Ankara: Phonix Yayınları.

Özkök, E. (1985). Kitlelerin Çözülüşü. Ankara: Tan Yayınları.

Öztürk, E. (2003). Max Weber'de Anlayış Sosyolojisi ve Din Olgusu, İstanbul: Derin Yayınları.

Öztekin, A. (2001). Siyaset Bilimine Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Peköz, M. (2009). İslami Cumhuriyete Doğru. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Platon (2007). Devlet (Çev. Cenk Saracoğlu, Veysel Atayman). İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları.

Politzer, G. (1994). Felsefenin Başlangıç İlkeleri (11.Basım) (Çev. Sevim Belli) Ankara: Sol Yayınları.

Rıfat, M. (2008). XX.Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları (3.Basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Rigel, N. (ed.) (2005). Kadife Karanlık 1 (2. Basım). İstanbul: Su Yayınevi.

Politzer, G. (1994). Felsefenin Başlangıç İlkeleri (11.Basım) (Çev. Sevim Belli) Ankara: Sol Yayınları.

Roberts, J.M. (2010). Avrupa Tarihi (Çev. Fethi Aytuna). İstanbul: Inkılap Yayınları.

Rousse, Jean J. (2001). İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı (Çev. Nuri İleri). İstanbul: Say Yayınları.

Rousse, Jean J. (2008). Toplum Sözleşmesi (Çev. Ali Alper). İstanbul: Oda Yayınları.

Sander, O. (2012). Siyasi Tarih (21.Basım). Ankara: İmge Kitabevi.

Santucci, Antonio A. (2011). Gramsci'yi Anlamak. (Çev. Selin Sezer). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Sassoon. A. (2012). Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Müdahale. A. Showstack Sassoon (Ed.). Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar (Çev. Kemal Coşkun ve diğ.). Ankara: Dipnot Yayınları.

Smith P. (2001). Rönasans ve Reform Çağı (Çev. Serpil Çağlayan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Şahin, H. (2011). Türkiye Ekonomisi. Ezgi Kitabevi: İstanbul.

Şenol, S. (2006). Korkular. İstanbul: Marpa Yayınları.

Şenel, A. (2011). Siyasal Düşünceler Tarihi (3.Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tanilli, S. (2001). Yüzyılların Gerçeği ve Mirası Cilt: 5 (2. Basım). İstanbul: Adam Yayıncılık.

Tanilli, S. (2002). Yüzyılların Gerçeği ve Mirası Cilt:6 (4. Basım). İstanbul: Adam Yayıncılık.

Tanilli, S. (2002).Yüzyılın Gerçeği ve Mirasi Cilt: 1 (7. Basım). İstanbul: Adam Yayınları

Tanilli, S. (2003). Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz?. İstanbul: Adam Yayınları.

Tanju, T. (1999). Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma. İstanbul: Boyut Kitapları.

Akşin, S. (1995). Siyasal Tarih. B. Tanör, K. Boratav, S. Akşin (haz.). Türkiye Tarihi 5 (6. Baskı). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Tekelioğlu, O. (2006) Halk Zevki, İstanbul: Telos Yayınları.

Tomlinson, J. (2004). Küreselleşme ve Kültür (Çev. Arzu Eker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Timuçin, A. (2004). Düşünce Tarihi 1, İstanbul: Bulut Yayınları.

Timuçin, A. (2005). Düşünce Tarihi 2, İstanbul: Bulut Yayınları.

Tilly, C. (2005). Avrupa Devrimleri (1492-1992) (Çev. Özden Arıkan). İstanbul: Literatür Yayınları, İstanbul, 2005.

Tosun, T. (1999). Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma, İstanbul: Boyut Kitapları.

Tosun, T. (2003). Siyasette Yeniden Mevzilenmeler. İstanbul: Büke Kitapları.

Tunaya, Tarık Z. (2000). Siyasal Partiler (2.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Türköne, M. (ed.). (t.y). Siyaset. Ankara: Lotus Yayınları.

Uçarol, R. (2010). Siyasi Tarih (1789-2010) (8. Basım). İstanbul: Der Yayınları.

Bilgili, C. (2009). Medya Rızayı Neden Üretir?. Z. Uslu, K. Zeynep, C. Bilgili (Der.) Bilinç Endüstrisinin İktidar ve Siyasal Pratikleri, İstanbul: Beta Yayınları.

Ümit, Ü. (2009). Küresel Operasyon Ergenekon, İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi.

Wıesner, H., Merry, E. (2009). Erken Modern Dönemde Avrupa (Çev. Hamit Çalışkan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Uzgel, İ. (2010). Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü. İ. Uzgel, B. Duru (Der.) AKP'nin Kitabı. İstanbul: Phoenix Yayınları

Yağlı S. (2009). Direnemeyen Aktörlerin Galibiyetsiz Savaşı. İ. Parlak, (Ed.). Medyada Gerçekliğin İnşası. Konya: Çizgi Kitabevi.

Yalçın, D., Yaşar, A., Dursun, A. ve diğ. (haz.), Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Yaylagül, L. (2010). Kitle İletişim Kuramları (3. Basım). Ankara: Dipnot Yayınları.

Yetişkin, M. (2014). Modern Avrupa Tarihi. Ankara: Nobel Yayınları.

Yılmaz, H. (2010). Toplumdan Medyaya, Ankara: Literatür Yayınları.

Yüksel, E. (1997). Devlet/Demokrasi, Oligarşi/Teokrasi, İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Zızek, S. (2009). Bir Totalitarizm mi Dedi?. (2. Basım) (Çev. Halil Nalçaroğlu). Ankara: Epos Yayınları.

Bıçkın, D. (2006). Kentsel Yeniden Yapılandırma Çerçevesinde Mekansal Yaşam, Kentsel Yoksulluk ve Türkiye. M. Zincirkıran (Ed.). Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı. Ankara: Nova Yayınları.

Zürcher, Eric J., Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (19. Basım) (Çev. Yasemin Saner Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.

Zürcher, Eric J. (der.). (2014). Türkiye'de Etnik Çatışma (7. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.

Wernic, A. (1994). Promosyon Kültürü (Çev. Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Vries, N., Ruiter, R., Leegwater, Y. (2002). Marketing For Sustainability, "Fear Appeals in Persuasive". Amsterdam: IOS Press

Makaleler

Akgül, Ç., Yılmaz Z. (2012). Virtu'dan Demokrasiye Meşru Şiddetin Evrimi: Güvenlik- Ortadoğu ve ABD Sarmalı, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67 (3), ss.1-32.

Banas, John A., Miller G. (2013). Inducing Resistance to Conspiracy Theory Propaganda: Testing Inoculation and Metainoculation Strategies. Human Communication Research, 39 (2), ss.184-207.

Castella, Krista D., Mc Garty, C., Musgrove L. (2009). Fear Appelas in Political Rhetoric About Terrosim: An Analysis Of Speeches By Australian Prime Minister. Political Pyshology, 30 (1), ss.1-26.

Clarke, L., Chess C. (2008). Elits and Panic: More To Fear Than Fear İtself, Social Forces 87 (2), ss. 993-1014.

Çelikpala, M., Öztürk D., (2012). The Only Thing We Have to Fear: Post 9/11 Institutionalization of In-security. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 32(8), ss.49-65.

Çırakman, A. (1992). Bernard Mandeville: Kaygısız Birey ve Modernitenin Çıkmaz Sokakları. Doğu Batı Düşünce Dergisi, 2 (6), ss.157-169.

Çobaner, A. (2013). Sağlık İletişiminde Korku Öğesinin Kullanımı: Sigara Paketlerinde Kullanılan Sigara Karşıtı Görsellerin Göstergebilimsel Analizi. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (37), ss. 211-235.

Demirli, A. (2011). Terörizmin Psikososyal Etkileri ve Müdahale Modelleri, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), ss. 66-78.

Rucker, D., Tormala, Z., Dubois, D. (2011). From Rumors to Facts, and Facts to Rumors: The Role of Certainty Decay, Journal of Marketing Research, 46 (6), ss.1020-1032.

Friedman, B. (2001). Managing Fear: The politics of Homeland Security, Political Science Quartely Volume 126 (1), ss.77-106.

Giddens, A. (2001). Üçüncü Yol (Çev. Nihat Şad). Ankara: Phonex Yayınları.

Goodall, Catherine E., Anthony J. R. (2008). "An İnconvenient Truth: An Application Of The Extended Paralel Process Model", Communication Teacher, 22(3), ss.93-96.

Gülseren, A. (t.y). "Gazetecilik etiğini belirleyen yapısal unsurlar: Mülkiyet ve kontrol Sorunu", http://ilef.ankara.edu.tr/etik/gazetecilik-etigini-belirleyen-yapisal-unsurlar-mulkiyet-ve-kontrol-sorunu, 29.10.2013.

Güllü, İ. (2001). Gecekondu Gençliğinde Sosya-Kültürel ve Dini Yaşam, EKEV Akademi Dergisi, 15 (47), ss. 44-55.

Harvey D. (2004). Yeni Emperyalizm: Mülksüzleşme Yolu İle Birikimi (Çev. E.Mehmet Dinçer). Socialist Register. http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/011-02.pdf, 18.06.2014.

Hernáiz, Hugo Antonio P. (2008). The Uses of Conspiracy Theories for the Construction of a Political Religion in Venezuela. World Academy of Science, Engineering and Technology İnternational Journal of Social, Behavioral, Educational, Econmic and Management Engineering, 34 (8), ss.970-981.

Jarymowıcz, M., Dannıel B. (2006). The dominance Of Fear Over Hope İn The Life Of İndividuals And Collectives. European Journel of Social Psychology, 36(3), s.367-392.

Kaylene C. W. (2012). Fear Appeal Theory. Research in Business and Economics Journal, http://m.www.aabri.com/manuscripts/11907.pdf. 13.06.2013.

Kapust, D. (2008). On the Ancient Uses of Political Fear and İts Modern Implications. Journal of the History of Ideas, 69 (3), ss.353-373.

Konyar, H., (t.y.). Popüler Kültürde Hegemonik Anlamların Üretilmesinde Gençlik Alt Kültürlerinin Önemi. İletişim Kuramları Dergisi, file:///C:/Users/Casperr/Downloads/3.-makale%20(5).pdf, 12.08.2014.

Köse, A., Yıldız M. (2010). Fısıltı Gazetesi İçin Yeni Bir Mecra: Söylentilerin İletim Mekânı Olarak Çevrimiçi Forumlar, Millî Folklor Dergisi, 22 (85), ss.47-59.

Karaosmanoğlu, K. (2009). Bir Komplo Söyleminden Parçalar: Komplo Zihniyeti, Sıradan Faşizm ve New Age. Culture & Communication, 12(1), ss.95-126.

Lavin, C. (2006). Fear Radical Democracy and Ontological Methadone, Polity, 38 (2), ss.254-275.

Massimo, R., Muschert Gienn, W. (2011). The Political Use Of Fear and News Reporting in İtaly; The Case of Berlusconi's. Journal Of Communication Research. 2 (1), ss.67-81.

Morales, Andrea C., Wu, Eugenia C., Fitzsimons, Gavan J. (2012). How Disgust Enhances The Effectiveness Of Fear Appeals. Journal Of Marketing Research, Vol. 49 (3), ss.383-393.

Maloney, Erin K, Lapinski, Maria K., Witte K. (2011). Fear Appeals and Persuasion: A Review and Update of the Extended Parallel Process Model. Social and Personality Psychology Compass, 5 (4), ss. 206-219.

Okçuoğlu, İ. (t.y.). Dünya Ekonomisinde Güncel Durum-Krizin Seri ve Güçler Denge sinde Değişimi, http: / / www. ozgurradyo.com / ? s = makale_ayrinti & makale _no = 280, 20. 07.2013.

Müslüm, T. (2008). Kaos Teorisi: Bauman ve Bakhtin, Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/923/11507.pdf, 12.09.2013.

Penfold, R. (2004). The Star's İmage, Victimization and Celebrety Culture, Punishment & Society, 6 (3), ss.289-302.

Pelkmans, M., Machold R. (2011). Conspiracy Theories and Their Truth Trajectories. Journal of Global and Historical Antroploji, 15 (59), ss. 66-80.

Pruskus, V. (2007). Romour News and İts Features, Filosofija, 15 (1), ss.37-42.

So, J. (2013). A Further Extension Of The Extended Parallels Process Model (EPPM): İmplication Of Cognitive Appraisal Theory of Emotion and Dispositional Coping Style. Healty Communication, 28 (1), ss.72-83.

Witte K., Putting the Fear Back Into Fear Appeals: The Extended Parallel Process Model, Communication Monographs, 59 (4), ss.329-349.

Tellal, E. (2007). 20. Yüzyılın Dengelerine Neler Oluyor, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62 (4), ss.329-349.

Tellal E. (2007). Zümrüdüanka: Rusya Federasyonunun Dış Politikası, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65 (3), ss.190-235.

Gazeteler

Basın Enstitüsü Derneği'nden Basın Açıklaması. (2013). Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24414702.asp, 30.10.2014.

BDP'nin Parti Tüzüğü. (t.y.). bdp.org.tr, 3.04.2014.Türkiye'de Genel Seçimler, http:// tr. wikipedia. org/ wiki/ Türkiye_genel_seçimler, 21.04.2014.

Bayraktar H. (2013). Nevruzoğlu Erdal, Roma Dini: Soyut Paganizmden Putperestliğe, Yaklaşan Saat. http: // www. yaklasansaat.com/ dunyamiz/ volkanlar/ roma_dini.asp, 24.02.2014.

BM Silah Denetçileri: Kanıtlar Yetersiz. (2013). Hürriyet Gazetesi, http: // webarsiv. hurriyet. com.tr / 2003/ 03/07/ 258096.asp, 25.03.2013.

Bosnaya Müdahale. (2013). Sabah Gazetesi, http: // www.sabah.com.tr /Dunya / 2013/08/30/nato-18-yil-once-bugun-bosnaya-mudahale-etmisti, 4.12.2014.

Bu tuşla IMF'ye Olan Borç Kapandı. (2013). Radikal Gazetesi, http:// www.radikal.com.tr/ekonomi/bu_tusla_imfye_borc_kapandi-1133468, 13.06.2014.

Büyük Birlik Partisi Programı. (t.y.). http://www.bbp.org.tr, 4.04.2014.

CHP'nin Parti Programı. (t.y.). www.chp.org.tr, 12.03.2014.

CPJ'den Erdoğan'a Basın Özgürlüğü Mektubu. (2013). http: // www. bbc. co. uk/ turkce/ haberler/ 2013/ 09/ 130916_ cfj_erdogan_mektup.shtml, 31.10.2014.

Danıştay 2. Dairesi Tartışılan Türban Kararına İmza Atmıştı. (2006). Milliyet Gazetesi, http://www.milliyet.com.tr/2006/05/17/son/sontur13.asp, 17.05.2014.

Egemen Bağış'a Yumurtalı Saldırı. (2011). Radikal Gazetesi, http: // www. radikal. com tr/turkiye/egemen_bagisa_yine_yumurtali_saldiri- 10719510, 8.12.2014.

Ercan, M. (2003). İmar Bankası, Hortumlama, BDDK. Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=94151, 13.04.2014.

Ergin, S. (2014). Dinleme Skandalının Boyutları Netleşiyor. Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/25900576.asp, 3.04.2014.

Ergenekon'da İlker Başbuğ'a Müebbet. (2013). Akşam Gazetesi, http://www. hurriyet.com.tr / gundem/ 24462237. asp, 5 Ağustos 2014.

Hakan, A. (2013). İslamda Kürtaj. Hürriyet Gazetesi, http: // www. hurriyet. com. tr/ yazarlar/ 20668571. Asp, 11.05.2014.

Hakan, A. (2007). Nimet Çubukçu İlk Kadın Cumhurbaşkanı Olabilir. Hürriyet Gazetesi, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6379442, 10.09.2014.

Hakan, A. (2007). Darbe Ya da Muhtıra Devreye Girdiğinde Sözün Gücü Yeter. Hürriyet Gazetesi, www.hurriyet.com.tr/yazarlar/6426007.asp, 5.09.2014.

Hatay'ın Dört Yol İlçesi'nde Meydana Gelen Araştırma İnceleme Raporu. (2010). https://www.google.com.tr/#q=Hatay%E2%80%99%C4%B1, 05.08.2010.

Keyman, F. (2005). Kürt Sorunu, Silahsızlanma ve Demokratikleşme. Radikal Gazetesi,http://www.radikal.com.tr/radikal2/kurt_sorunu_silahsizlanma_demokratikl esme-953091, 10.09.2014.

Kongar, E. (2009) 2009 Nasıl Geçecek? AKP Süreçleri: Zulümden Zulmete. http://www.kongar.org/aydinlanma/2009/654_2009.php, 2.06.2014.

Kuzey Kore Her An Füze Deneyebilir. (2013). Cumhuriyet Gazetesi, http: // www. cumhuriyet. com.tr /?hn=409938&kn, 10 Nisan 2014.

Kürt Siyasetinde Çok Ses, Tek Sonuç. (2014). http: // www.aksiyon.com.tr / aksiyon / haber-37765-173-kurt-siyasetinde-cok-ses-tek-sonuc.html, 6.04.2014.

Linç Kültürünü Adalet Sayan Anlayış. (2011). Cumhuriyet Gazetesi. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/181472/_Linc_kulturunu_adalet_sayan_a nlayis_.html, 22.09.2014.

New York'ta Wall Street Protestosu. (2013). Milliyet Gazetesi, http: // dunya. milliyet. com . tr / new-york-ta-wall-street protestosu /dunya/ dunyadetay /02.10.2011/ 1445759/ default.htm, 24.11.2013.

Özkan, N. (2013). http: // www. milliyet.com.tr/ 1999/ 03/ 19/ entel/ entel. html, 13.08.2013

PKK'nın Kanlı Saldırıları. (2011). Sabah Gazetesi, http: // www.sabah.com.tr/ fotohaber/ gundem/ pkknin-kanli-saldirilari, 19.10.2014.

Tarih Öncesi Devirler. (2012). http://www.msxlabs.org/forum/tarih/9985-tarihin-baslangici-ve-tarih-oncesi-caglar.html, 25.11.2014.

TAZ: Hükümet Doğan Grubu'na "Deniz Feneri" cezası kesmeye çalışıyor. (2013). Hürriyet Gazetesi, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11053384, 31.12. 2013.

Toprak, B. (2012). AKP ve İçki Yasakları. Radikal Gazetesi, http:// www. radikal. com.tr/ yorum/ akp_ve_icki_yasaklari-1086448, 3.04.2013.

Ukrayna'da Oligarkların Savaşı. (2014). Taraf Gazetesi, http:// arsiv. taraf. com. tr/ haber-ukraynada-oligarklarin-savasi-148977/ 23.02.2014.

Uras, G. (2013). Şubatta Gıda Enflasyonu Yüzde 10'u Aştı. Milliyet Gazetesi, gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/2000/03/04, 8.11.2014.

Yıldızoğlu, E. (2013). Irak Savaşı'nın 10. Yılında İki Seçenek, Cumhuriyet Gazetesi, http: // www. cumhuriyet.com.tr / koseyazisi/ 410438 / Irak_ Savasinin_ 10._Yildonumunde__iki_Secenek. html, 8.11. 2014.

Yılmaz, M. (2007). Ne Postal, Ne Takunya, Hürriyet Gazetesi, http: // www. hurriyet. com.tr/ yazarlar/ 6430744.asp, 30.04.2013.

Yılmaz, M. (2012). Allahtan İdam Cezası Yok. Hürriyet Gazetesi, http: // www. hurriyet.com.tr / yazarlar / 20717626.asp, 08.06.2013.

İnsanlık Tarihi Dönemleri. (2012). http: // sosyalbilgiler. tripod.com/ tarih1/ konu_4. htm, 25.11.2014.

Yıllar sonra Kemal Derviş'ten Yeni İnciler. (2013). http: //www. aktuel.com.tr /gundem / 2013/12/14/kemal-dervis-neyin-pesinde, 10.02.2014.